

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ
ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

ΤΟΜΟΣ XXVIII
(1987 - 1998)

ΑΘΗΝΑ 1999

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΛΛΗΝ. ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑΣ
Αρ. εισ. 12765/03

ACADÉMIE D' ATHÈNES

ANNUAIRE DU CENTRE DE RECHERCHES
DU FOLKLORE HELLÉNIQUE

ANNUAL OF THE RESEARCH CENTER
FOR HELLENIC FOLKLORE

Dir. Aikaterini Polymerou - Kamilaki, Ph.D.

VOL. XXVIII
(1987 - 1998)

ISSN 1011 - 7946

Διεύθυνση - Adresse :

Λεωφ. Συγγρού 129 - Β. Δίπλα 1
11745 Ἀθήνα
Av. Sygrou 129 - V. Dipla 1
Athènes (11745), Grèce

ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ - ΚΑΜΗΛΑΚΗ

ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ: ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ¹

Έβαλε τὸν παραυλακιστὴ, τὸν παραζυγιστὴ, τὸν παραμυλωνὰ καὶ τὸν κατάλαλο.

*Έβαλε τὴν ἀποστρέφουσα τὰ νήπια καὶ τὴν ἀποκαλόγηρα.
Καὶ στὴν ἄκρη, σχεδὸν ἀπόκρηφο, τ' ἀκοίμητο σκουλήρι².*

Ἡ ἐξέλιξη καὶ ἀνάπτυξη τῶν μετρικῶν συστημάτων εἶναι ἀνάλογη μὲ τὴν πρόοδο καὶ ἐξέλιξη τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν πολιτισμῶν, ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦν, καθὼς μάλιστα ἡ χρῆση μέτρων καὶ σταθμῶν θεωρεῖται γενικῶς κριτήριο ἀνώτερου πολιτισμοῦ καὶ διαφοροποιεῖ τοὺς πρωτογόνους ἀπὸ τοὺς πολιτισμένους λαούς. Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ διακρίνεται ἀδρομερῶς σὲ δύο περιόδους μὲ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά. Ἡ πρώτη καὶ ἐκτενέστερη χρονικὰ περίοδος ἔχει ὡς κύριο χαρακτηριστικὸ τὴ σχετικότητα, ἡ ὁποία ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀντίληψη ὅτι ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ σῶμα του ἀποτελεῖ «μέτρον παντός». Οἱ προσπάθειες γιὰ ἀντικειμενικότερες καὶ ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο σῶμα καὶ τὶς δυνατότητές του μετρήσεις διαρκοῦν αἰῶνες καὶ ἀποκοτῶν σάρκα καὶ ὀστά στὸ πλαίσιο τῶν διακηρύξεων τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅποτε ἀρχίζει οὐσιαστικὰ ἡ δευτέρα περίοδος ἐξέλιξης τῶν μετρήσεων, ἡ ὁποία φθάνει μέχρι σήμερα. Τὸ γεγονός, ὅτι οἱ μετρήσεις δὲν ἀφοροῦν μόνο τὶς ἐμπορικὲς συναλλαγές μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ μὲ βάση τὴν ικανοποίηση τῶν καθημερινῶν ἀναγκῶν ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν ἀγγίζουν θέματα ἀνθρωπίνων σχέσεων καὶ θεσμῶν, ὅπως ἡ ἀδικία καὶ ἡ ἀπόδοση δικαιοσύνης, ἡ τιμωρία τῶν παραβατῶν στὸ πλαίσιο τῆς ἀν-

1. Ἡ μελέτη προεκτείνει καὶ σχολιάζει ἀπόψεις, οἱ ὁποῖες εἶχαν διατυπωθεῖ συνοπτικὰ στὴ διδακτορικὴ μου διατριβὴ μὲ θέμα «Νεοελληνικὴ Μετρολογία. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν», Ἀθῆνα 1990.

2. Ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Γιώργου Σεφέρη «Λεπτομέρειες στὴν Κύπρο», Ἡμερολόγιο Καταστρώματος Γ' (Γιώργου Σεφέρη, Ποιήματα, ἔβδομη ἔκδοση, Ἰκαρος, Ἀθῆνα 1967, σ. 239).

θρωπίνης ή τής θείας δικαιοσύνης, οι αντίληψεις των λαών για τη συμβολική σημασία των μετρήσεων, έχουν συνδεθεί με την απόδοση δικαιοσύνης στην επίγεια αλλά και στην μετά θάνατον ζωή.

Και ενώ η ακριβής μέτρηση αποτελεί σε κάθε εποχή το ιδανικό κοινωνικό ζητούμενο, ο απόλυτος ύπολογισμός των παρεχομένων από τον Θεό αγαθών (καρπών, ζώων) αλλά και των ανθρώπων, θεωρείται κατά τη λαϊκή αντίληψη αμάρτημα, αφού κατά την παράδοση της Άγιας Γραφής τις μετρήσεις επινόησε και έφηρμοσε ο Κάιν, ενώ ο Διάβολος έδωσε στον Δαβίδ την ιδέα να μετρήσει τον περιούσιο λαό του Θεού, τους Έβραίους. Η σημασία, λοιπόν, του μέτρου και του δι' αυτού ακριβούς ύπολογισμού οδήγησε στη δημιουργία μιας σειράς σχετικών προκαταλήψεων και δεισιδαιμονικών συνηθειών του λαού.

Οι παραδοσιακές επιστήμες αναζητούν στις μετρήσεις το αμετάβλητο και σταθερό. Δεδομένου, όμως, ότι δεν υπάρχει τίποτε αμετάβλητο στη ζωή, ο πολύπειρος παραδοσιακός άνθρωπος είναι εξοικειωμένος με μέτρα από φθαρτό υλικό και κατά προσέγγιση μετρήσεις. Έθεσε, λοιπόν, όπως ήδη αναφέρθηκε, τον εαυτό του στο κέντρο του μετρικού συστήματος (άνθρωποκεντρικό σύστημα μετρήσεων), αξιολοιώντας προς το σκοπό αυτό το σώμα, τα μέλη (πόδι, χέρι, δάκτυλο, πήχης, πιθαμή, νύχι κ.ά.), τις αισθήσεις και τις φυσικές του δυνατότητες (δραση, ακοή, βιάδισμα, βολή κ.ά.). Την ασφάλεια των εκάστοτε προτύπων των μέτρων εμπιστευτηκε συνήθως στη θρησκευτική εξουσία (ιερά, ναούς) και στον κοινωνικό έλεγχο και δευτερευόντως στην κρατική-κοσμική εξουσία. Έτσι οι Έβραίοι τη φύλαξη των προτύπων είχαν αναθέσει στο ναό του Σολομώντος, οι Ρωμαίοι στο Καπιτώλιο και ο Ίουστινιανός στο ναό της Άγιας Σοφίας. Σε όρισμένες περιπτώσεις τα πρότυπα έπαιρναν το όνομά τους από το ναό στον οποίο φυλάσσονταν³. Η κατάθεση των προτύπων των μέτρων στο ναό, με την έπιρροή που η θρησκεία άσκούσε στο λαό όλων των κοινωνικών τάξεων, εξασφάλιζε τουλάχιστον θεωρητικά την προστασία των ασθενεστερών τάξεων από την αυθαιρεσία των ισχυρών⁴.

Οι προσπάθειες να ληφθούν μέτρα, τα οποία να προστατεύουν τους συναλλασσομένους από ένδεχόμενες παραβιάσεις των σχετικών με τις μετρήσεις κανόνων, αλλά και οι συχνές αναφορές σε παραβάσεις φανερώνουν την ύπαρξη του προβλήματος σε όλες τις οργανωμένες κοινωνίες. Στην Άγία Γραφή αναφέρεται «ζυγοί δόλιοι, βδέλυγμα ενώπιον Κυρίου, στάθμιον δε δίκαιον δεκτόν αυτώ»⁵, αλλά και «ου ποιήσεις άδικον κρί-

3. Witold Kula, Measures and Men, Princeton, New Jersey 1986, σ. 81.

4. Στην Πολωνία οι γεωργοί συχνά κατέθεταν τα μέτρα στην έκκλησία για προστασία από την αυθαιρεσία των τσιφλικάδων, Kula, Measures, ό.π.

5. Παροιμία, 11, 1. Βλ. και Αϊκ. Πολυμέρου - Καμηλάκη, Νεοελληνική Μετρολογία, ό.π., σ. 114 κ.έξ.

σιν ἐν μέτροις καὶ ἐν σταθμοῖς καὶ ἐν ζυγοῖς. Ζυγὰ δίκαια καὶ μέτρα δίκαια καὶ χοῖ-
 πιξ δίκαιος ἔσται ὑμῖν»⁶. Ἡ μὴ νόθευση τῶν μέτρων καὶ ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἀδικίας, ἡ
 ὁποία προκύπτει ὡς συνέπεια τῆς χρήσεως νοθευμένων μέτρων καὶ σταθμῶν, περι-
 λαμβάνεται ὡς ἠθικὴ ἐντολὴ στὴ Βίβλο καὶ ἀπευθύνεται σὲ ἔλους. Ἡ λαϊκὴ παροι-
 μία συμβουλεύει: «Ἀκριβὰ πούλιε, μὰ δίκια ζύγιζε»⁷, ἀν καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ σκληρὴ
 τιμωρία περιμένει τόσο τὸν κακοζυγιστὴ ὅσο καὶ τὸν ἀκριβοπωλητὴ, ὅπως ἀναφέρει
 τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι:

Νὰ μὴν ἐβαροζύγιαζες, νὰ μὴν ἀκριβοπούλιζες⁸,

ἐνῶ στὰ κάλαντα τοῦ Λαζάρου ἀναφέρεται:

*Οἱ κλέφτες καὶ οἱ κόλακες κι οἱ στραβοζυγιστάδες
 στὸν ποταμὸ τὸν πύρινο εἶν' καταφρονιτάδες.
 Πραματευτάδες δόλιοι, τὸ ψέμα σὰν ἀλήθεια,
 στὸ σκότος μέσα βρίσκονται καὶ βράζουν μὲ τὴν πίσσα⁹*

κι ἄλλοῦ:

*Ἔσοι ξιγκοζυγιάζουνε, οἱ ξιγκοζυγιστάδες,
 στὴν πίσσα καὶ στὴν κόλαση μαζὶ μὲ τοὺς ληστιάδες¹⁰.*

Ἡ ζυγαριὰ ἀπὸ μόνῃ της: *Ἴσια εἶναι κι ἴσια δίνει,
 τὴν ἀλήθεια μόνο κρίνει¹¹.*

Ὅταν οἱ ἀγορανομικοὶ ἔλεγχοι εἶναι οὐσιαστικοί, οἱ θεσμοὶ διοικητικοῦ ἐλέγ-
 χου ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ προστατεύσουν τοὺς συναλλασσομένους ἀπὸ τὴ νοθεία

6. Λευκτικόν, 19, 36.

7. Μιλιτ. Ἄ. Λουλουδοπούλου, Ἀνέκδοτος συλλογὴ ἠθῶν, δημ. τραγουδιῶν (...) τῶν Καρυῶν (ἐπαρχίας Καβαλλῆ), ἐν Βάρη 1903, σ. 85.

8. Π. Παπαζαφεροπούλου, Περισυναγωγὴ γλωσσικῆς ὕλης καὶ ἐθίμων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐν Πάτραις 1887, σ. 125, 94 καὶ Μ. Ελέκου, Δημῶδες Ἀνθολογία, 1868, ἐν Ἀθήναις, σ. 18-19, ἀρ. 9.

9. Κ. Σιαμπανοπούλου, Οἱ Λαζαρίνες, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 72.

10. Σπουδαστῆριο Λαογραφίας Παν/μίου Ἀθηνῶν, χ/φο 434, σ. 14 (Ἄργος Ἀργολίδος, συλλ. Αἰκ. Καπράνου, 1968).

11. Εὐρ. Π. Μακρῆ, Ζωὴ καὶ παράδοση τῶν Σαρακαστανῶν, Ἰωάννινα 1990, σ. 286.

των μέτρων¹². Οί συντεχνίες στη Θράκη, για παράδειγμα, επιβάλλουν ποινές «κατὰ τῶν πταιστωῶν μαϊστούρων», υλικές καὶ ἠθικές, δηλαδή, χρηματικὸ πρόστιμο, ἐκδίωξη ἀπὸ τὴ συντεχνία, ἀπαγόρευση ἐξασκήσεως ἐπαγγέλματος καὶ σπανίως πρόσκαιρη φυλάκιση, ἐξορία ἢ σωματικὴ ποινὴ (ραβδισμός), ὅπως συμβαίνει μὲ «ἀρτοπώλη, πωλήσαντα ἑλλιποβαρὴ ἄρτον»¹³.

Συχνὰ ἡ ἀδικία προέρχεται ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ κράτους. Τότε οἱ ἀντιδράσεις τῶν ἀδικουμένων ἀποβλέπουν κυρίως στὸν περιορισμὸ τῆς ἀδικίας. Ἡ ἀντίδραση αὐτὴ, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ γενικότερα αἰτήματα γιὰ περιορισμὸ τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας, ἐκφράζεται εἴτε ἐναντίον τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως εἴτε μὲ τὴν ψήφιση ἀποφάσεων τοῦ «κοινοῦ» γιὰ τὴ λήψη μέτρων τιμωρίας («ἐξωτερικῶς καὶ θρησκευτικῶς») ἐναντίον ὄλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπιδίδονται σὲ νόθευση τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν. Ἡ ἐκμετάλλευση τῶν πολιτῶν ἀπὸ τὸ κράτος ὑπῆρξε μεγάλο πρόβλημα τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου ἰδιαίτερα σὲ περιόδους δουλείας¹⁴. Ὅπου λειτουργοῦσαν οἱ θεσμοὶ τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἐνεργοποιοῦσαν ἀποφάσεις γιὰ ἐκκλησιαστικὴ ἢ «ἐξωτερικὴ» (διοικητικῆς φύσεως) τιμωρία. Ὁ κολασμὸς μάλιστα δὲν ἀποβλέπει στὴν τιμωρία μόνο τοῦ χρήστη νόθων μέτρων καὶ σταθμῶν ἀλλὰ καὶ τοῦ κατασκευαστῆ, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὑπεύθυνος γιὰ τὴ δολιότητα¹⁵. Σὲ νομοκάνονα τοῦ Γεωργίου Τραπεζούντιου, γιὰ παράδειγμα, ἀναφέρεται ρητῶς: «ἀλλοίμονον εἰς ἐκείνους ὅπου... πλησιάζουν τὸ χωράφι τους εἰς ἄλλουνοῦ χωράφι διὰ νὰ ἀφαιρέσουν κανένα πράγμα τοῦ γειτόνου»¹⁶, ἐνῶ ὁ Ἱερόθεος Παροναξίτικος ἐκδίδει τὸ 1824 ἀφοριστικὸ γιὰ πράξη κλοπῆς στὸν πύρ-

12. Γ. Λεοντσίνη, Λειτουργία τοῦ συστήματος μετρήσεων, σ. 8.

13. Ἐλένης Βουραζέλη-Μαρινάκου, Αἱ ἐν Θράκῃ συντεχνίαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, Θεσ/νίκη 1950, σ. 109, ὅπου ἀξιοποιεῖται πληροφορία τὴν ὁποία παρέχει ὁ Castellan (Lettres sur la Grece, part 2, 1811, σ. 220).

14. Ἡ ἐκμετάλλευση, βεβαίως, δὲν ἔχει σχέση μόνο μὲ ξένες κυριαρχίες. Ἔτσι στὰ τοιφλίκια τῆς Θεσσαλίας οἱ κολλίγοι ἦσαν θύματα ἀδικίας ἀπὸ τοὺς μπακάληδες, οἱ ὁποῖοι συνήθως εἶχαν δύο ζυγαριές. Μία γιὰ νὰ πωλοῦν (350 δράμια) καὶ μία γιὰ νὰ ἀγοράζουν (450 δράμια) (Σοφ. Τριανταφυλλίδου, Οἱ κολλίγοι τῆς Θεσσαλίας, Ἀθήνα 1974², σ. 103). Καὶ οἱ μπακάληδες τοῦ Γαρδικίου Ἀσπροποτάμου Τρικάλων, ποὺ ἀποτελοῦσαν πολυμελὴ ἐπαγγελματικὴ τάξη στὰ ἀστικά κέντρα τῆς Θεσσαλίας, ὅπου ἐργάζονταν, χρησιμοποιοῦσαν ἄλλη ζυγαριὰ γιὰ τὴν ἀγορά, τὴν «ἀγύρω», μὲ ἐπιπλέον δράμια, καὶ ἄλλη γιὰ τὴν πώληση. Πληροφορία ἀπὸ ἐπιτόπια ἔρευνα, Γαρδίσι 1993.

15. Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα βλ. Αἰκατ. Πολυμέρου - Καμηλάκη, ὅ.π. σ. 114-116.

16. Χαράλαμπος Κ. Παπαστάθης, Νομοκάνων Γεωργίου Τραπεζούντιου, Ἐπετηρίς τοῦ Κέντρου Ἑρεῖνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, τ. 27-28 (1980-81), 1985, σ. 380-381.

γο του Νικολάου Κορονέλλου, στο οποίο αναφέρεται: «*Τύσον τούς κλέπτας, ὅσον και τούς ἡξέυροντας, τούς ἔχομεν ἀφωρισμένους, κατηραμένους, ἀσυγχωρήτους καὶ ἀλύτους, μετὰ θάνατον...*»¹⁷.

Ἡ ἀνάπτυξη τῶν λειτουργιῶν τοῦ Κράτους ὀδήγησε σταδιακὰ στὴν εἰσαγωγὴ μετρικοῦ συστήματος μὲ τὴν ἐγγύηση τῆς πολιτείας. Ἔτσι τὰ πρότυπα τῶν μέτρων φυλάσσονταν σὲ Κρατικὲς Ὑπηρεσίες. Στὸ φρούριο τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ Παύλου διατηροῦσε, γιὰ παράδειγμα, ἡ Τσαρική Ρωσία τὰ πρότυπα τῶν μέτρων. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση μεταξύ τῶν ἄλλων ἐπέβαλε ἐνιαῖο μετρικὸ σύστημα, τὰ πρότυπα τοῦ ὁποῦ φυλάσσονταν στὸ μέγαρο τῶν Σεβρῶν. Τὸ πρότυπο μέτρο τῶν Σεβρῶν ἔγινε, ὡς γνωστόν, τὸ πρότυπο μέτρο γιὰ τὸ παγκόσμιο σύστημα τῶν μετρήσεων¹⁸.

Σὲ ἀγροτικὲς κοινωνίες μὲ βασικὴ μονάδα προσδιορισμοῦ τῆς αὐτάρκειας τὴν ἀνάγκη ἐπιβίωσης τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας, οἱ μετρήσεις περιβάλλονται ἀπὸ μία σειρά προκαταλήψεων, ποὺ ἀπηχοῦν πρωτόγονες δοξασίες καὶ συμβολισμούς. Ἡ ἀπήχηση τῆς Γραφῆς, ποὺ ἤδη ἀναφέρθηκε, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὶς μετρήσεις ἐπιτόνησε ὁ Κάιν, εἰσάγοντας μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὰ πρῶτα σπέρματα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ τῆς ἀδικίας¹⁹, ὀδήγησε στὴν ἀντίληψη ὅτι ἡ μέτρηση τῆς παραγωγῆς ἀποτελεῖ ἀμάρτημα. Ἡ κατανάλωση μάλιστα μετρημένων καρπῶν πιστεύεται ὅτι προκαλεῖ ἀσθένειες, ὅπως βρογχοκλήη. Ἔτσι μετὰ τὸν ἀλωνισμό ὁ καρπὸς ὑπολογίζεται μὲ τὸ μάτι, μὲ τὸ φυτᾶρι ἢ τὸ δικράνι κατὰ προσέγγιση. Ὁ δεκατιστὴς τὸν μετράει μὲ εἰδικὸ σκευὸς-μέτρο. Ἡ λαϊκὴ ἀποψη ὅτι τὸ μέτρημα «φέρει γρουσουζιά» μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φᾶν τὸ γέννημα τὰ μαμούδια²⁰ (= ζωύφια) ἢ ὅτι ἡ ἐπόμενη σοδειὰ θὰ εἶναι μικρότερη, εἶναι εὐρέως διαδεδομένη. Ὁ ἰδιοκτήτης κοπαδιοῦ ἀποφεύγει, ἐπίσης, νὰ ἀνακοινώσει τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸ τῶν αἰγοπροβάτων του, ἐπειδὴ φοβᾶται μήπως «ματιαστοῦνε καὶ ἀρρωστήσουν»²¹. «Ἀπὸ τὰ μετρημένα τρώει ὁ λύκος»²². Ἀνάλογες ἀντιλήψεις εἶναι γνωστὲς καὶ στὸν ὑπόλοιπο εὐρωπαϊκὸ χῶρο²³. Ἀκόμη καὶ οἱ ἀναλογίες γιὰ τὴν παρασκευὴ ἐνὸς φαρμάκου (Πολωνία, β' μισὸ τοῦ 19ου αἰώ-

17. Β α σ. Σ φ υ ρ ὅ ε ρ α, Κυκλαδικὰ ἔγγραφα ἐξ ἰδιωτικῶν συλλογῶν, Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν, τ. 5 (1965-66), σ. 653.

18. Στὴν Ἑλλάδα τὸ διεθνὲς μετρικὸ σύστημα καθιερώνεται τὸ 1959. Βλ. Α ἱ κ. Π ο λ υ μ ἔ ρ ο υ - Κ α μ η λ ἄ κ η, Νεοελληνικὴ Μετρολογία, σ. 98-100.

19. K u l a, Measures, δ.π., σ. 13.

20. ΚΑ, ἀρ. 4283, σ. 150.

21. ΚΑ, ἀρ. 2293, σ. 74.

22. ΚΑ, ἀρ. 4172, σ. 324. Π α ν τ α ζ ἦ Κ ο ν τ ο μ ἰ χ η, Τὸ νοικοκυρὸ τοῦ χωριάτικου σπιτιοῦ στὴ Λευκάδα, Ἀθήνα, 1985, σ. 199: «Ὁ λύκος ἀπ' τῆ μετρητοῦρα τρώει».

23. K u l a, Measures, δ.π., σ. 13-14.

Εικ. 1 'Εθνικό ζύγισμα στη γέμιση του φεγγαριού
(Πύργοι Δράμας 1964, φωτ. Γ. Ν. Λικατερινίδη).

να) προσδιορίζονταν με τὸ μάτι και όχι με τὸ ζύγι, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦσε ἡ ἀποψηὸς ὅτι τὸ φάρμακο ἔχει εὐνοϊκὴ ἐπίδραση στὸν ἄρρωστο, μόνον ὅταν δίνεται χωρὶς μέτρημα και με ἀγνή διάθεση²⁴.

Τὸ ζύγισμα ἀνθρώπινου σώματος, γιὰ τὴν ἀκριβὴ προσδιορισμὸ τοῦ βάρους του, συνηθίζεται νὰ γίνεται σὲ ὀρισμένες μόνον περιστάσεις και προσλαμβάνει συμβολικὸ χαρακτήρα. Γιὰ παράδειγμα, στὴν περιοχὴ τῆς Δράμας, «ὅταν γεμίξῃ τὸ φεγγάρι, τότε ζυγίζονται γιὰ νὰ γεμίσουν ὀκάδες»²⁵ (Εἰκ. 1), ἐνῶ στὸ Μονοδένδρι τοῦ Ζαγοριοῦ τὸ ζύγισμα τῶν ἀνθρώπων γίνεται τὴν Πρωτομαγιά «γιὰ νὰ ἰδοῦν πῶς θὰ πᾶν τὴ χρονιά πού ἐρχεται, γιὰ νὰ μὴν ἀχαμνήνουν (= ἀδυνατίσουν)»²⁶. Τὸ ζύγισμα τὴν ἡμέρα τῆς ἑορτῆς ἀγίου, ὅπως τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀποκτᾶ ἰδιαίτερη σημασία. Στὴ Θράκη «ζυγίζονταν τ' Ἀη-Γεωργιοῦ. Τό ἔχαν σὲ καλό»²⁷. Ζυγίζονταν ὅλοι τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου γιὰ νὰ δοῦν ἂν πῆραν ἢ ἔχασαν βάρους τὴ χρονιά πού πέρασε και νὰ μαντέψουν πῶς θὰ πάει ἡ υγεία τους τὴ χρονιά πού ἐρχεται. Στὴν περιοχὴ τῆς Σιντικῆς Σερρών τὴν ἴδια ἡμέρα σὲ σπίτια πού γιορτάζουν «συνηθίζουν νὰ ζυγίζουν τοὺς ἐπισκέπτες με καντάρι γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χρόνου»²⁸. Στὴν περιοχὴ τῆς Καστοριάς «στῆνουν τὴ ζυγαριὰ στολισμένη με πράσινα κλαδιὰ και ζυγίζονται ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας»²⁹. Τὸ ἔθιμο ἐπιχωρίαζε και στὴ Θεσσαλία³⁰, τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα και τὴν Πελοπόννησο. Ὁ Δημ. Καμπούρογλου ἀναφέρει στίχους, πού τραγουδοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα, «ὅτε ἐζυγίζοντο»³¹. Στὸ πανηγύρι τῆς Πρου-

24. Kuka, Measures, ὁ.π., σ. 13.

25. ΚΑ, ἀρ. 2896, σ. 28. Βλ. και Γ. Ν. Αἰκ α τ ε ρ ι ν ἰ δ η, Γιορτὲς και Δρώμενα στὸ Νομὸ Δράμας. Δράμα 1997, σ. 63.

26. Αἰ κ. Π ο λ υ μ έ ρ ο υ - Κ α μ η λ ά κ η, Νεοελληνικὴ Μετρολογία, ὁ.π., σ. 118.

27. Γ. Α. Μ έ γ α, Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (στὸ ἐξῆς: ΖΕΛ), τεύχ. 3, σ. 54 και ΚΑ, ἀρ. 176, σ. 82.

28. ΚΑ, ἀρ. 2054, σ. 7. Στὴ Χαλκιδικὴ τὸ ζύγισμα γίνεται τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Στὴν Ἀρναία τὸ ζύγισμα γίνεται με καντάρι στὸ χῶρο τοῦ ἀρχοντικοῦ. (Μικρὲς Εἰδήσεις, περ. Ἀρναία, ἔτ. ΣΤ' (1993), τεύχ. 19, σ. 8 και Μελετώντας τὴν παράδοση, περ. Γυμνασίου Κασσάνδρας Χαλκιδικῆς, τεύχ. 1 (1986), σ. 70).

29. ΚΑ, ἀρ. 1103, σ. 39 (Καστανόφυτο) και ΚΑ, ἀρ. 1100 Δ', σ. 19 (Ἄργος Ὀρεστικό). Στὴ Νάουσα και στὸ Πολύφυτο Κοζάνης ζυγίζονταν ἐπίσης τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὴν πλατεία και συνέκριναν τὸ βάρους τους με ἐκεῖνο τῆς περασμένης χρονιάς. (Μ ά ρ κ ο υ Μ α ρ κ ο π ο ὄ λ ο υ, Τὸ Πολύφυτο Κοζάνης, Θεσ/νίκη 1991, σ. 63 και Ν. Σ π ά ρ τ η, Πασκαλιὰ ἄλλοτε και τώρα, περ. Νάουσα, ἔτ. Δ' (1980), τεύχ. 10, σ. 28).

30. Ἱστορικὸ Λεξικό, ἀρ. 1034, σ. 191 (Ἄμπελος Σοφάδων Καρδίτσας, Συλλ. Ἀναστ. Καταίκη, 1973).

31. Δ η μ. Γ ρ. Κ α μ π ο ὄ ρ ο γ λ ο υ, Μνημεῖα τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τ. 3, ἐν Ἀθήναις 1892, σ. 245: «Ἵππος και φαγὶ και καλὴ ἀναπατὴ και κακὸ σου θέλω γώ;

και τῆς τύχης τὰ γραμμένα τί τὸν μέλλον τὸν καθέναν».

Τοῦτον τὸν στίχον ἔλεγον κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ὅτε ἐζυγίζοντο».

σιώτισσας, στην Εύρυτανία, πήγαιναν «έναν να εξομολογηθῆ, ἄλλος ν' ἀνάψει τὴ λαμπάδα του, ἄλλος νὰ ζυγιάσει τὸ παιδί, νὰ γυρίσει τὸ βάρος του σὲ λάδι κι ἀντίς γι' αὐτὸ νὰ δώσει ὅσα κάνει λεπτὰ στὴν Παναγιά»³². Συμβολικὴ ζύγιση τῶν ἑορταστῶν καὶ ἰδιαίτερα τῶν παιδιῶν γινόταν καὶ στὸν Ἐπάνω Τυρὸ Κυνουρίας. «Στὴν Ἐπάνου γειτονιά γιορτάζει ἡ Παναγία τὸ Δεκαπενταύγουστο. Ἐκεῖ τὰ παλιὰ χρόνια εἶχαν ἓνα καντάρι καὶ τὸ ἔδεναν σὲ μιὰν ἐλιά καὶ πήγαιναν οἱ πατεράδες τὰ μικρὰ παιδιὰ, ἀκουμπούσαν ἐκεῖνα τὸ χέρι τους στὸ καντάρι καὶ φώναζε κάποιος: «Χίλιες ὀκάδες! — Δυὸ χιλιάδες ὀκάδες!». Τάχα ὅτι ζυγίστηκε τὸ παιδί καὶ βρέθηκε ὄχι ἀστενιάρικο, ἀλλὰ θεόβαρο καὶ σκαστὸ ἀπὸ υγεία. Πλήρωνε ἔπειτα ὁ πατέρας μιὰ δραχμὴ στὴν Παναγία. Αὐτὸ γινότανε γιὰ τὴν υγεία. Τὸ ἔχανε ἔθιμο ἐκεῖνη τὴ μέρα»³³. Σὲ δίστιχο ἀπὸ τὴν Ἀρκαδία ἡ εἰκόνα τοῦ ζυγοῦ τῆς Δικαιοσύνης εἶναι προφανής:

Ἄνάμεσα στὸν οὐρανὸ κρέμεται ἕνα σατέρι
κι ἐκεῖ θὰ πᾶ ἕνα ζυγιαστῶ, γιὰ νὰ σὲ κἀνω ταίρι³⁴.

Ἡ μέτρηση τοῦ μήκους (ὑψους) τοῦ ἀνθρώπινου σώματος ἢ μελῶν του ἔχει σχεδὸν πάντοτε συμβολικὴ ἢ μαγικὴ σημασία. Μιὰ κλωστή ἢ μιὰ ταινία ποῦ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν περίμετρο τοῦ κεφαλοῦ ἑνὸς συγκεκριμένου ἀτόμου μπορεῖ νὰ ἐναποθεθεῖ στὸ εἰκόνημα ἀγίου γιὰ θεραπευτικούς λόγους (πονοκέφαλος κ.ἄ.), ἐφ' ὅσον πιστεύεται ὅτι ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀσθενή³⁵. Ἡ διαφορὰ τοῦ μέτρου τοῦ βραχίονα ἢ τῆς γροθιάς, πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἀπαγγελία ἐπωδῆς γιὰ τὸν «ἀβασκαμό», ἀποδεικνύει ὅτι κάποιος εἶναι ἢ ὄχι ματιασμένος³⁶. Τὸ ὑψὸς ἀνθρώπου δὲν μετράται σχεδὸν ποτὲ ἀπ' εὐθείας μὲ τὴν τοποθέτηση μετρικοῦ ὄργανου ἐπάνω στὸ σῶμα του, ἀλλὰ μὲ τὸ ἀντίστοιχὸ του ὑψὸς πάνω σὲ τοῖχο, δένδρο κ.ἄ. Τὸ ἀντίθετο θεωρεῖται «γρυσουζιά. Μόνο τοὺς πεθαμένους μετράνε»³⁷ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο.

Στὴ Σκύρο, τὴ Ζάκυνθο, τὴ Θράκη κ.ἄ., ὅταν κάποιος πεθαίνει, «παίρνουν μὲ μιὰ κλωστή ἢ μ' ἓνα σπάγγο τὸ μέτρο τοῦ πεθαμένου, ὅσο εἶναι τὸ μᾶκρος του. Αὐτὸ τὸ χώνουν μέσα σὲ μιὰ τρύπα τοῦ τοίχου πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, γιὰ ν' ἀ-

32. Δ η μ. Λ ο υ κ ο π ο ὄ λ ο υ, Στ' Ἀγραφα. "Ἐνα ταξίδι. Ἐν Ἀθήναις 1929, σ. 51.

33. Κ ω ν. Ρ ω μ α ἰ ο υ, "Ἐκθεσις λαογραφικῆς ἐρεῦνης εἰς τὴν περιοχὴν Τυροῦ Κυνουρίας (28 Ἰουλ. - 8 Αὐγ. 1964), Ἐπετηρὴς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχεῖου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τ. 17, ἐν Ἀθήναις 1965, σ. 186.

34. Ν ἰ κ ο υ Β ἔ η, Τραγούδια τοῦ Μαινάλου (δίστιχα τῆς ἀγάπης), περ. «Ἀκρίτας» Ἀθηνῶν, ἔτ. (1904-1905), τόμ. Α' (1904), σ. 58.

35. ΚΑ, ἀρ. 4223, σ. 174.

36. ΚΑ, ἀρ. 3358, σ. 35.

37. ΚΑ, ἀρ. 2294, σ. 140.

φήσει τὴν τύχη του ὁ πεθαμένος, νὰ μὴν τὴν σηκώση καὶ τὴν πάρῃ ἀπὸ τὸ σπίτι»³⁸. Στὴν περιοχὴ τῆς Ἀδριανουπόλεως τῆς Ἄν. Θράκης «μετροῦν τὸ ἀνάστημα τοῦ νεκροῦ μὲ βαμβακερὴ κλωστή καὶ τὴν μεταποιοῦν εἰς λαμπάδα, τὴν ὁποία καὶ ἀμέσως ἀνάπτουν ἀνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ νεκροῦ»³⁹, ἐνῶ στὴν Αἰτωλία κ.τ. «παίρνουν μέτρο μ' ἓνα φιτίλι ἴσιο μὲ τὸ μπόι τοῦ νεκροῦ καὶ μ' αὐτὸ φκειάνουνε τὸ ψυχοκέρι. Ὅσο κερὶ ἀπ' αὐτὸ μείνει ἄκαγο τὸ κόβουν σὲ τρία κερὰ καὶ τὸ ἀνάβουν στὸ κιβούρι καὶ ρίχνουν καὶ νερό»⁴⁰. Στὴν Ἄν. Θράκη «τὸ κιβούρι τὸ κάνουν ἐξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ νεκροῦ. Τὸ μέτρο τὸ παίρνουν μὲ ἄγρια κληματσίδα καὶ τὴν βάζουν μέσα στὸν τάφο»⁴¹, ἐνῶ στὴν Ἀρτοτίνα τῆς Αἰτωλίας «παίρνουν μέτρο ἀπὸ τὸ λειψανο μὲ μιὰ βέργα ἀπὸ βάτο. Μ' αὐτὸ μετροῦνε τὰ σανίδια καὶ τὰ κόβουνε ἴσια ἴσια. Ἄν τὴν φκιάσουνε μεγαλύτερη πεθαίνει κι ἄλλος ἀπ' τὸ σπίτι. Τὸ μέτρο αὐτό, δηλ. τὸ βάτο, τὸ κόβουν καὶ τὸ κάνουν τρεῖς σταυροὺς καὶ τοὺς πετᾶνε στὴν κάσσα πρὶν τὸν χῶ-σουν»⁴².

Ἡ ἀντίληψὴ ὅτι τὸ ἀντίστοιχο τοῦ μέτρου (ὕψους) τοῦ ἀνθρώπου ἀντιπροσωπεύει τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περίπτωσιν τοῦ νεκροῦ, ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ σκιά του. Ἔτσι ἡ θεμελίωσιν οἰκοδομικοῦ ἔργου γίνεται ὄχι μόνον μὲ τὴ θυσία ζῶου ἢ ἀνθρώπου⁴³ ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ κτίσιμο τῆς σκιάς του στὰ θεμέλια. Συχνὰ μετροῦν κρυφὰ τὴ σκιά ἀνύποπτοι περαστικοῦ, συνήθως ἠλικιωμένου, καὶ τὸ νῆμα ποῦ ἀντιστοιχεῖ στὸ μῆκος τῆς τὸ κτίζουν κάτω ἀπὸ τὸν θεμέλιον λίθον τῆς οἰκοδομῆς⁴⁴.

Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν οἱ λαϊκὲς ἐσχατολογικὲς ἀντιλήψεις γιὰ ὄσους στὴν ἐπίγειαν ζωὴ τους παραβιάζουν τοὺς κανόνες τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ συμπεριφορᾶς⁴⁵. Βεβαίως οἱ ἀντιλήψεις γιὰ τὴ «Μέλλουσα Κρίση» καὶ τὴν τι-

38. Γ. Α. Μέγα, ΖΕΛ, 1, σ. 178. Πρβλ. Ζ. Ξηροτύρης, Ἔθιμα, σ. 66: Στὴ Ρούμελη «τοῦ νεκροῦ τ' ἀνάστημα τὸ μετροῦν μὲ τὸ σκονί. Ἔτσι δὲν παίρνει τίποτα μαζὶ του, γιὰτὶ ὅλα εἶναι μετρημένα».

39. Γ. Α. Μέγα, ΖΕΛ, τεῦχ. 1, σ. 174.

40. Γ. Α. Μέγα, ΖΕΛ, τεῦχ. 1 δ.π., σ. 172.

41. Γ. Α. Μέγα, ΖΕΛ, τεῦχ. 1, δ.π., σ. 179.

42. Γ. Α. Μέγα, ΖΕΛ, τεῦχ. 1, δ.π. σ. 179.

43. Βλ. ἐκελευσὸς Δ.η.μ. Β. Οἰκονομίδου, Ἡ θυσία εἰς οἰκοδομήματα, ΕΕΒΣ, τ. 45 (1981), σ. 43 καὶ Γεώργ. Ν. Αἰκατερινίδη, Νεοελληνικαὶ αἱματῆραι θυσίαι, Ἀθῆνα 1980.

44. Δ.η.μ. Β. Οἰκονομίδου, δ.π. σ. 52 καὶ 59-62 καὶ Στεφ. Δ. Ἡμέλλου, Λαογραφικὰ, τ. Α', Δημῶδεις παραδόσεις, Ἀθῆνα 1988, σ. 237-238.

45. Ἡ ἀντίληψὴ ὅτι ὑπάρχει κρίση ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἶναι κοινὸς τόπος. Στὴν Κρήτη, γιὰ παράδειγμα, τραγουδοῦν τὰ δίστιχα:

Ταχιά στὴν κρίση τοῦ Θεοῦ ἐκεῖα σὲ θέλω νά 'σαι,
νά λέω 'γὼ τὰ κρίματα κι ἐσύ ν' ἀπρηλοῦσᾶσαι.

μωρία τῶν νεκρῶν γιὰ πράξεις τους στὴν ἐπίγεια ζωὴ προϋποθέτουν τὴν πίστη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ ζωῆς μετὰ θάνατον. Πάνω σ' αὐτὴ τὴν πανάρχαια ἀντίληψη στηρίζεται τὸ ἀπέραντο μυθολογικὸ καὶ φιλοσοφικὸ ὕλικό γιὰ τὸν Κάτω Κόσμο καὶ τὸν "Ἄδη, τὸ ὁποῖο ὁδήγησε καὶ στὴ δημιουργία μιᾶς σειρᾶς λαϊκῶν διηγήσεων καὶ ἐσχατολογικῶν ἀπόψεων μὲ ἰδιαίτερη ἐξάρση γύρω ἀπὸ τὶς μεγάλες χρονικὲς καμπές, ὅπως τὰ ἔτη 1.000 καὶ 2.000. Σύμβολα καὶ πρότυπα τῆς ἐπίγειας ζωῆς μεταφέρονται στὴν «ἄλλη ζωὴ», ὅπου ἡ «Δευτέρα Παρουσία» ἀποτελεῖ τὴν μεγάλη δίκη, ἡ ὁποία θὰ ἀποδώσει Δικαιοσύνη στὸν καθένα σύμφωνα μὲ τὰ ἔργα του⁴⁶ (Εἰκ. 2).

Στὴ Μῆλο πιστεύουν ὅτι «ἀμχ σκοροσζύαζε (= κακοζύγιζε) στὴ ζωὴ του, δὲν ἔβγαине γρήγορα ἡ ψυχὴ. Μπορεῖ καὶ μιὰ βδομῆδα νὰ βασανιζότανε. Καὶ γιὰ νὰ βγει, νὰ ἐξεμιστευτεῖ, παίρνανε ἕνα καντάρι καὶ τὸ βάνανε στὸ κρεβάτι δίπλα του καὶ ξεψυχοῦσε»⁴⁷. Στὴν Καμαρίνα τοῦ Σουλίου «βάνουν τὸ στατέρι κοντὰ γιὰ νὰ ξεψυχήσει εὐκολὰ ὁ ἄρρωστος»⁴⁸. Συνήθως στὸν πειρασμό «νὰ παραζυγιάζει» ἔμπαινε ὁ μυλωνάς. "Ἔτσι στὶς παραστάσεις τῆς Κόλασης στὶς μεταβυζαντινὲς τοιχογραφίες τῶν χριστιανικῶν αἰῶν μετὰ τῶν ἁμαρτωλῶν⁴⁹ ποὺ τιμωροῦνται μὲ μεγάλη συχνότητα παρουσιάζεται ὁ «μυλωνάς ποὺ βαρυξαγιάζει»⁵⁰.

Δὲν ἦταν κρίση νὰ μὲ πᾶς, κριτὴς νὰ πᾶ' μὲ κρίσεις,
μόνο μ' ἀφήκας στὸ Θεὸ τὰ δίκαια ποὺ κρίνει!

ΚΑ, ἀρ. 1105, σ. 182 (Μαρία Λιουδάκι, Ἄν. Κρήτη, 1937).

46. Βλ. γενικὰ Hans - Georg Beck, *Die Byzantiner und ihr Jenseits. Zur Entstehungsgeschichte einer Mentalität*, München 1979 καὶ Leopold Kretzenbacher, *Versöhnung im Jenseits*, München 1972. Πρὸβλ. Στέλιου Λαμπάκη, *Οἱ καταβάσεις στὸν Κάτω Κόσμο στὴ βυζαντινὴ καὶ στὴ μεταβυζαντινὴ Λογοτεχνία*, Ἀθήνα 1982. Περισσότερα βλ. Γ. Κ. Σπυρίδακη, *Τὰ κατὰ τὴν τελευταίην ἔθιμα τῶν Βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν*, ΕΕΒΣ, τ. 20 (1950), σ. 95-98.

47. ΚΑ ἀρ. 2339, σ. 134.

48. Κ. Α. Ρωμαῖοι, *Τὸ ὄνει κατὰ τὸν γάμον*, Λαογρ. 7 (1923), σ. 353 (= Μικρὰ Μελετή-τμήματα, Θεσσαλονίκη 1955, σ. 239). Ὁ Κ. Α. Ρωμαῖος συνδέει τὴ χρῆση τοῦ στατερίου κατὰ τὸ ψυχαράγγημα γιὰ τὴ διευκόλυνση τοῦ ἐτοιμοθάνατου μὲ τὰ διαβατήρια ἔθιμα, ὅπως ἡ συνήθεια στὸν Ταξιάρχη τοῦ Θέρμου Αἰτωλο-ακαρνανίας, ὅπου «τυλίγουν τὸ ὄνει καὶ τὸ στατέρι σ' ἕνα μπάλωμα μαῦρο, τὰ βάνουν στὴν πόρτα καὶ θὰ τὰ δρασκελίση ἡ νύφη» (δ.π., σ. 348).

49. Οἱ τιμωρίες τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι ἀνάλογες μὲ τὰ ἁμαρτήματα ποὺ διέπραξαν. "Ἔτσι ὁποῖος δὲν δίνει ἕνα ποτήρι νερὸ σὲ ξένο, στὸν Κάτω Κόσμο θὰ τρώει σὲ μιὰ σκάφη μ' ἕνα χοῖρο (ΚΑ, ἀρ. 2042, σ. 2. Βαρελαῖοι Μαρμαρίου Εὐβοίας, 1953, Ἄν. Δ. Βλάχου), ἐνῶ ὁποῖος παρέχει στέγη καὶ τροφὴ στοὺς ξένους «θὰ τὸ βρεῖ στὸν Κάτω Κόσμο» (ΚΑ, ἀρ. 2418, σ. 119. Περιβόλια Ὀλυμπίας, 1962, Ἄν. Κοπανάς καὶ ΚΑ, ἀρ. 1832, σ. 8. Μάρμαρα Ἰωαννίνων, 1953, Ἄρ. Κασσιούμης).

50. Μανόλη Παπαδογιάννη, *Τὸ μουζούρι καὶ τὸ μίστατο στὴν Κρήτη*, περ. Ἄμάλθειαι, τ. 18 (1987), τεύχ. 70-71, σ. 97.

Είχ. 2. Ἡ Ζυγιστάσια. Λεπτομέρεια τῆς Δευτέρας Παρουσίας.
Decomi, 14ος αἰώνας.

Ἡ συνήθεια τῆς τοποθέτησης τοῦ ζυγοῦ κοντά στὸν ἐτοιμοθάνατο ἔχει σχέση τόσο μὲ τὶς πράξεις του στὴν ἐπίγεια ζωὴ, ὅσο καὶ μὲ τὴ γενικότερη δοξασία ὅτι κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου συμβαίνει ἓνα πρῶτο ζύγισμα τῆς ψυχῆς. «Τὴν ὥρα π' χαρουπαλέβ' [ὁ ἄνθρωπος], παραστέλ' τι ἓνας ἄγγελους κι ἓνας τρισκατάρατους, ποῖός θά τ' ἀρπάξ' τὴν ψυχὴ»⁵¹. «Δυὸ τρεῖς μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατο ἢ καὶ μερικὲς ὥρες μόνο, ὁ ἄρρωστος ἀγγελοσκιάζεται» καὶ «στένει τὸ μάτι». Ἄγγελος Κυρίου κατεβαίνει νὰ τοῦ πάρῃ τὴν ψυχὴ. Ὁ ἄρρωστος τότε θεωρεῖ καὶ σταματᾷ τὸ βλέμμα του σ' ἓνα ὠρισμένο σημεῖο. Κι ἂν ἦτονε καλὸς σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, ἂν δὲν ἤκλεφτε, δὲν ἐβλαστήμανε, δὲν ἐπόρνευε, δὲν ἦτονε ἄρπαγος καὶ παραύλακος, ἐπήγγαινε στὴν ἐκκλησιά του ταχινὴ καὶ ἀργατινὴ, ἂν ἦτονε μιστοδοῦσης (ἐλεημῶν), θεωρεῖ ἡμερον ἄγγελο καὶ τοῦ χαμογελαῖ καὶ γελαῖ αὐτός. Μ' ἂν ἦτονε βλαστημιάρης, κλέφτης, ἄρπαγος, παραύλακος, πόρνος καὶ καίρης (φιλάργυρος), ἐτότες θεωρεῖ ἄγριο τὸν ἄγγελο τοῦ Κυρίου καὶ κοντά του τὸ διάβολο μὲ τὰ κέρατα καὶ μὲ τὴ μακρὰ ὄρα κι ἀνιμένει νὰ τοῦ δώσῃ ὁ ἄγγελος τὴν ἄδεια νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴ. Τρομάσσει τοτεσὰ ὁ ἄρρωστος καὶ τὸ ξάφνισμά ντου εἶναι ἄγριο»⁵². Ὁ ἄγγελος στέκεται στὴ μέση ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ ἐκεῖ κρατᾷ μιὰ ζυγαριά. Ὅταν πεθάνει κάποιος, τὴν ψυχὴ του τὴν πάει ἐκεῖ στὴ ζυγαριά καὶ τὴν ζυγίζει. Ἀπὸ τὴ δεξιὰ μεριά στέκονται οἱ ἄγγελοι καὶ ἀπὸ τὴν ἀριστερὰ μεριά ὁ διάβολος καὶ περιμένουν νὰ ἰδοῦν, ποῦ θά γυρίσῃ ἡ ζυγαριά, γιὰ νὰ πάρουν τὴν ψυχὴ»⁵³. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ὁ ἐτοιμοθάνατος ἀγωνιᾷ καὶ παρακαλεῖ νὰ τὸν ἐλεήσουν οἱ ἄγγελοι λέγοντας «... οὐκ ἔχω γε ἔργον ἀγαθὸν ἀντισταθμίσειν τὸν ζυγὸν τῶν φαύλων πράξεων»⁵⁴. Ἡ παρουσία τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, τοῦ γνωστοῦ ψυχοπο-

51. ΚΛ., ἀρ. 2030, σ. 95 (Μικρὴ Γότιστα Ἡπίου).

52. Μ α ρ ί α ς Λ ι ο υ δ ᾶ κ η, Ἡ τελευταῖα στὴν Κρήτη, Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν, τ. Β' (1939), σ. 404.

53. ΚΛ, ἀρ. 3206, σ. 93 καὶ Θρακικὰ 2 (1929), ἔπου, κατὰ δοξασία ποῦ ἐπικρατεῖ στὴ Θράκη (Τσανδῶ), «ἡ ψυχὴ ζυγίζεται ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου μετὰ τὴν ἐκπονή».

54. Σ π. Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἀγιασματάριον τὸ μέγα, Ἐνετίσιν 1779, σ. 210. Στὴν ἴδια ἀκολουθία γιὰ τοὺς «ψυχορραγοῦντες» διαβάζουμε αὐτὰς ἐμαῖς καθορῶντες πράξεις ἐλεγχόμενας ἐν τῇ στάθμῃ τοῦ ζυγοῦ...» (σ. 208). Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περιγραφή ποῦ δίνει ἡ Μαρία Λιουδάκη (Ἐπετ. Ἐταιρ. Κρητ. Σπουδῶν, τ. Β', σ. 404): «Ὁ ἄρρωστος ἀγγελοσκιάζεται καὶ στένει τὸ μάτι. Ἄγγελος Κυρίου κατεβαίνει νὰ τοῦ πάρῃ τὴν ψυχὴ. Ὁ ἄρρωστος τότε θεωρεῖ καὶ σταματᾷ τὸ βλέμμα του σ' ἓνα ὠρισμένο σημεῖο. Κι ἂν ἦτονε καλὸς σ' ὅλη του τὴ ζωὴ ... θεωρεῖ ἡμερον ἄγγελο καὶ τοῦ χαμογελαῖ καὶ αὐτός. Μ' ἂν ἦτανε βλαστημιάρης, κλέφτης..., ἐτότες θεωρεῖ ἄγριο τὸν ἄγγελο τοῦ Κυρίου καὶ κοντά του τὸ διάβολο μὲ τὰ κέρατα καὶ μὲ τὴ μακρὰ ὄρα...». Γενικότερα γιὰ τὶς δοξασίες κατὰ τὸ ψυχορράγημα, βλ. Ν. Γ. Π ο λ ί τ ο υ, Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, Νεοελληνικὴ Μυθολογία, μέρος Β', ἐν Ἀθήναις 1874, σ. 306 κ.ἑξ. Πρβλ. ὅσα γράφει καὶ παρατηρεῖ ὁ Δ η μ. Σ. Λ ο υ κ ᾶ τ ο ς, Λαογραφικαὶ ἐνδείξεις περὶ τελευταῖης παρὰ Ἰωάννη τῷ Χρυσοστόμῳ, ΕΛΑ, ἔτ. 2 (1940), σ. 43 κ.ἑξ.

μπού ἀγγέλου⁵⁵, στὴν ἐκκλησιαστικὴ εἰκονογραφία μὲ ζυγαριὰ στὸ χέρι «πρὸς ἐντελεστέραν καὶ ὑλικωτέραν παράστασιν τοῦ δικαίου καὶ ἀδεκάστου τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ», ἀπηχεῖται καὶ ἀντικατοπτρίζεται στὴ λαϊκὴ πίστη, ὅπως αὐτὴ ἐκφράζεται στοὺς στίχους:

*Μιχαὴλ Ἀρχάγγελε, ποῦ τὰ ψυχὰς ζυάζεις,
τὴν ὥρα τ' ἀπομισεμοῦ δὲ θέλω νὰ μὲ βιάζεις.*

*Νὰ δῶ καὶ τὸν Ἀρχάγγελο, τὸ φοβερὸ τρομάτη
ποῦ καμπανίζει⁵⁶ τὶς ψυχὰς ἀμαρτωλῶν καὶ δίκαιων.*

*Νὰ δῶ τὰ ρόδα πῶς ἀνοῦν, τοὺς κίτρον πῶς μυρίζουν
νὰ δῶ καὶ τὸν ἀρχάγγελον, πῶς συβαστᾶ τὸ ζύγι⁵⁷.*

Ἄλλὰ καὶ ὁ Χάρος παρουσιάζεται νὰ κρατᾶ ζυγαριὰ:

*Ζύγι κρατῶ στὸ χέρι μου τῆς ἐλεημοσύνης
γιὰ νὰ ζυάσω τὰ καμε⁵⁸ ...*

προκειμένου νὰ ἀποδώσει δικαιοσύνη⁵⁹.

Ἡ ἔννοια τῆς μετὰ τὸν θάνατο ζυγοστασίας τῶν ψυχῶν εἶναι γνωστὴ στοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀν. Μεσογείου ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα⁶⁰.

55. Ν. Γ. Πολίτου, Νεοελληνικὴ Μυθολογία, β.π., σ. 419.

56. καμπανός = καντάρι.

57. Ἰω. Σπ. Ἀναγνωστοπούλου, Ὁ θάνατος καὶ ὁ κάτω κόσμος στὴ δημοτικὴ ποίηση (ἔσχατολογία τῆς δημοτικῆς ποίησης), (διδακτ. διατρ.), Ἀθήνα 1984, σ. 322-323, ὅπου καὶ οἱ σχετικὲς παραπομπές.

58. G. Moravcsik, Il Caronte bizantino, Studi Bizantini Neellenici 3 (1931), σ. 63 καὶ 66. Πρβλ. Γ. Κ. Σπυρίδακη, Τὰ κατὰ τὴν τελευταίην ἔθιμα τῶν βυζαντινῶν ἐκ τῶν ἀγιολογικῶν πηγῶν, ΕΕΒΣ, τ. 20 (1950), σ. 97 καὶ Ἰω. Σπ. Ἀναγνωστοπούλου, β.π., σ. 323.

59. Ἡ ἔννοια τῆς ζυγοστασίας ὑποδηλώνεται καὶ ἀπὸ τὸν Θεσσαλονικῆ Εὐστάθιο, ὅταν γράφει (12ος αἰ.): «ἡ καθωμιλημένη γλώσσα τὸν θανεῖν κινδυνεύοντα ἔλθειν εἰς τὰ τοῦ θανάτου λέγει ζυγὰ ἢ «φθῆναι εἰς τὰ τοῦ Ἄθου κείσθαι ζυγὰ» (Φ. Κοκοῦλῆ, Εὐσταθίου Λαογραφικά, τ. 1, Θεσσαλονίκη 1950, σ. 483).

60. Βλ. Θωμᾶ Προβατάκη, Ὁ Διάβολος, σ. 80 καὶ γενικότερα M. Nilsson, Greek Popular Religion, σ. 119, K. Farnell, The Cults of the Greek States, τ. 5, σ. 40 κ.ἑξ. Φαίδ. Κοκοῦλῆ, Ἡ νεοελληνικὴ γλώσσα καὶ τὰ μεταβυζαντινὰ ἔθιμα, Melanges Oct. et M. Merlier, τ. I (1956), σ. 162-163: «Κοινὴ εἶναι παρὰ τῶ λαῷ ἡ δόξα, ὅτι κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ μελλοθανάτου ὁ ψυχοπομπὸς γγελος, ὅστις καὶ παίρνει τὴν ψυχὴν του, ἀφ' οὗ τὸν κτυπήσει. Ἢδη εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ἀναγινώσκομεν: «παραχρῆμα δὲ ἐπάταξεν αὐτὸν ὁ ἄγγελος καὶ ἐξέ-

Τò θέμα τῆς Δευτέρας Παρουσίας εἶναι ἀπὸ τὰ συνηθέστερα θέματα τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς εἰκονογραφίας. Ὡς θέμα συνιστᾷ ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγάλους θεματικούς κύκλους τῆς βυζαντινῆς εἰκονογραφίας, ἐπειδὴ συνδέεται μὲ τὸ ἐσχατολογικὸ πρόβλημα, ἕνα ἀπὸ τὰ βασικότερα καὶ σπουδαιότερα προβλήματα, ποὺ ἀπασχολοῦν καὶ βασανίζουν τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Ὁ κύκλος τῶν θεμάτων αὐτῶν, ποὺ ἔχει τὶς ρίζες του στὴν Ἁγία Γραφή, ἐμπλουτίζεται μὲ στοιχεῖα, ποὺ ἡ καταγωγή τους ἀνάγεται σὲ ἀρχέγονες παραδόσεις προσαρμοσμένες στὶς ἐκάστοτε σύγχρονες κοινωνικὲς ἀντιλήψεις⁶¹.

Ὅσον ἀφορᾷ στὶς παραστάσεις τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ποὺ εἰκονίζονται στοὺς ναοὺς, ἀπαντοῦν μόνον ἀπὸ τὸν δέκατο αἰῶνα⁶², καθὼς ἄρχισαν νὰ διαμορφώνονται μετὰ τὴν εἰκονομαχικὴ κρίση καὶ κωδικοποιοῦνται τὸν 11ο αἰῶνα. Τὸ ἰδεολογικὸ τους ὑπόβαθρο εἶναι προφανῶς παλαιότερο⁶³.

ψυξεν». Τούτου ἕνεκα ὁ ἀποθνήσκων λέγεται πολλαχοῦ ἀγγελοκρουστος ἢ ἀγγελοκρουσμένος καὶ τὸ ἀποθνήσκω ἀγγελοκρούομαι.

Ἐπειδὴ δὲ ἀγῶνα ἔχει ἡ ψυχὴ, χωριζομένη τοῦ σώματος, διὰ τοῦτο σήμερον περὶ τοῦ ἰσχυρῶς ἀγωνιῶντος, ἕνεκα φόβου, ἀϋπνίας καὶ τῶν τοιούτων λέγομεν ὅτι: εἶδε τὸν ἀγγελόν του.

Σημειωτέον ὅτι τὴν αὐτὴν ἀντίληψιν καὶ φράσιν εἶχον καὶ οἱ μεσαιωνικοὶ ἡμῶν πρόγονοι, ἀφ' οὗ συγγραφεὺς τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὁ Μιχαὴλ Γλυκᾶς περὶ τοῦ ἐκ ξηρᾶς βλέποντος κινδυνεύον πλοῦτον εἶπεν:

Ἐσίε λέγεις ἀτλήμονον κι ἐκεῖ θεωροῦν ἀγγέλους».

Πρβλ. καὶ Κ. Π. Χατζηγιάννου, Αἱ παραστάσεις τῶν κολαζομένων κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς καὶ μεταβυζαντινοὺς χρόνους, ΕΕΒΣ, τ. 23 (1953), σ. 300 κ.ἑξ.

61. Βλ. γενικότερα γιὰ τὸ θέμα τῆς Δευτέρας Παρουσίας Σ τ α ὄ ρ ο υ Ν. Μ α δ ε ρ ᾶ κ η, Ἡ Κόλαση καὶ οἱ ποινὲς τῶν κολαζομένων σὰν θέματα τῆς Δευτέρας Παρουσίας στὶς ἐκκλησίες τῆς Κρήτης, περ. Ἰθωρ ἐκ Πέτρας, ἔτ. Α', τεύχ. II (1978), σ. 185-236 καὶ ἔτ. Β' (1979), τεύχ. III-IV, σ. 21-80 καὶ ἔτ. Γ', τεύχ. V-VI (1980-1981), σ. 51-130. Συγκεκριμένα βλ. σ. 185.

62. Τὸ πιὸ παλιὸ χρονολογημένον γνωστὸ παράδειγμα Μέλλουσας Κρίσης στὴ Βυζαντινὴ Τέχνη προέρχεται ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν (913-920). N. and M. Thierry, *Ayvali Kilise ou pigeonnier de Gulli Dere, eglise inedite de Cappadoce*, Cahiers Archeologiques XV (1965), εἰκ. 24. Περισσότερο γνωστὴ εἶναι ἡ σκηνὴ στὴν τοιχογραφία τοῦ νάρθηκα τοῦ Ἁγ. Στεφάνου στὴν Καστοριά τοῦ τέλους τοῦ ἐνάτου αἰῶνα. Σ τ. Π ε λ ε κ α ν ἱ ἔ η Κ α σ τ ο ρ ι ᾶ, Βυζαντινὰ τοιχογραφία. Πίνακες, Θεσσαλονίκη 1953, πίν. 87-88. Βλ. καὶ D o u l a M o u r i k i, An unusual representation of the Last Judgment in the thirteenth century fresco at St. George near Kouvaras in Attica, Δελτίον τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, τ. Η' (1975-1976), σ. 151.

63. Γιὰ τὴν εἰκονογραφικὴ σύνθεση τῆς Δευτέρας Παρουσίας στὴ γένεσή της, τοὺς προχριστιανικοὺς της προδρόμους καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐπιμέρους στοιχείων της στὴν Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ χριστιανικὴ εἰκονογραφία μέχρι τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰ. βλ. στὸ βιβλίον τοῦ M i l t K. G a r i d i s, *Études sur le jugement dernier post-byzantin by Xve à la fin du XIXe siècle. Iconographie* -

Τò θέμα παρουσιάζεται με ιδιαίτερη συχνότητα και ρεαλιστικές άπεικονίσεις στην Κύπρο, για τήν ὅποια ὑπάρχει ἡ μελέτη τοῦ Κ. Π. Χατζηιωάννου «Αἱ παραστάσεις τῶν κολαζομένων εἰς τοὺς βυζαντινοὺς καὶ μεταβυζαντινοὺς ναοὺς τῆς Κύπρου»⁶⁴ καὶ στὴν Κρήτη, γιὰ τήν ὅποια ἔχομε τὴν προαναφερθεῖσα σημαντικὴ ἐργασία τοῦ Σταύρου Μαδερᾶκη.

Στὴν Κύπρο παραστάσεις τῆς Δευτέρας Παρουσίας ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸν 13ο αἰώνα⁶⁵. Ὁ ποιητὴς Γιώργος Σεφέρης ἐντυπωσιάστηκε ἀπὸ τίς ρεαλιστικὲς λαϊκότητες ζωγραφιῶν τῶν ποινῶν, ποὺ ἀναμένουν, κατὰ τὴ λαϊκὴ ἀντίληψη, τοὺς παραβάτες τῶν κανόνων εὐρυθμῆς λειτουργίας μιᾶς κοινωνίας, δηλαδὴ τὸν κλέφτη ὑλικῶν ἀγαθῶν ποὺ ἀνήκουν σὲ ἄλλους (παραζυγιαστής, παρακαμπανιστής, παραυλακιστής, παραμυλωνάς) ἀλλὰ καὶ τὸν ὠτακουστή, τὸν μοιχὸ καὶ τὴ μοιχαλίδα, τὴν «κουσχουσούρα» (= κουτσομπόλα), τὴν «ἀποστρέφουσα τὰ νήπια» (= αὐτὴ ποὺ δὲν θηλάζει τὰ παιδιὰ τῆς) κ.ἄ.⁶⁶, καὶ τοὺς ἀφιερώνει ἓνα ἀπὸ τὰ ποιήματά του γιὰ τὴν Κύπρο⁶⁷.

Στὴν Κρήτη οἱ πρῶτες λεπτομερεῖς παραστάσεις τῆς Δευτέρας Παρουσίας, καὶ οἱ πληρέστερες, ἀνήκουν στὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 14ου αἰώνα⁶⁸. Εἶναι ἐνδιαφέρουσα γιὰ τὴν εἰκονογραφικὴ ἐξέλιξη τοῦ θέματος ἡ διαπίστωση τοῦ Στ. Μαδερᾶκη ὅτι στὴν Κρήτη παρατηροῦνται δύο εἰκονογραφικὲς κατευθύνσεις: Ἡ πρώτη, μετὰ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰώνα, εἶναι ἐπανάληψη μὲ μικρὲς παραλλαγὰς κωδικοποιημένων θεμάτων τῆς Δευτέρας Παρουσίας⁶⁹. Παράλληλα παρουσιάζεται μιὰ ἄλλη εἰκονογρα-

Esthétique, Θεσσαλονίκη 1985, ὅπου καὶ ἡ προηγούμενη γιὰ τὸ θέμα βιβλιογραφία. Κλασσικὸ βεβαίως καὶ πάντοτε ἐλκυστικὸ παραμένει τὸ βιβλίο τοῦ Hans - Georg Beck, Die Byzantiner und ihr Jenseits. Zur Entstehungsgeschichte einer Mentalität, München 1979.

64. Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τ. 23 (1953), σ. 290-303.

65. Κ. Ν. Χατζηιωάννου, Αἱ παραστάσεις τῶν κολαζομένων εἰς τοὺς βυζαντινοὺς καὶ μεταβυζαντινοὺς ναοὺς τῆς Κύπρου, ΕΕΒΣ, τ. 23 (1953), σ. 290.

66. Γιὰ τὰ ἴδια καὶ ἄλλα ἀμαρτήματα ποὺ ἐπισύρουν τιμωρία στὴ μέλλουσα ζωὴ βλ. καὶ Κίτσο Μάκρη, Ἡ Λαϊκὴ Τέχνη τοῦ Πηλίου, Ἀθήνα 1976, σ. 1215-6. Μεταβυζαντινὲς παραστάσεις τιμωρουμένων ὑπάρχουν σὲ πολλοὺς ναοὺς τῆς Κεντρικῆς καὶ Βορείου Ἑλλάδος (Ἀργιθέα, Πήλιο Καστοριά, Βόιο, Μετέωρα κ.ἄ.).

67. Γιώργου Σεφέρη «Λεπτομέρειες στὴν Κύπρο». Ἡμερολόγιο Καταστρώματος Γ', Ποιήματα, ἕβδομη ἐκδοση, Ἰκαρος, Ἀθήνα 1967, σ. 239.

68. Παραστάσεις τοῦ θέματος στὸ νάρθηκα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὴ Μονὴ Σελίνου (1315), ἔργο τοῦ Παγωμένου καὶ ἐκείνη τοῦ Ἀσώματος στὶς Ἀρχάνες. Βλ. Στ. Μαδερᾶκη, ὁ.π.

69. Ἐστὶ τὴ συναντοῦμε στὸν Μιχαὴλ Ἀρχάγγελο στὸ Κακοδίκι Σελίνου καὶ παλαιότερα, στὸν Ἀσώματο. Παραδείγματα τέτοιων συνόλων ἀποτελοῦν οἱ Δεύτερες Παρουσίες τῶν ναῶν τῆς

φική κατεύθυνση, άγνωστη (Μαδεράκης, σ. 188) από άλλα σημεία του Βυζαντινού Κόσμου, σύμφωνα με την οποία τὰ θέματα τῆς Δευτέρας Παρουσίας χάνουν τὴν ὀργανικότητά τους καὶ διασπῶνται. Μετὰ τὸ 1340 ἡ τάση ἐντείνεται. Γιά παράδειγμα, ἀπὸ τὰ 48 παραδείγματα ποὺ ἀναφέρει ὁ Gerola τὰ μισὰ τουλάχιστον ἀποτελοῦν ἐπὶ μέρους θέματα τῆς πλήρους παραστάσεως Δευτέρας Παρουσίας. Ἡ διάσπαση αὐτὴ πιθανῶς νὰ ὀφείλεται κατὰ τὸν μελετητὴ στὸν περιορισμένο χῶρο τῶν μικρῶν ἐκκλησιῶν τῆς Κρήτης καὶ ὑπαγορεύτηκε ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ καυτηριασθοῦν ὀρισμένα κοινωνικά κατὰ κανόνα παραπτώματα καὶ ἐγκλήματα. Ὡστόσο ἡ διάσπαση καὶ ἡ ἔλλειψη συνοχῆς εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῶν παραστάσεων τῆς Δευτέρας Παρουσίας κατὰ τὴν μεταβυζαντινὴ περίοδο καὶ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, κατὰ τὴν ὁποία ἰδιαίτερα ἡ ἀνάγκη νὰ καυτηριασθοῦν ἠθικά παραπτώματα καὶ ἐγκλήματα κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς σημασίας στὸ πλαίσιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος ἦταν ἐπιτακτικὴ καὶ ἐπέβαλε τὴν ὑπαρξὴ ἰσχυρῶν μηχανισμῶν πρόληψης. Ἔτσι ἐπιλέγονται καὶ τονίζονται ἠθικά παραπτώματα κοινωνικῆς σημασίας (τιμωρία τῶν μοιχῶν, τῶν καταδοτῶν, τῶν ὠτακουστῶν, τῶν μὴ θηλαζουσῶν γυναικῶν, τῶν ματαιόδοξων γυναικῶν, ποὺ κοιτάζονται στὸν καθρέπτη τὸν ὁποῖο κρατεῖ ὁ Διάβολος κ.ἄ.), καθὼς καὶ οἰκονομικά ἐγκλήματα, ὅπως τὸ κακὸ ζύγισμα προϊόντων, ἡ παραβίαση συνόρων, ἡ κλοπὴ, ὁ φόνος κ.ἄ. Μὲ τὴν προσπάθεια δημιουργίας μηχανισμῶν πρόληψης τῶν παρατηρουμένων ἀμαρτημάτων ἢ ἐγκλημάτων συνδέεται καὶ τὸ βαθμιαῖο πέρασμα πρὸς μιὰ ρεαλιστικότερη ἀπεικόνιση τῶν συγκεκριμένων ἀμαρτημάτων καὶ τῶν ποινῶν, ποὺ ἐπισύρουν τὴν τιμωρία στὴ Μέλλουσα Κρίση. Ἔτσι ἀπὸ μιὰ σχηματικὴ ἀπεικόνιση τῶν τιμωρημένων καὶ τῶν ποινῶν ποὺ τοὺς ἐπιβλήθηκαν, ποὺ ἀποτελεῖ τὴ λογικὴ ἀπόδοση τοῦ θένος, περνᾶμε σὲ μιὰ λαϊκότερη, στὴν ὁποία οἱ ποινὲς ἀποδίδονται μὲ τὴν ἔξαρση τοῦ ἀμαρτήματος καὶ τὴ ρεαλιστικὴ ἀπεικόνιση τοῦ μέλους τοῦ σώματος ποὺ τὴν διέπραξε (φίδι, κρέμεται ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὸ ἀπομυζᾷ)⁷⁰. Συχνότερα στὶς παραστάσεις

Παναγίας στὴ Σκλαβοπούλα Σελίνου, τῆς Παναγίας στὰ Ρούστικα καὶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸν Ἄρτο, κοντὰ στὸ χωριὸ Ἅγιος Κωνσταντῖνος Ρεθύμνου (1401) (Σ τ. Μ α δ ε ρ ά κ η, ὁ.π., σ. 188).

70. Μ α δ ε ρ ά κ η ς, ὁ.π., σ. 199. Στὶς παλαιότερες παραστάσεις τῆς Κολάσεως (Οἱ τρεῖς ποὺ ἀναφέρθηκαν στὴν ἀρχὴ καὶ τῆς Μαυριώτισσας τῆς Καστοριάς (Πελεκανίδης, Καστοριά Ι, πίν. 81B καὶ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Καχριεῖ Τζαμί), ἡ Κόλαση καὶ ἡ Δευτέρα Παρουσία δὲν διαφοροποιοῦνται, ἀλλὰ ἀποτελοῦν ἑνιαῖο σύνολο, ἐπειδὴ ἰδέες ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν εἰκονογραφία τοῦ αὐτοκράτορα θριαμβευτῆ καὶ εἰκονογραφικὰ θέματα ποὺ φθάνουν μέχρι τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Βυζαντίου ἐπέδρασαν στὴν εἰκονογραφία τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ὅπως διαμορφώθηκε τὸ θέμα μετὰ τὴν εἰκονομαχία. Οἱ τιμωρημένοι καὶ οἱ ποινὲς τοὺς δίδονται γενικά καὶ σχηματικά. Αὐτὴ εἶναι ἡ λογικὴ παράδοση.

υπάρχουν επεξηγηματικές επιγραφές που προσδιορίζουν για ποιά αμαρτία τιμωρείται το πρόσωπο, που συνήθως είναι αντιπροσωπευτικό μιᾶς συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή κοινωνικού τύπου. Ἀνάλογα, λοιπόν, με τὸ κοινωνικὸ ὑπόβαθρο καὶ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τῶν πιστῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς στόχους πού θέτει μιὰ ομάδα ἀνθρώπων, ἡ παράσταση τῆς Δευτέρας Παρουσίας ἀποτελεῖ ἐποπτικὴ καὶ εὐληπτὴ ἀπεικόνιση γιὰ τίς μεγάλες λαϊκὲς μάζες καὶ ἀπάντηση στὸ πῶς μεγάλο ἐσχατολογικὸ πρόβλημα: τῆ σωτηρία ἢ μὴ τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν θάνατο.

Ἄλλωστε ἡ Δευτέρα Παρουσία, ἡ Ψυχοστασία καὶ ἡ Κόλαση ἀποτελοῦν μερικὰ ἀπὸ τὰ πῶς συνηθισμένα καὶ γνωστὰ θέματα τῆς θρησκευτικῆς εἰκονογραφίας⁷¹. Στὴν ἐξέλιξή τους καὶ στὰ θέματα αὐτὰ συνολικὰ κατὰ τὴ μεταβυζαντινὴ περίοδο καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸν 16ο αἰώνα καὶ ἐξῆς μορφές καὶ ἔννοιες προσλαμβάνουν περισσότερο λαϊκὸ χαρακτήρα, τὸ δογματικὸ περιεχόμενον ὑποχωρεῖ καὶ οἱ δεισιδαιμονίες τῶν λαϊκῶν μαζῶν εἰσδύουν στὴ βυζαντινὴ εἰκονογραφικὴ παράδοση. Ἡ εἰκονογραφία ἀποκτᾶ καὶ στὴν τεχντροπία ρεαλιστικὸ περιεχόμενον, πού μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθεῖ στὸ ἰδεολογικὸ καὶ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν εὐρύτερων μαζῶν. Ἔτσι ἐνῶ μέχρι περὶ τοὺς 13ο αἰώνα ἡ σκηνὴ τῆς Κρίσης εἰκονίζεται ὡς σκηνὴ δικαστηρίου με τοὺς δικαίους ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ οἱ ὁμαδικές τιμωρίες τῶν ἀμαρτωλῶν περιορίζονται σὲ ἐπίπεδο ἀφηρημένο καὶ ἀπρόσωπο⁷², ἀπὸ τότε καὶ ἐξῆς οἱ τιμωρίες ἀρχίζουν νὰ χάνουν σταδιακὰ τὸν ἀφηρημένο χαρακτήρα τους καὶ ἐκφράζουν πλέον συγκεκριμένα αμαρτήματα, χαρακτηριστικὰ γιὰ τίς ἀγροτικές κοινωνίες τῆς ἐποχῆς. Συγκεκριμένα, εἰκονογραφικοὶ τύποι, γιὰ τὴ διαμόρφωση τῶν ὁποίων λαϊκὰ ἀπόκρυφα ἐσχατολογικὰ κείμενα καὶ ἀποκαλύψεις ἔχουν παίξει σημαντικὸ ρόλο, στενὰ συνδεδεμένοι με τὰ σύμβολα τοῦ ἐπαγγέλματος καὶ τοῦ αμαρτήματος, καθὼς καὶ τὸ εἶδος τῆς τιμωρίας, διαμορφώνονται κατὰ τὴν τουρκοκρατία μέχρι καὶ τὸν 19ο αἰώνα⁷³. Στὴ διαμόρφωση τῶν νέων εἰκονογραφικῶν δεδομένων συντελεῖ ὄχι μόνο τὸ ἐπίπεδο τῶν πιστῶν στοὺς ὁποίους ἀπευθύνονται, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων τῶν ζωγράφων.

Ἡ πίστη τοῦ λαοῦ συνοψίζεται στὴν ἀντίληψη ὅτι οἱ ἄδικοι καὶ οἱ ἀμαρτωλοὶ, πού

71. Γιὰ τὴν εἰκονογραφικὴ σύνθεση τῆς Δευτέρας Παρουσίας στὴ γένεσή της, τοὺς προχριστιανικοὺς της προδρόμους καὶ τὴν ἐξέλιξη τῶν ἐπιμέρους στοιχείων της στὴν Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ χριστιανικὴ εἰκονογραφία μέχρι τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰώνα βλ. στὸ βιβλίο τοῦ M i l l. K. G a r i d i s, *Etudes sur le jugement dernier post - byzantin by Xve à la fin du XIXe siècle. Iconographie - Estetique*, Θεσσαλονίκη 1985, ὅπου καὶ ἡ προηγούμενη γιὰ τὸ θέμα βιβλιογραφία.

72. G a r i d i s, *Etudes*, σ. 82 κ.εξ.

73. G a r i d i s, *Etudes*, δ.π.

παραβαίνουν τούς κοινωνικούς θεσμούς και τούς ηθικούς κανόνες και δὲν τιμωροῦνται γιὰ ποικίλους λόγους στὴν ἐπίγεια ζωὴ, θὰ τιμωρηθοῦν στὴν αἰώνια Κόλαση, ἐνῶ οἱ δίκαιοι καὶ ἐνάρετοι θὰ ἀμειφθοῦν στὸν Παράδεισο. Ἀντίληψη ποῦ δὲν λείπει ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο κόσμο⁷⁴ καὶ ὄχι μόνον τὸν ἑλληνικό⁷⁵. Οἱ τιμωρίες τῶν κολαζομένων, ἀν ἐξαίρεσουμε ὀρισμένες παραβιάσεις θρησκευτικῶν κανόνων, ὅπως «τοῦ ἀρνησαμένου τὸν Χριστόν»⁷⁶, τῶν «αἰρετικῶν», «τῶν κοιμωμένων τὴν Κυριακῇ» «τοῦ ἀποκαλογέρου», εἶναι κοινωνικοῦ περιεχομένου καὶ ἀναφέρονται σὲ παραπτώματα, τὰ ὁποῖα σὲ περιορισμένες ἀγροτικές κοινωνίες, ὅπως ἡ ἑλληνικὴ τῆς τουρκοκρατίας, ἀλλὰ καὶ γενικότερα οἱ βαλκανικές, θεωροῦνται ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἀμαρτήματα.

Κατὰ συνέπεια ὁ μυλωνάς, ποῦ κλέβει στὸ ζύγισμα τὸ σιτάρι ἢ τὸ ἀλεύρι τοῦ φτωχοῦ γεωργοῦ, ὁ παραζυγιαστής ἢ παρακαμπανιστής, ποῦ κλέβει τὸν πελάτη του, ὁ παραυλακιστής, ὁ ὁποῖος μεταθέτει τὰ ὄρια τοῦ κτήματός του εἰς βάρος τοῦ γείτονά του, τιμωροῦνται αὐστηρὰ, ἀναγκασμένοι νὰ κουβαλοῦν αἰώνιως στὴν Κόλαση⁷⁷

74. Ἰω. Σ π. Ἀ ν α γ ν ω σ τ ο π ο ὄ λ ο υ, ὁ.π., σ. 324 κ.ἐξ. Πρβλ. Κ Π. Χ α τ ζ η ι ω ἄ ν ο υ, Αἰ παραστάσεις, ὁ.π., σ. 300-302. Ὁ Ν. Πολίτης παρατηρεῖ ὅτι ἀπὸ λαὸς διετήρησε πᾶσας σχεδὸν τὰς περὶ κολάσεως δοξασίας τὰς διαπλασθεῖσας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν ἀρχαίων μύθων ὑπὸ τῆς ἐξηγημένης φαντασίας τῶν ἀσκητῶν καὶ τῶν καλογέρων. Καὶ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου τρέφει μέχρι τοῦδε προλήψεις καὶ δοξασίες περὶ τῶν μετὰ θάνατον, ἀγνώστους εἰς τοὺς Πατέρας τῆς ἐκκλησίας» (Ν. Γ. Π ο λ ῖ τ ο υ, Νεοελληνικὴ Μυθολογία, σ. 356-357).

75. Κατὰ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὁ Θεὸς θὰ ἀποδώσει στὸν καθέναν δικαιοσύνη ἀνάλογα μὲ τὴς πράξεις του. Πρβλ. Π α ν. Α ε κ α τ σ ἄ, Ἡ Ψυχῇ, σ. 256 κ.ά.

76. Κ. Π. Χ α τ ζ η ι ω ἄ ν ο υ, Αἰ παραστάσεις τῶν κολαζομένων, ὁ.π.

77. Στὴν Ἀποκάλυψη τῆς Παναγίας μεταξὺ ἄλλων κολαζομένων ἀναφέρονται καὶ ὅσοι «ἐπαραζύγιαζαν»:

«Καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἀμάξι τὸ χερουβικὸν καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἐπῆραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ νότιον μέρος, ἐκεῖ ὅπου ἔβγαινεν ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἐκόχλαζεν ὡσὰν φωτιά καὶ ἔκαμαν κύματα ὡσὰν ἄγρια θάλασσα καὶ ἐξεβύθιζε τοὺς ἀμαρτωλοὺς δέκα χιλιάδες ὄργιας καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε: «ποιοὶ εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἀμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν: «αὐτοὶ εἶναι ὅπου ἐπαραμόνευαν, ὅπου ἐπαραζύγιαζαν, καὶ οἱ κάπηλοι ὅπου ἔβαλαν νερὸν εἰς τὸ κρασίον καὶ ἀδικοῦσιν τοὺς ἀνθρώπους ... καὶ ὅσοι κάμνουν ἀδικίας καὶ τρώγουν τοὺς ξένους κόπους καὶ ὅσοι ἔχουσι καὶ εἶναι πλοῦσιοι καὶ δὲν δίνουν ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς φτωχοὺς» (Ν. Γ. Π ο λ ῖ τ ο υ, Νεοελληνικὴ Μυθολογία, 2, σ. 383-384).

Ἄλλὰ καὶ στὸ ἐπιτραπέζιο τραγοῦδι:

Ἄποψε φίλους φίλευα, φίλους καὶ μπιστευμένους,
τὴν Παναγιά καὶ τὸ Χριστό, τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους
καὶ τοὺς ἐπερικάλαγα, τοὺς φίλαγα τὸ χέρι,
γιὰ νὰ μοῦ δώσουν τὰ κλειδιά, κλειδιά τοῦ Παραδείσου,
ν' ἀνοίξω τὸν Παράδεισο νὰ ἰδῶ τοὺς πεθαμένους.
Ζερβιά μεριά εἶναι οἱ ἄρχοντες, στὴν πίσσα στὸ κατράμι

τά ὄργανα τοῦ ἀμαρτήματος τους, κοντά στοὺς κοινούς κλέφτες, τοὺς τοκιστὲς καὶ φονιάδες ἀλλὰ καὶ τοὺς παραβάτες τῶν ἠθικῶν κανόνων, ὅπως ἡ πόρνη, ὁ ἐπίσκοπος, ὁ ψευδομάρτυρας, ὁ ὠτακουστής, ἡ «ἀποστρέφουσα τὰ νήπια» κ.ἄ.

Οἱ λαϊκοὶ ζωγράφοι ἀπεικονίζοντας τέτοια-φρικτὰ βασανιστήρια⁷⁸ ἀφ' ἐνὸς ἰκανοποιοῦσαν τὸ μόνιμα σχεδὸν ἀνικανοποίητο στους πιστοὺς αἰσθημα τῆς δικαιοσύνης καὶ τιμωρίας τῶν παραβατῶν στὴν ἐπίγεια ζωὴ, ἀφ' ἑτέρου διαπαιδαγωγοῦσαν, προκειμένου νὰ ἀποφεύγουν οἱ ζωντανοὶ τέτοια ἀδικήματα φοβούμενοι τὴν μετὰ θάνατον τιμωρία. Ἡ προσθήκη στὴν εἰκόνα μὲ τὸν κολαζόμενο τοῦ ἐργαλείου τῆς ἀμαρτίας του ἔκανε περισσότερο παραστατικὴ καὶ ρεαλιστικὴ τὴν τιμωρία. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἢ περίπτωση τοῦ παραυλακιστῆ στὸν ναὸ τοῦ Ἀντιφωνητῆ Κύπρου (14ος αἰ.), ὅπου ὁ ζωγράφος μὲ ρεαλισμὸ ζωγράφησε τὸ ἄροτρο βυθισμένο στὸν πρωκτὸ τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἐπειδὴ μὲ αὐτὸ παραβίασε τὰ σύνορα ἐπεκτείνοντας τὸ κτῆμα του εἰς βάρος τοῦ γείτονα⁷⁹.

Οἱ μυλωνάδες, οἱ μπακάληδες, οἱ γεωργοὶ ἢ οἱ εἰδικοὶ γεωμέτρεις ἦταν τὰ πρόσωπα, ποὺ περισσότερο ἴσως ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἦταν ἐκτεθειμένοι στὴν ἀμαρτία, ἐφ' ὅσον εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ ξεγελάσουν τοὺς πελάτες τους.

καὶ βάσταγαν στὰ χέρια τους σακούλια βουλωμένα.
Δεξιὰ μεριὰ ἢ φτωχολογιά στὸν ἥλιο στὸ προσῆλιο
καὶ βάσταγαν στὰ χέρια τους λαμπάδες ἀναμμένες.
Θυμᾶσαι, ὅταν ἐπούλαες τ' ἀλεύρι μὲ τὸ χούμα
καὶ τὸ κρασί μὲ τὸ νερό, τὰ γρόσια μὲ τὸν τόκο;
'Εδῶ φλουριά δέν πάρχουνε, γρόσια δὲ δανεῖζονται,
μόνε λιβάνι καὶ κερί καὶ καθαρὴ ψυχούλα!

Ἐνάλογη εἶναι ἡ ἀντίληψη, «καθ' ἣν ἐν τῇ κολάσει κρεμάται ἀπὸ τοῦ τραχήλου τοῦ ἀμαρτήσαντος τῆς ἀμαρτίας τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον. Ἀπεικονίζεται ὁ μυλωνᾶς ὁ καταχρώμενος τὸ ἄλευρον τῶν πελατῶν του κύπτων ὑπὸ τὸ βᾶρος τοῦ λιβαρίου τοῦ μύλου του, ὁ μπακάλης φέρων ἀπρητημένον ἀπὸ τοῦ τραχήλου τὸν λίθον ἢ τὴν ζυγόν, τὴν νενοθευμένην» (Ν. Γ. Π ο λ ί τ ο υ, ὅ.π., σ. 371. Πρὸβλ. L e o n H e u z e y, Les supplices de l'enfer, d'après les peintures byzantines, στὸ Annuaire de l'Association pour l'encouragement des etudes grecques 1871, σ. 116.

78. Ὅπως ὅποτε ἔχουν ὑπ' ὄψη τους κείμενα ἐσαχολογικὰ καὶ λαϊκῆς Ἀποκαλύψεως ποὺ περιγράφουν σκηνὲς ἀπὸ τὴν Κόλαση. Σὲ μιὰ τέτοια Ἀποκάλυψη τοῦ 15ου αἰῶνα ἀναφέρονται: «Ἐπῆρεν με ὁ ἄγγελος καὶ ἤγαγόν με, ὅπου κολάζονται οἱ ἀμαρτωλοὶ, καὶ εἶδον ἐκεῖ ποταμὸν πύρινον καὶ εἰς τὸ χεῖλος αὐτοῦ ἐκάθητο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Καὶ λέγει μοι ὁ ἄγγελος: Οὗτοι εἰσιν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἀδίκως ὀμνύουσιν, οἱ ψευδομάρτυρες, οἱ παρακαμπανισταὶ ... καὶ πάλιν ἔδειξέν μοι ὁ ἄγγελος τὸν σκόλλημα τὸν ἀκοίμητον ... ἐσκίασεν ἡ νεφέλη καὶ κατέβη ἡ ρομφαία ἡ ἀπειρος καὶ ἐφύσησαν οἱ ἀνεμοὶ ... καὶ ἐπίπτον οἱ ἀμαρτωλοὶ ὡς φύλλα ἀπὸ τῶν δένδρων (Anonymus Byzantinus, De Caelo et infernis Epistula, ἐκδ. L. Radermacher, 1972, σ. 19-20).

79. Κ. Χ α τ ζ η ι ω ἄ ν ν ο υ, Αἱ παραστάσεις, ὅ.π., σ. 299.

Εικ. 3. 'Ο Ζυγός τῆς Δικαιοσύνης

Εικ. 4. 'Ο Ζυγός τῆς Δικαιοσύνης. Μονή Ξυροποτάμου Ἁγίου Ὁρους, 1783

Στήν ίδια κατηγορία ανήκουν οι χαντζήδες και οι ταβερνιάρηδες — οίνοπώλες — κάπηλοι που πουλούσαν κρασί λιγότερο ή νερωμένο. Είναι χαρακτηριστικές οι αιτιολογήσεις των ποινών που συνοδεύουν τις εικονογραφήσεις της Δευτέρας Παρουσίας⁸⁰.

Έκτος ώστόσο από τη Μέλλουσα Κρίση ή λαϊκή αντίληψη για την τιμωρία των παραζυγιστών θεωρεί ήδη καταδικασμένους τους παραβάτες. Σύμφωνα με την αντίληψη αυτή «ο σκάθαρος ήταν ψωμάς. 'Αλλ' είχε τὰ ζύγια του ξίκικα, γι' αυτό καταδικάστηκε νά κάνη ψωμιά από κάβαλλα» (= κοπριά)⁸¹.

Η έννοια τῆς ζυγαριᾶς (παλάντζα, ζύγι, ζύι) έχει ταυτισθεῖ στή λαϊκή σκέψη σέ μεγάλο βαθμό μέ εκείνη τῆς Δικαιοσύνης, εἴτε αὐτή ἀπονέμεται ἀπό τοὺς ἀνθρώπους εἴτε ἀπό τὸν Θεό. (Εἰκ. 3, 4). "Ἐτσι ἀναφέρεται σέ ἔγγραφο, «ἡ πελάντζα τῆς Δικαιοσύνης»⁸² μέ τὴν έννοια τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, ἐνῶ ὁ πάπας χαρακτηρίζεται στό «Χρονικόν» τοῦ Μαχαιρᾶ «τῶν χριστιανῶν ἡ βοήθεια, τὸ ζύγιν τῆς Δικαιοσύνης»⁸³. Σέ χειρόγραφο τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Δ' ἀναφέρεται ὅτι «μέ τὸ ζύγι τῆς γνώσεως ἦτανε ζυγιασμένα» ὅσα περιέχονταν σέ συγκεκριμένο βιβλίον⁸⁴, ἐνῶ σέ κυπριακὸ τραγούδι λέγεται:

Ζύν βαστῶ στό χέριν μου τῆς ἐλεημοσύνης,
γιὰ νά ζυάσω τί 'καμες καὶ ἐσοῦ νά μὲν 'πομεινῆ⁸⁵.

Ὁ Θεὸς βεβαίως «κρατάει τὴ ζυγαριὰ καὶ τὸ ντουινὰ ζυγίζει.

Σ' ἄλλους ζυγίζει μάλαμα, σ' ἄλλους ζυγίζει ἀσήμι,
στοὺς νέους, ποὺ φεύγουν ἄκληροι στάχτη καὶ κεραμίδι»⁸⁶.

Τὸ παράπονο ποὺ ἐκφράζει τὸ παραπάνω μοιρολόι γιὰ τὸ ἐνδεχόμενο ἄδικης κρίσης ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ στηρίζεται σέ ἀνθρώπινα πρότυπα ζυγιστῶν, μέ βάση

80. Χατζηγιάννου, Αἰ παραστάσεις, δ.π., σ. 293 καὶ Ἀν. Κ. Ὁρλάνδου, Βυζαντικά μνημεῖα τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, Ἀρχ. Βυζ. Μν. Ἑλλάδος, τ. 9 (1961), σ. 52-53. Θεοχ. Προβατάκη, ὁ Διάβολος, Θεσνίκη 1980, σ. 154 κ.έξ. Ἰδιαίτερα βλ. Σταύρου Ν. Μαδεράκη, Ἡ Κόλαση καὶ οἱ ποινὲς τῶν κολαζομένων, Ἰδωρ ἐκ Πέτρας, ἐτ. 2, τευχ. 3-4, (1979), σ. 74, ὅπου καὶ παρατηρεῖται στίς σελίδες τῆς μελέτης, ποὺ ἀναφέρονται στὸν παραζυγιστῆ.

81. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1904, ἀρ. 354, σ. 194. Πρβλ. Παντ. Πρεβελάκη, Ὁ ἥλιος τοῦ θανάτου (ἐκδ. Βιβλιοπωλείου Ἑστίας), σ. 64.

82. Γκίνης, Περίγραμμα, σ. 567.

83. Χρονικὸν Μαχαιρᾶ (ἐκδ. R. Dawkins) 1, 332. Πρβλ. Ἀναγνωστόπουλος, Ἑσχατολογία, δ.π., σ. 323.

84. ΙΑ, ἀρ. 728, σ. 11.

85. Βλ. πρόχειρα Ἀναγνωστόπουλος, Ἑσχατολογία, δ.π., σ. 323.

86. ΙΑ, ἀρ. 962, σ. 38 (Πελοπόννησος).

τὰ ὅποια πιστεύεται εὐρύτερα ὅτι «ἔχ' κι οὐ Θεὸς ζ'γαριά μπακάλ'»⁸⁷. Ὡστόσο, ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ταυτίζεται ὄχι τόσο μὲ τὸν τρόπο πού γίνεται τὸ ζύγισμα, ὅπου φυσικά ὑπεσέρχεται ὁ ἀνθρώπινος παράγων, ὅσο μὲ τὴν ἀπόλυτη ἔννοια τοῦ μέτρου ἢ τῆς ζυγαριᾶς ἢ τοῦ κανταριοῦ, ὅπως φαίνεται κυρίως ἀπὸ τὰ αἰνίγματα καὶ τίς παροιμίες, στὰ ὅποια χαρακτηρίζεται ὡς «πρωτόγερος»⁸⁸ ἀλλὰ καὶ «Θεὸς κ' εἶμαι κι ἅγιος κ' εἶμαι / κι οὐλ' πιστεύ' ν' ἐμέ»⁸⁹.

«ἄγγελος ἀκράτος, νυχοποδαράτος,
περπατεῖ καὶ κρίνει τὴ δικαιοσύνη»⁹⁰

καὶ

«ἄετὸς καυχᾶται μακροποδαράτος,
δίκαια κρίνει καὶ δικαιοσύνην ζητεῖ»⁹¹.

καὶ

«ἄνθρωπος νυχάτος, καντσοποδοράτος,
περπατᾶ καὶ κρίνει τὴ δικαιοσύνη»⁹².

ἢ

«ἄλογο βαρβάτο, κοντοροβιθάτο,
πορπατεῖ καὶ κρίνει τὴ δικαιοσύνη»⁹³.

Ἐξάλλου, «τὸ καντάρι δὲν ντρέπεται οὔτε μένα οὔτε σένα»⁹⁴, ὅπως καὶ «τὸ καντάρι οὔτε τὸν ἄρχοντα ντρέπεται, οὔτε τὸ φτωχὸ λυπᾶται»⁹⁵ ἢ «τὸ καντάρι δὲν ντρέπεται κανέναν»⁹⁶.

87. ΙΑ, ἀρ. 759, σ. 192 (Στερ. Ἑλλάδα).

88. ΙΑ, λ.

89. ΙΑ, ἀρ. 687 Β, σ. 541 (Μακεδονία). Πρβλ. Π. Μετανοφρίδου, Ἡ ἐν Πόντῳ ἐλλημική γλῶσσα, σ. 113. Πρβλ. τὸ βυζαντινὸ αἰνίγμα:

δίκαιος εἰμὶ καὶ δίκαιων ἀκρότης

ἔξ τὰ σκέλη μου, κἄντερ οἱ πόδες δύο (Φ. Κουκουλές, ΒΒΠ, Β', Ι, σ. 250).

90. Σπυρ. Λάμπρου, Δημῶδη αἰνίγματα, Νεοελληνικά Ἀνάλεκτα (Φιλολ. Σύλλ. «Παρνασσός»), τ. Α' (1871), σ. 234.

91. Δημητρίου Γουζέλη, Γνωμικά, ἐν Ναυπλίῳ 1836, σ. 207. Ἄλλὰ καὶ «δαίμονας νυχάτος περπατεῖ καὶ κρίνει τὴ δικαιοσύνη» (Βασ. Κωτσιῶρη, Λαογραφικὰ αἰνίγματα, ἐφ. «Θεσσαλικὸν Μέλλον», Ἀθήνα, ἐτ. Θ' (1955-56), ἀρ. 212, σ. 2).

92. ΕΦΣΚ, τ. Γ' (1877), σ. 205. Συνήθως «πετεινὸς νυχάτος, νυχοποδαράτος» (ΙΑ, ἀρ. 1053, σ. 512) ἢ «πετεινὸς πετειναράτος καὶ νυχοσιγκελλάτος» (Κανελλάκη, Χιακὰ Ἀνάλεκτα, σ. 181).

93. Κανελλάκη, Χιακὰ Ἀνάλεκτα, ὁ.π., σ. 168.

94. ΚΑ, ἀρ. 1458, σ. 77 (= ΙΑ, ἀρ. 448, σ. 77). Ἄλλὰ καὶ «τῆς ἀλεπούς ἡ νουρά καὶ τοῦ λύκου τὰ νύχια / ποῦ πᾶν σ' ἔλα τὰ χέρια καὶ λένε τὴν ἀλήθεια» (Κ. Παπαῖωαννίδου, Αἰνίγματα ἐπιχωριάζοντα ἐν Σωζοπόλει τῆς Βορείου Θράκης, Θρακικά, τ. 2 (1929), σ. 177, ἀρ. 57) ἢ «τοῦ μπουφου τὸ κεφάλ', ἡ οὐρά τῆς ἀλεπούς κι τοῦ λύκου τὰ νύχια» (ΙΑ, ἀρ. 687, σ. 541).

95. ΙΑ, ἀρ. 387, σ. 646.

96. ΚΑ, ἀρ. 2268, σ. 614. Πρβλ. ΙΑ, λήμμα καντάρι.

Με την τελική καθιέρωση και εφαρμογή του ένιαιου μετρικού συστήματος στον αιώνα μας (όριστικά το 1959 στην Ελλάδα) και την ολοένα ακριβέστερη προσέγγιση των απόλυτων μεγεθών ο συμβολικός χαρακτήρας των μετρήσεων αποκτά μεγαλύτερη σημασία, καθώς η έννοια της δικαιοσύνης εξαρτάται ολοένα από πιο λεπτές ισορροπίες, για τις οποίες δεν αρκούν πλέον ούτε οι συμβατικές ζυγαριές ακριβείας ούτε, κυρίως, οι έσχατολογικοί προληπτικοί μηχανισμοί τιμωρίας με την συνδρομή σκληρών κολαστηρίων στην μετά θάνατον και τη μέλλουσα ζωή.

S U M M A R Y

Measures and Measuring: Symbolism and Reality

by Aikaterini Polymerou - Kamilaki, Ph. D.

Owing to the fact that Measuring doesn't concern only commercial exchanges between people, but based on the satisfaction of every-day needs in exchanging goods, it touches on human relationships and institutions, like injustice and justice, punishment of out-laws within human or divine justice, the people's beliefs about the symbolic meaning of measuring have been connected with the rendering of justice in this life as well as in life after death.

Simultaneously, measuring as an accurate estimate of the goods offered by God (fruits, animals), but also of people, is considered by public opinion as a crime. The meaning, therefore, of measuring and of accurate counting lead to the creation of a number of relevant preventive and superstitious habits of the people. The references to transgressions in the subject of counting and the efforts to take measures that protect the interested parties from potential breaking of the rules, reveal the existence of the problem in all organised societies. The adulteration of measuring and the injustice that results from their use, is mentioned as a moral command in the Bible and is addressed to everybody. In rural societies, where the basic unit of defining self-sufficiency is the need for the survival of family members, measuring is surrounded by a series of superstitions, that echoes primitive beliefs and symbolisms. Weighing the human body to determine its weight precisely, is

used on certain occasions and has a symbolic character. The measuring of the length of the human body or of its members, has almost always a symbolic or magical meaning. A thread or a tape that mathes the perimeter of a certain person's head, can be placed on the icons of a saint for healing reasons (headaches etc.), since it's believed to represent the patent.

Extremely interesting are the popular beliefs about life after death, that concern those who in this life break the rules or social justice and conduct. The first «Zygostasia» (= the weighing of the soul), known in populations of the East and Eastern Mediterranean from antiquity, is done by placing the balance close to the near - dead. The second step is the New Judgement, where the miller who steals while weighing the wheat or flour of the poor farmer, the parazygiastis or parakambanistis, who steals his client, the paravlakia-stis, who tranposes the boundaries of his field at the expence of his fellow - partner, are severely punished, usually eternally obligated to carry the instruments of their sin in Hell, nearby the common thieves, money - lenders and murderers, but also near the violators of moral rules, such as the whore, the perjurer, the false witness, the eavesdropper, the woman «that averts the infants» etc. The popular painters, when depicting such horrible tortures, on one hand satisfied the almost always insatiable between the faithful ones feeling of justice and punishments of transgressors in terrestrial life, and on the other hand offered education in order to lead people to avoid such offences for fear of the after death punishment. Thus, the notion of the balance (palanza, zygi etc.) has been largely identified with that of justice, whether it is rendered by people or by God.

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗ

ΠΑΣΧΑΛΙΝΟ ΔΡΩΜΕΝΟ ΕΥΕΘΗΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΑΛΗ ΒΡΥΣΗ ΔΡΑΜΑΣ

Γιורתὴ μεγάλη στὴν ὠραιότερη ἐποχὴ τοῦ χρόνου τὸ Πάσχα, πλαισιώνεται καὶ ἀπὸ πολλὰς ἐθιμικὰς ἐκδηλώσεις, ὀρίσμενες μάλιστα μὲ μορφὴ δρωμένων, ποὺ τῆς δίδουν ξεχωριστὴ θέσιν στὸ λαϊκὸ καλαντάρι.

Σημαντικὴ δὲν εἶναι μόνο ἡ Κυριακὴ τοῦ Πάσχα. Εἶναι καὶ ὅλη ἡ ἐβδομάδα τῆς Διακαινησίμου, μὲ ἐθιμικὰ καθιερωμένες ἀργίες, σύμφωνα καὶ μὲ τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ὅτι «ἀπὸ τῆς ἀγίας ἀναστασίμου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας, μέχρι τῆς Καινῆς Κυριακῆς, τὴν ὅλην ἐβδομάδα ἐν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησιαίς σχολάζειν δεῖ ἀπαραιλέπτως τοὺς πιστοὺς, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς εὐφραινομένους ἐν Χριστῷ καὶ ἑορτάζοντας καὶ τῇ τῶν θείων Γραφῶν ἀναγνώσει προσέχοντας καὶ τῶν ἀγίων μυστηρίων κατατρυνώοντας». «Ὅλη, δηλαδή, αὐτὴ ἡ ἐβδομάδα, ὡς μία Κυριώνυμος ἡμέρα λογίζεται», ὅπως ἐρμηνεύει ὁ Βαλασαμῶν, ὁ ὑπομνηματιστὴς τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων¹.

Ἀπὸ τὰ ἔθιμα αὐτῆς τῆς ἐβδομάδας, πολλὰ καὶ ποικίλα κατὰ τόπους, μεγάλο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν οἱ πομπικὲς περιφορὲς εἰκονισμάτων γύρω ἀπὸ τὰ χωριὰ καὶ τὸ ἀγροτικὸ τους σύνορο². Οἱ περιφορὲς αὐτές, μὲ τίς κατὰ τόπους ἐθιμολογικὲς διαφοροποιήσεις, εἶναι γνωστὲς σὲ ἀρκετὰ μέρη, παρουσιάζονται ὅμως περισσότερο συγκροτημένες ὡς ἐθιμικὴ ἐνέργεια στὴν περιοχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Χαρακτηριστικὸ καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ παράδειγμα δίδουν τὰ ἐθιζόμενα στὴν Καλὴ

1. Γ. Α. Ράλλη - Μ. Πουτλῆ, Σύνταγμα θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β', Ἀθήνησι 1852, σ. 461 (ΞΣΤ' Κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου).

2. Δ. Σ. Λουκάτος, Πασχαλινὰ καὶ τῆς "Ανοιξῆς. «Φιλιππότης», Ἀθήνα 1988², σελ. 138-141 («Οἱ πασχαλινὲς ἐθιμικὲς λιτανεῖες»).

Εικ. 1. 'Από τήν περιφορά κατά τήν Πέμπτη τῆς Διακαινησίμου.
'Η πομπή πλησιάζει στό ζωκλήσι τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

Εικ. 2. Στάση καί δέηση σέ προσκυνητάρι τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου,
πάνω στή τείχη ἱεροῦ τοῦ Διονύσου.

Βρύση Δράμας, χωριό ιδιαίτερα γνωστό από τὰ δρώμενα ἐκεῖ τῶν Θεοφανείων³.

Στὴν Καλὴ Βρύση, τὴν Πέμπτη τῆς Διακαινησίμου, μετὰ τὴ θεία λειτουργία καὶ τὴν τέλεση ἀγιασμοῦ στὸ ξωκλήσι τοῦ Προφήτη Ἡλία, στὶς ΝΑ παρυφές τοῦ χωριοῦ, σχηματίζεται πομπή, ὑπὸ μορφή λιτανείας. Παίρνουν μέρος ἀρκετοὶ Καληβρυσσιῶτες, μὲ ἐπικεφαλῆς τὴν εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως, τὸ σήμαντρο ποὺ τὸ κρατοῦν δύο ἄντρες χτυπώντας το συνέχεια, καὶ τὸν ἱερέα. Ἔτσι, ἱεροτελεστικά, γυρίζουν ὄλο τὸ γεωργικὸ ὄριο τοῦ χωριοῦ, σταματώντας κατὰ διαστήματα σὲ προκαθορισμένα σημεῖα, τὰ ὁποῖα σηματοδοτοῦνται ἀπὸ ξωκλήσια καὶ προσκυνητάρια. Ἐκεῖ ψάλλουν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ τὸ ἀπολυτίκιό τοῦ Ἀγίου καὶ ὁ ἱερεὺς εὐλογεῖ μὲ τὸν ἀγιασμὸ ἀπὸ τὴν πρωινὴ λειτουργία καὶ τοποθετεῖ σὲ κάποιον σημεῖο ἕνα κομμάτι «ὑψωμα», ἀντίδωρο ἀπὸ τὴ λειτουργία τῆς Μεγάλης Πέμπτης, τυλιγμένο προστατευτικά σ' ἕνα σβόλο ἄσπρου κεραιοῦ.

Ξεκινώντας ἀπὸ τὸν Προφήτη Ἡλία καὶ ἀκολουθώντας ἄλλοτε ἀγροτικούς δρόμους καὶ ἄλλοτε μονοπάτια ἢ διόδους μέσα ἀπὸ καταπράσινα χωράφια, περνοῦν διαδοχικὰ ἀπὸ τὴ Ζωοδόχο Πηγὴ (Εἰκ. 1), τοὺς Ἁγίους Κωνσταντῖνο καὶ Ἐλένη, τὸν Ἅγιο Ἀντώνιο⁴ —ὅπου γίνεται μικρὴ στάση γιὰ ξεκούραση—, τὸν Ἅγιο Ἀθανάσιο⁵ (Εἰκ. 2)

3. Γεώργ. Ν. Λίκατερινίδης, Δρώμενα Θεοφανείων στὴν Καλὴ Βρύση Δράμας, ἔκδοση Κοινότητας Καλῆς Βρύσης, Ἀθήνα 1995.

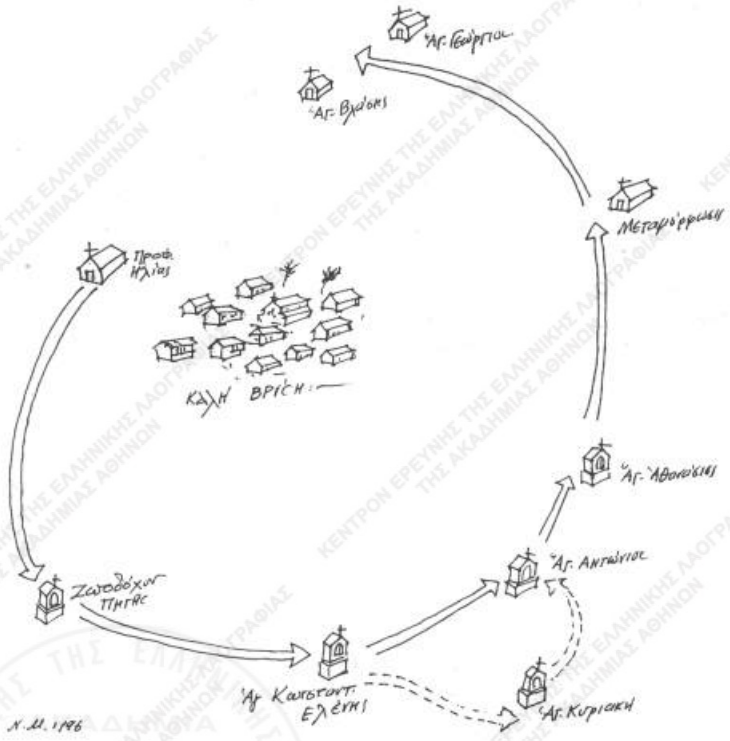
Ἡ Καλὴ Βρύση (παλαιὸ ὄνομα: Γκόρνιτσα) βρίσκεται εἰκοσι τρία χιλιόμετρα δυτικὰ τῆς Δράμας, στὶς ΒΑ ὑψόμενες τοῦ Μενοικίου ἄκρες, σὲ ὕψόμετρο 270 μ. Τὴ μετονομασία του (τὸ 1928) ὀφείλει τὸ χωριὸ στὰ ἔφθανα νερά τῆς περιοχῆς (Γ. Κ. Χατζόπουλος, Καλὴ Βρύσις. Δραμικὰ Νέα, Μάιος - Ἰούν. 1971, σ. 26).

Οἱ κάτοικοι τοῦ ἀνέρχονται σὲ 832 (ἀπογραφή 1991) καὶ εἶναι γηγενεῖς κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκτὸς ἀπὸ λίγες οἰκογένειες ποὺ κατὰγονται ἀπὸ τὸν Πόντο, τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ τὴ Μικρὰ Ἀσία. Πολλοὶ Καληβρυσσιῶτες βρίσκονται ἐγκατεστημένοι στὴν Ἀθήνα καὶ τὴ Θεσσαλονίκη, ἐνῶ μεγάλοι εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μεταναστῶν στὴ Γερμανία. Στὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας τὸ χωριὸ εἶχε «περὶ τὰς 120 οἰκίας τοῦ μᾶλλον πενιχροῦ χωρικοῦ τύπου, ἀπάσας εἰς χριστιανικὰς οἰκογενεῖας ἀνηκούσας καὶ τὴ Ἑλληνικὴν μὲν Ὀρθοδόξην προσκειμένας, ἀλλὰ πολυτρόπως πιεζόμενας, ἵνα εἰς τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα προσχωρήσωσιν...». Βλ. Γ. Χατζήκυριακοῦ, Σκέψεις καὶ ἐντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν (1905-1906), Θεσσαλονίκη 1962², σ. 126 (ΙΜΧΑ, ἀριθ. 58). Ἄς σημειωθεῖ ἀκόμη ὅτι οἱ Καληβρυσσιῶτες φημίζονται γιὰ τὴν φιλοξενία καὶ τὴν εὐγένειά τους, καθὼς καὶ γιὰ τὴ χαρούμενη διαθέσῃ τους καὶ τὴν ἀγάπη στὸ γλέντι.

Τὸ χωριὸ πρωτοεπισκέφθηκα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1964, στὸ πλαίσιο λαογραφικῆς ἐρευνᾶς μου στὸ νομὸ Δράμας, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὸ τότε Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον. Τὸ ὄλυκὸ ποὺ συγκέντρωσα τότε (μὲ καταγραφή, ἠχογράφηση, φωτογράφηση καὶ κινηματογράφηση) περιέχεται στὸ ὑπ' ἀριθμ. εἰσχωγῆς 2895 χειρόγραφο μου.

4. Στὴν τοποθεσία «Μεγάλη Τούμπα», λίγο ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ. Πρόκειται γιὰ γήλοφο μὲ πλούσιο ἀρχαιολογικὸ ἔνδιαφέρον, ὅπως δεῖχνον τὰ κατάσκαρτα σ' ὅλη τὴν ἔκτασή του ὄστρακα.

5. Πάνω στὰ ἔρεπια ἀρχαίου ναοῦ ἀφιερωμένου στὴ λατρεία τοῦ Διονύσου, ὅπως ἔδειξαν

Ν. Μ. 1986

Σχηματική παράσταση της πορείας που ακολουθεί ή περιφορά την Πέμπτη της Διακαινησίμου στην Καλή Βρύση (σακέρφημα: Ν. Κ. Μουτσόπουλος).

και τή Μεταμόρφωση. Παλαιότερα, πριν από τον "Άγιο 'Αντώνιο, πήγαιναν και στο ξωκλήσι τής 'Αγίας Κυριακής, αντίπερα του ποταμού 'Αγγτη. Σήμερα όμως είναι αδύνατη ή προσπέλαση εκεί, γιατί έχει καταστραφεί το παλιό προχειροφτιαγμένο ξύλινο γεφύρι.

Στη Μεταμόρφωση γίνεται μιὰ ακόμη μικρή στάση για ξεκούραση και μετά αρχίζει το τελευταίο τμήμα τής πορείας, το πιο δύσκολο αλλά και πιο γραφικό, μέσα από δύσβατα άνηφορικά μονοπάτια, κάτω από πανύψηλες καστανιές, δίπλα σε όρμητικά ρυάκια και πηγές, που το κελάρυσμα του νερού τους συνοδεύει άρμονικά το τελάδιγμα των πουλιών. Προσφέρουν έτσι οι πασχαλινές λιτανείες και τη γραφικότητα του άνοιξιότικου τοπίου, χαρίζοντας την απόλυτρωση προς τον ελεύθερο χώρο, τὰ βουνά και τις καλλιεργημένες εκτάσεις. Τήν άνηφορική πορεία διαδέχεται μικρή κατηφορική διαδρομή, τελευταίο τμήμα τής λιτανείας.

"Έτσι, ύστερα από πεντάωρη πεζοπορία⁶, καταλήγουν στα κοντινά μεταξύ τους ξωκλήσια του 'Αγίου Γεωργίου και του 'Αγίου Βλασίου⁷, τους προστάτες των κτηνοτρόφων και των γεωργών αντίστοιχα, σ' ένα ξέφωτο τής όρεινής περιοχής. 'Εκεί βρίσκονται ήδη και πολλοί άλλοι χωριανοί, που υποδέχονται με εύχες όσους πήραν μέρος στην περιφορά, πολλοί από τους όποιους έκτελούν σχετικό τάμα τους, να ακολουθήσουν δηλαδή όλη αυτή την πολύωρη τελετουργική πορεία.

'Ο ιερέας επαναλαμβάνει εύχες και δεήσεις, αγιάζει την περιοχή και τοποθετεί τα τελευταία υψώματα. Στη συνέχεια οι Καληβρουσιώτες, ιδιαίτερα γνωστοί για την χαρούμενη διάθεσή τους, διασκεδάζουν με τις γκάνιτες και τους νταχαρέδες του χω-

πρόσφατες αρχαιολογικές άνασκαφές (Κατερίνα Περιστέρη, 'Ανασκαφική έρευνα στην Καλή Βρύση Δράμας. Πρακτικά Β' 'Επιστημονικής Συνάντησης «'Η Δράμα και ή περιοχή της. 'Ιστορία και Πολιτισμός». Δράμα 1998, σελ. 161-163. Το άρχαιο αυτό κτήριο θα αποτελέσει τον πρώτο οργανωμένο επισκεψίμο αρχαιολογικό χώρο στο νομό Δράμας, μετά την έκτέλεση των προγραμματισμένων εργασιών από την ΙΗ' 'Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών 'Αρχαιοτήτων Καβάλας (βλ. έφημ. «'Ηχώ» Δράμας, 4 Μαρτίου 1996, σ. 4).

6. Βιωματική έμπειρία από συμμετοχή στην περιφορά κατά τα έτη 1996, 1997 και 1998.

7. Το ξωκλήσι αυτό χτίσθηκε, κατά σχετική διήγηση, ύστερα από θαυμαστό σημείο: «Τό 1929, κατά τον 'Οκτώβριο, θά ήτανε εκεί που πλάγιαζα στα κασιόικια στο μαντήι είδα στον ύπνο μου ότι βρέθηκα εκεί που είναι τόρα ο "Άγιος Βλάσης. 'Ο ήλιος έδειχνε καλά κ' ενιχάλιζε κ' είδα τον άγιο Βλάση νά κάθεται στην άπουλιάνια και χάθ'κε από κει και πήρα το όρομο και σ' εκείνο που στάθ'κα είδα ένα μεγάλο στανρό. Βγήκε απ' εκεί και ξαναχάθηκε και βούλιαξε μετά. Μετά έκαμα με μιὰ λαμαρίνα ένα παρεκκλησάκι. Πάσινα κάθε έορτή και άναβα τό καντήλι. Μετά χτίσθηκε ή εκκλησία κατά τό 1958 με '59. Λένε πως και παλιά ύπήρχε εκκλησία, γιατί εκεί είχε πέτρινη κολώνα μακρολή και νιφτήρα, που 'ναι ακόμη έξω από την εκκλησία» (ΚΑ[=Κέντρο Λαογραφίας] άρ. χφ. 2895, σελ. 147-48, συλλογή Γεωργ. Ν. Αικατερινίδη, Καλή Βρύση 1964).

Εικ. 3. Εύωγία με γκάντα και νταχαρέδες.

Εικ. 4. Χορός με ζουρνάδες και νταούλι.

ριού τους (Εικ. 3), αλλά και με ζουρνάδες και νταούλια (Εικ. 4), που παίζουν γνώριμοι τους γύφτοι οργανοπαίχτες από την Ήρακλεια τῶν Σερρών. Κούνιες στα δέντρα διασκεδάζουν τὰ παιδιὰ⁸ (Εικ. 5) και ἀγῶνες πάλης (Εικ. 6) μαζί με ἄλλα ἀνταγωνιστικά παιγνίδια τέρπουν ἐνθουσιαστικά μικροὺς και μεγάλους⁹. Χοροί, τραγούδια, φαγοπότι με χαρούμενα τσουγκρίσματα πασχαλινῶν ἀβγῶν και εὐχές, συνελίχονται μέχρι τὸ σούρουπο. Τότε μεταφέρεται ἡ εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως στὸν Ἅγιο Νικόλαο, τὴν κεντρικὴ ἐκκλησία τῆς Καλῆς Βρύσης, με περίτεχο σκαλιστὸ τέμπλο¹⁰ και ὑψηλόκορμα κυπαρίσσια στὸν αὐλόγυρο, ὁρατὰ ἀπὸ μεγάλη ἀπόσταση.

Σκοπὸς τῆς ἐθιμικῆς περιφορᾶς, σύμφωνα με τοὺς ἴδιους τοὺς τελεστὲς τοῦ δρωμένου, εἶναι ἡ πρόκληση τῆς ζωογόνου γιὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ βροχῆς και ἡ προστασία ἀπὸ τὸ χαλάζι¹¹, ιδιαίτερα ἐπικίνδυνο γιὰ τὴν παραγωγή, σὲ περίοδο πού τὰ στάχυα ἀρχίζουν νὰ μεστῶνουν¹². Γενικότερα, ἐπιζητεῖται ἡ ἐπίτευξη πλούσιας καρποφορίας και ἡ ἐξασφάλιση καλῆς ὑγείας. Πρόκειται, δηλαδή, γιὰ ἓνα εὐετηρικὸ δρῶμενο τῆς ἀνοιξιᾶτικης περιόδου, μιὰ ἐθιμικὴ τελετουργία γιὰ καλοχρονιὰ στὴν εὐρύτερη διάστασή της, ὅπως δείχνουν και οἱ δεητικοὶ στίχοι, οἱ ὁποῖοι, μαζί με τὰ ἐκκλησιαστικά τροπάρια, ἐκφωνοῦνται ἐπωδικὰ στὴ διάρκεια τῆς περιφορᾶς:

8. Ἡ κούνια, ἡ αἰώρα, πού σήμερα ἀποτελεῖ εἶδος παιγνιδιῶν τὴν πασχαλινὴ και γενικότερα τὴν ἀνοιξιᾶτικη περίοδο, στὴν ἀρχαιότητα ἀποτελοῦσε λατρευτικὸ στοιχεῖο, με πρωταρχικὸ χαρακτηριστὴρ τὴ γονιμότητα, γι' αὐτὸ και εἶχε ἐνταχθεῖ στὴν Διονυσιακὴ γιορτὴ τῶν Ἀνθεστηρίων (Γ. Κ. Σπυριδάκης, Περὶ τῆς κατὰ τὸ ἐπρ αἰώρα εἰς τὸν ἑλληνικὸν και εἰς τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἐπετηρὴς Κέντρου Λαογραφίας 22, 1969-72, σελ. 113-134).

9. Πβ. Λουκάτος, ὁ.π., σ. 133-138 («Πασχαλιτικά λαϊκὰ ἀγωνίσματα»).

10. Γ. Κ. Χατζόπουλος, Καλὴ Βρύσις. Ἡ θρησκευτικὴ κατάσταση τῶν κατοίκων. Δραμὰ νὰ Νέα, Ἰούλ. - Αὐγ. 1971, σελ. 28-29. Βλ. και Ἐανθὴ Σαββόπουλου - Κατσίκη, Μεταβυζαντινὲς ἐκκλησιᾶς στὸ νομὸ Δράμας. Πρακτικὰ Ἐπιστημονικῆς Συνάντησης «Ἡ Δράμα και ἡ περιοχή της - Ἱστορία και Πολιτισμός», ὁ.π., σ. 267.

11. ΚΑ χφ. ἀριθ. 4520 (συλλογὴ Γ. Ν. Αικατερινίδη), σ. 25: *για χαλάζι, νὰ φυλάει ὁ Θεὸς τὸ σῆσορῶ μας*.

12. Τὸ χαλάζι ἀποτελεῖ γενικότερη ἀπειλὴ γιὰ τὴν παραγωγή τῆς περιοχῆς (πβ.: «Καταστροφὴ ἀπὸ τὸ χαλάζι στὴν Καλὴ Βρύση». Ἐφημ. «Ἡχώ» Δράμας, 30 Αὐγ. 1996, σ. 3: «5.000 στρέμματα δυναμικῶν καλλιερειῶν καταστράφηκαν ὀλοσχερῶς ἀπὸ χαλάζι, πού ἔπεσε προχθὲς τὸ ἀπόγευμα στὴν περιοχή τῆς Καλῆς Βρύσης...»).

Ἡ ἐκλογή, ἄλλωστε, τῆς Πέμπτης γιὰ τὴν περιφορὰ δὲν φαίνεται ἀσχετὴ με τὶς δοξασιὲς πού δημιουργεῖ ἡ παρεμυθολογικὴ σύνδεση τοῦ ὀνόματός της ἡμέρας αὐτῆς με τὸ ρῆμα πέφτω (Λουκάτος, ὁ.π., σ. 140: «Φυλᾶνε τὴν Πέμπτη, με "εἰδωλολατρικὴ ἐλέωση", θὰ λέγαμε, τῶν ἀνέμων, ιδιαίτερα τοῦ Βορριᾶ, γιὰ νὰ "πέφτει" και νὰ μὴν τοὺς χαλάει τίς σοδεῖς»).

Εικ. 5. Παραδοσιακές κούνιες τέρπουν τὰ παιδιά.

Εικ. 6. Πάλη παιδιών. Στο βάθος τὸ ξωκκλήσι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

*Κύριε μου, Κύριε ἐλέησον,
 δῶσε μας, Θεέ μου, υγεία και χρόνια,
 χρόνια πολλά.
 Φύλαγε, Θεέ μου,
 φύλαγε τὰ σύνορα.
 Στὸ βουνὸ σκοτεινὴ ἀντάρα,
 στὸν κάμφο γλυκιὰ ψιχάλα¹³.*

Ἐκ τῆς πρώτης ἤδη προσέγγιση μετὰ τὸ παραπάνω δρώμενο τῆς Καλῆς Βρύσης, προβάλλουν οἱ ἀρχαιότατες καταβολές του καὶ οἱ συμβολισμοὶ τῶν ἐπιμέρους στοιχείων του. Ὅπως γίνεται φανερό, μετὰ τὴν περιφορὰ σχηματίζεται ἕνας κύκλος, ὁ ὁποῖος, ὅπως καὶ κάθε ἄλλος κύκλος ἱεροτελεστικά δημιουργούμενος, προστατεύει, σύμφωνα μετὰ δημῶδεις δοξασίες, καθεστὶ πού βρίσκεται μέσα σ' αὐτόν: ἀνθρώπους, ζῶα, παραγωγὴ.

Ἡ ἔννοια τοῦ κύκλου εἶναι φανερὴ καὶ στὶς λιτανεῖες πού γίνονται σὲ ἄλλες μέρες τοῦ χρόνου, ὅταν ἐπικρατεῖ ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν παραγωγὴ ἀνομβρία:

«Κατὰ διαστήματα, ὅταν ὑπάρχει ξηρασία, φτιάχνουμε λιτανεῖα. Τὴ μέρα τῆς λιτανείας τὰ ζῶα γενικά, ἀπὸ μικρὰ μέχρι μεγάλα, μέχρι νὰ τελειώσει ἡ θεία λειτουργία, δὲν βγαίνουν ἐξω ἀπὸ τὸ χωριὸ γιὰ βοσκὴ. Μετὰ τὸ Πάσχα, τὴν Πέμπτη κάθε χρόνο, τὴν ἴδια μέρα. Ἄλλὰ οἱ ἄλλες λιτανεῖες δὲν ἔχει καθιερωμένη μέρα. Ἡ θὰ τύχει τὸ Μάιο μήνα, ἢ θὰ τύχει τὸν Ἰούνιο μήνα, διότι ἐδῶ καταγινόμαστε μετὰ τὴ γεωργία. Τὸ Μάιο ἂν δὲν ἔχομε βροχὴ, δὲν ἔχει οὔτε νὰ μπορέσουμε μετὰ εὐκολία νὰ φυτέψουμε καπνὰ, οὔτε σιτάρια νὰ γίνονται, οὔτε καμιὰ ἐσοδεῖα. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο φτιάχνουμε λιτανεῖα καὶ παρακαλοῦμε τὸ Θεὸ νὰ βρέξει γιὰ νὰ μπορέσει ὁ κόσμος ἐπιτέλους νὰ ἔχει καμιὰ ἐλπίδα ἀπὸ τὴ σοδεῖα... Πηγαίνομε στὴν ἐκκλησία ἐδῶ, στὸν Ἅγιο Νικόλαο. Μετὰ βγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησία πηγαίνομε στὸν Προφήτη Ἡλία, κάνομε ὅλη αὐτὴ τὴν περιφορὰ, Προφήτη Ἡλία, Ἁγία Μαρίνα, Ἅγιο Νεκτάριο. Σταματᾶμε, ψάλλομε ἐκεῖ οἱ ψαλτάδες, ὁ παπάς, παρακαλοῦμε δηλαδὴ τὸ Θεὸ νὰ βρέξει. Τριγυρνᾶμε ἐδῶ, τριγυρνᾶμε στὸ χωριὸ. Ἀπὸ τὸν Ἅγιο Νικόλαο ξεκινᾶμε, πάμε στὸν Προφήτη Ἡλία, ἀπὸ τὸν Προφήτη Ἡλία στὴν Ἁγία Μαρίνα, μετὰ ἐρχόντας μέσα στὸ χωριὸ εἶναι ὁ Ἅγιος Νεκτάριος. Εἶναι καὶ ἄλλο μοναστηράκι, ἢ Ἁγία Ξένη, καὶ ἀπὸ κεῖ ἐρχόμαστε πάλι στὸν Ἅγιο Νικόλαο. Φτιάχνομε καὶ τώρα

13. ΚΑ χφ. ἀριθ. 4520, 5.π., σελ. 25-26.

λιτανείες. Πολλές φορές από το Παγγαίο φέραμε την εικόνα της Εικοσιφίνισσας, την Παναγιά»¹⁴.

Κυκλική περιφορά βρίσκουμε στη νεοελληνική έθιμική πρακτική και σε άλλες περιστάσεις, όπως είναι το ιεροτελεστικό δρώμα γύρω από έναν οικισμό, όταν τον απειλούσε λοιμός¹⁵.

Η αυτόνομη προστατευτική δύναμη του κύκλου, στην Καλή Βρύση ενισχύεται με τις διαδοχικές δεήσεις στα ξωκλήσια και στα προσκυνητάρια, τα οποία όριοθετούν καιρία σημεία. Στόν παραδοσιακό μας πολιτισμό γενικότερα, με ξωκλήσια και προσκυνητάρια ο χώρος μεταξύ των χωριών, ή ίδια ή φύση, αποκτά υπόσταση στην κοινωνική και κοινοτική συνείδηση. Προσκυνητάρια και ξωκλήσια επίσης, στις άκρες των δρόμων, σημαδεύουν και φυλάγουν τα όρια ενός οικισμού, χτισμένα συνήθως στις εισόδους του, στα τέσσερα σημεία του όριζοντα¹⁶. 'Αξιοπρόσεχτο είναι ότι στην Καλή Βρύση η έκκίνηση της περιφοράς γίνεται από τον Προφήτη 'Ηλία, ο οποίος στην νεοελληνική δοξασιολογία θεωρείται «νεφοκράτορας», έχει πάρει τη θέση του «υιέτιου» Διός¹⁷. Στοίχειο, άλλωστε, πού τονίζεται και από την επίκληση για «γλυκιά ψιχάλα» στον κάμπο. 'Ο Προφήτης 'Ηλίας επίσης, μαζί με τον δρακοντοκτόνο 'Αγιο Γεώργιο, αποτελούν άκοίμητους φρουρούς δεξιά και άριστερά στο μικρό άνοιγμα πού αφήνει η περιφορά γύρω από το σύνορο του χωριού. 'Αξιοπρόσεχτο άκόμη είναι ότι τα ιερά, από τα όποια περνά ή πομπή, είναι συνολικά έννεα, άριθμός με ιδιαίτερη σημασία στη λαογραφία, ως πολλαπλάσιος του τρία με την ιερότητα πού αυτός έχει στη χριστιανική λατρεία.

14. Κλ χφ. άριθ. 4520, δ.π., σ. 84-85. Λιτανεία για βροχή έγινε λίγες μέρες μετά την παραπάνω άφήγηση, στις 18 Μαΐου 1996 (αυτοψία). Για τις σχετικές εύχες βλ. Εϋχολόγιον το Μέγα... Σελιβέρου... 'Αθήνα, σελ. 399-400 [Κανών Ικετήριος εις τον φιλόανθρωπον Κύριον επί άνομβρίας, ού ή άκροστοιχίς: Δίδου υέτον τή γή διψώση, Σώτερ]. Βλ. και σελ. 402-403 ('Ακολουθία επί αχμω άνομβρίας) και 403-404 (Εύχαι επί άνομβρίας).

'Εδώ μπορούμε να θυμηθούμε και το έθιμο τής «περπερούνας», τον καθαρώς μαγικοδοξασιακόνικό τρόπο πρόκλησης βροχής, με τη φυτομορφική μεταμόρφωση ενός παιδιού, κατά προτίμηση όρφανού κλπ. (βλ. Β. Π ο υ χ ν ε ρ, Λαϊκό θέατρο στην 'Ελλάδα και στα Βαλκάνια. Συγκριτική μελέτη, 'Εκδόσεις Πατάκης, 'Αθήνα 1989, σελ. 81-85. Για τή «Μαγεία τής βροχής» βλ. Π. Λε κ α τ σ ά ς. 'Η καταγωγή των θεσμών, των έθιμων και των δοξασιών. 'Αθήνα 1951, σελ. 205-214. Για τις έθιμικές περιφορές εικονισμάτων βλ. και G. N i k o l a k a k i s, La litanie dans le Lassithi Crete. Etudes et documents Balkaniques et Mediterraneens, 16. Paris, 1992, σελ. 42-48).

15. Γ. Ν. Α ι κ α τ ε ρ ι ν ι δ η ς, Νεοελληνικές αίματηρές θυσίες. 'Αθήνα 1979, σελ. 156-158.

16. Πρβ. 'Α λ κ η Κ υ ρ ι α κ ί δ ο υ - Ν έ σ τ ο ρ ο ς, Λαογραφικά Μελετήματα. «'Ολόκο», 'Αθήνα/Θεσσαλονίκη 1975, σ. 15-40 («Σημάδια του τόπου ή ή λογική του ελληνικού τοπίου»).

17. Ν. Γ. Π ο λ ι τ η ς, 'Ο άγιος 'Ηλίας. Λαογραφικά Σύμμεικτα Α' (1920), σελ. 89-92.

Ἡ προστασία, πού παρέχουν τὰ ἱερά, ἐνισχύεται μὲ τὸ «ὑψωμα», τελετουργία πού ἀποτελεῖ τοπικὴ παραλλαγή γνωστοῦ καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα μέρη ἐθίμου, π.χ. στὴν πλησιόχωρη περιοχὴ τῶν Σερρών¹⁸.

Ξεχωριστὸ στοιχεῖο, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Καλὴ Βρύση, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι ἐθεωρεῖτο ὡς λατρευτικὸς ἀπὸ πολὺ παλαιὰ καὶ ὁ χώρος, ὅπου πρόσφατα ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἀπεκάλυψε ναὸ ἀφιερωμένο στὴ λατρεία τοῦ Διονύσου. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπόμενη καταγραφὴ/μαρτυρία τοῦ 1964: «*Στὴ Μικρὴ Τούμπα εἶναι τὸ παλάτι τοῦ Βάχχου. Ὅταν κάνομε τὴ λitanεία μετὰ τὸ Πάσχα, τὴν Πέμπτη μέρα, γιὰ νὰ βρέξει, δταν περνᾶμε ἀπὸ κεῖ, ὁ παπὰς διαβάζει ἐνα-δυὸ τροπάρια καὶ οἱ γυναῖκες τραγουδᾶνε νὰ δώσει ὁ Θεὸς μιὰ γλυκιὰ βροχὴ καὶ ἀφήνουν ὑψωμα, ἀντίδωρο, καὶ ἀνάβομε καὶ κερί ἐκεῖ. Λένε πὼς ἐκεῖ ἦταν Ἅγιος, ἐκκλησία, μὰ ἔγινε ἀνασκαφὴ τὸ 1922 καὶ τότε εἶπαν πὼς εἶναι παλάτι τοῦ Βάχχου. Ὅμως ἐμεῖς πηγαίνομε*»¹⁹. Μιὰ ἀκόμα περίπτωση, πού ἀπονέμεται χριστιανικὴ λατρεία σὲ χώρο ἀρχαίου ἱεροῦ²⁰.

Τὸ συγκεκριμένο θρησκευτικὸ δρώμενο τῆς Καλῆς Βρύσης περιγράφεται καὶ στιχουργικὰ μὲ μορφή τοπικοῦ τραγουδιοῦ, ἀπὸ τὸν Καληβρυσιώτῃ ἱερέα Μιχαὴλ Γιώτῃ. Στὸ στιχούργημα δίδεται καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἐθίμου:

*Ἀπὸ τὸν Ἄϊ-Λιά
κι ἀπὸ ἐκκλησιά σέ ἐκκλησιά,
μὲ σήμαντρο κι Ἀνάσταση
γυρίσαμε τὰ σύνορα.*

*Πέμπτη εἰν' ἀπὸ τοῦ Πάσχα,
Πέμπτη κι ἀναστάσιμη,
εἶναι τοῦ τόπου μας γιορτή.*

*Ἐκάναμε εὐχή,
γιὰ νὰ καρποφορήσ' ἡ γῆ,
γιὰ νὰ βλαστήσουν τὰ σπαρτά
καὶ νὰ ἔχουμε καλὴ σοδειά.*

18. Γ. Ν. Αἰκατερινίδης, Ἐκρινὰ ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας ἀπὸ τὴν περιοχὴ Σερρών. Πρακτικὰ Α' Συμποσίου Λαογραφίας Βορειοελλαδικοῦ χώρου, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1975, σελ. 11-20.

19. ΚΑ χφ. ἀριθ. 2895, β.π., σ. 142. Πβ. παραπάνω, σημ. 4 καὶ 5.

20. Ἀπὸ τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ παραδείγματα εἶναι ὁ Παρθενώνας καὶ τὸ μεγάλο ἱερὸ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς Μεγάλης Μητέρας, στὴν Ἐφεσο, τὰ ὅποια ἔγιναν τόποι λατρείας τῆς Πανηγύρας (Κυριακίδου, β.π., σ. 18).

" ΤΟ ΤΟΠΟΣ ΜΑΣ ΓΙΟΡΤΗ "

ήχος $\frac{3}{4}$ πλά $\frac{1}{2}$ ρυθμός ΔΙΕΝΜΟΣ

π α - πό τον δι - λία α α κία πο-ε κλη για σε
 εκ κλη για με θη η μα αντρο κία
 να στα ση γυ ρι θα με τα εύνο ρα
ΕΠΩΔΟΣ
 Πέμ-πητή είν α-πό του Πά-σα Πέμ-πητή κία
 να στα ει μη οί ει ναι του τό ει ναι του τό που μα.
 γιο ορ τη || π

ΤΟ ΤΟΠΟΣ ΜΑΣ ΓΙΟΡΤΗ.

Allegro.

α - πό τον δι - λία κία - πο-ε-κη-ειά θεεκ-κλη-
 -ειά -ειά με θη- μαν-τρο κία- νά- στα- ση γυ-
 -ρι- θα- με τα εύνο- ρα ΕΠΩΔΟΣ.
 Πέμ-πητή είν α-πό του Πά-σα Πέμ-πητή κία- να-ειά-ε-
 μη ει-ναι του τό- ει-ναι του τό-που μας γιορ-τή.

*Βαδίσουμε τρανά,
λαγκάδια, κάμπους και βουνά,
στον Ἄι-Βλάση φθάσαμε
κι ὄλοι μαζί γιορτάσαμε*²¹.

Ἄς σημειωθεῖ, ἐπιλογικά, ὅτι τὸ χωριὸ «κυκλώνεται» εἰδικὰ γιὰ τὸ χαλάζι καὶ μὲ τὸ ἅγιο φῶς τῆς Ἀναστάσεως. Σύμφωνα μὲ παλαιότερη (1964) μαρτυρία:

*«Μόλις πεῖ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη ὁ παπᾶς, τέσσερα ἄτομα παίρνουν ἀπὸ ἓνα φανάρι μὲ ἅγιο φῶς καὶ καυσόξυλα. Δυὸ πᾶνε πρὸς τὸ Ἀνθοχώρι καὶ δυὸ πρὸς τὴ μεριά τῆς Χαριτωμένης. Ἀνάβουν φωτιά, πᾶνε παρακάτω σὲ ἄλλο μέρος, καὶ συναντοῦνται στὸν Ἀγγίτη ποταμὸ. Γίνεται γιὰ νὰ μὴ μᾶς πιάνει χαλάζι. Μᾶς φυλάει ἡ φωτιά τῆς Ἀναστάσεως»*²².

Σήμερα (1996): *«Παίρουμε λαμπάδες καὶ κυκλώνουμε τὸ σύνορό μας... Θέλει δυὸ μὲ δνόμιση ὥρες...»*²³.

Εἶναι φανερὴ στὴν παραπάνω συνήθεια ἢ πανάρχαια καὶ πάγκοινη πίστη στὴν προστευτική καὶ καθαρτήρια δύναμη τῆς τελετουργικῆς πυρᾶς, ἡ ὁποία ἐπιδρᾷ εὐεργετικὰ στὴν εὐρύτερη ἔκταση ποὺ γίνεται ὀρατή²⁴. Ἡ δύναμη τῆς πυρᾶς στὴ συγκεκριμένη περίπτωσις ἐνισχύεται ἀπὸ τὴν ἀφή τῆς μὲ τὸ ἀναστάσιμο φῶς, ποὺ αὐτὸ καθαυτὸ εἶναι πηγὴ χαρᾶς καὶ ζωτικότητος²⁵.

21. Βλ. Μ. Γιώτη, ἱερέως, Μακεδονικὰ-δημοτικὰ τραγοῦδια τοῦ χωριοῦ Καλῆς Βρύσης Δράμας, ὡς καὶ χριστιανικὰ ὀρθόδοξα ἄσματα. Νέα Σμύρνη, 1995. — Μουσικὴ ἐπιμέλεια Β. Παπαεμμανουήλ, ἱερέως, Καβάλα 1995 (φωτοτυπικὴ ἔκδοσις).

22. ΚΑ χφ. ἀριθ. 2895, δ.π., σελ. 142-143.

23. ΚΑ χφ. ἀριθ. 4520, δ.π., σελ. 132. Ἀποτρεπτικὸ τοῦ χαλαζιοῦ ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ ἀβγοὶ τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης (χφ. ἀριθ. 4520, δ.π.).

24. «Ἐνα νῆμα στερεὸ καὶ μισοκρυμμένο ἐνώνει δια τὰ πυρολατρικὰ ἔθιμα ἀπὸ σήμερα ἕως σὲ μιὰ ἐποχὴ ἀνυπολόγιστα μακρυνὴ καὶ πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ Ἀρχαιότητα... ὅτι ἀπὸ τὴ μεγάλη καὶ φροντισμένη ἱερὴ πυρᾶ... θὰ πάρουμε δύναμη καὶ υγεία καὶ ὁ τόπος μας τὴν εὐτυχία του» (Κ. Α. Ρωμαιοῦ, Λαϊκὲς λατρεῖες τῆς Θράκης. Ἀρχεῖον Ὀθρακικοῦ Θησαυροῦ 11, 1944-45, σελ. 77-78). Γιὰ τὶς ἐθιμικὲς πυρὲς γενικότερα βλ. στὸν οἰκεῖο Ἀτλαντὰ («Περιοδικαὶ πυραὶ»), ὁ ὁποῖος ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ Κέντρο Λαογραφίας τὸ 1975 (ἐπιμέλεια: Στ. Δ. Ἡμελλος - Γρ. Δημητρόπουλος).

25. Γιὰ ἐθιμικὲς πυρὲς γενικότερα στὸν εὐρύτερο δραμινοῦ χωρὸ βλ. Γ. Ν. Αἰκατέρεινίδης, Γιορτὲς καὶ Δρώμενα στὸ νομὸ Δράμας. Δράμα 1997, σελ. 106-109 (ἔκδοσις Τ.Ε.Δ.Κ.).

SUMMARY

An Easter Tradition at the Village Kalé Vryse of Drama

by George Aikaterinidis, Ph. D.

In Kalé Vryse of Macedonia, a traditional village in the area of Drama, in Northern Hellas, it is a habit each year on Thursday of the week after Easter (Diakainissemos), to carry the Icon of Resurrection in a procession around the village's outskirts, according to a specific traditional and religious ritual.

During this ritual the procession successively stops at nine country chapels and praying stands, where the priest chants and blesses the area with prayers for good health and prosperous harvest. One of these praying stands is built on top of the an (ancient) wall of Dionysus' shrine.

The procession lasts for almost four hours, making its final stop at the rural chapels of St. George and St. Vlassios, protector saints of livestock owners and farmers, respectively. This is where the entire village takes part in a joyful celebration of song and dance until the late hours of the night.

The purpose of this ritual is to create an imaginary circle around the village, the ritualistic powers of which are believed to bear protection against all evil for people, animals and produce.

This protection is especially asked for against hail, an extremely dangerous weather condition at this time of year, threatening the positive outcome of harvest. For that same purpose of protection against hail, people usually light fires on hilltops surrounding their village, as a Resurrection's Eve custom.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ, ΓΑΛΑ, ΣΥΓΓΕΝΕΙΑ: ΚΟΙΝΑ ΠΑΛΑΙΟΒΑΛΚΑΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΤΟ ΛΑ-Ι-ΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΛΑΩΝ*

Η μελέτη αυτή έχει θέμα, αφενός τις διάφορες μορφές συμπληρωματικής συγγένειας (complementary filiation) και τα σύμβολά της στους βαλκανικούς λαούς, αφετέρου αποτελεί μια συνεισφορά στην Ανθρωπολογία της γαλουχίας, η οποία πολύ λίγο έχει απασχολήσει τους ειδικούς επιστήμονες (ανθρωπολόγους, εθνολόγους κλπ.) στην Ελλάδα και διεθνώς¹. Η εργασία θα είναι περισσότερο λεπτομερειακή για τα ελληνικά δεδομένα, τα οποία μου είναι πιο προσιτά, ενώ οι αναφορές στους υπόλοιπους βαλκανικούς λαούς θα είναι πιο σύντομες.

Τί εννοούμε, λέγοντας συμπληρωματική συγγένεια; Οι κοινωνικοί ανθρωπολόγοι, οι οποίοι πρώτοι χρησιμοποίησαν τον όρο (κυρίως ο Fortes), εννοούν με αυτή τη δευτερεύουσα συγγένεια που είναι σχεδόν πάντα παρούσα σε ένα μονογραμμικό (πατρογραμμικό ή μητρογραμμικό) σύστημα καταγωγής, το οποίο, δίνοντας έμφαση στη μια από τις δύο συγγενικές πλευρές, θεωρητικά θα έπρεπε να αποκλείει την άλλη πλευρά. Αυτό όμως κατά κανόνα δεν συμβαίνει².

Η συμπληρωματική συγγένεια παίρνει πολλές μορφές. Από την απλούστερη,

* Επεξεργασμένη και διευρυμένη μορφή σύντομης ανακοίνωσης που παρουσιάστηκε στο 7ο Διεθνές Συνέδριο Σπουδών Νοτιανατολικής Ευρώπης (Θεσσαλονίκη 29 Αυγ. - 4 Σεπτ. 1994).

1. Barbara B. Harrel, «Lactation and Menstruation in Cultural Perspective», *American Anthropologist* 83 (1981) 796-797. Βλ. και την πιο πρόσφατη έκδοση: Vanessa A. Maher, *The Anthropology of Breast-Feeding. Natural Law or Social Construct?* Berg, Oxford 1992.

2. M. Fortes, «The Structure of Unilineal Descent Groups», *American Anthropologist* 55 (1953) 17-41. E. Leach, «Complementary Filiation and Bilateral Kinship», στο συλλογικό J. Goody (επιμ.), *The Character of Kinship*, Cambridge University Press, Cam-

π.χ. σε ένα απόλυτα πατρογραμμικό σύστημα καταγωγής, όπου αναγνωρίζεται η συγγένεια του παιδιού με τη μητέρα του και ενδεχομένως και με τους αδελφούς της ως την πιο προχωρημένη με την οποία δημιουργείται δεύτερη γραμμή καταγωγής από τη μητρική πλευρά με την παρουσία μερικές φορές περισσότερων ομάδων καταγωγής, μιας πατρογραμμικής και μιας μητρογραμμικής. Παρόμοια συστήματα συγγένειας, όπου αναγνωρίζονται δύο γραμμές καταγωγής, συναντώνται σε πολλές περιοχές του κόσμου. Σ' αυτές τις περιπτώσεις η έμφαση στις γραμμές καταγωγής δεν είναι πάντα του ίδιου βαθμού είτε η συμπληρωματική καταγωγή είναι από τη μητρική πλευρά είτε από την πατρική³.

Οι λαοί γενικά στους οποίους παρατηρούμε αυτές τις αρχές οργάνωσης (συμπληρωματική συγγένεια / συμπληρωματική καταγωγή), έχουν διάφορα σύμβολα, για να δηλώσουν και να διαφοροποιήσουν αυτές τις έννοιες, π.χ. καταγωγή από τον πατέρα: σπέρμα, νεφρά· καταγωγή από τη μητέρα: μήτρα, μαστοί κλπ. Εκφράσεις όπως «προέρχονται από ένα σπόρο» ή «από μια κοιλιά» ή «έχουν βυζιάξει από ένα βυζί» είναι συνηθισμένες σε πολλούς λαούς⁴. Όπως λέει ο Schneider τα σύμβολα της συγγένειας προέρχονται συνήθως από τα όργανα αναπαραγωγής και διατροφής των παιδιών⁵. Εδώ μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε πώς μέσω των συμβόλων η ιδεολογία της συμπληρωματικής συγγένειας διαμορφώνεται στο βαλκανικό χώρο και πώς το σύστημα της συμβολικής σκέψης ενισχύεται με τελετουργίες και μύθους. Μας ενδιαφέρει ακόμα η παλαιότητα αυτών των αντιλήψεων.

Στους βαλκανικούς λαούς το σύστημα καταγωγής είναι κατά κανόνα πατρογραμμικό με μικρότερη ή μεγαλύτερη έμφαση στην πατρική πλευρά. Αυτό όμως ως προς την καταγωγή, γιατί όσον αφορά τη συγγένεια μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε αμφιπλευρικό καθώς η μητρική πλευρά έχει κάποιο βάρος άλλοτε μεγαλύτερο, άλλοτε

bridge 1973, σ. 53-58· R. M. Keesing, «Shrines, Ancestors and Cognatic Descent, the Kwaio and Tallensi», *American Anthropologist* 72 (1970) 756-775.

3. J. Goody, «The Classification of Double Descent Systems», στο J. Goody, *Comparative Studies in Kinship*, Routledge & Kegan Paul, Λονδίνο 1969, σ. 91-119.

4. A. Richards, «Matrilineal Systems», στο συλλογικό A. R. Radcliffe-Brown and D. Ford (επιμ.), *African Systems of Kinship and Marriage*, Oxford University Press 1950, σ. 207· επίσης στο ίδιο συλλογικό έργο: D. Ford, «Double Descent among Yakò», σ. 285-332· Philip O. Nsugbe, *Ohaffia: A matrilineal people*, Oxford at the Clarendon Press 1974, σ. 72.

5. D. Schneider, «What is Kinship all About?», στο P. Reining (επιμ.), *Kinship Studies in the Morgan Centennial Year*. The Anthropological Society of Washington, Washington 1972, σ. 32.

μικρότερο, π.χ. απαγόρευση γάμου και από τη μητρική πλευρά ως τον 7ο βαθμό συγγένειας, χρήση συμμετρικά των ίδιων όρων για τα ξαδέλφια από την πατρική και από τη μητρική πλευρά κλπ.

Γενικά, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι στους κτηνοτροφικούς νομαδικούς πληθυσμούς της Βαλκανικής η πατροπλευρική είναι πιο έντονη, στους γεωργούς λιγότερο έντονη. Η πατρογραμμικότητα σε όλους τους βαλκανικούς λαούς δηλώνεται με το «αίμα» και το «σπόρο». Αντίθετα, η μητροπλευρική συγγένεια δηλώνεται με την «κοιλιά» (μήτρα) και το «γάλα», που αποτελούν, όπως θα δούμε, ένα μητρι-στικό συμβολικό σύστημα με έμφαση τότε στον ένα και τότε στον άλλο πόλο, το οποίο είναι, καθώς φαίνεται, πανάρχαιο στο βαλκανικό χώρο, γιατί συναντάται και στους παλαιοβαλκανικούς λαούς (Έλληνες, Αλβανούς ακόμα και Ρουμάνους), και στους νεοβαλκανικούς (Σέρβους, Βούλγαρους)⁶. Αλλά περί αυτών εκτενέστερος λόγος θα γίνει πάρα κάτω.

Εξάιρεση αποτελούν οι τουρκοί πληθυσμοί, οι οποίοι λόγω της μογγολικής καταγωγής τους, έχουν διαφορετικά σύμβολα, για να δηλώσουν ιδεολογικά τις παραπάνω αρχές. Τα τουρκικά σύμβολα είναι το «κόκκαλο» (*soj, sojade*, εξού και το ελληνικό *σόνι*) για την πατροπλευρική συγγένεια και το «κρέας» για τη μητροπλευρική⁷. Όπου αυτές οι ομάδες χρησιμοποιούν ως σύμβολα το «αίμα» και το «γάλα» πρέπει να έχουν δεχθεί επίδραση από τους άλλους βαλκανικούς πληθυσμούς ή πρόκειται για ομάδες γηγενών εκτουρκισμένων.

Η διαπίστωση ότι σε όλους τους βαλκανικούς λαούς υπάρχει η συμπληρωματική συγγένεια ακόμα και στους σλαβικούς, οι οποίοι, όταν εγκαταστάθηκαν στο βαλκανικό χώρο (7ος-8ος αιώνες μ.Χ.) είχαν ένα πρωτόγονο πατρογραμμικό-πατροπλευ-

6. P. H. S t a h l, «Sociétés traditionnelles balkaniques. Contribution à étude des structures sociales», *Etudes et Documents Balkaniques* 1 (1979) 174-175. Η συγγένεια από γάλα έχει ευρεία διάδοση και στον αφρικανικό χώρο: πρβ. G. B a l a n d i e r, *Afrique Ambigue*, Librairie Plon, Παρίσι 1957, σ. 27, όπου αναφέρεται ότι «η μητέρα δίνει τη βασική συγγένεια» ή ότι «το γάλα δημιουργεί τη συγγένεια» και Μ α ρ ί α ς Κ ο υ μ α ρ ι α ν ο ύ, *Η Αφρική μέσα από το ποιητικό έργο του Λεοπόλντ Σεντάρ Σενγκόρ. (Μύθοι, πραγματικότητα και συμβολισμός)*. Παρουσία, Αθήνα 1995, σ. 150, υποσ. 11. Για συμβολισμούς και τελετουργίες του γάλακτος στην Αφρική, βλ. V. T u r n e r, *The Forest of Symbols*, Cornell University Press 1967, σ. 19 κε. πρβ. και G. P a r r i n d e r, *Religion in an African city*. Negro Universities Press. Westport Connecticut 1972, σ. 13.

7. A i t a n G o k a l p, «Le dit de l'os et de clan. De l'ordre segmentaire oghouz au village Anatolien», *L'Homme* 102 (1939) 83 και 89 πρβ. και Th. E. F r i c k e, «Elementary Structures in the Nepal Himalaya. Reciprocity and the Politics of Hierarchy in Ulale-Taming Marriage Strategies», *Ethnology* 29 (1990) 139.

ρικό σύστημα συγγένειας, του γνωστού από την Ανθρωπολογία της συγγένειας τύπου Ομάχα⁸, με γάμους των σταυροζαδέλων (cross cousins), προβληματίσει τους κοινωνικούς ανθρωπολόγους και τους εθνολόγους για ποιο λόγο συμβαίνει αυτό αλλά και ποιες μορφές παίρνει στους παραπάνω λαούς. Έχει παντού το ίδιο βάρος και αν όχι πού οφείλονται οι διαφορές;

Σήμερα υπάρχουν μερικές ανθρωπολογικές μελέτες αν και άνισα κατανεμημένες στο βαλκανικό χώρο. Περισσότερες έχουν γίνει στην ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα. Για τους υπόλοιπους βαλκανικούς λαούς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το πλούσιο δημοσιευμένο λαογραφικό υλικό, το οποίο αν και μικρότερης σημασίας ως προς την ακρίβεια και τις λεπτομέρειες μπορεί όμως να μας δώσει πολλά στοιχεία για το θέμα και να μας διευκολύνει να κατανοήσουμε το συμβολικό σύστημα της συμπληρωματικής συγγένειας / καταγωγής των παραπάνω λαών.

Η έρευνα λοιπόν έδειξε ότι σε όλα τα επίπεδα (δομικό, συμβολικό, ιδεολογικό) στους Έλληνες, εκτός από τη συγγένεια από τον πατέρα, δηλαδή «από αίμα» (πατρογραμμική-πατροπλευρική) αναγνωρίζεται και μια ιδιαίτερη μορφή συγγένειας από τη μητέρα. Η συγγένεια αυτή συνδέεται συμβολικά άλλοτε με μεγαλύτερη άλλοτε με μικρότερη έμφαση με το μητρικό γάλα. Οι διαφορές οφείλονται, όπως θα δούμε, στην ποικιλία των δομών συγγένειας. Αν είναι δηλ. περισσότερο πατροπλευρική, αμφιπλευρική κλπ.

Η σχέση της μητρικής συγγένειας με το γάλα φαίνεται άμεσα από το έθιμο της «εξαγοράς της νύφης», όπου αυτό συνηθίζεται. Από τη Μάνη ως τη Βόρειο Ήπειρο, τη Θράκη και τον ελληνικό Πόντο (Μικρά Ασία) το χρηματικό ποσό που παίρνουν, εκτός από τον πατέρα της, η μητέρα της και οι μητρικοί θείοι της, έχει σχετική ονομασία: γαλατιάτικα, βυζαχτικά, γάλα της μάνας, σιούτ χαλί κλπ⁹. Αυτό σημαίνει ότι όπως ο γαμπρός αγοράζει τη νύφη (το αίμα) από τον πατέρα της (την πατρική

8. H. F. Stein, «Structural Change in Slovak Kinship», *Ethnology* 14 (1975) 103-104 και 106.

9. Ε. Π. Αλεξάκη, *Η εξαγορά της νύφης. Συμβολή στη μελέτη των γαμήλιων θεσμών στη νεότερη Ελλάδα*, Αθήνα 1984, passim· Marie-Elizabeth Handman, «Les prestations matrimoniales en Grèce. Vaste champ en friche», στο συλλογικό J. Peristiany, Marie-Elizabeth Handman (επιμ.), *Le prix de l'alliance*, CNRS Παρίσι, 1989, σ. 117, 298 και St. Diamanakis, «Group domestique, transmission du patrimoine et prestations matrimoniales dans un village multi-ethnique de la Grèce du Nord», στο ίδιο συλλογικό έργο, ό.π., σ. 403, 424. και Μιράντας Τερζοπούλου και Ελένης Ψυχογιού, «Ρόλοι φύλων και σχέσεις συγγένειας μέσα απ' τα γαμήλια τραγούδια», *Revue des Etudes Neo-helléniques Daedalus*, Παρίσι - Αθήνα 1993, ειδική έκδοση για τα δημοτικά τραγούδια, τόμ. Π/1-2, σ. 89-124.

γενιά της), ώστε τα παιδιά να ανήκουν στη δική του πατρική γενιά, έτσι «αγοράζει» και το γάλα από τη μητέρα της (τη μητρική γενιά της), ώστε να μην υπάρξει δυνατότητα διεκδίκησης των παιδιών και από τη μητέρα της νύφης ή τους μητρικούς θείους της. Με αυτόν τον τρόπο αναγνωρίζεται συμβολικά, γιατί το χρηματικό ποσό είναι μικρό, η ύπαρξη της συμπληρωματικής συγγένειας / καταγωγής από τη μητέρα, η οποία όμως ακυρώνεται, ως προς τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων, με την καταβολή αυτού του ποσού. Σημαντική λοιπόν είναι η διαπίστωση ότι η μητρική αυτή γραμμή παρουσιάζεται σε ισχυρά πατρογραμμικά συστήματα, στα οποία αποκλείεται ιδεολογικά η μεταβίβαση του αίματος της μητέρας στα παιδιά της.

Τη συγγένεια «από γάλα» μπορούμε να τη διαπιστώσουμε και έμμεσα, π.χ. παιδιά που έχουν θηλάσει από την ίδια γυναίκα, έστω και αν δεν είναι αδέρφια, θεωρούνται αδέρφια. Χρησιμοποιούν προς τούτο όρους όπως *βυζαδέφια*, *παραδέφια*, *δευτεραδέφια*, *μηλαδέφια* κλπ.¹⁰ Αν είναι διαφορετικού φύλου, δεν επιτρεπόταν κατά κανόνα να παντρευτούν¹¹. Γι' αυτό το λόγο όταν έπρεπε το παιδί να θηλάσει από μιαν άλλη γυναίκα, εξέταζαν μέχρι πρόσφατα αν αυτή έχει αποκτήσει παιδί διαφορετικού φύλου

10. Ο περισσότερο διαδεδομένος όρος είναι *βυζαδέφια*, βλ. παραδείγματα: Κ.Λ. (= Κέντρο Ερευνών Ελληνικής Λογογραφίας Ακαδημίας Αθηνών) χφ. 1884, σ. 12 (Αλίκης Παπαγεωργίου, περιοχή Αιγαιαίας Αχαΐας 1953)· χφ. 1963, σ. 12 (Γ. Ι. Κασιδογιάννη, Καστρί Κυνουριάς 1953)· χφ. 1971, σ. 14 (Α.Κ. Τσέλιου, Λυκοδι Ελασσόνας 1953)· χφ. 2076, σ. 34 (Α. Ι. Καλησπέρη, Κάμπος Χίου 1952)· Κ. Χουρμουζιάδου, «Το παιδίον εις την εκκλησιαστική επαρχία Μετρών και Αθύρων της Ανατολικής Θράκης», *Αρχείον Θρακικού Λογογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού* 7 (1940) 76. Για τον όρο *παραδέφια*, βλ. Κ. Λ. χφ. 2038, σ. 31 (Αννας Τζανή, Αυλωνάρι Ευβοίας 1954)· χφ. 2075, σ. 15 (Δ. Γ. Σπανού, Π. Ψαρά Χίου 1952)· χφ. 2442, σ. 19-20 (Α. Αδαμίδου, Δαμασκηνιά Βοΐου Κοζάνης 1962). Για τον όρο *δευτεραδέφια*, βλ. Κ. Λ. χφ. 2327, σ. 59 (Ι. Π. Κασιμάτη, Κύθηρα 1959). Για τον όρο *μηλαδέφια*, βλ. Κ.Λ. χφ. 1479 Γ', σ. 15 (Μ. Ιωαννίδου, Αγία Άννα Ευβοίας 1942). Ο τελευταίος όρος, που χρησιμοποιείται και για τα αδέρφια που έχουν ένα μόνο γονιό κοινό, δείχνει ακριβώς τη μεγάλη σημασία του θηλασμού για τη συγγένεια.

11. Για την απαγόρευση του γάμου, βλ. παραδείγματα: Κ.Λ. χφ. 4379, σ. 12 (Μαρίας Λιουδάκη, Ρεϊσδερέ Σμύρνης 1939)· χφ. 1871, σ. 9 (Μαρίας Σγούτα, Κάτω Στενή Χαλικιάς 1953)· χφ. 1878, σ. 35 (Γ. Πάσχοι, Ξυλόπολη Λαγκαδά Θεσσαλονίκης 1953)· χφ. 1964, σ. 6 (Α. Κυριακού, Ανάληψη Ελασσόνας 1953)· χφ. 1971, σ. 14 (Λυκοδι Ελασσόνας)· χφ. 2143, σ. 55 (Παπαγγελή Μιχελή, νήσος Λήμνος 1954)· χφ. 2371, σ. 43 (Γ. Κουφού, Πλάτη Ορεστιάδας 1960)· 2442, σ. 19-20 (Δαμασκηνιά Βοΐου Κοζάνης)· χφ. 2459, σ. 24 (Χ. Χατζή, Νεστόριο Καστοριάς 1962)· Ε. Π. Αλεξάκη, *Τα γένη και η οικογένεια στην παραδοσιακή κοινωνία της Μάνης*. Διδακτορική διατριβή, Αθήνα 1980, σ. 252· Françoise Saulnier, *Απογα un village de montagne cretois*, Παρίσι, 1980, σ. 145 (πολυγραφημένο)· Κ. Καραπατάκη, *Η μάνα και το παιδί στα παλαιότερα χρόνια Αθηνών* 1979, σ. 62.

ή επιδίωκαν να είναι συγγενής του παιδιού που θα θηλάζε. Σημειώνω ότι ο θηλασμός από ξένη γυναίκα τις τρεις πρώτες ημέρες, μέχρι να έλθει το γάλα της μητέρας, ήταν μια απαραίτητη διαδικασία-τελετουργία, η οποία έπρεπε να πραγματοποιηθεί, όπως θα δούμε πάρα κάτω, για λόγους πρακτικούς και μαγικούς, πριν το παιδί αρχίσει να θηλάζει από τη μητέρα του.

Πιστεύουν ότι το παιδί μοιάζει σ' αυτή τη γυναίκα, παίρνει δηλ. τα φυσικά χαρακτηριστικά της και πολλά στοιχεία από το χαρακτήρα της, γι' αυτό φροντίζουν να είναι «καλόφαγη», για να τρώει και το παιδί. Η αντίληψη για τη μεταβίβαση των στοιχείων αυτών ισχύει και για την πατροπλευρική συγγένεια. Όπως δηλαδή το αίμα μεταβιβάζει τα χαρακτηριστικά της πατρικής ομάδας, έτσι ακριβώς και το γάλα μεταβιβάζει τα χαρακτηριστικά της μητρικής ομάδας. Η μόνη διαφορά είναι ότι το αίμα δίνει μεγαλύτερη έκταση και βάθος στη συγγένεια από ότι το γάλα.

Η γυναίκα που έχει άφθονο γάλα και θηλάζει ξένα παιδιά λέγεται *βυζοπιάστρα*, *πρωτοβυζάστρα*, *πρωτοθηλάστρα*, *καλομάνα*, *παραμάνα*, *βυζανιαριά*, *γαλάρα* κλπ. Το παιδί που θηλάζει τη θεωρεί ιερό πρόσωπο. Η γυναίκα αυτή έχει για το παιδί την ίδια σημαντική θέση, όπως και η μητέρα του. Οι γονείς του παιδιού κατά τη γαλουχία της προσφέρουν άφθονη τροφή: σούπες (συνήθως κοτόσουπα), γλυκά (τηγανίτες κλπ.) ή καφέ, για να έχει πολύ γάλα. Σπάνια της δίνουν χρήματα, γιατί ο θηλασμός θεωρείται κατά κανόνα μυστήριο και δεν μπορεί να πληρωθεί με χρήμα. Σε ορισμένες περιπτώσεις χρήματα της δίνει ο νονός του παιδιού, όταν το βαπτίζει¹².

Όλη αυτή η διαδικασία στο κοινωνικό επίπεδο δημιουργεί μια κοινότητα συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των γυναικών με προεκτάσεις και στο συμβολικό-ιδεολογικό χώρο. Παράλληλα υψώνει το κοινωνικό status της γυναίκας θηλάστρας, ενώ δημιουργεί στενή σχέση μεταξύ των ξένων παιδιών που έχουν θηλάσει από την ίδια γυναίκα. Πρόκειται για μια κοινωνικοποίηση της μητρότητας με ανάλογες επιπτώσεις σε όλα τα επίπεδα παρόμοιας με αυτές της τεχνητής συγγένειας (υιοθεσία, αδελφοποιία, κουμπαριά κλπ.). Σημειώνω ότι πολλοί κοινωνιολόγοι και εθνολόγοι εντάσσουν αυτού του είδους τη συγγένεια στην κατηγορία των τεχνητών συγγενικών δεσμών.

Οι μεγάλες διαφορές στην οργάνωση της συγγένειας που παρατηρούνται στον ελληνικό χώρο από καθαρά πατρογραμμικά συστήματα που επιχωριάζουν κυρίως στην κεντρική και δυτική ηπειρωτική Ελλάδα, μέχρι τα αμφιπλευρικά, αμφιγραμμικά και μητροκεντρικά συστήματα που συναντάμε στην ανατολική ηπειρωτική Ελλάδα

12. Κ.Α. χφ. 2072, σ. 10 (Κ. Παρθένη, *Θολοποτάμιο Χίου* 1952): χφ. 1459, σ. 355 (Δ. Ζευγώλη, *Απειρανθος Νάξου* 1928).

και στα νησιά του Αιγαίου, έχουν ως αποτέλεσμα σε πολλές περιοχές την υποκατάσταση του συμβολισμού της μητρικής συγγένειας / καταγωγής «από γάλα» με το αίμα»¹³. Σ' αυτές τις περιοχές δηλαδή το αίμα ως σύμβολο της συγγένειας έχει το ίδιο ή περίπου το ίδιο βάρος με το γάλα και για την πατρική και για τη μητρική πλευρά. Αυτό εξηγείται, γιατί το αίμα από τη φύση του, σε αντίθεση με το γάλα, μπορεί να συμβολίζει την αμφιπλευρική συγγένεια, ενώ δεν μπορεί να ισχύει αυτό και για το γάλα. Με το γάλα συμβολίζεται κατά κανόνα μόνο η μητροπλευρική-μητρογραμμική συγγένεια και αυτό είναι ευνόητο, εφόσον μόνο οι γυναίκες μπορούν να θηλάσουν. Όπου συμβαίνει το αντίθετο, οφείλεται σε προγενέστερη ανάπτυξη αμφιπλευρικού συστήματος που συμβολίζεται με το αίμα.

Το σύστημα της συμπληρωματικής συγγένειας / καταγωγής έλαβε ιδιαίτερη μορφή στα νησιά του Αιγαίου (Κυκλάδες, Δωδεκάνησα), με τη διαμόρφωση δύο παράλληλων γραμμών, όπου η μια στηρίζεται στη συγγένεια από τους άνδρες και η άλλη στη συγγένεια από τις γυναίκες. Η βιβλιογραφία είναι πλούσια πάνω σ' αυτό το θέμα. Η ανθρωπολογική έρευνα έχει ασχοληθεί με πολύ ενδιαφέρον με το παραπάνω σύστημα, το οποίο παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Συνήθως η συγγενική γραμμή συνδέεται με την ονοματοθεσία και την κληρονομιά. Το πρώτο αγόρι παίρνει το όνομα του πατρικού παππού και κληρονομεί την αντίστοιχη περιουσία. Το πρώτο κορίτσι παίρνει το όνομα της μητρικής γιαγιάς και κληρονομεί την αντίστοιχη περιουσία μαζί με το μητρικό σπίτι. Σχηματίζονται παράλληλες συγγενικές γραμμές που αντιστοιχούν στα δύο φύλα. Τα άλλα παιδιά παίρνουν εναλλακτικά: το δεύτερο αγόρι το όνομα του μητρικού παππού και το δεύτερο κορίτσι το όνομα της πατρικής γιαγιάς. Η κληρονομιά σ' αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να είναι μηδενική έως σημαντική ανάλογα με το νησί, αλλά πρέπει να προέρχεται κυρίως εξ αγοράς, να μην είναι δηλαδή γονική¹⁴.

Στην Κέα (Κυκλάδες), όπου έχω πραγματοποιήσει επιτόπια εθνογραφική έρευνα για μεγάλο χρονικό διάστημα, η συγγένεια από τον πατέρα δηλώνεται συμβολικά

13. Ε. Π. Αλεξάκη, «Αμφιγραμμικές ομάδες καταγωγής και γαμήλια στρατηγική στους Αλβανόφωνους της ΝΑ. Αττικής-Λαυρεωτικής (1850-1940)», *Πρακτικά Ε' Επιστημονικής Συνάντησης ΝΑ. Αττικής (Παιανία 5-8 Δεκ. 1991)*, Παιανία 1994, σ. 177, υποσ. 84. Βλ. και το βιβλίο μου: *Τα παιδιά της αιωπής. Οικογένεια, συγγένεια και γάμος στους Αλβανίτες της ΝΑ. Αττικής-Λαυρεωτικής (1850-1940)*. Εκδ. Παρουσία, Αθήνα 1996, σ. 178, υποσ. 84.

14. B. Vernier, «Filiation, regles de residence et pouvoir domestique dans les iles de la Mer Egée», στο G. Ravis Giordani (επιμ.), *Femmes et patrimoine dans les sociétés rurales de l'Europe Méditerranéenne*, CNRS, Παρίσι 1987, σ. 365-401. Sibylla Dimitriou-Kotsoni, «The Aegean Cultural Tradition», *Journal of Mediterranean Studies* 3/1 (1993) 62-76.

ως συγγένεια «από σπύρο ή από αίμα». Η συγγένεια από τη μητέρα ως συγγένεια από «γλάστρα» (μεταφορικά αλλά και ετυμολογικά μήτρα=γλάστρα/γάστρα) και θεωρείται δευτερεύουσας σημασίας σε σχέση με την πρώτη. Η ονοματοθεσία όμως των παιδιών και η κληρονομιά ακολουθούν σε γενικές γραμμές τη σειρά που ανέφερα προηγουμένως, πράγμα που δείχνει ότι το βάρος της συγγένειας είναι πολύ σχετικό. Δεν γίνεται όμως εδώ καμία αναφορά στη συγγένεια από γάλα, παρά μόνο παρτυμολογικά (γάλα-γλάστρα-κουλιάστρα). Πάντως και στην Κέα όπως και στα υπόλοιπα νησιά του Αιγαίου ισχύουν τα σχετικά με την απαγόρευση του γάμου μεταξύ παιδιών που έχουν θηλάσει από την ίδια γυναίκα.

* * *

Πιστεύουν ότι το μητρικό γάλα έχει μεγάλη θεραπευτική δύναμη. Θεωρείται φάρμακο για πολλές ασθένειες και ιδιαίτερα για τους πόνους των αυτιών και των ματιών¹⁵. Πιστεύουν ακόμα ότι έχει μεγάλη μαγική δύναμη και το χρησιμοποιούν σε πολλές μαγικές πράξεις. Δεν είναι τυχαίο ότι οι γυναίκες που έχουν άφθονο γάλα και θηλά-

15. Για τις θεραπευτικές ιδιότητες του μητρικού γάλακτος, βλ. παραδείγματα: Κ.Α. χφ. 1446 Α', σ. 166 (Δ. Λουκάτου, Πετρί Λέσβου 1940)· χφ. 1566, σ. 23 (Μ. Τσάκωνα, Μανιάκι 1944)· χφ. 1837, σ. 17 (Στ. Σταύρου, Κάτω Μουσιώτισσα Ιωαννίνων 1953)· χφ. 1888, σ. 5 (Χρ. Χρυσανθοκοπούλου, Ελαιών Αιγαλίας Αχαΐας 1953)· χφ. 1956, σ. 14 (Γ. Πρωτοπαπά, Αγγερίά Πάρου 1953)· χφ. 1959, σ. 13-14 (Ε. Μ. Σορώτου, Οία Θήρας 1953)· χφ. 1955, σ. 26 (Κυριακής Ι. Γαϊτάνου, Λεύκες Πάρου 1953)· χφ. 1974, σ. 12 (Δ. Παπαδούλη, Αμορί Ελασσόνας 1953)· χφ. 1886, σ. 22 (Λικατερίνη Προκοπίου, Περιθώριο Αιγαλίας Αχαΐας 1953)· χφ. 1975, σ. 19 (Λυκούδι: Ελασσόνας)· χφ. 1953, σ. 173 (Α. Σίμου, Αμοργός 1953)· χφ. 1967, σ. 9 (Πασχάλη Βαλιάνου, Μέγα Ελευθεροχώριο Ελασσόνας 1953)· χφ. 2008, σ. 37 (Ευ. Γουρζή, Κατούνα και Καρυώτες Λευκάδας 1953)· χφ. 2012, σ. 4 (Δ. Νικολοπούλου, Πράσνο Γορτυνίας 1953)· χφ. 2030, σ. 31 (Γ. Κοντοστεργίου, Μικρή Γότιστα Ηλείου 1953)· χφ. 2040, σ. 3 (Ν.Κ. Κώτση, Ανδρονιάνοι Καρυώτας Ευβοίας 1954)· χφ. 2063, σ. 10 (Καλλιόπης Αγγελίδου-Κ. Πουλακιδάκου, Βυρώνεια Σερρών 1954)· χφ. 2075, σ. 14 (Π. Ψαρά Χίου)· χφ. 2005, σ. 542 (Ν. Μόσολα, περιοχή Βόνιτσας 1952)· χφ. 2076, σ. 31 (Κάμπος Χίου)· χφ. 2081, σ. 54 (Ε. Ζάννου, νήσος Θήρα 1954)· χφ. 2125, σ. 22 (Σπ. Καραμπέλα, Σκιλλωνία Ολυμπίας Ηλείας 1954)· χφ. 2143, σ. 55 (νήσος Λήμος)· χφ. 2175, σ. 7 (Γ. Α. Δροσοπούλου, Κεραμιδιά και χωριά τέως Δήμου Πηγαιών Ηλείας 1955)· χφ. 2315, σ. 13 (Κ. Φίλιου, Καλέτζι Ιωαννίνων 1959)· χφ. 2339, σ. 52 (Κ. Βήχου, νήσος Μήλος 1968)· χφ. 2442, σ. 17-18 (Δαμασκηνιά Βοΐου Κοζάνης)· χφ. 2385, σ. 20 (Γ. Α. Γιαννούχου, Καλομοίρα Καλαμπάκας 1961)· χφ. 2739, σ. 18 (Γ. Κολιού, Άσπος Πρέβεζας 1963)· χφ. 3089, σ. 50 (Π. Κερεζούδη, Πύθο Διδμοτείου 1966).

ζουν ξένα παιδιά θεωρούνται συχνά μάγισσες¹⁶. Ιδιαίτερα το γάλα που προέρχεται από μητέρα και κόρη (μανόγαλο) που έχουν γεννήσει συγχρόνως θεωρείται το κατεξοχήν αποτελεσματικό φίλτρο και χρησιμοποιείται, αφού περάσει από μια ειδική μαγική ή μαγικοθρησκευτική τελετουργία, για να αποκαταστήσει τις φιλικές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων ή να προκαλέσει τον έρωτα μεταξύ ατόμων διαφορετικού φύλου¹⁷. Βλέπουμε το ζευγάρι μητέρα-κόρη να επανέρχεται συνεχώς (διαχρονικά και συγχρονικά) στο ελληνικό συμβολικό σύστημα συγγένειας, σηματοδοτώντας το στοιχειώδη μητροπλευρικό-μητρογραμμικό πυρήνα (πρβ. Δήμητρα και Κόρη, Αγία Άννα και Παρθένος Μαρία).

Θεωρούν ακόμα ότι η κατάρα της γυναίκας που έχει θηλάσει το παιδί μπορεί «να πιάσει». Άλλωστε η αποτελεσματικότητα της μητρικής κατάρας συνδέεται άμεσα με το γάλα που πρόσφερε αυτή στο παιδί της. Η πιο συνηθισμένη τελετουργία, όταν η μητέρα θέλει «να ρίξει βαριά κατάρα», είναι να ξεγυμνώσει τους μαστούς της και να καταραστεί το παιδί «στο γάλα που το βύζαξε»¹⁸. Η τελετουργία αυτή που δείχνει τη

16. Πρβ. το στίχο από τον Ερωτόκριτο: «'Ητο μια γριά στον Έγρειπο αλλοτινή βυζάστρα/ μάλιστα που κατέβαζε τον ουρανό με τ' άστρα» (Δ 891). Αυτή η αντίληψη συνδέεται και με την ιδιομορφία των μαστών των γυναικών, όπως φαίνεται από μια γητεία στην οποία περιγράφονται οι βάσκανες γυναίκες σαν σασκοκοβύζες, κανταροβύζες, ορθοβύζες, μονοβύζες κλπ. Ν. Γ. Κουρτζής, «Δημιώδης Κυπριακή Ιατρική», *Κυπριακά Χρονικά* 4 (1926)90' πρβ. και τη λαϊκή παράδοση από τη Χίο: Στη θεση Ρηχό Κάθισμα βγαίνει μια γριά Γεραγίδα (νεράιδα) και γυρεύγει την αίγα της και της λένε «έρκεσαι παραμάνη;» 'Όποιος δεν της το πει, παθθαίνει» Κ.Α. χφ. 692 (Σ. Βίου, Χίος 1918). Ασφαλώς η πίστη αυτή συνδέεται με όσα ανέφερα πιο πάνω (ιδιομορφία μαστών, γαλακτοφορία κλπ.).

17. Ζυμώνουν το μανόγαλο με αλεύρι και φτιάχνουν μια μικρή πίτα, την οποία βάζουν στην Αγία Τράπεζα να λειτουργηθεί σαράντα ημέρες. Κατόπιν την αφήνουν σε μέρος που περνά από πάνω πολύς κόσμος. Στη συνέχεια τη φορούν οι μαλλωμένοι πάνω τους σαν φυλακτό: Ελ π εν ι κ η ς Σ α ρ ά ν τ η Σ τ α μ ο ύ λ η, «Προλήψεις της Θράκης», *Λαογραφία* 14 (1952) 174, ύποσ. 1. Βλ. παρομοίως Ν ο ε μ ή ς Δ. Ζ ω η ρ ο υ Π α σ σ ά, «Λαογραφικά Σύμμεκτα (Κέρκυρα)», *Λαογραφία* 11 (1934/37) 123). Εδώ όμως πρέπει η μια γυναίκα να έχει γεννήσει αγόρι και η άλλη κορίτσι. Παρόμοιες αντιλήψεις με τη διαφορά ότι το μανόγαλο το τρίβουν σε σκόνη υπάρχουν και σε άλλες περιοχές, βλ. Κ.Α. χφ. 1665 Α' σ. 10 (Δ. Οικονομίδου, 'Άγιος Νικόλαος Δρόπολης Βορείου Ηπείρου 1951)· επίσης χφ. 2315, σ. 13 (Καλέτζι Ιωαννίνων)· χφ. 1884, σ. 9-10 (περιοχή Αιγιαλείας)· χφ. 2339, σ. 52 (νήσος Μήλος). Εδώ η γυναίκα που έχει ξηνητεμένο άνδρα του γράφει γράμμα με μελάνι αναμειγμένο με μανόγαλο.

18. Βλ. π.χ. Ν τίνου Ψ υ χ ο γ ι ο ύ, *Περί γητειών και μαντείας*, Λεχαινά 1989, σ. 33' πρβ. και Ε. Π. Α λ ε ξ ά κ η, *Τα γένη και η οικογένεια*, ό.π., σ. 107' επίσης παρόμοιες αντιλήψεις συναντάμε στην Ήπειρο (Κεφαλόβρυσο Πωγωνίου: πληροφορία από προσωπική επιτόπια έρευνα) και στην Βόρειο Ήπειρο, βλ. βλ. Κ.Α. χφ. 1665 Α' σ. 12-13 ('Άγιος Νικόλαος Άνω Δρόπολης).

μεγάλη δύναμη του γάλακτος είναι πανελλήνια. Δεν πρέπει εξάλλου να ξεχνάμε και τον πολύ συνηθισμένο όρκο: «στο γάλα που βύζαξα».

Η τελετουργία επίσης που συνδέεται με τον πρώτο θηλασμό του παιδιού από τη μητέρα του ή από την ξένη γυναίκα περιβάλλεται με πολλές μαγικές πράξεις. Η μητέρα θηλάζει το παιδί, ενώ πάνω από το κεφάλι της ή κάτω από τη μασχάλη της κρατάνε ένα καρβέλι ή μια φρατζόλα ψωμί, «για να έχει το γάλα της μεγάλη θρεπτική δύναμη και να είναι το παιδί πάντα χορτασμένο» ή «για να μη ρουθονίζει».¹⁹ Σε άλλα χωριά εκείνη τη στιγμή της δίνουν και πίνει ένα ποτήρι κρασί, για να έχει άφθονο γάλα²⁰. Αλλού η «μητέρα αλείφει το βυζί της με αίμα της γέννας και το βάζει να θηλάσει ανάποδα, με τα πόδια δηλαδή να βγαίνουν προς την πλάτη, για να μη βασκαίνεται κι αυτή και το παιδί»²¹.

Το πρώτο γάλα της μητέρας που ονομάζεται «πρωτόγαλα», «πρωτογαλιά», ή «κολάστρα» (γουλιάστρα, γλιάστρα), στις περισσότερες περιοχές της Ελλάδας δεν πρέπει να το θηλάσει ξένο παιδί, που θηλάζει για πρώτη φορά, γιατί θεωρείται δηλητηριώδες και μπορεί να πάθει κακό. Αλλού πιστεύουν ότι μόνο το δικό της παιδί μπορεί να το θηλάσει χωρίς κίνδυνο. Θεωρούν μάλιστα αυτό το γάλα καθαρτικό. Σε ορισμένες περιοχές για τον ίδιο λόγο υποστηρίζουν το αντίθετο, ότι δηλ. το παιδί δεν πρέπει να θηλάσει το πρωτόγαλα της μητέρας του²². Απ' αυτή την πίστη προέρχεται η αντίληψη

19. Βλ. Παραδείγματα απ' όλη σχεδόν την έκταση του ελληνόφωνου χώρου: Κ.Α. χφ. 1446 Α', σ. 237 (Δ. Λουκάτου, Τελώνεια Λέσβου 1940)· χφ. 1955, σ. 28 (Λεύκας Πάρου)· χφ. 2005, σ. 159-160 (περιοχή Βόνιτσας)· χφ. 2008, σ. 39 (Κατούνα και Καρυώτες Λευκάδας)· χφ. 2009, σ. 12 (Μ. Κ ακ λ α μ ά ν η, Εργιλουβή Λευκάδας 1953)· χφ. 2293, σ. 43 (Γ. Παπατρέχα, Ξηρόμερο Ακαρνανίας 1957)· χφ. 2423, σ. 21 (Στέλιου Στυλιανίδου, Περιστερόνας Πάφου Κύπρου 1961)· χφ. 2514, σ. 16 (Ολύμπιου Χάσου, Αμπελόκηποι Καστοριάς 1962)· χφ. 2371, σ. 43 (Πλάτη Ορεστιάδας). Σε ορισμένες περιοχές οι μαγικές πράξεις είναι ακόμα περισσότερες εξεζητημένες, π.χ. «Στην Αγία Παρασκευή Φλώρινας η μητέρα βυζαίνει μέσα σε μια σκάφη, από την οποία τρώγουν τα γουρουνιά, για να τρώει και το παιδί πολύ»: Κ.Α. χφ. 2894, σ. 302 (Α.Ν. Δευτεραίου, Αγία Παρασκευή Φλώρινας 1964).

20. Κ.Α. χφ. 2293, σ. 43 (Ξηρόμερο Ακαρνανίας).

21. Κ.Α. χφ. 2959, σ. 248 (Α.Ν. Δευτεραίου, Κρόκος Κοζάνης 1965). Στο χωριό Τελώνεια Λέσβου «η μητέρα αφού πλύνει τα βυζιά της, τ' αλείφει με λίγο σάλιο από το στόμα της, πριν βυζιάσει το παιδί και λέει τη γητεία: «Έλα Χριστέ και Παναγιά / γάλα πολύ να μόρθει / να χορτάσει το μωρό μ' / να τσοιμάται / να βλέπω και τη δουλειά μ'». Κ.Α. χφ. 1446 Α', σ. 237.

22. Για τις διάφορες πρακτικές σε σχέση με τον πρώτο θηλασμό και το πρώτο γάλα, βλ. Κ.Α. χφ. 1571, σ. 304 (Ι.Δ. Παπά, Ζαγύρι 1940)· χφ. 1381 Β', σ. 152 (Μαρία Λιουδάκη, Λασιθίδα Λασιθίου 1939)· χφ. 1446 Α', σ. 166 (Πετρί Λέσβου)· χφ. 2236, σ. 95 (Ν. Ζάρκα, Πυλί Κω 1958)· χφ. 205, σ. 152 (περιοχή Βόνιτσας)· χφ. 2324, σ. 55-56 (Κόθηρα)· χφ. 2385, σ. 20 (Καλομοίρα Καλαμπάκας)· χφ. 2302, σ. 183 (Σ.Β. Οικονομίδου, Κουλιάρδες Ιωαννίνων 1959)·

ότι το παιδί πρέπει να πρωτοθλάσει από ξένη γυναίκα. Πέρα δηλ. από την άμεση ανάγκη θηλασμού του μωρού, όταν η μητέρα του είναι ασθενής ή απεβίωσε ή δεν έχει έλθει ακόμα το γάλα της, υπάρχουν κάποιες αντιλήψεις που οδηγούν σ' αυτήν την πρακτική. Η επικρατούσα λογική είναι τα νεογνά να θηλάζουν από γυναίκες που ήδη έχουν θηλάσει τα δικά τους παιδιά, αφού προηγουμένως αυτά, έχουν πρωτοθλάσει από μια ξένη γυναίκα και έχουν εθιστεί. Αυτό πρέπει να έχει σχέση και με την πίστη που συναντάμε σε μερικές περιοχές της Ελλάδας ότι «το ένα βυζί βγάζει μέλι και το άλλο δηλητήριο» ή ότι «το ένα βυζί είναι γλυκό και το άλλο πικρό»²³.

Η γαλουχία συνδέεται και με πολλές μαγικές απαγορεύσεις, π.χ. απαγορεύεται αυστηρά να χυθεί μητρικό γάλα στη φωτιά, γιατί πιστεύουν ότι ξεραίνεται και στερεώνει το στήθος. Γι' αυτό αν η γυναίκα έχει άφθονο γάλα, το χύνουν σε ένα πανί και το ρίχνουν στη βρύση ή στο ποτάμι, για να έχει η μητέρα ομοιοπαθητικά πάντα γάλα. Το ρίχνουν σε χώρο όπου δεν πατιέται, π.χ. πίσω από το τζάκι, στη στάχτη αλλά όχι στη φωτιά, σε μια τρύπα του σπιτιού, στο κελάρι, στον κήπο ή στο μελισσομάντρι. Αλλού το χύνουν στις ρίζες των φυτών, για να απορροφάται, όπως λένε, αμέσως. Αυτό όμως έχει και άλλες ιδεολογικές προεκτάσεις, που συνδέονται με την αύξηση των φυτών. Απαγορεύεται να δώσουν φωτιά τη νύχτα, γιατί στερεύει το γάλα της μητέρας. Η λεχώνα δεν πρέπει να δίνει το χέρι της, όταν ξεπροβοδίζει κάποιον, για να μη της «φύγει το γάλα». Δεν πρέπει να κοιτάζει για οκτώ ημέρες έξω, «για να μη πάει το γάλα στα βουνά». Δεν πρέπει να πλύνει ρούχα ή να πλησιάσει φούρνο. Αν περάσει έξω από φούρνο πρέπει να της δώσουν ένα κομμάτι ψωμί, για να μη στερεύσει το γάλα της. Σε μερικές περιοχές δεν πρέπει να θηλάζει ενώπιον ξένων, για να μη «ματιαστεί το γάλα και κοπεί»²⁴. Αν είναι ανάγκη να θηλάσει, σκεπάζεται ολόκληρη ή σκεπάζει

χφ 2272, σ. 64 (Χ. Ν. Σπανού, Ικαρία 1955)· χφ 2894, σ. 343 (Α. Ν. Δευτεραίου, Ανταρτικό Φλώρινας 1969)· χφ 2943, σ. 55 (νήσος Λήμνος). Πάντως η γενικότερη αντίληψη ότι το πρώτο γάλα δεν «πιάνεται», είναι δηλ. δυσκολοχώνευτο και μπορεί να δημιουργήσει πεπτικά προβλήματα, έχει φαίνεται και ιατρική βάση. Ίσως αυτός είναι ο λόγος που δεν το δίνουν στο παιδί αλλά το χύνουν, παίρνοντας πάντα όλες τις μαγικές προφυλάξεις.

23. Πρβ. Δ. Ε. Ράπτη, *Το Μυρόφυλλο Τρικάλων (1880-1980)*, εκδ. Ταχυδρόμος, Άρτα 1994, σ. 142· βλ. και Κ. Α. χφ. 1921, σ. 1176 (Δ. Λουκόπουλου, Αιτωλία 1926).

24. Για τις απαγορεύσεις σχετικά με το γάλα και το θηλασμό, βλ. Κ. Α. χφ. 1665 Α', σ. 11 ('Αγιος Νικόλαος Άνω Δρόπολης Β. Ηπείρου)· χφ. 1888, σ. 5 (Ελαιών Αιγιαλείας Αχαΐας)· 1884, σ. 7 (περιοχή Αιγιαλείας Αχαΐας)· χφ 1908 Α', σ. 44 (Δ. Οικονομίδου, Κόνιτσα 1953)· χφ 1956, σ. 14 (Αγγερά Παύου)· χφ 1974, σ. 12 (Αμούριο Ελασσόνας)· χφ. 1975, σ. 19 (Λυκούδι Ελασσόνας)· χφ 2008, σ. 37 (Κατούνια και Καρυώτες Λευκάδας)· χφ. 1959, σ. 13 (Οία Θήρας)· χφ 2009, σ. 11 (Εργλουβή Λευκάδας)· χφ 1964, σ. 4 (Ανάληψη Ελασσόνας)· χφ 2037, σ. 43 (Δ. Α. Δρογιά, Χρυσοβίτσα Μετσόβου 1952)· χφ 1012, σ. 4 (Πρόσινο Γορτυνίας)· χφ 2075, σ. 14 (π.

το στήθος της με ένα πανί. Ακόμα δεν πρέπει να θηλάζουν δύο λεχώνες μαζί, κοντά ή απέναντι η μια στην άλλη. Για να μη συμβεί κακό, ανταλλάσσουν ευχές²⁵. Το γάλα θεωρείται πολύ ευαίσθητο και παρομοιάζεται με ζωντανό οργανισμό, γι' αυτό όταν έχει σταματήσει και εκτελούν μαγικές πράξεις, για να επανέλθει, λένε ότι το «μαυλίζουν», δηλαδή το καλούν με τις επωδές (γητιές), όπως καλούν τα ζώα²⁶. Δεν θεωρείται επίσης καλός οιωνός για το παιδί να θηλάσει για δεύτερη φορά, αφού έχει αποκοπει²⁷.

Ψαρά Χίου: χφ 2081, σ. 54 (νήσος Θήρα)· χφ 2042, σ. 7 (Α. Βλ ά χ ο υ, Βαρελαίο Μαρμαρίου Ευβοίας 1953)· χφ 2135, σ. 11 (Μ. Σ π α ν ο ύ και Δέ σ π ο ι ν α ς Πα πα δ ά κ η, Σχοινοχώρι Αργολίδας 1954)· χφ 2324, σ. 55-56 (Κύθηρα)· χφ 2339, σ. 51 (νήσος Μήλος)· χφ 2418, σ. 159 (Α. Κ ο π α ν ά, Περιβόλια Ολυμπίας Ηλείας 1962)· χφ 2442, σ. 132-135 (Δαμασκησιά Βοίου Κοζάνης)· χφ 2514, σ. 15 (Αμπελόκηποι Καστοριάς)· χφ 2063, σ. 10 (Βυρώνεια Σερών)· χφ 1963, σ. 11 (Καστρί Κυνουρίας)· χφ 1981, σ. 7 (Α. Κα ρ α μ α ν ά κ ο υ, Γιαννωτά Ελασσόνας 1952)· χφ 2385, σ. 20 (Καλομοίρα Καλαμπάκας)· χφ 2171 σ. 28 (Εφύρα, πρ. Δελήμπαλι Αμαλιάδας)· χφ 2371, σ. 40 (Πλάτη Ορεστιάδας)· χφ 2169, σ. 4 (Αγία Παρασκευή Κοζάνης)· χφ 2959, σ. 237 (Κρόκος Κοζάνης).

25. Κ.Α. χφ. 1380 Β', σ. 188 (Μ α ρ ί α ς Λ ι ο υ δ ά κ η, Άγιος Γεώργιος Λασιθίου 1939)· χφ. 2442, σ. 17-18 (Δαμασκησιά Βοίου Κοζάνης)· Ευ α γ γ ε λ ί α ς Φ ρ α γ κ ά κ ι, Συμβολή στα Λαογραφικά της Κρήτης, Αθήνα 1949, σ. 65.

26. Στο Επταχώρι της Καστοριάς όταν φύγει το γάλα από τη γυναίκα, αυτή περιμένει το βραδάκι, να έλθουν τα γελάδια από τη βοσκή και όταν τα δει τα μαβλάει (τα φωνάζει), λέγοντας: *«πρ πού είσαι γαλατάκι μου / πού είσαι πού βόσκεις / να ξανάρθεις στον κόρφο μου / να φάει το παιδί μου»*: Κ.Α. χφ. 2310, σ. 7 (Κ. Μ ά ν ο ς, Επταχώρι Καστοριάς 1958). Γενικά, είναι πολύ διαδεδομένη η αντίληψη ότι το γάλα φεύγει να βοσκήσει μαζί με τις γελάδες. Π.χ. στο Βογατσικό της Μακεδονίας η μητέρα πηγαίνει στα χωράφια να βοσκήσει δήθεν το γάλα και ύστερα φωνάζει: *«έλα γάλα μου, έλα γάλα μου»*: Κ.Α. χφ. 1129, σ. 18 (Θ. Β ρ ά κ α, Βογατσικό Μακεδονίας 1937). Τα παραπάνω πρέπει να έχουν σχέση και με τη γαλακτοφορία των αγελάδων.

27. Η πιο συνηθισμένη πίστη είναι ότι το παιδί αυτό αποκτά βόσκανο μάτι, βλ. παραδείγματα: Κ.Α. χφ. 1571, σ. 309 (Ζαγόρι)· χφ. 2076, σ. 34 (Κάμπος Χίου)· χφ. 1971, σ. 14 (Λυκούδι Ελασσόνας)· χφ. 1975, σ. 20 (Α. Πα πα ν ι κ ο λ ά ο υ, Λυκούδι Ελασσόνας 1953)· χφ. 2152, σ. 66 (Ε μ μ. Σ α ρ έ λ λ η, Πλαγιά Λέσβου 1955)· χφ. 2442, σ. 19-20 (Δαμασκησιά Βοίου Κοζάνης)· πρβ. *«το μάτι παιδιού που έχει βυζάζει πολύ ή έχει δευτεροβυζάζει, ραγίζει, και πέτρα»* Κ.Α. χφ. 2042, σ. 8 (Βαρελαίο Μαρμαρίου Ευβοίας)· ή *«το μάτι του παιδιού που έχει δευτεροβυζάζει, ξεριζώνει δέντρα»*: Κ.Α. χφ. 1665 Β', σ. 90 (Δ. Ο ι κ ο ν ο μ ί δ ο υ, Πρεμετή Βορείου Ηπείρου 1951). Άλλοι πιστεύουν ότι το παιδί θα γίνει βαρुकέφαλο, άτακτο ή φαγάς, πρβ. *«γλυκογάλασε και δεν το κάνω ζάφτι»*: Κ.Α. χφ. 2081, σ. 59 (νήσος Θήρα)· χφ. 2171, σ. 30 (Εφύρα, πρ. Δελήμπαλι Ηλείας)· Στους Σκωριώδες της Βορείου Ηπείρου πιστεύουν ότι το κορίτσι που δευτεροβυζαίνει, γίνεται πόρνη: Κ.Α. χφ. 1665 Β', σ. 90. Κατά μέσο όρο τα παιδιά θηλάζουν από έξι έως εννέα μήνες. Θεωρείται αυτό το διάστημα επαρκές. Ορισμένες φορές μπορεί ο θηλασμός να κρατήσει και ένα χρόνο και σπανιότατα δύο ή τρία χρόνια. Πιο συχνά τα τελευταία παιδιά είναι αυτά που θηλάζουν για περισ-

Πλουσιότητα είναι και η μαγεία που αποβλέπει στην επαναφορά του μητρικού γάλακτος, που σταμάτησε' π.χ. κρεμούν στο λαιμό της γυναίκας *γαλατόπετρα* (*γαλούσα* ή *γαλατούσα*, *γαλατολίθιο* κλπ.). Η πράξη αυτή έχει ευρεία διάδοση στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες. Η πέτρα αυτή μοιάζει με μεγάλη χάντρα και έχει το χρώμα του γάλακτος, είναι δηλαδή λευκή, και στο εσωτερικό της έχει κόκκινες γραμμές, σαν αίμα. Γι' αυτό το λόγο θεωρείται ότι η *γαλατόπετρα* είναι κατάλληλη, για να έλθει το γάλα και για να σταματήσει η αιμορραγία²⁸. Συμβολίζει τις δύο απαραίτητες ουσίες για τη ζωή και κατ' επέκταση τις δύο αρχές της συγγένειας-καταγωγής. Άλλωστε στη λαϊκή πίστη το αίμα μετατρέπεται σε γάλα και αντίστροφα. Έτσι εξηγούν και την αναμεία που παρουσιάζεται σε γυναίκες που θηλάζουν.

Αλλού η γυναίκα τρώει το *γαλατόχορτο* (*γαλομάνα*, *γαλατοίδα* κλπ.) ή πίνει το ζουμί του. Αυτό έχει πλατιά φύλλα και όταν τα κόψεις, βγάζουν ένα υγρό που μοιάζει με γάλα. Σε μερικές περιοχές η γυναίκα βγαίνει έξω στην ύπαιθρο και «βόσκει» το *γαλατόχορτο*, όπως τα ζώα (πρόβατα, γίδια)²⁹. Πολύ συνηθισμένη είναι επίσης, με σκο-

ότερα χρόνια. Σημειώνω ότι και σε ορισμένους λαούς της Αφρικής με διπλογραμμικά συστήματα καταγωγής, τα παιδιά κληρονομούν μέσω της μητέρας τους τη μαγική δύναμη: G o o d y, «The Classification of Double Descent Systems», ό.π. σ. 108: Lucy Mair, *Witchcraft*. World University Library, Λονδίνο 1969, σ. 48.

28. Κ.Α. χφ. 2008, σ. 37 (Κατούνα και Καρυώτες Λευκάδας)· χφ. 2075, σ. 11-12 (Εγκλουβή Λευκάδας)· χφ. 2006, σ. 23 (Δ. Παπαθανασίου, περιοχή Βόνιτσας, 1954)· χφ. 2075, σ. 14 (Π. Ψαρά Χίου)· 2081, σ. 54 (νήσος Θήρα)· χφ. 2263, σ. 94 (Πυλί Κω)· χφ. 2385, σ. 20 (Καλομοίρα Καλαμπάκας)· χφ. 3467, σ. 177 (Γ. Ν. Αικατερινίδου, Άγιος Γεώργιος ή Τούρτουλοι Σητείας Κρήτης 1969). Βλ. επίσης Ευαγγελίας Φραγκάκι, *Συμβολή στα Λαογραφικά της Κρήτης*, σ. 65· Εμμ. Μανωλακάκη, *Καρπαθιακά*, εν Αθήναις 1896, σ. 112· R. M. Dawkins, «Notes from Karpathos», *The Annual of the British School at Athens* 9 (1902/3) 201. Στην Ανατολική Κρήτη τη *γαλατόπετρα* την έχουν λίγοι και τη δανείζουν με μεγάλο ενέχυρο ή υποθήκη: Κ.Α. χφ. 1105, σ. 151 (Μαρία Λιουδάκη, Ανατολική Κρήτη 1917). Στη Βόρειο Ήπειρο έχουν δύο πέτρες, το *γαλατολίθιο* που είναι για να έλθει το γάλα και το *ανεμολίθιο* που είναι για να μη φύγει. Αυτές έχουν τέσσερα χρώματα και μοιάζουν με διαμάντια: Κ.Α. χφ. 1665 Α', σ. 9-10 (Άγιος Γεώργιος Άνω Δρόπολης). Στην Κεφαλονιά πιστεύουν ότι η *γαλατόπετρα* προέρχεται από μαστό αίγας μετά το δωδέκατο τοκετό, αν και είναι ο τελευταίος της αίγας εκείνης. Άλλοι πιστεύουν ότι βρίσκεται μέσα σε σφαιρίδιο χαλαζιού, που πέφτει από τον ουρανό: Σπ. Κοσμάτου «Επωδαί Κεφαλληνιακά», *Λαογραφία* 2 (1910) 190. Στον Ασπροπόταμο Πίνδου υπάρχει ένας βράχος (*γαλακτίτης λίθος*) που τον τρίβουν στο νερό και τον πίνουν ή κρατούν ένα κομμάτι του στο χέρι, για να έλθει το γάλα: Α.Κ. Χατζηγάκη, *Παραδόσεις Ασπροποτάμου, Τρίκαλα* 1948, σ. 75, αρ. 151. Για τις *γαλατόπετρες* σε άλλες χώρες βλ. J. G. Frazer, *The Golden Bough*, τόμ. 1, σ. 165.

29. Βλ. Κ.Α. χφ. 1886, σ. 22 (Περιθώριο Λιγαλιέας)· χφ. 1908, σ. 44 (Κόνιτσα)· χφ. 2171, σ. 28 (Εφύρα, πρ. Δελήμπαλι Αμαλιάδας)· χφ. 2175, σ. 7 (Κεραμειδιά και χωριά τέως Δήμου Πηνη-

πό τη γαλακτοφορία, η προσφορά στη γυναίκα ψωμιού ταξιδιάρικου, που έχει δηλαδή περάσει θάλασσα, όπως είναι η γαλέτα (συνδέεται παρτυμολογικά με το γάλα)³⁰. Προσφεύγουν επίσης και στους αγίους, των οποίων τα ονόματα γλωσσικά έχουν σχέση με το γάλα³¹.

Υπάρχουν ακόμα μαγικές τελετουργίες που αποβλέπουν στον έλεγχο της ροής του γάλακτος ή στη διακοπή του. Π.χ. χρησιμοποιούν ένα σφοντύλι, κρεμώντας το

έαν Ηλείας· χφ. 2006, σ. 23 (περιοχή Βόνιτσας)· χφ. 2030, σ. 31 (Μικρή Γότιστα Ηπείρου)· χφ. 2135, σ. 11 (Σχοινοχώρι Αργολίδας)· χφ. 1566, σ. 22 (Μανιάκι)· χφ. 2315, σ. 13 (Καλέτζι Ιωαννίνων)· χφ. 2382 σ. 32 (Καλέτζι Ιωαννίνων)· επίσης *Ευαγγελίας Φραγκάκι*, Συμβολή στα Λαογραφικά της Κρήτης, σ. 65· Α. Β ρ ό ν τ η, «Το παιδί στη Σάμο», *Λαογραφία* 16 (1956) 222. Στον Άσσο της Πρέβεζας η γυναίκα πηγαίνει στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής και τρώει το χόρτο με τα χέρια πίσω: Κ.Α. χφ. 2739, σ. 17. Στην Ξυλόπολη του Λαγκαδά, όταν τρώει το χορτάρι λέει: «*Παναγιά μου που μεγάλωσες το Χριστό σου δια του γάλακτος σου, κάμε και με με το γάλα δια να θρέψω το παιδί μου. Ας τρέξει το γάλα, όπως αυτό το νερό που πατώ*»: Κ.Α. χφ. 1878, σ. 3. Στη Μάνη παρόμοιο χόρτο το ονομάζουν «στριλόχορτο» ή «βυζιά της στρίλας»: ΚΑ χφ. 332, σ. 347 (Κ. Νε στορίδου, Γύθειο 1895).

30. Βλ. για το «ταξιδιάρικο ψωμί»: Κ.Α. χφ. 1146 Α', σ. 166 (Πετρί Λέσβου)· χφ. 1579, σ. 127 (Ρεϊσδερέ Σμύρνης)· χφ. 1956, σ. 14 (Αγγερά Πάρου)· χφ. 2042, σ. 7 (Βαρελαίοι Μαρμαρίου Εύβοιας)· χφ. 2081, σ. 54 (νήσος Θήρα)· χφ. 2263, σ. 94 (Πυλί Κω)· χφ. 2339, σ. 51 (νήσος Μήλος)· χφ. 2449, σ. 298 (Σ. Σ π υ ρ ι δ ά κ η, Γυλισκάρι και περιοχή Ραχών Ικαρίας 1962)· επίσης *Ευαγγελίας Φραγκάκι*, *Συμβολή στα Λαογραφικά Κρήτης*, σ. 65.

31. Στο Μόλυβο της Λέσβου πηγαίνουν στην εκκλησία του Αγίου Γαλάτη και παίρνουν μικρές πέτρες και χρώμα. Τα δένουν στο στήθος και πιστεύουν ότι έρχεται το γάλα: Κ.Α. χφ. 1446 Α', σ. 166 (Πετρί Λέσβου). Στην Ανατολική Θράκη πηγαίνουν στην Αγία Γαλατιανή και θυμιάζουν και μύλος στάζει το αγίασμα, πλένουν το πρόσωπο, τους μαστούς και πίνουν λίγο: Χ ο υ ρ μ ο υ ζ ι ά δ ο υ, ό.π., σ. 74. Στην Κέα πηγαίνουν στην εκκλησία της Αγίας Άνας και θηλάζουν στην εικόνα από το στήθος της Αγίας και έρχεται το γάλα: Κ.Α. χφ. 2300, σ. 190 (Γ.Κ. Σ π υ ρ ι δ ά κ η, Κέα 1960). Βλέπουμε πάλι τις δύο ιερές γυναικείες μορφές και τη σχέση τους με τη γαλουχία. Στην Κόνιτσα πηγαίνουν και παίρνουν χόρτο από την εκκλησία της Παναγίας: Κ.Α. χφ. 1908 Α', σ. 44. Στη νήσο Θήρα κάνουν τάμα στην Παναγία τη Γλυκογαλούσα: Κ.Α. χφ. 2081, σ. 54. Σημειώνω ότι έξω από τη Μυτιλήνη, κάτω από το Κάστρο, υπάρχει υπόγειος ναός (σπήλαιο) αφιερωμένος στην Παναγία τη γαλακτοτροφούσα. Εκεί υπάρχει εικόνα της Παναγίας που θηλάζει το Χριστό. Οι σπηλαιώδεις ναοί συνδέονται με αρχαίες χθόνιες θεότητες. Η λαϊκή παράδοση αναφέρει ότι σε ορισμένες σπηλιές, που θεωρούνται κατοικίες νεράιδων, στάζει νερό από τους μαστούς τους. Η θρησκευτική παράδοση πολλές απ' αυτές τις σπηλιές τις έχει συνδέσει με αγιάσματα αφιερωμένα στην Παναγία: Δ. Β. Ο ι κ ο ν ο μ ί δ ο υ, «Λι περί Νεράιδων δοξασίαι και παραδόσεις του ελληνικού λαού», *Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών* 24 (1973/74) 22. Πρβ. και την πιστή στην Αγία Γαλατού (Παναγία Γαλακτοτροφούσα) από την Κρήτη: Μ a n o s S p y r i d a k i s, *The Social Role of Midwives in Rethymno - Grete*, M. A. in Anthropology. Department of Anthropology - University of Durham 1992, σ. 51 κα 54 (πολυγραφημένο κείμενο).

μπροστά στο στήθος της, για να έρχεται άφθονο το γάλα ή πίσω στην πλάτη της, για να σταματήσει. Αυτό το φυλάνε και το χρησιμοποιούν πάλι, όταν γεννηθεί άλλο παιδί³². Η περιστροφική κίνηση του σφοντυλιού θεωρείται ότι βοηθά ή εμποδίζει ομοιοπαθητικά τη ροή του γάλακτος αλλά η πράξη αυτή πρέπει να έχει σχέση και με το κωνικό μαστοειδές σχήμα του και με την τρύπα που έχει στο κέντρο του. Σημειώνω ότι τα αρχαία σφοντύλια που βρίσκονται κατά τόπους συνδέονται, σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση, με τις νεράιδες. Χρησιμοποιούν επίσης ένα χτένι αφόρεγο ή μαύρο ανάλογα, για να επαναφέρουν μαγικά το γάλα. Σταυρώνουν με αυτό το στήθος ή το χτενίζουν προς τα κάτω³³. Το χτένι θεωρείται ότι έχει μεγάλη μαγική δύναμη, γιατί συνδέεται με τα μαλλιά που μεγαλώνουν ταχύτατα. Για να κοπεί το γάλα, χρησιμοποιούν μεταξύ των άλλων και τα κάρβουνα. Παίρνουν τρία κάρβουνα αναμμένα και τα σβήνουν με γάλα της μητέρας. Τα κάρβουνα αυτά τα φυλάνε και τα χρησιμοποιούν, ανάβοντάς τα, όταν γεννηθεί το επόμενο παιδί, για να έλθει το γάλα³⁴.

Παρόμοιες αντιλήψεις υπάρχουν και στους άλλους βαλκανικούς λαούς. Στους Αλβανούς ιδιαίτερα έχουν διατηρηθεί μέχρι σήμερα αντιλήψεις και τελετουργίες που δείχνουν τη σημασία του γάλακτος ως συμβόλου για τη συμπληρωματική συγγένεια / καταγωγή. Σημειώνω ότι αυτοί έχουν επιπλέον και ειδικό όρο για τη συγγένεια από γυναίκα πλευρά, ο οποίος συνδέεται με τη γαλουχία. Είναι ο όρος *giri / gini* που προέρχεται από τη λέξη *gi-u* (πληθ. *giri / gini*) και σημαίνει μαστός. Αναγνωρίζουν δηλ. μια γραμμή συγγένειας από γυναίκες που αποτελεί μια μικρή γενιά

32. Βλ. παραδείγματα: Κ.Λ. χφ. 242, σ. 118, 12 (Ε. Παπανανιάδης, 'Ανω Αμιός Πόντου 1896)' χφ. 1372, σ. 5 (Μαρίας Λιουδάκη, Σπάρτη 1939)' χφ. 1955, σ. 26 (Λεύκες Πάρου)' χφ. 1956, σ. 14 (Αγγερία Πάρου)' χφ. 2012, σ. 4 (Πράσινο Γορτυνίας)' χφ. 2007, σ. 1 (Κάτω Εξάνθεια Λευκάδας)' χφ. 2081, σ. 54-55 (νήσος Θήρα)' χφ. 1884, σ. 71-78 (περιοχή Αιγιάλειας)' χφ. 2037, σ. 44 (Χρυσοβίτσα Μετσόβου)' χφ. 2125, σ. 23 (Σκιλλουντία Ολυμπίας)' χφ. 2135, σ. 12 (Σχοινοχώρι Αργολίδας)' χφ. 2175, σ. 7 (Κεραμιδιά και χωριά του Δήμου Πηγνείων Ηλείας)' χφ. 2184, σ. 16 (Β. Κ. Κουρή, Κάστρο Ηλείας 1955)' Ευαγγελία Φραγκάκι, *Συμβολή στα Λαογραφικά της Κρήτης*, σ. 65.

33. Βλ. παραδείγματα: Κ.Λ. χφ. 1159, σ. 71 (Γεωργίας Ταρσούλη, Κορώνη Πυλίας 1938)' χφ. 1665 Α', σ. 11 ('Αγιος Νικόλαος 'Ανω Δρόπολης Βορείου Ηπείρου)' χφ. 332, σ. 235 (Νεστορίδη, Γύθειο)' χφ. 242, σ. 118, 12 ('Ανω Αμιός Πόντου)' χφ. 2175, σ. 7 (Κεραμιδιά και χωριά τέως Δήμου Πηγνείων Ηλείας)' χφ. 2385, σ. 20 (Καλομοίρα Καλαμπάκας)' χφ. 2739, σ. 18 ('Ασος Πρέβεζας).

34. Κ.Λ. χφ. 1665 Α', σ. 11 (Περγώνι)' χφ. 1184, σ. 71-78 (περιοχή Αιγιάλειας)' χφ. 2007, σ. 1 (Κάτω Εξάνθεια Λευκάδας)' χφ. 2008, σ. 37 (Κατούνια και Καρυώτες Λευκάδας)' χφ. 2382, σ. 32 (Καλέτζι Ιωαννίνων).

(lignée). Πρόκειται ασφαλώς για ένα υπόλειμμα μητρογραμμικότητας (residual matriliney) με μικρό βάθος, τρεις έως τέσσερις γενεές από τη γυναικεία πλευρά.

Οι Αλβανοί χρησιμοποιούν τους όρους «δέντρο του αίματος» (lisi gjakut) για την πατρογραμμική καταγωγή και «δέντρο του γάλακτος» (lisi tamlit) για τη μητρογραμμική καταγωγή³⁵. Το σύστημά του δηλαδή βρίσκεται σε μια ενδιάμεση μορφή από την απλή συμπληρωματική συγγένεια και την πιο προχωρημένη με την διαμόρφωση δύο ομάδων καταγωγής, όπως έχει δείξει ο Goody στη μελέτη του για τα διπλογραμμικά συστήματα³⁶. Έχουμε δηλ. πατρογραμμικές ομάδες με τεχνικούς όρους, όπως αίμα, σπόρο (φάρα), φύση (γενιά) ονοματισμένες από τους προγόνους-γενάρχες και τεχνικούς όρους για τη μητρική καταγωγή «στήθος» (giri / giní) και «κοιλιά» (bark), χωρίς όμως να έχουμε αντίστοιχα και ονοματισμένες από τις γυναίκες προγόνους μητρογραμμικές ομάδες καταγωγής. Σε ένα επόμενο στάδιο, λόγω των γενικότερων κοινωνικών εξελίξεων (διαστρωμάτωση, αμφιπλευρική οργάνωση συγγένειας), ο όρος giri / giní επεκτάθηκε αδιακρίτως στους αμφιπλευρικούς συγγενείς (bilateral kindred), ενώ ο όρος «κοιλιά» (bark) έχασε την πρώτη του σημασία και χρησιμοποιείται για τις πατρογραμμικές ομάδες μικρού βάθους (lignée)³⁷.

Στους Αλβανούς έχουν διατηρηθεί μέχρι τελευταία τελετουργίες που συνδέονται με το μητρικό στήθος, π.χ. όταν πεθάνει μια ηλικιωμένη γυναίκα με πολλούς απογόνους, πριν από την ταφή της αποκαλύπτουν το στήθος της και το προσκυνούν κατά σειρά ηλικίας και φύλου, πρώτα οι γιοι και οι γιοι των γιων (εγγονοί), κατόπιν οι θυγατέρες και οι θυγατέρες των θυγατέρων (εγγονές). Στο λαό αυτό έχουν διατηρηθεί και πολλά άλλα πολιτισμικά στοιχεία που δείχνουν το βάρος της μητροπλευρικής συγγένειας που συνδέεται με τη γαλουχία, π.χ. η νύφη όταν μπαίνει στο σπίτι του γαμπρού, προσκυνάει τρεις φορές το στήθος της πεθεράς της. Ο πιο βαρύς όρκος των Αλβανών είναι «στα βυζιά της μάνας μου». Στην τελετουργία του γάμου πολλές ενέργειες της μητέρας που αφορούν τον γιο ή την κόρη δικαιολογούνται από το γάλα που θήλασε. Στους Αλβανούς υπάρχει η απαγόρευση (tabu) να μη χτυπούν τη γη με το μπαστούνι τους, γιατί, όπως λένε, εκεί είναι θαμμένα τα «βυζιά της νεκρής μητέρας». Σημειώνω ότι και στους Αλβανούς συναντάμε τη μαγεία που συνδέεται με το μανό-

35. M. T i r t a, «Le culte des ancêtres et des morts», *Ethnographie Albanaise* 10 (1980) 81·πρβ. και V. G e o r g e s c u, «Alte Albanische Rechtsgewohnheiten», *Revue des Etudes Sud-Est Européennes* 1 (1963) 77, υποσ. 24.

36. G o o d y, «The Classification of the Double Descent Systems», ό.π.

37. R. Z o j i, «Survivances de l'ordre du fis dans quelques mikroregions de l'Albanie», *La Conférence Nationale des Etudes Ethnographiques*, (28-30 juin 1976), Τίρανα σ. 198 και υποσ. 27.

γαλο. Η απαγόρευση εξάλλου του γάμου προσώπων που συνδέονται με γαλουχία αλλά δεν είναι πραγματικοί συγγενείς φθάνει ως τα «εφτά ζωνάρια» (βαθμοί συγγένειας)³⁸.

Στους Σέρβους παρατηρούνται ανάλογες αντιλήψεις. Η συγγένεια «από αίμα» (srodstvo po krvi) αναφέρεται στην πατρογραμμική καταγωγή, στις γενιές (bratstva) και στα γένη (plemena), η συγγένεια «από γάλα» (srodstvo po mleku) δηλώνει τη μητροπλευρική ή γυναικοπλευρική συγγένεια / καταγωγή. Η γυναικοπλευρική συγγένεια περιγράφεται επίσης με τους όρους συγγένεια «από γυναικείο αίμα» (srodstvo po zenskoj krvi) ή «από ισχνό αίμα» (pötanski krvi) και έχει μικρή έκταση³⁹. Η αντίληψη αυτή δείχνει ότι και στους Σέρβους σε κάποιο στάδιο διαμορφώθηκε ένα είδος αμφιπλευρικού όχι όμως απόλυτα συμμετρικού συστήματος. Στο λαό αυτό συναντάμε επίσης παρόμοιες αντιλήψεις για τα «βυζαδέφια» (bratja po mleku). Τα παιδιά που έχουν θηλάσει από την ίδια γυναίκα θεωρούνται και σ' αυτούς αδέρφια και δεν πρέπει να παντρευτούν⁴⁰. Το γάλα, εξάλλου από δύο αδελφές θεωρείται ότι έχει μεγάλη μαγική δύναμη⁴¹. Παρόμοιες αντιλήψεις υπάρχουν και στους Βούλγαρους ακόμα και στους Ρουμάνους (πρβ. τους όρους frate de lapte, sora di lapte)⁴².

Το αμφιπλευρικό σύστημα και το βάρος της γυναικοπλευρικής συγγένειας στους βαλκανικούς λαούς φαίνεται και από τα έθιμα και τη στρατηγική του γάμου. Σε περιπτώσεις όπου οι οικογένειες δεν έχουν αρσενικά παιδιά, μπορούν για μια κόρη να φέρουν γαμπρό μέσα στο σπίτι. Στην Ελλάδα είναι γνωστός ως σώγαμπρος. Στις σλαβικές περιοχές ονομάζεται domazet. Ο γαμπρός αυτός παίρνει το επώνυμο ή το παρωνύμιο του πεθερού του καθώς και τα παιδιά του. Η πρακτική αυτή έχει εξηγηθεί από τους ιστορικούς και τους εθνολόγους των χωρών αυτών σαν ένα γυναικοκρατικό

38. Βλ. γενικά Tirta, ό.π., σ. 81-82.

39. Βλ. E. HampeI, *Alternative Social Structures and Ritual Relations in the Balkans*, Prentice Hall, Inc Englewood Cliffs, Νέα Ιερσέη 1968, σ. 30.

40. Βλ. τη σημαντική μελέτη του M. Filipović, «Srodstvo po mleku kod Juzni Slovena» (Η συγγένεια από γάλα στους Νοτιοσλάβους), *Ethnologski Pregled* (Revue d'Ethnologie), Beograd 5 (1963) 33-67.

41. F. S. Krauss, *Slavische Volksforschungen*, Verlag von Wilhelm Heims, Λειψία 1908, σ. 93.

42. Filipović, «Srodstvo po mleku», ό.π., σ. 51· J. Kohler, «Lebens- und Rechtsbräuche der Bulgaren», *Zeitschrift des Vereins für Volkskunde* 25 (1915) 345· βλ. και γενικότερα Liviu P. Marcu, «Zeitgenössische soziologische Aspekte der Verstärkerungsprozesse in Südosteuropa. I Typisierung der Familien Strukturen», *Revue des Etudes Sud-Est Européennes* 9 (1971) 686· επίσης *Dictionarul Limbii Romane*, Academia Romana, Βουκουρέστι 1934, τόμ. 2, μέρος 1, σ. 98 (λήμμα lapte).

ή μητριαρχικό στοιχείο. Οπωσδήποτε η αναστολή για μια γενεά της πατρογραμμικής καταγωγής είναι απόδειξη ότι από πολύ παλιά τα συστήματα συγγένειας των λαών της βαλκανικής δεν ήταν απόλυτα πατρογραμμικά⁴³.

* *

Η ιδεολογία για τη δύναμη του γάλακτος διαμορφώνεται και με την πίστη σε διάφορα φανταστικά ή μυθικά γυναικεία όντα που συνδέονται με τη γαλουχία, τη διατροφή και τη μαγεία. Περισσότερες πληροφορίες διαθέτουμε από τη σύγχρονη Ελλάδα. Παρόμοιες όμως αντιλήψεις υπάρχουν και στους άλλους βαλκανικούς λαούς. Στην Ελλάδα τα όντα αυτά παρουσιάζονται συνήθως, αν και όχι πάντα, ως κακοποιά, πράγμα που υποδηλώνει κάποιο φόβο που συνδέεται με τη μαγεία αλλά και κάποια υποτίμηση του γυναικείου μητρικού ρόλου και της μητρογραμμικής (από γάλα) συγγένειας σε σχέση με το κυρίαρχο πατρογραμμικό / πατροπλευρικό σύστημα. Πρέπει όμως να οφείλεται και στην εξέλιξη προς ένα περισσότερο αμφιπλευρικό σύστημα συγγένειας, όπως ανέφερα, όπου το αίμα δηλώνει πλέον και τη συγγένεια από τη μητέρα.

Τα όντα αυτά είναι οι Λάμιες και οι γριές ή μέσης ηλικίας νεράιδες, οι οποίες παρουσιάζονται στους μύθους και στις παραδόσεις πάντα με μεγάλα ιδιόμορφα στήθη, τα οποία, μπορούν να ρίχνουν πίσω στην πλάτη τους, για να θηλάζουν τα παιδιά, όταν ζυμώνουν⁴⁴, και οι οποίες έχουν απαιτήσεις μητρικής νομιμότητας από τους ανθρώπους που συνδέεται με τη γαλουχία, την προσφορά δηλ. του μητρικού γάλακτος⁴⁵.

43. N. P a n k o v i ć, «Le mariage matrilocal et les sociétés patrilocales de la Yougo - slavie», *Etudes et Documents Balkaniques* 10 (1986)· πρβ. και M. D r a š k i ć, «Les vues de Jovan Edeljanović sur le role de la population ancienne balkanique dans l'Ethnogenèse des Slaves du Sud», *Glasnik* 23 (1974) 1-11· του ίδιου, «Les processus ethniques contemporains entre la population romanisée valaque et la population slave en Serbie Nordeste» *Glasnik* 23 (1974) 42.

44. Ι. Θ. Κ α κ ρ ι δ ή, Οι Αρχαίοι Έλληνες στη νεοελληνική λαϊκή παράδοση, Β' έκδοση, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1979, σ. 34.

45. Πάνω σ' αυτό το θέμα αναφέρω μια παράδοση από τη Μακεδονία που συνδέεται με τον ασκητή Ησαΐα και τη Λάμια: Ο ασκητής είχε μιαν αδελφή της οποίας τα τρία παιδιά, τα πήρε η Λάμια. Πήγε και βρήκε τη Λάμια στη θάλασσα και με τις προσευχές του την ανάγκασε να βγει έξω. Απαίτησε να του γυρίσει πίσω τα παιδιά. Η Λάμια όμως του έβαλε έναν όρο. Να βγάλει αυτός πρώτα το γάλα της μητέρας του και τότε θα έβγαζε και εκείνη τα παιδιά από την κοιλιά της. Ο ασκητής έβγαλε το γάλα και πήρε πίσω τα παιδιά: Κ.Α. χφ. 2394, σ. 86-87 (Γ. Σ π υ ρ ι δ ά κ η, Καλύβια Πέλλας 1961). Άλλου η παράδοση αυτή αναφέρεται στον Άγιο Σισίνο, βλ. Δ. Β. Ο ι κ ο ν ο μ ί δ ο υ, «Η Γελλώ εις την ελληνική και ρουμανική Λαογραφία», *Λαογραφία* 30 (1975/76) 257 κε., 263 κε.

Είναι επίσης οι λεγόμενες *μονοβόζες* και τα γυναικεία όντα-γιγάντισσες, που χρησιμοποιούν αυτούς τους τεράστιους μαστούς, για να πανίζουν (καθαρίζουν) το φούρνο ή για να πετούν στον αέρα⁴⁶. Είναι δηλ. όντα που συνδέονται με την οικιακή εστία (τζάκι, φούρνο κλπ.). Σε πολλές περιπτώσεις άλλωστε και η ίδια η γαλουχία συνδέεται με την οικιακή εστία, όπως φαίνεται από τις μαγικές τελετουργίες. Π.χ. όταν πονάει το στήθος της γυναίκας, για να της περάσει, πρέπει να το ακουμπήσει στον πυρομάχο του τζακιού ή να βάλει στο στήθος της πάνα από φούρνο⁴⁷. Άλλωστε η πάνα του φούρ-

Η παράδοση δείχνει το αδύνατο, το απραγματοποίητο, να βγάλει δηλ. κανείς το γάλα της μητέρας του, όπως δείχνει και η παροιμία: «*μού κόλλησε σαν το γάλα της μάνας μου*». Ο ασκητής όμως το κατόρθωσε με τη βοήθεια του Θεού, αρνούμενος ουσιαστικά τη μητέρα του. Ο μύθος αυτός έχει πολλές σηματοδοτήσεις που συνδέονται με τη Λάμια ως μητέρα σύμβολο της ζωής και του θανάτου, από την οποία προέρχονται τα πάντα και σ' αυτή επιστρέφουν. Πιστεύω δηλ. ότι η παράδοση πως ο θάνατος των μικρών παιδιών οφείλεται στη Λάμια έχει σχέση με την ιδεολογία της «πρωταρχικής μήτρας» απ' την οποία γεννώνται οι άνθρωποι και σ' αυτή καταλήγουν και η οποία ταυτίζεται αρχικά με την εστία, τον ήλιο και τη γη. Σημειώνω ότι την προϊστορική περίοδο τα νεκρά μωρά τα έθαβαν στην εστία: Ε ι ρ ή ν η Α μ π ε λ ά κ ι α, *Η εστία και η πυρά της στον ελληνικό παραδοσιακό βίο*. Διδακτορική διατριβή. Αθήνα 1990, σ. 17 (πολυγραφημένη). Αλλά και οι δικοί μας Σαρακατσάνοι έθαβαν μέχρι πρόσφατα τα παιδιά που απέβαλλαν οι γυναίκες μέσα στην εστία, βλ. Α γ γ ε λ ι κ ή ς Χ α τ ζ η μ ι χ ά λ η, *Σαρακατσάνοι*, τόμ. 1ος, μέρος 1ο, Αθήνα 1977, σ. ρνα. Δεν είναι τυχαίο ότι σε πολλούς λαούς η εστία θεωρείται η είσοδος του Κάτω Κόσμου, βλ. Ε. Π. Α λ ε ξ ά κ η: «Περί της Βιτόρας ή του στοιχειού του σπιτιού: Η συμβολική συγκρότηση της οικογένειας και της συγγένειας στους Αρβανίτες της Αττικής», *Εθνολογία* 2 (1993) 140, υποσ. 18. Παρόμοιοι μύθοι είναι διαδεδομένοι σε όλο το βαλκανικό χώρο και φθάνουν με ορισμένες παραλλαγές ως τη Δυτική Αφρική, πρβ. D e n i s e P a u l m e, *La mère dévorante. Essai sur la morphologie des contes africains*, Editions Gallimard, Παρίσι 1976, σ. 277 κε. Πρέπει να αναφέρω ότι μερικοί προσπαθούν να εκλογικεύσουν το θάνατο των μικρών παιδιών και θεωρούν πως οι μητέρες που έχουν πολύ μεγάλα στήθη τα πλακώνουν και τα πνίγουν στον ύπνο τους. Πράγματι στην παραδοσιακή ελληνική κοινωνία θεωρείται κατάρτα να έχει η γυναίκα μεγάλους μαστούς. Π.χ. οι Βλάχες του Κεφαλόβρυσου Παιγωνίου, αν έχουν μεγάλα στήθη, λένε τη χαρακτηριστική φράση: «*τίχες τι λάια*» (= η τύχη μου η μαύρη). Θεωρείται ότι τα γυναικεία στήθη είναι για τη διατροφή του παιδιού και όχι, για να «λιμπίζονται» οι άντρες. Υπάρχει δηλ. μια υποσυνείδητη σύνδεση των μεγάλων μαστών με κάτι το αφόσικο, μαγικό και επικίνδυνο.

46. Ι. Θ. Κ α κ ρ ι δ ή, ό.π., σ. 34 και 94, υποσ. 9· Ν. Γ. Π ο λ ί τ ο υ, *Παραδόσεις*, Εν Αθήναις 1904, τόμ. Α', αριθ. 11, 12, 13, 14, 49, 124, 125, 819, τόμ. Β', σ. 641, 643.

47. Κ.Α. χφ. 2442, σ. 18 (Δαμασκηνιά Βοίου Κοζάνης). Και προληπτικά: «*Για να μην παθν τα βζα της, κάρνι μια πάνα (του φούρνου) τν έχνι για αγιατρικό στο γκόρφο της*»: Κ.Α. χφ. 1446 Α', σ. 168 (Πετρί Λέσβου). Στο Πυλί της Κω «*όταν πλακώσει τους μαστούς της η λεχώνα ή οπωσδήποτε της πονέσουν, πηγάινει στον φούρνο και με το τυπάρι που τυπώνουν τους άρτους της εκκλησίας κάνει τρεις φορές σταυρό στο στόμιο του φούρνου και έπειτα τυπώνει τους μαστούς της*»:

νου, όπως είδαμε πιο πάνω, ταυτίζεται συχνά με τους μαστούς. Φαίνεται όμως και από την πίστη ότι οι γυναίκες αυτές χρησιμοποιούν την πάνα, για να πετούν στον αέρα⁴⁸. Το κύριο χαρακτηριστικό δηλ. των όντων αυτών είναι ότι συνδέονται με τη διατροφή (θηλασμό, ζύμωμα, φούρνισμα ψωμιού κλπ.)⁴⁹. Έτσι μπορεί να εξηγηθεί

Κ.Α. χφ. 2236, σ. 94. Στο Γύθειο *ση γυναίκα σύρει σταυρωτά το μαστό στην τέφρα της εστίας (φόκου), λέγουσα τη γητείαν: 'Ακουσε φόκο και γωνιά / το βυζί μου με ποιά / να μη το μάθ' η γειτονιά* Κ.Α. χφ. 332, σ. 235 (Κ. Νεστορίδης, Γύθειο 1895). Στους Αμπελόκηπους της Καστοριάς τυλίγουν διαλυμένη χελιδνοφωλιά μέσα σ' ένα κομμάτι από πάνα φούρνου και το δένουν στο μαστό: Κ.Α. χφ. 2514, σ. 15' πρβ. και τη γητεία του στήθους από το Καστελόριζο: «*Πιάνω το πυρομάναρο (= πυρωμένος πέλεκυς) / τσαι κόβγω το πυρόν κλαδί / βράζω την μάντρα την πυρή / πιάνω το πυρόμαργο (= πυρωμένος πέλεκυς) / κόβγω το δέντρο το πυρό / του σκύλλου ρίχνω το πυρό / τσαι σεν' αφίνω τη δροσιάν*»: Κ.Α. χφ. 434, σ. 72 (Α. Διαμαντάρας, Καστελόριζο 1922).

48. Κ.Α. χφ. 1153 Β', σ. 136 (Μαρία Ιωαννίδου, Αράχοβα 1938). Είναι κάτι αντίστοιχο της σκούπας που χρησιμοποιούν οι μάγισσες στις παραδόσεις της Δυτικής Ευρώπης.

49. Οι κοινωνικοί ανθρωπολόγοι που έχουν πραγματοποιήσει επιτόπια έρευνα στην Ελλάδα επισήμαναν πολύ νωρίς τη σχέση της γυναίκας / μητέρας με την εστία (φούρνο, τζάκι κλπ.) και λόγω της λειτουργίας της και λόγω του σχήματός της (στρογγυλή). Ακόμα και το παραδοσιακό μαγειρικό σκεύος που ψήνουν το φαγητό ονομάζεται «γάστρα» (από το γαστέρα). Η γάστρα κατασκευάζεται από λαμαρίνα και έχει σχήμα ημισφαιρίου, μοιάζει δηλ. με κοιλιά αλλά και μαστό. Και στην αρχαία Ελλάδα όμως υπήρχε παρόμοια αντίληψη: Κ α λ λ ί ο π η ς Κ α σ σ ω τ ά κ η, *Η εστία. Λειτουργικότητα και συμβολισμός*. Προδιδακτορική εργασία στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Κέρκυρα 1992, σ. 83 (πολυγραφημένη). Στενή εξέλλου φαίνεται η σχέση της γιαγιάς του σπιτιού με την εστία (φούρνο, τζάκι). Π.χ. σε ορισμένες περιοχές όταν μπαίνει η νύφη στο σπίτι μετά τη στέψη, η πεθερά πηγαίνει και κρύβεται στο φούρνο. Άλλωστε παρόμοιος η φωτιά (εστία) συνδέεται με την ηλικιωμένη γυναίκα: βλ. J. G. F r a z e r, *Mythes sur l'origines du feu*, Petite Bibliothèque Payot, Παρίσι 1969, passim. Πρβ. και τη μελέτη μου: «Περὶ της Βιτόρας,...» ό.π., σ. 133-143. Η σχέση επίσης της γιαγιάς με τη διατροφή είναι πολύ στενή, π.χ. στους Αρβανίτες της Αττικής ονομάζεται *μαμίτσα*, δηλ. τροφός. Ο όρος δηλώνει επίσης την προγιαγιά ή γιαγιά από τη μητέρα, δημιουργώντας μια γυναικεία γραμμή και στην ορολογία της συγγένειας, που έχει ευρύτερη διάδοση στον ελληνικό χώρο: βλ. τη μελέτη μου: «Αμφιγραμμικές ομάδες καταγωγής και γαμήλια στρατηγική», ό.π., σ. 188. Η γιαγιά τρέφει επίσης τα παιδιά, όταν αυτά αρχίζουν να τρώνε, με τις λεγόμενες *μασουλήθρες* (μασημένη τροφή), βλ. C. N a d i a S e r e m e t a k i s, «The Memory of the Senses: Historical Perception, Commensal Exchange and Modernity», *Visual Anthropology Review* 9/2 (1993) 2-19' επίσης στο L. Taylor (επιμ.), *Visualizing Theory: Selected Essays from V.A.R.* 1990-1994, Routledge & Kegan Paul, Λονδίνο 1994, σ. 214-229. Εκτεταμένη μορφή του άρθρου βλ. κεφάλαιο 3, «The Memory and the Senses, Part II: Still Acts», στο C. N a d i a S e r e m e t a k i s (επιμ.), *The Senses Still: Perception and Memory as Material Culture in Modernity*, the University of Chicago Press 1995, (σε ελληνική μετάφραση, *Παλινόσταση Λισθήσεων: Αντίληψη και Μνήμη ως υλική κουλτούρα στη σύγχρονη εποχή, υπό έκδοση Νέα Σύνορα - Αθήνα*, 1997).

η τελετουργία κατά τον πρώτο θηλασμό. Η τοποθέτηση δηλ. του ψωμιού στο κεφάλι ή στη μασχάλη της μητέρας. Είναι μια πράξη που ταυτίζει ιδεολογικά τη θηλάστρα-μητέρα με τα παραπάνω μυθικά όντα. Φαίνεται ότι οι γυναίκες αυτές μορφές με τους μεγάλους μαστούς αποτελούν στα μάτια του μικρού παιδιού αρχετυπική εξιδανίκευση της μητέρας-τροφού⁵⁰.

Σε άλλες περιπτώσεις οι Λάμιες με τους υπερμεγέθεις μαστούς παρουσιάζονται σαν μητέρες ή αδελφές δυνατών δράκων ή άλλων ισοδύναμων φυσικών ή μυθικών όντων, π.χ. του ήλιου, σπανιότερα του φεγγαριού κλπ. Πολύ διαδεδομένη είναι η παράδοση ότι η μητέρα του ήλιου μερικές φορές και του φεγγαριού ψήνει στο φούρνο εφτά φουρνιές ψωμί ή σαράντα καρβέλια για τη διατροφή τους, ενώ σε άλλες παραδόσεις αναφέρεται ότι ο ήλιος πίνει και ένα «καρδάρι γάλα», για να χορτάσει. Σημειώνω ότι οι Λάμιες, όπως και οι δράκοι, ο ήλιος κάποτε και το φεγγάρι θεωρούνται στη λαϊκή παράδοση αδηφάγα όντα, πράγμα που τα συνδέει κατά κάποιο τρόπο με τη φωτιά και την εστία.

Σύμφωνα με τη σύγχρονη θεωρία του δομισμού (στρουκτουραλισμού), η ιδεολογική λειτουργία πραγματοποιείται κατά κανόνα σε ένα ασυνείδητο επίπεδο μέσω των συμβόλων⁵¹. Η ανθρώπινη σκέψη είναι αποσπασματική σε λαϊκό επίπεδο, επομένως για να γίνει κατανοητή η ιδεολογία, πρέπει τα επιμέρους στοιχεία να δομηθούν κατάλληλα. Το αρχέγονο συμβολικό σύστημα που ταυτίζει τη μητρική συγγένεια, την ηλικιωμένη γυναίκα-τροφό με τους πληθωρικούς μαστούς και τη μαγεία, με την εστία, τον ήλιο (παλαιότερα αλλά και σε πολλές σημερινές παραδόσεις θηλυκό με μητρικά χαρακτηριστικά και στην Ελλάδα)⁵², υστερότερα με το φεγγάρι και το φίδι βρίσκεται σε

50. Mary Douglas, *Natural Symbols. Explorations in Cosmology*, Penguin Books 1973, σ. 75.

51. Ino Rossi, «The Unconscious in the Anthropology de Claude Levi-Strauss», *American Anthropologist* 75 (1973) 20-48· της ίδιας *From the Sociology of Symbols to the Sociology of Signs. Towards a Dialectical Sociology*, Columbia University Press, Νέγ Υόρκη 1983, passim.

52. Αυτό φαίνεται από μερικές παραδόσεις που δημοσιεύει ο Ν. Πολίτης, όπου μια νοικοκυρά κηλιώνει το φεγγάρι, κτυπώντας το με το πανιρό (πάνα) του φούρνου ή από την πίστη σε ορισμένες περιοχές ότι το φεγγάρι το λέρωσε η μητέρα του που είναι αρτοποιός, όταν το χτύπησε με το πανιρό του φούρνου, σε σύγκριση και με ανάλογη παράδοση ότι ο ήλιος έριξε στο πρόσωπο του φεγγαριού σβουνιά ή πηλό: Ν. Γ. Π ο λ ί τ η ς, «Η Σελήνη κατά τους μύθους και τας δοξασίας του ελληνικού λαού». *Σύμμεικτα*, τόμ. 2ος, Εν Αθήναις, 1975, β' έκδοση, σ. 194. Η μητρική ιδιότητα του ήλιου και των ισοδυνάμων του (εστίας, γης), κατόπιν και του φεγγαριού, φαίνεται και από την παρουσίαση του νεογνού στον ήλιο (Κ.Α. χφ. 2135, σ. 14, Σχοινοχώρι Αργολίδας) ή την εναπόθεσή του κοντά στην εστία ή πάνω στη γη, βλ. Κ α σ ω τ ά κ η, *Η εστία*, ό.π., σ. 41. υποσ. 1-2. Η παρουσίαση

συνεχή μετασχηματισμό, ακολουθώντας τις οικονομικοκοινωνικές μεταβολές και τις αλλαγές στο σύστημα συγγένειας. Το αρχαιότερο συμβολικό σύστημα, το οποίο προβάλλει ισχυρή αντίσταση, είναι καλυμμένο από μεταγενέστερους μύθους και παραδόσεις φαινομενικά μόνο ταυτώσιμες με τις προηγούμενες που έχουν όμως περισσότερο σχέση με τον ερωτισμό και τη γονιμότητα (σύλληψη), παρά με τη γονιμότητα-μητρότητα (γέννηση), π.χ. η πίστη στις νεράιδες (νύμφες) και η ταύτισή τους μερικές φορές με τις Λάμιες. Οι δύο αυτές όμως γυναικείες μορφές είναι δύο διαφορετικές όψεις της γυναικείας υπόστασης και συνδέονται με διαφορετικά σύμβολα και διαφορετικές τελετουργίες⁵³.

Στη βαλκανική παράδοση συναντάμε το παραπάνω μητριτικό συμβολικό σύστημα σε πολλές μορφές, π.χ. στη Βουλγαρία, τα φίδια που καταφεύγουν στα βουνά και τρέφονται με γάλα μετατρέπονται σε Δράκους (Zmei)⁵⁴. Στην αλβανική παράδοση οι ζάνες (είδος νεράιδων με μητρικά χαρακτηριστικά) τρέφουν τους ήρωες με γάλα από τα στήθη τους, για να γίνουν δυνατοί. Ο Δράκος (Drangua) των Αλβανών συγκρούεται με την Κουλτσέντρα (είδος φιδόμορφης ή ανθρωπόμορφης Λάμιας), η οποία

του νεογέννητου στον ήλιο ιατρικά θεωρείται ότι το προστατεύει ή το θεραπεύει από τον ίκτερο. Άλλες παραδόσεις αναφέρουν ότι ο ήλιος απαιτεί και παίρνει τα παιδιά από γυναίκες στείρες, στις οποίες προσφέρει τη γονιμότητα, βλ. Ν. Γ. Πολίτη, *Ο Ήλιος κατά τους δημώδεις μύθους*, Εν Αθήναις 1882, σ. 116, 144.

53. Αλληλοεπικάλυψη των διαφόρων πίστεων φαίνεται σε πολλές παραδόσεις από την ονομασία και την περιγραφή (ηλικία, ομορφιά, δραστηριότητες) των γυναικείων αυτών όντων, βλ. για παράδειγμα την παράδοση από τη Στρωμνιανή Ναυπακτίας: «Οι νεράιδες φάνκαν στ' Μότσιου τς βροσίς. Είχαν βζιά μινάλα κι και πόλυναν τα γούζαν πίσου. Στου κινάλ' φούζαν μαντήλια κι άμα τς έπιρνις του μαντήλ' 'εχόνταν κοντά σ'»: Δ. Λουκόπουλου, «Λετωλική Παραδόσεις», *Λαογραφία* 4 (1913/14) 429. Πρβ. και τη μελέτη μου «Περί της Βιτόρας ή του στοιχειού του σπιτιού στους Αρβανίτες της Αττικής», *Εθνολογία* 2 (1993) 129-153· επίσης Οικονομίδου, «Οι Νεράιδες», ό.π., και Γ. Λικατερινίδου, «Η Γελλά στη δημώδη παράδοση της Κρήτης», *Επιτηρίς του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας* 26-27 (1981/86) 236-256. Παρόμοιες διεργασίες παρατηρούνται και στην προϊστορική εποχή: βλ. Κοκκινίδου-Νικολαΐδου, *Η αρχαιολογία και η κοινωνική ταυτότητα του φύλου, Προσεγγίσεις στην Αιγαιακή Προϊστορία*, Εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 109. Πάντως η λαϊκή εμπειρική γνώση ότι γαλουχία και σύλληψη αποκλείουν σε μεγάλο ποσοστό ή μια την άλλη, πρέπει να έχει επηρεάσει τη διαμόρφωση των παλαιότερων αντιλήψεων, πρβ. H a r r e l, «Lactation...», ό.π., (γίνεται λόγος και για τη λειτουργία της προλακτίνης).

54. Christo Vakarelski, *Bulgarische Volkskunde. Grundriss der Slavischen Philologie und Kulturgeschichte*, εκδ. Max Vasmer, Walter de Gruyter & Co, Βερολίνο 1969, σ. 233. Πρβ. και την ελληνική παροιμία: «Το γάλα δράκο έθρεψε, το μέλι ούτε μυμήγκι», που συναντάται στην Ελλάδα σε πολλές παραλλαγές.

πολεμά το Δράκο, χρησιμοποιώντας για όπλο το γάλα από τους μαστούς της⁵⁵. Σε άλλες αλβανικές παραδόσεις η Κουλτσέντρα ως Λάμια είναι η μητέρα του Δράκου και τον τρέφει με γάλα από τους μαστούς της. Επομένως η σύγκρουση των δύο αυτών μυθικών όντων είναι και μια συμβολική άρνηση της μητρογραμμικότητας (πρβ. την παράδοση για τον ασκητή Ησαία και τη Λάμια που ανέφερα). Φαίνεται ότι οι δύο γραμμές καταγωγής που περιέγραφα στους Αλβανούς βρίσκονται σε συνεχή σύγκρουση και αμφισβήτηση. Στη ρουμανική παράδοση εξάλλου συναντάμε τη μορφή της Muma ή Mama Smeilor, δηλαδή της «Μητέρας των Δράκων». Ο Ρουμάνος εθνολόγος Vulcanescu τη σχέση αυτή την αποκαλεί χαρακτηριστικά «Δαιμονική Μητριαρχία» (Matriarchat Demonic)⁵⁶.

Οι παραπάνω αντιλήψεις είναι πανάρχαιες. Χρονολογούνται στο βαλκανικό χώρο από την προϊστορική περίοδο και έφθασαν, μέσω των παλιότερων ινδοευρωπαϊκών λαών της Βαλκανικής Χερσονήσου (Θρακών, Ιλλυριών και Ελλήνων), ως τις ημέρες μας. Η κουροτρόφος θεά, φιδόμορφη ή όχι, η οποία θηλάζει το φιδόμορφο μωρό (δηλαδή το Δράκο) συναντάται σε παραστάσεις (ειδώλια) του βαλκανικού και του ευρωπαϊκού χώρου ήδη από την προϊστορική εποχή⁵⁷. Σχετικές πρέπει να είναι και οι πολυσυζητημένες παραστάσεις των ευτραφών γυναικείων μορφών με τα μεγάλα στήθη

55. Βλ. γενικά T i r t a, «Le culte des ancêtres», ό.π., σ. 83-84· Z. S a k o, *Chansonnier des Preux Albanaises*, Editions G. P. Maisonneuve & Larose, Παρίσι 1967, σ. 138.

56. R o m u l u s V u l c a n e s c u, *Mitologie Romana*, Editura Academiei Socialiste Romania, Βουκουρέστι 1985, σ. 521 κε., 528 κε.

57. M a r i j a G i m b u t a s, *The Gods and Goddesses of Old Europe 7.000 to 3.000 B.C. Myth, Legend and Cult Images*, Thames and Hudson, Λονδίνο, σ. 142, 146-147, 174, 190 και 234. Οι αντιλήψεις αυτές πάντως έχουν ευρύτερη διάδοση στην Ευρώπη και επιβιώνουν πρακτικά ως τις ημέρες μας, βλ. M a r l e n e A l b e r t - L l o r c a, «Le serpent, la mère et l'enfant», *Congres National des Sociétés Savantes*, Montpellier 1985, Anthropologie, Ethnologie, σ. 99-110, όπου και ενδιαφέρουσες απόψεις για τη γαλουχία, το βρέφος και το φίδι. Στη νεότερη ελληνική παράδοση συναντάμε την απόκτηση παιδιού-φιδιού ή το θηλασμό φιδιού στα παραμύθια και τα δημοτικά τραγούδια: Γ. I ω ά ν ν ο υ, *Παραμύθια του λαού μας*, Ερμής, Αθήνα 1973, σ. 297 και Δ. Β ο υ τ ε τ ά κ η, *Τραγούδια Κρήτης*, Χακιά 1904, σ. 35· πρβ. και τις μάγισσες που κρατούν δράκους στην αγκαλιά τους: Β. Ν ι τ σ ι ά κ ο υ, *Ω λέλε!* «Οδυσσέας», Αθήνα 1993, σ. 54. Για το θηλασμό-διατροφή φιδιού από γυναίκα ή το θηλασμό μωρού από φιδομητέρα στην αρχαιότητα και σε άλλες χώρες, βλ. P i e r r e G r i m a l, *Dictionnaire de la Mythologie Grecque et Romaine*, Presses Universitaires de France, Παρίσι 1963, σ. 222, 466· J. G. F r a z e r, *The Golden Bough*, τόμ. ΧΙος, σ. 138, υποσ. 1. Επομένως είναι αστήρικτη η άποψη ότι παρεμφερείς αντιλήψεις και πρακτικές έχουν ανατολική προέλευση: 'Α ν ν α ς Π α π α μ ι χ α ή λ - Κ ο υ τ ρ ο ύ μ π α, «Γυναίκες γάλακτος... εστερημένοι», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 43 (1977-78) 268, 272, 276.

(Αφροδίτες), που συναντώνται στην παλαιολιθική αλλά και στη νεολιθική εποχή, μερικές φορές μάλιστα κοντά στην εστία, καθώς και οι γυναικείες παραστάσεις με προτεταμένους τους μαστούς στο προϊστορικό Αιγαίο (Κρήτη, Κέα κ.α.)⁵⁸. Στην κλασική αρχαιότητα η συγγένεια από γάλα αναγνωριζόταν (πρβ. τους ομογάλακτες συγγενείς στην Αθήνα)⁵⁹. Από την ελληνική μυθολογία επίσης γνωρίζουμε θεές, οι οποίες θήλασαν θεούς, ήρωες και ημίθεους. Π.χ. η Ήρα θήλασε χωρίς τη θέλησή της, τον Ηρακλή⁶⁰. Η νύμφη Αμάλθεια, με μορφή αίγας, θήλασε τον Δία⁶¹. Η θεά Δήμητρα, η οποία ήταν και τροφός παιδιών, θήλασε τον Δημοφώντα και τον Τριπτό-

58. Πρβ. Kathleen Gough, «The Origin of the Family», στο συλλογικό Rayna L. Reiter (επιμ.), *Toward an Anthropology of Women*, Monthly Review Press, Νέα Υόρκη και Λονδίνο 1975, σ. 73, υποσ. πρβ. και Δημητρα Κοκκινίδου-Μαριάννα Νικολαΐδου, *Η Αρχαιολογία και η κοινωνική ταυτότητα του φύλου*, ό.π., σ. 56, 62, 73. Ο Ucko δέν θεωρεί τα ειδώλια αυτά λατρευτικά αλλά ότι χρησιμοποιούνταν για άλλους σκοπούς, μαγεία, μύηση κλπ.: P. J. Ucko, *Anthropomorphic Figurines of Predynastic Egypt and Neolithic Crete with Comparative Material from the Prehistoric Near East and Mainland Greece*, Andrew Szmidla, Royal Anthropological Institute Occasional Paper, No 24, Λονδίνο 1968, σ. 197, 333, 427, 434. Σχετικά με τα ειδώλια αυτά πρέπει να αναφέρω πληροφορία που μου έδωσε η συνάδελφος Άδω Στυλιανούδη, την οποία όμως δεν μπόρεσα να επαληθεύσω, ότι σε ορισμένα χωριά του Πωγωνίου, όταν έλθει η νύφη στο καινούργιο της σπίτι, η πεθερά κρύβει ένα μικρό ανθρωπάκι (κουκλάκι) μέσα στη στάχτη της εστίας.

59. G. Thomson, *The Prehistoric Aegean*, Lawrence & Wishart, Λονδίνο 1961, σ. 112-113 και ελληνική μετάφραση από το Εκδοτικό Ινστιτούτο Αθηνών M. Miller, «Greek Kinship Terminology», *Journal of Hellenic Studies* 73 (1953) 47-52, όπου και η επισήμανση στο αρχαίο ελληνικό σύστημα συγγένειας μητρικών γραμμών που συνδέονται με το γάλα. Σημειώνω ότι και στους Ελληνόφωνους της Ιταλίας αναγνωρίζεται και σήμερα κάποιο είδος γυναικοπλευρικής συγγένειας από γάλα, π.χ. τα παιδιά δυο αδελφών ονομάζονται ξαδέλφια του γάλακτος (cugini di latte), ενώ τα παιδιά δυο αδελφών ξαδέλφια του αίματος (cugini di sangue): Χριστίνας Πετροπούλου, «Επιλογή συζύγου: Γαμήλιες στρατηγικές στην κλειστή κοινωνία του Γκαλιτσιανού», Αφιέρωμα: *Η ελληνόφωνη Καλαβρία*, εφημ. Καθημερινή της Κυριακής 19 Νοεμβρ. 1995, σ. 22.

60. Σύμφωνα με τη μυθολογία η θεά Αθηνά ή ο θεός Ερμής έβαλε τον Ηρακλή στο στήθος της Ήρας, όταν αυτή κοιμόταν. Η Ήρα ξύπνησε, τον αντιλήφθηκε και τον έσπρωξε αλλά ήταν αργά. Ο Ηρακλής θήλασε λίγο και έτσι έγινε αθάνατος. Από το γάλα που χύθηκε σχηματίστηκε ο Γαλαξίας: K. Kerényi, *Die Mythologie der Griechen*, Deutscher Taschenbuch Verlag, Μόναχο 1968, τόμ. 1ος, σ. 111' επίσης P. Grimal, *Dictionnaire de la Mythologie*, ό.π., σ. 188. Για τον τελετουργικό-συμβολικό θηλασμό στην Ελλάδα και στον ευρύτερο μεσογειακό χώρο (αρχαία Αίγυπτο, βόρειο Αφρική κ.α.), βλ. W. Deonna, «La Légende de Pero et de Micon et l'allaitement symbolique», *Latomus* 13 (1954) 140-166, 356-375.

61. R. F. Willets, *Cretan Cultes and Festivals*, Routledge and Kegan Paul, Λονδίνο 1962, σ. 52 και 215.

λεμο, για να τους καταστήσει αθάνατους. Η ίδια η θεά, αναφέρεται στη μυθολογία, επιχείρησε να κάνει τον Δημοφώντα αθάνατο, βάζοντάς τον στη φωτιά της εστίας⁶². Οι πράξεις αυτές συνδέουν φανερά τη γαλουχία με την εστία. Υπενθυμίζω τη γιορτή του γάλακτος την αφιερωμένη στη μητέρα των θεών Κυβέλη, που γινόταν στην αρχαία Αθήνα και ονομαζόταν Γαλάξια, οπότε παρασκευάζαν και ειδικό φαγητό από γάλα και τριμμένο κριθάρι⁶³.

62. Α. Α. Λέτσα, *Μυθολογία της Γεωργίας*, Θεσσαλονίκη 1957, τόμ. 3ος, σ. 53· πρβ. και Κασσωτάκη, *Η εστία*, ό.π., σ. 76, αρ. 54.

63. Λέτσα, ό.π., σ. 29· πρβ. και Π. Πασχαλίδου, «Η εορτή του γάλακτος των Αρμενοφώνων Ελλήνων της Βιθυνίας», *Λαογραφία* 5 (1915) 236.

SUMMARY

Women, Milk, Kinship : Paleo-Balkan Common Traits in the Folk Culture of Balkan Peoples

by Eleuth. P. Alexakis Ph. D.

This paper is concerned with matrilineal kinship among balkan peoples.

In the case of balkan peoples, kinship groups are formed in a patrilineal manner, as a rule. Kinship from the maternal side, however, is also taken under consideration. This is evident by the forbidding of marriage between individuals which have a matrilineal relationship, by the bride-price custom in which the bride's mother and maternal uncles are also entitled to a share and by other customs and symbols as well.

Milk constitutes one of the most important symbols of matrilineal kinship. This symbol connects children that have been breast-fed by the same woman and creates an unbreakable bond which is considered to be a marriage-obstacle if these children are of the opposite sex. This is a symbol of archaic origin that has been encountered in the balkan peninsula from the proto-historic (maybe even the prehistoric) period.

Myths about breast-feeding goddesses or female spirits are nevertheless spread out throughout the hellenic and balkan areas until present.

ΣΤΕΦ. Δ. ΗΜΕΛΛΟΥ

ΔΕΝΔΡΑ ΙΕΡΑ - ΣΤΟΙΧΕΙΩΜΕΝΑ ΣΤΙΣ ΛΑΪΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ
Η ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ
ΜΕ ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΜΕ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΜΥΘΟΥΣ

Διευκρινίζοντας τὸν τίτλο τῆς μελέτης αὐτῆς, θεωρῶ ἀναγκαῖο νὰ ἐπισημάνω ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι τὸ θέμα τῆς ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ στὶς σχετικὲς μὲ τὰ ἱερὰ δένδρα παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, σὲ διηγήσεις δηλ. πού ἐπειδὴ ἔχουν, ἢ θεωρεῖται ὅτι ἔχουν, σχέση μὲ ὠρισμένον τόπο, χρόνο, ὠρισμένα πρόσωπα καὶ γεγονότα διακρίνονται γιὰ τὸν ρεαλισμὸ καὶ τὴν ἀληθοφάνειά των. Πέρα ἀπὸ αὐτὸ ὑπάρχει τὸ τεράστιο θέμα τῶν ἱερῶν δένδρων καὶ τῆς δενδρολατρίας, στὸ ὁποῖο ἐμπλέκονται θρησκευτικὲς, μαγικὲς, λατρευτικὲς, κοινωνικὲς καὶ ἄλλες ἀντιλήψεις, πού διαμορφώνουν ἢ ἐπηρεάζουν καὶ ἀναλόγους κανόνες συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τοῦ δένδρου. Τὸ θέμα αὐτὸ εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένο σὲ ὅλους τοὺς λαούς, ἱστορικοὺς καὶ μὴ, ἀπὸ τὰ ἀρχαιότατα χρόνια μέχρι σήμερα — ἡ βιβλιογραφία εἶναι πλουσιώτατη— ἀλλὰ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς μελέτης αὐτῆς, καὶ αὐτὸ εἶναι φυσικό.

Ἀναφορικὰ τώρα μὲ τὶς παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πού μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ, αὐτὲς ἐξετάζονται διαχρονικὰ καὶ συγκεκριμένα σὲ σχέση μὲ διηγήσεις πού ἀπαντοῦν σὲ ἀγιολογικὰ κείμενα καὶ μὲ ἀρχαίους μύθους. Τέτοιες παραδόσεις ἔχει, ὅπως θὰ δοῦμε, περιλάβει καὶ σχολιάσει μὲ διαχρονικὴ προοπτικὴ ὁ Ν. Γ. Πολίτης στὸ μεγάλο του ἔργο Παραδόσεις. Τόσο ὁμως τὸ ὕλικό του ὅσο καὶ τὰ σχόλιά του εἶναι ἰσχνὰ καὶ ἀποσπασματικά. Αὐτὸ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους πού ἐπιβάλλει τὴν ἐξ ὑπαρχῆς διερεύνηση τοῦ θέματος. Τί ἀκριβῶς ἡ διερεύνηση αὐτὴ προσφέρει στὴν ἔρευνα θὰ φανῇ μὲ σαφήνεια, ἐλπίζω, παρακάτω.

Καὶ πρῶτα-πρῶτα οἱ νεοελληνικὲς δημῶδεις παραδόσεις, πού μποροῦν νὰ διαιρεθοῦν σὲ δύο κατηγορίες: στίς θρησκευτικὲς καὶ στίς δευσιδαιμονικὲς.

Κατὰ τὴν παλαιότερη ἀπὸ αὐτὲς τῆς πρώτης κατηγορίας, πού περιλαμβάνεται

στό ημερολόγιο του Κωνσταντίνου Διοικητῆ (ἀρχές ΙΗ' αἰ.)¹, στὶς Σέρρες «πλησίον τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ ὑπάρχουν δύο σήμυδια, ὕψηλαί καὶ χονδραὶ, 8-9 μέτρων ἢ καθεμία, ἐπομένως ἀξιαὶ θεάς. Περί τῆς μεγαλυτέρας ἐξ αὐτῶν οἱ ἱερεῖς τῆς ἐκκλησίας διηγοῦνται, ὅτι ἕνας γείτονας των τὴν ἡγόρασε ἀπὸ τὸ μοναστήρι 300 γρόσια, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὴν κόψῃ. Ἀλλὰ τὴν νύκτα τοῦ ἐφανερῶθη ὁ Ἅγ. Γιάννης καὶ τοῦ εἶπε· 'πρόσεχε αὐτὸ τὸ δένδρον, διότι θὰ χάσῃς τὴν ζωὴν σου'. Ἐκεῖνος λοιπὸν ἐτρόμαξε καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ὠμολόγησεν ὅτι εἶδεν εἰς τὸν μητροπολίτην, καὶ ἀντὶ νὰ κόψῃ τὸ δένδρον, ἐχάρισε εἰς τὸ μοναστήρι, ἂν καὶ Τοῦρκος, 100 γρόσια, καὶ ὑπεσχέθη ὅτι δὲν θὰ πειράξῃ τὸ δένδρον».

Στὸ χωριὸ Βαθύλακκος τῶν Θεσσαλικῶν Ἀγραφῶν (περιοχὴ Καρδίτσας) ὑπάρχει μεγάλο πουρνάρι, τὸ μεγαλύτερο τοῦ χωριοῦ, ποῦ συνδέεται μὲ τὴν οἰκοδόμησιν παλαιᾶς ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Γιὰ τὸ πουρνάρι αὐτὸ πιστεύεται ὅτι «ὅποιος τὸ κτυπήσῃ θὰ πάθῃ. Εἶναι ἱερὸ δέντρο. Δὲν τὸ κτυπάει κανεὶς. Οἱ ἀντάρτες ἔκαμαν νὰ τοῦ βάλουν χέρ' κὶ πάλ' σταμάτ'σαν»².

1. Πρόκειται γιὰ Ἑλληνα κατὰ τὸ γένος ἀξιωματικὸ, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος στὴν ἐκστρατεία τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Βενετῶν τὸ 1715 πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Πελοποννήσου, γιὰ τὴν ὅποια ἐκστρατεία ἔγραψε λεπτομερὲς ἡμερολόγιο στὴ ρουμανικὴ γλῶσσα (βλ. Ν. Γ. Πολίτην, Λαογραφία 6 (1917-18), σ. 288 κ.ἐ., στή σ. 294 ἢ παράδοσιν, καὶ Δ. Η. Μ. Σ. Λοῦκάτου, Β. Οἰκονομίδου, Γλωσσικαὶ καὶ λαογραφικαὶ εἰδήσεις ἐν τῷ ἡμερολόγιῳ τοῦ Κωνσταντίνου Διοικητοῦ, Εἰς μνήμην Κ. Ι. Ἀμάντου, Ἀθήναι 1960, σ. 147 κ.ἐξ., ὅπου περισσότερα γιὰ τὸν συγγραφέα τοῦ ἡμερολογίου, στή σ. 158-159, ἀριθ. 3, ἢ παράδοσιν στὴν ρουμανικὴ μὲ ἑλληνικὴ μετάφρασιν).

2. Δ. Η. Μ. Σ. Λοῦκάτου, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ εἰς τὰ Θεσσαλικά ἄγραφα (7-27 Ἰουλίου 1959), Ἐπετηρὶς τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου (ΕΛΑ) 11-12 (1958-1959), ἐν Ἀθήναις 1960, σ. 304. Ἡ σύνδεσιν τῆς οἰκοδομήσεως τῆς ἐκκλησίας μὲ τὸ δένδρον αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Παναγία... ἐπαίρει τὸ καντήλι τῆς καὶ τὸ ἀναβεῖ ἐπάνω σ' αὐτό. Ἡ ἐνοριακὴ ἐπιτροπὴ ἐσέκθησε νὰ κάμῃ τὴν ἐκκλησίαν ἐδῶ, στὴν ἐπιθυμία τῆς Παναγίας» (δ.π.). Συναρφεῖς παραδόσεις περιφέρονται καὶ ἄλλου. Ἔτσι π.χ. γιὰ τὴν Μονὴ Βουλκάνου, ποῦ τιμᾶται ἔτισης ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (βλ. κατωτέρω) ὑπάρχει παράδοσιν, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἡ κηροπλάστῃ εἰκόνα τῆς Παναγίας ἐμφανίσθη ἐπάνω σὲ δένδρον. Αὐτὸς ἦταν ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἀποφασίσθηκε ἡ ἀνέγερσιν τοῦ μοναστηριοῦ στὴ θέση ἐκείνη. Ὡς ἀνάφλι τῆς πύλης τοῦ ναοῦ τέθηκε ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου, ἐπάνω στὸν ὁποῖο βρέθηκε ἡ εἰκόνα, τεμάχια δὲ τοῦ ξύλου κόπτονται ἀπὸ τοὺς χριστιανούς καὶ θεωροῦνται ἱερατικά (βλ. Δ. Η. Μ. Σ. Λοῦκάτου, δ.π., σ. 165, ὅπου καὶ οἱ σχετικαὶ βιβλιογραφικαὶ παραπομπές). Καὶ ἡ οἰκοδόμησιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Μηναῖ στὴ Χώρα Λευκάδας συνδέεται μὲ τὴν ὑπαρξὴν στὸν συγκεκριμένον τόπον μεγάλου πλατάνου (βλ. Πανταζῆ Κωντομίχη, Λαογραφικὰ σύμμεικτα Λευκάδας, Ἀθήνα 1995, σ. 287-288, ἀριθ. 7). Γιὰ συναφεῖς παραδόσεις βλ. Π. Θ. Πορτοῦλα-Ι. Χ. Κοκμοτοῦ, Λαογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ Ἀμυγδαλιᾶς (Πλάσσης), Ἀθήνα 1966, σ. 164. Οἱ διηγήσεις ἀποτελοῦν ἕλλο, διαφορετικὸ, τύπον θρησκευτικῶν παραδόσεων, ποῦ συνδέονται μὲ ἱερά δένδρα καὶ ἀνεγέρσεις ἐκκλησιῶν,

Στήν Κονιαστή 'Ελασσόνας «στήν αὐλή τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ὑπάρχουν δύο θεώρατα δένδρα. Στὸ ἓνα πῆγε ἓνας Τοῦρκος νὰ κόψῃ ἓνα κλωνάρι. Μόλις σήκωσε τὸ τσεκούρι, ἔμεινε ἀκίνητος. Τότε ἔταξε μὲ τὸ νοῦ του ἓνα δαμάλι καὶ ἔτσι ἐκατέβηκε καὶ ἔφυγε... Ἀπὸ τότε κανεὶς δὲν πειράζει τὰ δένδρα αὐτά»³.

«Στὴν αὐλή τῆς ἐκκλησίας τῆς Παναγίας στὸ Μακάσι (Λευκάδα) βρίσκεται ἓνα μεγάλο πουρνάρι... σὰν μεγάλος πλάτανος. Θερίο πράμα! Τόσο χοντρό, πού ἔχει χίλια χρόνια ζωῆ. Ὅσοι ἐκόψανε κλαριά ἀπ' αὐτὸ νὰ ταῖσουν τὰ ζῶα τους τὸ μετά-νιωσαν, γιατί ὅσα ζῶα ἔφαγαν, ἐφόφθησαν τὴν ἴδια ὥρα. Μὰ οὔτε καὶ ὁ ἄγριος ἀέρας τὸ πείραξε ποτέ... Λένε πάντως πὼς ἡ Παναγία δὲν ἀφήνει κανέναν νὰ τὸ γγιάξῃ»⁴.

Μὲ τὴ μονὴ Βουλκάνου τῆς Μεσσηνίας σχετίζονται πολλές παραδόσεις (βλ. ἀνωτέρω), πού κατὰ τὸν Ν. Γ. Πολίτη θὰ μπορούσαν νὰ συγχωνευθοῦν σὲ μία, ἀφοῦ ὅλες ἀναφέρονται σὲ τεράστια ἀγριελιά, γιὰ τὴν ὁποία πιστεύεται ὅτι εἶναι δένδρο στοιχειωμένο. Κατὰ σχετικὴ διήγηση, ὁ μοναχὸς Παπουλάκος ἔλεγε ὅτι ἐκεῖ θὰ γίνῃ μεγάλη αἱματοχυσία, ὅταν ἐκδιωχθοῦν οἱ Τοῦρκοι. Καὶ τώρα ὅσοι περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν νύχτα δὲν τολμοῦν νὰ ὀμιλήσουν ἀπὸ φόβο μὴ τοὺς πάρῃ τὴν φωνὴ τὸ στοιχεῖο. Ὅσοι ἐπιχείρησαν νὰ τὴν κόψουν ἔπαθαν κακὰ, ὅταν δὲ ὁ Ἱμπραῖμ κατὰ τὴν ἐκστρατεία του στὴν Πελοπόννησο διέταξε νὰ τὴν κατακόψουν ἐνώπιόν του, οἱ δύο Ἀράπηδες στρατιῶτες, οἱ ὁποῖοι ἀνάλαβαν τὸ ἔργο, μόλις ἐπληξάν τὴν ἐλιά μὲ τὰ τσεκούρια των ἔπεσαν λιπόθυμοι. Ὁ Ἱμπραῖμ γεμάτος ὀργὴ ἤθελε νὰ τὴν κάψῃ, ἀλλὰ ἀσθένησε... Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἀγροῦ μὴ τολμώντας νὰ ἐκριζώσῃ τὴν ἀγριελιά ἀφήνει χέρσα μεγάλη ἔκταση γῆς γύρω ἀπὸ αὐτήν⁵.

Σύμφωνα μὲ μιὰ ἄλλη παράδοση ἀπὸ τὴν Γορτυνία, ἀξῶ ἀπὸ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου εἶναι μιὰ ρίζα ἀπὸ κοκορίτσα καὶ ὑπάρχει ἡ παράδοση πὼς ὅποιος ἐπιχειρήσει νὰ βγάλῃ τὴ ρίζα τιμωρεῖται. Ἐνας πού πῆγε νὰ τὴ βγάλῃ ἐχτύπησε μὲ τ' ἀξινάρι καθὼς τὴ βαροῦσε τὸ μάτι του καὶ παρὰ τρίχα νὰ βγῇ»⁶.

«Στὴν Ψίθου», χωριὸ τῆς Ρόδου, «ἔχει ἓνα μέρος πού τὸ λέσιν Ἀρτεμη. Ἐκεῖα ἔχει ἓνα μιάλον πεῦκον πού τὸν ἔχουν σὰν ἅγιο δέντρο, γιατί στὸν ἴσκιό του πού κάτω ἔκατσεν ἡ Παναγία. Ἐνας καρβουνιάρης ἐδοκίμασεν νὰ κόψῃ τὸν πεῦκον, μὰ μὲ τὴν

παραδόσεις πού εἶναι γνωστὲς στὸν εὐρύτερο εὐρωπαϊκὸ ἔθνος (βλ. πρόχειρα Otto Lauffer, Geister im Baum, Forschungen und Fortschritte 11 (1935), σ. 448).

3. Κέντρον Λαογραφίας Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (ΚΑ), χφ. 1982, σ. 11 (1952).

4. Π α ν τ α ζ ῆ Κ ο ν τ ο μ ί χ η, Λαογραφικὰ σύμμεικτα Λευκάδας, ἔ.π., σ. 301, ἀριθ. 41.

5. Βλ. Ν. Γ. Π ο λ ί τ ο υ, Λαογραφικὴ ἐπιθεώρησης τῶν περιοδικῶν δημοσιευμάτων, Λαογραφία 1 (1909), σ. 657-658. Ὁ Πολίτης πιστεύει ὅτι οἱ παραδόσεις αὐτὲς ἔχουν «πολλὴν σπουδαιότητα».

6. ΚΑ, χφ. 1559, σ. 114 (1930).

πρώτην μανναρκιά έσπασεν τὸ μαννάρινον του κι ἀκόμα φαίνεται ἡ μανναρκιά. Κι ὁ νοικοκύρης τοῦ χωραφικοῦ πρὶν λί(γ)α χρόνια ἤθελε νὰ κόψῃ τὸν πεῦκον, μὰ οἱ χωρικοὶ του (δ)ὲν τὸν ἐφήκασιν, γιατί ἐφοῦνταν νὰ μὴν πάθῃ κακό»⁷.

Σύμφωνα μὲ ἄλλη παραλλαγή ἀπὸ τὴν Ρόδο, ποῦ ἀναφέρεται στὸ μοναστηράκι τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, «ἐκεῖ ὑπῆρχε μιὰ βαλανιδιά καὶ ἐκεῖνος ποῦ ἔκοψε τὸ δένδρο γιὰ νὰ κάνῃ λαδόμυλο ἀπέθανε τὴν τρίτη ἡμέρα»⁸.

Στὴν Κύπρο εἶναι πολὺ γνωστὲς οἱ παραδόσεις αὐτοῦ τοῦ εἶδους. Ἔτσι κοντὰ στὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Σαλαμίνας καὶ μάλιστα σὲ ἀπόσταση λίγων βημάτων ἀπὸ τὴ λεγόμενη φυλακὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ὑπάρχει κήπος ὀλόκληρος ἀπὸ ἄγρια δένδρα, εἶδους ἀκακιῶν, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπὸ τὸν λαὸ ὡς ἱερά καὶ τὰ ὁποῖα εὐλαβοῦνται πολὺ. Οἱ κάτοικοι τῶν κοντινῶν χωριῶν Ἐγκώμης, Ἁγίου Σεργίου καὶ Λιμνῶν θεωροῦν πολὺ μεγάλο ἀμάρτημα νὰ κόψουν ἀπὸ αὐτὰ ἔστω καὶ μικρὸ κλωνάρι. Ἀναφέρονται ἐπεισόδια Ἑλλήνων χωρικῶν καὶ συνηθέστερα Τούρκων, ποῦ τιμωρήθηκαν μὲ βαρύτερες ἀσθένειες ἢ παθήσεις σημαντικὲς, ἐπειδὴ ἀπέκοψαν κάποιο κλῶνο τοῦ δένδρου⁹.

Σύμφωνα μὲ ἄλλες παραλλαγές, «ὅταν κάποια γυναίκα ἔκοψε κλωνιά καὶ κορμούς ἀπὸ τὰ δένδρα αὐτά, γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ τὴν μπουγάδα τῆς, προσεβλήθη ἀπὸ κάποιον ἄγνωστο ἀσθένεια καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε. Λέγεται ἐπίσης πῶς ὅταν κάποιος ἄλλος χωρικός τῆς περιοχῆς πῆγε νὰ ξυλευθῇ ἀπὸ τὰ ἴδια δένδρα, τὰ σουβλερά τους ἀγκάθια μπῆκαν καὶ στὰ δύο του μάτια καὶ τὸν τύφλωσαν»¹⁰.

Στὸ χωριὸ Καραπαναγιώτης στὴν Μαραθάσα βρίσκεται παλιὰ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Θεοσεκέαστης καὶ «εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ὑπάρχει μεγαλοπρεπῆς δρῦς, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἱερά, κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ ἐγγίσῃ οὔτε ἓνα φύλλον ἀπὸ ἐπάνω τῆς, διότι ἀνήκει εἰς τὴν χάριν τῆς Παναγιᾶς. Ὑπάρχει ἡ ἰδέα ὅτι ὁ παραβάτης θὰ τιμωρηθῇ ἀφεύκτως εἴτε μὲ ἄμεσον ἀσθένειαν ἢ ἄλλο τι ἀτύχημα»¹¹.

Τὸ δένδρο αὐτὸ κατ' ἄλλους εἶναι ἡ περνια τῆς Θεοσεκέαστης, τὸ βοτανικὸ του ὄνομα εἶναι δρῦς ἢ κοκκοφόρος, ἡ ἡλικία του ἔχει ὑπολογισθῇ ἀπὸ τοὺς εἰδικούς ὅτι ξεπερνᾷ τὰ 700 χρόνια καὶ θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ καὶ πιὸ μεγάλων διαστάσεων δένδρα περνιαῖς, ποῦ ὑπάρχουν στὴν Κύπρο. Ἀναφέρεται σχετικὰ ὅτι κάποιος ἀνέβηκε νὰ κόψῃ κλαδιὰ μὲ φύλλα γιὰ νὰ τὰ δώσῃ στὰ ζῶα του ἀλλὰ τελικὰ

7. Ἁ ν. Γ. Β ρ ὄ ν τ η, Ροδιακά 1, 1939, σ. 44.

8. Ροδιακὸν Ἡμερολόγιον 2, 1930, σ. 130.

9. Λαογραφία 8 (1925), σ. 575 (Χρ. Παντελίδης).

10. Ἁ ν θ. Π α ν α ρ ἔ τ ο υ, Ἡ δεινρολατρεία ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα², Λευκωσία 1979, σ. 12-13.

11. Ἰ σ μ ἡ ν η ς Κ. Χ α τ ζ η κ ὡ σ τ α, Ἡ Κύπρος καὶ ἡ ζωὴ τῆς, Λονδίνον 1943, σ. 71.

Έχασε το κλαδευτήρι του και έτσι έγκατέλειψε την προσπάθειά του, αφού προηγουμένως σκέφθηκε ότι αυτό έγινε με θέληση της Παναγίας. Περιφέρεται ακόμη η πληροφορία, που από μερικούς θεωρείται απόλυτα αληθινή, ότι διδάσκαλος, στην επιδίωξή του να απαλλάξει τους μαθητές του από την επικρατούσα πρόληψη, έκοψε το 1934 ο ίδιος μερικούς κλάδους από το δένδρο, τους οποίους έκαψε με άλλα ξύλα στο τζάκι του. Στο ίδιο όμως τζάκι που καίγονταν τα ξύλα κάηκε και το παιδί του δασκάλου, το οποίο τελικά από τα πολλά έγκαύματα απέθανε. Το 1925 Τουρκος έκοψε από την περνια μερικούς κλάδους, ο ίδιος όμως και η οικογένειά του αδιαθέτησαν αίφνιδίως. Οί άσθενείς θεραπεύθηκαν, αφού ο Τουρκος έδωρισε στην εκκλησιά μιá καμπάνα, την όποιαν έχουν τώρα άναρτήσει επάνω στην περνια¹².

Στόν Πάνω 'Αμίαντον πλησίον εκκλησίας του άγιου Μάμαντος εύρίσκεται μιá λατσιά (Δρυς ή Κληθρόφυλλος) μεγάλη ως δένδρον... κείται επί ενός βράχου... Τόσον ό βράχος όσον και ή λατσιά θεωρούνται ιερά, οί δε κάτοικοι πολύ προσέχουν όπως κανείς μη κόψη φύλλον εκ του δένδρου αυτού»¹³.

Βόρεια του χωριού 'Αγιος 'Αθανάσιος Λεμεσου υπάρχουν τα έρείπια της Μονής της Παναγίας της Σφαλαντζιώτισσας. Πλησίον της εκκλησίας υπάρχει αιωνόβια κитρομηλιά, που θεωρείται ιερή και κανείς δέν τολμα να την βλάψη»¹⁴.

Πικραμυγδαλιές που ανήκουν στο μοναστήρι του Κύκκου αποκαλούνται «δένδρα της Παναγίας», θεωρούνται ιερά και ως ιερά προφυλάσσονται από καταστροφή εκ μέρους των ανθρώπων και των ζώων¹⁵.

Στήν περιοχή Πάφου υπάρχει συκιά που σχετίζεται με το μοναστήρι της 'Αγίας 'Αρκάς και θαύμα του 'Αγίου Μηνά. 'Η συκιά θεωρείται ιερό δένδρο, που σέβονται και προφυλάσσουν οί Χριστιανοί¹⁶.

Στό χωριό Διερώνα, στο μέρος όπου άλλοτε υπήρχε ή εκκλησία του 'Αγίου Εύστρατιού, υπάρχει τώρα μιá υπέργηρη τρεμιδιά, που στη βάση του κορμού της διατηρείται πάντοτε άναμμένο ένα κανδήλι. Το δένδρο θεωρείται ιερό και τυγχάνει σεβασμού και προστασίας¹⁷.

Στό ίδιο χωριό και στόν περίβολο της εκκλησίας 'Αρχαγγέλου υπάρχει αιωνό-

12. 'Α ν θ. Παναρέτου, 'Η δεινρολατρεία, δ.π., σ. 37-40.

13. 'Ι σ μ ή ν η ς Κ. Χατζηκώστα, 'Η Κύπρος κι ή ζωή της, δ.π.

14. 'Α ν θ. Παναρέτου, 'Η δεινρολατρεία, δ.π., σ. 17.

15. 'Α ν θ. Παναρέτου, 'Η δεινρολατρεία, δ.π., σ. 20-21. Πρβλ. 'Α ν δ ρ έ ο υ Χ. Ρουσουνίδου, Δένδρα στην 'Ελληνική λαογραφία με ειδική άναφορά στην Κύπρο, Λευκωσία 1988, σ. 20.

16. 'Α ν θ. Παναρέτου, 'Η δεινρολατρεία, δ.π., σ. 21.

17. 'Α ν θ. Παναρέτου, 'Η δεινρολατρεία, δ.π., σ. 24.

βια τρεμιθιά. Τὸ δένδρο θεωρεῖται ἱερὸ καὶ κανένας δὲν τολμᾷ νὰ τὸ ἀγγίξη, ἐπειδὴ πιστεύεται ὅτι ὅποιος τὸ ἀγγίξει θὰ πάθῃ μεγάλο κακό¹⁸.

Στὸ χωριὸ Κακοπετριά ὑπάρχει ἐξωκκλησίη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μὲ σχετικὸ ἁγίασμα καὶ αἰωνόβιες τρεμιθιές. Πιστεύεται ὅτι ἀσθενεῖ ὅποιος τολμήσει νὰ κόψῃ κλαδιὰ ἀπὸ τὰ δένδρα τοῦ Ἁγίου ἀλλὰ καὶ νὰ κόψῃ καὶ νὰ φάῃ ὄριμα τρεμιθία¹⁹.

Πλησίον τοῦ χωριοῦ Ἀκανθοῦ ὑπάρχει παρεκκλησίη τοῦ Ἁγίου Μικάλλου μὲ ἁγίασμα. Ἐκεῖ βρίσκεται μιὰ μεγάλων διαστάσεων μονόκορφη μερσιλιά. Θεωρεῖται πολὺ κακὸς οἰωνὸς γιὰ μεγάλα κακὰ γιὰ ὅποιον κόψει ἔστω καὶ ἓνα κλαδί ἀπὸ τὸ δένδρο²⁰.

Στὴν περιοχὴ τοῦ χωριοῦ Μάντρες τῆς ἐπαρχίας Ἀμμοχώστου βρίσκεται μοναστήρι ἀφιερωμένον στὴν Παναγία τοῦ Τοχλιοῦ. Στὸ βόρειο μέρος τοῦ μοναστηριοῦ... ὑψώνεται περήφανο ἓνα αἰωνόβιο κυπαρίσσι μὲ περιφέρεια κορμοῦ, σὲ ὕψος στήθους, κάπου 15 πόδια καὶ ὕψος περίπου 90 πόδια. Ὅταν κάποτε ξυλοκόποι δοκίμασαν νὰ τὸ κόψουν, ἀκούσθηκε τρομερὸς γογγυσμὸς ἀπὸ τὴν πληγὴ τοῦ τσεκουριοῦ καὶ ἔτρεξε ἄφθονο αἷμα. Αὐτὸ ἐξανάγκασε τοὺς ξυλοκόπους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν προσπάθειά των²¹.

Ἀνατολικά τοῦ χωριοῦ Ἄνω Πύργος ὑπάρχουν ἐρείπια ἐξωκκλησιοῦ τῆς Ἁγίας Βαρβάρας, ἔπου δύο αἰωνόβια πεῦκα. Κάποιος ξυλοκόπος ποὺ ἔκοψε τὸ ἓνα, ἀρρώστησε σοβαρὰ καὶ παρέμεινε παράλυτος. Θεραπεύτηκε ἀφοῦ μετάνοισε²².

Στὸ χωριὸ Κάθηκα τῆς τοποθεσίας Κορώνη ὑπάρχει παρεκκλησίη τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἐκεῖ βρίσκεται μεγάλο κυπαρίσσι, τὸ κυπαρίσσι τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Χωρικὸς ποὺ κόβει ξύλα ἀπὸ τὸ κυπαρίσσι καὶ τὰ μεταφέρει στὸ σπίτι του τὰ ἐπιστρέφει ἔπειτα ἀπὸ παρέμβαση τοῦ Ἁγίου, ποὺ ἐμφανίζεται μπροστὰ του ὑπὸ μορφή γέρου. Σύμφωνα μὲ ἄλλη παραλλαγή μιὰ ἀπὸ τίς αἴγες βοσκοῦ τῆς περιοχῆς ἔφαγε ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τοῦ κυπαρισιοῦ καὶ μεταμορφώθηκε σὲ κλαδιὰ. Ὅπως θρυλεῖται, φαίνεται ἡ μορφή τῆς αἴγας ἀνάμεσα στὰ κλαδιὰ τοῦ δένδρου μέχρι σήμερα²³.

Στὸ χωριὸ Τύμπου ὑπάρχει μιὰ «παλλουερή», περιοχὴ ἀπὸ θάμνους παλλούρας (παλιώρος ὁ ἀκανθώδης), ποὺ εἶναι γνωστὴ ὡς «ἡ παλλούρα τῆς Ἁγίας Μαρίας», ἐπειδὴ πιστεύεται ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει ναὸς τῆς Ἁγίας Μαρίας καὶ ἁγίασμα. Ἡ παλλούρα αὕτη θεωρεῖται ἱερὴ καὶ κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ τὴν κόψῃ ἢ νὰ τὴν κατα-

18. Ἀ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δειρολατρεία, ἔ.π., σ. 25, πρβλ. καὶ σ. 26.

19. Ἀ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δειρολατρεία, ἔ.π., σ. 29.

20. Ἀ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δειρολατρεία, ἔ.π., σ. 29.

21. Ἀ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δειρολατρεία, ἔ.π., σ. 32.

22. Ἀ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δειρολατρεία, ἔ.π., σ. 34-35.

23. Ἀ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δειρολατρεία, ἔ.π., σ. 44.

στρέψη. Κάποιος εργάτης ανέλαβε να ξεριζώση την παλλουλερή αλλά ξεπετάχτηκε από το χώμα ένα μεγάλο μαύρο φίδι, που τον εξανάγκασε να εγκαταλείψη την προσπάθεια²⁴. Σύμφωνα με άλλη παραλλαγή, αν συμβή οι προσερχόμενοι στην παλλούρα, όπου τώρα ναόςκος της Ἁγίας Βαρβάρας, για προσευχή να συναντήσουν μαύρο φίδι, αντιμετωπίζουν το θέμα ως χαρμόσυνο γεγονός ταυτίζοντάς το με την ίδια την Ἁγία²⁵.

Θαμνώδες δένδρο (άντρουκλος) πλησίον του χωριού Κελλάκι (άντρουκλος της Παναγίας του Κελλακίου) θεωρείται ιερό και άπρόσιτο, επειδή πιστεύεται ότι στην κουφάλα του κατοικεί τεράστιος όφης-φύλακας. Οί κάτοικοι δὲν τολμοῦν ούτε ξερά κλαδιά να μαζέψουν από τὸν άντρουκλο²⁶.

Στην περιοχή του χωριού Σαλαμιού υπάρχει παρεκκλήσι, που είναι γνωστό ως παρεκκλήσι της Παναγίας της Καρπερής (που φέρνει εὐφορία τῶν καρπῶν της γῆς), ἢ της Βροχερής, που είναι για τις βροχές. Κοντά στο παρεκκλήσι ὑπῆρχαν ἄλλοτε 4 τεραστίων διαστάσεων δρύες, σήμερα ὑπάρχουν μόνο 2, με περιφέρεια κορμού 20 πόδια και ἡλικία μερικῶν αἰῶνων. Πρὶν ἀπὸ 100 χρόνια κάποιος Χατζηγγιάννης ἔκοψε δύο ἀπὸ τὰ δένδρα αὐτά. Ἐπιστρέφοντας συνάντησε δύο μεγάλα φίδια και σὲ λίγο πληροφορήθηκε πὼς τὰ δύο του παιδιὰ πέθαναν σὲ κάποιο δυστύχημα²⁷.

Ἄσχι δὲ μόνο δένδρα μεγάλα, παλαιὰ κλπ., που κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο συνδέονται με ἐκκλησίες, μοναστήρια και Ἁγίους θεωροῦνται ιερά ἄλλὰ σὲ σπάνιες περιπτώσεις και θάμνοι με τὴν παραπάνω ιδιότητα²⁸.

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τις τελευταῖες σπάνιες περιπτώσεις και τὸν τρόπο τιμωρίας τῶν τελικῶς ἱεροσύλων, κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα ὄλων τῶν ἀνωτέρω παραδόσεων είναι ὅτι ἔχομε νὰ κάμωμε με μεγάλοπρεπα δένδρα, ἰδίως παλαιὰ, που βρίσκονται πλησίον ἐκκλησίας, συνδέονται ἄρα με αὐτὴ και κατ' ἀκολουθίαν νομίζονται ιερά, τὰ ὅποια θρησκευτικός φόβος προφυλάσσει ἀπὸ τοῦ νὰ κοποῦν ἢ ὅπωςδῆποτε νὰ βλαβοῦν. Ὅσες φορές ἐπιχειρεῖται τὸ τελευταῖο ἐπέρχεται ἢ τιμωρία.

Οί παραδόσεις αὐτὲς παραπέμπουν σὲ παλαιότερα χρόνια και μάλιστα σὲ μιὰ

24. Ἄ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δεινρολατρεία, ὅ.π., σ. 15.

25. Ἄ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δεινρολατρεία, ὅ.π., σ. 16.

26. Ἄ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δεινρολατρεία, ὅ.π., σ. 25.

27. Ἄ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δεινρολατρεία, ὅ.π., σ. 41.

28. Ἄ ν θ. Παναρέτου, Ἡ δεινρολατρεία, ὅ.π., σ. 13, 14, 30. Ἄς σημειωθῇ ὅτι ἡ παρουσιαζομένη εὐρύτητα της διαδόσεως τῶν παραδόσεων στὸν Κυπριακὸν ἄωρο ὀφείλεται στοῦ ὅτι τὸ σχετικὸ ὄλικὸ ἀναζητήθηκε συστηματικώτερα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀνάλογη ἐρευνα στὸν ὑπόλοιπο Ἑλληνικὸν ἄωρο και μάλιστα μέσῳ σχετικῶν ἐρωτηματολογίων θὰ ἀπεδεικνύει ὅτι και στὸν ἄωρο αὐτὸν οί παραδόσεις εἶναι πολὺ διαδεδομένες.

άσφαη και άόριστη είδηση για ιερά δένδρα, που παραδίδεται στα βυζαντινά Γεωπονικά, ένα σύγγραμμα του 10ου αιώνα, που αποδίδεται στον Κασσιανό Βάσσο, το όποιο όμως αποτελεί συμπύλημα προγενεστέρων σχετικῶν έργων τῆς έλληνορωμαϊκῆς περιόδου. Στο σχετικό κεφάλαιο του έργου αυτού με τὸν τίτλο «περὶ τοῦ ἐν τῷ ἀγρῷ ἐπιτρόπου ἢ οἰκονόμου», που αποδίδεται στὸν συγγραφέα Φλωρεντῖνο, ἀναφέρεται μεταξύ τῶν καθηκόντων ἐκείνου που ἔχει τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ἀγροῦ «μη δένδρα καθιερωμένα ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον καθυβρίζων»²⁹.

Ἡ είδηση αὐτὴ κινεῖται βέβαια, ὅπως ὑπαινίχθηκα, στὴν ἀοριστία, ἀφοῦ λείπουν οἱ σχετικὲς λεπτομέρειες, δὲν πρέπει όμως νὰ ὑπάρχη ἀμφιβολία ὅτι τὰ καθιερωμένα δένδρα, στὰ ὅποια ἀναφέρεται, εἶναι τὰ θεωρούμενα ιερά δένδρα, ὅπως ἔχουν περιγραφῆ παραπάνω, τὰ ὅποια πρέπει κανεὶς νὰ σέβεται καὶ νὰ ὑπολήπτεται «μη ἐνυβρίζων» αὐτά.

Τὸ ἐρώτημα που γεννᾶται εἶναι ἂν ὁ θρησκευτικὸς αὐτὸς φόβος εἶναι στοιχεῖο πρωτογενές. Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἀρνητικὴ, κατὰ τὴν δική μου τουλάχιστον πεποίθηση, καὶ ὄχι μόνον, καὶ αὐτὸ ἐπειδὴ ἀνὰ τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο ἀλλὰ καὶ τὸν εὐρύτερο Εὐρωπαϊκὸ περιφέρονται πολλὲς παραδόσεις, νεώτερες καὶ παλαιότερες, ἀπὸ τίς ὅποιες φαίνεται ὅτι ὄχι φόβος θρησκευτικὸς ἀλλὰ φόβος δεισιδαιμόνων εἶναι ἐκεῖνος που ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρία δημιουργίας των³⁰. Ἔτσι κατὰ χαρακτηριστικὴ παράδοση ἀπὸ τὴν Κοζάνη: «τὰ μεγάλα καὶ παλαιὰ δένδρα εἶναι στοιχειωμένα, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀποφεύγουν νὰ κἀθωνται πολλὴν ὥρα ἀπὸ κάτω σ' αὐτά, ἢ νὰ κοιμῶνται στὸν ἥσκιο των, γιὰ νὰ μὴν πάθουν. Καὶ ἔταν κόβουν κανένα ἀπὸ αὐτὰ οἱ ξυλοκόποι καὶ τὸ ἴδουν πὼς γέρνει νὰ πέση, πέφτουν μπρούμυτα κατὰ γῆς καὶ δὲν βγάνουν μιλιὰ, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἐνοήση ἢ ψυχὴ τοῦ δένδρου ἔταν θὰ βγαίνει, πὼς εἶναι ἐκεῖ, καὶ καθὼς εἶναι ἀγανακτισμένη τοὺς λαβῶση. Καὶ στὸν κορμὸ στὴ μέση ἔταν τὸν κόψουν βάνουν μιὰ πέτρα, γιὰ νὰ ἐμποδιστῆ νὰ μὴν ἐβγη με ὄρμη ἢ ψυχὴ τοῦ δένδρου· τί ἀλλιῶς θὰ τοὺς κάμη κακὸ καὶ θὰ τοὺς κοφομεσιάση καὶ θὰ ἔχουν πόνους δυνατοὺς στὴ μέση»³¹.

Σύμφωνα με ἄλλη παράδοση ἀπὸ τὰ Τρίκαλα Κορινθίας, «πολλὰ δένδρα θεριακωμένα καὶ μοναχικά εἶναι στοιχειωμένα, καὶ τὰ φυλᾶνε τὸ καθένα τὸ στοιχεῖο του,

29. Γεωπ. 2, 44, 1-2.

30. Πρβλ. τὴν παρατήρηση τοῦ Ν. Γ. Πολίτη γιὰ τὴν παράδοση που ἀναφέρεται στὸ ἡμερολόγιο τοῦ Κωνσταντινίου Διοικητῆ (δ.π., σ. 293-294), κατὰ τὴν ὅποια ἡ παράδοση αὐτὴ «ἔχει μὲν προσλάβη θρησκευτικὴν χροιάν, ἐν τῇ διατυπώσει, ὑπὸ τὴν ὅποιαν παρουσιάζεται, ἀλλὰ προδήλως ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν περὶ στοιχειωμένων δένδρων, τὰ ὅποια ὁ ἐκρίζων ἢ τέμνων θηρσκει».

31. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις 1, 1904, σ. 177-178, ἀριθ. 324.

γι' αυτό κανείς δὲν κοιτάει νὰ τὰ πειράξῃ. Καὶ γνωρίζεται εὐκολὰ ποῖο δέντρο στοιχειώνει, γιατί πρόωρα μεγαλώνει καὶ δυναμώνει πολὺ...»³².

Στὴν Ἀλωνίσταινα Μαντινείας αὐτῆς Μηλιάς τὸν κάμπο... ἦτανε νιὰ ἐτιὰ. Ὁ συχωρεμένος ὁ Δημητράς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γιανναρά ἀπὸ τοῦ Σιέχη, ἀνέβηκ' ἕνα μεσημέρι νὰ κόψῃ κλάρες, νὰν τίς πᾶῃ στὸ σπίτι του νὰ μαυροπλύνουνε. Ἦτανε μοναχός, κ' ἐκεῖ πῶκοψε δυὸ τρεῖς κλάρες, ἀκούει καὶ σεῖεται ἢ ἐτιὰ καὶ σκούζει. "Ὦχ! ἐγὼ εἶμαι ἢ ἐτιὰ· γιατί μὲ κόβεις; βάνε στὴ στιγμή τοὺς κλώνους στὴ θέση τους". Ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε πού ἀκούσε νὰ μιλάῃ τὸ δέντρο, κ' ἐκατέβηκε λιγοθυμισμένος. Σὲ τρεῖς ἡμέρες ἐπέθανε, κι ἄφηκε τὴν κακομοῖρα τὴ γυναῖκα του μ' ἑφτά παιδιά»³³.

Στὴν Σάμο διηγοῦνται ὅτι «εἰς τὸ χωριὸ τῆς Λέκας εὐρίσκονται πολλὰ πλατάνια, μεγάλα καὶ φουντωτά, ἀλλὰ κανείς δὲν τολμᾷ νὰ βάλῃ ἐπάνω τους πελέκι ἢ πρίο-νι. Μιὰ φορὰ ἠθέλησε ἕνας γεωργὸς νὰ κόψῃ ἕν' ἀπὸ αὐτὰ τὰ πλατάνια, ἀλλὰ τὸ στοιχειὸ τοῦ δένδρου τὸν ἐσκότωσε»³⁴.

Ὁ ἴδιος ἔχω καταγράψει καὶ δημοσιεύσει παράδοση ἀπὸ τὴν Ἀμοργὸ Κυκλάδων, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἕνας ἱερέας, ἰδιοκτῆτης κτήματος, στὸ μέσο τοῦ ὁποίου βρίσκεται μοναδικὸ παλαιὸ δένδρο τοῦ ὁποίου διατηροῦνται μόνο ὁ κορμὸς καὶ μερικὰ ξερὰ κλαδιά, φοβᾶται νὰ τὸ ἐκριζώσῃ, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ τοὺς συντοπιῆτες του θεωρεῖται στοιχειωμένο»³⁵.

Γενικά, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ν. Γ. Πολίτης, εἶναι πανελλήνια ἡ δοξασία ὅτι αὐτὸς πού ἐκριζώνει ἢ κόβει παλαιὰ καὶ μεγάλα δένδρα πεθαίνει, ἐπειδὴ εἶναι στοιχειωμένα. Τὰ μεγάλα καὶ παλαιὰ δένδρα ἔχουν ψυχὴ, ἢ ὁποία, ὅπως πιστεύεται, ἐνοικεῖ μέσα σὲ κάθε ἕνα ἀπὸ αὐτὰ καὶ συνδέεται μὲ τὴν ζωὴ του. Ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἔχει τὴν δύναμη νὰ βλάπτῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ὑπάρχουν καὶ πολλὲς παραλλαγές, ὅπως ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ δένδρου εἶναι αὐτοτελὲς ὑπερφυσικὸ ὄν, πού ἐνοικεῖ στὸ δένδρο καὶ ἐμφανίζεται πλησίον του, ὅτι τὸ στοιχειὸ τοῦ δένδρου δὲν συνυπῆρχε ἀνάκαθεν μὲ τὸ δένδρο, ἀλλὰ ἡ συνύπαρξή του εἶναι περιστασιακὴ κ.ἄ. Γενικά τὸ στοιχειὸ τοῦ δένδρου ἢ ἡ ψυχὴ του πιστεύεται ὅτι τιμωρεῖ ὅποιον ἀποπειράται νὰ βλάψῃ τὸ δένδρο, πρὸς ἐξουδετέρωση

32. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις 1, δ.π., σ. 178, ἀρ. 325.

33. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις 1, δ.π., σ. 178-179, ἀριθ. 326.

34. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις, 1, δ.π., σ. 177, ἀριθ. 323.

35. Στεφ. Δ. Ἡμέλλου, Λογογραφικὰ τόμ. Β', Ποικίλα, Ἀθήνα 1992, σ. 107. Βλ. καὶ Κλ. χρ. 2342, σ. 270 (Νάξος, Κοιμακὴ 1960). Γιὰ στοιχεῖα δένδρων κάνουν λόγο καὶ ἄλλες παραδόσεις πού δημοσιεύει ὁ Ν. Γ. Πολίτης (Παραδόσεις 1, δ.π., ἀριθ. 491, 529, 530, 531, 532, 533 καὶ 535).

δὲ αὐτοῦ τοῦ κινδύνου προσπαθοῦν οἱ ἄνθρωποι κατὰ Ἑλληνικὴ καὶ παγκόσμια ἀντίληψη νὰ χρησιμοποιοῦσιν μαγικά καὶ ἄλλα μέσα³⁶.

Ἄς σημειωθῆ ὅτι οἱ παραδόσεις αὐτὲς μὲ τὸ πολὺ ἐντυπωσιακὸ των περιεχομένου εἶναι γνωστὲς καὶ μὲ μορφὴ λογοτεχνικὴ, σὲ παλαιότερα λογοτεχνικὰ κείμενα.

Τὸ λογοτεχνικὸ βέβαια ἔργο κινεῖται σὲ ἄλλον χῶρο καὶ ἐξυπηρετεῖ ἄλλους σκοποὺς μὲ ὅ,τι αὐτὸ συνεπάγεται σὲ σχέση μὲ τὴν ἀξιοπιστία τῆς παραδόσεως. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι στὴν προκειμένη ἰδίως περίπτωση δὲν μπορεῖ κανεὶς πολὺ εὐκολὰ νὰ διακρίνῃ τὴν παράδοση, ποὺ ὑπόκειται ὡς βάση τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ συγγραφέα. Παραθέτω δύο σχετικὲς παραδόσεις τῶν Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη καὶ Ζαχαρία Παπαντωνίου ἀντίστοιχα, μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια τῶν συγγραφέων.

Τὸ δένδρο, κατὰ τὸν Παπαδιαμάντη, ἦταν «μεμονωμένον, πελώριον, μία βασιλικὴ δρῦς... μεγαλοπρεπές...» μὲ κορμὸ, «ὅστις θὰ ἦταν ἀγκάλιασμα διὰ πέντε παιδιὰ ὡς ἐμέ...», τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται σ' αὐτὸν γιὰ νὰ τοῦ πῆ: «Εἶπέ νὰ μοῦ φεισθοῦν νὰ μὴ μὲ κόψουν... διὰ νὰ μὴν κάμω ἀκουσίως κακόν. Δὲν εἶμ' ἐγὼ νόμφη ἀθάνατος· θὰ ζήσω ὅσον αὐτὸ τὸ δένδρον». Παρὰ τὴν προειδοποίησιν, τὸν πληροφορεῖ κάποτε «μία γραῖα» ὅτι «ὁ σχωρεμένος ὁ Βαργένης τὸ ἔκοψε... μὰ κ' ἐκεῖνος δὲν εἶχε κάμει νισάφι μὲ τὸ τσεκούρι του· ὅλο θεόρατα δένδρα, τόσα σημαδιακὰ πράματα.. Σὰν τὸ 'κοψε κ' ὕστερα, δὲν εἶδε χαῖρι καὶ προκοπή. Ἄρρωσθησε, καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε... Τὸ Μεγάλον Δένδρον ἦτον στοιχειωμένον»³⁷.

Κατὰ τὸν Παπαντωνίου «Ἦταν ἓνας πεῦκος! μὰ τί πεῦκος! Ἐκρουε τὰ οὐράνια, ποὺ λέει ὁ λόγος... Ἀπὸ κάτω μποροῦσε νὰ σταθῆ ἓνα κοπάδι... Λένε, πὼς μέσα στὸ κορμί του κοιμόταν μιά νεράιδα... Μεγαλύτερος πεῦκος δὲν φάνηκε ποθενά... Ὡσπου ἤρθε μιά χρονιά ὁ Γιάννης ἀπὸ τὸ Πουρνάρι καὶ τὸν πελέχησε μὲ τὸ τσεκούρι γιὰ ρετσίνι... Ὁ Γιάννης ἄρχισε νὰ μετρᾷ τὰ κούτσουρα, ποὺ θὰ εἶχε, ἂν τὸν ἔκοβε ὀλότελα. Τὴν τρίτην χρονιά τὸν γκρέμισε... Ὁ πεῦκος, λένε, τὴν ὥρα ποὺ ἔπεφτε, τὸν κα-

36. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις 2, 1904, σ. 916 κ.εξ.

Στὴν Γορτυνία «ἄμα οἱ πρωινάδες κόψουν κανὰ δέντρο, ἀμέσως, ἀφοῦ πέση κάτω τὸ δέντρο, πρῶτη τους δουλειὰ εἶναι νὰ βάλλουν ἀπάνω στὸ κομμένο δέντρο μιά πέτρα, γιὰ τὸ στοιχειὸ θυμάνει πὸ κόψανε τὸ κλαρί, καὶ ὅποιον πρωτοεῦρη μπροστά του θάν τὸν φάη, ἢ ἂν δὲν εὕρῃ κανέναν, θὰ φάη ἐκεῖνον ποὺ τὸ 'κοβε, καὶ ἄμα βρισκίει λιθάρι ἀπάνω, τότε τρώει τὸ λιθάρι, ἀφοῦ πεταχτῆ ἀπὸ τὸν κομμένον κορμὸ τὴν οὐλοπρῶτη βολὰ» (Νικ. Λάσκαρη, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖα τῆς, σ. 280, πρβλ. Στίλβωνος Π. Κυριακίδου, Ἡ λουδορία, λαϊκὴ παράδοσις περὶ τοῦ ξύλου τοῦ Σταυροῦ, Λαογραφία 7 (1923), σ. 270).

37. Βλ. Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, Ὑπὸ τὴν βασιλικὴν δρῦν, Ἄπαντα Γ', σ. 327 - 331 (κριτικὴ ἔκδοσις Ν. Δ. Τριανταφυλλόπουλος, Ἀθήνα 1989).

ταράστηκε. Καί σάν είχε την κατάρα τοῦ πεύκου, δὲν μπορούσε ὁ Γιάννης νὰ βγῆ ποτὲ ἀπὸ τὸν κάμπο. Γιατὶ τὰ δέντρα, βλέποντάς τον, περπατοῦσαν κι ἔφευγαν. Κι ὁ λόγος ἔλο τραβοῦσε μακριά. Κι ὁ Γιάννης ἔλο ἀπόμεινε στὰ ξερολίβαδα... Κι ὁ Γιάννης περπατοῦσε κι ἦταν πάντα στὸν ἴδιο τόπο. "Ὡσπου σωριάστηκε. Καί τοῦ ἔβγαλαν κι ἓνα τραγοῦδι, πού λέει ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία. "Ἐχει καὶ σκοπό. Μὰ ὅσο γιὰ τὰ λόγια, ἐγὼ δὲν τὰ ξέρω" στὰ χαρτιά θὰ τὰ βρῆτε· γιατί πέρασε στὰ χαρτιά αὐτὴ ἡ ἱστορία»³⁸.

Ἐκείνη ἀπὸ ὅσα ἐξετέθησαν παραπάνω φαίνεται σαφῶς ὅτι ὁ θρησκευτικὸς φόβος εἶναι, ὅπως ἦδη ἐσημείωσα, ὑστερογενὴς προσαρμογὴ σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν εὐρύτατα διαδεδομένον δεισιδαίμονα φόβο καὶ τὴν συνδεδεμένη μὲ αὐτὸν πίστη γιὰ τὸ στοιχειὸ ἢ τὴν ψυχὴ τῶν δένδρων, πού εἶναι ἀναμφισβήτητα πρωτογενῆ. "Ὅτι αὐτὸ ἰσχύει φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα, ὅπου ἡ δεισιδαίμων ἀντίληψη περὶ ὑπάρξεως δένδρων νομιζομένων ἱερῶν, δηλ. δένδρων στὰ ὅποια ἐνοικεῖ στοιχειὸ ἢ ψυχὴ, καταπολεμεῖται ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἁγίους, προκειμένου οἱ πιστοὶ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν δαιμονικὴ πρόληψη. Μέχρι τώρα εἶναι γνωστὰ λίγα ἀγιολογικὰ κείμενα, στὰ ὅποια περιλαμβάνονται καὶ ὅσα ἄλλα κείμενα τὰ παρακολουθοῦν, πού ἐντοπίζονται κυρίως στὸν χῶρο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγεται ὁ βίος τοῦ Ἁγίου Ὑπατίου, Ἁγίου καταγομένου ἀπὸ τὴν Φρυγία, πού ἐζήσε κατὰ τὰ ἔτη 366-446. Τὸν βίο συνέγραψε ὁ μαθητὴς του Καλλίνικος καὶ παραδίδεται ἀπὸ κώδικες τοῦ 10ου αἰ. κ.ἐξ. Κατὰ τὸ σχετικὸ χωρίο τοῦ βίου, ὅταν ὁ Ἁγιος Ὑπάτιος καὶ ἡ συνοδεία του, κατευθυνόμενοι σὲ ἓνα μοναστήρι, ἐφθασαν στὴν Θράκη, *ἠηλίσθησαν ἐν ᾧ κατελήφθησαν ὄρει. Ἐν δὲ τῷ ἐνὶ μέρει δασὺ ἦν τὸ ὄρος ἀπὸ τῶν δένδρων, καὶ φοβερὸς ἦν ὁ τόπος ἀπὸ τῶν δαιμόνων ἀλιζομένων». Τελικὰ *ἤηκουον ψόφους ἐν τοῖς δένδροις φεγγόντων τῶν δαιμόνων»*³⁹.*

38. Βλ. Ζαχ. Παπαντωνίου, *Τὰ ψηλά βουνά* (βιβλιόπ. Ἑστίας), σ. 103-104. Στίς σ. 105-108 ποίημα τοῦ ἴδιου, ἀναφερόμενο στὴν ἴδια παράδοση μὲ τίτλο «Ἡ κατάρα τοῦ πεύκου». Σύντομο ποίημα μὲ ὑπαινιγμὸ στὴν σχετικὴ παράδοση ἔχει συνθέσει καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Χατζόπουλος. Στίς δύο πρῶτες τετράστιχες στροφές του γίνεται λόγος συγκεκριμένα γιὰ τὴν ἀλυγερὴ Ἀμαδρυάδα πού "μαζὶ μὲ τὴ θεόρατη βελανιδιά μοῖρα κακὴ τὴν ἔσυρε / στοῦ χάρου τὸ κρεβάτι" (Κωνσταντῖνου Χατζόπουλου, *Τὰ ποίηματα*, Ἀθήνα 1992 σ. 118-119 [Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη, Ἰδρυμα Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη, φιλολογικὴ ἐπιμέλεια Γιώργος Βελουδῆς], πρβλ. καὶ Ρένος Ζαμάρου, Ἐπὶ τὴν Βασιλικὴν Δρῦν τοῦ Παπαδιαμάντη, Δύο ὑπερρεαλιστικὲς ἐκδοχὲς στὸν Ἐμπειρικό καὶ στὸν Ἐγγονόπουλο, *Γράμματα καὶ τέχνες* 72 [1994], σ. 31-34).

39. Βίος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ὑπατίου τοῦ ἐν Ρουφινιαναῖς 2, 1 (ἐκδ. G. J. M. Bartelink, Paris 1971, Sources Chrétiennes 177, σ. 76). Τὸ κείμενο ἐκδίδεται κριτικὰ μὲ ἐνδιαφέρουσα εἰσαγωγή καὶ σημειώσεις πού ἀναφέρονται στὸν συγγραφεὴ Καλλίνικο, στὸν χρόνο συνθέσεως τοῦ βίου, στὰ ἀγιολογικὰ του δεδομένα, σὴ γλῶσσα κ.ἄ.π.

Ἡ διατύπωση αὐτὴ τῆς εἰδήσεως, ὅπως γίνεται, εἶναι μᾶλλον ἀόριστη καὶ ἔτσι ἀπολύτως κρινομένη θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηρίξη κανεὶς ὅτι ἀπηχεῖ ἓνα ἐπεισόδιο τῆς παλαιᾶς μάλιστα μοναστικῆς ζωῆς, ὅπου ὁ Ἅγιος κατὰ ἓνα τρόπο σχεδὸν τυπικὸ βρίσκειται συχνὰ ἀντιμέτωπος μὲ τοὺς δαίμονες, τοὺς ὁποίους μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Σταυροῦ καταπολεμεῖ μὲ ἀπόλυτη ἐπιτυχία. Στὸν ἴδιο αὐτὸν βίο παρουσιάζεται πολλὰς φορὰς ἀκόμη ἢ πάλιν τοῦ Ἁγίου - Ἐρημίτη μὲ τὸν δαίμονα ἢ τοὺς δαίμονες, τοὺς ὁποίους ἀντιμετωπίζει μὲ ἐπιτυχία. Εἶναι χαρακτηριστικὸς ἐν προκειμένῳ ὁ βίος τοῦ ἄλλου μεγάλου Ἁγίου τῆς Ἐρήμου, τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, τὸν ὅποιον ἐβασάνιζαν οἱ δαίμονες, πού τοὺς ἀντιμετώπιζε ἐπιτυχῶς μὲ τὰ ἴδια πάλιν, ὅπως καὶ ὁ μεταγενέστερός του Ὑπάτιος, μέσα.

Στὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ θέματος πού μᾶς ἀπασχολεῖ καὶ ἀπὸ πλευρᾶς οὐσίας καὶ ἀπὸ πλευρᾶς τόπου μᾶς εἰσάγει ἓνα ἄλλο χωρίο τοῦ βίου τοῦ Ὑπατίου, πού ἔχει ὡς ἐξῆς: «*Ζῆλον δὲ εἶχε Θεοῦ καὶ πολλοὺς τόπους ἐν τῇ Βιθυνῶν χώρα ἀπὸ πλάνης εἰδωλικῆς ἡμέρωσαν· εἰ που γὰρ ἤκουσεν ὅτι ἡ δένδρον ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον προσκυνουσαί τινες, ἤρχετο ἐκεῖ εὐθὺς παραλαβὼν τοὺς μονάζοντας τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς καὶ κατακόφας αὐτὸ κατέκαιεν πυρὶ*»⁴⁰.

Πολὺ ἀργότερα, τὸν 9ο αἰῶνα, ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος (Κύριλλος), ὁ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο ἀδελφοὺς ἱεραποστόλους τῶν Σλάβων, ἐπανερχόμενος στὴν Κωνσταντινούπολη παρενέβη ἐνεργητικὰ γιὰ νὰ ἐκριζώσῃ εἰδωλολατρικὰς δεισιδαιμονίας τῶν Χριστιανῶν. Οἱ τελευταῖοι στὴν Πανονία ἀπέδιδαν τιμὰς σὲ μιὰ μεγάλη ἱερὴ βελανιδιά. Ὁ Ἅγιος πέτυχε νὰ πείσῃ τοὺς κατοίκους ὅτι αὐτὸ ἦταν εἰδωλολατρικὸ ἔθιμο καὶ ἦταν ὁ ἴδιος πού κατάφερε τὸ πρῶτο χτύπημα μὲ πέλεκυν στὸ δένδρον, πού κόπηκε⁴¹.

Ἄλλὰ ἐκεῖ ὅπου τὰ πράγματα εἶναι κυριολεκτικῶς ἀποκαλυπτικὰ λόγω τῆς λεπτομερέστατης ἐκθέσεως, μέχρις ἐσχάτων λεπτομερειῶν, τοῦ ἐπεισοδίου μὲ τὸ ἱερὸ δένδρον εἶναι στὸν βίο τοῦ Ἁγίου Νικολάου, Ἀββᾶ τῆς μονῆς τῆς Ἁγίας Σιών (ἀκμάζει τὸν 6ο αἰ.), Ἁγίου πόλεως πού βρισκόταν πλησίον τῶν Μύρων τῆς Λυκίας, ὅπου ἡ λατρεία τοῦ γνωστοῦ μεγάλου Ἁγίου, ἐπισκόπου Μύρων, Νικολάου (4ος αἰ.) ἦταν ἀπὸ νωρὶς ἰδιαίτερα διαδεδομένη.

Ἡ σχέση τῶν δύο ὁμωνύμων Ἁγίων, πού ἔδρασαν στὴν ἴδια μάλιστα περιοχὴ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Λυκία, εἶναι στενωτάτη. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι οὐσιαστικὰ πρόκειται γιὰ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Ἅγιο, τὸν Ἅγιο Νικόλαο τῶν Μύρων, ἀφοῦ λίγους μόνον αἰῶνες — πρὶν ἀπὸ τὸν 10 αἰ. — μετὰ τὴν ἀκμὴ τοῦ Ἀββᾶ τῆς Σιών ὁ βίος καὶ

40. Ὁ.π., 30, 1 (σ. 200).

41. Βλ. F. Dvornik, *Les Slaves. Byzance et Rome au IXe siècle*, Paris 1926, σ. 141-142 (Travaux publiés par l'Institut d'études Slaves IV). Πρβλ. Nancy D. Sevcenkova, *The Life*, ὅπως στὴν ἐπόμενη σημ. 42, σ. 93, σημ. 3.

τὰ θαύματα τοῦ τελευταίου, πού εἶχαν μεγάλη ἀπήχηση στήν ἀγιολογική καί ἀγιογραφική παράδοση καί τέχνη, ἀποδόθηκαν στόν πρῶτο, στόν ἐπίσκοπο τῶν Μύρων, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία διαδόθηκε εὐρύτατα (ἀπό τόν 9ο αἰ. κ.έξ.) σέ ὀλόκληρο τόν χριστιανικό κόσμο, ἀνατολικό καί δυτικό⁴².

Τό θέμα τοῦ ἱεροῦ δένδρου, πού μᾶς ἐνδιαφέρει, περιλαμβάνεται κατ' ἀρχήν καί βασικά στήν λεγόμενη Vita Nicolai Sionitae, γραμμένη μετά τὸ 564, ἴσως ἀπό κάποιον μοναχό τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Σιών, καί εἶναι ἓνα ἀπό τὰ πιό ἐνδιαφέροντα, ἀπό τὰ ἐκτενέστερα καί ἐντυπωσιακώτερα θαύματα πού περιλαμβάνονται στόν βίο καί αὐτὰ εἶναι πολλά.

Τὰ κείμενα μέ τὸ θέμα εἶναι τὰ ἐξῆς, ὅπως τὰ ἐκδίδει καί τὰ τιτλοφορεῖ ὁ Anrich:

1. Vita Nicolai Sionitae.

Μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἡλθόν τινες προσπίπτοντες τῷ ὁσίῳ Νικολάῳ ἀπὸ τῆς Πλακωμιτῶν κόμης λέγοντες· Ἐοῦλε τοῦ θεοῦ, ἔστιν ἐν τῷ ἡμετέρῳ κτήματι ξύλον ἱερὸν, ἐφ' ᾧ ἐνοικεῖ πνεῦμα εἰδώλου ἀκαθάρτου, καὶ ἀφανίζει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν ἀγρόν· κάταστρον γάρ ἐστι καὶ τῆ χώρα, καὶ οὐ δυνάμεθα καλῶς διαπραξάσθαι ἐξ αὐτοῦ. παρακληθεῖσα οὖν ἡ ὑμῶν ὁσιότης ἀξιώσῃ παραγενέσθαι σὺν ἡμῖν καὶ ἐκκόψαι αὐτό, ὅπως ὁ φιλόνητος θεὸς διὰ τῶν εὐχῶν σου ἀποδιώξῃ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα τὸ ἐνοικοῦν ἐν αὐτῷ τῷ ξύλῳ, καὶ εἰρηνεύσαντες ἀνεσιν λάβῃ ὁ ἀγρὸς σὺν τῇ χώρᾳ.

Παρακληθεῖς δὲ ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος πλείστα παρὰ τῶν οἰκούντων τὴν Πλακωμιτῶν κόμην, προσευξάμενος ἐπέστη τῷ τόπῳ, οὗ ἦν τὸ ξύλον ἐστῶτα. ἰδὼν δὲ ὁ δαίσιος Νικόλαος τὸ ξύλον λέγει· Ἐοῦτό ἐστιν τὸ ἱερὸν ξύλον, ἀποκριθέντες δὲ οἱ ἄνδρες τοῦ προλεχθέντος ἀγροῦ λέγουσιν αὐτῷ· Ἄναί, κύριε. καὶ λέγει ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος· Ἐτί ἐστιν ἡ κοπὰς ἡ οὔσα ἐν τῷ ξύλῳ, λέγουσιν αὐτῷ οἱ ἄρχαίων ἡλθεν κόψαι τὸ ξύλον μετὰ δύο ἀξινῶν καὶ ἐνὸς πέλυκος. καὶ ὡς ἤρξατο κό-

42. Γιὰ τὰ θέματα σχέσεων τῶν Ἁγίων κ.ά. βλ. ἐπιλεκτικά: Nancy P. Sevcenko, *The life of Saint Nicholas in byzantine art*, Torino 1983, σ. 18-24 (διδακτ. διατριβή), ὅπου στίς ὑποσημειώσεις καί ἡ προγενέστερη βιβλιογραφία. Ihor Sevcenko - Nancy Patterson Sevcenko, *The life of Saint Nicholas of Sion, Text and Translation by...* Brookline Massachusetts, 1984, σ. 11-19 (στὴν σελ. 19 καὶ σχετικὴ πάλιν βιβλιογραφία). Στὴ σ. 20 κ.έξ. ἐκδίδεται τὸ κείμενο τῆς Vita Sionita μόνον. Gustav Anrich, *Hagios Nikolaos, Der heilige Nikolaos in der griechischen Kirche, Texte und Untersuchungen I, die Texte*, Leipzig-Berlin 1913, II, *Prolegomena, Untersuchungen, Indices*, Leipzig-Berlin 1917. Στὸ ἔργο αὐτό, πού εἶναι θεμελιώδες, δημοσιεύονται χριστικῶς πλὴν τῆς Vita Sionita καί ἄλλα τὰ ἄλλα, ὅπως θὰ δοῦμε, σχετικὰ μέ τὸν βίο καί τὴν πολιτεία τοῦ Ἁγίου Νικολάου κείμενα.

πειν αὐτό, τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξήρπασεν τὰ ξίφη καὶ ἐφόβισεν τὸν ἄνθρωπον, ὡς καὶ τὴν ταφήν αὐτοῦ εὐρεθῆναι πρὸς τὴν ῥίζαν τοῦ δένδρου'. προσευξάμενος δὲ ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος, παρεστῶτων πλήθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παιδιῶν ὡσεὶ τριακοσίων ἐπὶ τὸ θεωρῆσαι τὴν τοῦ θεοῦ δημιουργίαν — οὐ γὰρ ἐπέιθοντο πάντες, ὅτι τοιοῦτον ξύλον ἱερὸν ὑπάρχοντα μέλλει κόπτεσθαι —, τότε ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος, κλίνας τὰ γόνατα, προσηύξατο ἐπὶ ὥρας δύο. καὶ ἀναστὰς ἐπέτρεψεν τοῖς συμπαρεστῶσιν ἀνδράσι λέγων· Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἁγίας Σιών, δεῦτε, ἐπιχειρήσατε κόπτειν αὐτό'.

Τρόμος δὲ ἔλαβεν πάντας τοὺς παρεστῶτας τῷ ὀσίῳ Νικολάῳ, ὡς μηδὲ θεωρεῖν τολμησαὶ τὸ ξύλον. τότε ἔφη ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος· Ἄδτε μοι τὸ ξίφος, κἀγὼ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου μου κόπτω αὐτό.' λαβόμενος δὲ τὸ ξίφος ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος καὶ σφραγίσας, ἔδωκεν τῷ ἱερῷ ξύλῳ πληγὰς ἑπτὰ. ἰδόντα δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, ὅτι τὴν τοῦ θεοῦ ἐξουσίαν ἔχει ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος, πληγέντος τοῦ ξύλου ὑπὸ τῶν ὀσίων αὐτοῦ χειρῶν, ἀνέκραγεν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα λέγοντα· Ὅδαί μοι, ὅτι τὴν τσασύτην ἀΐξῃσιν τῆς κατοικίας μου ἐθέμῃρ ἐν τῷ ξύλῳ τούτῳ τῆς κυπαρίσσου, μηδέποτε ὑπὸ τινος νικηθεῖς. καὶ νῦν ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος φυγαδεύει με, ὡς μηκέτι ὀφθῆναι με ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. οὐ μόνον γὰρ ὅτι ἐκ τῆς παροικίας τοῦ ἐμοῦ δένδρου ἐξήγαγέν με, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μεθορίων τῆς Λυκίας σὺν τῇ ἁγίᾳ Σιὼν διώκει με.' τελειομένης δὲ τῆς ἐκκόψεως τοῦ τοιοῦτου ἱεροῦ ξύλου, λέγει ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος· Συνάχθητε πάντες ὁμοθυμαδὸν κατὰ τοῦ Ἀνάβου ἐπὶ ἄρκτον· συνορᾶτο γὰρ ἡ πτώσις τοῦ ἱεροῦ ξύλου ἐπὶ δυσμάς. τὸ δὲ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐνόμιζεν ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ ἐκφοβεῖν τὸν ὄχλον. καὶ ἔνευσεν τὸ ξύλον κατὰ ἄρκτον ἐπὶ τοῦ Ἀνάβου, ὅπου ἴστατο ὁ ὄχλος θεωρῶν, ὡς πάντας φοβηθέντας κρᾶζειν, μιᾷ τῇ φωνῇ λέγοντας· Δούλε τοῦ θεοῦ, τὸ ξύλον ἐπάνωθεν ἡμῶν ὤρμησεν, καὶ ἀπολλύμεθα.' ὁ δὲ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος, σφραγίσας τὸ ξύλον καὶ ἀντιβὰς ταῖς δύο χερσίν, λέγει τῷ ἱερῷ ξύλῳ· Ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ κελεύω σοι ὑπόστρεψον εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ὑπαγε, ὅπου ὤρισέν σοι ὁ θεός.' θελήματι δὲ τοῦ θεοῦ εὐθέως ἀνέκαμψεν τὸ ξύλον καὶ ὤρμησεν ἐπὶ δυσμάς, ὅπου ἡ πτώσις αὐτοῦ ἐγένετο. ἀπὸ δὲ τῆς ὥρας ἐκείνης οὐκέτι ὤφθη τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐν τοῖς ὄρειοις ἐκείνοις. καὶ ἐδόξασαν τὸν θεὸν πάντες λέγοντες· Εἷς θεός, ὁ δώσας ἐξουσίαν τῷ δούλῳ αὐτοῦ κατὰ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων'.

Κοπέντος δὲ τοῦ ἱεροῦ ξύλου, ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ ἐδήλωσεν ἐν τῇ Μυρέῳν μητροπόλει ἐπὶ τὸ εὐρεῖν τεχνίτας καὶ πρῆσθῆναι τὸ ξύλον. ἀκούσαντες δὲ οἱ τεχνῖται τὸ μέγεθος τοῦ ξύλου, ὅτι οὐ μόνον τὸ πάχος ἔσχεν ἡ τομὴ αὐτοῦ πηχῶν τριῶν ἡμίσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ὕψος πηχῶν τεσσαράκοντα, ἐδειλίασαν [λέγοντες] ὅτι Ὅδα ἂν περιγίγνεσθαι [ἰσχυρόμεν] τοῦ τοιοῦτου ξύλου. ἐδήλωσεν δὲ ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος

εὐρίσκεισθαι κατὰ πᾶσαν πόλιν τεχνίτας. καὶ μὴ εὐρηκῶς, ἠγαγκάσθη δηλῶσαι ἐν τῇ Καρκαβιωτῶν κόμῃ. καὶ εὐρέθησαν τεχνίται ὀνόματα πέντε, καὶ τῇ τοῦ θεοῦ δυνάμει καὶ ταῖς εὐχαῖς τοῦ ὁσίου Νικολάου τὴν πρισμαὴν τοῦ ξύλου ἐποίησαντο. ἰδοῦσα δὲ πᾶσα ἡ περίχωρος τῆς Ἀρνεατῶν καὶ Μυρεῶν ἐνορίας, ὅτι διὰ τῶν εὐχῶν τοῦ ὁσίου Νικολάου ἐπίσθη τὸ ξύλον, ἤρχοντο ἐξ εὐχῆς σύρειν αὐτό, συρθέν δὲ ἦλθε ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ ἐνδόξῳ οἴκῳ τῆς ἁγίας Σιών. καὶ πάντες ἐδόξαζον τὸν θεόν, τὸν δώσαντα τοιαύτην ἐξουσίαν τῷ δούλῳ αὐτοῦ Νικολάῳ⁴³.

2. Vita Lycio-Alexandrina.

«ὁ δούλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος... εἶπεν πρὸς πάντα τὸν λαὸν ὅτι: "Ἐν τινι τόπῳ θέλω οἰκοδομῆσαι τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σιών, καὶ κελεύω τοῦ ἔλθειν τεχνίτας πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ." καὶ ἀνῆλθεν ἐν τῷ ὄρει, ἔνθα τὸ φῶς ἐθεάσατο. ἄγγελος γὰρ κυρίου ἐκαθέζετο ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ· ἔφαινε γὰρ τὸ ὄρος διὰ παντὸς καὶ οἰκοδομὴ τοῦ ναοῦ:

Ἐζήτησαν ξύλον οἱ τεχνίται τὸ βαστάζοντα τὴν σκευὴν τοῦ ναοῦ, καὶ οὐχ εὐρίσκον τοιοῦτον ξύλον. καὶ ἐλθόντες τινὲς ἄνδρες λέγουσιν πρὸς τὸν ἅγιον: Ἄουλε τοῦ θεοῦ, ἐν τῷ τόπῳ ἡμῶν ἐστὶν ξύλον ἱερὸν πάνυ καὶ ὠραῖον τῇ ἰδέᾳ σφόδρα. καὶ κατοικεῖ ἐν αὐτῷ πνεῦμα πονηρὸν. καὶ εἴ τις ἂν ἐπέλθῃ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, κἂν τε ἄνθρωπος κἂν τε κτήνος, ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ ἀκαθάρτου δαίμονος· καὶ ἔστιν ὁ τόπος ἄβρατος." καὶ ἀκούσας ὁ ἅγιος ταῦτα, κελεύει τὸν ἀρχιδιάκονα αὐτοῦ κρῦσαι τὸν κύρικα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐπισυναχθῆναι τὸν λαόν. καὶ κελεύει ἄραι λιτὴν καὶ ἐπελθεῖν μετὰ πάντων, ἔνθα ἴστατο τὸ ἱερὸν ξύλον. ἀνῆλθεν πολὺ πλῆθος, ἰδεῖν τὸ γεγονός. καὶ προσελθὼν πᾶς ὁ λαὸς ἔγγιστα τοῦ ξύλου ὡς ἀπὸ διαστήματος ἑνός, οὐδεὶς ἐτόλμα προσεγγίσει αὐτῷ· ἐφοβοῦντο γὰρ πάντες τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα. καὶ ποιήσας ὁ ἅγιος τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα καὶ λαβὼν πέλεκυ, εἰσῆλθεν μόνος ἐπὶ τὸ δένδρον. καὶ θεωρήσας τὴν παχὴν, εἶδεν πληγὰς τρεῖς ἐν αὐτῷ. καὶ ἠρώτησεν: "Τί ἐστὶν αἱ πληγαί, ἃς ἔχει ἐπὶ τὴν ῥίζαν;" καὶ εἶπον πρὸς τὸν ἅγιον ὅτι: "Τις τῶν ἀρχαίων ἠθέλησεν ἐκκόψαι αὐτό. καὶ δώσας πληγὰς τρεῖς, ἀνῆρέθη ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀκαθάρτου· καὶ ἴδε, ὁ τάφος αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ῥίζαν τοῦ δένδρου." καὶ ποιήσας εὐχὴν ὁ δούλος τοῦ θεοῦ καὶ λαβὼν τὸν πέλεκυ εἶπεν: "Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος." καὶ οὕτως εἰπὼν, ἔδωκεν ἐν τῷ ξύλῳ πληγὰς τρεῖς τὰς τεμνοῦσας· καὶ ἴστατο πᾶς ὁ λαὸς θεωρῶν. κελεύει ὁ ἅγιος τρεῖς ἄνδρας, καὶ ἤρξαντο ἐκκόπτειν τὸ ξύλον. καὶ γενομένης τῆς ἀποτομῆς τοῦ ξύλου ἐπ' ἀνατολῶν, ἔνθα οἱ ἄνδρες ἴσαντο, καὶ ἰδόντες οἱ ἄνδρες, ἀνέκραξαν μίαν φωνήν, καὶ λέγοντες: Ἄουλε τοῦ θεοῦ, βοήθη-

σον ἡμῖν.' και ἀναστὰς και σφραγίσας τὸ ξύλον, ἐγένετο ἡ πτώσις αὐτοῦ ἐπὶ δύοιν. και ἐξῆλθεν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπὸ τοῦ ξύλου και εἶπεν· 'Νικόλαε, διώκεις με ἀπὸ τῆς κατοικίας μου. ποιήσεις σε ἔχω και εἰς ἑτέρας πόλεις εἰσελθεῖν.' και ἀκούσαντες πάντες τῆς τοῦ δαίμονος φωνῆς, ἐθαύμασαν και ἔλεγον πρὸς ἑαυτούς· 'Οὐδέποτε εἶδομεν τοιαύτην χάριν'.

Και κατελθὼν ὁ δοῦλος τοῦ θεοῦ Νικόλαος ἐπὶ τὴν Μυρέων μητρόπολιν, ἐκέλευσεν τέκτονας ἀπελθεῖν και πορθῆσαι τὸ ἱερὸν ξύλον. και τῶν τεχνιτῶν (ἀπελθόντων) και ἀπαρτισθέντος τοῦ ἱεροῦ ξύλου τοῦ κομισθῆναι, και ἐκέλευσεν ὁ ἅγιος ἀελθεῖν δεκάδας πέντε τοῦ ἀγαγεῖν τὸ ἱερὸν ξύλον. οὐκ ἠδυνήθησαν κινήσαι αὐτό. και κατῆλθον οἱ ἄνδρες ἄπρακτοι και λέγουσιν τῷ ἁγίῳ ὅτι· 'Ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν κινήσαι τὸ ἱερὸν ξύλον.' και κελεύει ὁ ἅγιος ἔρχεσθαι χαμούκκια και ἀπελθεῖν ἄνδρας ἑκατόν. και ἤνεγκαν τὰ χαμούκκια ἐπὶ τὸ ἱερὸν ξύλον πρὸς τὸ ἀνατεῖναι αὐτό. και οὕτως μὴ δυνήθων ἀγάγει αὐτό, ἐδήλωσαν τῷ ἁγίῳ ὅτι· 'Τὸ ξύλον οὐκ ὑπήκουσεν ἡμῖν πρὸς τὸ κινήθῆναι.' και κελεύει ὁ ἅγιος κροῦσαι τὸν κύρικα τῆς ἐκκλησίας και συναγῆθῆναι πάντας τοὺς κληρικούς, μετὰ λιτῆς ἀελθεῖν ἐν τῷ ἱερῷ ξύλῳ. ὁ δὲ προσηύξατο. και ποιήσας ἑκτενήν, ἐκέλευσεν ἀνατεῖναι τὸ ἱερὸν ξύλον. και κρατήσας αὐτὸ ὁ ἅγιος μόνος μετὰ σχοινίων, ἔστυεν τὸ ξύλον διάστημα ἕν, και κελεύει τοὺς ἄνδρας, σῦραι τὸ ξύλον εἰς τὴν ἁγίαν Σιών⁴⁴.

3. Θαῦμα γενόμενον παρὰ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἀρχιεράρχου και θαυματουργοῦ Νικολάου περὶ τοῦ δένδρου.

Ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει πορευομένου (ἐνν. τοῦ Νικολάου) εὐχῆς χάριν, παρεγένετο πλησίον τῆς Ἀντιοχείας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀγαρηνῶν τῇ λεγομένῃ Γάδηρα. και ἴσται ο ἐν αὐτῇ δένδρον παμμεγεθέστατον πάνυ, ὥστε μὴ εὐρίσκεσθαι τοιοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς. εἰσηλθεν δὲ δαίμων πονηρὸς και ἀκάθαρτος και ἐφώλευσεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου, ἀποσταλεῖς ὑπὸ τοῦ διαβόλου πρὸς πειρασμὸν τῶν ἀνθρώπων. ὅπου γὰρ ἔβλεπεν ὁ δαίμων, οὐδεὶς προέκοπτεν. ὅσοι δὲ ἐπλησίαζον τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ, οἱ μὲν εἰς λῆρος περιέπιπτον, οἱ δὲ ἐτυφλοῦντο, και πᾶν πάθος και ἀρρωστία αὐτοῖς περιέπιπτεν· ὁμοίως και τὰ κτήνη ἐτελεύτων. πολλῶν τε χρόνων νηστείας και προσεσχᾶς γινομένων και ἑκτενάς ἀκαταπαύστους πρὸς τὸν θεόν, οὐδὲν ὠφέλουν. πολλάκις δὲ δοκιμάσαντες ἐκκόψαι τὸ δένδρον, οὐκ ἴσχυον· ἀλλ' ἐξήρχοντο βολίδες ξύλων και ἀπέκτεινον τοὺς ἀνθρώπους· οὐδεὶς δὲ τὸ λοιπὸν ἐτόλμα πλησιάσαι αὐτῷ. πολλῶν τε χρόνων πειραζομένων ἐκεῖσε, οὐκ ἴσχυόν τι διαπράξασθαι, ἀλλὰ καταλιπόντες τὰ ἴδια ἀνεχώρουν. ὡς δὲ ἤκουσαν τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου Νικολάου και ἔμαθον, ὅτι ἐκεῖσε παρε-

44. Anrich, δ.π., σ. 304-305.

γένετο, ἦλθον πρὸς αὐτὸν πλήθη ἄπειρα ἐκ τῶν πειραζομένων ὡσεὶ χιλιάδες δεκαπέντε. καὶ γονυπετοῦντες μετὰ δακρῶν ἔλεγον· Ἔλεσον ἡμᾶς, ἅγιε Νικόλαε, ὅτι κακῶς ἀπολώμεθα ὑπὸ τοῦ πονηροῦ δαίμονος. ἐλέησον ἡμᾶς, ἅγιε Νικόλαε. ἴδε τὰ δάκρυα, καὶ ἀντιλαβοῦ ἡμῶν, καὶ μὴ καταισχύνης ἡμᾶς ἀπὸ τῆς προσδοκίας ἡμῶν. μὴ μνηστῆς τῶν ἡμῶν ἀνομιῶν, ὁ πάντα συγχωρῶν. ταῦτα τοῦ λαοῦ ἐπιβουῶντος καὶ ἄλλα πλεῖστα, λέγει αὐτοῖς ὁ ἅγιος Νικόλαος· Πιστεῦετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι, οἱ δὲ ἐξ ἐνὸς στόματος εἶπον· Ναί, ἅγιε Νικόλαε· πάντα δύνασαι διὰ τῆς δοθείσης σοι χάριτος παρὰ τῷ θεῷ.

Τότε ὁ ἅγιος Νικόλαος ποιήσας πεννυγίδα καὶ τὰς εὐχάς, ἐξηλθεν σὺν τῷ ὄχλῳ οὗτος μόνος. καὶ ὁ δαίμων, γνούς, ὅτι παράγει ἰδεῖν, καλέσας ὁμοίους αὐτοῦ ἑκατὸν πενήκοντα εἰς βοήθειαν αὐτοῦ, πρὸς παράταξιν ἔστη. ὁ δὲ ἅγιος Νικόλαος, πλησιάσας τὸν τόπον, ἤρξατο ψάλλειν μετὰ δακρῶν· Ἐγείνηται ὁ θεός, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ· καὶ φηγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν, καὶ τὰ ἐξῆς. καὶ λέγει ὁ ἅγιος Νικόλαος τοῖς νεωτέροις· Λάβετε ξίφη καὶ κόψετε τὸ δένδρον. οὐδεὶς δὲ ἐτόλμα πλησιάσαι αὐτῷ. καὶ ὁ ἅγιος Νικόλαος, λαβὼν τὸ ξίφος, ἀπῆλθεν εἰς τὸ δένδρον, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τομὰς τρεῖς, καὶ εἶπεν· Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐκκόψετε τὸ δένδρον. καὶ εἰσηλθὼν ἄνδρες ἐξήκοντα, κόπτοντες γῦρον, μὴ ἐμποδίζων ἕτερος τὸν ἕτερον. καὶ ὅτε ἔκοψαν αὐτό, κρατήσας ὁ δαίμων τὸ δένδρον μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ, ἐσήκωσεν αὐτὸ εἰς ὕψος, καὶ ἀπέλυσεν ἐπάνω τοῦ ὄχλου. καὶ ἰδὼν ὁ λαὸς τὸ δένδρον ἐρχόμενον, τοῦ ἀποκτεῖναι αὐτούς, ἐβόησαν πρὸς τὸν ἅγιον λέγοντες· Ἄγιε τοῦ θεοῦ Νικόλαε, βοήθει ἡμᾶς. ὁ δὲ ἅγιος Νικόλαος, δραμὼν καὶ ὑψώσας τὰς χεῖρας, τῇ συνεργείᾳ καὶ δυνάμει τοῦ θεοῦ ἐδέξατο τὸ δένδρον καὶ ἐβάστασεν αὐτό. καὶ ἐπεριπάτησε βαστάζων αὐτὸ βήματα δώδεκα, καὶ ἔρριψεν αὐτὸ ἐπὶ τὴν γῆν. ὃ τῶν παραδόξων θαυμάτων. τίς ἀκούσας ταῦτα οὐκ ἐκπλαγῆ; οὐ φρίξει τὴν φοβερὰν δύναμιν τοῦ ἁγίου Νικολάου; ἰδὼν δὲ ὁ λαὸς τὸ φρικτὸν μυστήριον, μετὰ φόβου καὶ τρόμου ἐδόξαζον τὸν θεὸν καὶ προσεκύκουν τὸν ἅγιον Νικόλαον.

Ὁ δὲ δαίμων καὶ οἱ σὺν αὐτῷ εἰς φυγὴν ἐτράπησαν. δραμὼν δὲ ὁ ἅγιος Νικόλαος καὶ φθάσας τὸν δαίμονα εἶπεν· Ἔκδεξαι, ἀκάθαρτε, καὶ ποιήσας τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ ἐκράτησεν αὐτόν. ὁ δὲ δαίμων ἀπέρρηξε φωνήν, ὥστε τὸν τόπον σαλευθῆναι, καὶ εἶπεν· Νικόλαε, ὀρκίζω σε τὸν παρασχόντα σοὶ τὴν τοιαύτην δύναμιν, μὴ ἀδικήσης με· καὶ μὰ τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ, οὐ μὴ εἰσέλθω πλεῖον εἰς τὴν οἰκίαν γῆν. καὶ ὁ ἅγιος Νικόλαος εἶπεν· Μὰ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκ τῶν χειρῶν μου, ἕως οὗ ἐλέγξω καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἀνομίας σου, καὶ ὁμολογήσας μοι, τίς ὁ ἀποστείλας σε καὶ τί τὰ κατὰ σέ. ὁ δὲ δαίμων εἶπεν...

Καὶ εἶπεν πρὸς τοὺς ὄχλους· Ἄρτι ὑμῖν κελεύω, τοῦ ποιῆσαι ἐκκλησίαν ἐν τῷ

τόπω ἐκείνω, οὗ ἴστατο τὸ δένδρον. καὶ τὸ δένδρον κατακόνατε, καὶ ποιήσατε ἐξ αὐτοῦ πάντα, ὅσα χρῆζει ὁ ναός, ἀπὸ τε ξύλων καὶ σανίδων.⁴⁵ καὶ ἔκοφαν τὸ δένδρον εἰς ὀκτὼ ἀνὰ πηγῶν δώδεκα. καὶ γινώσκετε, ἀγαπητοί, ὅτι τὸ τοσοῦτον μέγεθος τοῦ δένδρου καὶ τὸ τηλικούτον βάρος ὡς φύλλον ἐπίστατο ἐν ταῖς χερσαῖν τοῦ ἁγίου Νικολάου, τῇ χάριτι καὶ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ. καὶ ὑποδομήσαν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ εὐλόγησεν τὸν τόπον καὶ τὸν λαὸν ὁ ἅγιος Νικόλαος, καὶ εἶπεν· Ὑποστρέψατε ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ φοβείσθε· καὶ πιστεύσατε εἰς τὸν θεόν, καὶ οὐκ ἄφηται ὑμᾶς κακόν.⁴⁶ καὶ καταλείπων αὐτοὺς ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν. καὶ προσκονήσας πάντας τοὺς ἁγίους τόπους, ἐπέστρεφεν εἰς τὴν Μυρέον μητρόπολιν. καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐξῆλθεν ἡ φήμη αὐτοῦ εἰς ἅπασαν τὴν γῆν ἐκείνην. καὶ ἐκάλεσαν τὸν ναὸν ἐκεῖνον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου Νικολάου. καὶ ἐγένετο χαρὰ μεγάλη καὶ ἀγαλλίασις ἐν ἐκείνω τῷ χωρίῳ Γαδῆρων⁴⁵.

4. Ἐγκώμιον Νεοφύτου.

Κώμη τίς ἐστὶ Πλακωμιτῶν καλουμένη ἐν τῇ Λυκῶν ἐπαρχίᾳ. ἐξ ἧς τῶν οἰκητόρων οἱ πρόκριτοι προσφοιτῶσι τῷ ἁγίῳ δαιμονίῳ τινὸς μυσσοῦ ἐκτραγοδοῦντες ἐπήρειαν, ὅτι Ἐκπαρίσιός', φησι, ἁμμεγέθης καθέστηκεν ἐν τῇ περιχώρῳ ἡμῶν, ἣτις καὶ ἱερὰ διὰ τὸ μέγεθος ἐπικέκληται, ἦν καὶ πονηρὸν ἔρασθὲν δαιμόνιον ᾤκησεν ἐν αὐτῇ. ἐξ οὗ καὶ πολλὰ καθ' ἐκάστην προσγίνεται λύμη ἀνθρώπων τε καὶ κτηνῶν, καὶ οὐδεὶς λοιπὸν ἐν ἐκείνω τῷ τόπῳ προσπελάσαι τολμᾷ, καὶ ποτέ τις, κατ' ἐκείνης τῆς κυπαρίσσου κατατολμήσας τομὴν διὰ τῆς ἀξίνης αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ δαίμονος θανατοῦται. καὶ δεόμεθά σου, δοῦλε τοῦ θεοῦ, βοήθησαι ἡμῖν δεινῶς κινδυνεύουσιν.⁴⁷ ἐπικαμφθεὶς δὲ ὁ δίκαιος τῇ παρακλήσει τοῦ λαοῦ, συνοδεύει αὐτοῖς, ἐφειστήκει τῷ τόπῳ, ἐκπλήττεται τῷ μεγέθει τοῦ ξύλου. κλίνας δὲ γόνατα καὶ ἱκανῶς προσευξάμενος καὶ ἀναστάς, ἐπιτρέπει τὸν λαὸν πρὸς τὴν τοῦ ξύλου τομὴν. μηδενὸς δὲ τοῦτο κατατολμῶντος, λαμβάνει αὐτὸς τὴν ἀξίνην, καὶ πλήξας ἐπτάκις τὸ ξύλον ἐκλίβε τοῦ πεσεῖν. ἐνέργεια δὲ τοῦ ἐπιχωριάζοντος δαίμονος πρὸς ἀναίρεσιν ἔσπευδε τοῦ λαοῦ, καὶ καταλείψας τὰ ἐξ εὐθείας κατωφερῆ μέρη, πρὸς τὰ ἀνωφερῆ καὶ τὸν λαὸν τὴν ὁρμὴν ἐποιεῖτο τῆς πτώσεως. ὁ δὲ ἅγιος, τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον πεποιηκῶς καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα κεκληκῶς καὶ ἀμφοτέραις χερσὶ τούτῳ προσπελακίσας, ἀπέριψε πρὸς τὸ κάτω. ὁλολύξαν δὲ τὸ δαιμόνιον Ὁσαί μοι', ἔλεγεν, ἄνθρωπε, οἷας με χρονίον ἀναπαύσεως ἀπεστέρησας, καὶ οὐκ οἶδα, ποῦ πρὸς ἀνάπαυσιν ἀπελεύσομαι'. καὶ ὁ ἅγιος Ἐπιτιμήσαι σε ὁ κύριος' ἔλεγεν, ἵνα μὴ ἐν ὅλῃ τῇ περιχώρῳ Λυκίας ἐνοικῆσαι κατατολμήσης ποτέ.⁴⁸ καὶ οὕτως τοῦ πονηροῦ ἐκεῖνον δαίμονος ἐκδιωχθέντος, μετατέλλεται ὁ ἅγιος

45. Anrich, ὁ.π., σ. 333-336.

πάντας τούς τέκτονες ἀπάσης τῆς περιχώρου. οἱ καὶ καταπλαγέντες τῷ μεγέθει τοῦ ξύλου καὶ πρίσαι τοῦτο μὴ ἰκανῶς ἔχοντες, μεταστέλλονται καὶ ἕτεροι πέντε τεχνίται ἐκ τῆς τῶν Καραβιοτῶν καλουμένης χώρας. μηχανῇ δὲ πολλῇ χρησάμενοι καὶ κόψω πολλῶ, ἔπρισαν αὐτό, πῆχων τριῶν ἡμισυ ἔχον τὸ εὖρος, τεσσαράκοντα δὲ τὸ μῆκος. τὸ δὲ πλῆθος τῶν σανίδων ἐν τῇ ἤθεισῃ διεκομίσθη τῆς ἀγίας Σιών τῇ τοῦ μεγάλου μονῆ, καὶ τό ποτε μιαρὸν διὰ τοῦ δαίμονος γίνεται ἱερὸν διὰ τοῦ ἱεροῦ Νικολάου⁴⁶.

Καὶ ἀπὸ τὴν πρόχειρη ἀκόμη ἐπισκόπηση τῶν παραπάνω τεσσάρων κειμένων φαίνεται ὅτι ἡ μεταξὺ των σχέση εἶναι ἀπὸ ἄμεση μέχρι ἔμμεση. Πράγματι ἡ Vita Lycio-Alexandrina καὶ τὸ Θαῦμα στὸ σύνολό των ἀποτελοῦν διασκευές τῆς Vita Nicolai Sionitae (Bearbeitungen und Verarbeitungen der Vita Nicolai Sionitae θεωρεῖ τὰ κείμενα αὐτὰ ὁ Anrich), ἐνῶ στὸ σύνολό των πάλιν καὶ τὸ Ἐγκώμιον Νεοφύτου, ποῦ ἔχει γραφῆ πολλὴ ἀργότερα, τὸν 12ο αἰ., ἀπὸ τὸν Κύπριο μοναχὸ Νεόφυτο τὸν Ἐγκλειστο καὶ ἔχει ὡς πρότυπα ἄλλοις πηγές, ὡς πρὸς τὸ ἐπεισόδιον μὲ τὸ ἱερὸ δένδρο ἀνάγεται τελικὰ στὴν Vita Nicolai Sionitae⁴⁷.

Γενικὰ καὶ τὰ ἐπεισόδια τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων εἶναι οὐσιαστικὰ δημῶδεις παραδόσεις πολὺ μάλιστα προσφιλεῖς στὰ λαϊκὰ στρώματα καὶ εὐρύτερα πολὺ ἐντυπωσιακές.

Τὸ τελευταῖο φαίνεται σαφῶς στὴν ἀγιογραφικὴ παράδοση καὶ τέχνη εἴτε πρόκειται γιὰ τοιχογραφίες εἴτε πρόκειται γιὰ φορητὲς εἰκόνες. Τὸ θέμα ἔχει ἐρευνήσει ἐξαντλητικὰ καὶ ἐμπεριστατωμένα ἡ Nancy Sevcenko στὴν παραπάνω μνημονευθεῖσα διδακτορικὴ τῆς διατριβῆ καὶ ἔχει δεῖξει ὅτι ἡ εἰκονογραφικὴ παράσταση τοῦ Ἁγίου Νικολάου μὲ τὸ θέμα τῆς κοπῆς τοῦ δένδρου, ποῦ στηρίζεται στὰ παραπάνω ἀγιολογικὰ κείμενα — μὲ σημαντικώτερο καὶ πρῶτο τὴν Vita Nicolai Sionitae — εἶναι διαδεδομένη στὸν ἑλληνικὸ καὶ τὸν εὐρύτερο χριστιανικὸ βαλκανικὸ χῶρο. Εἶναι χαρακτηριστικὲς οἱ συνήθως ἀνορθόγραφες ἐπιγραφές τῶν εἰκόνων, ποῦ διευκρύνιζαν τίς παραστάσεις, ὅπως «Ὁ Ἅγιος διώκων τὸν δαίμονα ἐκ τοῦ δένδρου» (εἰκ. Σινᾶ τοῦ IB' αἰ. ἡ παλαιότερη ἀπεικόνιση τοῦ θέματος), «Ὁ Ἅγιος Νικόλαος κόπτον τὸ δένδρον καὶ φυγαδέβον τὸν δαίμονα», «Ὁ Ἅγιος καταποντίζων τὸν δέμονα», «Ὁ Ἅγιος Νικόλαος κόπτον τὸ δένδρον ἐνθα ἰκόσιν ἰ δέμονες καὶ ἐκδίον αὐτούς» κ.λ.⁴⁸

Ἐνα ἐπὶ πλέον ἀλλὰ ἐνδιαφέρον στοιχεῖο τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων εἶναι ὅτι

46. Anrich, ὁ.π., σ. 396-397.

47. Anrich II, ὁ.π., σ. 150-151.

48. Nancy P. Sevcenko, ὁ.π., σ. 91-92.

τὸ ἱερὸ (στοιχειωμένο) δένδρο συνδέεται καὶ μὲ τὴν στέγαση τοῦ ναοῦ τῆς Σιών. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἀναφέρεται ἢ ὑπονοεῖται, ὅπως εἶδαμε, σὲ ὅλα τὰ παραπάνω ἀγιολογικὰ κείμενα, μὲ ἐνδιαφέρουσες μάλιστα, ἔστω μικρές, παραλλαγές. Ἔτσι στὴ Vita Nikolai Sionitae ἀναφέρεται ὅτι ἀφοῦ προηγουμένως, ἔστω καὶ μὲ μεγάλη δυσκολία, λόγω τοῦ μεγέθους τοῦ «ἐπίρσην τὸ ξύλον» «συρθὲν ἤλθεν ἐν τῷ ἁγίῳ καὶ ἐνδόξῳ οἴκῳ τῆς ἁγίας Σιών», προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθῆ προφανῶς γιὰ τὴν στέγασή του. Ἀπολύτως σαφές εἶναι τὸ πρᾶγμα στὴν Vita Lycio-Alexandrina, ὅπου, στὴν ἀρχὴ μάλιστα ὁ ἴδιος ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἀναγγέλλει ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ οἰκοδομήσῃ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σιών, κατόπιν αὐτοῦ «ἐζήτησαν ξύλον οἱ τεχνῖται τὸ βαστάζοντα τὴν σκευὴν τοῦ ναοῦ», ὡς κατὰλληλο δὲ ἐθεώρησαν τὸ ἱερὸ ξύλο, στὸ ὁποῖο ἐνοικουῦσε τὸ πονηρὸ πνεῦμα ποῦ ἔπρεπε προηγουμένως νὰ ἐξουδετερωθῆ. Ἐν συνεχείᾳ ὁ ἴδιος πάλιν ὁ Ἅγιος «κελεύει τοὺς ἄνδρας, οὖραι τὸ ξύλον εἰς τὴν ἁγίαν Σιών». Στὸ κείμενο αὐτὸ τονίζεται πρωτίστως ἡ ἀνάγκη στεγάσεως τοῦ ναοῦ καὶ κατὰ δεύτερο λόγο τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸ πονηρὸ πνεῦμα. Διαφορετικὴ αἰτιολογία προβάλλεται στὸ Θαῦμα, κατὰ τὸ ὁποῖον μετὰ τὴν ἐπίτευξη ἀπὸ τὸν Ἅγιο Νικόλαο τῆς ἐξουδετερώσεως τοῦ δαίμονα τοῦ ξύλου «κελεύει» ὁ ἴδιος «τοῦ ποιῆσαι ἐκκλησίαν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, οὗ ἴστατο τὸ δένδρον», προφανῶς γιὰ νὰ τὸν προστατεύῃ καὶ γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦν «ὅσα χρῆζει ὁ ναός, ἀπὸ τε ξύλον καὶ σανίδων». Τὰ ἴδια ἐπαναλαμβάνονται καὶ στὸ Ἐγκώμιο Νεοφύτου στὴν ἀναφορά του ὅτι «μηχανῆ δὲ πολλῇ χρησάμενοι καὶ κόπῳ πολλῷ ἐπῆσαν αὐτό... τὸ δὲ πλῆθος τῶν σανίδων ἐν τῇ ρηθείῳ διεκομίσθη τῆς ἁγίας Σιών τῇ τοῦ μεγάλου μονῆ», προφανῶς πάλι γιὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ πρακτικὰ γιὰ τὴν οἰκοδόμησή του.

Τελικὰ ἡ στέγαση τοῦ μοναστηριοῦ ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ τὸ ξύλο λόγω μόνο τοῦ μεγέθους του καὶ ὄχι τῆς ιδιότητάς του νὰ εἶναι ἱερὸ (στοιχειωμένο). Ἐδῶ ὑπονοεῖται ὅτι τὸ μοναστήρι ἦταν μεγάλων διαστάσεων καὶ γι' αὐτὸ χρειαζόταν ὑπερμεγέθη κορμὸ δένδρου, προκειμένου ὁ κορμὸς αὐτὸς νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς βασικὴ δοκὸς (ὑποστήριγμα) στηρίξεως τῆς στέγης του, ὅπως πολὺ σαφῶς ἀναφέρεται στὸ χωρίο τῆς Vita Lycio-Alexandrina.

Γιὰ τὸ μοναστήρι αὐτὸ τῆς Σιών πρώτη πηγὴ εἶναι ἡ Vita Nikolai Sionitae μὲ ὅσα στοιχεῖα, ἀόριστα μᾶλλον, ἀναφέρει. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ μονὴ αὐτὴ δὲν μπορεῖ μὲ βεβαιότητα νὰ ἐντοπισθῆ οὔτε μὲ ἱστορικὰ οὔτε μὲ ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα καὶ δεδομένα. Ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων ποῦ ἔχουν ἱστορικὸ καὶ ὄχι μυθικὸ χαρακτῆρα ἐπιτρέπεται νὰ συμπεράνωμε ὅτι ὡς οἰκοδόμημα θὰ ἦταν, λόγω μεγέθους, ἐπιβλητικὸ, ἡ ἀνάγκη δὲ ἐξευρέσεως ἀναλόγου μεγέθους δοκοῦ προκειμένου νὰ ὑποστηριχθῆ ἡ στέγη του ὑπῆρξε κατὰ τὴν Vita Lycio-Alexandrina ἡ ἀφετηρία νὰ ἀναφερθοῦν τὰ περὶ ἱεροῦ δένδρου, τὸ ὁποῖο πάλι γιὰ νὰ εἶναι ἱερὸ ἢ τέλος

πάντων στοιχειωμένο έπρεπε απαραίτητα να είναι και μεγάλο μεγέθους⁴⁹. 'Η παράδοση αυτή μεταβάλλεται έτσι σε, ως πούμε, αιτιολογική, αφού ή έκπληξη και ό θαυμασμός τών έπισκεπτών από τó άσυνθηότου μεγέθους ξύλου που κρατούσε την «σκευήν» (σκεπήν;) του ναού ύπέρξε ή αίτία για να δημιουργηθή ή παράδοση. Ένα δένδρο δηλ. με τόσο μεγάλο κορμό δέν μπορούσε παρά να είναι δένδρο ίερο (στοιχειωμένο), κατά τή λαϊκή αντίληψη. Τό δένδρο απαλλάσσεται από την ιδιότητά του αυτή έπειτα από θαυματουργική επέμβαση του 'Αγίου Νικολάου τής Σιών, που ταυτίζεται άργότερα με τόν "Αγιο Νικόλαο τών Μύρων τής Λυκίας, μιās περιοχής δηλ. που είναι γνωστή από νωρίς στον χριστιανικό κόσμο ακριβώς λόγω τής διαδόσεως σ' αυτή τής λατρείας του 'Αγίου Νικολάου.

Στοιχεία ότι ή έκπληξη από την θέα του υπερμεγέθους ξύλου (δοκού) θά εκέντρισε την φαντασία τών άπλών μάλιστα προσκυνητών, ώστε να δημιουργήση λαϊκές παραδόσεις, δέν έχομε, υποθέτω, και έπειδή ή μονή δέν φαίνεται να έχη παραδοθή για μακρό χρονικό διάστημα πριν από την καταστροφή της στην θέα τών πολλών, για να άποτελή έτσι διαρκές έρέθισμα τής λαϊκής φαντασίας και να ένισχύη τή λαϊκή μνήμη. "Αν δημιουργήθηκαν άνάλογες αιτιολογικές παραδόσεις, γρήγορα, πιστεύω, θά λησμονήθηκαν. "Οτι πάντως θά δημιουργήθηκαν άνάλογες παραδόσεις θεωρώ πιθανό, στηριζόμενος σε μιá, προερχόμενη από χειρόγραφο τής Βιβλιοθήκης τής Ρουμανικής 'Ακαδημίας. 'Η παράδοση αυτή αναφέρεται μάλιστα συγκεκριμένα στον οίκο του Θεού τής 'Αγίας Σιών ('Ιερουσαλήμ) και στην ανάγκη ύποστηρίξεως τής στέγης του με ξύλο μέγα και ισχυρόν, άσχετα αν τó ξύλο αυτό συνδέεται τελικά με τó ξύλο του σταυρού. 'Η παράδοση αυτή έχει ως έξης:

«Όταν ό Θεός ήθέλησε να κατασκευάση τόν οίκον του, την άγιαν Σιών, έδώρησεν εις τόν Σολομώντα δακτυλίδι, τó όποιον ειχε την δύναμιν να ύποτάσση τούς δαίμονας εις τās διαταγās αυτού. Τή βοηθεία τών δαιμόνων, ό Σολομών ύψωσε τόν ναόν μέχρι τής στέγης. 'Αλλά διά την στέγασιν αυτού έπρεπε να διαθέτη ξύλον μέγα και ισχυρόν, τó όποιον όμως ούδαμou ήδύνατο να εύρη. 'Ο Σολομών τότε συνεκέντρωσε τούς διαβόλους, οίτινες τόν συνεβούλευσαν, ότι είναι δυνατόν τó δένδρον, τó όποιον άνεπτύχθη εκ του ξύλου, όπερ ό Μωϋσής έθεσεν εις τά ύδατα τής Μερρά, να

49. "Ας σημειωθή ότι κατά τίς λαϊκές αντίληψεις και εκείνος που φρονεί μεγάλο φίδι, όπως και εκείνος που έκριζώνει ή κόπτει μεγάλα και παλαιά δένδρα, κινδυνεύει να άποθάνη αδιότι είναι τά μεγάλα φίδια στοιχειωμένα» (Βλ. Γ. Π ο υ λ ά κ η, Κυψέλη ήτοι συλλογή λέξεων, άσμάτων, παροιμιών κλπ. εκ Κρήνης (Τσοσμέ) και τών περίε, 'Ο έν Κωνσταντινουπόλει 'Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος 19 (1884-85), έν Κωνσταντινουπόλει 1868, σ. 139).

προσαρμόζεται εις τὸ τόξον τοῦ ναοῦ. Οἱ δαίμονες μεταβαίνουν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σολομῶντος πρὸς τὰ ἐκεῖ κόπτον τὸ δένδρον καὶ ζύξαντες ὀδοιόκηοντα βουβάλους σύρουν αὐτὸ πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ὅταν ὁμως ἔφθασαν εἰς τὸν Ἰορδάνην, τὸ ξύλον γίνεται ἐλαφρότερον ἐπὶ τῆς ὄχθης. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ πλῆθος διασκορπίζεται καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ βασιλέως προσπαθοῦν νὰ ἐξαγάγουν τὸ ξύλον ἀπὸ τὴν ὄχθην, τοῦτο ὁμως χάνεται εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀδυνατοῦν νὰ τὸ εὑρουν. Ὁ Σολομὼν τότε εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναζητήσῃ ἕτερον ξύλον».

«Πρὸ χιλίων ἐτῶν εὐρίσκειτο κάπου ἐν δένδρον, τὸ ὁποῖον ἐβλάστησεν ἐκ τῶν δαυλῶν τοῦ Λὼτ καὶ τὸ ὁποῖον ἐπροσκυνοῦσε πολλὸς λαός, πιστεῦον, ὅτι ἀπὸ αὐτὸ τὸ δένδρον θὰ γίνῃ ὁ σταυρός, ἐφ' οὗ θὰ σταυρωθῇ ὁ Σωτήρ. Ὁ Σολομὼν διατάσσει νὰ τὸ κόψουν, ἀλλ' ὁ λαὸς δὲν ἐπιτρέπει. — «ὦ, Σολομὼν, δὲν θὰ σοὶ ἐπιτρέψωμεν νὰ κόψῃς τὸ ξύλον αὐτὸ τῆς ζωῆς, διότι ποῦ ἄλλοι εἶδε τις τρεῖς δαυλοὺς νὰ βλαστήσουν καὶ νὰ κάμουν μεγάλα θαύματα; πολλοὶ ἐξ ἡμῶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ δένδρον εὑρομεν σωτηρίαν, διότι ὁ Χριστὸς θὰ σταυρωθῇ εἰς αὐτό». Ἄλλ' ὁ Σολομὼν, κτυπήσας τοὺς περισσοτέρους ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀντίστηντο εἰς τὴν θέλησίν του, ἔκοψε καὶ ἐσήκωσε τὸ ξύλον διὰ τῆς βίας. Ἡ Σίβυλλα, ἀκούσασα περὶ τοῦ θαυμαστοῦ τούτου ξύλου ἤλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα νὰ ἴδῃ αὐτὸ καὶ καθίσασα ἐπ' αὐτοῦ ἠσθάνθη ἰσχυρὸν ἔγκραμα καὶ ἐξεφώνησε: «ὦ κατηραμένον ξύλον!» Ἀμέσως ὁμως οἱ περίξ αὐτοῦ συγκεντρωμένοι ἄνθρωποι ἀνεβόησαν: «ὦ ξύλον, τρεῖς εὐτυχησμένοι, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου θὰ σταυρωθῇ ὁ Χριστός!»

«Ὁ Σολομὼν, σηκώσας τὸ ξύλον καὶ μετρήσας αὐτὸ εἰς τὴν στέγην τοῦ ναοῦ, εἶδεν, ὅτι οὔτε αὐτὸ ἦτο κατάλληλον δι' αὐτήν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἄνθρωπός τις ἐργαζόμενος εἰς τὴν ὄχθην τοῦ Ἰορδάνου ἔχασε τὸν πέλεκυν αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ. Ἀναζητήσας αὐτόν, τὸν εὔρεν ἐσφηνωμένον εἰς ξύλον, ὅπερ εὐρίσκειτο εἰς τὸ βῆθος τοῦ ποταμοῦ. Ὁ Σολομὼν, μαθὼν τοῦτο, ἐστειλεν ἀνθρώπους νὰ ἐξαγάγουν τὸ ξύλον ἐκ τοῦ ὕδατος καὶ νὰ τὸ φέρουν εἰς Ἱεροσόλυμα. Ὅταν τὸ ξύλον ἐμετρήθη διὰ τὴν στέγην, εἶδον καὶ πάλιν, ὅτι οὔτε αὐτὸ ἦτο κατάλληλον δι' αὐτήν».

«Ὁ Σολομὼν ἠρώτησε καὶ πάλιν τοὺς δαίμονας καὶ ἔμαθε παρ' αὐτῶν, ὅτι ἐπῆρχε καὶ τρίτον ξύλον, μέγα καὶ ὠραῖον, προερχόμενον ἐκ τῆς Ἐδέμ. Οἱ δαίμονες πηγαίνουν εἰς τὴν Ἐδέμ, λαμβάνουν τὸ δένδρον ἐκ τῆς κορυφῆς, τὸ ξεροζώνουν, ἀλλὰ μὲ τὰς ρίζας παίρνουν καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀδάμ. Ὅταν ἔφεραν τὸ ξύλον εἰς Ἱεροσολίμη, εἶδον καὶ πάλιν, ὅτι οὔτε αὐτὸ ἦτο προωρισμένον διὰ τὴν στέγην τοῦ ναοῦ. Ὁ Σολομὼν, ἰδὼν τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀδάμ, διέταξε νὰ συγκεντρωθῇ ὅλος ὁ λαὸς καὶ νὰ πράξῃ ὅ,τι θὰ ἔκαμνε καὶ αὐτός. Ὁ βασιλεὺς λαβὼν μίαν πέτραν ἔρριψεν αὐτήν κατὰ τῆς κεφαλῆς λέγων «Σὲ φονεύομεν ὡς καταπατητὴν καὶ παραβάτην τοῦ Κυρίου». Καὶ ὅλος ὁ λαὸς ἔρριψε πέτραν, ποιήσας οὕτω λιθόστρωτον — τὸ κείμενον ἔχει

lythostroton—, οὕτω δ' ἐσχηματίσθη ὁ λόφος, ἐφ' οὗ ἐσταυρώθη ὁ Σωτήρ»⁵⁰.

Ὁ ρουμανομαθῆς καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Δ. Β. Οἰκονομίδης, πού δημοσιεύει σὲ ἑλληνικὴ μετάφραση τὴν παράδοση, γράφει ὅτι αὐτὴ προέρχεται «προφανῶς ἐκ μεταφράσεως ἀποκρύφου κειμένου»⁵¹. Ἐκεῖνο πού ἐγὼ θὰ ἤθελα νὰ παρατηρήσω εἶναι ὅτι ἡ παράδοση ὅπως μὲ τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα τῆς διατυπώνεται (ὅπως ὅτι ὁ Σολομὼν ὑψώσε μέχρι τῆ στέγη τὸν ναὸν τῆς Σιών καὶ τότε παρουσιάσθηκε ἡ ἀνάγκη ἐξευρέσεως ὑπερμεγέθους ξύλου [γινὰ νὰ συρθῆ μέχρι τοῦ ναοῦ χρειάσθηκε ἡ ζεύξη 80 βουβάλων], τὸ ὁποῖο «ἐπροσκυνοῦσε πολὺς λαὸς» ὡς ἱερὸ κλπ.) σχετίζεται προφανῶς μὲ τὴν παράδοση ὅπως διατυπώνεται στὴν *Vita Nicolai Sionitae* καὶ τὰ ὑπόλοιπα κείμενα. Στὶς παραπάνω ὀφθαλμοφανεῖς ἀντιστοιχίαι θὰ πρόσθετα εἶναι ἀκόμη καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς ἀκαταλληλότητος τοῦ ξύλου ἔπειτα ἀπὸ τὴν μέτρησίν του (ὑποθέτω ὅτι ὑπονοεῖται στὴν παράδοση ὅτι τὸ ξύλο ἦταν πῶς κοντὸ ἀπὸ ὅσο ἀπαιτοῦνταν γιὰ τὴ στέγασιν τοῦ πελώριου ναοῦ) ἔχει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ἀντίστοιχό του στὰ παλαιὰ κείμενα, ἂν τουλάχιστον κρίνη κανεὶς ἀπὸ ὅσα ἀναφέρονται σὲ ἓνα ἀπὸ αὐτὰ⁵², ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἄγνωστο καὶ ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα κείμενα πού ἀναφέρονται σὲ συναφεῖς μύθους, ὅπως ὁ μῦθος τοῦ Ἑρυσίχθονος, γιὰ τὸν ὁποῖο θὰ γίνῃ λόγος παρακάτω.

Ἄλλὰ τὸ θέμα τῆς ἐκκοπῆς ἱεροῦ δένδρου, προκειμένου τὸ στέλεχος του νὰ χρησιμοποιηθῆ γιὰ πρακτικούς σκοπούς καὶ πῶς συγκεκριμένα γιὰ τὴν στέγασιν ναοῦ — ἡ κάποιου σημαντικοῦ οἰκοδομήματος — δὲν εἶναι ἄγνωστο καὶ στὶς ἀρχαῖες

50. Δ. Β. Οἰ κ ο ν ο μ ἰ δ ο υ, Χρονογράφου τοῦ Δεωροθέου τὰ λαογραφικά, Λαογραφία 18 (1959), σ. 203-205. Ἡ παράδοση αὐτὴ παρατίθεται ὡς σχόλιο δημῶδους νεοελληνικῆς παραδόσεως ἀπὸ τὴν Κρήτη (τὴν παραθέτει ὁ Οἰκονομίδης, ὁ.π., σ. 199), πού ἔχει ὁμως ἀρκετὲς καὶ σημαντικὲς διαφορᾶς. Κατὰ τὴ νεώτερη αὐτὴ παράδοση: «Ὅντων ἤχτισεν ὁ Σολομὼν τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, λέει τῷ μαστόρῳ: — Ἀμέτε νὰ κόψετε κεινὸ τὸ δεντρὸ νὰ τὸ βάλωμε ἐκεῖ στὸ ρυγάκι σαντὶς καμάρια νὰ περνοῦμε (πρέπει πῶς εἶχε κανένα ρυγάκι ἐκεῖ κατὰ τὸν ναὸν). Πᾶνε οἱ μαστοροὶ καὶ κόβουνε τὸ δεντρὸ. Μετρᾶ τὸ ὁ μαστορὸς ὄξω ἀπὸ τὸ ρυγάκι κ' ἦτονε πλιὰ μεγάλο. Βάνει το στὸ ρυγάκι, δὲν κάνει, ἦτονε πλιὰ μικρὸ κ' ἤπεφτε μέσα. Βγάνει το ὄξω, ξαναμετρᾶ το, πλιὰ μεγάλο τὸ ξύλο. Ξαναβάνει το καὶ πέφτει μέσα. Ἐ, ἐτοτεσὰ μάνισεν κι ὁ μαστορὸς καὶ τὸ πέταξε πέρα κ' εἶπε: — Ὁ τρισκακάριστο ξύλο! (ἀντὶ νὰ πῆ ὃ τρισκακάριστο ξύλο). Ὁ Σολομὼν ἐδίεταξε τοτεσὰ καὶ τὸ φυλάκισαν κεινὰ τὸ ξύλο, γιὰτὶ ἦτονε τὸ ξύλο τῆς ἀμαρτίας)».

51. Ὁ.π., σ. 203.

52. Πρόκειται συγκεκριμένα γιὰ τὴν *Vita Lycio-Alexandrina*, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἀπὸ τὸ ἱερὸ ξύλο «*συνεργεία τοῦ ἀκαθάρτου δαίμονος... ἀπεκόπησαν ἐξ αὐτοῦ πῆγες τρεῖς... καὶ ἀναθήμενος ὁ ἀρχιτέκτων τὸ μήκος τοῦ ξύλου, ἀπέλιπεν τὸ ἀποκοπὲν ἀπὸ τοῦ ξύλου... καὶ οὐ φθάει*». Ἄλλὰ ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἀναπληρώνει κατὰ τρόπο θυματικὸ «τὸ ἀπολείπον τοῦ ξύλου», προκειμένου νὰ τελειώσῃ ὁ ναὸς (A n r i c h, 1, ὁ.π., σ. 305-306).

προχριστιανικές πηγές και μάλιστα σέ μῦθο συναφῆ με τὴν στέγαση τοῦ ναοῦ τῆς Σιών. Ὅπως θὰ δοῦμε ἑκτενῶς παρακάτω, πρόκειται γιὰ τὸν μῦθο τοῦ Ἑρυσίχθονος, ποῦ τιμωρήθηκε νὰ πεινᾷ ἀκόρεστα μέχρι ποῦ νὰ πεθάνη, ἐπειδὴ ἔκοψε τὰ δένδρα τοῦ ἱεροῦ τῆς Δήμητρος καὶ μάλιστα τὴν ἱερὴ δρῦ.

Συγγραφεῖς τῆς μεταγενέστερης ἀρχαιότητος, σύγχρονοι περίπου, παραδίδουν μιὰ ἄλλη παραλλαγή, σύμφωνα με τὴν ὁποία πρωταγωνιστὴς τῆς ἀνοσίας πράξεως εἶναι ὁ Τριόπας, ὁ πατέρας τοῦ Ἑρυσίχθονος καὶ ὄχι ὁ ἴδιος. Συγκεκριμένα ὁ ἱστορικὸς Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει: «Ἐνταῦθα δὲ τὸ τέμενος τῆς Δήμητρος ἐκκόψαντα τῇ μὲν ὄλῃ καταχρήσασθαι πρὸς βασιλείων κατασκευήν. Δι' ἣν αἰτίαν ὑπὸ τῶν ἐγχοριῶν μισηθέντα φυγεῖν ἐκ Θεσσαλίας»⁵³. Κατὰ τὸν Λατῖνο μυθογράφου Ἰγνίνου, ποῦ κινεῖται στὴν ἴδια παράδοση Nonnulli etiam Triopan Thessalorum regem dixerunt esse qui, cum suum domicilium tegere conaretur, Cereris ab antiquis collocatum diruit templum; pro quo facto, a Cerere fame objecta, numquam postea frugibus ullis saturari potuisse existimatur⁵⁴.

Ἄνεξάρτητα πάντως ἀπὸ τὴν μεταγενέστερη·ἢ ὅποια ἄλλη τύχη τῆς διηγῆσεως γιὰ τὴν ἐκκοπή τοῦ στοιχειωμένου δένδρου ἀπὸ τὸν Ἅγιο Νικόλαο καὶ τὴν σχέση τῆς με τὶς μεταγενέστερες γραπτές, ἔστω, διηγῆσεις τοῦ τύπου τῆς διηγῆσεως τοῦ χειρογράφου τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, ἡ διάδοση τῆς παραδόσεως στὴν περιοχὴ τῆς Λυκίας πρέπει νὰ ὑπῆρξε ἐντονα ζωηρῆ. Ἐνισχυτικὸ στοιχεῖο τοῦ ἰσχυρισμοῦ μου αὐτοῦ ἀποτελεῖ καὶ ἡ ἀνωτέρω μαρτυρία στὸν βίο τοῦ Ἁγίου Ἰσπατίου, τοῦ ὁποίου πεδίο δράσεως με ἀνάλογη θαυματουργικὴ παρέμβαση σέ στοιχειωμένα δένδρα ὑπῆρξε, ὅπως εἶδαμε, ἡ χώρα τῶν Βιθυνῶν, περιοχὴ δηλ. πλησίον τῆς Λυκίας στὸν χῶρο τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἄλλὰ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι ἐντυπωσιακώτατο σέ σχέση με αὐτὴ τὴν παρουσία καὶ διάδοση στὸν συγκεκριμένο χῶρο εἶναι ἡ παράσταση τοῦ ἴδιου, ὅπως φαίνεται, μύθου σέ νόμισμα τῶν Μύρων τῆς Λυκίας τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορα Γορδιανοῦ τοῦ Γ' (238-244 μ.Χ.)⁵⁵. Στὴν μιὰ ὀψὲς τοῦ νομίσματος αὐτοῦ, ποῦ θεωρεῖται ὁ σπουδαιότατος

53. Διοδ. Σικελ. Βιβλ. 5, 61, 2.

54. Hyg., Astron. 2, 14. Βλ. Detlev Fehling, Erysichthon oder das Märchen von der mündlichen Überlieferung, Rheinisches Museum für Philologie, Neue Folge 115 (1972), σ. 181-182, ὅπου μνημονεύονται ἢ παρατίθενται καὶ τὰ προηγούμενα κείμενα καὶ K. J. McKay, Erysichthon, A Callimachean comedy, Leiden 1962, σ. 17 καὶ 37-38, N. Hopkins, Callimachus: Hymn to Demeter, ed. with an introduction and commentary by... Cambridge 1984, σ. 24, ὅπου τὰ κείμενα καὶ βιβλιογραφία.

55. Βλ. μεταξὺ ἄλλων: Imhoff-Blumer—Otto Keller, Tier- und Pflanzenbilder auf Münzen und Gemmen des Klassischen Altertums, Leipzig 1889, πίν. X 42· I. N.

νομισματικός τύπος τῆς πόλεως⁵⁶, ἀποδίδεται ὁ κίνδυνος ἀπὸ τὴν κοπὴ ἀπροσδιορίστου εἶδους δένδρου καὶ σὲ τελευταία ἀνάλυση ἡ φοβερὴ ἀποκρουστικὴ δύναμη ποῦ τὸ τελευταῖο διαθέτει. Συγκεκριμένα παριστάνεται δένδρο μὲ τὸ εἶδωλο μιᾶς θεᾶς μεταξὺ τῶν ἄνω κλάδων του, τῆς Ἀρτέμιδος Ἐλευθεράς, ὅπως πιστεύεται εὐρύτερα⁵⁷

S v o r o n o s, Britomartis, Revue Belge de numismatique (1894), σ. 113-147· Barclay V. Head - Ἰωάννου Ν. Σβορώνου, Ἱστορία τῶν νομισμάτων, ἡ ἐγχειρίδιον Ἑλληνικῆς νομισματικῆς 2, ἐν Ἀθήναις 1898, σ. 248· Louis Robert, Recueil d'épigraphie, de numismatique et d'antiquités grecques, Hellenica 10 (1955), σ. 198-199· Alfred Laumonier, Les cultes indigènes en Carie, Paris 1958, σ. 496 καὶ Robert Fleischer, Artemis Eleuthera, Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae (LIMC) II, 1, Zürich - München 1984, σ. 755. Στὰ παραπάνω ἔργα καὶ ἡ λοιπὴ βιβλιογραφία.

56. Barclay V. Head - Ἰωάννου Ν. Σβορώνου, Ἱστορία τῶν νομισμάτων, ὁ.π.

57. Ὅτι πρόκειται γιὰ θεὰ ἢ γιὰ εἶδωλο θεᾶς δὲν ἀμφιβάλλουν οἱ εἰδικοί, νομισματολόγοι καὶ ἄλλοι, παρὰ τὶς ἐλαφρὲς διαφοροποιήσεις ἢ ἀμφιβολίες ποῦ διατυπώνονται ὡς πρὸς τὴν συγκεκριμένη θεότητα, μὲ κυρίαρχη, ἐπαναλαμβάνουσα, πάντοτε τὴν ἀπόφθ. ἐπιφ. Ἀρτεμη Ἐλευθερά. Κάπως διαφορετικὰ ἐξηγεῖται, ὅσο τουλάχιστον γνωρίζω, τὴν εἰκονιζόμενη γυναικεία μορφή ὁ Στίλπων Κυριακίδης, θεωρῶντας πιθανώτερο ὅτι εἰκονίζεται ἡ Ἰδα ἢ θεοτήτα ποῦ ἐνοικεῖ στὸ δένδρο. Ἐνισχυτικὸ τῆς γνώμης του αὐτῆς θεωρεῖ ὁ Κυριακίδης καὶ τὸ περίγραμμα, μέσα στὸ ὁποῖο ἐν εἰδεί ἀνθρωπόμορφης σαρκοφάγου περικλείεται ἡ γυναικεία μορφή. «ἐν νομιζῶ», γράφει ὁ Κυριακίδης, «ὅτι πρόκειται περὶ κόγχης, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἶναι θεθεῖμένον τὸ εἶδωλον. Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τοιούτου θὰ ἐπρεπεν ἡ γραμμὴ νὰ κλείη καὶ ἐκ τῶν κάτω. Οὔτε μοῦ φαίνεται πιθανόν ὅτι εἰκονίζεται πέπλος ἢ ἄλλο τι περιβλήμα. Ὡς ἔχει ἡ εἰκὼν, ἡ μορφή φαίνεται ὡς ἐκ τοῦ στελέχους τοῦ δένδρου ἀνακύπτουσα διὰ δὲ τῆς ἐν εἰδεί φλοιοῦ περικλειούσης τὴν μορφήν γραμμῆς πιθανῶς ὁ τεχνίτης ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἐντὸς τοῦ δένδρου περικλειομένης θεοτήτος», (βλ. Στίλπωνος Π. Κυριακίδου, Ἡ λειδοριά, ὁ.π., σ. 271). Εἶναι βέβαια δύσκολο νὰ δεχθῆ κανεὶς ὅτι ἡ λαϊκὴ δεισιδαιμονία ἐπηρεάσῃ τὴν παράσταση ἐπὶ τοῦ νομίσματος, ἐν ὅψει μάλιστα τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ Ἀρτεμις δὲν εἶναι μιὰ ὁποιαδήποτε θεὰ ἀλλὰ ἡ σημαντικώτερη εἰδωλολατρικὴ θεὰ, ἡ ἀρχηγέτις θεὰ τῆς Λυκίας (βλ. A n g e l s, 2, ὁ.π., σ. 226, ἰδίως σ. 505-506). Ἐξ ἄλλου οἱ εἰκονογραφικὲς παραστάσεις δενδριτῶν θεῶν εἶναι πολὺ συνηθισμένες (βλ. Κώστα Π. Χαράλαμπεῖδη, Οἱ δενδρίτες στὴν προχριστιανικὴ καὶ χριστιανικὴ ἱστοριοφιλολογικὴ παράδοση καὶ εἰκονογραφία, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 37 κ.ἑξ. Στὴν σ. 47 καὶ (βλ. πίν. 5) καὶ γιὰ τὴν παράσταση τῆς Ἀρτέμιδος στὸ νόμισμα τῶν Μύρων τῆς Λυκίας γιὰ τὴν ὁποία βλ. ἀκόμη: Ἀννης Ἀποστολάκη, Διόνυσος Δενδρίτης, Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα 1942-44 (ἐν Ἀθήναις 1948), σ. 79-80 καὶ Κωνσταντίνου Δ. Καλοκέρη, Τὰ ἱερὰ δένδρα καὶ τὸ ἐξ Ἀνατολῆς καταγόμενον δένδρον τῶν Χριστουγέντων, Θεσσαλονίκη 1973, σ. 13 καὶ πίν. 7, εἰκ. 3). Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ παράσταση τῆς θεᾶς στὸ ἄνω μέρος τοῦ δένδρου, ἔστω καὶ ἂν αὐτὴ φαίνεται ὅτι ἀναδύεται ἀπὸ τὸν κορμὸ του, φαίνεται νὰ ἔχῃ τὸ παράλληλό της στὸ Θαῦμα, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὅτι ὁ «δαίμων... ἐφόλευσεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ δένδρου» παρὰ τὸ ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται, κατὰ τὸ κείμενο, σὲ λόγους πρακτικούς, ἐλέγχου τῆς γονιμότητος κλπ. τῆς εὐρύτερης περιοχῆς, (ὅπου γὰρ ἔβλεπεν ὁ δαίμων, οὐδεὶς προέκοπτεν).

πράγμα τὸ ὁποῖο δηλώνει τὴν ἱερότητά του. Δύο ἄνδρες εἰκονίζονται δεξιά καὶ ἀριστερά τοῦ κορμοῦ του, οἱ ὅποιοι μὲ πελέκεις προσπαθοῦν νὰ τὸ κόψουν ἀλλὰ ἀποτρέπονται ἀπὸ δύο τρομερὰ φίδια, τὰ ὅποια βγαίνουν ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ δένδρου καὶ ὀρμοῦν ἐναντίον των.

Στὴν παράσταση τοῦ νομίσματος παραπέμπει ἤδη ὁ Ν. Γ. Πολίτης, γιὰ νὰ δεῖξῃ ἀκριβῶς ὅτι ὑπάρχουν ἀντίστοιχοι πρὸς τὶς νεοελληνικὲς παραδόσεις γιὰ ἱερὰ δένδρα, ποὺ ἐκδικιοῦνται ὅταν ἀποκόπτονται⁵⁸, ἀρχαῖοι μῦθοι, ἢ συμβολὴ τοῦ ἔθους φθάνει μέχρις ἐδῶ, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ τὰ διαλαμβανόμενα σχετικῶς στὸν βίο τοῦ Ἁγίου Νικολάου⁵⁹.

Ἀντίθετα ὁ Anrich ἐξετάζει τὰ πράγματα συνδυαστικὰ, ὅπως ἀπαιτεῖται, ἀφοῦ παράσταση τοῦ νομίσματος καὶ ἀγιολογικὴ διήγηση ἀφοροῦν στὸν ἴδιο τύπο καὶ σὲ αἰῶνες ποὺ δὲν ἀπέχουν πολὺ μεταξύ των. Ὁ Anrich δὲν θεωρεῖ ἀδύνατο ἢ παράσταση στὸ νόμισμα νὰ ὑπῆρξε ἡ ἀφειρητρία γιὰ τὴν δημιουργία τῆς ἀγιολογικῆς διήγησης, θεωρεῖ ἔμως πιθανώτερο παράσταση καὶ ἀγιολογικὴ διήγηση ἀνεξάρτητα ἢ μίᾳ ἀπὸ τὴν ἄλλη νὰ ἀποδίδουν περιφερύμενη, προφανῶς παλαιότερη καὶ παγανιστικὴ παράδοση στὸ χῶρο τῆς Λυκίας⁶⁰.

Ἄς σημειωθῇ ὅτι ἀνάλογη μὲ τὴν παραπάνω παράσταση ὑπάρχει καὶ σὲ νόμισμα τῆς Ἀφροδισιάδος τῆς Καρίας. Καὶ στὴν περίπτωση τοῦ νομίσματος αὐτοῦ, ποὺ ἀποτελεῖ πάλιν τὸν πρὸ σπουδαῖο τύπο τῶν νομισμάτων τῆς πόλεως, ὑπάρχει παράσταση δένδρου (Μύρρας;), δεξιά καὶ ἀριστερὰ τοῦ ὁποίου εἶναι δύο ἄνδρες. Ὁ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς προσπαθεῖ νὰ πληξῇ τὸ δένδρον μὲ πέλεκυν, ἐνῶ ὁ ἄλλος φαίνεται νὰ σπεύδῃ νὰ ἀπομακρυνθῇ⁶¹. Ἄν ὁ συμβολισμὸς τῆς παραστάσεως αὐτῆς εἶναι δια-

58. Ἀκόμη καὶ μέσω τῶν φιδιῶν (φυλάκων), ὅπως τώρα φαίνεται ἀπὸ τὶς νεώτερες Κυπριακὲς παραδόσεις (ἀνωτ. σ. 7). Ἄν ἡ ὁμοιότητα τῆς ἐκδικήσεως ὅπως ὑπονοεῖται στὴν παράσταση τοῦ νομίσματος τῶν Μύρων καὶ ὅπως σαφῶς ἀναφέρεται: σὶς Κυπριακὲς παραδόσεις δὲν εἶναι τυχαία, τότε ἔχομε νὰ κάμωμε μὲ ἓνα ἐντυπωσιακὸ πρᾶγματι γεγονός.

59. Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις 2, ἔ.π., σ. 917.

60. Anrich 2, ἔ.π., σ. 226 (Dass das erhaltene oder ein ähnliches Münzbild die Darstellung in unserer Vita veranlasst hätte, wäre an sich nicht unmöglich. Weit wahrscheinlicher ist indes, dass das Münzbild und unsere Erzählung unabhängig voneinander eine in der Gegend von Myra umgehende Legende wiedergeben. Da Plakoma in nächster Nähe von Myra gelegen haben muss und Zypresse als ein uraltheiliger Baum geschildert wird, darf sogar die Frage aufgeworfen werden, ob sie etwa gar mit dem heiligen Baume des Münzbildes identisch ist).

61. Imhoof-Blumer—Otto Keller, Tier-und Pflanzenbilder, ἔ.π., X 43 (σ. 64), Barclay V. Head—Ἰωάννου Ν. Σβορώνου, Ἱστορία τῶν νομισμάτων, ἔ.π., σ. 155.

φορετικός από τὸν προηγούμενο, ἡ ἴδια ἡ παράσταση καὶ αὐτοῦ τοῦ νομίσματος δὲν παύει, ὅπως ἐσημείωσα, νὰ εἶναι συναφῆς μὲ τὴν προηγούμενη.

Ἰδιαιτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ γεγονός ὅτι τὸ ἐπεισόδιο τῆς κοπῆς τοῦ δένδρου, ὅπως ἐκτίθεται στὸν βίο τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀναφέρεται καὶ σὲ βίους Δυτικῶν Ἁγίων καὶ μάλιστα πολὺ νωρίς. Στους βίους αὐτοὺς παραπέμπουν ἤδη μερικοὶ⁶² ἀλλὰ μόνο ἡ παράθεση τῶν σχετικῶν κειμένων μὲ τις λεπτομέρειες τῶν δίνουν τὸ μέτρο τῆς συνάφειας μεταξὺ τῶν δύο μορφῶν παραδόσεων, τῶν Ἑλληνικῶν καὶ τῶν Λατινικῶν.

Δύο ἀπὸ τις παλαιῆς αὐτὲς διηγήσεις ποὺ ἀνήκουν ἀντίστοιχα σὲ δύο μοναχοὺς, τὸν Σουλπίκιον Σεβῆρο καὶ τὸν Ἅγιο Βονιφάτιο, εἶναι ἀπὸ τις πρὸ χαρακτηριστικῆς καὶ ὀπωσδήποτε ἀπολύτως συγγενεῖς μὲ ἐκεῖνες τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων ποὺ σχετίζονται μὲ τὸν Ἅγιο Νικόλαο. Ὁ Σουλπίκιος Σεβῆρος, τοῦ ὁποῦο ἡ δράση τοποθετεῖται γύρω στὸ 400, συνέγραψε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 396 τὸν βίο τοῦ καθολικοῦ Ἁγίου Μαρτίνου (*vita Martini*), ποὺ ἔγινε δημοφιλέστατος κατὰ τὸν Μεσαίωνα, στὸν βίο δὲ αὐτὸν περιλαμβάνει καὶ τὴ θαυμαστὴ διήγηση. Στὴν διήγηση γίνεται εἰδικώτερα λόγος γιὰ στοιχειωμένο δένδρο, ποὺ εἶναι πρὸ συγκεκριμένα πεῦκο, τὸ πεῦκο δὲ αὐτὸ καθὼς καὶ ὅλα τὰ στοιχειωμένα δένδρα ἐκριζώνει ὁ Ἅγιος, γιὰ νὰ ἀνεγείρῃ στὴν θέση τῶν ἐκκλησίας ἢ μοναστήρια. Τὸ συγκεκριμένο λατινικὸ κείμενο τοῦ βίου ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὁ Ἅγιος Μαρτίνος *cum in vico quodam templum antiquissimum diruisset, et arborem pinum, quae fano erat proxima, esset aggressus excidere; tum vero antistes loci illius, caeteraque gentilium turba coepit obsistere, et cum iidem illi, dum templum evertitur, imperante Domino quievisset, succidi arborem non patiebantur. Ille eos sedulo commonere, nihil esse religionis in stipite: Deum potius, cui serviret ipse, sequerentur: arborem illam, excidi oportere, quia esset daemonei dedicata. Tum ex illis unus, qui erat audacior caeteris: Si habes, inquit, aliquam de Deo tuo, quem dicis te colere, fiduciam, nosmetipsi succidemus hanc arborem, tu ruentem excipe: et, si tecum est tuus, ut dicis, Dominus, evades. Tum ille intrepide confisus in Domino, facturum se pollicetur. Hic vero ad istusmodi conditionem omnis illa gentilium turba consensit: facilemque arboris suae habuere jacturam, si inimicum sacrorum suorum casu illius obruissent. Itaque cum unam in partem pinus illa esset acclinis, ut non esset dubium, quam in partem succisa corrueret; eo loco vinculus staturitur pro arbitrio rusticorum, quo arborem esse casuram nemo dubitabat.*

62. Βλ. π.χ. λ. Baum, *Reallexikon für Antike und Christentum* (RLAC) 2, Stuttgart 1954, στ. 29, ὅπου καὶ ἄλλες σχετικῆς εἰδήσεως γιὰ τὴν δενδρολατρία.

Succidere igitur ipsi suam pinum cum ingenti gaudio laetitiaque caeperunt. Aderat eminus turba mirantium. Jamque paulatim nutare pinus, et ruinam suam casura minitari. Pallebant eminus monachi, et periculo jam propiore conterriti, spem omnem fidemque perdiderant, solam Martini mortem expectantes. At ille confisus in Domino, intrepidus opperiens, cum jam fragorem sui pinus concidens edidisset, jam cadenti, jam super se ruenti elevata obviam manu signum salutis opponit: tum vero (turbinis modo retroactam putares) diversam in partem ruit: adeo ut rusticos, qui toto in loco steterant, pene prostraverit. Tum vero in coelum clamore sublato, gentiles stupere miraculo; monachi flere prae gaudio; Christi nomen in commune ab omnibus praedicari. Satisque constitit, eo die salutem illi venisse regioni: nam nemo fere ex immani illa multitudine gentilium fuit, qui non impositione manus desiderata, Dominum Jesum, relicto impietatis errore, crediderit. Et vere ante Martinum pauci admodum, immo pene nulli in illis regionibus Christi nomen receperant: quod adeo virtutibus illius exemploque convaluit, ut jam ibi nullus locus sit, qui non aut ecclesiis frequentissimis, aut monasteriis sit repletus. Nam ubi fana destruxerat, statim ibi aut ecclesias aut monasteria construebat⁶³.

Πιὸ σύντομη ἀλλὰ ἐξ Ἰσου, ἣ Ἰσως καὶ περισσότερο, περιεκτικὴ καὶ διαφωτιστικὴ εἶναι ἡ δευτέρη θρησκευτικὴ διήγηση, τῆς ὁποίας πρωταγωνιστὴς εἶναι ὁ Ἀπόστολος τῶν Γερμανῶν κατὰ τὸν 7ο-8ο αἰ. Ἅγιος Βονιφάτιος. Κατὰ τὴν διήγηση αὐτῆ⁶⁴

63. Patr. Latin. (PL) 20, στ. 167-168.

64. Acta Sanctorum (ASS) Junii, 1, Antverpiae 1695, στ. 467. Πρβλ. Κώστα Π. Χαράλαμπίδη, Οἱ δεινόφυτοι, ὁπ., σ. 81. Ἐνδείξεις γιὰ δένδρα μὲ τὰ ὁποία συνδέονται ἀνάλογες πρὸς τὴς ἀνωτέρω ἀντιλήψεις ὑπάρχουν καὶ σὲ ἄλλα κείμενα, τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων ἀλλὰ καὶ μεταγενέστερα. Ἔτσι στὸν 84ον κενόνα τῆς συνόδου τῆς Καρθαγένης, ποὺ συνήλθε στὶς ἀρχὲς τοῦ 5ου αἰ., γίνεται λόγος γι' αὐτές, ποὺ χαρακτηρίζονται μάλιστα ὡς λείψανα. «Ἦρσαν αἰτηθῆναι ἀπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων, ἵνα τὰ λείψανα τῆς εἰδωλολατρίας μὴ μόνον τὰ ἐκ σοφόνων, ἀλλὰ καὶ ἐν οἰοισθῆναι τόποις ἢ ἄλλασιν, ἢ δένδροις, κατὰ τὴν ἐξαιφθῶσαι» (πρβλ. Ἰβίως τὴν ἔρμηνεῖα τοῦ Ἀριστοφάνου: δεῖ συντρέψασθαι τε καὶ ἐξαλειφῆσθαι... καὶ εἴ τι λείψανον εἰδωλολατρίας ὑπελείφθη ἢ ἐν τόποις, ἢ ἄλλασιν, ἢ δένδροις...), Γ. Ἀ. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων 3, 1853, σ. 511, Ἄγαπίου Ἱερομονάχου-Νικοδήμου Μοναχοῦ, Πηδάλιον, Ἀθῆναι 1990, σ. 509 (ἐκδ. Ἀστὴρ) βλ. καὶ Φαίδωνος Κουκουλέ, Βυζαντινῶν Βίος καὶ Πολιτισμὸς, 1, 2, ἐν Ἀθῆναις 1948, σ. 275). Γιὰ συναφεῖς ἀντιλήψεις καὶ ἐνέργειες στοὺς Δυτικούς, παλαιότερες καὶ μεταγενέστερες, ΡLAC, ὁπ. Πρβλ. καὶ ὅσα σχετικὰ ἀναφέρονται στὸ ἔργο Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, Ἐρμηνεῖα τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ἐκδ. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, ἐν Πετρούπολει 1909, σ. 286 («Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Νικολάου... Οἱ σκοφανθηθέντες ἔκοπτον δένδρον ἐν τῇ ὁδοῦ, ἐν ᾧ οἱ δαίμονες κατέκονν») καὶ σ.69 («Ὁ Δανιὴλ διαλύων τὸ β' ἐπίπτιον Ναβουχοδονόσορ. Λέν-

Horum consultu atque consilio, arborem quamdam mirae magnitudinis, quae prisco Paganorum vocabulo appellatur Robur-Jovis, in loco qui dicitur Gicesmere, servis Dei secum adstantibus, succidere tentavit. Cumque mentis constantia consortatus arborem succidisset, magna aderat copia Paganorum, qui & inimicum deorum suorum intra se diligentissime devotabant. Sed ad modicum quidem arbore praecisa, confestim imensa roboris moles divino desuper flatu exagitur, & palmitum confracta culmine corrui, & quasi superni nutus solatio in quatuor etiam partes dirupta est; & quatuor ingentis magnitudinis aequali longitudine trunci, absque Fratrum labore adstantium apparuerunt. Quo viso prius devotantes Pagani, & jam versa vice credentes, benedictionem Domino, pristina abjecta maledictione, reddiderunt. Tunc autem summae sanctitatis Antistes, consilio inito cum Fratribus, ligneum ex supradictae arboris metallo Oratorium confruxit, illudque in honorem S. Petri Apostoli dedicavit.

Ἡ σύμπτωση ἔχει μόνο στό περιεχόμενο γενικά ἀλλά καί στίς λεπτομέρειες τῶν διηγήσεων γιά τόν "Ἅγιο Νικόλαο καί ἐκεῖνων τῶν Δυτικῶν Ἁγίων καθιστᾶ πολὺ πιθανή τήν ἐξάρτηση τῶν τελευταίων ἀπό τίς πρῶτες. Σέ ἐποχή μάλιστα πού ἡ Ἐκκλησία ἦταν ἐνιαία οἱ ἐπιδράσεις δέν ἦταν ἀσυνήθιστες.

Ὅπωςδήποτε στόν χῶρο ἰδίως τῆς Λυκίας, καί εὐρύτερα, μέ τήν σύγκρουση τῆς εἰδωλολατρίας, τήν ὁποία ἐκπροσωποῦσε κατ' ἐξοχήν ἡ Ἄρτεμις Ἐλευθέρα, καί τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, τῆς ὁποίας πρόμαχος καί τελικός νικητής ἦταν ὁ Ἅγιος Νικόλαος, μιᾶ παράδοξη ὅπως αὐτή τῆς κοπῆς τοῦ δένδρου, μέσω τῆς ὁποίας ἐπιφαινόταν ἡ θεά, γιά νά δηλωθῇ ἡ νίκη τῆς νέας θρησκείας μέ κύριον ἐκπρόσωπο τόν πολιοῦχο τῶν Μύρων Ἅγιο Νικόλαο θά ἦταν ἐξαιρετικά δημοφιλῆς⁶⁵.

Αὐτό βέβαια δέν σημαίνει ὅτι ἡ κοπή τῶν ἱερῶν-στοιχειωμένων δένδρων περιορίζεται μόνο σέ χριστιανικό ἐπίπεδο καί στόν συγκεκριμένο χῶρο. Ἡ διήγηση γιά τήν ἐκκοπή τῶν δένδρων ἀπό τόν Ἅγιο Νικόλαο δηλώνει ἀπλῶς ὅτι ὁ ἀγώνας ἐξαλείφεται τῆς εἰδωλολατρίας μέ τήν μορφή πού παρουσιαζόταν στά Μύρα τῆς Λυκίας, λόγω τῆς καταλυτικῆς παρουσίας τῆς θεᾶς, ἦταν ἔντονος μέχρι τόν 5^ο αἰῶνα. Κατά τὰ ἄλλα τόσο ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ὅσο καί ὁ Ἅγιος Ὑπάτιος, καί ὅποιοι ἄλλοι ἀπό τοὺς Ἁγίους, ἐπαναλάμβαναν πράξεις καί ἐνέργειες πού εἶναι γνωστές στόν εἰδωλολατρικό κόσμο καί μάλιστα πολὺ παλαιότερα. Ὁ ἀγώνας καί ἡ ἀγωνία τῶν μοναχῶν εἶναι νά ἐξα-

δρον μέγα καί ὑψηλὸν καί εἰς τὰς κλάνας του διάφορα ποῦλλα, καί εἰς τὴν ρίζαν του ποικίλα θηρία φεύγοντα καί εἰς ἄγγελος μέ τζικοῦρι κόπτων αὐτῶν).

65. Γιά τίς σχέσεις Ἄρτέμιδος καί Ἁγίου Νικολάου βλ. πρόχειρα Anrich 2, δ.π., σ. 505-509.

λείφουν την δενδρολατρία, που ήταν τόσο διαδεδομένη, για να έμπεδωθῆ ἡ νέα θρησκεία ἀλλὰ οἱ διηγῆσεις, πολλές φορές μάλιστα με τὴν ἴδια δομὴ ἀλλὰ με ἄλλο περιεχόμενο, εἶναι γνωστὲς ἀπὸ παλαιότερα. Οἱ μοναχοὶ ἀπλῶς μιμοῦνται τὶς πράξεις τῶν παλαιῶν εἰδωλολατρῶν καὶ με αὐτὸν τὸν τρόπο δημιουργοῦνται καὶ οἱ συναφεῖς διηγῆσεις. Στὴν οὐσία δηλ. ἔχομε ἐδῶ, ὅπως καὶ σὲ πολλές ἄλλες καὶ διαφορετικὲς περιπτώσεις, ἐκχριστιανισμό τῶν μύθων καὶ παραδόσεων γιὰ τὴν κοπὴ ἱερῶν δένδρων καὶ τὶς συνέπειες ἀπὸ τὴν πράξη αὐτὴ ποὺ θεωρεῖται ἀνόσια⁶⁶.

Οἱ μῦθοι αὐτοὶ, ποὺ ἔχουν πάντοτε ὡς βάση τὴν ἐκκοπή ἱερῶν δένδρων καὶ τὴν τιμωρία τῶν ἱεροσύλων ἀπὸ τὸ πνεῦμα ποὺ πιστεύεται ὅτι ἐνοικεῖ σ' αὐτὰ ἀναφέρονται πλήρως συνήθως σὲ πηγὲς τῆς μεταγενέστερης Ἀρχαιότητος, χωρὶς ὅμως αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι τὰ θέματά των δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ πρὸ παλαιά.

Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ μῦθος γιὰ τὸν «δρυτόμον» Ἐλλὸ ἢ Σελλό, τὸν μυθικὸ πρόγονο τῶν Ἑλλῶν ἢ Σελλῶν καὶ ἱδρυτὴ τοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης με τὴν ἱερὴ καὶ προφητικὴ βελανιδιά. Ὁ Ἕπειρωτικὸς αὐτὸς μῦθος παραδίδεται σὲ δύο παραλλαγές. Κατὰ τὴν πρώτη τὸ Ἐλλοί, ὅπως ὀνομάζονταν οἱ ἀποτελοῦντες τὸ ἱερατεῖο τοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης, προέρχεται «ἀπὸ τοῦ Ἐλλοῦ τοῦ δρυτόμου, ᾧ φασι τὴν περιστερὰν πρώτην καταδειξάι τὸ μαντεῖον»⁶⁷, ἢ «ἡ μὲν χρυσὴ πέλεια ἔτ' ἐπὶ τῆς δρυὸς ἐν λογίοις ἢ σοφῇ καὶ χρησμοί, οὗς ἐκ Διὸς ἀναφθέγγεται, κείται δ' οὗτος ὁ πέλεκυς, ὃν μεθῆκεν Ἐλλὸς ὁ δρυτόμος, ἀφ' οὗ κατὰ Δωδώνην οἱ Ἐλλοί»⁶⁸. Κατὰ τὴν ἄλλην παραλλαγὴν, τὴν ὁποία μπορεῖ κανεὶς νὰ παρακολουθήσῃ μέχρι τὰ Ἕπειρωτικὰ τοῦ Προξένου, ἱστορικῶ τοῦ βασιλιᾶ Πύρρου, ἑνας βοσκὸς, ὁ Μαρδύλας (ἢ καὶ Μανδύλας), ἐπειδὴ ἡ μαντικὴ βελανιδιά ἐφάνερωσε ὅτι αὐτὸς ἐκλείψε τὰ πρόβατα ἐνὸς ἄλλου βοσκῶ («τότε πρῶτον, φασί, τὴν δρῦν φωνὴν ἀφείναι»), «τοῦτον λέγεται προσοργισθέντα τῇ δρῦϊ θελήσαι αὐτὴν ἐκκόψαι νύκτωρ. Πελειάδα δὲ ἐκ τοῦ στελέχους ἀνακύψασαν ἐπιτάξαι μὴ τοῦτο δρᾶν. Τὸν δὲ δειματωθέντα μηκέτι τοῦτο τολμησαι, μὴ θιγεῖν τοῦ ἱεροῦ τοῦτου δένδρου. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ τὸλμημα μηρῖσαι αὐτῷ τοὺς Ἕπειρώτας. Ὅθεν καὶ λαβόντας δίκην ταύτην εἰσπράξασθαι τῆς ἀπ' αὐτοῦ ὑπομονῆς τὸν μάντιν προάγει»⁶⁹.

66. Βλ. σχετικὰ Frank R. Trombley, *Hellenic religion and christianization* C. 370-529 1, Leiden-New York-Köln 1993, σ. 156-157 (Religions in the Graeco-Roman World 115,1).

67. Σχόλ. Ὁμ. Ἰλ. Π 234d² (Erbse 4, σ. 222).

68. Φιλολογ. Εἰκ. 2, 31, 1.

69. Σχόλ. Ὁμ. Ὀδ. ξ, 327. «Ἡ ἱστορία παρὰ τῷ Προξένῳ», συμπληρώνουν τὰ σχόλια. Τὰ κείμενα τῶν δύο παραλλαγῶν τοῦ μῦθου παραθέτει σὲ μιὰ γενικώτερα ἐνδιαφέρουσα μελέτῃ του ὁ Albin Lesky (Hellos-Hellotis, Wiener Studien 46 [1948], σ. 54 καὶ 60 ἀντίστοιχα). Βλ.

Στὴν γειτονικὴ πρὸς τὴν Ἥπειρο Θεσσαλία ἐπιχωρίαζε ἕνας ἄλλος μῦθος, ἐκεῖνος τοῦ Ἑρυσίχθονος, στὸν ὁποῖο ἐγίνε ἀναφορὰ παραπάνω.

Γιὰ τὸν ἀρχαῖο μῦθο τοῦ θεσσαλικοῦ ἥρωα Ἑρυσίχθονος ἔχομε ἀρκετὲς μαρτυρίες, ἀλλὰ ὁ μῦθος αὐτὸς παραδίδεται ἐκτενῶς καὶ πρὸ παντὸς ὁλοκληρωμένα μόνο ἀπὸ τὸν Καλλιμάχο καὶ τὸν Ὀβίδιο. Κατὰ τὸν Καλλιμάχο ὁ Ἑρυσίχθων δὲν σέβεται τὸ ἱερὸ ἄλσος τῆς Δήμητρος, μέσα στὸ ὁποῖο ὑπῆρχαν «πίτυς, μεγάλαι πετέλαι καὶ ὄχραι». Ἀντίθετα στὸ ἄλσος αὐτὸ ὁ Ἑρυσίχθων:

*σεύατ' ἔχων θεράποντας εἰκόσι, πάντας ἐν ἀκμῇ,
πάντας δ' ἀνδρογίγαντας ὄλαν πόλιν ἀρκίος ἄραι,
ἀμφοτέρων πελέκεσσι καὶ ἀξίναισιν ὀπλίσας
ἐς δὲ τὸ τᾶς Δάματρος ἀναιδέες ἔδραμον ἄλσος.
Ἦς δὲ τις αἰγίερος, μέγα δένδρεον αἰθέρι κῦρον
τῷ ἐπι ταὶ νύμφαι ποτὶ τᾶνδιον ἐψόωντο
ἂ πρᾶτα πλαγείσα κακὸν μέλος ἴαχεν ἄλλαις.
Ἄσθετο Δαμάτηρ, ὅτι οἱ ξύλον ἱερὸν ἄλγει,
εἶπε δὲ χωσαμένα· τίς μοι καλὰ δένδρεα κόπτει;*

Ὁ Ἑρυσίχθων προτρέπεται νὰ παύσῃ νὰ ἀνοσιουργῇ, γιὰ νὰ μὴν προκαλέσῃ τὴν ὀργὴ τῆς θεᾶς:

*Πάνεο καὶ θεράποντας ἀπότρεπε, μὴ τι χαλεθῇ
πότνια Δαμάτηρ, τᾶς ἱερὸν ἐκκεραΐξεις,*

ἀλλ' αὐτὸς ἀγνοεῖ ὑπερφίαλα τὴν προειδοποίηση ἀπειλώντας καὶ δηλώνοντας τὸν σκοπὸ τῆς ἐκκοπῆς τῶν δένδρων, ποὺ συνίσταται στὴν στέγαση μὲ αὐτὰ τοῦ «δόμου» του, προκειμένου ἐκεῖ νὰ παρέχῃ λαμπρὴ φιλοξενία στοὺς συντρόφους του: «ταῦτα (ἐνν. δένδρεα) δ' ἐμὸν θησεὶ στεγανὸν δόμον, ᾧ ἐν δαίτας αἰὲν ἐμοῖς ἐτάροισιν ἄδαν θυμαρέας ἀξῶ». Μὲ τὴν συμπεριφορὰ του ἐξοργίζει πράγματι πολὺ τὴν Δήμητρα, ἢ ὅποια τὸν καταδικάζει νὰ πεινᾷ ἀκόρεστα μέχρι τὸν θάνατόν του:

*αὐτίκα οἱ χαλεπὸν τε καὶ ἄγριον ἔμβαλε λιμὸν
αἰθῶνα κρατερόν, μέγала δ' ἔοτρεύετο νοῦσφ⁷⁰*

πρόχειρα τοὺς μύθους στοῦ Σ. Ι. Δάκρη, Ὁδηγὸς ἀρχαιολογικοῦ χώρου Δωδώνης, 1971, σ. 22, πρβλ. καὶ Κ. Ρωμαῖο, στὸ περιοδ. «Λαβύρινθος» 2, 1976, σ. 43 κ.έξ. Γιὰ τὴν δυσκολία τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ χωρίου τῆς β' παραλλαγῆς Albin Lesky, ὅπ., σ. 61.

70. Τὸ κείμενο τοῦ Καλλιμάχου μὲ τὸν μῦθο τοῦ Ἑρυσίχθονος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ μοναδικὸ θέμα ἐνὸς ὁλοκλήρου ὕμνου, τοῦ ὕμνου Εἰς Δήμητρα, βλ. στὴν ἐιδ. τοῦ Ν. Hopkins, ὅπ. Γιὰ

Σύμφωνα με τὸν Ὀβίδιο, ποῦ ἔχει κατὰ πᾶσα πιθανότητα ὡς πηγὴ τὸν Καλλιμαχο, ἢ τὸν μιμεῖται, ἀλλὰ ἔχει καὶ ἐνδιαφέρουσες μικρές, ἔστω, ἀποκλίσεις ὡς πρὸς τὶς λεπτομέρειες, στὸ ἄλλοσ αὐτὸ τῆς Δήμητρος βρισκόταν ἔξοχη γιὰ τὴν πολυετῆ τῆς σταθερότητα μεμονωμένη ἱερῆ βελανιδιά, τῆς ὁποίας τὸ πᾶχος τοῦ κορμοῦ ἦταν 15 ὀργυιές. Ὁ Ἐρυσίχθων προστάζει τοὺς δούλους νὰ κόψουν τὴν ἱερῆ δρῦ, οἱ τελευταῖοι διστάζουν καὶ ἔτσι ἀναλαμβάνει ὁ ἴδιος τὸ ἔργο προφέροντας ἀνοσίους λόγους. Στὰ κτυπήματα μετὰ τὸν πέλεκυν ἐτρόμαξε καὶ ἀναστέναξε τὸ δένδρο, ἀπὸ τὴν πληγὴ τοῦ φλοιοῦ ἔτρεξε αἷμα, ὁπότε ἀπὸ τὴν μέση τοῦ δένδρου ἀκούεται ἡ φωνὴ Νύμφης, ἡ ὁποία πεθαίνοντας μαζὶ μετὰ τὸ δένδρο μαντεύει ὅτι ἐπίκειται ἡ τιμωρία τοῦ ἱεροσούλου, πρᾶγμα ποῦ καὶ τελικὰ συμβαίνει. Ὁ Ἐρυσίχθων καταδικάζεται νὰ πεινᾷ ἀκατάπαυστα μετὰ αὐξανόμενο ρυθμὸ, νὰ τρώγῃ καθεστὶ γιὰ νὰ κορέσῃ τὴν πείνα του⁷¹.

Στὴν Ἀττικὴ ἐπιχωρίαζε ἕνας ἀκόμη σχετικὸς μῦθος, ὁ μῦθος τοῦ Ἀλιρρόθιου. Σύμφωνα μετὰ μιὰ παραλλαγή του «λέγουσι γὰρ ὅτι Ἀλιρρόθιος, ὁ παῖς Ποσειδῶνος, ἠθέλησεν ἐκκόψαι αὐτὰς (ἐνν. τὰς μορίας, τὰς ἱερὰς ἐλαίας τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῇ Ἀκροπόλει) διὰ τὸ τῆς ἐλαίας εὐφροθείσης κριθῆναι τῆς Ἀθηνᾶς τὴν πόλιν. Ὁ δὲ ἀνατείνας τὸν πέλεκυν καὶ ταύτης ἀποτυχῶν ἐπλήξεν ἑαυτὸν καὶ ἀπέθανε». Κατ' ἄλλη παραλλαγή ὁ Ἀλιρρόθιος «τὸν πόνδα αὐτοῦ πλήξας ἐτελεύτησε» στὴν προσπάθειά του νὰ κόψῃ τὴν ἐλιά τῆς Ἀθηνᾶς, τὴν ὁποία ἡ τελευταία ἐπιδείκνυε μετὰ τὴν νίκη τῆς ἐναντίον τοῦ Ποσειδῶνα, κ.ἄ.⁷²

τὸν μῦθο καὶ τὸ κείμενο εἶναι διαφωτιστικὰ ὅσα γράφονται στὴν εἰσχωριὰ καὶ στὰ σχόλια. Ἐκτεταμένη εἶναι καὶ ἡ προτασόμενη βιβλιογραφία, ἀπὸ τὴν ὁποία πάντως σημειῶν ἰδιαιτέρως τὴν μνημονευθεῖσα βασικὴ πραγματεία τοῦ K. J. M c K a y, *Erysichthon, A Callimachean comedy*, Leiden 1962 (Mnemosyne, Bibliotheca Classica Batava, Suppl. 7). Ἐννοεῖται ὅτι ὁ μῦθος ἀναφέρεται, καὶ κάποτε μάλιστα ἐκτενῶς, σὲ ὅλα τὰ μυθολογικὰ λεξικά κλπ. (βλ. κυρίως: O. C r u s i u s, *Erysichthon* στοῦ W. H. R o s c h e r, *Ausführliches Lexicon der griechischen und römischen Mythologie* 1, 1884-1890, σσ. 1373-1384 [μετὰ ἀναφορά σὲ ὅλες τὶς πηγές, παλαιότερες καὶ νεώτερες] καὶ K e r n, *Erysichthon*, *PWRE* 11 ἡμίτ., 1907, σσ. 571-574). Γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ μύθου ὑπὸ τύπο παραμυθοῦ καὶ ἄλλα σχετικὰ ζητήματα βλ. Σ τ ε φ. Δ., Ἡ μ ε λ λ ο υ, *Μυρμιδονὰ καὶ Φαρακιά*. Ἐνα παραμῦθ ἀπὸ τὴν Κω καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ἐρυσίχθωνος. Μεσαιωνικὰ καὶ Νέα Ἑλληνικὰ 5 [Μνήμη Λεάνδρου Βρανούση] Ἀθήνα 1996, σσ. 197 - 222 [Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Κέντρον Ἑρευνῆς τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ].

71. Ὀ β ι δ. *Μεταμορφ.* 8, 729-869.

72. Ἀ ρ ι σ τ ο φ. *Σχόλ. Νεφ.* 1005. Πρβλ. καὶ Σ ο ὕ δ α λ. *μορίας καὶ S e r v i u s*, *Bery. Γεωργ.* 1, 18. Κατὰ τὸν μεταγενέστερο παροιμογράφου Μ. Ἀποστόλη, ποῦ ἀκολουθεῖ τὰ ἀρχαῖα σχόλια (δ.π.), παλαιότερους λεξικογράφους καὶ ἄλλες πηγές «μορίας γὰρ ἐλέγοντο αἱ ἐλαίαι, αἱ ἦσαν ἱερὰι τῆς Ἀθηνᾶς... ἦτοι ἀπὸ μύρου καὶ τοῦ φόνου τοῦ Ἀλιρρόθιου ὀνομασθεῖσαι οὕτως», ἡ δὲ φράση «μοριῶν μὴ θίγγανεν» κατάντησε παροιμία «ἐπὶ τῶν ἱεροσούλων» (Ἄ π ο σ τ. 11, 75 [CPG 2, σ.

Ὁ Ἄπολλώνιος ὁ Ρόδιος ἀναφέροντας ἓνα ἀκόμη ἄλλο συναφῆ μῦθο κάνει λόγο γιὰ κάποιο Παραίβιο, μοναδικὸ ἄνθρωπο τοῦ λαοῦ ποὺ ἐμφανίζεται στὸ ἔπος τῶν ἡρώων, γιὰ τὸν ὁποῖο «οὐδέ τις ἦεν ἀνάπνευσις μογέοντι». Αἰτία γι' αὐτὸ ὑπῆρξε ἡ κατάρα πρὸς τὸν πατέρα του μιᾶς νύφης Ἄμαδρυάδας νὰ μὴ δῆ «χαίρει» αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ἐπειδὴ παρὰ τὶς παρακλήσεις της μὲ δάκρυα ἔκοψε μιὰ πολύχρονη βελανιδιὰ ποὺ τὴν εἶχε ὡς κατοικία της, ὅταν κάποτε βρέθηκε πάνω στὰ βουνὰ κόβοντας δένδρα:

*«ἀλλ' ὄγε πατρὸς εἰοῖο κακὴν τίνεσκεν ἀμοιβὴν
ἀμπλακίης. ὁ γὰρ οἶος ἐν οὖρεσι δένδρεα τέμνων
δή ποθ' ἄμαδρυάδος νόμφης ἀθέριξε λιτάων,
ἢ μιν ὀδυρομένη ἀδινῶ μείλισσέτο μύθω,
μὴ ταμέειν πρέμνον δρυὸς ἤλικος, ἧ ἔπι πουλὸν
αἰῶνα τρίβεσκε διηνεκές· αὐτὸρ ὁ τήγχε
ἀφραδέως ἔτμηξεν ἀγνηροῖή νεότητος.
τῶ δ' ἄρα νηκερδῆ νόμφη πόρεν οἶτον ὀπίσσω
αὐτῶ καὶ τεκέεσσιν»⁷³.*

Ἄπο τις ἄλλες πηγές ποὺ ἀναφέρονται στὸ θέμα ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ εἶναι ἓνα ἐπίγραμμα τοῦ Α' μ.Χ. αἰώνα, ποὺ ἀποδίδεται σὲ κάποιον Ἀντίπατρο ἀπὸ τὴν Θεσσαλονικίη(;) (Ἰσως ὁ ποιητὴς του νὰ εἶναι κάποιος ἄλλος ποὺ ἔζησε τὸν Β' μ.Χ. αἰῶνα). Τὸ κείμενο τοῦ ἐπιγράμματος, ποὺ συνάπτεται μὲ τὸ κείμενο τοῦ ὕμνου τοῦ Καλλιμάχου (στ. 37-41) εἶναι τὸ ἀκόλουθο:

*Δένδρεον ἱερόν εἰμι· παρερχόμενός με φυλάσσειν
πημαίνειν· ἀλγῶ, ξεῖνε, κολουομένη.
μέμνεο, παρθένιός μοι ἔπι φλόος, σὸχ' ἄπερ ὀμαῖς
ἀχράσιν· αἰγείρων τίς γένος οὐκ ἐδάη;
εἰ δὲ περιδούψης με παρατραπίην περ' εὐῶσαν,
δακρύσεις· μέλομαι καὶ ξύλον Ἥελίφ⁷⁴.*

Τέλος συναφῆ φαίνεται ὅτι εἶναι καὶ ὅσα ὁ Θεόκριτος παραδίδει. Κατὰ τὸ σχετικὸ κείμενο οἱ ἐορτάζουσες κόρες πρὸς τιμὴ τῆς κόρης ποὺ παντρεύεται μεταξὺ

535-536, ἐκδ. Leutsch-Schneidewin]). Γιὰ τὸν μῦθο εὐρύτερα μὲ περαιτέρω βιβλιογραφία W. H. Roscher, δ.π., 1, 2, 1886-1890, στ. 1822.

73. Ἄπολλ. Ροδ. Ἄργον. Β', 473-483.

74. Ἐλλην. Ἀνθολ. 9, 706. Βλ. καὶ K. J. M c K a y, Erysichthon, δ.π., σ. 80.

ἄλλων θὰ ἀναρτήσουν στεφάνι σὲ σκιερὸ πλατάνι, στὸ φλοιὸ τοῦ ὁποίου θὰ χαράξουν ἐπιγραφή σὲ δωρική διάλεκτο, γιὰ νὰ τὴν διαβάξῃ ὁποῖος περνᾷ: «Σέβευ μ' Ἐλένας φυτὸν ἐμμίν»⁷⁵.

Μεταξὺ τῶν νεωτέρων λαϊκῶν παραδόσεων, τῶν βυζαντινῶν ἀγιολογικῶν διηγήσεων καὶ τῶν ἀρχαίων μύθων ὑπάρχουν καταφανεῖς ὁμοιότητες καὶ ἀντιστοιχίες, πέρα τῆς γενικώτερης συνάφειας, καὶ ὡς πρὸς τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα.

Ἔτσι σὲ πολλὲς ἀπὸ τίς παραλλαγές τῶν διηγήσεων αὐτῶν — νεωτέρων, βυζαντινῶν καὶ ἀρχαίων— ἐξαίρεται ποικιλοτρόπως τὸ μέγεθος τοῦ δένδρου, μιὰ ιδιότητα ποὺ ἀποτελεῖ τελικὰ προϋπόθεση γιὰ νὰ θεωρηθῇ ἱερὸ ἢ στοιχειωμένο (σὲ μιὰ περὶπτωση μάλιστα λέγεται καὶ ρητὰ *ἱερὰ διὰ τὸ μέγεθος ἐπικέκληται*).

Συγκεκριμένα τὸ ἱερὸ-στοιχειωμένο δένδρο εἶναι, ὅπως εἶδαμε, σημίδα (δύο) ὑψηλὴ καὶ χοντρή, μεγάλο πουρνάρι, θεώρατο δένδρο, τεράστια ἀγριελιά, μιάλον πεῦκον, μεγαλοπρεπὴς δρυς 700 χρόνων, αἰωνόβια κυτρομηλιά, ὑπέργηρη ἢ αἰωνόβια τρεμιθιά, μεγάλων διαστάσεων μονόκορφη μερσινιά, αἰωνόβιο πεῦκο, μεγάλο κυπαρίσσι, τεραστίων διαστάσεων δρυς, δένδρο θεριακωμένο καὶ μοναχικὸ, πελώρια βασιλικὴ δρυς, πεῦκο ποὺ ἔκρουε τὰ οὐράνια κλπ. Κατὰ τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα: «τὸ μέγεθος τοῦ ξύλου, ὅτι οὐ μόνον τὸ πάχος ἔσχεν ἢ τομὴ αὐτοῦ πηχῶν τριῶν ἡμίσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ὕψος πηχῶν τεσσαράκοντα» (V. Nik. Sion.), τὸ δένδρο ἦταν τόσο μεγάλο, ὥστε «δεκάδες πέντε... οὐκ ἠδυνήθησαν κινήσαι αὐτὸ» καὶ γι' αὐτὸ διατάζει ὁ Ἅγιος «ἔρχεσθαι χαμοῦκλια καὶ ἀπελθεῖν ἄνδρας ἑκατόν», οἱ ὅποιοι ὁμως δὲν μπόρεσαν «ἀγάγει αὐτὸ» (V. Lyc.-Alex.). Καὶ «ἴστατο... δένδρον παμμεγεθέστατον πάνν, ὥστε μὴ εὐρίσκεσθαι τοιοῦτον ἐπὶ τῆς γῆς» καὶ πῶς συγκεκριμένα τὸ δένδρο αὐτὸ «ἄνδρες ἐξήκοντα κόπτοντες γῦρον, μὴ ἐμποδίζειν ἕτερος τὸ ἕτερον» (Θαῦμα). Τὸ δένδρο ἦτο «κυπαρίσσιος παμμεγεθῆς... ἦτις καὶ ἱερὰ διὰ τὸ μέγεθος ἐπικέκληται, ὁ ἴδιος ὁ Ἅγιος «ἐκπλήττεται τῷ μεγέθει τοῦ ξύλου», ὅπως καὶ οἱ τέκτονες «καταπλαγέντες τῷ μεγέθει τοῦ ξύλου... πήχων τριῶν ἡμισυ ἔχον τὸ εὖρος, τεσσαράκοντα δὲ τὸ μῆκος» ('Εγκ. Νεοφ.). Τὸ ὄχι στὶς Κυπριακὲς παραδόσεις ἀναφέρονται καὶ ἱεροὶ θάμνοι λόγῳ τῆς συνδέσεώς των μὲ ἱεροῦς χώρους πρέπει μᾶλλον νὰ θεωρηθῇ ἐξαίρεση.

Καὶ κατὰ τὸν μῦθο τοῦ Ἐρυσίχθονος ἡ αἰγείρος ἦτο «μέγα δένδρον αἰθέρι κῆρον» (Καλλίμαχος), μὲ πάχος κορφῆς 15 ὄργυιων ('Οβίδιος), ἐνῶ κατὰ τὸν μῦθο ποὺ διηγεῖται ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος, τὸ δένδρο ἦταν πολύχρονη βελανιδιά.

75. Θεοκρ. Εἰδύλ. 18 ('Ελένης Ἐπιθαλάμιος), στ. 44-49., βλ. περισσότερα Δ η μ . Α . Π ε τ ρ ο π ο ὕ λ ο υ , Θεοκρίτου Εἰδύλλια λαογραφικῶς ἐρμηνευόμενα, Λαογραφία 18 (1959), σ. 23.

Κατά τις παραδόσεις ὁ ἱερόσυλος πεθαίνει ἢ τὸ στοιχεῖο τοῦ δένδρου τὸν σκοτώνει ἢ ὑφίσταται ἄλλα δεινά. Κατὰ τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα τὸ ἀκάθαρτο πνεῦμα τοῦ δένδρου «ἐφόφισεν τὸν ἄνθρωπον» πὺ ἐπιχείρησε νὰ τὸ ἐκκόψῃ (V. Nik. Sion.) ἢ ὁ ἄνθρωπος «ἀνθρώθη ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀκαθάρτου» (V. Lyc.-Alex.) ἢ ἐπὶ τοῦ δαίμονος θανατοῦται ('Εγκ. Νεοφ.), ἐνῶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους μύθους ὁ ἱερόσυλος προκαλεῖ τὴν ὀργὴν τῶν συμπατριωτῶν των (μῦθος 'Ελλοῦ), καταδικάζεται νὰ πεινᾷ ἀκόρεστα μέχρι τὸν θάνατό του (μῦθος 'Ερυσίχθονος), κτυπᾷ μὲ τὸν πέλεκυν τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἢ συγκεκριμένα τὸ πόδι του καὶ πεθαίνει, τιμωρεῖται ὁ ἴδιος καὶ οἱ ἀπόγονοί του.

Σύμφωνα μὲ μία ἀπὸ τις παραδόσεις ἀπὸ τὴν Ρόδο, ἐκείνου ποῦ δοκίμασε νὰ κόψῃ τὸ δένδρο «ἔσπασεν τὸ μαννάριν του καὶ ἀκόμη φαίνεται ἡ μανναρκιά», ὅπως κατὰ τὸ ἀγιολογικὸ κείμενο (V. Nik. Sion.) ὁ "Ἄγιος ἀνακαλύπτει «κοπάδα ἐν τῷ ξύλῳ», ποῦ ὠφειλόταν σὲ κάποιον ποῦ τόλμησε νὰ τὸ κόψῃ καὶ θανατώθηκε ἀπὸ τὸ πνεῦμα.

Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση ἀπὸ τὴν περιοχή τοῦ χωριοῦ Μάντρες 'Αμμοχώστου ἀπὸ τὴν πληγὴ τοῦ τσεκουριοῦ ἐπιχειρησάντων νὰ κόψουν αἰωνόβιο ἱερὸ κυπαρίσσι ἔτρεξε ἄφθονο αἷμα. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ τῆς ροῆς τοῦ αἵματος δὲν εἶναι ἄγνωστο καὶ σὲ συναφεῖς παραδόσεις ἄλλων λαῶν, γιὰ πρώτη ἄνω φορὰ, ὅσο γνωρίζω, ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν 'Οδίδιο στὸν μῦθο τοῦ 'Ερυσίχθονος:

cuius ut in trunco fecit manus inopia vulnus,
 haud aliter fluxit discusso cortice sanguis,
 quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
 concidit, abrupta eruer e cervice profundi.⁷⁶

Σὲ μερικές παραλλαγές ἀπὸ τὸν ἴδιο χῶρο, τῆς Κύπρου, ἓνα μεγάλο φίδι ἐξανγκάζει τὸν ἱερόσυλο νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν προσπάθεια ἐκκοπῆς τοῦ δένδρου, ἢ ἓνα ἢ περισσότερα φίδια παρουσιάζονται ὡς φύλακες τοῦ δένδρου, ὅπως δηλ. συμβαίνει καὶ μὲ τὴν παράσταση κυρίως στὸ νόμισμα τῆς Λυκίας.

Κατὰ τὴν ἀνωτέρω παράδοση ἀπὸ τὸν Βαθύλακκο τῶν Θεσσαλικῶν 'Αγράφων, ποῦ εἶναι πάλιν μὲ ἄλλες συναφῆς, ἐκκλησία οἰκοδομεῖται στὸ μέρος ὅπου τὸ ἱερὸ δένδρο, γιὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ἔτσι ἐπιθυμία τῆς Παναγίας. Κατὰ τὸ κείμενο τοῦ Θαύματος ὁ "Ἄγιος Νικόλαος κελεύει «τοῦ ποιῆσαι ἐκκλησίαν ἐν τῷ τόπῳ ἐκεῖνῳ, οὗ ἴστατο τὸ δένδρον», γιὰ ἐντελῶς ἄλλον ἀλλὰ εὐνόητον λόγο. Στὴν πρώτη περίπτωσι τὸ δένδρο εἶναι ἱερό, ἀφοῦ ἡ Παναγία ἀνάβει τὸ κανδήλι της ἐπάνω σ'αὐτό, στὴν δευ-

76. 'Ο βι δ. Μεταμορφ. 8, 751-755 (761-764).

τερη περίπτωση καθαγιαάζεται ο τόπος, όπου το στοιχειωμένο δένδρο, μετά την έκκοπή του από τον Άγιο Νικόλαο.

Κατά τα άλλα κατά την έκκοπή του δένδρου απειλούνται οι ύλοτόμοι, που προσπαθούν με διάφορα μαγικά ή άλλα προφυλακτικά μέτρα που παίρνουν να εξουδετερώσουν την απειλή. Και στα άγιολογικά κείμενα ύφίσταται πάντοτε ή απειλή, αλλά εξουδετερώνεται κατά τρόπο θαυμαστό με την δύναμη του Άγιου.

Από την σχετική παράθεση και ανάλυση του ύλικού καταδεικνύεται η συνάφεια των παραδόσεων, όπως εμφανίζονται από την αρχαία εποχή μέχρι σήμερα, τόσο ως προς το κύριο θέμα όσο και ως προς τα επί μέρους. Η διαχρονική πορεία του ύλικού είναι, όπως φαίνεται, συνεχής και αδιάσπαστη. Υπάρχουν πάντοτε οι αναγκαίες προσαρμογές, που ανταποκρίνονται στους καιρούς κατά τους οποίους διαμορφώθηκαν οι παραδόσεις, οι συναξαρικές διηγήσεις και οι μύθοι, οι οποίες όμως δεν μπόρεσαν να αλλοιώσουν την δομή και το βασικό περιεχόμενο του μύθου, που συνίσταται στην πίστη ότι, όπως έχει αναφερθεί, τα μεγάλα και παλαιά δένδρα, ιδίως αυτά, θεωρούνται ιερά-στοιχειωμένα, τυγχάνουν σεβασμού από τους ανθρώπους, επειδή πιστεύεται ότι μέσα σ' αυτά κατοικούν πνεύματα, Αμαδρυάδες κλπ., που τα προστατεύουν, και γι' αυτό, όταν επιχειρηθεί κοπή των δένδρων, εκδηλώνεται ή εκδίκηση των πνευμάτων προς τους ιεροσούλους και χρειάζεται να ληφθούν μέτρα, για να αποτραπεί ή εκδίκηση. Ο δεισιδαίμων δηλ. φόβος έναντι των δένδρων έχει αποτελέσει την βάση διαπλάσεως των σχετικών μύθων, που τελικά στην γενικότερη μορφή των είναι πανανθρώπινοι.

Το τελευταίο ενισχύεται και αντιθετικά. Όχι δηλ. μόνο η κοπή των δένδρων εξωθεί τα πνεύματα που κατοικούν σ' αυτά, γεννιούνται και πεθαίνουν με αυτά⁷⁷, να ενεργήσουν εκδικητικά αλλά και η αντίθετη ενέργεια, που αποβλέπει στο να τα υποστηρίξει να μην πέσουν και καταστραφούν, προκαλεί την ευεργετική αντίδραση των πνευμάτων. Τέτοιες παραδόσεις είναι γνωστές από την μεταγενέστερη Αρχαιότητα. Έτσι σύμφωνα με τα αρχαία σχόλια στο κείμενο του Απολλωνίου του Ροδίου *«Χάρον γάρ ο Λαμνακηνός ιστορεί, ως Ροϊκος δρὸν θεασάμενος ἤδη μέλλουσαν ἐπὶ γῆν καταφέρεισθαι προσέταξε τοῖς παισὶ ταύτην ὑποστηρίξαι. Ἡ δὲ μέλλουσα συμφέρεσθαι τῇ δρῶνὶ νύμφῃ ἐπιστάσα τῷ Ροϊκῷ χάριν μὲν ἔφασκεν εἰδέναι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, ἐπέτρεπε δὲ αἰτήσασθαι ὃ τι βούλοιο...»*⁷⁸.

77. *«Αμαδρυάδες νόμφοι λέγονται διὰ τὸ ἅμα ταῖς δρῶσι γενᾶσθαι ἢ ἐπειδὴ δοκοῦσιν ἅμα ταῖς δρῶσι φθείρεσθαι»* (Etymologicum Magnum Genuinum, ἐκδ. Lassere-Livadaras λ., Etymologicum Magnum, ἐκδ. Gaisford λ.).

78. Βλ. στὰ ἐτυμολογικὰ λεξικά δ.π. καὶ στὰ ἀρχαῖα σχόλια στὸν Θεόκριτο ἐκδ. Wendel,

Προσθήκη. Στην πρόσφατη μελέτη μου με τίτλο: «Μυρμιδονιά και Φαραονιά», δ.π. ὑποσ. 70, εἶχα δεχθῆ τὴν ἀπόψη γιὰ τὸν μῦθο τοῦ Ἑρυσίχθονος, γιὰ τὸν ὁποῖον γίνεταί λόγος καὶ ἐδῶ, ὅτι θὰ μπορούσε νὰ εἶναι γνωστός ευρύτερα στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο καὶ ἔχι μόνο στὸν Δυτικο-ευρωπαϊκὸ, ὅπως εἶχε ὑποστηρίξει ὁ Dawkins, μέσω τῆς Ἑλληνικῆς μεταφράσεως Πλανούδη τῶν Μεταμορφώσεων τοῦ Ὀβιδίου, στίς ὁποῖες καὶ ἐμπεριέχεται (σ. 207). Στὴν ἴδια μελέτη, προκειμένου νὰ δείξω ὅτι τὸ ἀνωτέρω παραμῦθι ἀπὸ τὴν Κῶ, ποῦ ἐδημοσίευσε ὁ Dawkins, δὲν ἔχει διασωθῆ μέσω τῆς προφορικῆς ὁδοῦ ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα ἀλλὰ εἶναι νεώτερο κατασκευάσμα ποῦ ἔγινε γνωστὸ μέσω τῆς γραπτῆς παραδόσεως, εἶχα ἐπίσης σημειώσει τὰ ἑξῆς: «Δὲν γνωρίζω ἀν ὁ ἀρχαῖος μῦθος εἶχε περιληφθῆ σὲ κάποιον ἐντυπο μὲ διδακτικὸ χαρακτῆρα. Ἀργότερα πάντως περιλαμβάνεται στὴν ὕλη ἐνὸς σχολικοῦ ἀναγνωστικοῦ γιὰ τὴν Ε' Δημοτικῆ (βλ. Δημοσθ. Μ. Ἀνδρέαδου, Ἀναγνωστικὸν Καθαρευούσης Ε' Δημοτικῆ², 1930, σ. 34-37, ἀρ. 19. Τίτλος: Ὁ Ἑρυσίχθων) (σ. 214, σημ. 44). Ἐπειτα ἀπὸ νεώτερη, πιὸ ἐμπεριστατωμένη, ἐρευνα ἀνακάλυψα, καὶ τὸ προσθέτω ἐδῶ, ὅτι ὁ μῦθος τοῦ Ἑρυσίχθονος, παρμένος ἀπὸ τὸν Ὀβίδιο, ὁ ὁποῖος καὶ μνημονεύεται, ἔχει δημοσιευθῆ σὲ παλαιότερο ἀκόμη Ἀναγνωστικὸ τῆς Ε' Δημοτικῆ, ποῦ ἐκυκλοφόρησε, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε ὑποβληθῆ ἀρμοδίως καὶ ἐγκριθῆ,

σ. 120-129. Ἐχει ἔμως παλαιότερα προταθῆ καὶ διαφορετικὴ ἐρμηνεῖα, κατὰ τὴν ὁποία ἡ παραπάνω αἰτιολογία ὅτι μὲ τὴν κοπῆ τοῦ ἱεροῦ δένδρου διαπράττεται ἱεροσυλία, ποῦ ἔχει ὡς ἐπακόλουθο τὴν τιμωρία τοῦ ἱεροσούλου, εἶναι ὑστερογενής. Συγκεκριμένα κατὰ τὸν Albin Lesky (Hellas-Hellotis, δ.π., σ. 58 κ.ἑξ.), ποῦ ἀναφέρεται κάπως διεξοδικὰ στὸ θέμα ἀλλὰ ἀκολουθεῖ προγενεστέρους (ὅπως τὸ Bernhard Schweitzer, Herakles, Aufsätze zur griechischen Religions- und Sagen Geschichte, Tübingen 1922, σ. 52-53) — ὁ ὁποῖος ἐκθέτουν βραχύτερα τὶς σχετικὰ ἀπόψεις των — στὸν μῦθο τῆς Δωδώνης, ὅπως καὶ στὸν μῦθο τοῦ Ἑρυσίχθονος καὶ τοῦ Ἀλιτροβίου, τοὺς ὁποῖους μνημονεύει καὶ ὁ Schweitzer, ἀλλὰ καὶ στίς παραστάσεις τοῦ νομίματος τῆς Λυκίας καὶ τῆς Ἀφροδισιάδος, τὰ ὁποῖα ὁ Lesky θεωρεῖ παράλληλα, ἔχομε (ἀφοῦ πρῶτα λησιμονήθηκε καὶ βέβαια παρανοήθηκε ἡ πρώτη λατρεία τοῦ θεοῦ τοῦ διπλοῦ πέλεκως, ποῦ σονιστοῦσε «ἱερὸν γάμον» μὲ τὴν μητέρα γῆ, στὴν ὁποία ἀνήκε τὸ ἱερὸ δένδρο), μεταγενέστερες ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ λατρεία ἐνὸς ἀρσενικοῦ θεοῦ μὲ σύμβολο τὸν διπλοῦν πέλεκυν, ὁ ὁποῖος θεὸς ἀντικαταστάθηκε κατόπιν ἀπὸ τὸν λατρευόμενον στὴν Δωδώνη Δία.

Ἡ ὑπόθεση αὐτὴ τοῦ Lesky εἶναι συζητήσιμη ἢ ἀμφίβολη κατὰ τὸν Martin Nilsson (Geschichte der Griechischen Religion 1², München 1967, σ. 427, σημ. 2), εἶναι πάντως ἀπολύτως σαφές ὅτι σὲ πολλὰ ἀπὸ τὶς παραστάσεις τοῦ Ἁγίου Νικολάου, στίς ὁποῖες ὡς ἀκόμη μεταγενέστερες καὶ λόγῳ τῆς φρίσεως των δὲν μπορούν νὰ ἀνευθεθοῦν ἀπὸ μιά τέτοια πίστη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ θεοῦ τοῦ διπλοῦ πέλεκως (Doppelaxtgott) ὁ Ἁγιος ἐκκόπτει τὰ στοιχειωμένα δένδρα χρησιμοποιώντας διπλοῦν πέλεκυν (βλ. σχετικά Nancy P. Sevcenko, The Life of Saint Nicholas in Byzantine Art, δ.π., 14, 6 (σ. 219), 18, 6 (σ. 232), 28, 6 (σ. 279), 41, 7 (σ. 338) κ.ἑ. ἐνδεχομένως.

τὸ 1906, δηλ. πολὺ κοντὰ στὴν χρονολογία κατὰ τὴν ὁποία ὁ Ζαρράφτης κατέγραψε τὸ παραμῦθι στὸ χωριὸ Ἄσφειδιὸ ἀπὸ τὴν μοναδικὴ πληροφοδῶτριά του Χατζῆ-Γιαβρούδα, τὸ ὁποῖο ἐν συνεχείᾳ τὸ 1950 ἐδημοσίευσε καὶ ἐσχολίασε ὁ Dawkins. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ μῦθος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐμπεριέχει σπουδαῖο οἰκολογικὸ μῆνυμα συνδεδεμένο μὲ τὴν προστασία τῶν δένδρων — ὅπως καὶ ἕλες οἱ δημοσιευόμενες ἐδῶ παραδόσεις — περιλαμβάνεται σὲ εὐρύτερο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου «Περὶ Δασῶν», πού ἔχει ὡς σκοπὸ, ὅπως τονίζεται, νὰ μεταφέρῃ στὰ μικρὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τὸ μῆνυμα αὐτό. Τὸ ὅτι στὸ σχετικὸ κεφάλαιο μνημονεύεται μόνον ὁ Ὅβιδιος καὶ ὄχι καὶ ὁ Καλλίμαχος, ἢ ἄλλη κύρια ἀρχαία πηγὴ τοῦ μύθου, τὸ ὅτι ἀντὶ τοῦ Ἐρυσίχθονος ἀναφέρεται, προφανῶς ἀπὸ παραδρομὴ λόγῳ τοῦ ὁμοήχου, ὁ πολὺ γνωστότερος στοὺς πολλοὺς μυθικὸς γενάρχης τῶν Ἀθηναίων Ἐριχθόνιος δὲν ἔχει μεγάλη σημασία (βλ. «Ὁ Ἀνθών», Ἀναγνωσματάριον τῆς πέμπτης τάξεως τῶν πλήρων δημοτικῶν σχολείων τῶν ἀρρένων, ἐγκριθὲν διὰ τὴν πενταετίαν 1906-1911, ὑπὸ Δουκάκη - Καλοτύχου, ἐν Ἀθήναις 1906, σ. 119-120).

SUMMARY

Sacred haunted trees in folk-tales and their relation to byzantine religious narratives and ancient myths.

by Stefanos D. Imellos

The author cites a number of contemporary folk-tales of sacred haunted trees which he examines through the centuries in relation to narratives that are found in religious texts in ancient myths. Contemporary folk-tales are either religious or superstitious. It is characteristic that in the religious tales the age-long trees, especially those near churches, are very majestic. They are regarded as sacred and are protected by a religious fear which prevents them from being cut down or destroyed. Whenever an attempt was made, the sacrilegious person was severely punished. These tales are reminiscent of the byzantine «Geoponika» (10th c.) where a vague reference is found of a prohibition preventing any action that could cause damage to sacred trees. The religious fear, according to the author, comes afterwards. It is the superstitious fear that has become the basis for the creation of the traditional tales. This fear derives from the belief that the age-long majestic trees are haunted and any person who roots them out or chops them down is punished by the ghost that dwells in them. One comes across such incidents in the religious texts, as in the lives of St. Hypatious (4th-5th c.) and St. Nicholas of Sion. The latter is associated to the life of St. Nicholas, episcopo of Myron in Lycia, Asia Minor (4th c.). Corresponding to the above folk belief is the representation of this myth on coins from Myron as well as on other ones that were found in Aphrodisias of Karia, Asia Minor. This myth is also mentioned in religious narratives of saints from the occident, namely Sulpicius Severus and St. Bonifatius. Characteristic ancient myths with which the author compares the greek contemporary folk-tales are the following: 1) The myth of the

Hellos or Sello, the mythical ancestor of the Helloi or Selloi and founder of the oracle of Dodoni in Epirus, 2) The myth of Eresichthon, 3) The myth of Halirrothius, 4) The myth of Paraebius, which is mentioned by Apollonius of Rhodes, as well as other myths which as a hint are referred to in an epigram in Theocritus and elsewhere perhaps.

Among the contemporary folk-tales, the byzantine narratives and the ancient myths, the author points out obvious similarities and correspondences which prove that the journey through the centuries is continuous and unbreakable.

Finally the author points out that not only the chopping down of trees drives the ghosts dwelling in them to act in revenge, but also the opposite action, namely to prevent them from falling down and getting destroyed causes the beneficial action of the ghosts, as is derived by Apollonius of Rhodes in his comments of Argonautica.

ΝΙΚ. Γ. ΚΟΝΤΟΣΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΚΟΥ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Συχνά συνοδεύουμε τη λ. παροιμία με τον προσδιορισμό λαϊκή θέλοντας να δηλώσουμε ότι είναι άποφθεγματική φράσις του λαού-vulgus και όχι προϊόν κάποιου σοφού νοῦ. Είναι όμως όλες οι παροιμίες (και τὰ γνωμικά) προϊόντα του vulgus, είναι χωριάτικα δημιουργήματα ή κάποιες από αυτές (και από αυτά), όπως και κάποια τραγούδια από τὰ χαρακτηριζόμενα ως δημοτικά, ίσως επειδή είναι άνωνυμα, δημιουργήθηκαν από τούς άστους, δηλαδή όχι από ανθρώπους τῆς υπαίθρου, αλλά από έπαρχιώτες άνωτέρας κάπως κοινωνικής τάξεως;

Μία κατηγορία παροιμιῶν-γνωμικῶν αναφέρονται σε συγκεκριμένη ομάδα ανθρώπων και άφορούν σε ιδιότητες ή σε κάποια χαρακτηριστικά τῶν μελῶν τῆς. Είναι παροιμίες-γνωμικά που αναφέρονται σε εθνικές ομάδες-λαούς (π.χ. έλληνικές παροιμίες για τούς Τούρκους, τούς Φράγκους, τούς Έβραίους, τούς Αραπάδες = Νέγρους ή και τούς κατοίκους περιοχῶν τοῦ έλληνικοῦ χώρου)¹, σε κοινωνικές ομάδες ή σε επαγγελματίες διαφόρων κλάδων (π.χ. κυνηγούς, ναυτικούς, μυλωνάδες, παπάδες κλπ.²). Έκφράζουν αντιλήψεις που άποκρυσταλλώθηκαν στη συλλογική λαϊκή αντίληψη ύστερα από μακροαίωνα παρατήρησι τῆς συμπεριφορᾶς ή τοῦ χαρακτήρα τῶν μελῶν τῶν άνωτέρω ομάδων ή από τὴν πείρα που άποκτήθηκε εξ αίτίας ιστορικῶν γεγονότων. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι παροιμίες και τὰ γνωμικά αυτά εκφράζουν αντίπαθεια ή και έχθρική στάσι (για διάφορους λόγους ή αίτιες) έναντι τῶν

1. Για τὸ πὼς βλέπει ὁ έλληνικός λαὸς τούς Φράγκους και τούς Τούρκους στις παροιμίες του βλ. τὰ δημοσιεύματά μας *Τὸ εθνικό ὄνομα Φράγκος και τὰ παράγωγά του* (Λεξικογραφικόν Δελτίον 18, 1993, σελ. 79-84) και *Τὸ εθνικό ὄνομα Τούρκος και τὰ παράγωγά του* (αὐτόθι, τόμ. 2ο, 1996, σελ. 43-66).

2. Αναφέρομε πρόχειρα τὸ γνωμικὸ τοῦ κυνηγοῦ και τοῦ ψαρά τὸ πιᾶτο / ἐφτά φορές εἶν' ἀδειανὸ και μιὰ φορά γεμᾶτο.

χαρακτηριζομένων ομάδων από μέρους τῶν διατυπωσάντων τὴν σχετικὴ γνώμη ἢ παρατήρησι. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι συνήθως ἐκφράσεις μομφῆς ἢ, σπανιώτερα, ἀπλᾶ σκώμματα. Νὰ σημειωθῇ ὅτι παροιμίες καὶ γνωμικὰ τοῦ εἴδους αὐτοῦ βρίσκονται σὲ ὅλους τοὺς λαούς.

Θὰ ἐξετάσωμε ἐδῶ μία κατηγορίαν ἑλληνικῶν παροιμιῶν καὶ γνωμικῶν ποὺ ἀναφέρονται σὲ τάξι ἀνθρώπων καὶ συγκεκριμένα στοὺς χωρικούς*. Πιστεῦομε ὅτι τὰ δείγματα αὐτὰ τῆς ἀνώνυμης καὶ ὁμαδικῆς πείρας (ἢ σοφίας) δὲν εἶναι καθαρῶς λαϊκά, παρὰ τὸ ὅτι ἔχουν, συνήθως, διαλεκτικὴ γλωσσικὴ μορφή. Δὲν νοεῖται, κατὰ τὴν ἀποψὶ μας, νὰ μέμφεται ὁ χωρικός τὸν χωρικό, δηλαδὴ τὸν κοινωνικά-ταξικά-ἐπαγγελματικά ὁμοίῳ του καί, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, ὅλες οἱ παροιμίες καὶ λοιπὲς φράσεις τῆς κατηγορίας αὐτῆς βλέπουν τὸν χωρικό μὲ περιφρόνησι, ὑπεροψία, δυσπιστία καὶ εἰρωνία, ἀναφέρονται σὲ ἐλαττώματά του καὶ παρουσιάζουν τὸν χαρακτήρα του ὡς ἀξιόμειπτον. Προφανῶς, λοιπόν, πρόκειται γιὰ ἀποφθέγματα ἐπαρχιωτῶν μὲν (ἀφοῦ ἐκφέρονται σὲ ἰδιωματικὸ λόγον), ὅχι ὅμως χωρικῶν (ἀγροτῶν, κατοίκων τῆς ὑπαίθρου χώρας), γιὰ κρίσεις καὶ ἀντιλήψεις μελῶν μιᾶς κάποιας «ἀνώτερης» τάξεως ποὺ ἔρχονται σὲ σχέσι καὶ ἐπαφῇ, ἐπαγγελματικῆ-βιοποριστικῆ ἢ καὶ συγγενείας, μὲ χωρικούς. Ἀπόρροια τῆς ἀρνητικῆς ἐκ μέρους των εἰκόνας τοῦ χαρακτήρα καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ χωρικοῦ εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ λ. *χωριάτης*, ποὺ εἶναι τὸ πανελλήνιο λαϊκὸ ἀντίστοιχο τοῦ λογιώτερου *χωρικός*, ἔχει πάρει καὶ τὴ σημασίαν «ἀγενῆς, ἄξεστος» (πρὸς τὴ φρ. *τί χωριάτης ποὺ εἶναι ὁ (τάδε)! = πόσο ἀγενῆς εἶναι*)³. Τὸ ἴδιο καὶ τὰ παράγωγα *χωριάτικος*, *χωριατιά* κλπ. ἔχουν πάρει καὶ τὴ σημασίαν ἀγενῆς καὶ ἀγένεια ἀντίστοιχα (πρὸς τὴ φράσει ὅπως *χωριάτικη συμπεριφορὰ ἔδειξε (ὁ δεῖνα), τὴ χωριατιά του τὴν ἔδειξε*).

Σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνικὴ «λαϊκὴ» γνώμη ὁ χωρικός, ὁ *χωριάτης*, εἶναι:

α) ἄτομο κοινωνικά ὑποδεέστερο. Σ' αὐτὸ φταίει, προφανῶς, ὁ τόπος διαμονῆς του, τὸ *χωριό*, μὲ τὴ μικρὴ ἀριθμητικὰ κοινωνία του. Ἔτσι λέγεται:

* Οἱ παροιμίες καὶ τὰ γνωμικὰ ποὺ καταχωροῦνται στὸ μελέτημα αὐτὸ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ «Κέντρου συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης» καὶ ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ «Κέντρου ἐρεῦνης τῆς ἑλληνικῆς Λαογραφίας» τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ προσωπικῆς μας συλλογῆς. Στὰ ἀναφερθέντα ἐρευνητικὰ Κέντρα ἔχουν ἀποδελτιωθῆ καὶ ἀρχειοθετηθῆ ἀρκετὲς παροιμίες καὶ γνωμικὰ χωρὶς νὰ συνοδεύωνται ἀπὸ ἐρμηνευτικὰ σχόλια καὶ γι' αὐτὸ εἶναι δυσδιάκριτη ἡ ἔννοια καὶ ἡ χρῆσις τους. Ὡς ἐκ τούτου δὲν κατέστη δυνατόν νὰ συνεξεταθοῦν μαζί μὲ τίς συμπεριληφθεῖσαι στὴν παρούσα ἐργασία.

3. Τὴν ἴδια ἀντιλήψιν περὶ τοῦ χωρικοῦ συναντοῦμε καὶ σὲ ἄλλους λαούς. Ἀναφέρομε γιὰ παράδειγμα τὴν κραυγὴν *eh, paysan!* (= ἔ, χωριάτη) τῶν Γάλλων ὁδηγῶν αὐτοκινήτου πρὸς ἄλλον ὁδηγὸ ποὺ παρ' ὀλίγον νὰ συγκρουσθῆ μαζί τους ἢ ποὺ προσπάθησε νὰ τοὺς προσπεράσῃ.

ή χώρα (= πόλις) βγάνει ἄρχοντες καὶ τὸ χωριὸ χωριάτες (Κρήτη)
 ἂν καὶ μιὰ ἄλλη ἔκφρασις, ἀγνώστου τύπου, παραδέχεται ὅτι:

δὲν εἶναι χωριάτες (δηλ. ἄξεστοι, κατώτεροι) ὅσοι κατοικοῦνε τὸ χωριό.

Πάντως: ἂ δὲ γεννηθῆ ἑφτά φορὲς στὴ χώρα (= πόλι) ὁ χωριάτης, δὲν ξεχωριатеύει ('Επτάνησα).

* Ἡ ἀκόλουθη ἔκφρασις μὲ τίς τοπικὲς παραλλαγές της* συνιστᾷ σκαιὰν συμπεριφορά ἀπέναντι τοῦ, θεωρουμένου ὡς κοινωνικὰ κατώτερου, χωρικοῦ:

* Ὁ χωριάτης θέλει ἐνάμ'σὺ χωριάτη (Σκῦρος)⁴

* Ὁ χωριάτης θέλει ἀνάμισν χωριάτη (Κάσος, Κάρπαθος, Χίος)

Δοῦ χουριάτ' δοῦ πρέπ' ἀνάμ'σ' χουριάτ'ς ('Ιμβρος)

Στόν χουριάτ' ἀνάμ'σ' χουριάτ'ς (Κυδωνίες Μ. Ἀσίας)

* Ὁ χωριάτης θέλ' ἀνάμισν [ἐνν.: χωριάτη] ('Απύρανθος Νάξου)

* Ὁ ἕνας χωριάτης θέλει τὸν ἀνάμισν (Πυλὶ Κῶ)

Παρεμφερὲς εἶναι καὶ ἡ διατύπωσις ὁ χωριάτης θέλει διπλό χωριάτη (Εὐβοία).

β) ἄνθρωπος μὲ περιορισμένες γνώσεις. Αἰτία εἶναι πάλι τὸ ὅτι ζεῖ σὲ στενὸ περιβάλλον καὶ ἔχει μικρὴ ἢ καὶ ἀνύπαρκτη σχολικὴ παιδεία.

Ξέρει ὁ χωριάτης ποιοῦ 'ν' τὸ κδοπαῖτο; (Χίος)

Ξέθειρε κι' ὁ χωριάτης εἶντα 'ν' τὸ μελιγκοῦνι; (Κάρπαθος)

Παρεμφερεῖς εἶναι οἱ φράσεις ξέρει ὁ Βλάχος τί 'ν' τὸ σφουγκᾶτο; (κοιν.) καὶ κατέχ' ὁ βοουρμᾶς εἶδα 'ν' ὁ χοουρμᾶς; (Κρήτη), ὅπου Βλάχος σημαίνει ἀπλῶς «χωρικός» καὶ βοουρμᾶς εἶναι ὀνομασία (παλαιότερα) τοῦ ἐξωμότη, τοῦ χριστιανοῦ ποῦ «εἰτούρκεψε», στὴν Κρήτη.

γ) ἄτομο ποῦ λόγῳ ταπεινῆς καταγωγῆς, χαμηλῆς μορφώσεως καὶ τῶν συμπαρομαρτουσῶν ιδιοτήτων τοῦ χαρακτῆρα του δὲν προορίζεται νὰ ἀνέβῃ κοινωνικὰ. Τρεῖς ὁμάδες λαϊκῶν ἀποφθεγμάτων ἀναφέρονται σ' αὐτὴν τὴ μοῖρα τοῦ χωρικοῦ, ἤτοι:

1) αὐτὰ ποῦ ἀναφέρονται στὸ ἀνέφικτο τῆς κοινωνικῆς ἀνάδοῦ του. Ὁ χωρικός ἀπὸ τὴ μοῖρα του εἶναι καταδικασμένος νὰ παραμείνῃ χωρικός.

* Δίδομε ὅλες (σχεδὸν) τίς παραλλαγές τῶν παροιμιῶν καὶ γινωμικῶν τοῦ corpus μας, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ μπορεῖ νὰ ἐξαγάγῃ καὶ γλωσσικὲς πληροφορίες ἀπὸ αὐτές, κυρίως ὡς πρὸς συντακτικὰ φαινόμενα διαφόρων ἰδιωμάτων (π.χ. ἀναρρηρ ἐκφορά τῆς λ. χωριάτης, ὑπαρξὶ ἢ ἀπουσία τοῦ καὶ μπροστὰ ἀπὸ τὸ ἂν, κ.ἄ.), ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν προφορά καὶ τὴ μορφολογία.

4. Στὴ γαλλικὴ λαογραφία βλέπομε νὰ συνιστᾶται παρόμοια συμπεριφορὰ ἐναντι τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας τῆς Γασκωνίας (ΝΔ Γαλλία): ἂ Gascon, Gascon et demi (πρὸς τὸν Γάσκωνα, Γάσκωνα καὶ μισό).

Οὐ χωριάτ'ς ὄδαν γυνιούδαν, ἢ ματσούκα τ' πλικιούδαν (Ρουμλούκι Ἡμαθίας)

Χουριάτ'ς γεννιούνται, ματσούκα πελικιούνται (Βέροια)

Χωριάτης γεννιέται, ματσούκα πελεκιέται (Αἴνος)

Οἱ παροιμίες αὐτές — ἢ μᾶλλον οἱ παραλλαγές τῆς παροιμίας αὐτῆς — ἀναφέρονται σὲ βοσκό: ὁ βοσκὸς κρατεῖ πάντοτε, ματσούκα δηλ. ραβδί. Ἡ ἀλλή παροιμία ποὺ ἀναφέρεται στὴν ἀδυναμία κοινωνικῆς ἀνάδου τῶν χωρικῶν εἶναι ἡ ἀκόλουθη μὲ τις τοπικὲς παραλλαγές της:

Χωριάτης ἄρχος δὲ γίνεται (Ἀμοργός)

Οὐ χωριάτ'ς μπέης δὲ γίνεται, κι' ἂν γενῆ δὲν τοῦ ταιριάζει (Ἐράτυρα Κοζάνης)

Τοῦ χωριάτη τὸ παιδί βέης δὲ ἴνεται, κι' ἂ ἐνῆ κιόλα δὲν τοῦ πιάνει

(Ἀπύρανθος Νάξου)

2) τὰ ἀποφθέγματα σύμφωνα μὲ τὰ ὅποια ὁ χωρικός, ἂν ἀναδειχθῆ κοινωνικά ἢ οἰκονομικά, δὲν παύει νὰ ἔχει συμπεριφορὰ ποὺ προδίδει τὴν ταπεινὴ του καταγωγὴ καὶ νὰ ἐκδηλώνη φυσικὴ ἀγένεια στὴν εὐπόληπτη θέσει ποὺ κατέλαβε παρ' ἀξίαν.

Χωριάτης ἅγιος κι' ἂ γενῆ, πάλι χωριάτης εἶναι (Ἀμοργός, Κρήτη)

Χωριάτης ἅγιος κι' ἂς γενῆ, τὴ χωριατιά τὴν ἔχει (Ἀρτάκη, Χίος)

Χωριάτης κι' ἅγιος νὰ γενῆ, τὴ χωριατιά τὴ βγάνει (Νεάπολις Κρήτης)

Ὁ χωριάτης ἅγιος κι' ἂ γενῆ, τὴ χωριατιάς μυρίζει (Γαλανάδο Νάξου)

Ὁ χωριάτης ἅγιος νὰ γενῆ, τὸ στιβάνι δὲν βρωμεῖ (Κρήτη)

Χωριάτης ἅγιος κι' ἂν γενῆ, δοξολογιὰ δὲν ἔχει (Αἴνος)

Χωριάτης κι' ἅγιος ἂν γενῆ, δοξολογιὰ δὲν θέλει (Ἄνδρος)

Ὁ χωριάτης κι' ἂν ἀγιάση, βρώμικη δόξα θά'χη (Χαλάστρα Θεσ/νίκης)

Ὁ χωριάτης κι' ἅγιος κι' ἂν γενῆ, σκατὰ λιβάνι θέλει (Κεφαλληνία)

Χωριάτης ἅγιος κι' ἂν γενῆ, σκατένια δόξα θά'χη (Ραιδεστός)

Χωριάτης ἄρχοντας κι' ἂν γενῆ, σκατένια δόξα θά'χη (Μῆλος)

Χωριάτης ἅγιος τὸ' ἄγ γενῆ, σκατένια δόξαν ἔχει (Κάρπαθος)

Χουριάτης ἅγιος κι' ἂν γενῆ, σκατένια δόξα ἔχει (Λέσβος)

Καὶ μίᾳ κρητικῆ «φιλοσοφικῆ» μαντινάδα θεωρεῖ ὅτι:

Ὁ χωριάτης ἅγιος νὰ γενῆ καὶ στὸ τζαμί⁵ νὰ πχαίνη (= πηγαίνει),

δέκα βολές νὰ προσκυνᾷ (ἢ χίλιες φορὲς νὰ λούγεται) ἢ χωριατιά δὲ βγαίνει.

5. Γιὰ νὰ μὴ προσβάλλῃ τὴ χριστιανικὴ θρησκεία, λέει «στὸ τζαμί» καὶ ἔχει «στὴν ἐκκλησιά». Ἐπάρχει ἔμως καὶ ἡ ἐκφορά «... στὴν ἐκκλησιά νὰ πχαίνη».

Ὁ ἀναδειχθεὶς κοινωνικά ἢ οἰκονομικά χωρικός θεωρεῖται ἐπικίνδυνος ἀκριβῶς λόγω τῆς πολυπλευρῆς ἀδυναμίας πού κρύβει μέσα του. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ γνωμικά ὅπως τὰ παρακάτω:

Παρὰ ἄρχονταχ χωρκάτην, κάλλιον τοῦ κασαπᾶ χαμάλην (Κύπρος)

Ὁ Θεὸς νὰ σὲ γλέπη (= προφυλάσση) ἴπου χωρκάτην χορτασμένον (Κύπρος)

3) τὰ δίστιχα πού συνιστοῦν νὰ μὴ ἐκτιμᾶται ὁ χωρικός, ἀκόμη καὶ ἂν ἀναδειχθῆ ἅγιος, ἐπειδὴ μὲ τὴ συμπεριφορὰ του δὲν προκαλεῖ τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἐκτίμησι τῶν ἄλλων.

*Χωριάτης κ' ἅγιος κ' ἂ γενῆ, μὴ τότε προσκυνήσης,
κ' ἀνὲν τ' ἀνάφης καὶ κερὶ, χάρι μὴ τοῦ ζητήξης (Κρήτη)*

*Χωριάτης κ' ἅγιος ἂν γενῆ, μὴ τότε προσκυνήσης,
καὶ πάλι τὸν προσκύνησες, χάρι μὴ τοῦ ζητήξης (Ἄνδρος)*

*Χωριάτης κ' ἅγιος κ' ἂ γενῆ, μὴ τότε προσκυνήσης
μὴ τότε πᾶς στήν ἐκκλησιά, νὰ τότε κριματίσης (Μόδι Χακίων)*

*Χωριάτης ἅγιος κ' ἂν γενῆ, μὴ τότε προσκυνήσης,
εἰ δὲ καὶ προσκυνήσης τον, λαμπάδα μὴν τ' ἀνάφης (Ἄμοργός)*

Καὶ στὸ Λεξικό τοῦ Περίδη περιέχεται ἡ παρότρυνσις, πιθανῶς νησιώτικης προελεύσεως:

*Χωριάτης ἅγιος κ' ἂν γενῆ, νὰ μὴν τὸν θυματίσης,
μηδὲ κερὶ ἀνάφης του, μηδὲ τὸν λιβανίσης.*

δ) ἄνθρωπος κακομαθημένος πού δὲν μπορεῖ νὰ μεταβάλλῃ συμπεριφορὰ. Εἶναι καὶ αὐτὴ μία εὐρέως διαδεδομένη ἀντίληψις, ὅπως πιστοποιεῖται ἀπὸ τὸ πλῆθος τοπικῶν παραλλαγῶν τοῦ σχετικοῦ γνωμικοῦ.

*Ποτὲς τοῦ χοίρου τὸ μαλλὶ δὲν γίνεται μετᾶξι
καὶ τοῦ χωριάτη τὸ παιδί δὲ τρώει μὲ τὴ δάξι (Φιλότι Νάξου)*

*Εἶδες τοῦ χοίρου τὸ κανὶ (= πόδι) νὰ γίνεται μετᾶξι
καὶ τοῦ χωριάτη τὸ παιδί νᾶχη τιμὴ καὶ πρᾶξι; (Ἰκαρία)*

*Δὲν εἶναι τρόπος νὰ ἐνῆ χοίρου μαλλὶ μετᾶξι
κ' ἑνοῦς χωριάτη τὸ παιδί νᾶχη ἀθροπιὰ καὶ τάξι (Ἀπύρανθος Νάξου)*

*Ἀκόμα δὲν εἶθηκε χοίρου μαλλὶ μετᾶξι
καὶ τοῦ χωριάτη τὸ παιδί νᾶχη ἀθροπιὰ καὶ τάξι (Ἀπύρανθος Νάξου)*

Ἐδύνατό ναι νὰ γενῆ χοίρου μαλλί μετὰξι
μονδὲ κακόσειρου⁶ παιδι νᾶχη ἀθροπιὰ καὶ τάξι (Κρήτη)

Ἐδύνατό ναι νὰ γενῆ χοίρου μαλλί μετὰξι
καὶ τοῦ χωριάτη τὸ παιδι νᾶχη ἀθροπιὰ καὶ τάξι (Θήρα)

Ἐν γίνεται τῆ μουχτερι (= τοῦ χοίρου) τὸ μαλλιν μετὰξιν,
θὲ νὰ γίνεται κ' ὁ χωρέτες μὲ τάξιν (Κερασσοῦς Πόντου)

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι οἱ φράσεις αὐτές, ἐκτὸς τῆς τελευταίας, ἀναφέρονται ὄχι
στὸν χωριάτη, ἀλλὰ στὸ παιδι τοῦ χωριάτη.

Στῆ δυσκολία προσαρμογῆς τοῦ χωρικοῦ σὲ ἄλλες συνθῆκες ζωῆς ἀναφέρονται καὶ
ἄλλες φραστικὲς διατυπώσεις, ὅπως:

Ἐ χωριάτης ἄγιος κ' ἂν γενῆ, τὴν παλιά του τέχνη δὲν ἀφίνει (Λακωνία)

Ἐ χωριάτης κ' ἂν πλουτήν, τὸ τσαρούχι δὲ δ' ἀφήνει (Ἰθωνοί, Κεφαλληνία,
Πάτρα)

Χουρίς τὰ γ'ρούνια τ' δὲν κἀν' οὐ χωριάτ'ς (Φάρσαλα)

Καὶ στὸ χρυσάφι νὰν τότε βουτήξῃς τὸ χωριάτη, οἱ φτέρνες του θὰ μείνουνε
προύτζινες (Ἄργος)

Ἐν δὲν τὴν πιᾶση μὲ τὰ δάχτυλά του νὰν τὴ βάλῃ στὸ περὸνι, δὲν τὴν τρώει τῆ
χαψὰ ὁ χωριάτης (Ἐπτάνησα)

Καὶ παλιὰς πὸν ἐγίνεκε ὁ χωριάτης, μὲ τό νὰ του τὸ χέρι τραβᾶει τὰ γένια του
καὶ μὲ τ' ἄλλο του χαϊδεύει τὰ ποδάκια του (Ἐπτάνησα)

Πάρε ἄντρα χωριάτη, νὰ βγάλῃ τὰ τσαρούχια στὸ κρεβάτι (Ἀκαρνανία)

Καὶ ἡ κρητικὴ μαντινάδα:

Τσῆ μοίρας μου' τὸνε γραφτό νὰ πάρω τὸ χωριάτη,
νὰ βγάγῃ τὰ στιβάνια δὸν ἀπάνω στὸ κρεβάτι.

ε) ἀγενῆς στοὺς τρόπους. Καὶ οἱ παροιμίαι καὶ τὰ γνωμικὰ πού σχετίζονται μὲ
αὐτὴ τὴν ιδιότητα τοῦ χωρικοῦ μποροῦν νὰ χωριστοῦν σὲ δύο ομάδες, ἤτοι:

1) σ' ἐκεῖνες καὶ ἐκεῖνα πού δείχνουν ἀδέξια συμπεριφορὰ.

Σκύλος καὶ χωριάτης πόρτα δὲν κλειοῦνε (= κλείνουν) (Κεφαλληνία)

Τὸ σκυλί καὶ ὁ χωριάτης δὲν κλεῖ τὴν πόρτα (Καλάβρυτα)

Ἐ χωριάτης καὶ ὁ σκύλος ποτὲ δὲ σφαλοῦν τὴν πόρτα (Ἄργος)

6. Σὲ πολλὰ διαιμερίσματα τῆς Κρήτης ὑπάρχει ἡ διάκρισις τῶν κατοίκων σὲ καλοσειροῦς, ἕνα
εἶδος «ἐγγενῶν», καὶ σὲ κακόσειροῦς, δηλ. «μὴ ἐγγενεῖς» (ἀλλοιῶς βιλάνους). Στὸς δευτέρους ἀνή-
κουν κυρίως οἱ χωρικοί.

ἄλε τοῦ χωριάτη τάβλα, νὰ σκιαστῆ (= φοβηθῆ) νὰ βγῆ νὰ φύγη (Κάρπαθος)
 Ὁ χωριάτης τρώει καὶ φεύγει (Ἀπύρανθος Νάξου)⁷.

Λόγω ἀδεξιότητος δὲν μπορεῖ νὰ μιλῆ εὐγενικά:

Τοῦ χωριάτη ἡ μιλιὰ παρὰ λίο τσαὶ ραβδιὰ (Ἴος)

Τοῦ χωριάτη τὸ χέρι καὶ τοῦ χωριάτη τὸ στόμα ἓνα πρᾶγμα εἶναι (= ὁ χωρικός
 καὶ δέρνει καὶ βρίζει) (Πάτρα).

Γενικά ὁ χωριάτης εἶναι ἀδέξιος, ὅταν βρεθῆ σὲ ἀνώτερο περιβάλλον:

Τῆ σκοῦφια του ὁ χωριάτης γιὰ νὰ χαιρετήση ἢ μὲ τό 'να του τὸ χέρι πίσω τῆ
 βαστάει σὰ νὰ 'θελε νὰ χέση ἢ καὶ μὲ τὰ δυὸ ὀμπρός σὰ νὰ 'θελε νὰ κατοικήση.
 (Ἐπτάνησα)

Ἡ ἔλλειψις κοινωνικότητος κάνει τὸν χωρικό νὰ ἀγνοῖ πότε καὶ πῶς νὰ ἐνεργήση
 σὲ δεδομένη περίστασι. Ἴδου ἡ σχετικὴ παροιμία μὲ τὶς παραλλαγές της, ὅλες ἀπὸ
 τὴν Κύπρο:

Ἀνήμερα παναῦροῦ (= πανηγυριοῦ) χωριάτης ἀλλαμένος

Ξαναπαναῦρα χωρκάτης ἀλλαμένος

Ποδικιάβα τοῦ παναῦροῦ χωριάτης ἀλλαμένος

Ἀντιπαράμονα γιορτῆς χωρκάτης ἀλλαμένος

2) οἱ παροιμίες ποὺ παρουσιάζουν τὸν χωρικό νὰ κάνῃ κακὴ χρῆσι τῆς εὐγενείας
 μα. Στὴν πραγματικότητα πρόκειται γιὰ ἓνα γνωμικὸ ποὺ ἀκούγεται μὲ διάφορες
 παραλλαγές, ἔμμετρος ἢ ὄχι, σὲ πολλὰ μέρη τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου καὶ πού, σύμφωνα
 μὲ αὐτό, ὁ χωρικός εἶναι ἀνάγωγος καὶ παίρνει μόνος του θάρρος ὑπερβαίνων τὰ ἐπι-
 τρεπτὰ ὅρια, ἀποθρασύνεται μέχρις ἀναιδείας καὶ χονδροειδοῦς ἀδιακρισίας.

Δόσε θάρρος τοῦ χωριάτη ν' ἀνεβῆ καὶ στοῦ κρεβάτι (Κεφαλληνία)

Δῶκε θάρρος στοῦ χωριάτη νὰ σὲ βγάλῃ ἀπ' τὸ κρεβάτι (Παξοί)

Δόσε θάρρος στοῦ χωριάτη νὰ σοῦ χέση τὸ κρεβάτι (Αἴγινα)

Δόσε θάρρος στοῦ χωριάτη νὰ ἀνέβῃ στοῦ κρεβάτι (Νίσυρος)

Μὴ θάρρος στοῦ χωριάτη κί' ἀνεβῆ καὶ στοῦ κρεβάτι (Ζάκυνθος)

Δόσε μούρη στοῦ χωριάτη καὶ θ' ἀνέβῃ στοῦ κρεβάτι (Ἄγ. Γεώργιος Λασιθίου)

Κάνε φίλο τὸ χωριάτη καὶ θ' ἀνέβῃ στοῦ κρεβάτι (Γεράκι Λακωνίας)

Σάλφι (= καλόπιασε) τὸν χωριάτ', νὰ ζητήσ' κί κριβάτ' (Σέρρες)

Καλόπιασις τοῦ χωριάτ'; Σὶ γυρεῦ' κί κριβάτ' (Θεσσαλονίκη)

Κουλουπήρες τοῦ χωριάτ'; Θὰ σ' γυρέψ' κί κριβάτ' (Σιάτιστα)

7. Ἡ τελευταία αὐτῆ φράσις λέγεται ἐπὶ ἐκεῖνου ποὺ ἐγευμάτισε σὲ ξένο σπίτι καὶ εἶναι ὑπο-
 χρωμένος νὰ φύγῃ ἀμέσως μετὰ τὸ φαγητό.

*Ἐδῶκαν τοῦ χωρκάτη θάρρος τξ' ἐν' νὰ βική πάνω στην καρκόλαν (= στο κρεβάτι)
μὲ τές ποιῆες (= μπότες) (Κύπρος)*

*Ἐδῶκαν θάρρος τοῦ χωρκάτη τσ' ἐφκῆκεν μὲ τές ποιῆες πά' στο κρεβάτι
(Κύπρος)*

*Λός τοῦ χωρκάτη θάρρος και θά φκῆ μὲ τές ποδίνες πά' στὰ ροῦχα
(Λευκόνειο και χωριὰ Μεσαορίας Κύπρου)*

*Ἐγῶκα (= ἔδωσαν) τοῦ χωρκάτη θάρρος τξ' ἔμπτην (= μπῆκε) μὲ τές ποδίνες στο
κρεβάτιν (Κύπρος)*

Δὲν γνωρίζει ἔμωσ νὰ προσποιηθῆ ἢ κάπως νὰ καλυφθῆ μὲ δικαιολογίες και προ-
δίδει τὴν ἀμορφωσιά και ἀνάγκωγη συμπεριφορὰ του:

Ἄ χωρκάτης ἄποῦ τῆμ μιὰν πάντα φαίνεται (= ἀμέσως) (Κύπρος)

στ) πλεονέκτης και ἀπαιτητικὸς μέχρι βαθμοῦ ἀγενείας. Στὸ ἐλάττωμά του αὐτὸ
ἀναφέρεται παροιμία μὲ παραλλαγές ἀπὸ διάφορα σημεῖα τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου. Ἴδου
μερικὲς ἀπὸ αὐτές:

*Σὰν τὸν καλουπῆραν τοῦ χωριάτ', γυρ' βιν κι' ἄσπρα (= χρήματα) δαν' κά
(Βέροια)*

*Ἄ χωρκάτης ἤρτεν ὄσ-σω σου; Τάϊσ' τον. Ἐπῆες ὄσ-σω του; Τάϊσ' τον
(δηλ. εἶτε σὲ ἐπισκεφθῆ εἶτε τὸν ἐπισκεφθῆς θέλει νὰ τὸν περιποιηθῆς ἐσύ)
(Κύπρος)*

Λῶσαν τοῦ χωριάτ' ἀβγό, ἔθελέ το τσαί ψ'τό (Σικῦρος)

Τοῦ χωριάτη ὄσε ἀβγό, νὰ σοῦ ζητήση και τὴν δεῖθα (δυτ. Κρήτη)

Τοῦ χωριάτη, ἂν τοῦ δώσης τὸ ἀβγό, ὕρευε και τὴν δεῖθα (Ἰνέπολις Πόντου)

Ἐδῶκαν τοῦ χωριάτη ἀβγό κι' ἐγύρεψε κι' ἄλατι (Χίος)

Ἐδῶκαν τοῦ χωριάτη ψωμί, μὰ θέλει και προσφᾶϊ (ἀγνώστου τόπου)

Ἐπειδὴ εἶναι ἀπαιτητικὸς ὁ χωρικός, ἡ «λαϊκὴ» σοφία συνιστᾷ:

Ποτὲ μὴν τὸν ἀφήσης τὸ χωριάτη νὰ σοῦ πῆ τί θέλει (Ἐπτάνησα)

Τὸν χωριάτη μὴν τὸν ἀφήκης ν' ἀκουμπήση στὸν παραστάτη σου (Ἄμοργός)

*Μὴν τὸν ἀνεβάσης τὸν κακόσειρο παρὰ ὡς τσι νόμους σου, γιατί ἂ τὸν ἀνεβάσης
ὡς τῆ γεφαλὴ σου, θὰ σὲ κατορήση (δυτ. Κρήτη)*

ζ) ἀδιάντροπος και «χωρὶς φιλότιμο».

Ἄ ὄσο ἔχει ὁ χωριάτης ἀνθρωπιὰ τόσο ἔχει κι' ἡ κουμαριά φωτιά (Λάσπη)

Τοῦ χωριάτη τὸ πρόσωπο εἶναι σὰν τὰ μοῦτρα τοῦ γουρ'νιοῦ του (Κάρυστος)

Χωριάτης κι' ἡ ἀρκούδα ἀδέρφια (ΑἼνος, Κεσσάνη)

η) ἀγνώμων και ἀχάριστος, ὅπως τὸν παρουσιάζουν οἱ φράσεις:

Κάμε τοῦ χωριάτη καλό, νά βρῆς τὸ μελεᾶ σου (Χίος)

Κάμε τοῦ χωρκαῖτη καλωσύνην (Κύπρος)

Πάρε τὸ χωριάτη στὸ γάμο σου, νά σοῦ πῆ «κι' ἀπὸ χρόνου» (Κάρπαθος)

Πάρ' τοῦ χουριάτ' στοῦ γάμου σ' νά σὶ πῆ «τσι τ' χρόν'» (Λέσβος)

θ) ἀκάθαρτος καὶ γενικὰ ἀπεριποίητος, λόγῳ τοῦ εἴδους τῆς ἐργασίας του στοὺς ἀγρούς ἢ στὸ ποίμνιο.

Ὁ χωριάτης πλύν-νεται κι' ἡ ποδιά του χαίρεται (Πισπιλοῦς Χίου)

ι) ἄνθρωπος μὲ ἀσταθῆ αἰσθήματα. Γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ ἔχη κανεὶς ἐμπιστοσύνη. Ἐντίληψις πολὺ διαδεδομένη.

*Μήτε τὸ χωριάτη θέλω [ἐνν. φίλο], μήτε τὴ γανισκαριά του (= τὸ δῶρο του)
(Ἀπύρανθος Νάξου)*

Τὸν χωριάτη φίλενε, τὴ ματσούκα εἰτοίμαζε

Κάνε τὸ χωριάτη φίλο, βάστα καὶ κομμάτι ξύλο (Παιδεμένου Μεσσηνίας καὶ Σμύρνης)

Χωριάτη κάμεις φίλο; Βάστα κι' ἓνα κομμάτι ξύλο (Σμύρνη)

Τοῦ χουριάτη πιάσε φίλο καὶ στὴ μ-πόρτα κράτα ξύλο (Ἰαχυνῶς Ἀκαρνανίας)

Τοῦ χουριάτ' πιάσι φίλον κι' στοῦ χέρ' βάστα ξύλον (Ἰωάννινα)

Τὸ χωρζάτη κἀνς φίλο; Βάστα τσι κομμάτ' ξύλο (Σκυῖρος)⁸

ια) ἄνθρωπος μὲ βραδεῖα ἀντίληψι, πνευματικὰ ἀκαλλιέργητος καὶ πείσμων στὶς ἰδέες του. Γι' αὐτό:

1) ὁ συνομιλητῆς του δύσκολα κατορθώνει νὰ συνεννοηθῆ μαζί του καὶ δύσκολα μπορεῖ νὰ τὸν μεταπίσει.

— *Εἶδα ἄχεις κι' εἶσαι ἄρωμένος; — Μ' ἔνα χωριάτη ἐκουβέδιαζα (Κρήτη)*

Χωριάτη μιλεῖς; Τοῖχ' ἀβώθεις (= σπρώχνεις) (Κρήτη)⁹

Συνεπῶς δὲν χρειάζεται νὰ ζητῆς κάτι (πληροφορίες ἢ ἄλλο τι) ἀπὸ χωρικούς:

Ἀπὸ ζᾶ κι' ἀπὸ χωριάτες μὴ ρωτᾶς καὶ μὴ γυρεύεις (Ἐπτάνησα)

2) εἶναι μάταιη ἢ προσπάθεια γιὰ πνευματικὴ καλλιέργεια ἢ γιὰ κοινωνικὴ ἐξύψωση τοῦ χωρικοῦ, π.χ. μὲ τὴ διδασκαλία τρόπων καλῆς συμπεριφορᾶς.

Χωρκαῖτην ἀναγιώνεις; Κατσόσοιρον μερώνεις (= χωριάτη ἀνατρέφεις; Σκαντζό-χοιρο ἡμερεύεις) (Κτῆμα Πάφου)

8. Ἡ παροιμία αὕτη προσαρμόζεται κατὰ περίστασι, ἐξειδικεύεται θὰ ἔλεγε κανεὶς, ἀντικαθισταμένης τῆς λ. *χωριάτης* μὲ κάποιο πατριδωνυμικόν, π.χ. στὴν Κρήτη ἀκούγεται *Σφακιανὸ ἀ γάμης φίλο, βάστα ἄνα κομμάτι ξύλο*.

9. Ὑπάρχει καὶ ἡ «ἐξειδικευμένη» παραλλαγή *Ἁγιομυριανοῦ μιλεῖς; Τοῖχο ἀβώθεις* (Ἁγιομυριανὸς = ὁ κάτοικος τῆς κώμης Ἁγίος Μύρων τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου).

3) *ἀκόμη* καὶ *μεταξύ* τους οἱ χωρικοὶ δύσκολα συνεννοοῦνται καὶ ὁμοιοῦν.

Οἱ χωριάτες χώρια τους, ποτέ δὲ συγνωμιάζουνε (Ἐπτάνησα)

ιβ) στρεψόδικος καὶ ὀλιγόνους. Δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν πραγματικότητα καὶ κάνει λαθασμένους ἢ ἀνόητους ὑπολογισμούς. Εἶναι σχεδὸν πανελληνία ἡ παροιμία:

Τοῦ χωριάτη τὸ σκοινὶ μονὸ δὲ φτάνει, διπλὸ περισσεύει.

μὲ τίς παραλλαγές της:

Τοῦ χωριάτη τὸ σκοινὶ μονὸ δὲν τοῦ φτάνει, διπλὸ περισσεύει (Αἴγινα)

Τοῦ χωριάτη τὸ σκοινὶ μονὸ δὲν ἔφτανε καὶ διπλὸ περίσσευε (Νίσυρος)

Τοῦ χωριάτη τὸ σκοινὶ μονὸ δὲ σώνει [ἐνν. στὸ πηγιάδι], *διπλὸ φτάνει καὶ ἀβαντζάφει* (Ζάκυνθος)

Τοῦ χωριάτη τὸ στσινὶ δὲ φτάνει μονό, διπλὸ φτάνει τσαὶ περισσεύει (Τρίκαλα
Κορινθίας)

Τ' χωριάτη τὸ στσινὶ μονὸ δὲ φτάνει, διπλὸ περισσεύει (Σκυῶρος)

Τὸ σοινὶν τοῦ χωρκάτη μονὸν ἔν φτάνει τζαὶ διπλὸν φτάνει (Κύπρος)

Ἄ χωριάτης τὸ σκοινὶ μονὸ δὲ δοῦ φτάνει, διπλὸ τοῦ φτάνει καὶ τοῦ περ' σσεύει
(Ἄθωνοι)

Τὸ σοινὶ τοῦ χωρκάτη μονὸν ἔν ἰφτάνει καὶ τρίδιπλον φτάνει (Κύπρος)¹⁰

Ἦς βραδύνους, ὁ χωρικός εἶναι συχνὰ καὶ ἀπερίσκεπτος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὀμιλῇ ἀνόητα καὶ πρὸς βλάβην του.

Ἄ χωριάτης λέει τρία λόγια κι' εἶναι τὰ δνὸ γιὰ ζαράρι (= ζημιὰ) του (Κρήτη)

Ἄ χωρκάτης λέει τρία λόγια τζαὶ τὰ δκνὸ κατάκοντρά του (Κύπρος)

Τὴν ἀστοχῆ, ἐξ ἄλλου, ἀντίδρασί του σὲ δύσκολη περίστασι, ἀντίδρασι πού ἀποβαίνει τελικὰ εἰς βάρος του, φανερώουν οἱ ἐκφράσεις:

Θυμὸς τοῦ χωρκάτη, ζημιὰ τοῦ πουντζιοῦ (= τσέπη) του (Κύπρος)

Ἄ χωριάτης ἂν θυμώση, τὴ σακκούλα του θὰ σκίση (Λάστα)

Ἦς ὀλιγόνους ὁ χωρικός ἀσκεῖ κακὴν οἰκονομίαν, ὅπως λέει ἓνα πελοποννησιακὸ γρωμικό:

Ἄκριβὰ πολὺ ὁ χωριάτης καὶ θαρεὶ πὼς διαφορίζει (= πὼς ἔχει ὄφελος)

Καὶ μία κρητικὴ παροιμία λέει:

Ἄ χωριάτης γιὰ ἄνοῦς (= ἐνός) *παρὰ πιπέρι χάνει τὴ μαγερεία του.*

10. Τὸ «σκοινὶ τοῦ χωριάτη» μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς οἰκονομίας καὶ ἀδικαιολόγητης φειδοῦς ἔδωκε καὶ τὴν κυπριακὴ παροιμία μὲ τὸ σοινὶν τοῦ χωρκάτη *στόλ λάκων ἔγ κατεβαίνεις*, δηλ. δὲν ἐπιτυγχάνεται ἀποτέλεσμα χωρὶς ἔξοδα.

ιγ) άνθρωπος πού, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἀγνοεῖ τὸ συμφέρον του, ζημιώνεται γιατί μεριμνᾷ καὶ ἀσχολεῖται μὲ ξένες ὑποθέσεις παραμελῶν τίς δικές του.

Τὸ φτωχὸ καὶ τὸ χωριάτ' ξένες ἔγνοιες τοὺς σκοτίζουν (Ἰωάννινα)
 Τὸ φτωχὸ καὶ τὸ χωριάτη ξένες ἔνοιες τὸν γεροῦνε (βόρ. Μάνη)
 Τὸ ζουρλό καὶ τὸ χωριάτη ξένη ἔννοια τὸν γεροῦναι (Γορτυνία, Βραχυνεία)
 Τὸν ζουρλό κι τοῦ χουριάτ' ξέν' πόν' τοὺν γιράζουν (Ἰωάννινα, Φθιώτις)
 Τὸ λωλό καὶ τὸν χωριάτη ξένοι πόνοι τὸν γεράζουν (Ἡπειρος)
 Τὸ γουτὸ καὶ τὸ χωριάτη ξένοι πόνοι τὸν γεράζουν (Κέρκυρα)
 Ξένες ἔγνοιες γεροῦν τὸ γάτη (= γάτο),
 κ' οἱ τὸ γάτη, μὰ καὶ τὸ χωριάτη (Μόδι Χακίων)

Ἐν τούτοις, ὅταν θέλη νὰ ἐπιτύχη στὶς ὑποθέσεις του, μὲ τὴν ἀφέλεια πού τὸν διακρίνει ἐπιδεικνύει ἀπρεπῆ συμπεριφορά:

Ἐτάξαν τοῦ χωρκάτη βουδὶν τζ' ἔπιασεν τὸ σοινὶν τζ' ἐβούραν (= ἔτρεχε)
 (Κύπρος)

ιδ) ἄνθρωπος εὐπιστος λόγω ἑλλείψεως ἐξυπνάδας ἐκ μέρους του, ἡλίθιος.

Περιπαίζω τὸν χωριάτην νὰ τὸν ἔχω πάντ' ἀργάτην (Κάρπαθος)
 Γέλανέ τον τὸ χωριάτη νὰ τὸν ἔχης ὅταν θέλῃς (Ἐπτάνησα)
 Γέλαγε τὸ χωριάτη νὰ τὸν ἔχης πάντα φίλο (Πάτραι)
 Χωριάτη ἐκαλόπιασε; Τὸν ἔχεις στὴ γωνιά σου (Πάτραι)

ιε) ματαιόδοξος πού κολακεύεται εὐκολα.

Παίινψ' τοῦ χουριάτ' νὰ ξέρ' νὰ καμαρών' (Ἰωάννινα)

Νὰ εἶναι ἄρα γε πρὸς ἔπαινον τοῦ χωρικοῦ γιὰ τὴν ὀλιγάρκειά του ἢ εἰρωνικῆ εἰς βάρος του ἢ κυπριακῆ παροιμία τὸ *καφαρτίν*¹¹ τοῦ *χωρκάτη*, ἓνα *φουμὶν τζ'* ἓνα *κομμάτιν*;

Ὅπως εἶπαμε στὴν ἀρχὴ τοῦ παρόντος, οἱ παροιμίαι καὶ τὰ γνωμικὰ πού μέμφομαι τὸν χωρικό δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δημιουργήματα τῶν ἰδίων τῶν χωρικῶν. Ἄν ἐξετάσωμε τοὺς τόπους προελεύσεως τῶν παροιμιῶν-γνωμικῶν πού περιλαμβάνονται σ' αὐτὴ τὴ μελέτη— ἔχοντας βέβαια ὑπ' ὄψει μας ὅτι τὰ δημιουργήματα αὐτά, ὅπως καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ ἄλλα λαϊκὰ πνευματικὰ προϊόντα μεταδίδονται ἀπὸ τόπον σὲ τόπο καὶ γίνονται μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ πανελληνίως σχεδὸν καὶ παλλαϊκῆς χρήσεως— θὰ διαπιστώσωμε ὅτι προέρχονται, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ περιοχὲς τοῦ ἑλληνογλωσσου χώρου ὅπου, γιὰ διαφόρους λόγους, ἡ διάκρισις τῶν κατοίκων σὲ κοι-

11. *καφαρτίν* = πρόζευμα (ζτουρκ. *kahvaltı*). Ἡ παροιμία ἐκφέρεται καὶ ὡς *μπούκωμα* τοῦ *χωρκάτη* κλπ.

νωνικές τάξεις ήταν αρκετά έντονη¹². Το 28% περίπου των παροιμιών-γωνιμικών της μελέτης αυτής προέρχεται από την Κρήτη και τα Έπτάνησα και 14% περίπου από την Κύπρο. Ακολουθούν με μικρότερα ποσοστά νησιά του Αιγαίου με ανεπτυγμένο ναυτικό βίο και σημαντικόν αριθμό αστικοποιημένων οικογενειών (Χίος, Άνδρος κ.ά.) και πόλεις επίσης με ύψηλό ποσοστό αστικών οικογενειών (Ιωάννινα, Σμύρνη κ.ά.). Άπεναντίας, δὲν βρίσκονται άποθησαυρισμένες στα άρχαία του Ίστορικού Λεξικού και του Κέντρου Λαογραφίας παροιμίες και γωνιμικά σχετικά με τόν χωρικό άπό περιοχές όπως ή δυτ. Θράκη, ή Θεσσαλία, μεγάλο μέρος της Στερεάς Έλλάδος, της Πελοποννήσου, της Ήπειρου, της Εύβοίας και της Μακεδονίας καθώς και άπό τά νησιά Σάμος και Αήμνος. Ός προς τή Μακεδονία, άξιοσημείωτη είναι ή παρουσία εκφράσεων που μās άπασχολούν στον κάμπο της Ήμαθίας και γενικά σε περιοχές με άνεκαθεν γηγενείς και έλληνογλώσσους κατοίκους (Σέρρες, περιοχές των νομών Κοζάνης και Θεσσαλονίκης). Το ποσοστό των μακεδονικών εκφράσεων του corpus μας άνέρχεται στο 5,5% του συνόλου. Δέν πρέπει πάντως να μās διαφεύγη τó γεγονός ότι ή μεγαλύτερη ή μικρότερη έκπροσώπησης των διαφόρων περιοχών της χώρας στο corpus αυτό όφείλεται και στο ότι άλλες άπό αυτές ετύχγησαν να έρευνηθούν γλωσσολαογραφικά περισσότερο έπισταμένως άπό τις άλλες εκ μέρους των συλλογών του σχετικού ύλικού.

12. Στο corpus μας δέν ύπάρχει παροιμία άπό τά Κύθηρα άναφερόμενη στον χωριάτη. Ή προσωπική μας έρευνα στο νησί έδειξε ότι οι κάτοικοί του γνωρίζουν τήν φράση «όσοε θάρρος στο χωριάτι και θ' άνέβη στο κρεβάτι», αλλά τή θεωρούν «όχι τσιριγώτικη», αλλά φερμένη «άπ' όξω». Γνωρίζουν επίσης τó γωνιμικό «άδύνατό 'ναι να γενή χόιρου μαλλι μετάξι μουδ ή χωριάτη τó παιδί νάχη άνθρωπιά και τάξι», έχουν όμως τήν πεποίθηση ότι αυτό είναι κρητικής προελεύσεως.

RÉSUMÉ

L'image du paysan à travers les proverbes du peuple grec

par Nicolas G. Contossopoulos Ph. D.

Les proverbes et les maximes populaires grecs qui se réfèrent aux paysans, à leur caractère et à leur comportement dans la société, sont nombreux. Ils expriment, presque tous, un mépris, une méfiance et même une attitude hostile vis-à-vis des villageois. C'est à cause de cette attitude que le mot χωριάτης (paysan) est devenu, dans la langue commune néo-grecque, synonyme de grossier, impoli, laissant place au terme χωρικός, d'origine savante, pour exprimer le paysan au sens propre.

D'après les proverbes et les autres dictons populaires le concernant, le paysan (χωριάτης) est une personne d'un rang inférieure de la société, puisqu'il vit dans un village (χωριό), c'est-à-dire dans une petite communauté de gens d'une même situation sociale et d'une culture arriérée. Il y a des expressions proverbiales qui recommandent le comportement rude envers les paysans. Voici les traits du caractère et de la personnalité du paysan, toujours d'après les proverbes et les maximes de la tradition populaire néo-hellénique:

Le paysan est un individu inculte et à l'esprit étroit. À cause de son origine modeste, de son manque d'instruction et de son mauvais caractère, il ne peut pas s'élever au-dessus de sa condition sociale. Il est condamné par nature à rester paysan à jamais. Si, par hasard, il arrive à améliorer sa condition du point de vue économique par exemple, il ne peut pas se débarrasser de ses habitudes grossières qui traduisent son origine humble. Un maxime très répandu chez les Grecs des îles dit que même un saint d'origine villageoise ne mérite pas le respect et l'honneur de la part des chrétiens.

Le paysan a de mauvaises habitudes et ne peut pas changer de comportement. Même ses enfants ne peuvent pas devenir des gens civilisés. Le nombre des proverbes et des maximes qui ont trait à la difficulté des paysans à s'adapt-

ter aux conditions d'une vie différente de celle des ruraux est assez élevé. Très nombreux sont aussi les dictons populaires se rapportant au langage grossier, aux manières impolies et au comportement maladroit des paysans quand ils se trouvent dans un milieu social qui n'est pas le leur. Elle connaît une diffusion presque panhellénique l'expression proverbiale d'après laquelle le paysan très souvent abuse de la gentillesse des autres, mal élevé qu'il est, et prend facilement des licences qui le font dépasser les limites de la bienséance et le rendent impudent et grossièrement indiscret.

Le paysan est cupide, il a un caractère exigeant et ingrat. Il manque d'amour-propre. Il est malpropre et de présence non soignée. Ses sentiments sont instables. On ne peut pas lui faire confiance. Sa lenteur d'esprit le rend entêté; on s'entend donc difficilement avec lui. Même entre eux les paysans s'entendent avec difficulté et rares sont les cas où ils se mettent d'accord sur quelque chose. Toute tentative pour changer les mauvais traits de leur caractère est vaine.

Le paysan est chicaneur et pauvre d'esprit; il ne voit pas la réalité et il fait des projets erronés et insensés. À cause de cela, il est souvent étourdi et parle sans réfléchir au détriment de son propre intérêt. Sa réaction dans les circonstances difficiles de la vie manque son but et finit par tourner contre lui. Son manque d'intelligence l'amène à gérer mal ses finances. Sa curiosité le conduit à se mêler des affaires des autres. Enfin, le paysan est une personne crédule et imbécile qui, dans sa vanité, peut devenir exploité par les gens qui le flattent.

On ne peut pas, à notre avis, considérer les dictons populaires qui donnent une mauvaise image du paysan comme des produits de l'esprit villageois, c'est-à-dire comme des expressions fabriquées par des gens de la même catégorie sociale que ceux qui sont méprisés et calomniés dans les proverbes et les maximes cités dans cet article. Malgré le caractère patoisant de la langue des expressions en question, celles-ci doivent être interprétées comme des constatations faites par des non-paysans, par des citoyens provinciaux ayant des relations avec la classe paysanne, ou bien par des ruraux parvenus et désireux de se faire distinguer des gens des campagnes, dont ils détestent le mode de vie et la mentalité qui, pourtant, autrefois était aussi la leur.

ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ*

ΤΟ ΠΑΡΩΝΥΜΙΟ ΩΣ ΒΑΣΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ

Η περίπτωση ενός ελληνόφωνου χωριού της Ν. Ιταλίας (Γκαλιτσιανό)

Εμείς εδώ έχουμε το ίδιο επώνυμο, συχνά και το ίδιο όνομα. Έτσι, όταν αναφερόμαστε σε κάποιον, χρησιμοποιούμε κατευθείαν το παρατσούκλι, ούτε καν το όνομα. Διαφορετικά, θα καθόμασταν εκεί να μιλάμε στον αέρα, χωρίς κανείς να καταλαβαίνει για ποιον πρόκειται. Υπάρχουν τα οικογενειακά παρατσούκλια που ξεκινούν από τον παππού και φθάνουν στον εγγονό και το δισέγγονο. Για παράδειγμα, από το «Bistiàno» [Sebastiano] που είναι ο ιδρυτής της ερτάσας, έχουμε τη «Bistiànena» που είναι η γυναίκα του, το «Bistiànaci» που είναι ο γιός του, την «Bistiànèddhena» που είναι η θυγατέρα του, το «Bistiana-cucàci» που είναι ο εγγονός, τη «Bistianeddèddhena» που είναι η εγγονή, το «Bistina-cucàci» που είναι ο δισέγγονος, τη «Bistianeddèddhena» που είναι η δισεγγονή (συνέντευξη 25.8.84).

Με τα λόγια αυτά ένας νέος άνδρας, ηλικίας 33 ετών, εξηγεί για ποιο λόγο αυτός και οι συγχωριανοί του στο Γκαλιτσιανό κάνουν χρήση του παρωνυμίου (παρατσούκλιού) και όχι του ονόματος ή του επωνύμου. Ο λόγος είναι σαφής: όλοι σχεδόν έχουν το ίδιο επώνυμο, συχνά και το ίδιο όνομα. Η συνωνυμία προβάλλεται ως ο κύριος λόγος, όπως όμως θα δούμε στη συνέχεια, δεν είναι ο μοναδικός. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από μια προσεκτική ανάγνωση των λόγων του είναι ότι το παρωνύμιο αποτελεί ένα πλήρες ονοματοδοτικό σύστημα, το οποίο με ειδικά κατα-

* Φιλολόγος, απασχασμένη στο Κ.Ε.Ε.Α. κατά τα έτη 1996 και 1997.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

- I.A. : Ιστορικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών
I.A.E.I.K.I. : Ιστορικό Λεξικό των Ελληνικών Ιδιωμάτων της Κάτω Ιταλίας
T.N.C. : Testi Neogreci di Calabria

ληκτικά επιθήματα καθορίζει τη θέση του κάθε ατόμου στο εσωτερικό της οικογένειας και της συγγένειας, ξεκινώντας από τον παππού και φθάνοντας στα δισέγγονα.

Τόσο η γλωσσολογική όσο και η ανθρωπολογική έρευνα — η καθεμιά από τη δική της σκοπιά — έχουν αποδείξει τη γενικευμένη χρήση των παρωνυμίων (ανθρώπων και τόπων) σε πολλές κοινωνίες της Ιταλίας, της Ελλάδας και αλλού¹. Στις περισσότερες περιπτώσεις η χρήση αυτή ερμηνεύεται ως ανάγκη διάκρισης μεταξύ ατόμων που φέρουν το ίδιο όνομα, σε άλλες έχει επισημανθεί και αναλυθεί η στενή σχέση μεταβίβασης παρωνυμίου και περιουσιακών στοιχείων. Στην περίπτωση του Γκαλλιτσιανού, το υψηλότερο ποσοστό συνωνυμίων υπαγορεύει την ευρεία δημιουργία παρωνυμίων, τα οποία επιτελούν και δύο άλλες βασικές λειτουργίες: τον καθορισμό της γενεαλογικής ταυτότητας ενός ατόμου και την κοινωνική ταξινόμησή του.

1. Η κοινότητα αναφοράς

Το Γκαλλιτσιανό είναι ελληνόφωνο χωριό της επαρχίας του Ρηγίου της Καλαβρίας στη Νότια Ιταλία. Βρίσκεται προς την πλευρά του Ιονίου στο Νότιο Ασπρομόντε, σε υψόμετρο 621 μέτρων. Αποτελεί συνοικισμό του Δήμου του Κοντοφουρίου, το οποίο χτίστηκε κατά τη βυζαντινή περίοδο κοντά στην αρχαία αποικία των Λοκρών Περίπολη. Απέχει από αυτό 9 χλμ. Έως και τις αρχές της δεκαετίας του '60 η οικονομία της κοινότητας στηριζόταν στην κτηνοτροφία και τη γεωργία. Με τη μεγάλη μεταναστευτική ροή που σημειώνεται στην Ιταλία από τα μέσα της δεκαετίας του '50 προς τα βιομηχανικά κέντρα του Βορρά και την Ελβετία, αρκετοί εγκαταστάθηκαν στο Reggio di Calabria (το αρχαίο Ρήγιο), μερικοί έμειναν οριστικά στους τόπους μετανάστευσης (Domodossola, Milano, Verona, Ελβετία), άλλοι επέστρεψαν στο χωριό. Οι σημερινοί κάτοικοι εργάζονται στη Δασική Υπηρεσία ως εργάτες, άλλοι ασχολούνται με την κτηνοτροφία και ελάχιστοι μεταναστεύουν για μικρά χρονικά διαστήματα στην Ελβετία. Το 1984 το χωριό αριθμούσε 251 κατοίκους κατανεμημένους σε τρεις οικισμούς: Γκαλλιτσιανό, Βούτσιτα (Νέο Γκαλλιτσιανό), Mangiagala. Τόν Ιανουάριο του 1997, σύμφωνα με την τελευταία απο-

1. Όσον αφορά τις ιταλικές ανθρωπολογικές έρευνες σημειώνουμε ενδεικτικά: Mabilia 1980, Minicuci 1981: 75-105, 1983, Ariotti 1988: 107-110, Sellan 1983. Για τον ελληνικό χώρο βλ. Του ν τ α σ ά κ η (1995) και για πληρέστερη βιβλιογραφία σχετικά με το παρωνύμιο στις κοινωνίες του Αιγαίου στην ίδια, σ. 112, υποσημ. 4. Από τους πρώτους ανθρωπολόγους που εφάρμοσαν τις μεθόδους της βρετανικής ανθρωπολογικής Σχολής σε ευρωπαϊκές κοινωνίες και, εκτός των άλλων, προσέγγισαν και το παρωνύμιο από την ανθρωπολογική σκοπιά σημειώνουμε τον Pitt-Rivers 1976, 162-176, ο οποίος στις αρχές της δεκαετίας του '50 πραγματοποίησε επιτόπια έρευνα στο Alcalá, μικρή κοινότητα της Ανδαλουσίας στην Ισπανία.

γραφή που η ίδια πραγματοποίησα στα πλαίσια λαογραφικής αποστολής με εντολή της Ακαδημίας Αθηνών, οι κάτοικοι του χωριού ανέρχονταν σε 115. Από αυτούς οι 79 διέμεναν στον παλαιό οικισμό (Γκαλλιτσιανό) και οι 36 στον νέο (Βούτσιτα). Από τις αρχές του 1990 παρατηρήθηκε μια ραγδαία έξοδος προς την παραλιακή κωμόπολη Condofuri Marina (Παραλία του Κοντοφουρίου), κυρίως στην τοποθεσία Λιμάρα. Κι αυτό εξαιτίας της χρόνιας γεωγραφικής, κοινωνικής και πολιτιστικής απομόνωσης του χωριού. Αρκεί να αναφέρουμε ότι η υδροδότηση έγινε μόλις το 1985 και ακόμη μέχρι σήμερα δεν υπάρχει κανένα συγκοινωνιακό μέσο που να το συνδέει με τον έξω κόσμο.

Το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων γνωρίζει την ελληνική τοπική διάλεκτο, το γκρίκο ή γκρέκο, η οποία συμβιώνει με την τοπική ρωμανική και τα ιταλικά. Πρόκειται δηλαδή για μια τρίγλωσση κοινότητα, τα μέλη της οποίας χρησιμοποιούν τρεις διαφορετικούς γλωσσικούς κώδικες: ιταλικά, τοπική ρωμανική διάλεκτο, ελληνική τοπική διάλεκτο.

Τα ιταλικά χρησιμοποιούνται από τα εγγράμματα μέλη της κοινότητας, κυρίως στη σχέση τους με τους εκπροσώπους του κρατικού μηχανισμού (υπαλλήλους δημοσίων υπηρεσιών κλπ.). Στην καθημερινή επικοινωνία οι περισσότεροι χρησιμοποιούν την τοπική ρωμανική διάλεκτο, η οποία αποτελεί και τον επικρατέστερο γλωσσικό κώδικα επικοινωνίας. Η τοπική διάλεκτος χρησιμοποιείται κυρίως από τους ηλικιωμένους και των δύο φύλων. Σε ειδικές περιστάσεις όμως όχι μόνο οι ηλικιωμένοι, αλλά η πλειοψηφία του πληθυσμού κάνει χρήση της ελληνικής τοπικής διαλέκτου, αφού εδώ και χρόνια (τουλάχιστον τις τρεις τελευταίες δεκαετίες) αυτή επιτελεί τη λειτουργία ενός μυστικού γλωσσικού κώδικα: στο εσωτερικό της κοινότητας παρουσία ξένων, στα κοντινά αστικά κέντρα, αλλά και στους τόπους μετανάστευσης οι κάτοικοι μιλούν ελληνικά κάθε φορά που θέλουν να μη γίνονται κατανοητοί από τον περίγυρο².

2. Το σύστημα ονοματοδοσίας στο Γκαλλιτσιανό

Το επώνυμο, το όνομα και το παρωνύμιο είναι τα τρία συστατικά στοιχεία του ονοματοδοτικού συστήματος, τα οποία προσδιορίζουν την ταυτότητα ενός ατόμου. Όμως οι συχνές συνωνυμίες τόσο σε επίπεδο ονομάτων, όσο και σε επίπεδο επωνύμων όχι απλά αποδυναμώνουν αλλά ουσιαστικά εξαφανίζουν την όποια «αναγνωριστική» λειτουργία των δύο πρώτων, ανάγοντας έτσι το παρωνύμιο σε κυρίαρχο στοι-

2. Αναλυτικά για τις περιστάσεις χρήσης της τοπικής ελληνικής διαλέκτου βλ. Πετροπούλου 1995.

χείο καθορισμού της ταυτότητας. Πριν όμως αναλύσω αυτό το φαινόμενο, θα ήθελα να κάνω μια σφαιρική παρουσίαση του ονοματοδοτικού συστήματος στη συγκεκριμένη κοινωνία.

2.1. Το επώνυμο

Η ανασύσταση των γενεαλογιών που έκανα για το σύνολο των οικογενειών του χωριού, χρησιμοποιώντας το υλικό των προφορικών μαρτυριών αλλά και αρχειακές πηγές —ληξιαρχικές πράξεις γάμου (1809-1990), γέννησης (1820-1841), θανάτου (1880-1940)— αποδεικνύει ότι τα επώνυμα που επαναλαμβάνονται από γενεά σε γενεά τουλάχιστον για τους δύο τελευταίους αιώνες είναι ελάχιστα, παραμένοντας στην πλειονότητά τους τα ίδια. Το 1984 τα επώνυμα που κατέγραψα στο Γκαλλιτσιανό ήταν εξαιρετικά περιορισμένα (σήμερα ακόμη περισσότερο). Αυτό φαίνεται καλύτερα στον επόμενο πίνακα:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Επώνυμα που απαντούν στο Γκαλλιτσιανό
(συμπεριλαμβάνονται και οι οικισμοί Βούτσιτα και Mangiagala)

Επώνυμα	Αριθμ. άτομ.	Επώνυμα	Αριθμ. άτομ.
Nucera	165	Caridi	1
Rodà	24	Mangiola	1
Navella	16	Iaria	1
Romeo	12	Tornesi	1
Condemi	12	Stilitano	1
Maesano	8	Perrone	1
Zappia	3	Errante	1
Pangallo	2	Casile	1
Palamara	1		
		Σύνολο	251

Σημείωση: Χρησιμοποίησα τα στοιχεία της απογραφής που η ίδια πραγματοποίησα κατά τον πρώτο χρόνο της επιτόπιας έρευνάς μου (1984), όταν ο πληθυσμός —σε σχέση με τον σημερινό— ήταν περισσότερο συμπαγής.

Όπως βλέπουμε, το επικρατέστερο είναι το Nucera, αφού καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού (65,7%). Αν λάβουμε υπόψη μας ότι από τα υπόλοιπα, τα περισσότερα δηλώνουν άτομα «ξένα» (forestieri), καταγόμενα δηλαδή από άλλες περιοχές και που είτε τα ίδια είτε κάποιος πρόγονός τους είχε παντρευτεί στο Γκαλλιτσιανό και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε μόνιμα εκεί, γίνεται σαφές ο εξαιρετικά περιορισμένος αριθμός των επωνύμων. Οι Iaria και Stelitano κατάγονται από το

Roccaforte, οι Zappia από το Africo, ο Tornesi από την πόλη της Νότιας Ιταλίας Formia, οι Mangiola, Caridi και Perrone από το Κοντοφούρι, οι Romeo από το Ρογούδι και οι Maesano από το S. Lorenzo. Από το σύνολο των επωνύμων, τα Rodà (Ροδάς), Caridi (Καρούδης), Pangallo (Πάγκαλος), είναι ελληνικής προέλευσης, τα υπόλοιπα λατινικής³.

Η σταθερή παρουσία των επωνύμων αυτών, ήδη από τον περασμένο αιώνα, εξηγείται από τις γαμήλιες πρακτικές που οι άνθρωποι του Γκαλιτσιανού ακολουθούν. Οι γάμοι συνάπτονταν και συνάπτονται μέχρι σήμερα μεταξύ συγχωριανών (κοινοτική ενδογαμία) και κυρίως μεταξύ συγγενών (συγγενειακή ενδογαμία). Ο κατά προτίμηση σύζυγος —κατά τον ορισμό που έχει δώσει ο Levi-Strauss (1978: 11)— επιλέγεται από την ομάδα των πρώτων εξαδέλφων, πατροπλευρικών ή μητροπλευρικών. Οι κανόνες μεταβίβασης της κτηματικής περιουσίας αλλά και η γεωγραφική απομόνωση είναι οι κύριοι λόγοι που ερμηνεύουν μια τέτοια επιλογή. Δεδομένων των εξαιρετικά δύσκολων συνθηκών ζωής, έως και τα μέσα περίπου της δεκαετίας του '60, οι συγγενικές ομάδες μέσα από συγκεκριμένες γαμήλιες στρατηγικές φρόντιζαν να διατηρούν την κτηματική περιουσία, συνήθως ελάχιστη, στο εσωτερικό της δικής τους στενής συγγένειας, καταφεύγοντας στη σύναψη γάμων μεταξύ συγγενών. Το πεδίο επιλογής επεκτείνεται και σε ξαδέλφια διαφορετικών βαθμών (δευτέρα, τρίτα και τέταρτα). Κι αυτό σήμερα υπαγορεύεται όχι πια για λόγους μεταβίβασης της περιουσίας αλλά εξαιτίας της γεωγραφικής απομόνωσης του χωριού, η οποία, εκ των πραγμάτων, επιφέρει και περιορισμό της τοπικής γαμήλιας αγοράς. Απόρροια της συγγενειακής και

3. Στα άλλα ελληνόφωνα χωριά απαντούν και τα επώνυμα: Tripodi (Τριπόδης), Crupi (Κουρούπης), Crisafi (Χρυσάφης), Scordo (Σκόρδος), Crissopuli (Χρυσοπούλης) κ.ά. Στην ευρύτερη περιοχή της νότιας Καλαβρίας είναι ευρέως διαδεδομένα πολλά ελληνικά επώνυμα όπως: Cannatà (Καννατάς), Coscinà (Κοσκινιάς), Falcomatà (Χαλκοματάς), Zuccalà (Τσουκαλάς), Logotèta (Λογοθέτης), Sinclítico (Συγκλητικός), Zangàri (Τσαγκάρης), Papalìa (Παπαηλίας), Papajanni (Παπαγιάννης), Papandria (Παπαντρέας), Traclò (Τρακλός = ξαπλωμένος, στα ελληνικά της Καλαβρίας), Tranò (Τρανός), Condò (Κοντός), Condró (Χοντρός), Pirrò (Πυρρός, Κόκκινος), Sgrò (Σγουρός), Spanò (Σπανός), Nisticò (Νηστικός), Rodinò (Ροδινός), Cuzzopodi (Κουτσοπόδης), Cuzzomiti (Κουτσομυτής), Monorchio (Μονόρχης), Ozimo ('Οψιμος) κ.ά. Βλ. σχετικά R o h l f s 1979: 12. Αλλά και στη Σικελία απαντούν πολλά ελληνικά επώνυμα όπως: Accarpio (Ευκάρπιος), Achille (Αχιλλέας), Adamantino (Αδαμάντινος), Adone ('Αδωνις), Agesilao (Αγησίλαος), Calzà (Καλτσάς), Camalò (Χαμηλός), Ciaramitaro (Κεραμιτάς), Fasulo (Φασούλης), Jácono (Διάκωνος), Iorio (Γιώργης), Ipolito (Ιππόλυτος), Lala (Λάλας), Manoli (Μανόλης), Meli (Μέλης), Melodia (Μελωδίας), Nastasi (Αναστάσης), Palladio (Παλλάντιος), Peronaci (Πηρουνάκης), Riga (Ρήγας), Starace (Σταυράκης), Staropoli (Σταυρόπουλος) κ.ά. Βλ. R o h l f s (1974: 233-244, 1979:12).

κοινοτικής ενδογαμίας είναι η ύπαρξη δεσμών συγγένειας ανάμεσα σε όλους σχεδόν τους κατοίκους —«*μεείς εδώ είμαστε μια αλυσίδα από συγγενείς*», λένε χαρακτηριστικά— και η, ως εκ τούτου, μη ανανέωση των επωνύμων. Παλαιότερα, όταν ο πληθυσμός του χωριού ήταν μεγαλύτερος (440 άτομα το 1826, 418 το 1843, 511 το 1921, 481 το 1964, 350 το 1974), υπήρχαν και άλλα επώνυμα μικρής εμβέλειας: Angelone, Zindato, Pizzi, Fasile, Plutino, Mandalari, Autelitano, Migliorini.

Τα επώνυμα μεταβιβάζονται πατρογραμμικά. Η γυναίκα μετά το γάμο διατηρεί πάντα το οικογενειακό της επώνυμο, δεν μπορεί όμως να το μεταβιβάσει στα παιδιά της. Αυτά κληρονομούν το επώνυμο του πατέρα, με αποτέλεσμα να ευνοείται αποκλειστικά και μόνο η πατρογραμμική πλευρά και η συνέχειά της στο χρόνο. Αποτελεί, άλλωστε, κοινή πεποίθηση ότι το αίμα της γενιάς μεταφέρεται μόνο μέσω από την πατρική γραμμή, δηλαδή αποκλειστικά μέσω των αρσενικών απογόνων.

Μια ειδική κατηγορία επωνύμων αποτελούν αυτά που δηλώνουν νόθα καταγωγή των φορέων τους και δεν μπορούν να ενταχθούν σε καμιά από τις γνωστές οικογένειες της περιοχής. Θα σταθούμε για λίγο στο θέμα των νόθων, αφού αποτελεί τεράστιο κεφάλαιο για πολλές κοινωνίες του Ιταλικού Νότου.

2.1.1. Τα επώνυμα των νόθων

Το φαινόμενο των νόθων ήταν αποτέλεσμα τόσο της αυστηρής ταξικής ενδογαμίας όσο και του θεσμού της αρρενοπρωτοτοκίας (*maggiorascato*). Σύμφωνα με το θεσμό αυτό, στις οικογένειες των μεγάλων γαιοκτημόνων που εκπροσωπούσαν την άρχουσα τάξη και που στο Γκαλλισιανό δεν ξεπερνούσαν τις τρεις - τέσσερις, παντρευόταν ένα μόνο αρσενικό παιδί, συνήθως το μεγαλύτερο (*maggiore*), το οποίο οριζόταν και κληρονόμος της κτηματικής περιουσίας. Οι υπόλοιποι έμεναν ανύπαντροι με συνέπεια να συνάπτουν σχέσεις με γυναίκες κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων (συζύγους μεταναστών στην Αμερική, χήρες θυμάτων πολέμου κλπ.). Καρπός των σχέσεων αυτών ήταν τα νόθα, ονομαζόμενα *μουλάρια* ή *μουλαράκια* στο τοπικό ελληνικό ιδίωμα⁴. Ο θεσμός της αρρενοπρωτοτοκίας, αρκετά διαδεδομένος και

4. Σε μια τέτοια κοινωνική πραγματικότητα παραπέμπει ένα στωϊκό δημοτικό τραγούδι της Μπόβας, σύμφωνα με το οποίο οι Αμυγδαλιτάνοι (κάτοικοι της Αμυγδαλέας) θεωρούνται όλοι μουλάρια (νόθοι):

*Έρθα να τραβουδίω αν βο San Bestiano
 απ' όθε να κούει όλ' η Αμυδ-δαλία
 να σας είπω να 'ρτετε σαν άνω
 με runghε, με πελέκια, με ραδ-dia*

σε άλλες χώρες, όπως Αγγλία, Γαλλία κλπ., απαντά σε κοινωνίες όπου οι γεωργικοί πόροι είναι περιορισμένοι και ως εκ τούτου πρέπει να αποφεύγεται κατά το δυνατόν η διαίρεση της κτηματικής περιουσίας, γι' αυτό και ορίζεται ένας και μοναδικός κληρονόμος, συνήθως ο πρωτότοκος⁵. Στην Ιταλία, αν και επισήμως είχε καταργηθεί από τις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα, σε αρκετές περιοχές του Νότου βρισκόταν σε ισχύ (αν και αρκετά περιορισμένη) έως τις δεκαετίες 1930-1940⁶.

Στο Ληξιαρχείο τα νόθα καταχωρούνται ως *proietti* (πεταμένα, απορριπτέα), *esposti* (εκτεθειμένα), *figli di genitori ignoti* (παιδιά αγνώστων γονέων), *figli di padre incerto* (παιδιά ακαθόριστου πατέρα), *figli dello Stato* (παιδιά του Κράτους). Η καταχώρηση ακολουθούσε συγκεκριμένη διαδικασία. Λίγες μέρες μετά τη γέννηση ενός φυσικού (νόθου) παιδιού, παρουσιαζόταν μαζί με αυτό στο Δημαρχείο η *balia* (τροφός, παραμάνα), η γυναίκα δηλαδή που θα αναλάμβανε την ανατροφή του. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Δήμου του Κοντοφουρίου που εξέτασα, η ληξιαρχική πράξη γέννησης ενός νόθου συντασσόταν ως ακολούθως:

Το έτος (...) εμφανίστηκε η... [όνομα της τροφού], η οποία μου παρουσίασε ένα μωρό, γένους (...) που από το παρουσιαστικό φαίνεται να είναι τεσσάρων ημερών και δήλωσε ότι το βρήκε έξω από την πόρτα της, τυλιγμένο με καθαρά ρουχαλάκια, όπως ακριβώς μου το παρουσίασε. Εγώ, αφού βεβαιώθηκα ότι ούτε στο σώμα του, ούτε στα ρούχα του υπήρχε κάποιο σημάδι από το οποίο μπορεί κάποιος να το αναγνωρίσει, του έδωσα το όνομα (...) και το παρέδωσα σ' αυτήν, υπό την ιδιότητα της τροφού, έχοντας η ίδια προσφερθεί για κάτι τέτοιο.

Ο ληξιαρχος επινοούσε ένα όνομα που σύμφωνα και με τις διατάξεις του ιταλικού

τι ήρτα να σας είπω ποία εν η razza
ραγινόμενοι αν την Αμνδ-δαλία
κι α θ-θέλητε να ciρορρέητε τη razza;
όλοι μουλάρια του Mad-dá και του ab-batίου

(‘Ηρθα να τραγουδήσω από τον Άγιο Σεμπασιάνο [πολιούχος άγιος της Αμυγδαλέας]/ για να μ’ ακούσει όλη η Αμυγδαλέα/ να σας πω να ’ρθείτε εδώ πάνω / με κλαδευτήρια, με τσεκούρια, με ραβδιά / γιατί ήρθα να σας πω ποια είναι η γενιά (τους) / ω κουρελήδες της Αμυγδαλέας! / όλοι [τους] είναι νόθα του Maddà και του Ηγούμενου), TNC, 327. Maddà (γαλλική προφορά του ονόματος Antonello de Malda) ήταν μεγάλος γαιοκτήμονας του Μεσαίωνα που ασκούσε στις γυναίκες το δικαίωμα της πρώτης νύχτας (jus primae noctis). Για τα πειράγματα μεταξύ ελληνοφώνων χωριών, όπως απορρέουν μέσα από τα δημοτικά τραγούδια, βλ. Π ε τ ρ ο π ο ύ λ ο υ 1994α.

5. Βλ. G o o d y 1984: 144.

6. Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με το θέμα των νόθων στον ιταλικό Νότο βλ. P i s e l l i (1981: 53-61).

αστικού κώδικα δεν έπρεπε να έχει καμιά σχέση με τα συνήθη της περιοχής, ώστε να μην είναι εύκολα αναγνωρίσιμη η πατρότητα⁷. Τα νόθα που καταχωρήθηκαν στα Μητρώα του Δήμου του Κονδοφουρίου, στον οποίο υπάγεται το Γκαλλιτσιανό, για το έτος 1872 φέρουν τα παρακάτω επώνυμα: Larosa, Maeri, Grimaldi, Perpiglia, Florido, Calabro, Zerbi, Dell'Oliva, Barone, Morelli, Toscano, Errante (χαμένος, περιπλανώμενος)⁸ κ.ά. Από τις 83 συνολικά γεννήσεις του έτους αυτού, οι 15, δηλαδή το 19% περίπου, αντιστοιχούν σε γεννήσεις νόθων. Από αυτά, ένα μόνο κατάγεται από το Γκαλλιτσιανό. Συνήθως, η ληξιαρχική πράξη γέννησης τόσο για τα νόθα όσο και για τα γεννηθέντα από τη νόμιμη σύζυγο, εξαιτίας του υψηλού δείκτη αναλφαβητισμού, υπογραφόταν μόνο από τον ληξίαρχο. Παρατηρήθηκε επίσης, αν και σπάνια, το φαινόμενο γονείς που βρισκόντουσαν σε δεινή οικονομική κατάσταση, να δηλώνουν τα παιδιά τους ως νόθα, για να μπορούν να εισπράττουν μια μικρή χρηματική επιχορήγηση από το κράτος, το λεγόμενο *balatico*, που δινόταν σε κάθε οικογένεια που αναλάμβανε την ανατροφή ενός τέτοιου παιδιού. Τελευταία δείγματα του φαινομένου των νόθων στο Γκαλλιτσιανό διαπιστώνονται κατά τις δεκαετίες 1930-1940.

2.2. Το όνομα

Οι συχνές συνωνυμίες δεν αφορούν μόνο τα επώνυμα αλλά και τα βαπτιστικά ονόματα. Είναι αυτό ακριβώς που λέει στην αρχή ο πληροφορητής μας: «*Εμείς εδώ έχουμε*

7. Σχετικά με την ονοματοδοσία των νόθων, ο Rohlf s σημειώνει (1979: 11) ότι οι παπάδες και οι ληξίαρχοι, όντας αναγκασμένοι να επιστούν ονόματα ουδέτερα, συχνά τα δανείζονταν από τη λογοτεχνία, την ιστορία (Libia, Gorizia κλπ.), ή από ονομασίες χωριών ή πόλεων (Corleone, Gaeta, Avellino, Potenza κλπ.). Μερικά παραδείγματα επωνύμων που δίνει ο Rohlf s: Felicità (Ευτυχία), Gloria (Δόξα), Di Donna (Της Γυναίκας), Dignoti (Των Αγνώστων), Di Dio (Του Θεού), Della Siepe (Του Θάμνου), Delle Stelle (Των Άστρων) κλπ. Συνηθέστατο στόν ιταλικό Νότο είναι το επώνυμο Esposito (εκτεθειμένος). Όπως σημειώνει και πάλι ο Rohlf s (1979: 11, υποσ. 3) στον τηλεφωνικό κατάλογο της Νάπολης του 1976 ήταν καταχωρημένες 165 συνδρομητρίες με το όνομα Anna Esposito, 362 συνδρομητές με το όνομα Antonio Esposito και 375 Vincenzo Esposito.

8. Το Errante ήταν το πιο σύνθετο επώνυμο που δινόταν στα νόθα της ευρύτερης περιοχής που μας αφορά. Άλλα επώνυμα νόθων της ελληνοφώνης περιοχής και πιο συγκεκριμένα της Bova ήταν τα ακόλουθα: Suvarese, Camobrecu, Virgolitro, Cuzzodonti (Κουτσόδοντης), Virgoli Malgeri, Amendola, Agrappidi (Άγριο απέι, αχλάδι) Campagna (Εξοχή), Violi, Nasida (Νησίδα), Albanese (Αλβανός), Cavassa, Papalia (Παπαηλιάς), Arlecchino, Pinnia, Salvia (Φασκόμηλο), Dolente (Υποφέρων), Spagnolo (Ισπανός), Trifonio, Sotira (Σωτήρας), Paleologo (Παλαιολόγος), Surizzo, Deangelis, Coleani, Cuzzocrea (Κουτσοκρέας). Τα επώνυμα αυτά έχουν δημοσιευτεί από τον Mosino 1981.

με τα ίδια επώνυμα, συχνά και τα ίδια ονόματα». Για το διάστημα που εξέτασα και τα ονόματα παραμένουν, στην πλειοψηφία τους, σταθερά. Το γεγονός αυτό είναι συνηφασμένο με το σύστημα μεταβίβασης των ονομάτων από γενεά σε γενεά. Τόσο οι ανιόντες (παππούδες, γιαγιάδες), όσο και οι εκ πλαγίου αμφιπλευρικοί συγγενείς (θείοι, θείες) είναι οι κατηγορίες από τις οποίες το νέο ζευγάρι αντλεί τα ονόματα των παιδιών του. Έτσι, τα τέσσερα πρώτα παιδιά παίρνουν τα ονόματα των αμφιπλευρικών παππούδων και γιαγιάδων, ξεκινώντας πάντα από την πλευρά του πατέρα. Τα επόμενα παίρνουν τα ονόματα των θείων τους, δηλαδή των αδελφών (αναλόγως του φύλου) του πατέρα και της μητέρας, ξεκινώντας και πάλι από την πλευρά του πατέρα.

Μεταβιβαζόμενα κατ' αυτόν τον τρόπο τα ονόματα, όχι μόνο συνεχίζουν τη γενεαλογική γραμμή της οικογένειας αμφιπλευρικά, αλλά συνδέουν και τα νεαρά μέλη με τους συγγενείς, των οποίων φέρουν το όνομα. Ας δούμε τί λέει επ' αυτού ο πληροφορητής Ν. Σ.:

Αν ένα παιδί πάρει το όνομα του πατέρα μου, φυσικό είναι ο πατέρας μου να έχει μεγαλύτερη αδυναμία στο παιδί αυτό, αφού κληρονομεί πλέον το όνομα της οικογένειας που μεταδίδεται από τον πατέρα στο παιδί. Το πρώτο παιδί παίρνει πάντα το όνομα του παππού, είναι αυτό που συνεχίζει το όνομα της οικογένειας, το όνομα της ράτσας. Ανέκαθεν στο χωριό αυτό είχαμε προτίμηση στα αρσενικά παιδιά. Αυτό δείχνει και το γεγονός ότι αρκετός κόσμος έκανε έξι επτά παιδιά, ελπίζοντας ότι κάποιο από αυτά θα γεννηθεί αγόρι, ώστε να μη χαθεί το κληρονομικό όνομα (συνέντευξη 13.4.85).

Η αμφιπλευρικότητα του συστήματος μεταβίβασης των ονομάτων δεν ισχύει, όπως είδαμε, και για τα επώνυμα.

Το σύστημα μεταβίβασης των βαπτιστικών ονομάτων, αν και τηρείται με αυστηρότητα, μπορεί ωστόσο να διαταραχθεί, όταν ειδικές περιστάσεις το απαιτούν. Για παράδειγμα, αν ένα παιδί πεθάνει μικρό, το αμέσως επόμενο θα πάρει το όνομά του. Το ίδιο ισχύει αν αυτό συμβεί σε κάποιον από τους αδελφούς ή τις αδελφές των γονέων. Αν η ημερομηνία γέννησης ενός παιδιού συμπίπτει με την ημερομηνία εορτής ενός αγίου, τότε το νεογέννητο μπορεί να πάρει το όνομά του, χωρίς αυτό να συνθίζεται ιδιαίτερα. Στο Γκαλλιτσιανό κατέγραφα μία μόνο περίπτωση αγιωνυμικού ονόματος, εκείνο του αγίου Λεονάρντο, ο οποίος λατρευόταν στο χωριό έως και το 1944, όταν μια από τις πιο καταστροφικές κατολισθήσεις κατέστρεψε ολοσχερώς την εκκλησία που ήταν αφιερωμένη σ' αυτόν και βρισκόταν στην περιοχή Καλαμάκι.

Σημαντικά γεγονότα της τοπικής και εθνικής ιστορίας έχουν επίσης σηματοδοτηθεί με ανάλογα ονόματα, τα οποία, αν και δεν υπακούουν σε κανένα εθιμικό κανόνα ονοματοδοσίας, ωστόσο υπερισχύουν. Από τις περιπτώσεις που κατέγραψα, η πιο χαρακτηριστική είναι του Ραολο. Τό Δεκέμβρη του 1953 καταστροφικές βροχοπτώσεις και κατολισθήσεις επέβαλαν την υποχρεωτική εκκένωση του χωριού. Η Nucera Giouvanna, αν και επίτοκος, ακολουθεί τους συγχωριανούς της στο ταξίδι προς τα Gaeta (πόλη κοντά στη Ρώμη), όπου θα παρέμεναν για δύο περίπου χρόνια. Στη διάρκεια του ταξιδιού, στην πόλη της Καλαβρίας Paola, οδηγείται εσπευσμένα στο τοπικό νοσοκομείο, όπου και φέρνει στον κόσμο ένα αγοράκι, στο οποίο δίνονται τρία ονόματα: Paolo από το όνομα της πόλης στην οποία γεννήθηκε, Biaggio κατά παραφθορά της ιταλικής λέξης *viaggio* που σημαίνει ταξίδι και Francesco κατά τη γενεαλογική γραμμή, δηλαδή το όνομα που θα έπρεπε να πάρει, σύμφωνα με τους εθιμικούς κανόνες ονοματοδοσίας. Από τα τρία υπερίσχυσε το πρώτο, το οποίο έως και σήμερα ανακαλεί στη συλλογική μνήμη το σημαντικό αυτό γεγονός της σύγχρονης κοινωνικής ιστορίας του χωριού. Το ίδιο ισχύει και για το όνομα Gaetano που δηλώνει τον καταγόμενο από την Gaeta. Το άτομο που ονομάζεται έτσι γεννήθηκε στο στρατόπεδο προσφύγων «Vittorio Emmanuele III» της Gaeta, όπου φιλοξενήθηκαν οι πληγέντες από την κατολίσηση. Αν και του είχε δοθεί και δεύτερο όνομα, Settimo (Έβδομος, καθότι ήταν το έβδομο κατά σειρά παιδί της οικογένειας), επεκράτησε το Gaetano.

Δεν υπερισχύουν, αντίθετα, ονόματα που σπάνε τη γενεαλογική αλυσίδα, χωρίς όμως να συντρέχει σοβαρός λόγος. Αυτή είναι η περίπτωση της Laura. Σύμφωνα με τους εθιμικούς κανόνες ονοματοδοσίας, θα έπρεπε να ονομάζεται Filippa από το όνομα του μητροπλευρικού παππού της. Όταν όμως γεννήθηκε, ο πατέρας της αδυνατώντας ο ίδιος να μεταβεί στο Κοντοπούρι, για να τη δηλώσει, ανέθεσε αυτό σ' έναν ανιψιό. Ο ανιψιός, γοητευμένος την εποχή εκείνη από την ποίηση του Πετράρχη, έδωσε στην εξαδέλφη του το όνομα της αγαπημένης του ποιητή: Laura. Όμως η τοπική κοινωνία, για την οποία το όνομα αυτό δεν σήμαινε απολύτως τίποτα, αποκατέστησε τη «γενεαλογική τάξη», αποκαλώντας την με το «κανονικό» όνομα που θα έπρεπε να έχει: Pina / Pinucia (υποκορ. του Filippa) και έτσι την ονομάζει μέχρι σήμερα.

Απαντούν και δύο περιπτώσεις ιστορικών ονομάτων: Attilio και Emilio προς τιμήν των Βενετσιάνων αδελφών Bandiera, εθνικών ηρώων της Ιταλίας⁹. Σύμφωνα με τη μαρτυρία ενός αδελφού τους, ο πατέρας τους, όντας «εραστής της Ιστορίας»

9. Δολοφονήθηκαν μαζί με άλλους στις 24 Ιουλίου του 1844 στην προσπάθειά τους να ανατρέψουν το καθεστώς των Βουρβόνων στην Καλαβρία.

έδωσε στα παιδιά του τα ονόματα αυτά. Τα άτομα που ονομάζονται έτσι, ζουν όλα εκτός Γκαλλιτσιανού. Στα αρχεία απαντούν και τα ονόματα Ottavia, Galatea, Eleonora, Beatrice. Τα βρίσκουμε μόνο στο πρώτο μισό του περασμένου αιώνα. Ας δούμε στη συνέχεια έναν πίνακα με τα ονόματα που απαντούν σήμερα στο Γκαλλιτσιανό:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Κύρια ονόματα των κατοίκων του Γκαλλιτσιανού

Ανδρικά	Γυναικεία	Ανδρικά	Γυναικεία
Domenico	Domenica	Leonardo	Jolanda
Antonio	Antonia	Fortunato	Elisabetta
Antonino	Antonina	Leo	Teresa
Carmelo	Giuseppina	Giuseppe	Maria
Giovanni	Carmela	Raffaele	Callidea
Francesco	Giovanna	Andrea	Rosalia
Bruno	Francesca	Sebastiano	Carolina
Filippo	Bruna	Pietro	Lucia
Michele	Filippa	Diego	Cristina
	Angela	Saverio	

Τα συνηθέστερα είναι: Domenico που αντιστοιχεί σε 16 άτομα, Giuseppe (14), Raffaele (12), Antonino (11), Antonio (10), Leonardo (10), Carmelo (9), Francesca (8). Τα λιγότερο συνήθη είναι: Rosario, Andrea, Michele, Saverio, Angela, Lucia, Jolanda, Gonfredo που το καθένα αντιστοιχεί σε ένα μόνο άτομο.

Για να γίνει διάκριση ανάμεσα στα άτομα που φέρουν το ίδιο όνομα, εκτός από το παρωνύμιο, χρησιμοποιείται ο υποκοριστικός, θωπευτικός ή μεγεθυντικός τύπος του βαφτιστικού ονόματος. Για παράδειγμα, αν το όνομα Carmela αντιστοιχεί σε πέντε γυναίκες, τότε μπορούν να προσφωνούνται ως ακολούθως: Carmela, Carmelina, Melina, Melèddha, Mela. Μερικά ακόμη παραδείγματα:

- Fancesca - *Cicca* - *Ciccarèddha* - *Ciccola*
- Giovanna - *Gianna Giannèddha* - *Giannòla*
- Antonia - *Ntona* - *Ntonèddha* - *Ntonòla*
- Maria - *Marùddha* - *Maròla*
- Elisabetta - *Bettina*, *Betta*, *Bettinèddha*
- Giuseppe: *Peppi*, *Pepèddhi*, *Peppòna*
- Francesco: *Cicco*, *Ciccùci*
- Carmelo: *Melo*, *Melùci*, *Melèddho*
- Antonio: *Ntoni*, *Ntonàci*, *Ntonòli*
- Leonardo: *Nardo*, *Nardùci*, *Nardòli*

- Antonino: *Nino, Ninùci, Ninòli*
 — Filippo: *Pippo, Ppèddha, Ppeddhòla*

Συνήθως, ο μεγεθυντικός τύπος λειτουργεί και ως παρωνύμιο. Για την προσφώνηση ενός προσώπου χρησιμοποιείται η κλητική του ονόματος στην υποκοριστική μορφή του, της οποίας προτάσσονται τα προσαγορευτικά *compare* (κουμπάρε) για τους άντρες, *comare* (κουμπάρα) για τις γυναίκες αλλά και τα υποκοριστικά τους *mare, pare* αντιστοίχως. Στην πρώτη μορφή τους, την κανονική, χρησιμοποιούνται όταν ανάμεσα στους συνομιλητές υπάρχει δεσμός πνευματικής συγγένειας που συνάπτεται με τα βαφτίσια ή τους γάμους. Στη δεύτερη, την υποκοριστική, χρησιμοποιούνται σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις¹⁰. Οι τιμητικές προσαγορεύσεις *signore/signora* (κύριε / κυρία) χρησιμοποιούνται για άτομα ξένα προς την κοινότητα. Όπως λέει ένας πληροφορητής μας, «ο τρόπος αυτός προσφώνησης δεν είναι δικός μας. Χρησιμοποιούμε αυτές τις λέξεις [*signore/signora*] μόνο για κάποιον ξένο που θα έρθει στο χωριό». Μερικά παραδείγματα προσφώνησης, που η τοπική κοινωνία χρησιμοποιεί:

- *Compare | Pare Ppè | Filì (Filippo)*
 — *Compare | Pare Pè | Pepe (Giuseppe)*
 — *Compare | pare Sciajà (Saverio)*
 — *Compare | pare Bischia (Sebastiano)*
 — *Compare | pare Briù (Bruno)*
 — *Compare | pare Nardù (Leonardo)*
 — *Compare | pare Petru (Pietro)*
 — *Comare | mare Giuvà (Giovanna)*
 — *Comare | mare Ntonè (Antonia)*
 — *Comare | mare Bettinè (Elisabetta)*

Οι προσφωνήσεις ανάμεσα σε στενούς συγγενείς γίνονται με τη χρήση της αντίστοιχης τοπικής συγγενειακής ορολογίας. Τα αδέρφια προσφωνούνται με το *leddè/leddà* (αδελφέ / αδελφή στο τοπικό ελληνικό ιδίωμα), τα ξαδέλφια με το *σ-sedeρφó/ή* (εξάδελφε/η). Αλλά και οι θείοι απευθυνόμενοι στα ανίψια χρησιμοποιούν το βαθμό συγγένειας («*Τι κάνετε ανισπίο:*»), το ίδιο και τα κουνιάδια (*συνγενάδια*). Απευθυνόμενη η γυναίκα στον αδελφό του συζύγου της θα πει: «*Τι κάνετε συγγενή;*» Για το σύζυγο της αδελφής, αντίθετα, χρησιμοποιείται ο ιταλικός όρος *cognato* (κουνιά-

10. Πρβ. το *θείε / μπάμπια* και *θεία* που χρησιμοποιείται σε πολλές περιοχές της Ελλάδας.

δος). Σημειώνουμε ότι τα άτομα άνω των τριανταπέντε ετών στις μεταξύ τους προσφωνήσεις χρησιμοποιούν πάντα τον πληθυντικό της ευγενείας ακόμη και σε επίπεδο αδελφών. Οι νεότερες γενεές τείνουν να εγκαταλείψουν αυτές τις μορφές προσφώνησης και οι πιο ηλικιωμένοι θεωρούν υπεύθυνους τους δασκάλους που υποδεικνύουν στους μαθητές οικειότερους και απλούστερους τρόπους προσφώνησης στο εσωτερικό του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Οι ξένοι δημόσιοι λειτουργοί, με τους οποίους η κοινότητα έρχεται σε επαφή (Δημόσιες Υπηρεσίες, δάσκαλοι κλπ.), δυσκολεύονται να κάνουν διάκριση ανάμεσα σε ανθρώπους που φέρουν το ίδιο όνομα. Ο ταχυδρόμος της περιοχής, εδώ και χρόνια, έχει επιβάλει την αναγραφή στους φακέλους αλληλογραφίας της ημερομηνίας γέννησης του παραλήπτη¹¹. Το ίδιο γίνεται και με τους λογαριασμούς της ιταλικής ΔΕΗ (ENEL) και του ΟΤΕ (SIP). Με τον ίδιο τρόπο διακρίνουν και οι δάσκαλοι τους μαθητές που έχουν συνωνυμία. Η ημερομηνία γέννησης ως στοιχείο ταυτοποίησης των ατόμων εκπληκσει όσους αγνοούν τη συγγενειακή πραγματικότητα του χωριού. Θα αναφέρω ένα παράδειγμα από τα πιο ενδεικτικά. Στη διάρκεια της επιτόπιας έρευνας ο ταχυδρόμος της περιοχής χρειάστηκε να απουσιάσει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Όταν για πρώτη φορά ο αντικαταστάτης του έφθασε στο χωριό, αντιμετώπισε ιδιαίτερες δυσκολίες στη διανομή της αλληλογραφίας. Στις ερωτήσεις που απύθυνε στους παρευρισκομένους στην πλατεία για κάποιο Nucera, παραλήπτη ενός δέματος, αυτοί τον ρώτησαν αν στο δέμα αναγράφεται και η ημερομηνία γέννησής του. Εκπληκτος ο ταχυδρόμος ρωτά: «Μα σοβαρολογείτε; Για ένα δέμα χρειάζεται η ημερομηνία γέννησης; Τι σχέση έχει αυτό;», χωρίς να λάβει καμιά απάντηση. Οι υπάλληλοι του Δήμου, όντας οι μοναδικοί «ξένοι» με τους οποίους η κοινότητα έχει τις συχνότερες επαφές, γνωρίζουν τον καθένα με το παρωνύμιό του.

2.3. Το παρωνύμιο

Στο εσωτερικό της κοινότητας το σημαντικότερο στοιχείο καθορισμού της ταυτότητας ενός ατόμου είναι το παρωνύμιο. Ονομάζεται *ingiuria* (βρισιά) στην τοπική

11. Κάτι ανάλογο παρατηρείται ανάμεσα στους *Möcheni*, γερμανόφωνους πληθυσμούς της Valle della Fersina ή Valle dei Mocheni στο Trento της Βόρειας Ιταλίας, οι οποίοι, λόγω των συχνών συνωνυμιών, αναγράφουν στους φακέλους αλληλογραφίας όνομα, επώνυμο, όνομα γενιάς και ονομασία του αγροκτήματος (*hof* στο τοπικό γερμανικό ιδίωμα), στο οποίο είναι εγκατεστημένος ο παραλήπτης. Στο εσωτερικό των χωριών το τελευταίο αυτό στοιχείο, το τοπωνύμιο του *hof*, υποκαθιστά το επίσημο επώνυμο, το οποίο ως στοιχείο προσδιορισμού της ταυτότητας ουδέμια σημασία έχει λόγω των συχνότατων συνωνυμιών. Βλ. Sellan 1983.

διάλεκτο και παρώνυμα στο ελληνικό ιδίωμα¹². Από το βαφτιστικό, το επώνυμο και το παρωνύμιο εκείνο που χρησιμοποιείται περισσότερο είναι το τελευταίο. «Εμείς εδώ χρησιμοποιούμε το παρατσούκλι κι έχουμε ξεχάσει το όνομα», μου είπε ένας ηλικιωμένος μετά τη μάταιη προσπάθειά του να θυμηθεί το επίσημο όνομα ενός μακρινού συγγενούς του.

Στο Γκαλιτσιανό κάθε άτομο διαθέτει τουλάχιστον τρία παρωνύμια:

- * της ράτσας
- * το οικογενειακό
- * το ατομικό

Στην ορολογία της συγγένειας που η τοπική κοινωνία χρησιμοποιεί, ο όρος *ράτσα* κατέχει ξεχωριστή θέση. Με αυτόν δηλώνεται το σύνολο των καταγομένων από έναν κοινό πρόγονο μέσω της αρρενογονικής γραμμής. Στο τοπικό ελληνικό ιδίωμα ονομάζεται *γενιά* (γενιά)¹³, είναι όμως οι ηλικιωμένοι που κυρίως κάνουν χρήση του ελληνικού όρου. Η πλειοψηφία αναφέρει τον ιταλικό, γι' αυτό και εδώ χρησιμοποιώ κυρίως αυτόν. Τα περισσότερα άτομα όλων σχεδόν των ηλικιών, μιλώντας για τη γενεαλογική καταγωγή τους, κάνουν αναφορά σε τρεις μακριές *ράτσες* (*razze lunghe*): στη *ράτσα των Micarèddoni*, των *Donlèoni* και των *Jatrùddoni*. Οι ανήκοντες στην πρώτη αναγνωρίζουν ως ιδρυτή της *ράτσας* τους τον *Micarèddu*, οι *Donlèoni* τον *Don Leo* και οι *Jatrùddoni* το Γιατρό. Ο *Micarèddu*, παρωνύμιο του Domenico Nucera, ο *Don Leo Re Piccolo* (Δον Λέο ο Μικρός Βασιλιάς), παρωνύμιο του Nucera Leone και ο Γιατρός, παρωνύμιο του Nucera Raffaele—όλοι μεγάλοι γαιοκτήμονες του περασμένου αιώνα, ο τελευταίος ήταν ο γιατρός του χωριού (*dottore fisoco* στα αρχαία) και της ευρύτερης περιοχής—είναι οι ιδρυτές των αρχικών γενιών. Με τον πολλαπλα-

12. Ο ίδιος όρος με τους τύπους *nciuria*, *nciuriu* χρησιμοποιείται και στη Σικελία, κυρίως στην περιοχή της Μεσσήνης. Στην Κατάνη χρησιμοποιείται ο όρος *peciu* (= ελάττωμα), ενώ στο Παλέρμο, εκτός από το *nciuria*, χρησιμοποιείται και ο όρος *nnoccu* που πιθανότατα σημαίνει φίδιος ή λειρί (Ruffino 1988: 485, υποσ. 1). Επίσης στη Zaccanopoli, κοινότητα της Βόρειας Καλαβρίας στην Επαρχία της Cosenza, που μελέτησε η M. Minicuci (1983), συνήθως οι όροι *ingiuria*, *paranome* (παρώνυμα) και *difetto* (ελάττωμα). Τον όρο *παρώνυμα* χρησιμοποιούν και οι Αλβανόφωνοι των οικισμών Κουβαρά, Καλύβια και Κερατάς της Ν.Α. Αττικής. Βλ. Αλεξάνδρας (1994: 163).

13. Ο ίδιος ακριβώς όρος *γενιά* χρησιμοποιείται και στη Μάνη, για να δηλώσει τόσο τη συγγενική ομάδα όσο και τη *φάρα* (διευρυμένη συγγενική ομάδα που αποτελείται από περισσότερες γενιές και από ακόμα περισσότερες οικογένειες), καθώς και το *σάι* (πατρογενεακή ομάδα γένος). Τους όρους αυτούς χρησιμοποιούν οι Μανιάτες αναφορικά με τις μεγάλες συγγενικές ομάδες. Βλ. Αλεξάνδρας 1980: 36-37.

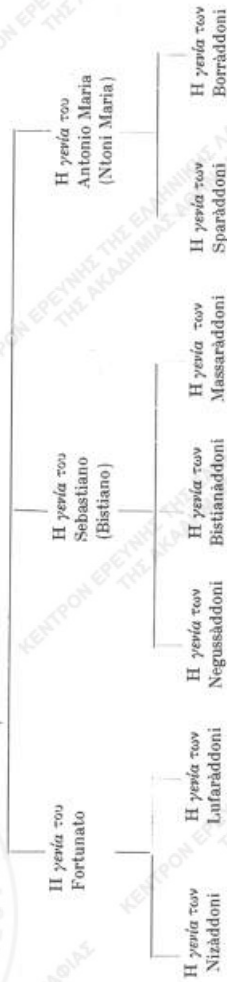
σιασμό των αρσενικών απογόνων του κάθε ιδρυτή, οι ράτσες πολλαπλασιάζονται, γίνονται μακρικές. Ο πολλαπλασιασμός επέρχεται από τη στιγμή που ο κάθε αρσενικός απόγονος δημιουργήσει δικό του οικογενειακό πυρήνα και δικούς του απογόνους (αρσενικούς), γεγονός που καθιστά και τον ίδιο εν δυνάμει ιδρυτή μιας καινούργιας ράτσας (υπογενιάς), κάτι που μπορεί να συνεχιστεί μέσα στο χρόνο από γενεά σε γενεά μέσω της αρρενογονικής πάντα γραμμής. Τα μέλη όλων αυτών των πατρογραμμικών ομάδων καταγωγής αναγνωρίζουν ότι κατάγονται από έναν κοινό πρόγονο, αποτελούν δηλαδή μέρος της αρχικής ράτσας. Αν μια υπογενιά δεν αφήσει κανένα αρσενικό απόγονο, είναι καταδικασμένη να εξαφανιστεί, έστω κι αν η συνέχεια της αρχικής ράτσας εξασφαλίζεται μέσω άλλων αρρενογονικών ομάδων καταγωγής. Η μαρτυρία της Nucera Teresa, 49 ετών, κόρης του Nucera Domenico, επονομαζόμενου *Negus*, εν δυνάμει ιδρυτή της υπογενιάς των *Negussàdoni*, καταγομένου από τη ράτσα των *Micarèddoni*, κάνει τα πράγματα σαφέστερα:

Εμείς εδώ δίνουμε μεγάλη σημασία στο θέμα της ράτσας, γι' αυτό θέλουμε αρσενικά παιδιά. Εμείς καταγόμαστε από τη ράτσα των «Micarèddoni». Υπήρχαν οι πρόγονοι που ονομάζονταν έτσι (ο πατέρας μου, ο πατέρας του πατέρα μου) κι έτσι σ' εμάς έμεινε η ονομασία Micarèddoni. Εδώ στο χωριό έχει πολλούς Micarèddoni, όμως η ράτσα [υπογενιά] του πατέρα μου («Negussàdoni») χάνεται, δεν υπάρχει πια, γιατί ο πατέρας μου δεν έκανε αρσενικά παιδιά. Τώρα τα παιδιά μου θα πάρουν τη ράτσα [παρωνύμιο] του άντρα μου. Ο άντρας μου κατάγεται από τους «Donlèoni», εγώ από τους Micarèddoni, όμως τα παιδιά μου θα ονομάζονται Donlèoni και όχι Micarèddoni (συνέντευξη 16.1.87).

Οι ράτσες, επομένως, είναι οι μέγιστες γενιές, δηλαδή οι αρχικές μονάδες καταγωγής, από τις οποίες διακλαδώνονται στη συνέχεια, μέσω της αρρενογονικής γραμμής, πολλές μονογραμμικές ομάδες καταγωγής (μικρότερες ράτσες ή υπογενιές), οι οποίες, με τη σειρά τους, διακλαδώνονται και πάλι από γενεά σε γενεά σε άλλες υπογενιές, τα μέλη των οποίων αναγνωρίζουν πάντα ότι κατάγονται από έναν κοινό πρόγονο¹⁴. Ας πάρουμε το παράδειγμα της ράτσας, των *Micarèddoni* (Διάγραμμα 1). Οι αρσενικοί απόγονοι του ιδρυτή της ράτσας Fortunato, Sebastiano, Antonio-Maria, μετά το γάμο ιδρύουν οι ίδιοι τις δικές τους υπογενιές. Στη συνέχεια, οι αρ-

14. Στην ορολογία της συγγένειας ο όρος ράτσα, με κάποιες διαφοροποιήσεις από περίπτωση σε περίπτωση, χρησιμοποιείται και σε άλλες κοινωνίες της Βόρειας, Κεντρικής και Νότιας Ιταλίας (Mabilia 1980: 592-96· Ariotti 1980: 97· Smith 1980, Palumbo 1991: 62). Επίσης και σε αρκετές περιοχές της Ελλάδας: Ν.Α. Αττική, Αιγαίο, Επτάνησα κ.α. (Αλεξάκης 1994: 171, υποσ. 68).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Οι υιοθεσίες που πραγματοποιήθηκαν από τον Micarèddu Nucera Domenico (Micarèddu)

ρνες απόγονοι γίνονται ιδρυτές άλλων υπογενιών, διαδικασία η οποία συνεχίζεται από γενεά σε γενεά. Από τα παιδιά του Micarèddoni, διακλαδώνονται νέες ράτσες. Από τον Fortunato οι ράτσες των Nizàddoni και Lufaràddoni, από τον Sebastiano οι ράτσες των Negussàddoni, Bischianàddoni και Massaràdodoni, από τον Antonio Maria οι ράτσες των Sparàddoni και Borràddoni. Όλες αυτές οι υπογενιές συγκροτούν τη ράτσα του Micarèddu και όλοι φέρουν την κοινή ονομασία Micarèddoni, δηλωτική της γενεαλογικής καταγωγής τους από έναν κοινό πρόγονο.

Στην προηγούμενη μαρτυρία η πληροφορήτρια αναφερόμενη στον πατέρα της, το σύζυγο και τον ιδρυτή της ράτσας της δεν κάνει χρήση του ονόματος ούτε του επωνύμου αλλά αποκλειστικά και μόνο του παρωνυμίου, αφού αυτό είναι το κυρίαρχο στοιχείο καθορισμού της γενεαλογικής ταυτότητας (σε ποια ράτσα ανήκει) ενός ατόμου. Όλες οι ράτσες που αναφέραμε φέρουν το επώνυμο Nucera, αυτό όμως δεν λαμβάνεται υπόψη για την ταυτοποίηση ενός ατόμου. Τη λειτουργία αυτή επιτελεί αποκλειστικά και μόνο το παρωνύμιο, το οποίο μεταβιβάζεται μέσω της αρσενικής γραμμής μαζί με το επώνυμο σε όλους τους άρρενες απογόνους και τα μέλη των οικογενειών που αυτοί ιδρύουν. Αυτό είναι το λεγόμενο «παρατσούκλι της ράτσας».

Πρώτος ο γερμανός γλωσσολόγος G. Rohlf (1974: 203) επεσήμανε την τεράστια σημασία του παρωνυμίου στην κοινωνία του Γκαλλιτσιανού, κυρίως το γεγονός ότι αυτό αποτελεί ένα πλήρες ονοματοδοτικό σύστημα, μοναδικό σε όλη την ελληνόφωνη περιοχή¹⁵, όπου ειδικά επιθήματα προσδιορίζουν τη θέση που κάποιος κατέχει στο εσωτερικό μιας γενεαλογικής ομάδας. Με το επίθημα -àci (-άκη, ενικ.), -àcia (-άκια, πληθ.) δηλώνονται οι γιοι των ιδρυτών μιας υπογενιάς, με το -èddena ενικ., -èddene πληθ. οι κόρες, με το -ùci (-ούκη, ενικ.), -ùcia (-ούκια πληθ.), οι εγγονοί, με το -eddèdhena (ενικ.), -eddèdhene (πληθ.), οι εγγονές, με το -cucàci (-κουκάκη, ενικ.), -cucacia (-κουκάκια, πληθ.), οι διατέγγονοι, με το -eddeddhùnena (ενικ.), -eddeddhùnene (πληθ.), οι διατέγγονες (Διάγραμμα 2). Η γυναίκα του ιδρυτή δηλώνεται με την κατάληξη -ena (-αινα)¹⁶, Nizièna, Lufarissèna, Borrenèna είναι οι γυναίκες των Nizio, Lufaro και Borro. Από το παρωνύμιο του ιδρυτή μιας υπογενιάς με το επίθημα -oni (ιταλ. -oni) δηλώνονται όλοι οι απόγονοί του. Οι Lufaràddoni, οι Nizzàddoni, οι Borràddoni είναι όλοι οι στενοί συγγενείς του Lufaro, του Nizio του Borro κ.ο.κ. Για να παρακολουθήσουμε καλύτερα τον τρόπο μετάδο-

15. Από τότε έως σήμερα όμως καμιά σχετική μελέτη δεν έγινε. Ο τοπικός συγγραφέας, ψυχίατρος Condemi, δημοσίευσε το 1987 μια σειρά παρωνυμίων χωρίς περαιτέρω ανάλυση.

16. Πρόκειται για την αντίστοιχη νεοελληνική ανδρονυμική κατάληξη -αινα (Γιώργουαινα, Κώσταινα κλπ.) που είναι ευρέως διαδεδομένη σε πολλά μέρη της Ελλάδας. Πρβ. Κ α τ σ ο υ λ έ α ς 1988

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2: Η γένεση των Micarèddoni
Nucera Domenico (Micarèddu)

Fortunato
από τους Micarèddoni

Δ = O Δ = O
Nizio Niziena Lufaro Lufarissena Negus Negussa

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Sebastiano (Bistiano)
από τους Micarèddoni

Δ = O Δ = O Δ = O
Bistianáci Bistianáccena Massaro Massarena Sparó Sparena Borro

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Antonio Maria (Nioni Maria)
από τους Micarèddoni

Δ = O Δ = O Δ = O
Sparáci Sparèddhena Sparáci Sparèddhena Sparáci Sparèddhena

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Niziaccí Niziuddhèddhena Lufaracci Lufareddhèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Δ = O Δ = O Δ = O
Lufaracci Lufareddhèna Bistianacci Bistianèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Δ = O Δ = O Δ = O
Massaracci Massareddhèna Sparacuci Sparèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Δ = O Δ = O Δ = O
Sparacuci Massareddhèna Sparacuci Sparèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Δ = O Δ = O Δ = O
Sparacuci Sparèddhèna Sparacuci Sparèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Niziaccí Niziuddhèddhèna Lufaracci Lufareddhèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Δ = O Δ = O Δ = O
Massaracci Massareddhèna Sparacuci Sparèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

Δ = O Δ = O Δ = O
Sparacuci Sparèddhèna Sparacuci Sparèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

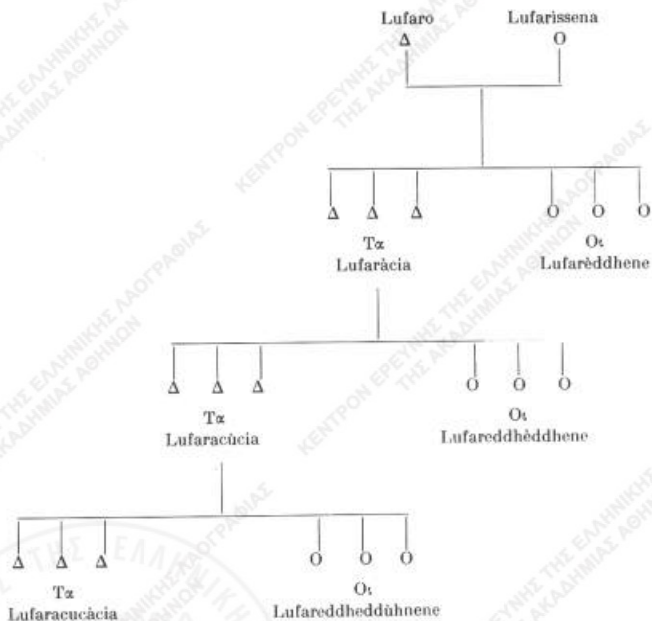
Δ = O Δ = O Δ = O
Sparacuci Sparèddhèna Sparacuci Sparèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

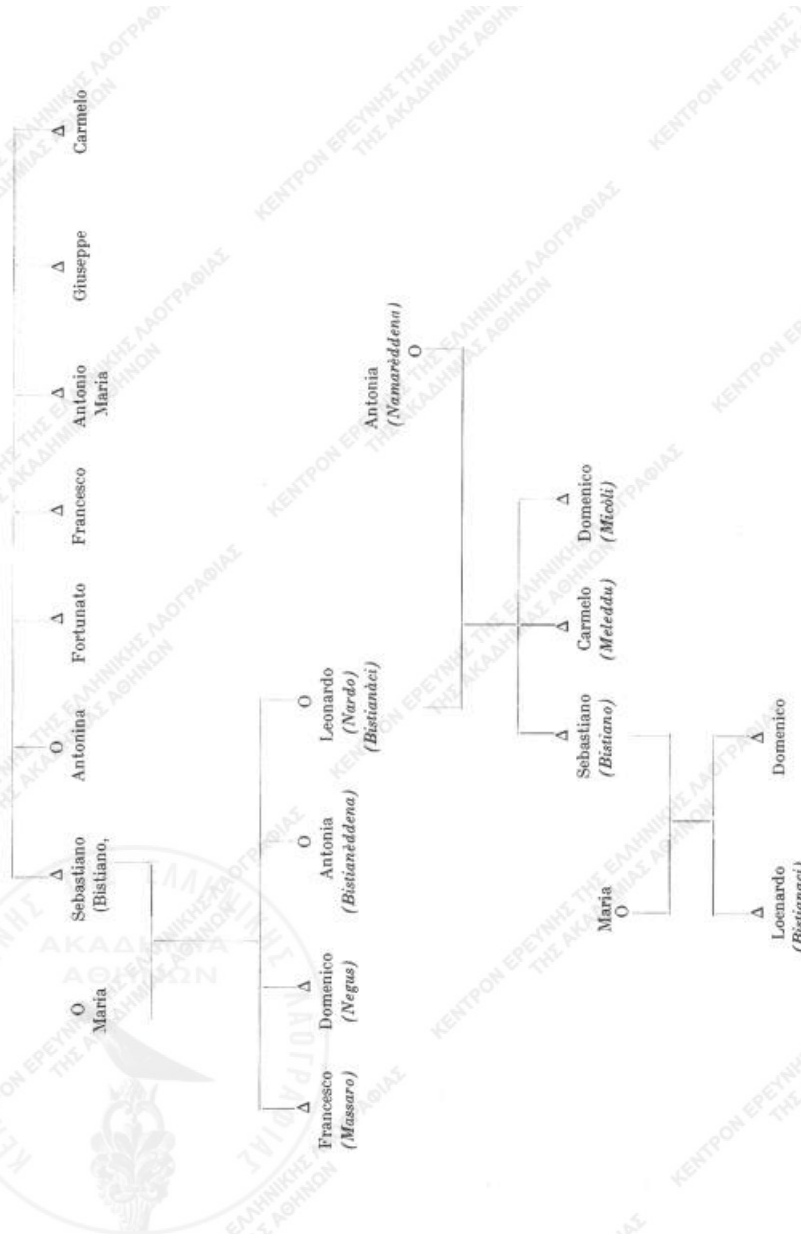
Δ = O Δ = O Δ = O
Sparacuci Sparèddhèna Sparacuci Sparèddhèna

από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic. από τους Mic.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3: Η μεταβίβαση του παρωνυμίου των Lufaràddoni

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4: Η γενεαλογία του πατριάρχη των Bistianòddoni

σης του οικογενειακού παρωνυμίου, ας πάρουμε ως παράδειγμα τη γενιά του *Lùfaro* (Διάγραμμα 3): Ο *Lùfaro* είναι ο ιδρυτής της γενιάς, η *Lufarriscna* είναι η γυναίκα του, τα *Lufaràcia* τα αρσενικά παιδιά του, οι *Lufarèddhene* οι θυγατέρες του, τα *Lufaracùcia* τα εγγόνια του, οι *Lufareddèddhene* οι εγγονές του, τα *Lufaracùcàcia* τὰ δισέγγονά του, οι *Lufareddhèddhènene* οι δισέγγονές του. Όλα αυτά τα άτομα συγκροτούν την υπογενιά των *Lufaràddoni*, η οποία ανήκει στην αρχική γενιά (ράτσα) του *Micarèddu*, αποτελεί δηλαδή μέρος της ράτσας των *Micarèddoni*. Άρα, το παρωνύμιο, καθώς και το επώνυμο μεταβιβάζονται μέσω του αίματος, όπως λένε οι πληροφορητές, δηλαδή μέσω των αρσενικών απογόνων, ξεκινώντας από τον *κουρουνόνο* (προπάππου) και φθάνοντας στο *πορδαγόνι* ή *αγρονάκι* (δισέγγονο)¹⁷. Μεταβιβάζονται δηλαδή όχι μόνο σε όλα τα μέλη της πυρηνικής οικογένειας (σύζυγο, γιους, κόρες) αλλά και στους απογόνους των αρσενικών παιδιών (εγγόνια, δισέγγονα) του ιδρυτή μιας υπογενιάς.

Ας δούμε μερικά ακόμη παραδείγματα:

Ο *Rrùnka* = ο ιδρυτής της υπογενιάς/ράτσας

Η *Rrùnkena* = η σύζυγος

Το *Rrùnkàci* = ο γιος

Η *Rrùnkèddhena* = η θυγατέρα

Το *Rrùnkacùci* = ο εγγονός

Η *Rrùnkèddhèddhena* = η εγγονή

Το *Rrùncacùcàci* = ο δισέγγονος

Η *Rrùnkèddhèddhènene* = η δισέγγονη

Οι *Rrùnkàddoni* = όλοι οι στενοί συγγενείς/απόγονοι του ιδρυτή

Ο *Tubia* = ο ιδρυτής της υπογενιάς/ράτσας

Η *Tubiena* = η σύζυγος

Το *Tubàci* = ο γιος

Η *Tubèddhena* = η θυγατέρα

Το *Tubacùci* = ο εγγονός

17. Ο *Condemi* (1987: 97) αναφέρει ότι στα ελληνόφωνα χωριά Μπόβα και Ρογούδι το παρωνύμιο μεταβιβάζεται μόνο από πατέρα σε παιδί, χωρίς συνέχεια στις επόμενες γενιές. Αν όμως λάβουμε υπόψη μας αρκετά παραδείγματα παρωνυμίων που αναφέρει ο *Rohlfs* (1979) τόσο από τα χωριά αυτά όσο και από το *Roccaforte* (Βουί), όπου τα ειδικά επιθήματα -ena, -cùci κλπ. αφήνουν να υπονοηθεί ανάλογος τρόπος μεταβίβασης με εκείνον του Γκαλιτσιανού, τότε η πληροφορία αυτή πρέπει να εξεταστεί με μεγάλη προσοχή.

Η *Tubeddhèddhena* = η εγγονή

Το *Tubacucàci* = ο δισέγγονος

Η *Tubeddhèddhena* = η δισέγγονη

Οι *Tubbàddoni* = όλοι οι στενοί συγγενείς/απόγονοι του ιδρυτή

Ο *Lievio* = ο ιδρυτής της υπογενιάς/ράτσας

Η *Lleviena* = η σύζυγος

Το *Lleviùci* = ο γιος

Η *Llevièddhena* = η θυγατέρα

Το *Lleviacùci* = ο εγγονός

Το *Lleviacucàci* = ο δισέγγονος

Η *Llevièddhèddhùnena* = η δισέγγονη

Οι *Lleviùddoni* = όλοι οι στενοί συγγενείς/απόγονοι του ιδρυτή

Κάθε άτομο μπορεί να αποκτήσει ένα ή και περισσότερα προσωπικά παρωνύμια μικρής ή μεγαλύτερης διάρκειας. Αυτό σημαίνει ότι ένα παρωνύμιο είναι δυνατόν να διαρκέσει όσο κανείς είναι νέος ή σε όλη του τη ζωή και να μεταβιβαστεί και στους απογόνους του. Έτσι, δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις όπου ένα ατομικό παρωνύμιο υπερισχύει του κληρονομικού οικογενειακού. Ακόμη και σ' αυτές τις περιπτώσεις, το παρωνύμιο της οικογένειας καταγωγής δεν χάνεται. Τουλάχιστον ένα άρσενικό παιδί, έστω και αν διαθέτει άλλα προσωπικά παρωνύμια, κληρονομεί το οικογενειακό το οποίο μεταβιβάζεται στα παιδιά και στα εγγόνια του. Ας πάρουμε ως παράδειγμα τη μεταβίβαση του παρωνυμίου των *Bistiàddoni*, των καταγομένων από την οικογένεια του *Bistiàno* (Sebastiano) (Διάγραμμα 4). Από τα παιδιά του *Bistiàno*, η Antonia και ο Leonardo κληρονομούν το παρωνύμιο της οικογένειας. Για τον Francesco και τον Domenico υπερισχύουν τα προσωπικά. Ο Leonardo, γιος του Sebastiano, κληρονομεί τόσο το όνομα, όσο και το παρωνύμιο του παππού. Για τον Carmelo και Domenico υπερισχύουν τα ατομικά. Στην επόμενη γενιά ο Leonardo παίρνει εκ νέου το παρωνύμιο του παππού από την πλευρά του πατέρα. Άλλες φορές ο ιδρυτής ενός νέου οικογενειακού πυρήνα, εκτός από το παρωνύμιο της ράτσας, δέχεται κι ένα επιπλέον που συνήθως κληρονομείται από ένα άρσενικό μέλος της γενεαλογικής του γραμμής (πατέρα, θείο, παππού). Ο Nucera Leonardo, για παράδειγμα, έχει κληρονομήσει τόσο το όνομα, όσο και το παρωνύμιο (*Borro*) ενός θείου του. Ο ίδιος μιλώντας για το παρωνύμιο του λέει: «Στο χωριό αυτό μεταβιβάζεται όχι μόνο το όνομα αλλά και το παρατσούκλι, έτσι συνηθίζουμε εμείς εδώ».

Οι γυναίκες μετά το γάμο, αν και παίρνουν το παρωνύμιο του συζύγου, συνεχίζουν να διατηρούν και το δικό τους (πατρικό). Για παράδειγμα, η *Tindena* είναι η

γυναίκα του *Tindi*, θυγατέρα του *Vaccaro* (παρωνύμιο του πατέρα της). Η *Rinena* είναι η γυναίκα του *Rina*, θυγατέρα του *Pazziu* (παρωνύμιο του πατέρα της). Ο πληροφορητής C. G. λέει σχετικά με το παρωνύμιο της μητέρας του:

Ο παππούς μου είχε το παρατσούκλι "Tindi". Τό ίδιο είχε κι ο πατέρας του, ο παππούς του και ο πατέρας μου. Τη μάνα μου τη φωνάζουν «Tindena», αν όμως μιλήσεις με τους ηλικιωμένους θ' ακούσεις να την αναφέρουν ως «Vaccarissena» γιατί αυτό είναι το κληρονομικό όνομα του πατέρα της (συνέντευξη 4.4.85).

Αυτό ισχύει για όλες τις παντρεμένες γυναίκες. 'Η 'Μερικάναινα είναι η σύζυγος του 'Μερικάνο, κόρη του *Cicco Karamuni* και της Μαρίας *Πανταλέναινας*. Η *Cancellèrena* είναι σύζυγος του *Cancellèri*, αλλά είναι πιο γνωστή ως *Spezialèdдена*, κόρη του *Spegiàli*. Η *Bizzàrena* είναι σύζυγος του *Bizzàro*, όμως είναι πιο γνωστή ως *Kipèscena*, κόρη του *Kipèsci*. Τα παραδείγματα θα μπορούσαν να είναι πολύ περισσότερα, εκείνο όμως που αξίζει να τονιστεί είναι ότι τόσο πριν από τον γάμο, όσο και μετά η γενεαλογική και κοινωνική ταυτότητα της γυναίκας καθορίζεται από το παρωνύμιο του πατέρα και του συζύγου. Η απουσία προσωπικών παρωνυμίων για τις γυναίκες — παρατηρημένο και σε άλλες μεσογειακές κοινωνίες¹⁸ — είναι, προφανώς, συνυφασμένη με τη θέση που αυτές κατέχουν στην τοπική κοινωνία, η οποία δεν τους επιτρέπει την συμμετοχή στο δημόσιο βίο στον ίδιο βαθμό που αυτό είναι επιτρεπτό στους άντρες.

Αρκετά άτομα διαθέτουν ένα παρωνύμιο με το οποίο είναι γνωστά στο εσωτερικό της κοινότητας κι ένα διαφορετικό για τον εκτός κοινότητας κόσμο. Ο *Nucera Antonino* ήταν γνωστός στους συγχωριανούς του ως *Nino Vaccari* (οικογενειακό παρωνύμιο) και στους κατοίκους των γειτονικών χωριών ως *Nino il Messo* (*Nino* ο κλητήρας) λόγω της ιδιότητάς του στο Δήμο του Κονδοφουρίου.

'Αλλα παρωνύμια υποδηλώνουν την ξένη καταγωγή ενός ατόμου: Ο *Βουιζιάνος* είναι ο καταγόμενος από το χωριό Βουνί (*Roccaforte del Greco*), ο *Βουτάνος* είναι ο καταγόμενος από το Βούα (*Bova*), η *Ρηγουδέζα* είναι η καταγόμενη από το Ρογούδι (προφερόμενο και Ρηγούδι ή Ρηχούδι).

18. Η διαπίστωση αυτή δεν πρέπει να μας οδηγεί σε γενικεύσεις, αφού υπάρχουν περιπτώσεις κοινωνιών της Μεσογείου όπου και οι γυναίκες αποκτούν δικά τους ξεχωριστά παρωνύμια που δεν συνδέονται με εκείνα του συζύγου ή του πατέρα. όπως είναι οι περιπτώσεις της Μάνης (Μπασιάνης 1985), του *Alcalà* της Ανδαλουσίας (Pitt-Rivers 1976), όπου συνήθεται χωρίς να αποτελεί κανόνα, ο μὲν πατέρας νά κληροδοτεί το παρωνύμιο του στους γιους, η δὲ μητέρα στις κόρες και, τέλος, της Ζακωνοπόλι της Καλαβρίας (Minicuci 1983), όπου η γυναίκα είναι ο κύριος φορέας του παρωνυμίου και είναι αυτή που το κληροδοτεί και στα παιδιά. της.

Ως παρωνύμιο χρησιμοποιείται και ο υποκοριστικός τύπος του βαφτιστικού, συνοδευόμενος από το παρωνύμιο του πατέρα: ο *Decu de Rina* είναι ο *Diego*, γιος του *Rina*, ο *Ntoni Mericanàci* είναι ο Αντώνης, γιος του Αμερικάνου.

Μερικά παρωνύμια αναφέρονται στις ικανότητες ενός ατόμου. Ένας νέος άνδρας ονομάζεται *Mimmo L'Artista* (Domenico ο Καλλιτέχνης), επειδή είναι καλός φωτογράφος. Ένας άλλος ονομάζεται *Mimmo Milinari* (Domenico ο Μυλωνάς), εξαιτίας της εξαιρετικής ικανότητάς του να υποδύεται το Μυλωνά στη φάρσα του Μυλινάρη¹⁹.

Διάφορες περιστάσεις, τυχαίες και απρόβλεπτες, μπορεί να γίνουν αφορμή για τη δημιουργία ενός παρωνυμίου. Συχνές είναι οι περιπτώσεις όπου λεκτικές φράσεις —περίεργες, λανθασμένες γραμματικά ή επαναλαμβανόμενες από ένα άτομο— καταλήγουν να προσλάβουν τη λειτουργία παρωνυμίων. Πράγματι, μια ειδική κατηγορία αποτελούν αυτά που βασίζονται «στη λέξη» (*sulla parola*), κατά τα λόγια των πληροφορητών, και που είναι τα πολυπληθέστερα. Ας ακούσουμε μια μαρτυρία:

Αν κάποιος πει μια περίεργη λέξη, μπορεί η λέξη αυτή να του μείνει ως παρατσούκλι. Να σου φέρω ένα παράδειγμα. Τον παππού μου τον έλεγαν "Mischiçio" γιατί το σημείο όπου τρέχει το νερό το λέμε schiçio στη διάλεκτο. Τον παππού μου τον έλεγαν "Mico" [υποκορ. του Domenico]. Κάποτε είπε αυτή τη λέξη και του έμεινε ως παρατσούκλι. Το ίδιο συνέβαινε και όταν κάποιος πήγαινε φαντάρος και στο γυρισμό προσπαθούσε να μιλήσει ιταλικά. Συνήθως δεν πρόφερε σωστά τις λέξεις κι έτσι του κολλούσαν διάφορα παρατσούκλια που αργότερα μεταβιβάζονταν από τους γονείς στα παιδιά, δηλαδή γίνονταν οικογενειακά (συνέντευξη 12.1.87).

Μια ολόκληρη οικογένεια φέρει ως παρωνύμιο το όνομα ενός πρώην Νομάρχη του Ρηγίου της Καλαβρίας, ο οποίος επισκέφθηκε το χωριό μετά την επιστροφή των κατοίκων από τη Gaeta (1955). Το επώνυμό του κίνησε την περιέργεια ενός νέου, ο οποίος το επαναλάμβανε συνεχώς με αποτέλεσμα να του μείνει ως παρωνύμιο και να μεταβιβαστεί και σε όλα τα μέλη της οικογένειας που δημιούργησε μετά το γάμο του. Μια άλλη οικογένεια ονομάζεται *Κουρκουδιά* που στα ελληνικά της Καλαβρίας σημαίνει κουρ-

19. Πρόκειται για λαϊκό δράμα που παιζόταν μέχρι τη δεκαετία του '50 την τελευταία Κυριακή της Αποκριάς, ονομαζόμενη *Σήκωση*, όπου διακωμωδούνταν οι σχέσεις του Μυλωνά (Μυλινάρη) και των βοηθών του και κατ'επέκταση οι σχέσεις ανάμεσα στα διάφορα κοινωνικά στρώματα. Αναβίωση του εθίμου επιχειρήθηκε στη διάρκεια της δεκαετίας του '70 στα πλαίσια μιας ευρύτερης κίνησης για την ανάδειξη και επανεκτίμηση του πολιτισμού και της γλώσσας των Ελληνοφώνων. Σχετικά με το έθιμο αυτό βλ. Πετροπούλου 1994 β.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Παρωνύμια του Γκαλλίτσιανού

Architetto (αρχιτέκτονας)	Curcudáci (κουρκούτι)	Nucia
Barrá	Curro	Paciunella (μικρή τρελή)
Bellicchi	Decani	Padalemo
Bennáro	Dottore (γιατρός)	Papalia (Παπαηλίας)
Bettináci	Forese (αγρότης)	Parpatella
Billi	Gianná	Pepi
Bischianeddu	Gianulina	Pepona
Biveri	Gnoti (άγνωστος)	Peruni (πηρούνη)
Bizzaro (ιδιότροπος)	Juhá	Pilussa
Blachi	Kigna (αιδοίο)	Pistola (πιστόλας)
Bompi	Lúfaro	Pitassi
Borro	Mafisci	Piudda (όρνιθα)
Broscio	Masciuninácci	Putihara (παντοπώλισσα)
Buffo (αστείας)	Massaráci	Righudesa (από το Ρηχούδι)
Busciola	Mazzarella	Rina (μύτη)
Caino	Medicucio	Rosa (υποκ. του Rosario)
Compattiti	(γιατρουδάκι)	Runcacúci
Cancellieri (αρχαιοφύλακας)	Menzalira (μισή λίρα)	Santà
Copácci	Mericano (Αμερικάνος)	Schiriddi
Gavalliere (ιππότης)	Minchia	Sciuri
Cezzúcci	Mischicio	Scordamaglia
Chilibrio	Monella (παλαβός)	Serisi
Ciccoláci	Mulario (νόθος)	Sparó (σπάρος)
Ciccoleo	Musciáci	Storto (στραβός)
Consigliero (σύμβουλος)	Namaredda	Tubbia
Copacúci	Ninni	Vutano (από το Βούα)
Corro	Nizio	
Culibiáci	Niziúci	
	Notaro (γραμματέας)	

"Ngiurie" delle persone di Galliciano
 Ta apanunomata to cristianò to Gaddicianò

di Mimmo Nucera "artista"
 tratto da "Gràfome Immia"

Χάρτης του Γκαλιτσιανού σχεδιασμένος από τον Domenico Nucera, επωνομαζόμενο *Mimmo L' Artista*, για την εκδηλιότητα του στην τέχνη της φωτογραφίας. Πρωτοδημοσιεύτηκε στο πολυγραφημένο περιοδικό "*Gràfome Immia*" [Γράφομα μαζί], όπου οι νέοι και οι νέες του χωριού αντάλλασαν απόψεις γύρω από διάφορα θέματα στη διάρκεια της δεκαετίας του '70. Σημειώνονται τα κερανόμα των τότε κατοίκων του χωριού και το σημείο στο οποίο βρίσκεται το σπίτι του καθενός. Αναδημοσιεύτηκε από τους Casile A. - Fiorenza D., *Ellenofoni di Calabria, Aspetti storici, linguistici e letterari. Università per la terza età e per il tempo libero della Bovesia. Bova Marina 1993, 26.*

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Παρωνύμια ελληνικής προέλευσης από την ελληνόφωνη περιοχή της Καλαβρίας, ανθολογημένα από τον Rohlfis (1979)

Παρωνύμιο	Σημασία	Τόπος προέλευσης
Argaliaru	Ο επισκευάζων αργαλειούς	Bova
Asprocefalo	Λασκοκέφαλος	Ρογούδι
Cacalevri	Κακαλεύρης	Μπόβα
Carcarazza	Καρακάξα	Μπόβα
Caridi	Καρίδι	Μπόβα
Cheppalu	Κέφαλος	Ρογούδι
Chiddomussi	Στραβομούτρη	Ρογούδι
Chiddozappi	Στραβοπλάτης	Χωριό του Ρηγουδίου
Ciaramitaru	Κεραμιδάς	Ρογούδι
Cuzzomiti	Κουτσομούτης	Ρογούδι
Cuzzorecchi	Κουτσοάτης	Ρογούδι
Fasciolaru	Φασολάς	Ρογούδι
Fisalevri	Φυσαλεύρης	Bova
Folearu	Φωλιάς (αυτός που παίρνει φωλιές)	Ρογούδι
Jeraci	Γεράκι	Bova
Lacanedda	Λεκανίτσα	Bova
Laghissa	Λαγίνα	Bova Marina
Lagó	Λαγός	Ρογούδι
Lahana	Λαχανάς	Ρογούδι
Lamperi	Λαμπερή	Bova
Mangialicu	Αυτός που τρώει λύκους	Bova
Pahío	Παχός	Roccaforte
Pisciacravattaru	Αυτός που ουρεί στο κρεβάτι	Bova
Piscuparu	Μεγάλος Επίσκοπος	Ρογούδι
Pizzia crea	Αυτός που ουρεί κρέας	Bova
Pondici	Ποντικός	Bova
Pondichissena	Ποντικίνα	Bova

κούτι (χυλός με γάλα ή νερό και αλεύρι από αραβόσιτο). Στον αρχηγό της οικογένειας, όταν ήταν μικρός, άρεσε υπερβολικά η *κουρκουδία*. Μια Κυριακή η μητέρα του, αφού ετοίμασε την *κουρκουδία*, τον πήρε και πήγαν στην εκκλησία. Στη διάρκεια της λειτουργίας με υψωμένη τη φωνή στρέφεται στη μητέρα και της υπενθυμίζει ότι αν δεν επιστρέψουν γρήγορα στο σπίτι, «η *κουρκουδία* σπρυχάινεται» (το *κουρκούτι* θα κρυώσει). Η φράση αυτή στάθηκε αρκετή για τη δημιουργία του σχετικού παρωνυμίου, το οποίο αργότερα έγινε οικογενειακό, αφού μεταβιβάστηκε σε όλους τους απογόνους που ο ίδιος δημιούργησε μετά το γάμο του.

Δημιουργοί παρωνυμίων μπορεί να είναι άτομα με έντονη τη χιουμοριστική διάθεση αλλά και τα ίδια τα παιδιά. Ας ακούσουμε μια μαρτυρία:

Υπάρχουν πολλά παρατσούκλια που έχουν δημιουργηθεί από τα ίδια τα παιδιά στις μεταξύ τους συναστροφές. Τα παρατσούκλια αυτά σχετίζονται με τη συμπεριφορά κάποιου. Μπορεί κάποιο παιδί να είναι πονηρό, άλλο να είναι φλύαρο, άλλο να λέει λίγα λόγια, όπως και νά'χει, πάντα βρίσκεται λόγος να κολλήσουν σε κάποιον ένα παρατσούκλι. Ανάλογα με τη συμπεριφορά, πάει και το παρατσούκλι ((συνέντευξη 4.4.85).

Ο Ν. D. από μικρός ήταν γνωστός ως ο γιός του *Γιάννη Κούκου* (παρωνύμιο του πατέρα του) και της *Κούκαινας*. Όταν πήγε στο σχολείο, στα παιχνίδια με τους συμμαθητικούς του έκανε ζαβολιές και συμπεριφερόταν με μεγάλη πονηριά. Έτσι τα υπόλοιπα παιδιά του έβγαλαν το παρωνύμιο *Mico* [υποκορ. του Domenico] *La Volpe* (Μίκο Η Αλεπού), το οποίο φέρει μέχρι σήμερα²⁰. Ένας νέος άντρας ονομάζεται *Dotto* (Γιατρός), γιατί «κάνει τη ζωή των γιατρών», σύμφωνα με τα λόγια του δημιουργού αυτού του παρωνυμίου, δηλαδή δουλεύει ελάχιστα, όπως οι γιατροί, κατά τη γενικότερη αντίληψη που επικρατεί στο χωριό για τη μη χειρωνακτική εργασία. Σ' αυτή την περίπτωση, όπως και σε άλλες αντίστοιχες, πρόκειται γι' αυτό που παρατηρεί ο Pitt-Rivers (1976: 169), ότι το παρωνύμιο αποτελεί μέσο επιβολής κυρώσεων εκ μέρους της κοινωνίας για τους παρεκκλίνοντες από την κοινώς αποδεκτή συμπεριφορά.

20. Πρβ. μερικά παραδείγματα παρωνυμίων από τα ελληνόφωνα χωριά Στερνατία και Κοριλιάνο της ελληνόφωνης περιοχής της Απουλίας που έχει καταγράψει ο Αναστ. Καραναστάσης: ο *Κιούρη*, ο *Κέκο του Μάου*, ο *Γιώργη μ' ηπ-λίτα*, ο *Πονάικουόδη*, ο *Ντσιόδα* (σταγόνα), ο *λόμδα*. Βλ. Ι.Α. αριθ. 832, σ. 178, Αναστ. Καραναστάσης, Στερνατία 1965. Ο *Πατέρα*, ο *Παπαίνα*, ο *Χάρο*, ο *Τσιόδο* (ο ψύλλος), ο *Πιτσιαντόνη*, ο *Χεμμένο* (χεσμένος), ο *Κριαλέκσο* (ο Κύριε Ελέησον), ο *δάρα*, ο *Μισ-σιαιμέρα* (ο Μεσημέρης), ο *Μαλελόγο* (κακός λόγος), ο *Σίδερο*, ο *Χριστούόδη*. Βλ. Ι.Α. Χφ. 836, σ. 149. Αναστ. Καραναστάσης, Κοριλιάνο 1963-64.

Ακόμη και οι νεκροί αναφέρονται με το παρωνύμιό τους, στο οποίο προτάσσεται η λέξη *maro* (μαύρος, δύστιχος) για τους άντρες και *mara* ή *maricedda* για τις γυναίκες.

Ο σκωπτικός χαρακτήρας των παρωνυμίων είναι αναμφισβήτητος, σε καμιά περίπτωση όμως δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένος²¹. Όσα όμως από αυτά είναι καθαρώς προσβλητικά ή στιγματίζουν αρνητικά ένα άτομο και συνδέονται με γεγονότα τα οποία τόσο η ατομική όσο και η συλλογική μνήμη θέλει να ξεχάσει, υπόκεινται σε δύο βασικούς κανόνες:

- α) δεν εκφέρονται ενώπιον του ενδιαφερομένου,
- β) δεν μεταβιβάζονται στις επόμενες γενεές²².

Τέτοια είναι η περίπτωση ενός κατάδικου που πέθανε στη φυλακή. Το παρωνύμιό του μεταβιβάστηκε για ένα σύντομο χρονικό διάστημα στη σύζυγο και στη μια κόρη, για να ξεχαστεί αμέσως μετά το γάμο της κόρης. Όποιος αναφέρεται σ' αυτήν χρησιμοποιεί μόνο το παρωνύμιό του συζύγου και ποτέ το πατρικό της.

Το παρωνύμιό χρησιμοποιείται και στις μεταξύ συγχωριανών προσφωνήσεις, κυρίως εκ μέρους των πιο ηλικιωμένων. Όμως και οι νεώτεροι κάνουν αναφορά τόσο στα προσωπικά όσο και στα οικογενειακά παρωνύμιά τους²³. Όχι σπάνια οι κάτοικοι του χωριού στις τηλεφωνικές συνομιλίες τους με άτομα του κοντινού περιγύρου με τα

21. Πρβ. την παρατήρηση που εδώ και χρόνια έχει κάνει ο Rohlf s (1972: 121, υποσ. 17) για τη Νότια Ιταλία και τη Σικελία: «Σε μερικές περιοχές της Ιταλίας (Καλαβρία, Σικελία, Σαλέντο) τα παρωνύμια αν και ονομάζονται «βρισιές» *ingiuris*, εν τούτοις δεν θεωρούνται υβριστικές ονομασίες. Αντίθετα, οι φορείς τέτοιων ονομάτων, συνήθως, είναι υπερήφανοι γι' αυτά, ακόμη και στις περιπτώσεις εκείνες που δεν είναι καθόλου συμπαθητικά». Η άποψη αυτή ενισχύεται και από τη μελέτη της Minicucci 1983. Το ίδιο ισχύει και για τους γερμανόφωνους πληθυσμούς της Valle del Fersina του Trento, όπου το παρωνύμιό αναγράφεται ακόμη και στις επιτύμβιες στήλες των νεκροταφείων (Sellan 1983: 226)

22. Πρβ. Pitt-Rivers (1976: 167) και Sellan (1983:225), οι οποίοι διαπιστώνουν το ίδιο στις κοινωνίες που έχουν μελετήσει. Ο πρώτος σημειώνει ότι ακόμη και στην περίπτωση που ένα προσβλητικό παρωνύμιό μεταβιβαστεί και στις επόμενες γενεές, με την πάροδο του χρόνου χάνει την αρχική του σημασία. Πρβ. και Αλεξάκη 1996: 1960,

23. Ενδεικτικό ως προς αυτό είναι το ακόλουθο απόσπασμα από το βιβλίο του τοπικού συγγραφέα F. Conde mi (1990: 23) για τον τρόπο αναφοράς του στους συμμετέχοντες σε ένα ταξίδι μιας ομάδας Ελληνοφώνων στην Ελλάδα τον Αύγουστο του 1988: «Ήμασταν δεκατέσσερις, δέκα άντρες και τέσσερις γυναίκες: ο *Micòli* [η υπογράμμιση δική μου] και η κόρη του Antonella, ο *Prefeta* (Νομάρχης) και η κόρη του Mariella (...), ο *Mimmo Farineduci*, ο *Toto Bennaruci*, ο *Lillo Nizzuci*, ο *Pietro Borracuci*, ο *Ciccio* κι εγώ ο *Γιατρός Κωνσταντίνος* (Costandinuci).

οποία δεν υπάρχει δεσμός στενής φιλίας ή συγγένειας συστήνονται με το παρωνύμιο. Ακόμη και η αναφορά σε στενούς συγγενείς γίνεται με τη χρήση του παρωνυμίου. Από μια αυτοβιογραφική αφήγηση ενός πληροφορητή ανθολογώ τα σημεία εκείνα όπου ο αφηγητής κάνει αναφορά στους συγγενείς του: «Ο γαμπρός μου ο "Benarèd-du", ο ξάδελφός μου ο "Ntoni Sparacùci", ο κουμπάρος μου ο "Ntoni Lufaradu", ο ξάδελφός μου ο "Ntoni Sparacùci", ο κουμπάρος μου ο "Ntoni Lufaracùci", ο άλλος γαμπρός μου ο "Antoni Meericanàci", ο κουμπάρος μου "ο Felici", ο ξάδελφός μου ο "Massaràci", ο θεός μου ο "Borro", η συμπεθέρα μου η "Bendrrrena", ο κουμπάρος μου ο "Decu de Rina", ο θεός μου ο "Sparò"...». Ο ίδιος πληροφορητής αναφερόμενος στο παρωνύμιό του, τόνισε ότι αυτό είναι απαραίτητο «για να μην ξεχνιόμαστε μεταξύ μας».

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία γύρω από το παρωνύμιο διαφοροποιούνται ανάλογα με την ηλικία των πληροφορητών. Οι πιο ηλικιωμένοι κάνουν χρήση περισσότερο των παρωνυμίων της ράτσας και της οικογένειας παρά των ατομικών. Συνήθως αγνοούν αυτά που έχουν δημιουργηθεί πρόσφατα. Αντίθετα, οι νέοι αγνοούν καμιά φορά παρωνύμια οικογενειακά, όντας όμως στην πλειοψηφία τους γνώστες των παρωνυμίων της ράτσας.

Ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο είναι το ότι η προθυμία των πληροφορητών να μιλούν για το παρωνύμιο έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την απροθυμία και σιωπή απέναντι σε ερωτήσεις που αφορούν τη σημασία κάποιου εξ αυτών. Οι περισσότεροι ή δεν θυμούνται την προέλευση ή αποφεύγουν να δώσουν λεπτομέρειες.

Πριν κλείσω, θα ήθελα να σταθώ για λίγο σε κάποιους χαρακτηρισμούς, έντονα σκωπτικούς, με τους οποίους οι κάτοικοι των γύρω ιταλόφωνων χωριών χαρακτηρίζαν τους ελληνόφωνους: *paddekoï*, *padállia*, *parpatuli* (αγροίκοι, παλαβοί, επαίτες). Στάση σαφώς "εθνοκεντρική" που παρατηρείται εκεί όπου συνυπάρχουν διαφορετικές κουλτούρες και η καθεμιά θεωρεί και τοποθετεί τον εαυτό της υπεράνω της άλλης²⁴. Η απόδοση υποτιμητικών ή καλύτερα περιπαικτικών χαρακτηρισμών ανάμεσα σε

24. Πρβ. τη στάση των ιταλόφωνων του Trento της Βόρειας Ιταλίας απέναντι στους γερμανόφωνους Mòcheni. Ακόμη και η ίδια η ονομασία Mòcheni παλαιότερα ήταν συνώνυμη του χαζου (Sella 1983: 235). Επίσης τη στάση των Ιταλών απέναντι στα πρώτα μεταναστευτικά κύματα Αλβανών (14ο αι.) στην Καλαβρία, οι οποίοι έδωσαν υποτιμητικές ονομασίες ακόμη και στις περιοχές όπου αυτοί εγκαταστάθηκαν (Mejriat 1961: 350). Χαρακτηριστική της στάσης αυτής είναι και η πληροφορία του Padula 1977: 323 σχετικά με το αλβανόφωνο χωριό της Καλαβρίας S. Giacomo, τους κατοίκους του οποίου οι Ιταλοί θεωρούσαν *κλέφτες* (*ladri*) και αποκαλούσαν *cazzidiari* (κασιδιάρηδες).

κοντινά χωριά αποτελεί γενικότερο φαινόμενο στην Ελλάδα, την Ιταλία και αλλού²⁵. Ακόμη και ανάμεσα σε Παλαιό και Νέο Γκαλλιτσιανό, που μεταξύ τους απέχουν λιγότερο από 2 χλμ., παρατηρείται κάτι τέτοιο: οι κάτοικοι του παλαιού οικισμού αποκαλούν τους κατοίκους του νέου «Άγιους Λορεντσιώτες» (Santi Lorenzoti), παρομοιάζοντάς τους με εκείνους του κοντινού χωριού S. Lorenzo που κατά τη γνώμη τους είναι αφιλόξενοι.

Από τα όσα μέχρι τώρα ελέγχθησαν, μπορούμε να κάνουμε μερικές γενικές διαπιστώσεις: το επώνυμο, το βαπτιστικό όνομα και το παρωνύμιο αποτελούν τα τρία συστατικά στοιχεία του ονοματοδοτικού συστήματος στο Γκαλλιτσιανό. Οι ανάγκες που το καθένα από αυτά καλύπτει και οι λειτουργίες που επιτελεί είναι διαφορετικές, ωστόσο η διαλεκτική σχέση που τα συνδέει μεταξύ τους καθορίζει, τελικά, την ταυτότητα των ατόμων σε προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο. Το επώνυμο μεταβιβαζόμενο από γενεά σε γενεά μέσω του αίματος, δηλαδή μέσω της αρρενογονικής γραμμής, διαιωνίζει συμβολικά τη ράτσα (γενιά) και την οικογένεια μέσα στο χρόνο. Η χρήση του περιορίζεται στα επίσημα έγγραφα, αφορά δηλαδή αποκλειστικά και μόνο τις σχέσεις των μελών της κοινότητας με τον κρατικό μηχανισμό (ληξιαρχείο και λοιπές δημόσιες υπηρεσίες). Το όνομα μεταβιβαζόμενο αμφιπλευρικά καθορίζει την ταυτότητα των ατόμων σε δύο επίπεδα: κάθετο (ανιόντες συγγενείς, παππούδες, για-

25. Για την ανταλλαγή περιφρονητικών χαρακτηρισμών ανάμεσα στα ελληνόφωνα χωριά της Καλαβρίας και της Απουλίας βλ. Πετροπούλου 1994α. Ιδιαίτερα ενδιαφέροντα είναι τα παρωνύμια χωριών της Καλαβρίας που αναφέρει ο V. Padula για την περίοδο πριν και μετά την ενοποίηση του ιταλικού κράτους (1861). Επιλέγω τα πιο χαρακτηριστικά: *Mezzazetta* (Μισή καλοτσούλα) ονόμαζαν οι γείτονές τους τους κατοίκους του χωριού Tortora επειδή ήταν εξαιρετικά φτωχοί. *Mangialardi* τους κατοίκους του χωριού S. Domenica, επειδή έτρωγαν πολύ λαρδί, *Sasei* (Ψωραλέοι) τους κατοίκους της Grisolia, *Cipullari* (Κρεμμυδάδες) της Cirella επειδή είχαν άφθονη παραγωγή ωραίων κρεμμυδιών. *Zaccanari* του Bombicino επειδή στην είσοδο του χωριού τους υπήρχε ένα χοιροστάσιο (τσάκανο), *Spagari* του Celtraro επειδή παρήγαγαν λινάρι, *Labri* (κλέφτες) της Faccanara, *Cruciffisuori* του Longobardi, γιατί σύμφωνα με μια παράδοση κάποτε για να τιμωρήσουν ένα συκοφάντη, τον κάρφωσαν σ' ένα δέντρο, *Cipullari* του Belmonte, γιατί έλεγαν ότι η πλειοψηφία του πληθυσμού έτρωγε όλο το χρόνο κρεμμύδια (cipolle στα ιταλικά), *Tammurrari* του Aiello, γιατί σε όλες τις γιορτές έπαιζαν το tamburro (ταμπούρλο), *Sardellari* του Cariatì, γιατί ψάρευαν πολλές σαρδέλλες και *Lucetari*, γιατί λόγω κακών ατμοσφαιρικών συνθηκών είχαν όλοι το χρώμα της σαύρας (lucertola). Βλ. Padula (1977: 391-395, 402-403, 405-406). Πρόκειται σαφώς, για παρωνύμια που αντανακλούν τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες της εποχής. Πρβ. επίσης Κοιτάκης (1988: 258), ο οποίος αναφερόμενος στους αμοιβαίους υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς των κατοίκων του Μεγάλου και Μικρού Χωριού της Τήλου, σημειώνει ότι οι Μεγαλοχωρίτες αποκαλούσαν Αλαδιώτες τους Μικροχωρίτες και εκείνοι με τη σειρά τους αποκαλούσαν Κοινοτριώτες, Καραίτες και Μυλωνάδες.

γιάδες) και οριζόντιο (εκ πλαγίου συγγενείς, θείοι, θείες). Η ύπαρξη συγγενικών σχέσεων που συνδέουν το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού—απόρροια της συγγενειακής και κοινοτικής ενδογαμίας— επιφέρει τη μη ανανέωση ονομάτων και επωνύμων με αποτέλεσμα ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό συνωνυμιών. Ως εκ τούτου, τόσο το όνομα όσο και το επώνυμο αδυνατούν να λειτουργήσουν ως διαφοροποιητικοί παράγοντες μεταξύ των ατόμων ανάγοντας το παρωνύμιο σε κυρίαρχο στοιχείο γενεαλογικής ταυτότητας και κοινωνικής ταξινόμησης ενός ατόμου. Από τα τρία, τουλάχιστον, παρωνύμια που κάθε άτομο διαθέτει—ράτσας, οικογενειακό και ατομικό— τα δύο πρώτα είναι συνώνυμα της γενεαλογικής συνέχειας. Το τρίτο χαρακτηρίζει και ταξινομεί κάποιον σε κοινωνικό επίπεδο με βάση τον χαρακτήρα, τη συμπεριφορά, τα ελαττώματα ή χαρίσματα, τον τόπο καταγωγής, το επάγγελμα, τις ικανότητες κλπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Α λ ε ξ ά κ η ς Ε. 1980, *Τα γένη και η οικογένεια στην παραδοσιακή κοινωνία της Μάνης*. Αθήνα.
- , 1994, «Αμοιγραμμικές ομάδες καταγωγής και γαμήλια στρατηγική στους Αλβανόφωνους της Ν.Α. Αττικής-Λαυρεωτικής (1850-1940)». *Πρακτικά Ε' Συνάντησης Ν.Α. Αττικής, (Παιανία 5-8 Δεκ. 1991)*. Παιανία.
- , 1996, *Τα παιδιά της σιωπής. Οικογένεια, συγγένεια και γάμος στους Αρβανίτες της Ν.Α. Αττικής - Λαυρεωτικής (1850-1940)*. Αθήνα: Παρουσία.
- Α ρ ι ο τ ι Μ. 1988, *Non desiderare la donna l'altri. Gruppi sociali, parentela e matrimonio nella comunità di Prodo*. Milano: Franco Angeli.
- Κ α ρ α κ α υ σ ι Γ. 1993, *Dizionario onomastico della Sicilia*, 2 τόμοι. Centro di studi filologici e linguistici siciliani. Palermo.
- Κ ο ν δ ε μ ι F. 1987, *Grammatica grecanica*. Reggio Calabria: Coop. Contezza.
- , 1990, *To taxidi - Il viaggio*. Edizioni I Cumelca, Reggio Calabria.
- Κ ο ο d y J. R. 1984, *Famiglia e matrimonio in Europa. Origine e sviluppo dei modelli familiari dell'Occidente*. Milano: Mondadori.
- Κ α ρ α ν α σ τ ά σ η ς Α., *Ιστορικών Λεξικών των Ελληνικών Ιδιωμάτων της Κάτω Ιταλίας*. Τόμοι 5. Ακαδημία Αθηνών: 1984, 1986, 1988, 1991, 1992.
- Κ α τ σ ο υ λ έ α ς Στ. 1988, «Ονοματολογικά Ικαρίας». *Ονόματα* 12 (1988), 229-249.
- Κ ο υ τ ε λ ά κ η ς Χ. 1988, «Αλαδιώτες - Κουντουριώτες. Αμοιβαίοι υποτιμητικοί χαρακτηρισμοί των κατοίκων της Τήλου», *Ονόματα* 12 (1988), 256-279).
- Κ ο υ τ ε λ ά κ η ς Χ. 1978, *Le strutture elementari della parentela* (ιταλ. μετάφρ. Α. Μ. Cirese και L. Serafini). Milano: Feltrinelli.
- Κ ο υ τ ε λ ά κ η ς Χ. 1980, «Sruturra e uso del soprannome», *Rassegna Italiana di Sociologia* 4 (1980) 585-605.
- Κ ο υ τ ε λ ά κ η ς Χ. (επιμ.) 1961, *La Calabria*. Lerici, Milano.
- Κ ο υ τ ε λ ά κ η ς Χ. 1981, *Le strategie matrimoniali in una comunità calabrese*. Rubbettino ed. Soveria Manelli.
- Κ ο υ τ ε λ ά κ η ς Χ. 1983, «Il sistema di denominazione in un paese dell'Italia Meridionale», *L'Uomo*, Τόμ. VII, αρθ. 1/2, 205-217.

- Mosino F. 1981, «I nomi di battesimo dei Greci di Bova nell' Ottocento», *Calabria Sconosciuta* 13 (1981) 73-75.
- Μπασιάνη - Μπεζαντάκου Χρ. 1985, «Παρωνύμια από περιοχή της 'Εξω Μάνης», *Λεξικογραφικόν Δελτίον*, τόμ. ΙΕ', Αθήνα 233-257.
- Padula V. 1977, *Calabria prime e dopo l'Unità* (επιμ. Α. Marinari). Τόμ. II. Bari: Laterza.
- Palumbo B. 1991, *Madre madrina. Rituale perentela e identità in un paese del Sannio* (San Marco dei Cavoti). Franco Angeli: Milano.
- Πετροπούλου Χρ. 1994α, «Τα ελληνικά της Καλαβρίας μεταξύ περιθωριοποίησης και επανεκτίμησης: προβλήματα και προοπτικές», *Εθνολογία* 3 (1994), 189-214.
- Πετροπούλου Χρ. 1994β, «Αποκριά στα ελληνόφωνα χωριά της Κάτω Ιταλίας», *Καθημερινή*, 6 Μαρτίου 1994.
- Πετροπούλου Χρ. 1995, «Γλώσσα και διάλεκτος στην ελληνόφωνη περιοχή της Καλαβρίας: όψεις γλωσσικές και πολιτισμικές», *Γλώσσα* 35 (1995), 32-51.
- Piselli F. 1981, *Parentela ed emigrazione Mutamenti e continuità in una comunità calabrese*. Torino: Einaudi.
- Pitt - Rivers J. 1976, *Il popolo della Sierra*. Torino: Rosenberg & Selier. Α' έκδοση Λονδίνο 1954.
- Rohlf G. 1974, *Scavi linguistici nella Magna Grecia*. Galatina: Congedo.
- Rohlf G. 1979, *Dizionario dei cognomi e soprannomi in Calabria*. Ravenna: Longo.
- Rohlf G. 1980, «Antichi patronimici greci in Calabria», *Calabria Sconosciuta* 9 (Gennaio-Marzo 1980).
- Ruffino G. 1988, «Soprannomi della Sicilia Orientale (tipi idiomatici, fonosimbolici e triviali)», *Ονόματα* 12 (1988), 480-86.
- Sellan G. 1983, «Il nome e la terra: procedure di classificazione in una società contadina nel Nord Italia», *L'Uomo* (1983), Τόμ. VII, 219-236.
- Taibbi - Caracausi (επιμ.) 1959, *Testi Neogreci di Calabria* (TNC). Istituto Siciliano di studi Bizantini e Neogreci. Palermo.
- Τουντασάκη Ειρ. 1995, «Συστήματα ονοματοδοσίας και πρακτικές διαδοχής στο Αιγαίο: Η λειτουργία των παρωνυμίων σε μια ορεινή κοινότητα της 'Ανδρου». Ανάπτυπο από τα Πρακτικά του Συνεδρίου: 'Αξονες και προϋποθέσεις για μια διεπιστημονική έρευνα. Αθήνα: Πνευματικό Ίδρυμα Σάμου «Νικόλαος Δημητρίου».

SUMMARY

The nickname as a basic component of genealogy identification and social classification : The case of a Helleno-ponic village in Southern Italy (Gallitsiano)

by Christina Petropoulou Ph. D.

The last name, the name and the nickname form the three main elements of Gallitsiano's name-giving system. Although each of these names serves different needs and undertakes various functions, the interactive relationship between them defines, nevertheless, people's identity at a personal, familial and social level.

As the last name is transmitted from one generation to the next through blood, meaning the patrilineal system, it symbolizes the perpetuation of race and family over time. Its use is limited to official documents, in other words it strictly and exclusively refers to relations among community members within the bureaucratic system (birth records and other public services). The first name, transmitted bi-lineally (from both sides of family) defines the identity of individuals in two levels: vertical (senior relatives, grandfathers, grandmothers) and horizontal (side-relatives, uncles, aunts). The existence of kin relationships that connect almost the entire population—a residue of relative and community endogamy—brings a stop to the renewal of first and last names, resulting in a high percentage of synonymy. Evidently, both the first and last name, unable to function as differentiating factors among individuals, render the nicknames to a dominant element for identification of genealogy and social classification of a person. There are at least three kinds of nicknames given to each person: racial, familial and personal. The first two are synonymous with genealogy continuity and the third describes and classifies someone on a social level based on character traits, behavior, virtues and flaws, place of origin, occupation, abilities e.t.c.

ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΗΣ ΣΑΝΤΟΡΙΝΗΣ

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής διατροφής σχετίζονται κυρίως με τις εδαφικές και κλιματολογικές ιδιαιτερότητες, που καθορίζουν το είδος και το μέγεθος της παραγωγής, καθώς και τις δυτατότητες προμήθειας ειδών διατροφής δια του εμπορίου. Εξετάζονται, εδώ, οι παράγοντες που προσδιορίζουν την παραγωγή, την κατανάλωση και τη διάθεση στο εμπόριο συγκεκριμένων προϊόντων διατροφής στο νησί της Σαντορίνης.

Σε επιτόπια έρευνά μας καταγράψαμε υλικό για τα θέματα που έχουν σχέση με την παραγωγή, προμήθεια και κατανάλωση ειδών διατροφής, με τη βοήθεια ειδικού ερωτηματολογίου της Ακαδημίας Αθηνών¹ και συγκροτήσαμε χειρόγραφο, το οποίο καταθέσαμε στο Κ.Ε.Ε.Α. (αριθμ. εισαγωγής 4524).

Η Σαντορίνη είναι αναμφισβήτητα ένα από τα πλέον ενδιαφέροντα τοπία της Ελλάδας. Συγκροτείται από τρεις νήσους, τη Θήρα, τη Θηρασία και το Ασπρονήσι, διατεταγμένες σε σχήμα στεφάνου ή δακτυλίου γύρω από μια βαθειά ωσειδή λεκάνη (την Καλντέρα) που καταλαμβάνεται από θάλασσα. Είναι μετά τον Βεζούβιο, ένα από τα πιο γνωστά και πολυσυζητημένα ηφαιστεία². Στην ηφαιστειογενή σύσταση του εδάφους της οφείλονται σε σημαντικό ποσοστό οι ποσοτικές και ποιοτικές ιδιαιτερότητες που παρατηρούνται στην καλλιέργεια των διαφόρων προϊόντων. Το ηφαιστειογενές έδαφος είναι γόνιμο, ενώ το νοτιοανατολικό ασβεστολιθικό μέρος

* Φιλόλογος, μεταπτ. φοιτήτρια Λαογραφίας, απεσπασμένη στο Κ.Ε.Ε.Α. κατά τα έτη 1996 και 1997.

1. Στεφ. Δ. Ημέλλου, Λικ. Πολυμέρου - Καμηλάκη, Παραδοσιακός υλικός βίος του Ελληνικού λαού (ερωτηματολόγιο). Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνες της Ελληνικής Λαογραφίας, αριθ. 17. Ακαδημία Αθηνών, 1983.

2. Γ. Γεωργιάδ, Η γένεσις και η εξέλιξις του συμπλέγματος των ηφαιστειογενών νήσων της Σαντορίνης. Μ. Δανέζη Σαντορίνη, 1971, σ. 19.

του νησιού είναι μάλλον άγονο, κατά ένα μεγάλο μέρος πετρώδες και γυμνό, με πτωχή βλάστηση.

Το κλίμα της Σαντορίνης παρουσιάζει όλα τα χαρακτηριστικά των ξηρότερων περιοχών των μεσογειακών χωρών. Η ετήσια πτώση βροχής ανέρχεται μόλις σε 361,5 χιλιοστά, ενώ σε άλλα νησιά, όπως η Νάξος, ανέρχεται σε 386,5, στη Σύρο 534,5 και στην Άνδρο στα 665,1 χιλ. Η έλλειψη του εδαφικού ύδατος είναι το σπουδαιότερο πρόβλημα για την ανάπτυξη της χλωρίδας, καθώς και των καλλιεργειών του νησιού και αναπληρώνεται εν μέρει από το νερό της ατμοσφαιρικής υγρασίας, το οποίο συγκρατείται από το πορώδες έδαφος³. Το κλίμα της Σαντορίνης είναι πολύ υγιεινό. Το καλοκαίρι η θερμοκρασία ποικίλλει από 20-28ο C και ενίοτε ανέρχεται στους 30ο C, το δε χειμώνα η θερμοκρασία σπανίως κατέρχεται μεταξύ 6-10 C και σπανιότατα στο μηδέν^{3α}. Οι κάτοικοι υδρεύονται από δεξαμενές στις οποίες αποταμιεύεται το νερό της βροχής και σε περιπτώσεις ανομβρίας από φρέατα τα οποία βρίσκονται στην ανατολική παραλία του νησιού⁴. Σήμερα, βέβαια, οι γεωτρήσεις έχουν συμβάλει στην ουσιαστικότερη επίλυση του προβλήματος.

Όπως αναφέρει ο Μ. Ζώρζος⁵ δεν μπορεί να ορισθεί αν η πανάρχαια Σαντορίνη, «η προ των ηφαιστειών εκρήξεων μη πυρογενής νήσος, κατοικείτο ή μή, εικάζεται όμως ότι θα ήτο ακατοίκητος ως πετρώδης και άγονος». Το μόνο, το οποίο μπορεί να βεβαιωθεί, είναι ότι η νήσος αυξήθηκε και έγινε στρογγύλη κατά την τεταρτογενή προϊστορική εποχή. Κατοικούνταν από ανθρώπους, οι οποίοι ευρίσκονταν σε υψηλό σημείο προόδου και πολιτισμού και γνώριζαν την καλλιέργεια της ελιάς και την τυροκομία, είχαν δε και εμπορικές συναλλαγές.

Από τις αρχαιολογικές έρευνες που έχουν γίνει φαίνεται ότι οι κάτοικοι που έζησαν περί το 2.000 π.Χ. είχαν ποίμνια αιγών και προβάτων, γνώριζαν την τυροκο-

3. Χ. Διαπούλη, Η χλωρίς της Σαντορίνης. Καλλιεργούμενα φυτά. Μ. Δανέζη Σαντορίνη 1971, σ. 33.

3α. F. R i c h a r d, Τα Μυστήρια της Σαντορίνης (1650), στόν Κ. Σιμόπουλο, «Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα 333 μ.Χ.-1700», τόμος Α', Αθήνα 1972 (β' έκδοση). «Το νησί δεν ποτίζεται από ρυάκια και βρύσες. Το νερό που παίρνουν οι άνθρωποι έρχεται από τον ουρανό και αν σταματήσουν οι βροχές και δεν γεμίσουν οι στέρνες είναι καταδικασμένοι σε θάνατο, εκτός αν πιούν γλυφό νερό που βρίσκεται σε μερικά πηγάδια στο γαλό. Η γη δεν έχει ανάγκη από νερό το καλοκαίρι. Μ' όλο που η επιφάνεια είναι ξερή, σα να φλέγεται, το έδαφος απορροφά τη νύχτα υγρασία και προσφέρει άφθονα προϊόντα».

4. Μ. Ζώρζος, Ημερολόγιον Θήρα-Αμοργός, 1933, σ. 18.

5. Ό.π., σ. 8.

μία, καλλιεργούσαν σιτηρά, ψάρευαν, έκαναν εξαγωγή λαδιού, έπλεκαν υφάσματα, μεταξύ των οποίων «εξαίρετα θεωρούντο τα βαμβακερά, τα καλούμενα δίμιτα (dimittes)»⁶, και «ύφαιναν εκλεκτό είδος χιτώνα που τον έλεγαν θηραϊόν»⁷.

Αν θεωρήσουμε ότι τις πρώτες περί εμπορίου γνώσεις μετέδωσαν στους Έλληνες οι Φοίνικες, ο εμπορικότερος και ναυτικότερος αυτός λαός της αρχαιότητας που ξεκίνησε από τη Μεσοποταμία και τη Συρία και μετέφερε στην Ελλάδα υφάσματα, καρπούς για σπορά ή και άλλα γεωργικά προϊόντα, δίδαξαν σημαντικά στοιχεία της καλλιεργητικής τέχνης, όπως τη ζεύξη των αμαξών, τη γεφύρωση των ποταμιών, την παραγωγή λαδιού από την ελιά και άλλα πολλά, η Σαντορίνη πρώτη υποδέχτηκε αυτούς τους νεωτερισμούς.

Η οينوφόρος άμπελος (vitis vinifera), η οποία καλλιεργείται σε όλες τις Κυκλάδες από την προϊστορική εποχή, έχει ιδιαίτερη σημασία από οικονομική άποψη. Ιδιαίτερα πρόσφορα για την καλλιέργεια της αμπέλου είναι τα φηαιστειογενή εδάφη της Σαντορίνης. Γι' αυτό και όλες οι πεδινές εκτάσεις του νησιού καλύπτονται από αυτήν⁸. Η ποιότητα του κρασιού της Σαντορίνης είναι, ως γνωστόν, η καλύτερη των Κυκλάδων, η δε παραγόμενη ποσότητα ανερχόταν κατά το 1841 σε 2.700.000 οκάδες, το δε 1889 σε 4.000.000 οκάδες. Όπως αναφέρει ο ίδιος ο Χελδράιχ (1889), «ο πασίγνωστος γενναίος οίνος της Σαντορίνης είναι το πολυτιμότερο προϊόν της νήσου και ως σημαντικότερο εμπόρευμα αποτελεί τον κύριο πόρο ζωής των κατοίκων»⁹. Άλλη συστηματική γεωργική καλλιέργεια δεν αναπτύχθηκε στη νήσο εκτός από την αμπελοργία, η οποία αποδίδει αρκετό πλούτο.

Από τα υπόλοιπα προϊόντα της νήσου σημειώνουμε το κριθάρι, η παραγωγή του οποίου χρησιμοποιείται από τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα, την περιώνυμη φάβα και τον ντοματοπελτέ που εξάγονται σε ικανοποιητικές ποσότητες. Παλιότερα υπήρχε στο νησί αρκετή έκταση φυτευμένη με συκομουριές, με ανάλογη ανάπτυξη της σηροτροφίας, ωστόσο έχει αποψιλωθεί και ισχύει αυτό που γράφει ο Γάλλος συγγραφέας Εδμόνδος Αμπού ότι «στη Σαντορίνη δεν υπάρχει ούτε ένα δένδρο για να προφυλαχθεί ο οδοιπόρος από τον ήλιο»¹⁰.

6. Σ τ ε φ. Δ. Η μ έ λ λ ο υ, Λαογραφικά είδησεις παρά τω Γάλλω περιηγητή P. Aug. de Guys, Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών τόμος ΙΓ'-ΙΔ' (1960-1961), σ. 217.

7. Μ. Ζ ώ ρ ζ ο υ, ό. π., (Αρχαϊκός της νήσου πολιτισμός), σ. 11.

8. Ό.π., σ. 11.

9. Χ. Δ ι α π ο ύ λ η, (Καλλιεργούμενα φυτά), ό.π., σ. 33.

10. Μ. Ζ ώ ρ ζ ο υ, (Η νήσος της σήμεραν γεωργικώς), ό.π., σ. 22.

Δεύτερο γεωργικό προϊόν είναι το κριθάρι, με ετήσια παραγωγή 500.000 οκάδων. Στους αγρούς, που είναι κλιμακωτά διατεταγμένοι, καλλιεργούνται, επίσης, διάφορα είδη οσπρίων, όπως ο αρακάς, από τα σπέρματα του οποίου παρασκευάζεται η γνωστή φάβα της Σαντορίνης, η οποία χρεωστεί την ονομασία της στους Ιταλούς, όπως αναφέρει ο F. Richard¹¹.

Η ελιά αποτελεί πιθανώς αυτοφυές φυτό των Κυκλάδων. Η παλαιότερη ιστορική εμφάνιση τόσο της ήμερης, όσο και της άγριας ελιάς, χρονολογείται στη Σαντορίνη από το 2.400 π.Χ. Αυτό προκύπτει από τις ανασκαφές στα ηφαιστειογενή εδάφη της, όπου ανευρέθησαν πιεστήρια ελαίου, ξύλα ελιάς και παραστάσεις του δένδρου επί αγγείων¹². Από τις ανασκαφές της Κνωσού προκύπτουν στοιχεία για την παραγωγή του λαδιού κατά τη μινωική εποχή. Το σχετικά αραιό φύλλωμα της ελιάς καθιστούσε δυνατή την ανάπτυξη στους ελαιώνες πλούσιας αυτοφυούς βλάστησης, ιδιαίτερα κατά την άνοιξη. Πολλές φορές γινόταν στους ελαιώνες παράλληλη καλλιέργεια σιτηρών ή διαφόρων οσπρίων. Εδώ και πολλά χρόνια δεν υπάρχουν πια ελαιόδεντρα και η κατανάλωση καλύπτεται με το εισαγωγικό εμπόριο από την Κρήτη και άλλα μέρη¹³.

Στις δύο προσχωματικές πεδιάδες του νοτιοανατολικού τμήματος του νησιού γίνεται εντατική καλλιέργεια ντομάτας, η σημαντική παραγωγή της οποίας οδήγησε στην ανάπτυξη αξιόλογης βιομηχανίας κονσερβοποίησης ντοματοπελτέ¹⁴. Επίσης καλλιεργούνται κρεμμύδια, φασόλια, φακές. Η αγκινάρα, γνωστή ήδη στους αρχαίους Αιγυπτίους, καλλιεργείται στη Σαντορίνη. Απαντά όμως και αυτοφυής, όπως σε αρκετά νησιά των Κυκλάδων. Τα ρεβίθια, γνωστά στην Ελλάδα από την Ομηρική εποχή, με πιθανή προέλευση από τη Δυτική Ασία, καλλιεργούνται επίσης στη Σαντορίνη.

Η κολοκυθιά, η καρπουζιά, η αγγουριά (κατσούνια), η φλασκιά (είδος κολοκυθιάς) και η πεπονια, η οποία απαντά ως εγχώρια ποικιλία με καρπούς μικρού μεγέθους γνωστή με το όνομα «καουινιά», ευδοκιμούν επίσης στη Σαντορίνη. Σε αφθονία απαντά ο κρόκος, κοινώς ζαφορά. Κηπευτικά είδη, όπως η μπάμια, η μικρή και άσπρη μελιτζάνα, τα κοκκινογούλια, τα μαρούλια, η αντράκλα, το άνηθο, το μάραθο, καλλιεργούνται στη Σαντορίνη για οικιακή χρήση.

11. Κ. Σιμόπουλου, 1, ό.π., σ. 531.

12. Χ. Διαπούλη, ό.π., σ. 33.

13. Χ. Διαπούλη, ό.π., σ. 34.

14. Για το θέμα συντάσσεται ειδική μελέτη.

Η ηφαιστειογενής γεωλογική σύσταση της Σαντορίνης παρέχει σημαντικό πλούτο σε ορυκτά προς εκμετάλλευση.

Σημαντικότερη και πιο χαρακτηριστική είναι η παραγωγή της πορσελάνης, ευρύτερα γνωστής ως θηραϊκή γη. Προσφέρεται για σημαντική βιομηχανική εκμετάλλευση. Χρησιμοποιήθηκε σε δομικά έργα ακόμα και εκτός Ελλάδος, κατ' εξοχήν στην κατασκευή των λιμενικών έργων, όπως της Κωσταντζας, της Τεργέστης, του ισθμού του Σουέζ, των υπονόμων της Αλεξάνδρειας και πολλών άλλων παρόμοιων έργων εντός και εκτός Ελλάδος¹⁵.

Αν και η γεωργική παραγωγή της Σαντορίνης δεν υπήρξε ποτέ ιδιαίτερα σημαντική, υπερτερεί σε σχέση με την κτηνοτροφία. Ο περιηγητής Richard (1650) αναφέρει ότι στη Σαντορίνη σπάνια γεύονται το κρέας¹⁶ και ο Thevenot (1655) ότι το κρέας είναι ανύπαρκτο στο νησί¹⁷. Η όλη παραγωγή κτηνοτροφικών προϊόντων γινόταν στο πλαίσιο της οικιακής οικονομίας, η οποία δεν ήταν επαρκής για τις ανάγκες των κατοίκων και συμπληρωνόταν με το εισαγωγικό εμπόριο.

Η οικιακή κτηνοτροφία συνίστατο στην εκτροφή χοίρων, αιγών, ορνίθων και κουνελιών. Υπήρχαν ελάχιστες αγελάδες και καθόλου πρόβατα. Το χοιρινό καταναλωνόταν υπό μορφή συντηρημένου (παστού) κρέατος που μαγειρευόταν με διάφορους τρόπους, ως λαρδί, λουκάνικα, πηκτή κ.ά. Οι όρνιθες καταναλώνονταν αμέσως μετά τη σφαγή. Αποτελούσαν συμπλήρωμα της διατροφής για κάθε οικογένεια. Κουνέλια και πάπιες εκτρέφονταν από λίγες οικογένειες¹⁸.

Κρέας αγόραζαν από το χασάπη μόνο Χριστούγεννα και Πάσχα, όσοι δεν διέθεταν οικιακή παραγωγή. Η κατανάλωση κρέατος τις υπόλοιπες ημέρες του χρόνου ήταν σπάνια και πάντοτε Κυριακή. Παλαιότερα δεν αγόραζαν καθόλου κρέας. Η παρασκευή κρεατοκεφτέδων ήταν σπάνια. Αντίθετα, διάφορα άλλα είδη κεφτέδων, όπως ντοματοκεφτέδες, πατατοκεφτέδες, φεσκουλοκεφτέδες και σπανακοκεφτέδες αποτελούσαν συχνή διατροφική συνήθεια.

Τα ζυμαρικά αποτελούσαν τη βάση της διατροφής, χρησιμοποιούμενα είτε αυτούσια είτε ως κύριο ή δευτερεύον συστατικό για την παρασκευή φαγητού.

Φρούτα χρησιμοποιούσαν όσα παρήγε το νησί (σύκα, φραγκόσυκα, καρπούζια, καούνια και προπαντός σταφύλια). Επειδή ήταν όλα καλοκαιρινά, το χειμώνα τα χρησιμοποιούσαν αποξηραμένα.

15. Μ. Ζώρζου, ό.π., σ. 21.

16. Κ. Σιμόπουλου, 1, ό.π., σ. 532.

17. 'Ο.π., σ. 569.

18. Κ. Σιγάλας, Γεωργοοικονομική θέση και ανάπτυξη της Θήρας. Μ. Δανέζη, ό.π., 1971.

Τα γλυκίσματα δεν χρησιμοποιούνταν καθημερινά στα σπίτια των αγροτών. Αντίθετα, οι εύποροι είχαν πάντα κάτι στον «κεσέ» τους, συνήθως γλυκά του κουταλιού, και όταν αυτά δεν υπήρχαν είχαν λουκούμια του εμπορίου.

Παρακολουθώντας τις διατροφικές συνήθειες ενός τόπου, διαπιστώνουμε ότι αυτές αποτελούν, ως έναν τουλάχιστον βαθμό, αντανάκλαση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων. Κοινωνικά μπορούμε να διακρίνουμε τους κατοίκους της Σαντορίνης σε δύο κύρια στρώματα, τους εύπορους, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται οι «άρχοντες», και τους «χωρικούς» ή «παρακατιανούς» (το αγροτικό στοιχείο κατά την τοπική ονομασία). Η αντίληψη αυτή ήταν και παραμένει ακόμα σε κάποιο βαθμό ριζωμένη στους κατοίκους του νησιού. Η διατροφή των δύο αυτών στρωμάτων παρουσιάζει ομοιότητες και διαφορές. Ο αγρότης ξυπνούσε πρωί-πρωί, έπινε το φασκόμηλο ή το χαμομήλι του, έτρωγε ό,τι είχε μείνει από το βράδυ και στη συνέχεια έπαιρνε «την πετσέτα», που του ετοίμαζε η γυναίκα του πρωί-πρωί, με ξηρή εποχική τροφή, για κολατσιό (αβγό, σφουγγάτο, ντομάτα, κολοκύθι τηγανητό, μελιτζάνα, κρεμμύδι, ελιτσες σπιτικές — τα κορολίδια ή γρολίδια, και κάτι παστό, για να πει με τους συντρόφους του το κρασί ή την τσικουδιά). Το κολατσιό γινόταν στο αμπέλι γύρω στις δέκα και κρατούσε μισή έως μία ώρα. Αυτές ήταν στιγμές κοινωνικής ανθρώπινης επαφής, όπου συζητούσαν όλοι τους προβληματισμούς τους γύρω από την παραγωγή ή γύρω από προσωπικά ζητήματα. Το μεσημεριανό φαγητό το έτρωγε στο αμπέλι γύρω στις δύο το μεσημέρι. Αυτό ήταν συνήθως κονσέρβα, ψωμοτύρι, παστός ωμός μπακαλιάρος, ξαλμυρισμένος και κομμένος σε λεπτές λωρίδες (ξελοურიσμένος), με λάδι και ξίδι, ρέγγα, σαρδέλα κ.ά.

Η υπόλοιπη οικογένεια ξεκινούσε την ημέρα της την ώρα που έπρεπε να ετοιμαστούν τα παιδιά για το σχολείο. Έκαναν την προσευχή τους και συνήθως έλεγαν:

Ηξήμερωσε ο Θεός και είδαμε το άγιο φως.

*Προσκυνούμε το Χριστό και τον Τίμιο Σταυρό,
να μας βλέπει από κακό και από κάθε πονηρό.*

Όσα μάθια θα μας δούνε, τόσοι Άγιοι να μας βοηθούνε¹⁹.

Ύστερα έπιναν το γάλα τους, αν είχαν τις δικές τους κατσίκες, ή κάποιο άλλο ρόφημα και έπαιρναν μαζί τους το κολατσιό, που δεν ήταν άλλο από μια χούφτα σταφίδες, σύκα και ένα κομμάτι κρήβινο ψωμί. Στις γιορτές δεν υπήρχε διαφορά στο πρωινό.

Η νηστεία τηρούνταν αυστηρά απ' όλη την οικογένεια, ακόμη και στο κολατσιό

19. Μ. Αβερκίου - Ρούσου, Σαντορίνη 'Ηθγ, έθιμα και παραδόσεις, 'Αθήνα 1979, σ. 113.

των παιδιών. Η νηστεία έπρεπε να τηρηθεί και στην «πετοέτα» που θα έπαιρνε ο αγρότης στη δουλειά (πατάτα βραστή, ντομάτα, ελιά κ.ά. ανάλογα με την εποχή). Για την υπόλοιπη οικογένεια, νησίσιμα φαγητά ήταν η ταχινόσουπα, οι γουλοντομάδες, η ντοματόσουπα κ.ά.

Αυτό που χαρακτήριζε την παραδοσιακή κοινωνία της Σαντορίνης ήταν η φροντίδα να καταναλώνουν μόνο ό,τι παρήγγαν και να είναι ολιγαρκείς, εφ' όσον το εισόδημά τους δεν παρείχε τα περιθώρια προμήθειας άλλων ειδών μέσω του εμπορίου.

Οι εύποροι ξεκινούσαν την ημέρα τους πολύ αργότερα από τους αγρότες. Το γάλα υπήρχε πάντοτε στο πρωινό τους, προερχόμενο συνήθως από τη δική τους παραγωγή. Μόνο κατά τη νηστεία έπιναν χαμομήλι ή φασκόμηλο. Το πρωινό συνοδευόταν από βούτυρο και μαρμελάδα, που είχαν φτιάξει από το καλοκαίρι, ή μέλι που αγόραζαν από την Ανάφη. Το κολατσιό δεν ήταν γι' αυτούς απαραίτητο.

Το μεσημέρι ήταν επιβεβλημένη η οικογενειακή συγκέντρωση. Ο πατέρας καθόταν στην κορυφή του τραπεζιού, συμβολικά, ως επικεφαλής της οικογένειας, ενώ η θέση της μητέρας ήταν κοντά στην κουζίνα, για να μπορεί να εξυπηρετεί τους συνδαιτημένους. Οι προσκεκλημένοι κάθονταν καθ' υπόδειξη της νοικοκυράς. Η προσευχή γινόταν και στα δύο γεύματα. Στις αγροτικές οικογένειες ο πατέρας απουσίαζε συνήθως από το μεσημεριανό τραπέζι, γιατί συνέχιζε την εργασιακή του απασχόληση στα αμπέλια (εργασία από το χάραμα μέχρι τη δύση του ηλίου). Το φαγητό, φτωχικό με τα σημερινά μέτρα της αφθονίας, αλλά πολύ επιμελημένο, με αγάπη και φροντίδα από τη νοικοκυρά, είτε αυτή ήταν «αρχόντισσα» και είχε τη βοήθη της, είτε ήταν «χωρική» και το έφτιαχνε μόνη της. Η διατροφή τους περιελάμβανε δύο φορές την εβδομάδα όσπρια (κουκιά, ξερό μπιζέλι, φάβα, ρεβίθια, φασόλια μαυρομούτικα, φακές, αν υπήρχαν). Διάφορα χορταρικά (μαρούλι, κουνουπίδι, γούλα, λάχανο, παραπούλια), που καλλιεργούσαν στον κήπο του σπιτιού, μαγειρεμένα με πολλούς τρόπους, αποτελούσαν κύριο και όχι συνοδευτικό φαγητό, αντίθετα με τα αυτοφυή, που φύτευαν στον κήπο: γουλοπόριχα, βρουβοπόριχα, πορίχια (ο ανθός από τα βρουβοπόριχα) και γαλατσίδες, καθώς και τα ποτιστικά ραδίκια και βλήτα που συνόδευαν κάποια άλλη τροφή.

Τα παιδιά είχαν και το «απογευματινό» τους (το μερέντι) που αποτελούνταν από ψωμί με θρεψίνη, ή πελτέ και λάδι ή ψωμί με λάδι και αλάτι, ή λιγότερο συχνά ψωμί με βούτυρο και ζάχαρη. Το έτρωγαν με το τέλος της απογευματινής σχολικής εκπαίδευσης.

Το βραδινό γεύμα για τις αγροτικές οικογένειες ήταν το σημαντικότερο της ημέρας, γιατί τότε μαζεύονταν όλα τα μέλη της οικογένειας και έλεγαν τα νέα τους, συζητούσαν τον προγραμματισμό της επόμενης ημέρας, εφ' όσον και τα παιδιά (τα αγό-

ρια) πολλές φορές συνόδευαν και βοηθούσαν τον πατέρα στη δουλειά. 'Η λαδόσουπα ή λαδομανέστρα ήταν το «μαλακτικό» βραδινό για τους αγρότες μετά από την ξηροφαγία όλης της ημέρας. Τη σερβίριζαν μαζί με κουλούρα κρίθινη, «χλωρό» (τυρί) και «ελίτσα».

Στις ονομαστικές και στις μεγάλες γιορτές οι αγρότες δεν πήγαιναν στη δουλειά τους. Το μεσημεριανό φαγητό τους αυτές τις ημέρες περιλάμβανε κότα, κουνέλι, κατσίκι, παστό χοιρινό, ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα της κάθε οικογένειας. Οι εύποροι συνήθιζαν να τρώνε κρέας συχνότερα και κυρίως κότα, που έπρεπε να τη σφάζουν από το Σάββατο, για να σιτέψει και να τη φάνε την Κυριακή. Στις ονομαστικές γιορτές συνήθιζαν τις εθιμοτυπικές επισκέψεις. Τα γλυκά παρασκευάζονταν από τη νοικοκυρά. Οι εύποροι συνήθιζαν τα μπουσέ, το παντεσπάνι, την πουτίγκα, συνοδευόμενα από λικέρ δικής τους παραγωγής, ενώ οι αγρότες τα λουκούμια ή γλυκά με υλικά παραγωγής τους, μαζί με τσικουδιά.

Μετά το φαγητό συνήθιζαν τη βεγγέρα. Η βεγγέρα ήταν η συγκέντρωση, «μάζωξη», σέ κάποιο σπίτι, διαφορετικό κάθε φορά αλλά πάντα μεταξύ των επωνύμων του χωριού, μετά το βραδινό τους, όπου θα έλεγαν διάφορες ιστορίες, ανέκδοτα και θα συζητούσαν τις πολιτικές εξελίξεις, τις καθημερινές τους ανησυχίες και άλλα. Η βεγγέρα αποτελούσε την ψυχαγωγία του χωριού και σ' αυτή τη συγκέντρωση συμμετείχαν όλοι, μικροί και μεγάλοι. Κρατούσε μέχρι τις έντεκα το βράδυ. Κερνούσαν γλυκό αν υπήρχε στο σπίτι, λουκούμι, σταφίδες και τσικουδιά για τους άνδρες. Οι αγρότες, αντίθετα, πήγαιναν για ύπνο από τις οκτώ ή εννιά το βράδυ, για να μπορέσουν να ξυπνήσουν στις πέντε το πρωί.

'Ο,τι περίσσευε τη μία μέρα έπρεπε να καταναλωθεί την επόμενη, όπως το «φαβατοζούμι», το «φάβα το παντρεμένο» και άλλα. 'Ο,τι δεν μπορούσαν να φάνε οι ίδιοι συμπλήρωνε το ταϊ (το φαγητό) των ζώων. 'Ετσι γινόταν μεγάλη οικονομία, εφ' όσον τα προσφερόμενα είδη διατροφής ήταν λίγα και τα «στόματα» πολλά.

Στις θρησκευτικές γιορτές ήταν απαραίτητη «η πανήγυρη» (γιορταστικό φαγητό) ανάλογα με την εποχή της γιορτής. Το φαγητό ήταν νηστίσιμο ή αρτίσιμο, αναλόγως. Τα συνηθέστερα φαγητά ήταν η φάβα, τα μαυρομούτικα φασόλια, μπακαλιάρος τηγανητός ή γιαχνί με πατάτες, κρέας με πατάτες και πάντα κρασί ντόπιο. Τα Χριστούγεννα έτρωγαν χοίρο, που έσφαζαν το φθινόπωρο ή λίγο πριν από τις γιορτές (χοιροσφάγια) και αποθήκευαν το κρέας του. Το Πάσχα έτρωγαν κατσίκι στο φούρνο.

Σε ειδικές περιπτώσεις, κατά τις οποίες η κατανάλωση ή προσφορά ειδών διατροφής υπαγορεύεται από προλήψεις και δεισιδαίμονες δοξασίες, ισχύουν ιδιαίτεροι κανόνες. 'Ετσι δεν εδάνειζαν προζύμι ή ψωμί το βράδυ αν είχαν κάποιο δικό τους

στην ξενιτιά, γιατί το είχαν για γρουσουζιά. Στους αρρώστους, εξ άλλου, έδιναν κοτόπουλο και κρέμες ως δυναμωτικά φαγητά.

Στις κηδείες συνήθιζαν να μοιράζουν λουκούμια και τσικουδιά στο νεκροταφείο. Τις τελευταίες δεκαετίες δίνουν σοκολατάκι, κονιάκ και πάνε στο σπίτι των συγγενών του νεκρού, αν διαθέτουν επαρκή χώρο για φιλοξενία. Διαφορετικά πηγαίνουν στα καφενεία και προσφέρουν καφέ, παξιμάδι από το φούρνο και κονιάκ. Τα κόλλυβα τα έκαναν στο σπίτι από σιτάρι, που το αγόραζαν από το παντοπωλείο. Τώρα τα φτιάχνουν στα μαγαζιά. Τα κόλλυβα γίνονταν κανονικά στα τριήμερα, εννιάμερα, σαράτμερα, εξάμηνα, χρόνο, καθώς και τα Ψυχοσάββατα. Δεν έκαναν τραπέζι το βράδυ της κηδείας, ενώ τώρα συνηθίζουν οι συγγενείς να φτιάχνουν ψαρόσουπα για τα πρόσωπα της οικογένειας.

Σήμερα οι αγρότες είναι ελάχιστοι. Τα παιδιά τους έχουν απομακρυνθεί τελείως από τη γεωργία. Όσοι ασχολούνται με τη γεωργία, εξακολουθούν να τηρούν το ωράριο που είχαν παλιά, δηλ. από την ανατολή μέχρι τη δύση του ήλιου. Επειδή όμως το νησί έχει τουρισμό, η πλειονότητα του κόσμου ασχολείται μ' αυτόν. Το χειμώνα που είναι νεκρή περίοδος βρίσκουν την ευκαιρία για ταξίδια στο εξωτερικό. Έχουν τις χειμερινές διακοπές. Υπάρχει όμως και η μερίδα των τεχνιτών, οικοδόμων, υδραυλικών και άλλων τέτοιων επαγγελματιών που δεν δουλεύουν με τις ίδιες σκληρές συνθήκες, όπως παλιά. Τώρα έχει αλλάξει και η σύνθεση του πληθυσμού. Δεν είναι όλοι πια Σαντορινιοί. Υπάρχουν και πολλοί ξένοι και ιδιαίτερα στο χώρο των δημοσίων υπαλλήλων, που αποτελούν μια σεβαστή ομάδα εργαζομένων στο νησί. Πολλοί δημόσιοι υπάλληλοι, εκτός από την κύρια δουλειά τους, ασκούν και κάποια συμπληρωματική, σε σχέση πάντα με τον τουρισμό (τουριστικά μαγαζιά, ψησταριές, χώροι αναψυχής κ.ά.). Δεν υπάρχει η οικογενειακή θalπωρή, όπως υπήρχε παλιά. Το κάθε μέλος έχει το δικό του ωράριο. Η διατροφή σήμερα έχει απλοποιηθεί, ανεξάρτητα από το αν δουλεύουν οι γυναίκες. Δεν κάνουν πια την «κουμπάνια» τους φτιάχνοντας τον πελτέ, τα γλυκά, τις μαρμελάδες, όπως έκαναν παλιά. Ούτε χοίρους σφάζουν, ούτε λουκάνικα φτιάχνουν, ούτε χλωρά. Τα φαγώσιμα είδη τα προμηθεύονται όλα από το εμπόριο. Και αν ακόμα υπάρχουν κάποιες γυναίκες που φτιάχνουν παραδοσιακά προϊόντα, αυτό γίνεται για να τα εκμεταλλευτούν εμπορικά. Τα Χριστούγεννα άρχισαν και εδώ να μαγειρεύουν τη γαλοπούλα που δεν έχει καμιά σχέση με τις παραδόσεις της Σαντορίνης. Τώρα το κρέας είναι στην ημερήσια διάταξη και όχι όπως παλιά, Χριστούγεννα - Πάσχα και σε μεγάλες γιορτές. Επίσης η διατροφή σήμερα περιλαμβάνει πολύ ψάρι, γιατί το προμηθεύονται πολύ εύκολα, εφόσον η διακίνησή του γίνεται καθημερινά και σε όλα τα χωριά. Είναι φθηνό και εύκολο στην παρασκευή του. Δεν υπάρχουν χαμηλές οικονομικά τάξεις. Έτσι όλοι, εκτός από ελά-

χιστές περιπτώσεις, έχουν τη δυνατότητα ν' αγοράσουν κρέας, ψάρι, φρούτα και άλλα είδη πρώτης ανάγκης. Δεν διακρίνονται, όπως παλιά, με τη λαδόσουπα. Ούτε παρασκευάζονται τα παραδοσιακά, το σφουγγάτο της Αποκριάς ή οι λουκουμάδες του αγίου Ανδρέα. Και τις νηστείες δεν τις τηρούν όπως παλιά.

Τα μελιτίνια εξακολουθούν να παρασκευάζονται το Πάσχα. Αλλά ακόμα και την προηγούμενη δεκαετία η παρασκευή όλων αυτών των παραδοσιακών προϊόντων προϋπέθετε μια συνεργασία. Η μια νοικοκυρά βοηθούσε την άλλη. Π.χ. αυτές που ήξεραν να «τσιμπούν» τα μελιτίνια, ή όσες ήταν πολύ καλές στο άνοιγμα του φύλλου, κατάστρωναν πρόγραμμα και ήξερε η μια πότε θα ετοιμάσει τα γλυκά η άλλη. Τώρα ο κύκλος έχει περιοριστεί πολύ και ο παραδοσιακός φούρνος έχει μεταφερθεί στην κουζίνα του σπιτιού. Ο ρυθμός της ζωής είναι τόσο έντονος αφού και εκεί έχει φθάσει ο απόηχος της ζωής των μεγαλουπόλεων και κατά συνέπεια έχει επέλθει κοινωνική αποξένωση. Η γειτονιά δεν υπάρχει πια. Δεν βλέπεις τις γιαγιάδες ή τις νοικοκυρές, μετά τις δουλειές τους να κάθονται έξω στις αυλές τους ή στα ριμίδια πλέκοντας τις δαντέλες τους ή καθαρίζοντας τη φάβα τους ή τέλος πάντων συζητώντας μεταξύ τους. Οι βεγγέρες σταμάτησαν. Η φροντίδα των παιδιών με τις εξωσχολικές δραστηριότητες και οι υπερωριακές εργασίες έχουν αλλάξει το ρυθμό της ζωής στο νησί.

Δεν συνυπάρχουν κοινωνικά πια οι άνθρωποι. Έχουν «προσαρμοστεί» στα καινούργια δεδομένα. Τα πανηγύρια εξακολουθούν να γίνονται, αλλά δεν υπάρχει σ' αυτά η κατάνυξη που υπήρχε, αν και είναι οι μόνες στιγμές που αναβιώνει η κοινωνική συνύπαρξη, όχι μόνο των χωριανών, αλλά και όλων των Σαντορινιών. Σε κάποια τέτοια πανηγύρια, π.χ. του αγίου Γεωργίου, θα τρέξει άλλος από το Καμάρι, άλλος από τα Φηρά, μέσα στο Κατευχίο, στη Λαγκαδιώτισσα, «να πάρει την πανηγυρή του». Αυτά που σερβίρονται στα πανηγύρια είναι όσα συνηθίζονταν από παλιά, αλλά πιο πλούσια τώρα. Στον εσπερινό του αγίου Χαραλάμπους π.χ. δίνουν το απαλουδάκι και το μπιφτέκι μέσα σε συσκευασία ατομική. Μπιφτέκι φυσικά, δεν υπήρχε παλιά. Ανήμερα του αγίου Χαραλάμπους δίνουν άλλα φαγητά. Απ' αυτά άλλα είναι ταξίματα, άλλα είναι «πανηγύρια». Επειδή πολλοί δεν μένουν συνέχεια στη Σαντορίνη, ίσως συνδυάζουν μια τέτοια γιορτή για να έρθουν στο νησί και να κάνουν ένα τάμα ή να προσφέρουν ό,τι μπορούν. Άλλα πανηγύρια έχουν κρέας με κοφτό μακαρονάκι, όπως του αγίου Μηνά, στα Φηρά. Παλιά, βέβαια, δεν υπήρχε κρέας. Τώρα τα έξοδα τα αναλαμβάνουν κάποιοι οικονομικά ευκατάστατοι. Σταθερό σημείο αναφοράς όμως των πανηγυριών είναι το κρασί. Ενώ έχει, δυστυχώς, μειωθεί πολύ η καλλιέργεια της αμπέλου, εν τούτοις έχει ξεκινήσει η αναβίωση του πατήματος στις κάνναβες. Τώρα όλο και περισσότεροι οινοπαραγωγοί φτιάχνουν τα δικά τους κρασιά και μάλιστα πολύ αξιόλογα. Παρ' ότι υπάρχουν μεγάλα οινοποιεία, όπως του Μπουτάρη, της Ένωσης κ.ά., η ατο-

μική προσπάθεια όλο και επεκτείνεται, εξαιτίας της ζήτησης του συγκεκριμένου κρασιού.

Στα αρτοποιεία φτιάχνουν κουλούρες, τους «ντάκους», από σιτάρι βέβαια, σαν παραδοσιακή μορφή ψωμιού.

Υπάρχουν ελάχιστες οικογένειες που σφάζουν χοίρους, όχι για την «κουμπάνια» τους αλλά για να τους διαθέσουν στο εμπόριο.

Το χλωρό γίνεται πολύ περιορισμένα, μόνο από τις παλιές νοικοκυρές και αυτό πάλι για να το πουλήσουν. Φυσικά δεν βρίσκεις εύκολα να αγοράσεις κατσικίσιο γάλα, γιατί κυριαρχεί το φρέσκο της βιομηχανίας. Τα σύκα και τα φαράσικα είναι ελάχιστα. Η κάπαρη που βρίσκεις να αγοράσεις είναι ελάχιστη και αυτή πανάκριβη.

Την τσικουδιά δεν τη συνηθίζουν. Έχουν κυριαρχήσει τα ξένα ποτά, κυρίως το ούισκι. Το ούζο, η μπύρα και το κρασί υπάρχουν σε αφθονία. Οι Σαντορινιοί όμως πολλές φορές όταν βγαίνουν έξω για να διασκεδάσουν, δεν θα προτιμήσουν το δικό τους κρασί αλλά ξένα, εμφιαλωμένα.

Στο γάμο φτιάχνουν ακόμη το κουφέτο με το μέλι και μοιράζεται σε όλο τον κόσμο από το σπίτι της νύφης. Στη συνέχεια, το πανηγύρι του γάμου γίνεται σε κέντρο και όχι στο σπίτι, όπως παλιά.

SUMMARY

The nutritional habits of the inhabitants of the island of Santorini

by Kyriaki Chryssou-Karatza

The volcanic composition of Santorini soil and the prevalent climate conditions define the quantitative and qualitative peculiarities observed in the cultivation of various products and in a wider sense they characterize the nutritional habits of the inhabitants. The wine-producing vine (*vitis vinifera*) and the tomato and barley rowing were the main agricultural products. There are also various kinds of legume cultivated (e.g. the Santorini split pea). Cattle raising other than for primary domestic purposes had never been a staple in Santorini. Meat consumption was rare and restricted on Sundays and special occasions. The inhabitants' nutrition also contained legume and because of its scarcity, fish and mostly cod was consumed only in its salted form.

Some kinds of greenballs constituted a common nutritional habit. Past either on its own or in combination with soup was the base of their nutrition. The only fruit used was of local production. Sweets were in the peasant households unless on special occasions, while it was a necessary staple for the well-off household, even if it has to be the simplest form possible, a turkish delight (*loukoumi*) for example.

A characteristic element of their nutrition was their effort to utilize whatever they could produce, by consuming the following day any leftovers from the previous one.

«Panigiris», a festal dish was necessary in religion celebration. Sick people were given chicken and cream as restorative food. In funerals, it was the custom for *loukoumi* and *raki* to be offered in the graveyard area.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

1945 - 1997

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Με ιδιαίτερη χαρά παραδίδω στους "Ελληνες Λαογράφους τή λαογραφική βιβλιογραφία τής Βορείου 'Ηπείρου (ό όρος χρησιμοποιείται με τήν ιστορικο-γεωγραφική του έννοια).

'Η βιβλιογραφία περιλαμβάνει έργασίες πού έχουν έκδοθει στήν 'Αλβανία και καλύπτει τήν περίοδο μετά τόν Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (1945) μέχρι τό 1997, θεωρώντας γνωστό ό,τι έχει γραφτεί μέχρι τότε.

Οί λαογραφικές εκδόσεις τής περιόδου αúτης δέν είναι λίγες. Πολύ λίγες, σχεδόν ανύπαρκτες, είναι όμως οί εκδόσεις στά έλληνικά. Έκτός από αυτό, οί εκδόσεις πολλές φορές είναι μονόπλευρες και άκρωτηριασμένες έξ αίτίας του πολιτικο-κοινωνικού κλίματος τής έποχης, παρά τίς προσπάθειες όρισμένων έρευνητών για έπισημονική άντικειμενικότητα.

Στή βιβλιογραφία έχουν σημειωθεί έργα με έπιστημονική σοβαρότητα. Δέν βιβλιογραφήθηκαν άρθρα με έκλαϊκευτικό χαρακτήρα, εκτός αν κάποιος από αυτά κρίθηκε άξιοπρόσεκτο (οί τέτοιες περιπτώσεις είναι πολύ σπάνιες). Με σκοπό τήν καλύτερη έξυπηρέτηση του έρευνητή, δέν βιβλιογραφήθηκαν έργα πού σχετίζονται αποκλιστικά με τή Λαογραφία τής Βορείου 'Ηπείρου, αλλά και έργα στα όποια υπάρχουν αναφορές ή δεδομένα γι' αúτην, έστω και στα πλαίσια γενικών λαογραφικών μελετών. Για τόν ίδιο σκοπό έγινε μετάφραση των τίτλων στα έλληνικά, καθώς και σύντομο αναλυτικό σημείωμα.

'Η κατάταξη των εκδόσεων είναι χρονολογική (σύμφωνα με τό έτος έκδοσης) ενώ τα έπώνυμα των συγγραφέων κάθε έτους σημειώθηκαν με άλφαβητική σειρά.

Γιὰ μιὰ πιὸ γενικὴ παρουσίαση, ἔχουν συνταχθεῖ εὐρετήρια ὀνομάτων καὶ λαογραφικῶν ὄρων, καθὼς καὶ κατάλογος περιοδικῶν, ἐφημερίδων καὶ συμμεϊκτων τόμων.

Μὲ τὸ συναίσθημα τῆς πιὸ βαθιᾶς εὐγνωμοσύνης, ἐπιθυμῶ νὰ ἐκφράσω τὶς εὐχαριστίες μου πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία, Πρόεδρόν της—, καθηγητὴν κύριον Δημήτριον Λουκάτον, γιὰ τὴν πολὺ εὐγενικὴ τους συμπαράσταση καὶ γιὰ τὴ βοήθειά τους, στὸ ἀρχικὸ στάδιο τῆς ἐργασίας μου.

Ὅπως ἰδιαίτερώς εὐχαριστῶ τὸ Κέντρον Ἐρευνῆς τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ τὴ Διευθύντριά του κυρία Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, ποὺ μοῦ ἔδωσαν τὴ δυνατότητα νὰ ἐργασθῶ ὡς ἐπιστημονικὸς συνεργάτης στὸ πλαίσιο εἰδικοῦ προγράμματος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ φιλοξενοῦν τὴ βιβλιογραφία μου στὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Κέντρου.

Γεώργιος Δ. Παναγιώτου
Καθηγητῆς Πανεπιστημίου

1. **Spasse, Sterio.** Manifestimi folklorik i Ballkanasve, «Bota e Re», Tiranë, 2/1945, f. 26-35 [Λαογραφικὴ ἐκδήλωση τῶν Βαλκανίων...].

Ὁ γνωστὸς μυθιστοριογράφος Σ. Σπάσσε γράφει γιὰ τὸ Λαογραφικὸ Βαλκανικὸ Φεστιβάλ τοῦ 1945. Τὸ ἐκτιμᾷ σὰν ἐκδήλωση φιλίας τῶν βαλκανικῶν λαῶν, σὰν δείγμα κοινῶν λαογραφικῶν στοιχείων. Ὑπογραμμίζει καὶ ἔθνικες ἰδιαιότητες, καθὼς καὶ ἐπαρχιακὰ (βορειο-πειρωτικὰ κ.ἄ.) χαρακτηριστικὰ.

2. **Shuteriqi, Dhimitër S.** Metrika shqipe, Tiranë, 1947, 103 f. [Ἡ ἀλβανικὴ μετρική...].

Ὁ τροχαϊκὸς χαρακτήρας τῆς ἀλβανικῆς γλώσσας καὶ τοῦ ἀλβανικοῦ στίχου. Οἱ κυριότεροι (ὄχτασύλλαβος, ἐξασύλλαβος καὶ δωδεκασύλλαβος) καὶ δευτερεύοντες στίχοι (πεντασύλλαβος, τετρασύλλαβος, δεκασύλλαβος κ.ἄ.). Ἡ ἀνάγκη μελέτης τοῦ ποιητικοῦ στίχου μαζί μὲ τὴ μουσικὴ του στὸ δημοτικὸ τραγούδι. Ὁ δημῶδης στίχος εἶναι διπλός. Κοινὰ χαρακτηριστικὰ γιὰ ὅλες τὶς περιοχάς (καὶ στὴ Βόρειο Ἠπειρο) καὶ ἐπαρχιακὰς διαφορές. Σύγκριση μὲ τοὺς στίχους ἄλλων βαλκανικῶν λαῶν —. Βιβλιογραφία.

3. **Folklor popullor.** Nga këngët e Luftës së Vlorës, «Literatura jonë», Tiranë, 3-4/1948, f. 48-62 [Δημῶδης λαογραφία. Ἀπὸ τὰ τραγούδια γιὰ τὸν πόλεμο τῆς Αὐλώνας...]. Χωρὶς ὄνομα συγγραφέα.

Μία σημείωση καὶ τραγούδια γιὰ τὸν πόλεμο τῆς Αὐλώνας (1920) ἐναντίον τῶν Ἰταλῶν—. Καὶ στὴν εἰσαγωγή καὶ στὰ τραγούδια ὁ πόλεμος αὐτὸς θεωρεῖται σὰν ἔθνοκαταλευθερωτικὸς, ἐνῶ οἱ Ἰταλοὶ ποὺ κρατοῦσαν τὴν Αὐλώνα καὶ τὰ περιχώρα της, σὰν κατακτητὲς. Στιγματίζονται οἱ συνεργάτες τῶν Ἰταλῶν καὶ ἐκφράζεται ἡ χαρὰ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ πολέμου.

Τὰ τραγούδια εἶναι καθαρῶς ἱστορικά.

4. **Anamali, Skënder.** Vjosa dhe qendrat antike në luginën e saj, «Buletin i Shkencave Shoqërore», Tiranë, 4/1949, f. 53-65 [‘Η Βίωσα (’Αῶος) και τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα στὴν κοιλάδα τῆς...].
Κυρίως ἀρχαιολογικὴ ἐπισκόπηση, ἀλλὰ καὶ μετὰ δεδομένα ἱστορικοῦ καὶ ἐθνολογικοῦ χαρακτήρα (οἰκία, ἐνδυμασία, ἐπαγγέλματα, κοινωνικὴ ζωὴ, θρύλοι). Ἐναφέρονται τὰ κέντρα: Ἄπολλωνία, Βύλις, Ὀλυμπία, Ἀμάντια, Λέκλη, Ἀντιγόνια, Κουκιάρι κ.ά.
5. **Ceka, Hasan - Adami, Jovan.** Raport mbi zbulimet prehistorike në Maliq, «Buletin i Institutit të Shkencave», Tiranë, 2 / 1949, f. 94-105 [‘Ἐκθεση γιὰ τὶς προϊστορικὲς ἀνακαλύψεις στὸ Μαλίκι...].
Ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφὲς στὸ Μάλικι (Κορυτσά) καὶ τὰ ἀποτελέσματά τους: κεραμικὰ, ἐργαλεῖα, νομίσματα καὶ κυρίως οἰκίαι πάνω ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς λίμνης (palafit). Δεδομένα γιὰ τὴν οἰκονομικὴ, πολιτιστικὴ, οἰκογενειακὴ καὶ ἐθνολογικὴ ζωὴ τῆς ἐποχῆς.
Περὶληψὴ στὰ γαλλικά.
6. **Çabej, Eqrem.** Disa eufemizma të shqipes, «Buletin i Institutit të Shkencave», Tiranë, 1 / 1949, f. 72-84 [Μερικοὶ εὐφημισμοὶ τῆς Ἀλβανικῆς...].
Εὐφημισμοὶ τῆς ἄλβανικῆς γλώσσας καὶ ἀναλογίαι στὰ Βαλκάνια. Εὐφημισμοὶ σχετικὰ μετὰ ζῶα (λύκος, ἀρκούδα, νυφίτσα, μέλισσα, φίδι), μετὰ τὴν δαιμονολογία (νεράιδες, νύφες, μοῖρες), μετὰ ἀφρώστιαι (κοκκύτης, εὐλογία κ.ά.), μετὰ τὸ θάνατο.
Παραδείγματα καὶ ἀπὸ τὴν Βόρειο Ἡπειρο.
Περὶληψὴ στὰ γαλλικά.
7. **Nga epika popullore himariote,** «Literatura jonë», Tiranë, 1 / 1949, f. 35-38. [Ἀπὸ τὴν δημοτικὴν χειμαρρῶτικὴν ἐποποιεῖα ...].
Σύντομη σημείωσις καὶ κείμενα δημοτικῶν ἐπικῶν (ἱστορικῶν) τραγουδιῶν τῆς Χεϊμάρρας στὴν ἄλβανικὴ γλώσσα. Ἐπιγραμμίζεται ὁ πλοῦτος, ἡ πατριωτικὴ (προαλβανικὴ) πνοή, ἡ ἐξέλιξις τῶν ἐπικῶν τραγουδιῶν.
Χωρὶς ὄνομα συγγραφέα.
8. **Shuteriqi, Dhimitër S.** Legjenda e Skënderbeut, «Buletin i Institutit të Shkencave», Tiranë, 1 / 1949, f. 3-51 [Ὁ θρόλος τοῦ Σκεντέρμπεη...].
Τὸ δημοτικὸν διήγημα μετὰ θρυλικὰ χαρακτῆρα γιὰ τὸ Σκεντέρμπεη (λογοτεχνικὸν διήγημα καὶ ἀπλὰ ἀπομνημονεῖα σχετικὰ μετὰ τόπους, μάχαις κ.ά.). Οἱ αἰτίαι γιὰ τὰ διηγήματα εἶναι πολὺ πλεονεκτήματα ἀπὸ τὰ τραγούδια. Λογοτεχνικὰ τους γνωρίσματα καὶ περιεχόμενα. Πῶς τὸν φαντάζεται ὁ λαὸς τὸν Σκεντέρμπεη (ὑπερφυσικὴ τοῦ γέννησις, δύναμις, στρατιωτικὴ ἰδιότητα, ἀπλοκίτση). Τὰ κυριότερα κέντρα ἐπιβίωσης τῶν διηγημάτων (Κρούγια, Μάτι, ἀλλὰ καὶ πῶς νότια καὶ βόρεια). Ὁ δημοτικὸς θρόλος καὶ ἡ ἱστορία.
Περὶληψὴ στὰ γαλλικά.
9. **Domi, Mahir.** Fokloristët e parë shqiptarë, «Letërsia jonë», Tiranë, 2 / 1950, f. 288-292 [Οἱ πρῶτοι Ἀλβανοὶ λαογράφοι...].

Με τούς δύο Κορυτσαίους συλλέκτες και εκδότες λαογραφίας, τόν Thimi Mitko (Ευθύμιος Μήτκος) και τόν Spiro Dine (Σπύρος Ντίνε) αρχίζει ή αλβανική λαογραφία σάν επιστήμη. Ο πρώτος εξέδωσε τὸ βιβλίο «Bëleta shqyrëtare» ('Αλβανική μέλισσα — 1878) και ὁ δεύτερος τὸ «Valët e detit» (Θαλασσοκύματα — 1908).

Ἐκτιμᾶται ιδιαίτερα ὁ Μήτκο σάν σοφάρης και πιστὸς συλλέκτης με ἐπιστημονικὸν ὀρίζοντα και σάν ἄξιος παράγοντας τῆς Ἐθνικῆς Ἀλβανικῆς Ἀναγέννησης.

Ἡ ὕλη ἔχει προέλευση κυρίως ἀπὸ τὴν Κορυτσά, ἀλλὰ και ἀπὸ ἄλλες βορειοηπειρωτικὲς περιοχὲς (στὰ ἀλβανικά).

10. **Zojzi, Rrok.** Mbi veshjet kombëtare, «Buletin i Institutit të Shkencave», Tiranë, 1-2, 3 / 1950, f. 75-119, 70-105 [Γύρω ἀπὸ τὶς ἔθνικὲς ἐνδυμασίες...].

Γενικὴ ἀνασκόπηση τῶν ἀλβανικῶν λαϊκῶν ἐνδυμασιῶν κατὰ ἐθνογραφικὲς περιοχὲς (καὶ τῆς Βορείου Ἠπείρου). Οἱ πρώτες ὕλες (μαλλί, δέριμα, λινάρι, σπάρτος, μετάξι), ἡ προτομομασία και ἐπεξεργασία τους. Ἡ βαφή. Τὸ ράψιμο. Ἐργαλεῖα: ρόκα, ἀργαλεῖος κ.ἄ.

Περὶληψη στὰ γαλλικά.

11. **Sako, Zihni - Haxhihasani, Qemal.** Këngë popullore të Luftës Nacionalçlirimtare dhe të rindërtimit, Tiranë, 1951, 188 f. Botim i Institutit të Shkencave [Δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα και τῆς ἀνοικοδόμησής... "Ἐκδοση τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐπιστημῶν].

Περιέχει τραγούδια (ποίηση) τῆς περιόδου 1939-1951 ἀπὸ διάφορες περιοχὲς, και ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἠπειρο (γιὰ τὸ κάθε τραγούδι ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις). Θέματα: τὸ Κόμμα και ὁ Ἐ. Χότζις, γεγονότα τοῦ πολέμου, Πεσωῶντες, Μεταπολεμικά γεγονότα, Ἀνοικοδόμηση.

Περιέχει και τραγούδια γιὰ τὶς «ἑλληνικὲς προκλήσεις» τοῦ Αὐγούστου 1949.

Στὴ σύντομη εἰσαγωγή γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς δημοτικῆς ποίησης στὴν περίοδο αὐτή, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Κόμματος γιὰ τὴ λαογραφία, τὴν πατριωτικὴ και διεθνιστικὴ πνοὴ τῆς «ἀνέας ποίησης».

12. **Zojzi, Rrok.** Studime mbi veshjet kombëtare, «Buletin i Institutit të Shkencave», Tiranë, 1, 2 / 1951, f. 56-71, 71-76 [Μελέτες γύρω ἀπὸ τὶς ἔθνικὲς ἐνδυμασίες...].

Ἡ χειρωνακτικὴ ἐργασία γιὰ τὸ φτιάξιμο γαϊτανῶν και κλωστῶν σὲ διάφορες περιοχὲς (και στὴ Βόρειο Ἠπειρο). Οἱ πρώτες ὕλες και ἡ τεχντροπία. Τὰ ἐργαλεῖα. Πλεχτὰ και κεντίσματα. Δαντέλες.

38 σελίτσες.

Περὶληψη στὰ γαλλικά.

13. **Gjergji, Andromaqi - Zojzi, Rrok.** Vështrim etnografik mbi krahinën e Oparit, «Buletin për Shkencat Shoqërore», Tiranë, 2 / 1952, f. 34-46 [Ἐθνογραφικὴ ἀνασκόπηση τῆς περιοχῆς τοῦ Ὀπάρι...].

Τὰ σύνορα τῆς περιοχῆς τοῦ Ὀπάρι (Κορυτσά), οἱ κάτοικοι του και ἡ προέλευσή τους.

Δεδομένα για τὸν κοινωνικὸ πολιτισμὸ. Ἡ οἰκία. Οἱ φορεσιές. Οἱ χριστιανοὶ καὶ οἱ λοτόμοι. Δημῶδες δοξασιές, γιορτές, προλήψεις (ἀι-Γιώργης, Χριστούγεννα κ.ἄ.).

8 φωτογραφίες.

Περὶληψη στὰ γαλλικά.

14. **Këngë dhe valle popullore**, Tiranë, 1952, 43 f. Botim i Komitetit të Ar-teve dhe të Kulturës [Δημοτικὰ τραγούδια καὶ χοροί... "Ἐκδοση Ἐπιτρο-πῆς Τεχνῶν καὶ Πολιτισμοῦ].

Μουσικὴ (σὲ πεντάγραμμο) δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ χορῶν ἀπὸ διάφορες περιοχῆς (καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἠπειρο). Ἔχει ἐκλαϊκευτικὸ καὶ ὄχι ἐπιστημονικὸ χαρακτήρα. Δὲν ἀναφέ-ρεται ποῦ βασίζεται ἡ ἀπόδοση τῆς μουσικῆς.

15. **Adami, Jovan**. Historia e rrugëve të Shqipërisë në kohën antike, «Bu-letin i Shkencave Shoqërore», Tiranë, 1 / 1953, f. 36-65 [Ἡ ἱστορία τῶν δρόμων τῆς Ἀλβανίας στους ἀρχαίους χρόνους...].

Γενικὴ ἀνασκόπηση γιὰ τοὺς δρόμους τῆς Ἀλβανίας στὴν ἀρχαιότητα. Ἐσωτερικοὶ καὶ διε-θνεῖς δρόμοι. Ἡ τεχνολογία. Οἱ κυριότεροι δρόμοι. Δρόμοι ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὴ Νότιο Ἀλβανία γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ δρόμοι σὰν ἔνδειξη ἀνάπτυξης. Γέφυρες καὶ τεχνολογία χτισί-ματός τους.

Περὶληψη στὰ γαλλικά.

16. **Puzanova, Vitore**. Piktori shqiptar Onufri i shekullit të XVI, «Buletin i Shkencave Shoqërore», Tiranë, 3 / 1953, f. 8-33 [Ὁ Ἀλβανὸς ζωγράφος τοῦ XVI αἰῶνα Ὀνούφριος...].

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ὀνούφριου. Οἱ ἔργασίες του σὲ ἐκκλησιές, κυρίως στὸ Μ π ε ρ ἄ τ ι. Ἡ τέχνη του (θεωρεῖται σὰν ζωγράφος εὐρωπαϊκῶν διαστάσεων). Τὸ ἔθνογραφικὸ ἐγγώ-ριο στοιχεῖο στὶς ἔργασίες του.

Περὶληψη στὰ γαλλικά.

17. **Sako, Zihni**. Folklori shqiptar. Tekst per shkollat e mesme. Botim i Ministrisë së Arësimit dhe të Kulturës. Tiranë, 1953, 136 f. [Ἡ ἀλβανικὴ λαογραφία. Γιὰ τὴ μέση ἐκπαίδευση. Ἐκδοση τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ...].

Τὸ βιβλίο προορίζεται γιὰ τὰ γυμνάσια καὶ ἄλλες μεσαίες σχολές. Πραγματεύονται θέματα τῶν δημοτικῶν μνημείων λόγου: τί εἶναι ἡ λαογραφία, ἡ ἱστορία τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας, ὁ πλοῦτος τῆς, ἡ ἐξέλιξίς τῆς στὴν ἀποχρῆ τοῦ Κόμμματος, τὰ εἶδη τῆς λαϊκῆς λογοτεχνίας, τὰ κυριότερα θέματά τῆς, τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ κάθε εἴδους.

Τὰ προβλήματα πραγματεύονται κατὰ τὴ μαρξιστικὴ θεωρία.

Παραδείγματα ἀπὸ διάφορες περιοχῆς, κυρίως ἀπὸ τὸ Νότο (Α ὀ ῥ ὶ ὡ ν α, Τ ε π ε λ ἔ ν ι, Ἀ ρ γ υ ρ ὸ κ α σ τ ρ ο).

18. **Zadeja, Česk - Daija, Tish**. Kangë popullore shqiptare (botim muzikor), Moskë, 1953, 60 f. [Ἀλβανικὰ δημοτικὰ τραγούδια (μουσικὴ), Μόσχα...].

Οι δύο γνωστοί Άλβανοί μουσικοσυνθέτες εκδίδουν στη Μόσχα τη μουσική (σε πεντάγραμμο) λίγων εκλεκτών τραγουδιών. "Αν και δεν υπάρχουν ένδειξεις, όρισμένα απ' αυτά τὰ τραγούδια (κυρίως τὰ πολυφωνικά), έχουν την προέλευσή τους από τὴ Βόρειο Ἡπειρο.

Σύντομο σημείωμα γιὰ τὴν ἄλβανικὴ δημοτικὴ μουσικὴ, στὴν ὁποία οἱ συγγραφεῖς διακρίνουν τὴν ὁμοφωνία καὶ πολυφωνία.

19. **Gjergji, Andromaqi.** Arti popullor shqiptar, «Nëndori», Tiranë, 8 / 1954, f. 117-123 [Ἡ ἄλβανικὴ δημοτικὴ τέχνη...].

Τὰ κυριότερα εἶδη. Εὐλόγλυπτα ἀντικείμενα βοσκῶν. Εὐλόγλυπτα σὲ ναοὺς καὶ οἰκίες. Κέντρα κεραμικῆς στὴν Ἄλβανία (Φάρκα, Κορυτσά, Καβάνια). Ὑφαντικὰ καὶ στρώματα. Δημοτικὲς φορεσιὲς καὶ ἡ τέχνη τους. Σύντομη ἐπισκόπηση τῆς δημοτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Παραδείγματα καὶ ἀπὸ τὴν Κορυτσά, Πρεμετῆ, Ἀργυρόκαστρο, Μουζεχιά.

Φωτογραφίες.

20. **Haxhihasani, Qemal.** Kryengritja e 1847 - ë s nê poezinë tonë popullore, «Nëndori», Tiranë, 9 / 1954, f. 138-146 [Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1847 στὴ δημοτικὴ μας ποίηση...].

Ἡ ἀπεικόνιση τῆς ἀντιτουρκικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1847 (Νότια Ἄλβανία — κυρίως Ἀύλωνα, Μπεράτι, Μαλακάστρα, Ἀργυρόκαστρο, Ἄγ. Σαράντα) στὴν ἄλβανικὴ δημοτικὴ ποίηση: τὰ αἷτια τῆς ἐπανάστασης, οἱ ἀρχικὲς ἐπιτυχίαι τῆς, οἱ ἀρχηγοὶ τῆς (Ζ. Γκιολέκα, Ρ. Χεκάλι κ.ἄ.), οἱ βαρβαρότητες τῶν Τούρκων, ἡ ἔθνικὴ συνείδηση τῶν ἐπαναστατῶν καὶ ἡ ἀντιφρουδαρχικὴ πνοή τους, τὸ οὐκ ἐπὶ τέλος.

21. **Sako, Zihni - Harito, Keti.** Përralla popullore shqiptare. Botim i Institutit të Shkencave, Tiranë, 1954, 224 f. [Ἀλβανικὰ δημοτικὰ παραμῦθια. Ἐκδοσὴ Ἰνστιτούτου Ἐπιστημῶν...].

Ἀνθολογία παραμυθιῶν ἀπὸ διάφορες περιοχῆς, καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο.

Σύντομη εἰσαγωγὴ γιὰ τὴ σημασία τοῦ παραμυθιοῦ, γιὰ τὸν πλοῦτο, τίς καλλιτεχνικὲς ἀξίες καὶ τὰ μειονεκτήματά του (παλιὲς δοξασίες, ἀντιμαρξιστικὲς ἰδέες κ.ἄ.), γιὰ τὸν ἔθνικὸ χαρακτήρα του.

22. **Sokoli, Ramadan.** Veglat muzikore të popullit tonë, «Buletin i Institutit të Shkencave», Tiranë, 4 / 1954, f. 115-141 [Τὰ μουσικὰ ὄργανα τοῦ λαοῦ μας...].

Τὰ κυριότερα εἶδη τῶν μουσικῶν ὀργάνων: ἰδιόφωνα, ἀερόφωνα, χορδόφωνα. Περιγραφή τῶν ὀργάνων τοῦ κάθε εἶδους: τεχνολογία, μουσικὲς ἰδιότητες, τρόποι χρήσης, εἶδη τραγουδιῶν ἢ χορῶν ποῦ συνοδεύουν, τόπος χρήσης, συγκρότησή τους σὲ ὀρχήστρες κ.ἄ.

Προσπάθειες σύγκριση με ἀνάλογα ὄργανα ἄλλων λαῶν καὶ ἀπόδειξις τῆς ἀρχαιότητάς τους. Ἀναφέρονται καὶ ὄργανα τῆς Βορείου Ἡπέιρου (αὐλός, δαυλός, λαῦτο, μπακλαμάς, ταμπούρας, γκάιντα, κλαρίνο, βιολί κ.ἄ.).

Μουσικὰ παραδείγματα.

Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.

Περὶληψὴ στὰ γαλλικά.

23. **Sokoli, Ramadan.** Vallet shqiptare, «Nëndori», Tiranë, 8 / 1954, f. 109-118 [Οι άλβανικοί χοροί...].
 'Ο πλοῦτος και ἡ ποικιλία τῶν χορῶν. Τὰ εἶδη τους: χοροὶ ἀνδρῶν και γυναικῶν, ὁμαδικοὶ και ἔχει, φωνητικοὶ και μὲ ὄργανα, θεματικοὶ (ιεροτελεστικοὶ, δουλειᾶς, ἐρωτικοὶ, σατιρικοὶ, ἐπικοὶ-πολεμικοὶ). 'Η στρουκτοῦρα τῶν χορῶν. Τὸ ἔθνικὸ στοιχεῖο και οἱ ἐπαρχιακὲς ἰδιοτυπίες. 'Η ἀρχαιότητα και ἡ ἀξία τῶν χορῶν. 'Η τέχνη τους. Οἱ ρυθμοὶ τους.
 'Αναφέρονται και χοροὶ τῆς Β. 'Ηπειροῦ: ὁ λιάπικος, ὁ ἀσύμμετρος, ὁ πωγωνίσκος κ.ά.
24. **Ceka, Hasan.** Monedhat e lashta të Dyrrachionit dhe Apollonisë dhe të dhanat e tyne mbi gjendjen ekonomike e historike t'Ilirëve të vendit tonë, «Buletin i Shkencave Shoqërore», Tiranë, 3 / 1955, f. 9-38 [Τὰ ἀρχαῖα νομίσματα τοῦ Δυρραχίου και τῆς Ἀπολλωνίας και τὰ δεδομένα τους γιὰ τὴν οικονομικὴ και ἱστορικὴ κατάσταση τῶν Ἰλλυριῶν τῆς χώρας μας...].
 Τὰ μεταλλικὰ νομίσματα τῶν δύο πόλεων και ἡ προέλευσή τους (εἰσαγόμενα και ἐγχώρια). 'Η ἀρχαιότητα και ἡ μορφή τους. Οἱ ἐμπορικὲς σχέσεις τῶν δύο πόλεων μὲ ἄλλες πόλεις και χώρες (και μὲ τὴν Ἑλλάδα). Τὰ νομίσματα σὰν ἐνδειξη ἐξέλιξης, κοινωνικῆς κατάστασης, ἱστορικῶν γεγονότων, ἐθνογραφικῶν γνωρισμάτων, μυθολογικῶν ἀντιλήψεων, ψυχολογίας. Φωτογραφίες.
 Περὶλήψη στὰ γαλλικὰ.
25. **Haxhihasani, Qemal.** Këngë popullore legjendare, Tiranë, 1955, 350 f. Botim i Institutit të Shkencave [Δημοτικὰ θρυλικὰ τραγοῦδια ... Ἐκδοσὴ Ἰνστιτούτου Ἐπιστημῶν].
 Ἀνθολογία θρυλικῶν τραγοῦδιῶν, ταξινομημένων κατὰ τὸ θέμα τους σὲ δύο κεφάλαια: ἐπικὰ θρυλικὰ τραγοῦδια (ἡρωικὰ) και παραλογές. Τὸ δεύτερο κεφάλαιο περιέχει παραλογές και ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειροῦ: τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ ('Αργυρόκαστρο), τῆς ἀναγνώρισης ἀδερφοῦ και ἀδερφῆς, τοῦ τριμερήτικου γαμπροῦ, τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας κ.ά. (δὶα στὴν ἀλβανικὴ).
 Σὲ κάθε τραγοῦδι ὑπάρχει σύντομο εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα. Εἰσαγωγή γιὰ τὴ σημασία, τὴν ἀρχαιότητα, τὴν ποικιλία, τὸν ἔθνικὸ χαρακτήρα, τὶς ἐπαρχιακὲς ἰδιοτυπίες τῶν τραγοῦδιῶν. Λεξιλόγιο και πίνακες (εὑρετήρια).
26. **Këngë dhe valle (botim muzikor),** Komiteti i Arteve dhe i Kulturës, Tiranë, 1955, 60 f. [Τραγοῦδια και χοροὶ (μουσικὴ), ἔκδοσὴ τῆς Ἐπιτροπῆς Τεχνῶν και Πολιτισμοῦ...].
 Περιέχει τὴ μουσικὴ (σὲ πεντάγραμμο) τραγοῦδιῶν και χορῶν ἀπὸ διάφορες περιοχές, και ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειροῦ (ἰδιαιτέρως τραγοῦδια και χοροὶς πολυφωνικοὶ).
 Ἐκδοσὴ μὲ ἐκλαϊκευτικούς σκοπούς, χωρὶς τὰ ἀπαιτούμενα ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα ἢ ἐπεξηγήσεις.
 Χωρὶς ὄνομα συγγραφέα.
27. **Komnino, Gjergj.** Këngë popullore lirike, Botim i Institutit të Shken-

cave, Tiranë, 1955, 350 f. [Δημοτικά λυρικά τραγούδια, έκδοση 'Ινστιτούτου 'Επιστημών...].

'Ανθολογία δημοτικών λυρικών τραγουδιών: ναουρισμάτα, νυφιάτικα, μοιρολόγια, έρωτικά, κοινωνικά, ξενιτιάς, νιζάμηδων, δουλειάς, γιορτινά, παιδικά, άστεϊα.

Σημειώσεις με έθνογραφικό, ιστορικό, γλωσσολογικό, καλλιτεχνικό χαρακτήρα. Λεξιλόγιο.

Πίνακες και εύρητηρα: συλλέκτες, περιοχές, βιβλιογραφία.

Σύντομη εισαγωγή για τὰ χαρακτηριστικά του είδους, τὸν πλοῦτο, τὶς ἀξίες, τὰ κριτήρια ταξινόμησης κ.ά.

Παραλείπονται τὰ θρησκευτικά καὶ ἀντιδραστικά τραγούδια.

Πολλὰ προφέρονται ἀπὸ τὴ Β. 'Ηπειρο (ὕπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις).

28. **Myderizi, Osman.** Letërsia shqipe me alfabet arab, «Buletin i Institutit të Shkencave», Tiranë, 2 / 1955, f. 148-168 [Ἡ ἄλβανικὴ λογοτεχνία μὲ ἀραβικὸ ἄλφάβητο...].

'Αλβανοὶ ποιητὲς-ραψωδοὶ τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνα ποὺ ἔχουν γράψει μὲ ἀραβικὸ ἄλφάβητο. Οἱ περισσότεροὶ καὶ πὸ διακεκριμένοι κατ'ἀρχὴν ἀπὸ τὸ Νότο: Μ π ε ρ ἄ τ ι, Ἄ ρ γ υ ρ ὀ - κ α σ τ ρ ο, Π ρ ε μ ε τ ῆ, Κ ο ν ἰ σ π ο λ η.

'Η ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τους. Σχέσεις μὲ τὴ δημοτικὴ ποίηση. Ἀνατολίτικη ἐπιρροή. Προβλήματα τῆς ιστορικοκοινωνικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντός τους.

Γιὰ τὴ λαογραφία ἔχουν μὰ κάποια σημασία οἱ σχέσεις τους μὲ τὴ δημοτικὴ ποίηση καὶ ψυχασύνθεση.

29. **Popa, Theofan.** Piktur Kostandini prej Shpati, «Buletin i Institutit të Shkencave-Shkencat Shoqërore», Tiranë, 4 / 1955, f. 211-214. [Ἡ ζωγράφος Κωνσταντίνος ἀπὸ τὴ Σπάτη...].

'Η ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ζωγράφου, μὲ σχεδὸν λαϊκὸ ὕφος. Οἱ ἐργασίες του σὲ ἐκκλησίες τῆς Σ π ἄ τ η καὶ ἄλλου. Τὸ ἔθνικὸ καὶ ἐθνογραφικὸ στοιχεῖο στὶς ἐργασίες του. Θεωρεῖται σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς πὸ διακεκριμένους καὶ ἰδιόρρυθμους εἰκονογράφους, ὁ ὁποῖος ἐκμεταλλεύθηκε μὲ τέχνη τὴ φύση καὶ τὸ ἐθνογραφικὸ στοιχεῖο τῆς περιοχῆς του. Ἐκτιμᾶται ἰδιαίτερα τὸ πορτραῖτο τοῦ λαϊκοῦ ὄργανοπαίκτη.

30. **Shuteriqi, Dhimitër S.** Kënga e popullit, Ndërrmarja botuese «Naim Frashëri», Tiranë, 1955, 334 f. [Τὸ τραγούδι τοῦ λαοῦ, Ἐκδ. οἶκος «Ναῖμ Φράσερι» ....].

'Ανθολογία δημοτικῶν τραγουδιῶν διαφόρων εἰδῶν (ἔπικα - θρυλικά καὶ ἱστορικά, παραλογές, λυρικά - γάμου, ἐρωτικά κ.ά.) καὶ περιοχῶν. Περιέχει καὶ τραγούδια ἀπὸ τοὺς Ἄρβανίτες τῆς Ἰταλίας καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο (Α ὕ λ ὶ ν α, Μ ο υ ζ α κ ι ἄ, Ἄ ρ γ υ ρ ὀ - κ α σ τ ρ ο, Κ ο ρ υ τ σ ἄ κ λ π.).

Σημειώσεις γιὰ πρόσωπα, γεγονότα, δοξασίες, συνήθειες, καλλιτεχνικὲς ἀξίες.

Εἰσαγωγή γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς δημοτικῆς ποίησης, γιὰ τὶς πηγὲς ἐμπνευσῆς τῆς, τὴν ἔθνικὴ καὶ ἐπαρχιακὴ ἰδιαιότητα, τὶς σχέσεις μὲ τὴν ποίηση ἄλλων βαλκανικῶν λαῶν. Λεξιλόγιο καὶ εύρητηρα.

31. **Haxhihasani, Qemal.** Ekspedita folklorike e Kolonjës, «Buletin i Institutit të Shkencave - Shkencat Shoqërore», Tiranë 1 / 1956, f. 189-205 [‘Η λαογραφική αποστολή τῆς Κολιωνίας...].
 ‘Ιστορικά, γεωγραφικά και ἔθνογραφικά δεδομένα γιά τὴν περιοχή τῆς Κολιωνίας με κέντρο τὴν Ἐρσέκα (τὸ ἱστορικό ὀρισμένων χωριῶν, τὰ ἔθνογραφικά σύνορα τῆς περιοχῆς, τὰ ἐπαγγέλματα, ἡ ξενιτιά, οἱ σχέσεις με ἄλλες περιοχές καὶ με τὴν Ἑλλάδα, ἡ θρησκεία, ὀρισμένες ἱεροτελεστίες, π.χ. ἡ «ἄγρια φωτιά» κ.ἄ.).
 ‘Η λαογραφία (τὰ μνημεῖα λόγου) τῆς περιοχῆς: τὰ εἶδη τῆς ποίησης καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τους, οἱ ἀξίες, ἡ ἀρχαιότητα, τὸ κοινὸ ἔθνικὸ στοιχεῖο καὶ τὸ ἐπαρχιακό. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποστολῆς.
32. **Haxhihasani, Qemal.** Këngë popullore historike, botim i Institutit të Shkencave, Tiranë, 1956, 408 f. [‘Ιστορικά δημοτικά τραγούδια, ἔκδ. ‘Ινστιτούτου Ἐπιστημῶν...].
 ‘Ανθολογία με τραγούδια ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο. Χρονολογικὴ ταξινόμηση: ἀρχίζει με τὴ μάχη τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1389) κατὰ τῶν Τούρκων μέχρι τὸ 1955. Περιέχει τραγούδια γιά τὸν Σκεντέρμπεη, τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1847 κατὰ τῶν Τούρκων, τὴν Ἐθνικὴ Ἀλβανικὴ Ἀναγέννηση, τὴν Ἀνεξαρτησία (1912), τὸν Πρῶτο καὶ Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τὴ σοσιαλιστικὴ περίοδο.
 Σημειώσεις με ἱστορικό, ἔθνογραφικό, γλωσσικό, καλλιτεχνικό χαρακτήρα. Λεξιλόγιο καὶ εὔρετήρια.
 Στὴν εἰσαγωγή (γραμμικὴ ἀπὸ τὸ συγγραφέα καὶ τὸν Ζ. Σάκο) ἀναφέρονται τὰ γνωρίσματα τοῦ εἶδους, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τους (σχετίζονται με τὴ μακρόχρονη ἱστορία τῶν Ἀλβανῶν καὶ τὸν ἀγῶνα τους γιά ἐλευθερία), οἱ καλλιτεχνικές τους ἀξίες.
 Περιέχει καὶ θρύλους (σὲ πεζὸ λόγο) γιά τὸν Σκεντέρμπεη καὶ τραγούδια γιά τὴς ἑλληνοαλβανικές σχέσεις σὲ διάφορες ἐποχές.
33. **Zojzi, Rrok.** Një vështrim etnografik mbi traditat e lundrimit në Shqipëri, «Buletin i Shkencave Shoqërore», Tiranë, 1956, nr. 4, f. 149-192 [‘Ἐθνογραφικὴ ἀνασκόπηση γιά τὴς παραδόσεις ναυσιπλοίας στὴν Ἀλβανία...].
 Τὸ ἱστορικό τῆς ναυσιπλοίας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους (Ἰλλυριοί). Ἡ συνέχεια τῆς παράδοσης. Ἡ τεχνολογία κατασκευῆς μέσωσιν ναυσιπλοίας. Τὰ κυριότερα κέντρα ναυπηγίας καὶ λαϊκῆς παράδοσης. Τὰ κυριότερα λιμάνια καὶ ἡ κατασκευὴ τους. Τὸ ἔθνικὸ στοιχεῖο καὶ οἱ ἐξωτερικές ἐπιρροές. Λέξεις καὶ φράσεις με ἐπαγγελματικὸ χαρακτήρα.
 Σχῆματα καὶ φωτογραφίες.
 Περίληψη στὰ γαλλικά.
 Στοιχεῖα ἀπὸ τὴς παραλίας τῆς Β. Ἠπείρου.
34. **Këngë dhe valle (botim muzikor)** —, Ministria e Arësimit dhe e Kulturës, Tiranë, 1957, 184 f. [Τραγούδια καὶ χοροὶ (μουσικῆ), ἔκδ. Ἰπουργεῖο Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ...].
 Μουσικὴ (σὲ πεντάγραμμο) ἐκλεκτῶν τραγουδιῶν καὶ χορῶν ἀπὸ διάφορες περιοχές (καὶ

ἀπὸ τῆ Βόρειο Ἠπειρο). Ἐκδοσὴ μὲ ἐκλαικτικὸς σκοποὺς, γι' αὐτὸ χωρὶς τὶς ἀνάλογες ἐπιστημονικὲς ἀπαιτήσεις: δὲν ὑπάρχουν ἐνδείξεις, ἡ μουσικὴ δίνεται ὄχι ἀπὸ πιστὲς ἡχογράφησεις ἀλλὰ ἀπὸ μνήμης.

Χωρὶς ὄνομα συγγραφέα.

35. **Popa, Theofan.** Onufri, piktor i madh shqiptar i shekullit XVI, «Buletin i Institutit të Shkencave - Shkenecat shoqërore», Tiranë, 1 / 1957, f. 44-47 [ἽΟ ἽΟνούφριος, μεγάλος ἄλβανὸς ζωγράφος τοῦ 16ου αἰώνα...].

Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ζωγράφου, σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους εἰκονογράφους—. Οἱ ἐργασίες του σὲ ἐκκλησίες τοῦ Μ π ε ρ ἶ τ ι κ.ἄ. Οἱ καλλιτεχνικὲς τους ἀξίες (ἐκτιμᾶται ἰδιαιτέρως τὸ ἰδιότυπο κόκκινο χρῶμα τους). Τὸ ἔθνικὸ καὶ λαϊκὸ στοιχεῖο.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

36. **Sako, Zihni - Harito, Ketj - Haxhihasani, Qemal.** Fjalë të urta të popullit tonë, botim i Universitetit Shtetëror (Sektori i Folklorit), Tiranë 1958, 224 f. [Παροιμίες τοῦ λαοῦ μας, ἔκδοσὴ Κρατικοῦ Πανεπιστημίου (Τμῆμα Λαογραφίας)...].

Ἐκλογὴ παροιμιῶν καὶ παροιμιαικῶν φράσεων (γύρω στὶς 3.500) ἀπὸ διάφορες περιοχὲς, καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἠπειρο (ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις γιὰ κάθε παροιμία).

Κοινωνιολογικοθεματικὴ κατάταξη («Ἡ πατρίδα», «τὸ Κόμμα», «Ἡ πίστη», «Παροιμιαικὲς φράσεις», «Νέες παροιμίες» κ.ἄ.).

Στὴν εἰσαγωγὴ δίνεται ὁρισμὸς τῶν παροιμιῶν, τὸ περιεχόμενό τους, ὑπογραμμίζεται ἡ ἀρχαιότητα καὶ ἡ ἐξέλιξή τους, οἱ καλλιτεχνικὲς ἀξίες, ἡ δομὴ, οἱ σχέσεις μὲ παροιμίες ἄλλων λαῶν.

Βιβλιογραφία καὶ λεξιλόγιο.

37. **Sokoli, Ramadan.** Prozodia dhe metrika jonë popullore, «Nëndori», Tiranë, 8, 9 / 1958, f. 177-227, 159-203 [Ἡ δημοτικὴ μας προσωδία καὶ μετρική...].

Ἡ ὑπεροχὴ τροχαϊκῶν ρυθμῶν στὴν ἄλβανικὴ γλῶσσα καὶ ποίηση. Ἡ ἀνάγκη μέτρησης τῶν δημοτικῶν στίχων λαμβάνοντας ὑπόψη τὴ μελωδία τους. Οἱ κυριότεροι στίχοι (ὄχτασύλλαβος, ἐξασύλλαβος, δωδεκασύλλαβος), οἱ δευτερεύοντες καὶ ἡ δομὴ τους. Παραδείγματα ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἠπειρο) καὶ διάφορα εἶδη τραγουδιῶν.

38. **Haxhihasani, Qemal.** Kërkime dhe vëzhgime folklorike në rrethin e Përmetit, «Buletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës - Shkenecat Shoqërore», Tiranë, 1 / 1959, f. 118-158 [Λαογραφικὲς ἔρευνες καὶ ἐπιτηρήσεις στὴν ἐπαρχία τῆς Πρεμετῆς...].

Οἱ ἔθνογραφικὲς περιοχὲς τῆς Πρεμετῆς. Τὰ ἐπαγγέλματα. Ἐθιμα τοκετοῦ καὶ γάμου. Ἱεροτελεστίες. Γιορτές. Τραγοῦδια ποὺ τὰ συνοδεύουν. Ἱστορικὰ, λυρικὰ τραγοῦδια καὶ μπαλάντες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

39. **Mustafa, Ikbale.** Motive popullore shqiptare tekstili e trikotazhi, botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Etnografisë, Tiranë, 1959, 105 f. [Ἑλληνικά δημοτικά μοτίβα ύφαντικῶν καὶ πλεκτῶν, ἔκδοση Κρατικοῦ Πανεπιστημίου τῶν Τιράνων, Ἰνστιτούτο Ἱστορίας καὶ Γλωσσολογίας, Τμῆμα Ἐθνογραφίας...].
Λεύκωμα μὲ 5 σελ. εἰσαγωγή καὶ 100 σελ. στίτσα ἔγχρωμα μὲ μοτίβα ύφαντικῶν καὶ πλεκτῶν ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειρο. Στὴν εἰσαγωγή γίνεται σύντομη γενικὴ ἀνασκόπηση τῶν θεμάτων. Ἐπεξηγήσεις.
Ἐκδοση καὶ στὰ γαλλικά (Les motifs populaires albanais de textile et de tricotage, 1959) καὶ στὰ ἀγγλικά (Albanian Motives. Textiles and Needlework, 1959).
40. **Sako, Zihni.** Folklori shqiptar, «Historia e letërsisë shqipe», botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Letërsisë, Tiranë, 1959, vëll. I, f. 3-136 [Ἡ ἄλβανικὴ λαογραφία, «Ἡ ἱστορία τῆς ἄλβανικῆς λογοτεχνίας», ἔκδοση τοῦ Κρατικοῦ Πανεπιστημίου τῶν Τιράνων, Ἰνστιτούτο τῆς Ἱστορίας καὶ Γλωσσολογίας, Τμῆμα Λογοτεχνίας...].
Ἐνα εἶδος εἰσαγωγῆς στὴ λαογραφία. Προορίζεται γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῆς Φιλολογικῆς Σχολῆς. Θέματα: Ἡ λαογραφία ὡς ἐπιστήμη. Ἡ ἱστορία τῆς ἄλβανικῆς λαογραφίας. Ἡ δημοτικὴ ποίηση: θρυλική, ἱστορικὴ, λυρική. Ὁ πεζὸς λόγος: παραμύθια, θρύλοι, ἀνέκδοτα, παροιμίες, ἀινίγματα. Ἐξετάζεται κυρίως τὸ περιεχόμενό τους ἀπὸ μαρξιστικὴ ἀποψη. Διακρίνονται: προοδευτικὴ καὶ ὀπισθοδρομικὴ (ἀντιδραστικὴ) λαογραφία.
Ἀναφέρεται καὶ ἡ λαογραφία τῆς Β. Ἡπέιρου (Ν. Ἀλβανίας).
41. **Sokoli, Ramadan.** Polifonia jonë popullore, «Buletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës - Shkencat Shoqërore», 3/1959, f. 117-156. [Ἡ λαϊκὴ μᾶς πολυφωνία...].
Γενικὴ ἀνασκόπηση. Περιοχὲς ἐπιβίωσης τῆς πολυφωνίας (Ν. Ἀλβανία, ἀριστερὰ τοῦ ποταμοῦ Σκουμπίνι), εἶδη τῆς (λιάπικη, τόσκικη), κυριαρχία τῆς πεντατονικῆς κλίμακας.
καὶ ἄλλα γνωρίσματα τῆς πολυφωνίας. Οἱ ἐπαρχιακὲς ἰδιωτικίες. Οἱ ρυθμοί. Οἱ τύποι. Ὁ ἔθνικὸς τῆς χαρακτῆρας.
Μουσικὰ παραδείγματα.
Περὶληψη στὰ γαλλικά.
42. **Xhaçka, Vasil.** Lindja e martesë në Devoll, «Buletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës - Shkencat Shoqërore», Tiranë, 1 / 1959, f. 199-208 [Ὁ τοκετὸς καὶ ὁ γάμος στὸ Ντεβόλι...].
Παραδοσιακὰ ἔθιμα τοῦ τοκετοῦ καὶ τοῦ γάμου στὴν περιοχή τοῦ Ντεβόλι (Κορυτσά). Ποιὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν ἐπιζήσει. Διαφορὲς κατὰ τὶς θρησκείες (μουσουλμάνοι καὶ ὀρθόδοξοι Χριστιανοί).
Περὶληψη στὰ γαλλικά.

43. **Xhaçka, Vasil.** Disa zakone të festave kalendarike në Devoll, «Buletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës - Shkencat Shoqërore», Tiranë, 3 / 1959, f. 268-274 [Μερικά έθιμα τών λαϊκών γιορτών τής χρονιάς στο Ντεβόλι...].

Προπολεμικά έθιμα τών όρθοδόξων στα χωριά του Ντεβόλι (Κορυτσά) σε σχέση με τις γιορτές: Πρωτοχρονιά, Μέρα τής "Ανοιξης (1 Μάρτη), 'Αποκριές, "Αι-Γιώργης, "Αι-Γιάννης, Λάζαρος, Πάσχα, Θεοφάνεια κ.ά. έθιμα σε σχέση με το θάνατο και με τόν "Άγιο τής οικογένειας.

Περίληψη στα γαλλικά.

44. **Zojzi, Rrok - Mborja, Dhimitër.** Arti popullor në Shqipëri (Kostume. Takstile— Punime në metal e në dru. Banesa), botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Etnografisë, Tiranë, 1959, 114 f. [‘Η δημοτική τέχνη στην ‘Αλβανία (κοστούμια, όφαντικά, έργασίες σε ξύλο και μέταλλο, οίκια...].

Εισαγωγή (10 σ.). Έπεξηγήσεις 100 σ. έγχρωμα σκίτσα και ίχνογραφίες σχετικά με τα παραπάνω θέματα.

Παραδείγματα από διάφορες περιοχές, και από τη Β. ‘Ηπειρο.

‘Εκδοση και στα γαλλικά: L'art populaire en Albanie, 1959.

45. **Gjata, Trim.** Mbi krijimin e gjuhës nacionale muzikore dhe disa çështje të studimit të folklorit, «Nëndori», Tiranë, 9 / 1960, f. 154-182 [Για τή δημιουργία τής έθνικης μουσικής γλώσσας και μερικά προβλήματα τής μελέτης τής λαογραφίας...].

Σάν τόν καλύτερο δρόμο δημιουργίας τής έθνικης μουσικής γλώσσας αναφέρει τή μελέτη και χρήση τής δημοτικής μουσικής. Συνιστά ιδιαίτερα, μεταξύ άλλων, τή πολυφωνία και τή λαογραφία τών νοτιών περιοχών (Μπουζεκιά, Αύλώνα, ‘Αργυρόκαστρο κ.ά.) σάν ιδιότυπη και με μεγάλες δυνατότητες.

46. **Sokoli, Ramadan.** Ritmika e muzikës sonë popullore, «Nëndori», Tiranë, 2 / 1960, f. 86-116 [Οί ρυθμοί τής δημοτικής μας μουσικής...].

‘Ο πλοῦτος και ή ποικιλία τών ρυθμών. Σχέση τών μουσικών και γλωσσικών ρυθμών. ‘Η κυριαρχία τροχαϊκών και διπλών ρυθμών. ‘Εθνικές και έπαρχιακές ιδιοτυπίες. Παραδείγματα από διάφορες περιοχές και διάφορα είδη τραγουδιών.

‘Αναφορές και στη μουσική τής Νότιας ‘Αλβανίας, ιδιαίτερα στην πολυφωνία.

47. **Fico, Agron.** Kërkime folklorike në krahinë e Zagorisë, «Buletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës - Shkencat Shoqërore», Tiranë, 2 / 1961, f. 135-155 [Λαογραφικές έρευνες στην περιοχή τής Ζαγοριάς...].

Καθορισμός τής Ζαγοριάς σάν ιδιαίτερης έθνογραφικής περιοχής (στά ΒΔ. του ‘Αργυροκάστρου). Λίγα ιστορικά και έθνογραφικά δεδομένα. Τα έπαγγέλματα. ‘Ο ρόλος τής ξενιτιάς. Οί γιορτές και ίεροτελεστίες. ‘Ο χριστιανικός τους χαρακτήρας (οί Ζαγοριτές είναι

όλοι Χριστιανοί ὀρθόδοξοι). "Εθιμα γάμου. Τραγούδια σχετικά μὲ τις γιορτές. "Άλλα τραγούδια: μπαλάντες, ιστορικά, λυρικά. "Ο δημοτικός πεζὸς λόγος (παραμύθια κ.ά.). "Ο ἔθνικος (ἀλβανικός) χαρακτήρας τῆς ζαγορίτικης λαογραφίας καὶ οἱ ἐπαρχιακὲς ἰδιοτυπίες. Περιορισμένα δεδομένα γιὰ τὴ μουσικὴ (πολυφωνία). Παραδείγματα.

"Η διατριβὴ ἔχει μορφή ἐκθεσης λαογραφικῆς ἀποστολῆς.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

48. **Haxhihasani, Qemal - Luka, Kolë.** Chansonnier populaire albanais, botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Folklorit, Tiranë, 1961, 104 p. [Άλβανικὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἔκδοση Κρατικοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων, Ἰνστιτούτο Λαογραφίας...].

"Ανθολογία ἀλβανικῆς δημοτικῆς ποίησης, μεταφρασμένης στὰ γαλλικά. Συμπεριλαμβάνει τραγούδια διαφόρων εἰδῶν (θρυλικά, ιστορικά, μπαλάντες, λυρικά) ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Β. "Ηπειρο (ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις).

Στὴν εἰσαγωγή ὑπογραμμίζονται: ὁ πλοῦτος, τὸ περιεχόμενο, οἱ καλλιτεχνικὲς ἀξίες, οἱ σχέσεις μὲ τὴν ποίηση ἄλλων λαῶν, οἱ ἔθνικὲς ἰδιοτυπίες τῆς ἀλβανικῆς δημοτικῆς ποίησης, τὰ κριτήρια ἐκλογῆς τραγουδιῶν, ὁ σκοπὸς τῆς ἀνθολογίας.

49. **Sako, Zihni - Fico, Agron - Harito, Keti - Haxhihasani, Qemal.** Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912), I, botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Folklorit, Tiranë, 1961, 562 [Παλιὸι συλλέκτες ἀλβανικῆς λαογραφίας (1635-1912), τόμ. I, ἔκδοση Κρατικοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων, Ἰνστιτούτο Λαογραφίας...].

"Υλικά πού ἔχουν συλλέξει καὶ ἐκδώσει οἱ: Frank Bardhi (114, παροιμίες ἀπὸ τὸ «Dictionarium latinoepiroticum, Roma, 1635), Χειρόγραφο τοῦ Κιέουτι — Ἰταλία — 1737 μὲ 18 δημοτικὰ τραγούδια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ «Τριομερήτικος γαμπρός»), Vuk St. Karaxhiç (Χειρόγραφο μὲ 13 τραγούδια, ἔκδ. ἀπὸ τὸν ἀλβανολόγο γλωσσικὸ Ν. Jokli), Zef Krispi (Memorie storiche..., 1853), J. G. von Hahn (Albanesischen Studien, 1854, μὲ ὕλικά συλλεγμένα στὴ Β. "Ηπειρο), C. H. T. Reinhold (Noctes pelasgicae..., 1855 — συλλ. ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες τῆς Ἰθῆρας, Σπέτσες, Πόρου), J. de Rada (Rapsodie d'un poema albanese, 1866), D. Camarda (Appendice al Saggio di Gramatologia comparata sulla lingua albanese, Prato, 1866), G. Jubany (Raccolta di canti popolari ... albanesi, Trieste, 1871), A. Dozon (Manuel de la langue chkipe ou albanaise, 1879 — λαογραφικὰ τῆς Π ρ ε μ ε τ ῆ ς), J. U. Jarnik (Prispevky ku poznání nářečí Albánskyh, Praga, 1883), H. Pedersen (Albanesische Texte mit Glossar, Leipzig, 1895 — συλλογὴ ἀπὸ τὴ Β. "Ηπειρο, κυρίως ἀπὸ τὸ χωριὸ Μ ο υ ρ σ ἰ).

Εἰσαγωγή γιὰ τὸ ἱστορικὸ, τὲς ἀξίες κάθε συλλέκτη καὶ τὴ συμβολὴ του, γιὰ τὰ κριτήρια ἔκδοσης.

Παραμελοῦνται τὰ ὕλικά μὲ θρησκευτικὸ καὶ «ἀντιδραστικὸ» χαρακτήρα.

50. **Sako, Zihni - Haxhihasani, Qemal.** Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912), II, botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, In-

stituti i Folklorit, Tiranë, 1961, 370 f. [Παλιοὶ συλλέκτες τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας (1635-1912), τόμ. II, ἔκδοση Πανεπιστημίου Τιράνων, Ἰνστιτούτο τῆς Λαογραφίας...].

Λαογραφικὰ πού ἔχει συλλέξει ὁ Thimi Mitko (Εὐθύμιος Μῆτκος) ἀπὸ τὴν Κορυτσά. Ὅρισμένα ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο (Ἡ ἀλβανικὴ μέλισσα, 1878: περιέχει παροιμίες, θρυλικά, ἱστορικὰ καὶ λυρικά τραγούδια, παραμύθια, αἰνίγματα κ.ἄ., μὲ προέλευση κυρίως ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο). Ἄλλα εἶναι χειρόγραφα του (Ἡ μικρὴ μέλισσα, χειρόγραφο ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ ἀλβανολόγου J. U. Jarnik, οἱ ἐπιστολές του).

Παραμέληση θρησκευτικῶν καὶ «ἀντιδραστικῶν» λαογραφικῶν.

Εἰσαγωγή γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Μῆτκο. Θεωρεῖται ὄχι μονάχα σὰν λαογράφος (θεμελιωτὴς τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας) ἀλλὰ καὶ γνήσιος πατριώτης καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς ἡγέτες τῆς Ἐθνικῆς Ἀλβανικῆς Ἀναγέννησης.

51. **Sako, Zihni - Haxhihasani, Qemal - Fico, Agron.** Për Partinë shqipe mali, botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Folklorit, Tiranë, 1961, 136 f. [Γιὰ τὸ κόμμα — βουνίσιον ἀετό, ἔκδοση Κρατικοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων, Ἰνστιτούτο τῆς Λαογραφίας...].

«Δημοτικὰ» τραγούδια γιὰ τὸ Κόμμα Ἐργασίας ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο (ὑπάρχουν ἐνδείξεις), ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἴδρυσής του ὡς τὸ 1961.

Σημειώσεις γιὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα.

Εἰσαγωγή γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι γύρω ἀπὸ τὸ Κόμμα καὶ τὸν ἡγέτη του.

52. **Gjergji, Andromaqi.** Provē për një studim etnografik të fshatit Rëmbec (Korçë), «Etnografia Shqiptare», Tiranë, I / 1962, f. 193-250 [Δοκίμιο ἐθνογραφικῆς μελέτης τοῦ χωριοῦ Ρεμπέτσι (Κορυτσά), στὸ «Ἀλβανικὴ Ἐθνογραφία», I / 1962...].

Τὸ ἱστορικὸ τοῦ χωριοῦ κατὰ τὸν 19^ο καὶ 20^ο αἰῶνα (πῶς ἔγινε τσιφλίκι, οἱ ἰδιοχτῆτες, ἡ ἀρχὴ τῶν καπιταλιστικῶν σχέσεων). Ἡ γεωργία — ὁ κυριότερος κλάδος τῆς οἰκονομίας (γεωργικὰ ἐργαλεῖα, γεωργικὲς δουλειές, ἀποδοτικότητα, σιτηρά, κτηνοτροφία, ψάρεμα). Ἡ οἰκονομικο-κοινωνικὴ ζωὴ. Ἡ ξενιτιά. Οἰκία. Φορεσιές. Διατροφή. Οἰκογένεια.

Περίληψη στὰ γαλλικὰ καὶ ρώσσικα.

53. **Gjergji, Andromaqi.** Kodiku i kishave të fshatit Rëmbec (Korçë), «Bulletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës - Shkencat Shoqërore», Tiranë, 3 / 1962, f. 193-203 [Ὁ κώδικας τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωριοῦ Ρεμπέτσι (Κορυτσά)...].

Τὸ περιεχόμενο τοῦ κώδικα (σύντομα), οἱ σημειώσεις τοῦ ὁποῦ ἀνήκουν στὰ χρόνια 1815-1902. Ἡ γῆ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰ σύνορά της. Τὰ σύνορα τοῦ χωριοῦ. Πῶς δημιουργήθηκε τὸ τσιφλίκι τοῦ Ρεμπέτσι. Φέρνονται ἀποσπάσματα ἀπὸ τίς σελ. 19, 24, 37-38, 65, 179.

Περίληψη στὰ γαλλικὰ.

54. **Haxhihasani, Qemal.** Këngë popullore historike (1878-1912), botim i

Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Folklorit, Tiranë, 1962, 184 f. [Ίστορικά δημοτικά τραγούδια (1878-1912), έκδοση Κρατικού Πανεπιστημίου Τιράνων, Ίνστιτούτο τῆς Λαογραφίας...].

Ἐκλογή ἱστορικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν γιὰ γεγονότα τῆς περιόδου 1878-1912 (Ἑλληνική Ἀναγέννηση): ὁ Σύνδεσμος τῆς Πιρσρέν, τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου, ἡ ἀπόκρουση τῶν Τούρκικων ἐκκαθαριστικῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ προσπάθειες γιὰ τὴ «διαφύλαξη τῶν ἐθνικῶν ἐδαφῶν», οἱ ἐξεγέρσεις κατὰ τῶν Τούρκων στὰ 1881-82, 1885, 1904-1912, οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι, ἡ Ἀνεξαρτησία τοῦ 1912.

Τὰ περισσότερα τραγούδια προέρχονται ἀπὸ τὴ Βόρεια καὶ Μέση Ἀλβανία, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἀρκετὰ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο (ὑπάρχουν ἐνδείξεις). Ὅρισμένα ἀναφέρονται στὸν «ἐλληνικὸ σωβινισμό» (γεγονότα τοῦ 1878, 1897, 1912).

Εἰσαγωγή: ὁ πλοῦτος, ὁ ρεαλισμός, τὸ πατριωτικὸ πνεῦμα κ.ἄ. τῶν τραγουδιῶν.

55. **Haxhihasani, Qemal.** Thimi Mitko, Ἐκδ. Οἶκος «Naim Frashëri», Tiranë, 1962, 110 f. [Ὁ Εὐθύμιος Μήτκο...].

Ἡ Ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κορυτσαίου Ε. Μήτκο σὰν λαογράφου, ἔθνογράφου, πολιτικοῦ, παράγοντα τῆς Ἀλβανικῆς Ἐθνικῆς Ἀναγέννησης. Ἐκτιμᾷ ἰδιαίτερα τὰ πατριωτικὰ του (ἀλβανικὰ) αἰσθήματα, τὴ λαογραφικὴ του ἐργασία μὲ πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα ἐνὸς ὁπαδοῦ τῆς ρομαντικῆς Σχολῆς. Κατακρίνει τὴν ἰδέα του γιὰ ἓνα ἑλληνο-αλβανικὸ κράτος. Βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα γιὰ τὶς ἐργασίες τοῦ Μήτκο.

56. **Kono, Kristo.** Mbi disa këngë popullore karakteristike të rrethit të Korçës, «Korça e Re», Tiranë, 3 / 1962, f. 85-89 [Γύρω ἀπὸ μερικὰ χαρακτηριστικὰ δημοτικά τραγούδια τῆς ἐπαρχίας Κορυτσᾶς...].

Σύντομη μουσικὴ ἀνασκόπηση: ὁμοφωνικὰ καὶ πολυφωνικὰ τραγούδια. Τὰ κυριότερα χαρακτηριστικὰ τῆς πολυφωνικῆς μουσικῆς. Τραγούδια ἀστικά (τραγουδιοῦνται μόνον στὴν πόλη Κορυτσᾶ). Σχέσεις μὲ τὰ τραγούδια ἄλλων ἐπαρχιῶν (ἰδιαίτερα Κολίωνα καὶ Πογρὰδέτσι). Παραδείγματα.

57. **Sako, Zihni - Haxhihasani, Qemal - Fico, Agron.** Mbledhës të hershëm të folklorit shqiptar (1635-1912), III, botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Folklorit, Tiranë, 1962, 600 f. [Παλιὸι συλλέκτες τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας (1635-1912), τόμ. III, έκδοση Κρατικοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων, Ίνστιτούτο τῆς Λαογραφίας...].

Ἐπανεκδόση συλλογῶν ἀπὸ: Spiro Dine (Valët e Detit — Τὰ κύματα τῆς θάλασσας, 1908, μὲ λαογραφικὰ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο — ὁ Ντίνε ἦταν ἀπὸ τὸ Βυθκούκι τῆς Κορυτσᾶς), Vincenzo Prenushi (Kangë popullore gëgnishte — Δημοτικὰ γκέγκικα τραγούδια, 1911), Fiamuri i Arbërit, 1883-1887 (περιοδ. «Ἡ σημαία τῆς Ἀρβανιτιᾶς», ἐκδ. J. de Rada - Καλαβρία), K. A. Shapkarev (στὸ «Zbornik ot bëllgarski narodni umotvorenia», II, 77, Σόφια, 1892), «Shqipëria», 1897 (ἐφημ. «Ἡ Ἀλβανία»), «Albania, 1897-1909 (Ἡ ὕλη προέρχεται κυρίως ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο), καθὼς καὶ ἀπὸ ἄλλες ἐφημερίδες, περιοδικὰ κλπ.

58. **Sokoli, Ramadan.** Folklori ynë dramatik, «Nëndori», Tiranë, 1 / 1962, f. 84-138 [‘Η δραματική μας λαογραφία...].

‘Η έννοια τοῦ ὄρου «δραματικὴ λαογραφία» (δημοτικὸ θέατρο, παιχνίδια, καρναβάλια). Τὰ εἶδη κατὰ τὰ ἐπαγγέλματα (γεωργία, κτηνοτροφία, κυνήγι, ὑπαλληλία), τὸ χαρακτῆρα τοῦ συγκριτισμοῦ (μονάχα λόγος, λόγος καὶ μουσική, λόγος καὶ χορὸς κ.ἄ.), τὸ χρονο (καρναβάλια Πρωτοχρονιάς, Ἀποκριῶν, Ἀνοιξῆς). Ἐπαρχιακὲς ἰδιαιτητείες.

Τὰ παραδείγματα φέρνονται κυρίως ἀπὸ τὸ Βορρά, ἀλλὰ ἀναφέρονται καὶ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ Νότο.

59. **Zojzi, Rrok.** Ndamja krahinore e popullit shqiptar, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, I / 1962, f. 16-94, botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Etnografisë. [‘Η ἐπαρχιακὴ διανομὴ τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ ... ἐκδ. Κρατικοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων, Ἰνστιτούτο Ἱστορίας καὶ Γλωσσολογίας, Τμῆμα Ἐθνογραφίας].

‘Η ἀνάγκη καθορισμοῦ τῶν ἀλβανικῶν ἐθνογραφικῶν περιοχῶν. Μεγάλια συγκροτήματα περιοχῶν ποὺ συνέβαλαν στὴ δημιουργία τοῦ ἔθνους τῶν Ἀλβανῶν. I. ‘Η Γκεγκεριά καὶ οἱ περιοχὲς τῆς (ἢ κυρίως Γκεγκεριά, τὸ Ντουκαγκίνι, ἡ Βόρεια ὄρεινὴ περιοχὴ — ἡ Malësia, ἡ ΒΔ. πεδινὴ περιοχὴ. II. ‘Η Τ ο σ κ α ρ ι ἄ, ἡ Μ ο υ ζ ε κ ι ἄ, ἡ Λ ι α π ο υ ρ ι ἄ (στὴν τελευταία συμπεριλαμβάνεται τὸ ΝΔ. τμῆμα καὶ ἡ Τ σ α μ ο υ ρ ι ἄ).

4 χάρτες.

Περίληψη στὰ γαλλικὰ καὶ ρωσικὰ.

60. **Dojaka, Abaz.** Enë dhe orendi të Labërisë, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, II / 1963, f. 50-80 [Τὰ ἀγγεῖα καὶ τὰ ἐπιπλα τῆς Λ ι α π ο υ ρ ι ἄς...].

Τὰ σύνορα τῆς περιοχῆς ἀπὸ ἐθνογραφικὴ ἀποψη. Περιγραφή μέσων «τῆς ἐστίας», προετοιμασίας τοῦ ψωμοῦ, φαγητοῦ, γιὰ νερό, γιὰ ἀποθήκευση καὶ διαφύλαξη γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων, μέσα φωτισμοῦ καὶ ὕπνου, χειρόμυλος, ξύλινο χαβάνι (γουδί), ντουμπέκι.

Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικὰ καὶ ρωσικὰ.

61. **Gjergji, Andromaqi.** Provë për një studim etnografik në kooperativën bujqësore «Shkëndia» në rrethin e Korçës, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, II / 1963, f. 81-109 [Δοκίμιο γιὰ μία ἐθνογραφικὴ μελέτη στὸ γεωργικὸ συνεταιρισμὸ «S h k ë n d i a» στὴν ἐπαρχία Κορυτσᾶς...].

Τὸ ἱστορικὸ τοῦ συνεταιρισμοῦ, θεμελιωμένου τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1948. ‘Η οἰκονομία τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἡ ἐξέλιξη τῆς γεωργίας, ὁ τρόπος ὀργάνωσης τῆς δουλειᾶς. ‘Η οἰκογενειακὴ ζωὴ καὶ ἡ διατροφή. Οἰκία. ‘Η μορφωτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ. ‘Ο ρόλος τοῦ Κόμματος. Γενικὴ ἐξέλιξη.

Φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικὰ καὶ ρωσικὰ.

62. **Mitrushi, Llambrini.** Dasma në lalët e Myzeqesë, «Etnografia Shqipta-

re», Tiranë, Π / 1963, f. 175-218 [‘Ο γάμος στους Λιάλιους (Χριστιανούς) τῆς Μ ο υ ζ ε κ ι ᾶ ς...].

‘Η εθνογραφική περιοχή τῆς Μουζακιάς καὶ τὰ σύνορά της. ‘Ο πληθυσμός. ‘Η ἀρραβάνα. Παραδείγματα συμβολαίων ἀρραβάνας ἀπὸ τὸν 19ο αἰώνα. Τὰ προικιά. ‘Ο καθαρισμὸς τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου. ‘Η ἔκθεση τῆς προίκας. Τὸ στόλισμα τῆς νύφης, ἡ φορεσιά της. ‘Ιεροτελεστίες καὶ τελετῆ.

Φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικὰ καὶ ρωσικὰ.

63. **Sako, Zihni - Kodra, Ziaudin - Ndocaj, Filip - Panajoti, Jorgo.** Folklor shqiptar, Seria I - Proza popullore, vëll. i parë, Tiranë, 450 f., botim i Institutit të Folklorit (Universiteti Shtetëror i Tiranës) [‘Αλβανική λαογραφία, Σειρά I - Δημοτικοὺς πεζοὺς λόγους, τόμ. πρῶτος ... ἔκδοση ‘Ινστιτούτου Λαογραφίας (Κρατικὸ Πανεπιστήμιο Τιράνων)].

Κείμενα ποὺ ἔχουν συλλεχθεῖ καὶ ἐκδοθεῖ παλαιότεν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ 1854. Κατάταξη κατὰ τὸν συλλέκτη: G. J. von Hahn (ύλικὰ ἀπὸ τῆ Β. ‘Ηπειρο), H. Pedersen, A. Dozon (B. ‘Ηπειρο), J. U. Jarnik, J. de Rada, A. Dozon (B. ‘Ηπειρο), G. Meyer (B. ‘Ηπειρο) κλπ. ‘Ο τόπος συλλογῆς σημειώνεται σὲ ξεχωριστὸ πίνακα.

Στὴν εἰσαγωγὴ γίνεται λόγος γενικὰ γιὰ τοὺς μύθους, παραμύθια, θρύλους, τὸν πλοῦτο καὶ τὸ ρόλο τους, τὶς ἀξίες τους, τὰ κριτήρια ἐκδόσεώς τους.

64. **Agolli, Nexhat - Bogdani, Ramazan.** Njohuri të përgjithshme rreth valleve popullore shqiptare, botim i Shtëpisë Qendrote të Krijimtarisë popullore, Tiranë, 1964, 72 f. të shaptilografuara [Γενικὴ ἀνασκόπηση γύρω ἀπὸ τοὺς δημοτικοὺς ἀλβανικοὺς χορούς, ἔκδ. Κεντρικῆς ‘Εστίας Λαϊκῆς Δημιουργίας...].

Τί εἶναι οἱ δημοτικοὶ χοροί, ὁ πλοῦτος καὶ ὁ ρόλος τους. Τὰ εἶδη τῶν χορῶν κατὰ τὸ γένος τῶν χορευτῶν, τὸ περιεχόμενον, τὴ δομὴ τους καὶ τὸν τρόπο ἐρμηνείας. ‘Ο χορὸς, ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ. Οἱ ρυθμοὶ τῶν χορῶν. ‘Επαρχιακὲς ἰδιοτυπίες.

‘Αναφέρονται καὶ χωριὰ τῆς Β. ‘Ηπείρου.

Τὸ βιβλίο ἔχει ἐκλαϊκευτικὸ χαρακτήρα.

65. **Bihiku, Ikbal.** Qilima shqiptarë, botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Historisë dhe i Gjuhësisë, Sektori i Etnografisë, Tiranë, 1964, 115 f. [‘Αλβανικοὶ τάπητες, ἔκδ. Κρατικοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων, ‘Ινστιτούτο ‘Ιστορίας καὶ Γλωσσολογίας, Τμῆμα ‘Εθνογραφίας].

Σύντομη εἰσαγωγὴ γραμμὴν ἀπὸ τὸν ἐθνογράφο Rr. Zojzi: Χαρακτηριστικὰ τῶν ἀλβανικῶν ταπητῶν. ‘Ονομασίες. Προέλευση, τεχνολογία. Καλλιτεχνικὲς ἀξίες. Μετάφραση τῆς εἰσαγωγῆς στὰ γαλλικὰ καὶ ἀγγλικά.

108 σελ. Ἐγχρωμὲς ἰχνογραφίες μὲ τάπητες κλπ. ἀπὸ τὴν Γ κ ὀ ρ α, Κ ο ρ υ τ σ ᾶ, Κοσσυφοπέδιο, Κούκσι, Λ ι α π ο υ ρ ι ᾶ, Σκόδρα, Τίρανα.

66. **Dheri, Eftim - Daiu, Mexhit - Haxhihasani, Qemal.** Këngë popullore, botim i Universitetit Shtetëror të Tiranës, Instituti i Folklorit, Tiranë, 1964, 136 f. [Δημοτικά τραγούδια, έκδ. Κρατικού Πανεπιστημίου Τιράνων, 'Ινστιτούτο Λαογραφίας...].
 'Εκλογή δημοτικῶν τραγουδιῶν διαφόρων ειδῶν, ἐποχῶν καὶ περιοχῶν. 'Αρκετὰ προέρχονται ἀπὸ τὴ Β. 'Ηπειρο (ὑπάρχουν ἐνδείξεις).
 Δίνεται τὸ κείμενο (ἢ ποίηση) καὶ ἡ μουσικὴ (σὲ νότες) κάθε τραγουδιοῦ. Κατάταξη κατὰ τὸ εἶδος. 'Αναφέρονται: ὁ συλλέκτης ὁ τραγουδιστής, ὁ τόπος συλλογῆς, ὁ μεταγραφέας μουσικῆς, ὁ ἀριθμὸς τῆς ταινίας ἡχογράφησης.
 Σύντομη εἰσαγωγή γιὰ τὰ κριτήρια ἐκλογῆς, σύνταξης καὶ μουσικῆς μεταγραφῆς.
67. **Pepo, Petraq.** Materiale për historinë e krahinës së Himarës në vitet 1785-1788, «Studime Historike», Tiranë, 3 / 1964, f. 127-144 [Δεδομένα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς περιοχῆς Χειμάρρας κατὰ τὰ ἔτη 1785-1788...].
 Περιγραφή τῆς περιοχῆς Χ ε ι μ ἄ ρ ρ α ς. 'Η οἰκονομία της. Οἱ φορεσιές. Τὸ κυνήγι. Κοινωνικὴ ὀργάνωση. 'Ο βαθμὸς ἀνεξαρτησίας. Τὰ ὄπλα.
 Τὰ συμπεράσματα βασίζονται σὲ ἱστορικὰ ντοκουμέντα, ἀτομικὲς μαρτυρίες καὶ πληροφορίες.
68. **Sokoli, Ramadan.** Kangët rituale në të kremtet vjetore të popullit tonë, «Studime Filologjike», Tiranë, 4 / 1964, f. 163-199 [Τὰ τελετουργικὰ τραγούδια σὲ γιορτὲς τῆς χρονιάς τοῦ λαοῦ μας...].
 Ποιές εἶναι οἱ γιορτὲς. 'Η ἀρχαιότητά τους καὶ ἡ ἐπιρροή τῆς ἐκκλησίας. Οἱ σκοποὶ τους. Τὰ τραγούδια ποῦ τίς συνοδεύουν. 'Η σημασία τους. Οἱ καλλιτεχνικὲς ἀξίες καὶ ἡ μουσικὴ τους. 'Ο ἐθνικὸς τους χαρακτήρας καὶ ἐπαρχιακὲς ἰδιουτυπίες.
 Παραδείγματα κυρίως ἀπὸ τὴ Βόρεια 'Αλβανία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο 'Ηπειρο.
 Περὶληψὴ στὰ γαλλικά.
69. **Domi, Mahir.** Sotir Kolea (1872-1945), «Nëndori», Tiranë, 9 / 1965, f. 131-146 [Ὁ Σωτῆρ Κολέα ...].
 Τὸ λαογραφικὸ καὶ γλωσσολογικὸ ἔργο τοῦ Σ. Κολέα, ἰδιαίτερα τὸ βιβλίον του «Goja e popullit» (1944). 'Εκτιμᾷ τὴν ἀφοσίωσή του στὴ λαογραφία καὶ τὴ συλλεκτικὴ του ἐργασία, τὸν κατακρίνει γιὰ τὴν παραποίηση τῶν λαογραφικῶν ὑλικῶν.
 'Ο Κολέα ἔχει ἀσχοληθεῖ κυρίως μὲ τὴ λαογραφία τῆς Β. 'Ηπείρου (στὰ ἀλβανικά).
70. **Dheri, Eftim - Daiu, Mexhit - Mustaqi, Arsen.** Këngë popullore dashurie, Tiranë, 1965, botim i Instituti të Folklorit, 90 f. [Δημοτικά ἐρωτικὰ τραγούδια ... έκδ. 'Ινστιτούτου Λαογραφίας...].
 'Εκλογή δημοτικῶν ἐρωτικῶν τραγουδιῶν ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Β. 'Ηπειρο (στὰ ἀλβανικά). Γιὰ κάθε τραγούδι σημειώνονται: οἱ τραγουδιστές, ὁ συλλέκτης, ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος συλλογῆς, ὁ μεταγραφέας τῆς μουσικῆς, ὁ ἀριθμὸς ταινίας ἡχογράφησης —.
 Δίνεται ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ (μὲ νότες).
 Σύντομη εἰσαγωγή γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τίς ἀξίες τῶν τραγουδιῶν, γιὰ τὰ κριτήρια ἐκλογῆς, σύνταξης καὶ μουσικῆς μεταγραφῆς.

71. **Gjergji, Andromaqi.** Veshja e popullit në qytetin e Korçës gjatë shekullit XIX, «Studime Historike», Tiranë, 3 / 1965, f. 167-173 [‘Η ένδυμασία τοῦ λαοῦ στὴν πόλη Κορυτσά κατὰ τὸν 19ο αἰώνα...].
 Ἐνδοχρῆσται φορεσιές (φουστάνελα, ντολαμάς, γούνα). Γυναικεῖα ρούχα. Διαφορὲς στὶς φορεσιές Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων. Ταξικὲς διακρίσεις. Ἡ ἐξέλιξη ὀρισμένων ἐξαρτημάτων. Τὰ ὕλικά κατασκευῆς τῶν ρούχων. Ἡ ἐπιρροή τῆς ἀστικῆς φορεσιᾶς στὰ χωριά.
 Φωτογραφίες.
 Περίληψη στὰ γαλλικά.
72. **Mitrushi, Llambrini.** Kodiku i manastirit të Shën Kozmait, «Studime Historike», Tiranë, 3 / 1965, f. 175-182 [‘Ο κώδικας τοῦ Μοναστηρίου Ἁγίου Κοσμά...].
 Περιγραφή τοῦ κώδικα τοῦ Μοναστηρίου Ἁγίου Κοσμά στὸ χωριὸ Κοκλόνας (Φίερι), κώδικας ποὺ συμπεριλαμβάνει 317 συμβόλαια γάμου. Μετάφραση ἑνὸς ἀπ’ αὐτὰ στὰ ἄλβανικά. Σύγκριση μὲ ἔθιμα γάμου ποὺ ἔχουν ἐπιζήσει (ὁ κώδικας εἶναι γραμμένος ἑλληνικά).
 Περίληψη στὰ γαλλικά.
73. **Pepo, Petraq.** Kodiku i madh i Korçës si burim historik, «Konferenca I e Studimeve Albanologjike», Tiranë, 1965, f. 530-536 [‘Ο μεγάλος Κώδικας τῆς Κορυτσᾶς ὡς ἱστορικὴ πηγή, «Ἡ πρώτη Συνδιάσκεψη Ἀλβανολογικῶν μελετῶν»...].
 Δεδομένα γιὰ τὴν Κορυτσά καὶ περίληψη τοῦ κώδικα. Ἡ ὀργάνωση τῶν Χριστιανῶν. Ἡ οἰκονομικὴ τους ζωὴ. Οἱ σχέσεις μὲ τοὺς φεουδάρχες τῆς περιοχῆς. Ἡ παιδεία καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Χριστιανῶν. Κανονισμοὶ ἐπαγγελμάτων. Ἀποφάσεις τῆς χριστιανικῆς κοινότητος. Ὁ κώδικας εἶναι γραμμένος στὴν ἑλληνική.
74. **Sako, Zihni.** Rreth disa elementeve të përbashkëta ndërkombëtare në përrallat shqipe dhe veçoritë e tyre kombëtare, «Konferenca I e Studimeve Albanologjike», Tiranë, 1965, f. 315-321 [Γύρω ἀπὸ ὀρισμένα κοινὰ διεθνή στοιχεῖα στὰ ἄλβανικά παραμύθια καὶ οἱ ἐθνικὲς τους ἰδιοτυπίες, «Ἡ πρώτη Συνδιάσκεψη Ἀλβανολογικῶν μελετῶν»...].
 Ἡ ἀνάγκη συγκριτικῶν μελετῶν στὸ πεδίο τῶν παραμυθιῶν. Λίγα γιὰ τὸ ἱστορικὸ καὶ τὰ μειονεκτήματά τους. Κοινὰ διεθνή στοιχεῖα στὰ ἄλβανικά παραμύθια: Ἡ Λευκὴ Πεντάμορφη, ὁ Δράκος, ἡ Σταχτομάρα, ὁ Κοντορεβουόλης. Τὸ κοινὸ καὶ ἐθνικὸ στοιχεῖο.
 Ἡ σύγκριση γίνεται κυρίως μὲ τὰ παραμύθια βαλκανικῶν λαῶν.
 Τὰ περισσότερα παραδείγματα ἔχουν παρθεῖ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο.
75. **Sokoli, Ramadan.** Folklori muzikor shqiptar (Morfologjia), botim i Institutit të Folklorit, Tiranë, 1965, 284 f. [Ἡ ἄλβανικὴ μουσικὴ λαογραφία (Ἡ μορφολογία), ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].
 Ἡ ἀνάγκη μελέτης τῆς δημοτικῆς μουσικῆς. Τὸ ἱστορικὸ της καὶ οἱ δυσκολίες.

Ἡ ποικιλία τῆς ἀλβανικῆς δημοτικῆς μουσικῆς καὶ τὰ εἶδη τῆς (ὁμοφωνία, πολυφωνία). Οἱ τύποι κάθε εἶδους ἀπὸ μορφολογική (δομική) ἀποψη. Οἱ περιοχὲς χρήσης τους.

Ἡ πολυφωνία τῆς Νοτίου Ἀλβανίας καὶ οἱ ἐπαρχιακὲς ιδιοτυπίες τῆς. Τὸ προπεντατονικό καὶ πεντατονικό σύστημα. Ὁ ρόλος τοῦ κάθε τραγουδιστῆ. Ἡ ἀρχαιότητα. Ἡ ἐπιρροή σὲ ἄλλους λαοὺς.

76. **Strazimiri, Gani.** Disa tipare të arkitekturës së qytetit të Beratit, «Konferenca I e Studimeve Albanologjike», Tiranë, 1965, f. 555-561 [Χαρακτηριστικὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῆς πόλης Μπεράτι, «Ἡ Πρῶτη Συνδιάσκεψη Ἀλβανολογικῶν μελετῶν...»].

Λίγα γιὰ τὸ ἱστορικὸ τοῦ Μπεράτι οὔ. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν διαφόρων συνοικιῶν. Τὸ κέντρο τῆς πόλης. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς πόλης κατὰ τὸν 18ο καὶ 19ο αἰῶνα. Ἱεροὶ χῶροι. Λαϊκὲς οἰκίαι. Ὁ ρόλος τῆς σκάλας. Κοινὰ στοιχεῖα μὲ οἰκίαι ἄλλων πόλεων καὶ χωριῶν. Σκίτσα, φωτογραφίες, πίνακες.

77. **Zojzi, Rrok.** Mbi veshjet tradicionale të popullit tonë, «Studime Historike», 4 / 1965, f. 143-158 [Γύρω ἀπὸ τὶς παραδοσιακὲς φορεσιὲς τοῦ λαοῦ μας...].

Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐνδυμασιῶν. Ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου «ἐθνικὴ ἐνδυμασία». Ταξινομησιὴ σύμφωνα μὲ τὸ ὕλικὸ κατασκευῆς, τὸ κόψιμο, τὸ ράψιμο. Δύο βασικὰ εἶδη: μὲ γούνα, μὲ τζουμπλέτα. Ἡ μορφολογία καὶ οἱ παραλλαγές τους: ἡ φουστανέλα, τὰ ποτούρια. Ἡ προέλευση τῶν δύο εἰδῶν (τύπων): ὁ τύπος μὲ γούνα εἶναι θρακο-ιλλυρικὸς, ὁ τύπος μὲ τζουμπλέτα ἀνήκει στὸν κρητικο-μυκηναϊκὸ πολιτισμὸ.

78. **Çabej, Eqrem.** Albanesische Volkskunde, «Südost-Forschungen», Band. XXV, 1966, f. 333-387 [Ἡ ἀλβανικὴ λαογραφία...].

Ἡ ἀνάγκη μελέτης τῶν λαογραφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν, σὰν ἔνδειξη ἱστορικῶν σχέσεων.

Ὁ πλοῦτος, οἱ ἀξίες, ἡ ἐθνικὴ ιδιοτυπία, τὰ εἶδη τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας. Οἱ σχέσεις τῆς μὲ βαλκανικὲς κ.ἀ. χῶρες. Ἡ ἰδιαίτερη σημασία τῶν ἀλβανο-ἑλληνικῶν λαογραφικῶν σχέσεων (δύο ἀπὸ τοὺς πιδ ἀρχαίους λαοὺς τῶν Βαλκανίων). Οἱ μέθοδοι καὶ πορεῖαι συγκριτικῶν μελετῶν.

Ἔχει δυτικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸν ὄρο «λαογραφία» (συμπεριλαμβάνει καὶ τὴν ἐθνογραφία).

Πολλὰ παραδείγματα καὶ ἀναφορὲς στὴ βορειοηπειρωτικὴ λαογραφία.

79. **Dojaka, Abaz.** Dasma çame, «Studime Historike», Tiranë, 2 / 1966, f. 129-141 [Ὁ τσάμικος γάμος...].

Οἱ συμφωνίες πρὸ τοῦ γάμου. Ὁ προζεντήης. Ἡ συνάντησις τῆς ἀπόφασις γάμου. Ἡ προίκα. Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου (τὰ κυριότερα στιγμιότυπα). Κοινὰ στοιχεῖα μὲ ἄλλες περιοχὲς τῆς Ἀλβανίας καὶ ιδιοτυπίαι.

Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου σὰν ἔνδειξη ἀλβανικῆς ἐθνικότητος.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

80. **Dheri, Eftim - Daiu, Mexhit - Mustaqi, Arsen.** 250 këngë popullore dasme, Botim i Institutit të Folklorit, Tiranë, 1966, 168 f. [250 δημοτικά τραγούδια γάμου, έκδ. 'Ινστιτούτου Λαογραφίας...].
 'Ανθολογία δημοτικῶν τραγουδιῶν γάμου με τὴν ποίηση καὶ τὴ μουσικὴ τους (σὲ νότες). Προέρχονται ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο.
 Ταξινομήση σύμφωνα με τὶς φάσεις τῆς τελετῆς τοῦ γάμου. Γιὰ κάθε τραγούδι σημειώνονται: ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος συλλογῆς, ὁ συλλέκτης, ὁ πληροφορητῆς, ὁ μουσικογράφος, ὁ ἀριθμὸς τῆς ταινίας ἠχογράφησης τοῦ τραγουδιοῦ.
 Στὴ σύντομη εἰσαγωγή ὑπογραμμίζεται ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τοῦ εἶδους, τὰ κριτήρια ἐκλογῆς καὶ μεταγραφῆς τῶν τραγουδιῶν.
81. **Dheri, Eftim - Daiu, Mexhit - Mustaqi, Arsen.** Këngë për Partinë, Botim i Institutit të Folklorit, Tiranë, 1966, 162 f. [Τραγούδια γιὰ τὸ Κόμμα, έκδ. 'Ινστιτούτου Λαογραφίας...].
 Περιέχει δημοτικὰ τραγούδια με τὴν ποίηση καὶ μουσικὴ τους (σὲ νότες) γιὰ τὸ Κόμμα Ἐργασίας Ἀλβανίας. Ἔχουν παρθεῖ ἀπὸ ἠχογραφήσεις στὴν ὑπαιθρο, ἀλλὰ ἡ αὐθεντικότητά τους εἶναι ὑποπτη.
 Τὰ τραγούδια προέρχονται ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο.
82. **Elezi, Ismet.** Sur la vendetta en Albanie, «Studia Albanica», Tiranë, 1 / 1966, f. 305-318 [Γύρω ἀπὸ τὴ βεντέτα (ἐκδίκηση) στὴν Ἀλβανία...].
 Οἱ αἰτίες καὶ οἱ ἀρχὲς τῆς βεντέτας. Τὰ αἴτια τῆς μακροζωίας της στὴν Ἀλβανία. Ὁ ταξινὸς της χαρακτήρας. Δεδομένα ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο, γιὰ τὴ βεντέτα. Ἡ ἐξάλειψή της στὴν Ἀλβανία.
83. **Harito, Keti.** Folklor shqipar. Seria I - Proza pullore, vëllimi III. Botim i Institutit të Folklorit, Tiranë, 1966, 580 f. [Ἡ Ἀλβανικὴ Λαογραφία. Σειρὰ I - Ὁ πεζὸς λόγος, τόμ. III. Ἐκδοσὴ Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].
 Ὁ τρίτος τόμος τῆς πρώτης σειρᾶς (Πεζὸς λόγος) τῆς γενικῆς ἐκδοσης «Ἡ Ἀλβανικὴ λαογραφία». Περιέχει παραμῦθια ποὺ ἔχει συλλέξει ἡ Καίτη Χαρίτου σὲ διάφορες περιοχές, μεταξὺ τῶν ὁποίων: Κορυτσά, Ἀργυροκάστρο, Ἀγ. Σαράντα, Μουζεκιά.
 Κατάταξη κατὰ τὸν ἀφηγητῆ. Παραλλαγές. Λεξιλόγιο, εὐρετήρια.
84. **Panajoti, Jorgo.** Erë e tokës shqiptare (Ndikimi i folklorit te Çajupi), «Drita», 27.3.1996 [Ἄρωμα ἀλβανικῆς γῆς (Ἡ ἐπιρροὴ τῆς λαογραφίας στὸν Τσαγιούπι)...].
 Ἡ ἐπιρροὴ τῆς λαογραφίας (μνημείων λόγου) στὸν ποιητῆ Ἀντὼν Ζάχο-Τσαγιούπι ἀπὸ τὴ Σέπερ τοῦ Ἀργυροκάστρου (ἀλβανόφωνος καὶ παράγοντας τῆς Ἀλβανικῆς Ἐθνικῆς Ἀναγέννησης). Ἐπιρροὴ σὲ θέματα, πνοή, πρόσωπα, γλώσσα, προσωδία. Ὁ Τσαγιούπι θεωρεῖται κάτι σὰν καλλιεργημένος ραψωδός.

85. **Sako, Zihni - Kodra, Ziaudin - Ndocaj, Filip - Harito, Ketj - Panajoti, Jorgo.** Folklori shqiptar, Seria I - Proza popullore, vëllimi II, lotim i Institutit të Folklorit, Tiranë 1966, 580 f. [‘Η Ἀλβανική Λαογραφία. Σειρὰ I - Δημοτικὸς πεζὸς λόγος, τόμ. II, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...]. Τόμος τῆς πρώτης σειρᾶς (Δημοτικὸς πεζὸς λόγος) τῆς γενικῆς ἐκδόσεως «Ἡ Ἀλβανικὴ Λαογραφία».
- Περιέχει παραμύθια ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο) ποὺ εἶχαν συλλέξει Ἀλβανοὶ καὶ ξένοι λαογράφοι.
- Κατάταξη κατὰ τὸν συλλέκτη, τὸν ἀφηγητὴ καὶ τὸ θέμα. Δίνονται καὶ παραλλαγές.
- Λεξιλόγιο καὶ εὐρετήρια.
86. **Sako, Zihni - Kodra, Ziaudin - Ndocaj, Filip - Harito, Ketj - Panajoti, Jorgo.** Folklori shqiptar, Seria I - Proza popullore, vëllimi IV, botim i Institutit të Folklorit, Tiranë 1966, 616 f. [‘Η Ἀλβανικὴ Λαογραφία. Σειρὰ I - Δημοτικὸς πεζὸς λόγος, τόμ. IV, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...]. Δημοτικὰ παραμύθια ἀπὸ διάφορες περιοχὲς, καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο (Α Ὑ λ ὶ ν α, Κ ο ρ υ τ σ ἄ, Ἄ γ. Σ α ρ ἄ ν τ α κ.ἄ.).
- Κατάταξη κατὰ τοὺς συλλέκτες, τοὺς ἀφηγητὲς καὶ τὸ θέμα. Παραλλαγές.
- Λεξιλόγιο καὶ εὐρετήρια.
87. **Sokoli, Ramadan.** Veglat muzikore të popullit shqiptar, botim i Shtëpisë Qendrore të Krijimitarisë Popullore, Tiranë 1966, 164 f. [Τὰ μουσικὰ ὄργανα τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ, ἔκδ. Κεντρικῆς Ἑστίας Λαϊκῆς Δημιουργίας...]. Ἡ βαρύτητα τῆς ὑπόθεσης καὶ τὸ ἱστορικὸ της. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τῶν μουσικῶν ὀργάνων. Τὰ εἶδη τους: χορδῶφωνα, μεμβρανῶφωνα, ἰδιῶφωνα, ἀερόφωνα.
- Τεχνολογία. Μουσικὴ περιγραφή. Τόπος χρήσης. Λαϊκὲς ὀρχήστρες. Ἱστορικὴ καὶ συγκριτικὴ ἀνασκόπηση.
- Ἀναφέρονται καὶ περιγράφονται ὄργανα τοῦ βορειοηπειρωτικοῦ χώρου (αὐλός, δίαυλος, κλαρίνο, βιολί, λαβούτο, μπακλαμάς κ.ἄ.).
- Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.
88. **Haxhihasani, Qemal.** Tregime dhe këngë popullore për Skënderbeun, botim i Institutit të Folklorit, Tiranë 1967, 288 f. [Δημοτικὰ διηγήματα καὶ τραγούδια γιὰ τὸν Σκεντέρπεη, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...]. Ἐκτενὴς ἐκδόση δημοτικῶν διηγημάτων (θρύλων, παραδόσεων, ἀπομνημονευμάτων) καὶ τραγουδιῶν γιὰ τὸν Σκεντέρπεη (Γεώργιον Καστριώτη), τὴν ἐποχὴ καὶ τοὺς συμπολεμιστὲς του, τὰ τοπωνύμια ποὺ σχετίζονται μὲ τὸ ὄνομά του.
- Ἡ ὕλη προέρχεται κυρίως ἀπὸ τὴ Βόρεια καὶ Μέση Ἀλβανία, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτες τῆς Ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο (Σ π ἄ τ η, Π ο γ ρ α δ ἔ τ σ ι, Γ ρ ἄ μ σ ι, Α Ὑ λ ὶ ν α).
- Εἰσαγωγή γιὰ τὸν Σκεντέρπεη καὶ τὸ ἱστορικὸ του ἔργο, γιὰ τὴν ἀπεικόνισή του στὴ λαογραφία σὰν στρατάρχη, πολιτικοῦ, τουρκοκτόνου κ.ἄ., γιὰ τὴν ἀναλογία ἱστορικῆς

και καλλιτεχνικής αλήθειας, για τους λόγους ύπεροχής των διηγημάτων σε σύγκριση με τὰ τραγούδια.

Λεξιλόγιο και εύρετήρια.

89. **Sako, Zihni.** Balada shqiptare e murimit dhe elementet e saj të përbashkëta me motërzime ballkanike, «Studime Filologjike», Tiranë, 2 / 1967, f. 87-92 [‘Η άλβανική μπαλάντα του έντοιχισμού και τὰ κοινά της στοιχεῖα με βαλκανικὲς παραλλαγές...].

Σύντομο ιστορικό τῶν μελετῶν. Κριτική ἀνασκόπηση. ‘Η διάδοση τῆς μπαλάντας στὴν Ἄλβανία και οἱ τύποι της. Τὴν μπαλάντα θεωρεῖ ἀλβανικῆς προέλευσης, γιατί: ὑπάρχει ἀνάλογος θρύλος στὰ ἀλβανικά ἀπὸ τὸν 16ον αἰώνα, ἡ Ἔρτα, για τὸ γεφύρι τῆς ὁποίας γίνεται λόγος, κατοικοῦνταν ἀπὸ Ἄλβανούς, ὑπάρχουν πολλὰ ἀλβανικά ἔθνογραφικά στοιχεῖα.

Ἔκδοση και στὰ γαλλικά (Elements balkaniques communs dans la rite de la balade d’emmurement), στὸ «Studia Albanica», 2/1966, p. 207-213.

90. **Agolli, Nexhat.** Elemente të përbashkëta në fushën e valleve popullore si shprehje e unitetit kombëtar, «Konferenca II e Studimeve Albanologjike», vëllimi III, Tiranë, 1968, f. 43-48 [Κοινὰ στοιχεῖα στὸ πεδίο τῶν χορῶν σὰν ἔκφραση τῆς ἔθνικῆς ἐνότητας...].

Παράλληλα με τὶς ἐπαρχιακὲς ἰδιοτυπίες, στοὺς χορούς ὑπάρχουν και κοινὰ στοιχεῖα πὸ μαρτυροῦν για ἔθνικη ἐνότητα: στὴ δομὴ (ἀσύμμετρη), τὸν τρόπο σύνδεσης τῶν χορευτῶν, τοὺς ρυθμούς, τὸ μέλος κ.ἄ.

Γίνεται σύγκριση βορειοηπειρωτικῶν χορῶν με χορούς τῆς Μέσης και Βόρειας Ἄλβανίας. Ἡ ἔθνικη ἰδιοτυπία τῶν χορῶν.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

91. **Çabej, Eqrem.** Gestälte des Albanischen Folksglaubens, «Studien zur Sprachwissenschaft und Kulturkunde», Innsbruck 1968, f. 279-287 [Πρόσωπα τῆς ἀλβανικῆς δημοτικῆς δαιμονολογίας...].

Σύντομο ιστορικό παρόμοιων σπουδῶν. Ἐξέταση προσώπων με ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον: γίγαντες, νάνοι, μοῖρες, ἡ Λευκὴ Πεντάμορφη. Τὰ χαρακτηριστικά τους. Τὸ ὄνομά τους ἀπὸ γλωσσολογική (ἔτυμολογική) ἀποψη. Ὄνόματα με ἀλβανική, ἰνδοευρωπαϊκὴ και ξένη ρίζα. Σύγκριση με τὰ ἀνάλογα βαλκανικά και παγκόσμια πρόσωπα. Ἐθνικὴ ἰδιοτυπία.

Ἐπανεκδοση στὰ ἀλβανικά με περίληψη στὰ γαλλικά στὸ «Gjurmine Albanologjike- Folklor dhe Etnologji», Prishtinë, II/1974 και στὸ «Çështje të folklorit shqiptar», 1/1982.

92. **Dalipi, H.** Mendime për këngët e Himarës, «Zëri i Vlorës», 20.6.1968 [Στοχασμοὶ για τὰ τραγούδια τῆς Χειμάρρας...].

Ἡ πατριωτικὴ (ἀλβανική) πνοὴ τῶν τραγουδιῶν τῆς Χειμάρρας (στὰ ἀλβανικά). Ἡ ποικιλία, οἱ ἀξίες, τὸ περιεχόμενο. Τὰ χαρακτηριστικά τῆς χειμαρρώτικης πολυφωνίας. Διακεκριμένοι ραψωδοὶ και τραγουδιστὲς (Νέτσιο Μούκα κ.ἄ.). Τὰ τραγούδια σὰν ἀπόδειξη τῆς ἀλβανικότητας τῶν Χειμαρριωτῶν.

93. **Gjidede, Pavlo.** Një vështrim mbi ninullat e Lumit të Vlorës, «Konferenca II e Studimeve Albanologjike», vëllimi III, Tiranë, 1968, f. 69-75 [Ανασκόπηση γύρω από τὰ νανουρίσματα τοῦ Λιούμι ι Βλιώρες...].
 Ὁ πλοῦτος, ἡ ποικιλία, οἱ ἀξίες τῶν νανουρισμάτων τῆς περιοχῆς Λιούμι ι Βλιώρες (Ποτάμι τῆς Αὐλώνας) — Αὐλώνας.
 Οἱ ἱστορικές, ἐθνογραφικές, καλλιτεχνικές τους ἀξίες. Ἡ ταξικὴ πνοή. Ὁ πατριωτισμὸς τους. Ἡ ἐξέλιξή τους.
94. **Harito, Keti.** Folklori Shqiptar. Gjëegjëza. Botim i Institutit të Foklorit, Tiranë 1968, 546 f. [Ἀλβανικὴ Λαογραφία, Αἰνίγματα. Ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].
 Τὸ βιβλίο ἀνήκει στὴ γενικὴ ἔκδοση «Ἡ Ἀλβανικὴ Λαογραφία». Περιέχει 1500 αἰνίγματα ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο Ἡπειρο (ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις).
 Ταξινόμηση κατὰ τὸ ἀντικείμενο ποὺ πρέπει νὰ ὑπονοηθεῖ («Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὰ μέρη τοῦ σώματος», «Ζῶα καὶ πτηνά», «Ἐργαλεῖα δουλειᾶς», «Μέσα ἐπικοινωνίας», «Φυτὰ» κ.ἄ.). Δίνονται καὶ παραλλαγές.
 Στὴν εἰσαγωγὴ (γραμμμένη ἀπὸ τοὺς Ζ. Σάκο καὶ Καίτη Χαρίτου) γίνεται λόγος γιὰ τὸ ρόλο τῶν αἰνιγμάτων, τὸν πλοῦτο τους, τὸ περιεχόμενο, τὶς καλλιτεχνικές ἀξίες, τὴν προσωπία, τὸν ταξικὸ χαρακτήρα, τὴν ἐξέλιξή τους.
 Λεξιλόγιο καὶ εὐρετήρια.
95. **Kruta, Beniamin.** Vështrim rreth këngës popullore polifonike të burrave në krahinën e Myzeqesë, «Studime Filologjike», Tiranë, 3 / 1968, f. 161-206 [Ανασκόπηση τῶν δημοτικῶν πολυφωνικῶν τραγουδιῶν ἀντρῶν τῆς Μουζεκιᾶς...].
 Ὁ πλοῦτος, οἱ ἀξίες καὶ ἡ ποικιλία τῶν τραγουδιῶν. Ἡ ὑπεροχὴ τῆς πολυφωνίας. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πολυφωνίας (μιμητικὸς χαρακτήρας). Οἱ τύποι τῶν τραγουδιῶν ἀπὸ μουσικολογικὴ ἄποψη. Τὸ προπεντατονικὸ καὶ πεντατονικὸ σύστημα. Οἱ ρυθμοί. Ἡ δομὴ καὶ ἐξέλιξη τῶν τραγουδιῶν. Διαφορὲς μετὰ τὰ τραγούδια τῶν γυναικῶν. Ἐπαρχιακὲς ἰδιοτυπίες. Μουσικὰ παραδείγματα. Περὶληψη στὰ γαλλικά.
96. **Kuçuli, Harilla.** Mbi disa aspekte të satirës dhe të humorit në Labëri, «Konferenca II e Studimeve Albanologjike», vëllimi III, Tiranë 1968, f. 25-29 [Γύρω ἀπὸ μερικές ταξικὲς ἀπόψεις τῆς σάτιρας καὶ τοῦ χιοῦμορ στὴ Λαποριᾶ...].
 Ἡ σάτιρα καὶ τὸ χιοῦμορ τῆς λιάπικης λαογραφίας. Ἡ ταξικὴ τῆς πνοή: σκωπτικὴ διάθεση κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ λαοῦ (φεουδάρχες, ἀντιλαϊκοὶ ἐξουσιοκράτες, κυβερνητικοί, χωροφύλακες, ἐκμεταλλεῦτες, ρεβιζιονιστὲς κ.ἄ.). Ἐκφραστικὰ μέσα σάτιρας.
97. **Mustaqi, Arsen.** Nga gjiri i popullit dole (këngë popullore për ushtrinë), botim i Institutit të Folklorit, Tiranë, 1968, 184 f. [Ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ

λαοῦ βγῆκες (Δημοτικά τραγούδια γιὰ τὸ στρατό), ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].

Συλλογὴ «δημοτικῶν τραγουδιῶν» γιὰ τὸ «Λαϊκὸ Στρατό» καὶ τὸν ἡγέτη του Ἐ. Χότζα, ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο (ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις). Μεταξὺ ἄλλων ὑπάρχουν κείμενα γιὰ τὴν «ἐλληνικὴ μοναρχοφασιστικὴ εἰσβολή» τοῦ Αὐγούστου 1949. Λίγα τραγούδια μὲ τὴ μουσικὴ τους (σὲ νότες). Σύντομη εἰσαγωγή.

98. **Mustaqi, Arsen. Skënderbeu në gojën e popullit, «IO Korriku», Tiranë, 1, 6/ 1968, f. 2, 23** [Ἐκεντέρμπες στὴ λαϊκὴ παράδοση...].

Ἐθνικὸς ἥρωας τῆς Ἀλβανίας Γεώργιος Καστριώτης-Σκεντέρμπες σὲ παλιὰ καὶ σύγχρονα δημοτικὰ δημιουργήματα (κυρίως ποίηση). Τὰ παραδείγματα παίρνονται κυρίως ἀπὸ τὴ Βόρεια, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴ Νότια Ἀλβανία.

99. **Mustaqi, Arsen - Kruta, Beniamin - Dheri, Eftim - Daiu, Mexhit. Këngë popullore historike, botim i Institutit të Foklorit, Tiranë 1968, 224 f.** [Ἱστορικὰ δημοτικὰ τραγούδια, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].

Ἐκλογὴ ἀλβανικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μὲ τὴν ποίηση καὶ τὴ μουσικὴ τους (σὲ νότες) ἀπὸ διάφορες περιοχές (καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο) καὶ καιροῦς. Ταξινομησὴ χρονολογικῆ.

Γιὰ κάθε τραγούδι σημειώνονται: ὁ τόπος καὶ χρόνος συλλογῆς, ὁ συλλέκτης, ὁ μεταγραφεὴς τῆς μουσικῆς, ὁ ἀριθμὸς τῆς ταινίας ἠχογράφησης.

Σύντομη εἰσαγωγή γιὰ τὸν πλοῦτο τοῦ εἴδους αὐτοῦ τραγουδιῶν, γιὰ τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς, ἔκδοσης καὶ μουσικῆς μεταγραφῆς.

100. **Panajoti, Jorgo. Tradita gojore për rolin e gruas në edukimin e brezit të ri, «Studime Filologjike», Tiranë, 4 / 1968, f. 163-171** [Ἡ δημοτικὴ παράδοση γιὰ τὸ ρόλο τῆς γυναίκα στὴ διαπαιδαγώγηση τῆς νέας γενεᾶς...].

Ἡ θέση τῆς γυναίκα στὴν οἰκογένεια. Ἡ ἐκτίμησή της σὰν μάνας, γυναίκα, ἀδερφῆς. Ὁ ρόλος της γιὰ τὴ διαπαιδαγώγηση τῶν παιδιῶν καὶ νέων σύμφωνα μὲ τὴ λαογραφία. Ἡ ἐξάρτηση τοῦ ρόλου αὐτοῦ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ κατάσταση τῆς γυναίκα. Οἱ τρόποι ἐξάσκησης τοῦ ρόλου ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ νανουρίσματα, τὰ λογοπαίγνια, τὰ παραμῦθια κ.ἄ.

Τὰ περισσότερα παραδείγματα παίρνονται ἀπὸ τὴν ἱστορία καὶ λαογραφία τῆς Β. Ἠπέιρου.

101. **Panajoti, Jorgo. Populli për rolin e masave në aksionin historik që udhëhoqi Skënderbeu, «Bashkimi», 11.1.1968** [Ἐ λαὸς γιὰ τὸ ρόλο τῶν πλατιῶν μαζῶν στὸ ἔργο ποὺ καθοδήγησε ὁ Σκεντέρμπες...].

Ἡ θέση τῶν πλατιῶν μαζῶν, ἐκτὸς τοῦ Σκεντέρμπες, στὴ δημοτικὴ ποίηση καὶ στὸ δημοτικὸ πεζὸ λόγο. Ὁ ρόλος τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων σὰν στρατιωτῶν τοῦ Σκεντέρμπες, ἐφοδιαστές, βοηθοί, σύμβουλοι. Ὁ Σκεντέρμπες σὰν ἐκπρόσωπος τῶν συμφερόντων τους κατὰ τὸν ἀντισοβιετικὸ πόλεμο καὶ τὸ πολιτικὸ-κοινωνικὸ του ἔργο. Τὸ ἱστορικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ στοιχεῖο στὴ λαογραφία τῆς ἐποχῆς.

102. **Sako, Zihni - Haxhihasani, Qemal - Mustaqi, Arsen. Na ndrit ylli i Partisë, botim i Institutit të Foklorit, Tiranë 1968, 114 f.** [Μᾶς φωτίζει τὸ ἄστρο τοῦ Κόμματος, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].

Ἐκλογή «δημοτικῶν τραγουδιῶν» ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειρο (ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις), γιὰ τὸ ΚΕΑ καὶ τὸν ἡγέτη του.

103. **Sako, Zihni - Haxhihasani, Qemal - Panajoti, Jorgo.** Këngë dhe tregime popullore për gruan, botim i Institutit të Folklorit, Tiranë 1968, 117 f. [Δημοτικὰ τραγούδια καὶ διηγήματα γιὰ τὴ γυναίκα, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].

Τραγούδια, παραμύθια, θρύλοι, ἀνέκδοτα, παροιμίες ποὺ ὑπογραμμίζουν τὸ θετικὸ ρόλο τῆς Ἀλβανίδας γυναίκας στὴν ἱστορική, πολιτική, κοινωνική, οικονομική καὶ οἰκογενειακὴ ζωὴ. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειρο.

Στὴ σύντομη εἰσαγωγή ἐξετάζεται ἡ μορφὴ τῆς γυναίκας στὴν ἀλβανικὴ λαογραφία.

104. **Sako, Zihni - Haxhihasani, Qemal - Panajoti, Jorgo.** Këngë dhe tregime popullore për punën, botim i Institutit të Folklorit, Tiranë 1968, 112 f. [Δημοτικὰ τραγούδια καὶ διηγήματα γιὰ τὴ δουλειά, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].

Τραγούδια, παραμύθια, θρύλοι, ἀνέκδοτα, παροιμίες, αἰνίγματα διαφόρων εἰδῶν καὶ ἐποχῶν ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἐργασία, τὸ ρόλο, τὴν ἀνάγκη, τὴ συστηματικότητά της καὶ ποὺ κατακρίνονται ἢ τεμπελιά, ἢ ἀταξία κ.ἄ.

Ἡ ὕλη προέρχεται ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειρο (ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις).

Σύντομη εἰσαγωγή γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τῆς ἐργασίας στὴν ἀλβανικὴ λαογραφία.

Λεξιλόγιο καὶ εὔρετήρια.

105. **Selimi, Skënder.** Vallja partizane, «Konferenca II e Studimrve Albanologjike», vëll. III, Tiranë 1968, f. 49-54 [Ἄο παρτιζάνικος χορὸς...].

Πότε καὶ τί χόρευαν οἱ παρτιζάνοι. Ὁ ὄρος «παρτιζάνικος χορὸς». Ὁ δημοτικὸς χορὸς σὰν βάση τοῦ παρτιζάνικου. Ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίηση τοῦ χοροῦ αὐτοῦ. Τὰ νέα στοιχεῖα ποὺ δίνουν μιὰ κάποια ἄλλη πνοή.

Περὶληψὴ στὰ γαλλικά.

106. **Dojaka, Abaz.** Pozita e gruas në familje e në shopëri në krahinë e Zagories, «Studime Historike», Tiranë, 1 / 1969, f. 41-49 [Ἡ θέση τῆς γυναίκας στὴν οἰκογένεια καὶ στὴν κοινωνία στὴν περιοχὴ τῆς Ζαγοριᾶς...].

Ἡ ξενιτιά καὶ ἡ ἀπομάκρυνση τῶν ἀντρῶν τῆς Ζαγοριᾶς (Ἄρ γ υ ρ ό κ α σ τ ρ ο). Οἱ δυσκολίες τῶν γυναικῶν γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς. Ἡ ὑποδούλωση τῶν γυναικῶν. Οἱ ἀλλαγές μετὰ τὸ Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ἡ ἀνάγκη πλήρους χειραφέτησης τῆς γυναίκας. Περὶληψὴ στὰ γαλλικά.

107. **Gjergji, Andromaqi.** Elemente të përbashkëta të veshjes së fiseve të ndryshme ilire dhe vazhdimësia e tyre në veshjet tona popullore, «Studime Historike», Tiranë, 2 / 1969, f. 145-154 [Κοινὰ στοιχεῖα στὶς φορεσιές τῶν διαφόρων ἰλλυρικῶν φυλῶν καὶ ἡ συνέχειά τους στὶς δημοτικὲς μας φορεσιές...].

Οι φορεσιές τῶν Ἰλλυριῶν σύμφωνα με τὰ ἀρχαιολογικά δεδομένα. Ἰδιαιτέρη ἐξέταση ὀρισμένων ἐξαρτημάτων: τὸ μακρὸν ποικάμισο (dalmatica), ἡ χλαμύδα, τὸ κατσούλι (cuculus), τὸ κεφαλομάντιλο, ἡ φουστανέλα. Ἀνάλογα στοιχεῖα στὶς σημερινὲς φορεσιές. Σύγκριση με φορεσιές ἄλλων λαῶν. Ἀλληλοεπιρροές.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.

108. **Haxhihasani, Qemal.** Le chant albanais au cours des âges, Instituti i Folklorit, Tiranë, 1969, 164 f. [Τὸ ἀλβανικὸ τραγούδι κατὰ τοὺς αἰῶνες, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].

Ἐκλογή ἀλβανικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν διαφόρων εἰδῶν, ἐποχῶν, περιοχῶν (καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἠπειρο) μεταφρασμένων στὰ γαλλικά.

Σύντομη εἰσαγωγή γραμμμένη ἀπὸ τὸν Ζ. Σάκο.

Εὐρετήρια καὶ πίνακες.

109. **Haxhihasani, Qemal - Fico, Agron.** Këngë popullore të Luftës Nacionalçlirimtare dhe të periudhës së ndërtimit socialist, vëllimi i parë, Instituti i Folklorit, Tiranë 1969, 621 f. [Δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Ἐθνικο-απελευθερωτικοῦ Ἀγῶνα καὶ τῆς περιόδου οἰκοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ, τόμ. πρῶτος, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].

Ὁ πρῶτος τόμος μιᾶς ὀλόκληρης σειρᾶς (μέχρι σήμερα ἔχουν ἐκδοθεῖ ὀχτὼ τόμοι με τὸν παραπάνω γενικὸ τίτλο). Περιέχει τραγούδια τοῦ Ἀγῶνα. Κατάταξη θεματικῆ. Ἡ αὐθεντικότητα πολλῶν τραγουδιῶν εἶναι ὑποπτη.

Εἰσαγωγή γιὰ τὸ περιεχόμενο, τίς ἀξίες καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν τραγουδιῶν, γιὰ τίς σχέσεις τους με τὰ παραδοσιακὰ τραγούδια.

Λεξιλόγιο καὶ εὐρετήρια.

110. **Kruta, Beniamin - Daiu, Mexhit.** Melodi e valle popullore instrumentale, Instituti i Folklorit, Tiranë 1969, 119 f. [Δημοτικὲς μελωδίες καὶ χοροὶ ἐνόργανοι, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].

Ἐνόργανες μελωδίες δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ χορῶν (σὲ νότες) διαφόρων εἰδῶν καὶ περιοχῶν (καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἠπειρο). Γιὰ κάθε μελωδία σημειώνονται: τόπος καὶ χρόνος συλλογῆς, συλλέκτης, πληροφορητής, μεταγραφέας μουσικῆς, ἀριθμὸς ταινίας ἠχογράφησης.

Σύντομη εἰσαγωγή καὶ εὐρετήρια.

111. **Zografi, Janulla.** Gruaja kolonjare - luftetare për çlirimin kombëtar, «Konferenca II e Studimeve Albanologjike», vëllimi II, Tiranë 1969, f. 449-451 [Ἡ Κολωνιάρικη γυναίκα σὰν ἀγωνιστὴς γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἐλευθερία...].

Λίγα γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Κολωνιάρικης. Παραδείγματα γυναικῶν-ἀγωνιστῶν, ἡ ἱστορία καὶ ὁ χαρακτήρας τους. Ἡ λαογραφία γιὰ τίς γυναῖκες αὐτές. Τὰ λαϊκὰ ἀπομνημονεύματα. Περίληψη στὰ γαλλικά.

112. **Çami, Muin - Haxhihasani, Qemal - Haskaj, Zihni - Sako, Zihni.** Kujtime dhe këngë popullore për luftën çlirimtare të viteve 1918-1920, In-

stituti i Historisë e i Gjuhësisë dhe Instituti i Folklorit, Tiranë 1970, 365 f. [Δημοτικά απομνημονεύματα και τραγούδια για τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγώνα στὰ 1918-1920, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Ἱστορίας καὶ Γλωσσολογίας καὶ Ἰνστιτούτου Λαογραφίας...].

Ἀπομνημονεύματα καὶ τραγούδια γιὰ τὸν ἀγώνα τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῶν ξένων μετὰ ἀπὸ τὸν Πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ἰδιαιτέρα ἀπὸ τὸν ἀγώνα στὴν Αὐλὼνα (1920) κατὰ τῶν Ἰταλῶν.

Χρονολογικὴ κατάταξη.

Σημειώσεις καὶ ἐπεξηγήσεις κυρίως μὲ ἱστορικὸ, ἀλλὰ καὶ μὲ λαογραφικὸ καὶ γλωσσολογικὸ χαρακτήρα.

Εἰσαγωγή γιὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν ἀπεικόνισή τους στὴ λαογραφία.

113. **Bogdani, Ramazan.** Vallet tradicionale të rrethit të Sarandës dhe disa tipare të evolucionit të tyre, «Mësuesi», 3.11.1970 [Οἱ παραδοσιακοὶ χοροὶ τῆς ἐπαρχίας τῶν Ἀγ. Σαράντα καὶ μερικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐξέλιξής τους...].

Οἱ κυριότεροι παραδοσιακοὶ χοροί: σάμικος, λάπικος, «στὰ δύο», «στὰ τρία», «τὸ πουλάκι», «καλαματιανὸς» κ.ἄ. Ὁ πλοῦτος τῶν χορῶν σὰν ἔνδειξη τοῦ πλοῦτου τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας. Τάσεις ἐξέλιξής τους: μικτοὶ χοροί, ἐνόργανη μουσικὴ, γρήγοροι ρυθμοί.

114. **Haxhihasani, Qemal.** Aperçu sur le mouvement et les chans populaires des Kaçaks en Albanie, «Studia Albanica», Tiranë, 2 / 1970, p. 137-147 [Ἀνασκόπηση γύρω ἀπὸ τὸ κίνημα καὶ τὰ τραγούδια τῶν κλεφτῶν στὴν Ἀλβανία...].

Οἱ ἱστορικὲς συνθήκες τῆς γέννησης τοῦ κινήματος τῶν κλεφτῶν. Ὁ ἀντιοσμανικὸς καὶ ἀντιφεουδαρχικὸς χαρακτήρας τοῦ κινήματος αὐτοῦ. Ἡ ἀπεικόνισή του στὰ δημοτικὰ τραγούδια. Ἡ συνεργασία τῶν Ἀλβανῶν μὲ ἄλλους κλέφτες (ἰδιαιτέρα Ἑλλήνες).

Πολλοὶ διακεκριμένοι κλέφτες καὶ τραγούδια εἶναι τῆς Β. Ἡπείρου.

115. **Tirtja, Mark.** Mbi martesat e bëra mbas Çlirimit midis personave nga besime të ndryshme, «Studime Historike», Tiranë, 2 / 1970, f. 107-120 [Γάμοι μεταξὺ ἀτόμων μὲ διαφορετικὴ πίστη μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση...].

Ἡ σημασία τέτοιων γάμων κατὰ τοῦ θρησκευτικοῦ διχασμοῦ. Παραδείγματα ἀπὸ τὰ περασμένα. Ἡ κατάσταση μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Οἱ λόγοι γιὰ τὴν εἶναι λίγοι στὴ Σκόδρα καὶ στὸ Ἀργυρόκαστρο. Ἡ αὔξηση τέτοιων γάμων μετὰ τὸ 1967 (κατάργηση τῆς θρησκείας). Τὰ ἐμπόδια καὶ ἡ ἀνάγκη καταπολέμησής τους.

Πίνακες. Περίληψη στὰ γαλλικά.

116. **Bogdani, Ramazan.** Mbi vallet e grave në fshatrat Dardhë, Sinicë, Qytezë (rrethi i Korçës), «Studime Filologjike», Tiranë, 1 / 1971, f. 101-129 [Γύρω ἀπὸ τοὺς γυναικίους χορούς στὰ χωριά Ντάρδα, Σινίτσα, Κυτέζα (ἐπαρχία Κορυτσᾶς)...].

Ίστορικές και ἔθνογραφικές σημειώσεις γιὰ τὴν ἐπαρχία. Οἱ περιπτώσεις χρήσης τῶν χορῶν. Ἡ στρουκτούρα τους. Ἡ μουσικὴ καὶ τὰ τραγούδια τους. Σχέσεις μὲ ἄλλους ἄλβανικοὺς χοροὺς καὶ ἰδιουπίες. Χοροὶ καὶ ἔνδυμασία (σχέσεις).

Φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

117. **Fico, Agron - Haxhihasani, Qemal.** Këngë popullore të Luftës Nacional-gjirimtare dhe të periudhës së ndërtimit socialist, vëllimi II, Instituti i Folklorit, Tiranë 1971, 756 f. [Δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Ἐθνικοαπελευθερωτικοῦ Ἀγώνα καὶ τῆς περιόδου τῆς σοσιαλιστικῆς οἰκοδόμησης...].

«Δημοτικὰ» τραγούδια τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου. Διάφορα εἶδη καὶ ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο). Πολλὲς παραλλαγές.

Θεματικὴ κατάταξη (στὸ κεφάλαιο «Ἡ υπεράσπιση τῆς πατρίδας» ὑπάρχουν τραγούδια γιὰ τὴν «Ἑλληνικὴ μοναρχοφασιστικὴ ἐπίθεση» τοῦ Αὐγούστου 1949).

Εἰσαγωγή γιὰ τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς δημοτικῆς ποίησης στὴ μεταπολεμικὴ περίοδο.

Λεξιλόγιο καὶ εὐρητήρια.

118. **Kamberi, Thanas.** Disa të dhëna mbi teknikën e ndërtimit të banesës gjirokastrite, «Monumentet», Tiranë, 2 / 1971, f. 157-163 [Μερικὰ δεδομένα γιὰ τὴν τεχνολογία χτισίματος τῆς ἀργυροκαστρίτικης οἰκίας...].

Τὰ θεμέλια, τὰ εἶδη λίθων, ἡ λάσπη, τὰ ζωνάρια τῶν τοίχων. Τὰ κεμέρια καὶ οἱ κολόνες. Οἱ κορνίζες. Τὸ σουβάτισμα. Οἱ σκεπὲς καὶ ἡ κάλυψή τους. Οἱ τεχνίτες.

Πίνακες καὶ φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

119. **Kadare, Ismail.** Autobiografia e popullit në vargje, Shtëpia Biotuese «Naim Frashëri», Tiranë 1971, 55 f. [Ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ λαοῦ σὲ στίχους, Ἐκδ. Οἶκος «Ν. Φράσερι»...].

Στοχασμοὶ τοῦ συγγραφέα γύρω ἀπὸ τὴν ἄλβανικὴ δημοτικὴ ποίηση: τὸ ρόλο, τὲς ἀξίες, τὲς χάρες, τὴν ἱστορικοκοινωνικὴ τῆς βάση κ.ἄ.

Σὲ ἐπανεκδόση τοῦ 1981 συζητᾶ καὶ προβλήματα διαβαλκανικῶν ποιητικῶν σχέσεων. Ὑποστηρίζει τὴν ἄλβανικὴ προέλευση τῆς μπαλάντας τοῦ νεκροῦ ἀδερφοῦ καὶ τῆς μπαλάντας τοῦ γεφυριοῦ τῆς Ἄρτας. Ὑπογραμμίζει τὲς ἔθνικες ἰδιουπίες τοῦ ἄλβανικοῦ ἥρωϊκοῦ θρυλικοῦ ἔπους.

Τὰ περισσότερα παραδείγματα παίρνονται ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο.

120. **Meksi, Aleksandër.** Arkitektura e kullës si banesë, «Monumentet», Tiranë, 1 / 1971, f. 193-198 [Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ πύργου (κούλα) σὰν οἰκίας...] Ὁ πύργος σὰν οἰκία γνωστὴ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Τὰ κοινωνικὰ αἷτια τῆς γενικεύσεως τῆς σὰν οἰκία τὸν 19ον αἰώνα (ἡ ὄξυνση τῶν κοινωνικῶν ἀντιφάσεων). Δύο πύργοι στὰ βόρεια τῶν Ἀ γ ς α ρ ἄ ν τ α (ἔχουν χτιστεῖ στὰ μέσα τοῦ 17ου αἰώνα).

Πίνακες καὶ φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

121. **Nova, Koço.** Hetimi dhe gjykimi i çështjeve sipas kanunit të Labërisë, «Studime Historike», Tiranë, 2 / 1971, f. 99-123 [‘Η έρευνα και ή εκδίκαση τών ύποθέσεων σύμφωνα με τόν κανόνα τής Λ ι α π ο υ ρ ι ᾶ ς...].
 Έρευνες με πρωτοβουλία τών γερόντων. Οί σχέσεις μεταξύ αὐτοῦ ποῦ προκαλεῖ τή ζημιὰ και τοῦ ιδιοκτήτη σάν βάση τών έρευνών. ‘Η εκδίκαση και λύση τής ύπόθεσης ἀπό τούς γέροντες. Οί ποινές ποῦ προβλέπει ὁ κανόνας. ‘Η εκτίμηση τών παραδόσεων.
 Περίληψη στά γαλλικά.
122. **Panajoti, Jorgo.** Për një vlerësim të drejtë estetik të krijimeve folklorike, «Drita», 19.9.1971 [Γιὰ μιὰ ὀρθή αισθητική ἀξιοποίηση τών λαογραφικῶν προϊόντων...].
 ‘Η δημοτική ποίηση σάν ἀξιόλογο παράδειγμα ἰσοροπίας μεταξύ ιδέας και καλλιτεχνικῆς τῆς έκφρασης — Παράδειγματα κυκλοφορίας και έκδοσης ποιημάτων σάν δημοτικά, παρόλο ποῦ δέν ἔχουν καλλιτεχνικές ἀξίες (τὰ περισσότερα εἶναι «νέα» τραγούδια —πολλά ἀπό τή Β. ‘Ηπειρος— φτιαγμένα ἀπό ἀνίκανους «ραψωδοῦς»). ‘Η ὑπευθυνότητα τοῦ λαογράφου και τοῦ εκδότη προτοῦ ὀνομάσουν κάτι «λαογραφία».
123. **Panajoti, Jorgo.** Çështje të studimit të anekdotave shqiptare, «Studime Filologjike», Tiranë, 3 / 1971, f. 123-147 [Προβλήματα μελέτης τών ἀλβανικῶν ἀνεκδότων...].
 ‘Η βαρύτητα τοῦ εἶδους. ‘Η ἰκανότητα προσαρμογῆς και ἐξέλιξης. Τὸ πρόβλημα ταξινόμησῆς τους. Τὰ πρόσωπα (γενικά και ἐπαρχιακά). ‘Η εἰδίκευση στήν ἀπεικόνιση τοῦ κωμικοῦ (ἄσχημοι, ὄχι λογικοῦ, ἀνώμαλοι) στοιχείου. Τρόποι ἐκπλήρωσης τοῦ καθήκοντός τους: ἐπιλογή, ὄξυνση μέσω τῆς ὑπερβολῆς, φαντασία. Μέσα σιωπητικότητας: τὸ χιοῦμορ, ή ειρωνία, ὁ σαρκασμός. ‘Η ἰδιαίτερη γλώσσα.
 Πολλά πρόσωπα και παράδειγματα ἔχουν παρθεῖ ἀπό ἀνέκδοτα τῆς Β. ‘Ηπείρου.
124. **Panajoti, Jorgo.** Posi zjarri e si shkëndia (këngë popullore për rininë), Instituti i Folklorit, Tiranë 1971, 112 f. [Σάν φωτιά και σπῖθα (Δημοτικά τραγούδια για τή νεολαία), ἔκδ. ‘Ινστιτούτου Λαογραφίας...].
 ‘Εκλογή δημοτικῶν τραγουδιῶν διαφόρων εἰδῶν, ἐποχῶν και ἐπαρχιῶν (και ἀπό τή Β. ‘Ηπειρο) για τούς νέους σάν ἀγωνιστῶν τῆς ἐλευθερίας, δημιουργῶν, κοινωνικῶν παραγόντων κ.ἄ. Λεξιλόγιο και εὔρετήρια.
 Σύντομη εἰσαγωγή.
125. **Riza, Emin.** Banesa e fortifikuar gjirokastrite, «Monumentet», Tiranë, 1 / 1971, f. 127-147 [‘Η ὄχρωμένη ἄ ρ γ υ ρ ο κ α σ τ ρ ῖ τ ι κ ῆ οἰκία...].
 Δεδομένα για τήν ἐξέλιξη τῆς πόλης. Τὰ εἶδη (ἀρχίζοντας ἀπό τὰ πιὸ ἀπλά) ὄχρωμένης οἰκίας. Περιγραφή τους. Τὰ χαρακτηριστικά τους (ἀμυντικός χαρακτήρας, ταξικὲς διαφορές). ‘Η ἐπιρροή τοῦ ἐδάφους. Οἱ χτίστες (κυρίως ἀπό τήν Κ ο λ ὶ ν ι α και Κ ο ρ υ τ ᾶ). Πίνακες και φωτογραφίες.
 Περίληψη στά γαλλικά.

126. **Agolli, Nexhat - Bogdami, Ramazan.** Vallet në krahinën e Mokrës, «Drita», 21-1-1972, f. 11 [Οἱ χοροὶ στὴν περιοχή τῆς Μόκρας...].
Σύντομη ιστορικο-ἔθνογραφικὴ ἀνασκόπηση γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Μόκρας (Πογραδέτσι). Χοροὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Τὰ εἶδη τους κατὰ τὴ δομὴ. «Τραγουδιστοὶ» καὶ ἐνόργανοι χοροί. Κοινὰ στοιχεῖα χορῶν στοὺς Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους. Ἡ ἐξέλιξη τῶν χορῶν. Ἀρχαῖα στοιχεῖα.
127. **Fico, Agron - Xhajanka, Suzana.** Folklori shqiptar (për shkollat e mesme), Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1972, 119 f. [Ἡ ἄλβανικὴ λαογραφία (γιὰ μεσαῖες σχολές), Ἐκδοτικὸς Οἶκος Σχολικοῦ Βιβλίου...].
Γενικὴ ἀνασκόπηση γιὰ τὰ μνημεῖα λόγου: ἡ ποιικιλία, οἱ ἀξίες (ιστορικές, κοινωνικές, γλωσσολογικές, καλλιτεχνικές), τὰ εἶδη ποίησης καὶ πεζοῦ λόγου. Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἄλβανικῆς λαογραφίας.
Παραδείγματα ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο (ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις).
128. **Hoxha, Fejzi.** Mbi mjekësinë popullore të vendit tonë, «Shëndetësia Popullore», Tiranë, 2 / 1972, f. 8-10 [Γύρω ἀπὸ τὴ λαϊκὴ ἱατρικὴ τῆς χώρας μας...].
Ἡ σημασία τῆς λαϊκῆς ἱατρικῆς. Ἡ ἀνάγκη ἔρευνάς της. Παραδείγματα ἀπὸ διάφορες περιοχές (καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο) γιὰ τὴ θεραπεία ἐγκαυμάτων, πυρετοῦ, πληγῶν κ.ἄ. Βότανα. Λαϊκοὶ γιατροί. Ἡ ἀνάγκη διάκρισης ἐμπειρίας καὶ πρόληψης.
129. **Mitrushi, Llambrini.** Zakone mbi lindjen e fëmijës në lalët e Myzeqesë, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, IV / 1972, f. 106-137 [Συνήθειες γέννησης τοῦ παιδιοῦ στοὺς Λιάλιους τῆς Μουζεκιάς...].
Ἡ ἀξιοποίηση τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ στάση ἔναντι τῆς στεῖρας γυναίκας. Ἡ γυναίκα στὴ φάση τῆς ἐγκυμοσύνης. Ἡ προετοιμασία τῶν ρούχων γιὰ τὸ μωρό. Ἡ γυναίκα σὰν λεχῶνα. Ἡ βάρφτιση. Ἡ ἀνατροφή τοῦ παιδιοῦ.
Περιγράφονται συνήθειες μονάχα τῶν Λιάληδων (Χριστιανῶν) πρὶν καὶ μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση.
130. **Panajoti, Jorgo.** Folklori shqiptar, I - Proza popullore, vëllimi V (Anekdota), Instituti i Folklorit, Tiranë 1972, 588 f. [Ἀλβανικὴ Λαογραφία, I - Δημοτικὸς πεζὸς λόγος, τόμ. V (Ἀνέκδοτα)...].
Ὁ πέμπτος τόμος τῆς πρώτης σειρᾶς (Δημοτικὸς πεζὸς λόγος) τῆς γενικῆς ἐκδόσεως «Ἡ Ἀλβανικὴ Λαογραφία».
Ἀνέκδοτα ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο (ὑπάρχουν οἱ ἀνάλογες ἐνδείξεις), χωρισμένα σὲ τρία μέρη καὶ κεφάλαια κατὰ τὸ θέμα: Κοινωνικὲς σχέσεις (πλούσιος-φτωχός, τὸ κράτος καὶ τὰ κόμματα, ὁ κλῆρος κ.ἄ.), Οἰκογενειακὲς σχέσεις (ἄντρας-γυναίκα, γονεῖς - παιδιὰ, συγγενεῖς κ.ἄ.), Ἀτομικὰ χαρακτηριστικὰ (τεμπελιά, ἐλαφρογνωμία καὶ ἐπιτολαϊότητα κ.ἄ.).

Λεξιλόγιο και εὑρετήρια.

Εισαγωγή για τὸ περιεχόμενο, τίς ἀξίες, τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, τὴν προσαρμογὴ και ἐξέλιξη τῶν ἀνεκδότων.

131. **Riza, Emin - Kamberi, Thanas.** Kullat në fshatin Goranxi, «Monumentet», Tiranë, 3 / 1972, f. 119-138 [Οἱ πύργοι (κοῦλες) στὸ χωριὸ Γοραντζή...].

Ἡ ἐπιπεδομετρία τριῶν τριώροφων πύργων στὴ Γ ο ρ α ν τ ζ ή τῆς Δ ρ ό π ο λ η ς. Περιγραφή τοῦ κάθε ὀρόφου και τῶν συσκευῶν τους. Τὰ ὑλικά και ἡ τεχνολογία κατασκευῆς. Οἰκίες φεουδαρχῶν τοῦ Ἀργυροκάστρου. Σύγκριση μὲ πύργους τοῦ Κοσσυφοπεδίου.

Σκίτσα και φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

132. **Riza, Emin - Strazimiri, Burhan.** Vështrim mbi arkitekturën e qytetit të Korçës, «Monumentet», Tiranë, 3 / 1972, f. 119-138 [Ἀνασκόπηση για τὴν ἀρχιτεκτονικὴ τῆς πόλης Κορυτσά...].

Οἱ τύποι οἰκιῶν τῆς Κ ο ρ υ τ σ ᾶ ς. Ἡ κλειστὴ οἰκία σὰν ἰδιαιτερός τύπος. Ἡ πιὸ ἐξελιγμένη παραλλαγή της — ἡ τελευταία φάση τῆς ἀστικῆς οἰκίας τὸν περασμένο αἰώνα.

Ἄ τ ῦ π ο ς αὐτὸς δὲν εἶναι μακεδονικός.

Σκίτσα και φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

133. **Sako, Zihni - Haxhihasani, Qemal - Fico, Agron.** Folklori shqiptar (dispençë), Universiteti Shtetëror i Tiranës, Instituti i Folklorit, Tiranë, 1972, 300 f. [Ἡ ἀλβανικὴ λαογραφία (φυλλάδιο), ἐκδ. Κρατικοῦ Πανεπιστημίου Τιράνων, Ἰνστιτούτο Λαογραφίας...].

Ἐκδοση για τοὺς φοιτητὲς τῆς Φιλολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἡ λαογραφία (μνημεῖα λόγου) και ἡ ἐπιστῆμη της. Ἡ ἱστορία τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας.

Δύο μέρη: ποίηση, πεζὸς λόγος. Τὰ εἶδη τῆς ποίησης και οἱ ὑποδιαίρέσεις τους. Τὰ εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου και οἱ ὑποδιαίρέσεις του. Τὸ περιεχόμενο και οἱ καλλιτεχνικὲς ἀξίες τοῦ κάθε εἶδους. Ἡ ταξικὴ πνοὴ τῆς λαογραφίας. Ἀντιλαϊκὰ, ἀντιδραστικὰ στοιχεῖα. Ἡ ἐξέλιξη τῆς λαογραφίας ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ κόμματος και τὴν ἐπιρροὴ νέων γεγονότων.

Πολλὰ παραδείγματα για κάθε πρόβλημα ἔχουν παρθεῖ ἀπὸ τὴ λαογραφία τῆς Β. Ἡπείρου.

134. **Sako, Zihni.** Rreth gjenezës së valles pyrrrike, «Studime Filologjike», Tiranë, 4 / 1972, f. 95-98 [Γύρω ἀπὸ τὴ γένεση τοῦ Πυρρίχειου χοροῦ...].

Τὰ γραπτὰ δεδομένα για τὸ χορὸ. Ὁ χορὸς εἶναι ἰλλυρο-ἀλβανικός, γιατί: ἔχει σχέση μὲ τὸν Πύρρο τῆς Ἡπείρου (ἀπὸ ἐδῶ πῆρε τὸ ὄνομα), ὁ ὁποῖος ἦταν Ἰλλυριὸς· σώζεται και σήμερα σὰν παραλλαγή στὴν Ἀλβανία (ὁ λιάπικος χορὸς).

135. **Haxhihasani, Qemal.** Balada shqiptare e rinjohjes motër e vëlla dhe lidhjet e saj ballkanike, «Studime Filologjike», Tiranë, 3 / 1973, f. 125-145 [Ἡ ἀλβανικὴ μπαλάντα τῆς ἀναγνώρισης ἀδελφοῦ και ἀδελφῆς και οἱ διαβαλκανικὲς σχέσεις της...].

Τρεις τύποι και παραλλαγές τους στην Ἀλβανία. Τὰ κοινὰ καὶ ἰδιότυπα στοιχεῖα τους. Ἡ ἀρχαιότητα τῆς μπαλάντας (πρὸ τοῦ 15ου αἰώνα, γιατί ὑπάρχει καὶ στοὺς Ἀρβανίτες τῆς Ἰταλίας). Ἱστορικοκοινωνικά δεδομένα καὶ καλλιτεχνικὲς ἀξίες. Τὸ χριστιανικὸ στοιχεῖο καὶ τὸ ἰσλαμικὸ ἐπίστρομα (τὸ πρῶτο φαίνεται πῶς καθαρὰ στὸν νότιο-βορειοηπειρωτικὸ - καὶ ἀρβανίτικο τύπο, καθὼς καὶ στὸν βορειοδυτικὸ).

Σύγκριση μὲ βαλκανικὲς παραλλαγές. Δὲν συζητιέται τὸ πρόβλημα τῆς πρώτης πηγῆς. Περίληψη στὰ γαλλικά.

Ἐπανεκδόση στὸ «Çështje të folklorit shqiptar», 1/1982.

136. **Kruta, Beniamin.** Polifonia e Skraparit dhe disa çështje tipologjike të saj, «Studime Filologjike», Tiranë, 2 / 1973, f. 209-236 [Ἡ πολυφωνία τοῦ Σ κ ρ α π ἄ ρ ι καὶ μερικὰ τυπολογικὰ προβλήματα τῆς...].

Ἱστορικο-γεωγραφικά καὶ ἐθνογραφικά δεδομένα γιὰ τὴν περιοχὴ. Ἡ μουσικὴ τῆς ἀνήκει στὸ μιμητικὸ πολυφωνικὸ σύστημα (ὁ δεῦτερος τραγουδιστὴς μιμεῖται μὲ κάποιον τρόπο τὸν πρῶτο, ἐνῶ οἱ ἰσοκράτες κρατοῦν, στηρίζουν τὴ βασικὴ μελωδία). Διακρίνονται τρεῖς βασικοὶ τύποι: πλήρης μίμηση, ὄχι πλήρης, μὲ διαφορές. Γιὰ κάθε τύπο ὑπάρχουν παραλλαγές. Ἐξετάζονται τὰ τραγούδια ἀντρῶν καὶ γυναικῶν, καθὼς καὶ τὰ χορευτικά.

Μουσικὰ παραδείγματα.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

Συνέχεια τῆς διατριβῆς στὸ ἴδιο περιοδικό, 3/1973, f. 131-153.

137. **Panajoti, Jorgo.** Internacionalizmi proletar në kengët popullore, «Studime Filologjike», Tiranë, 2 / 1973, f. 195-207 [Ὁ προλεταριακὸς διεθνισμὸς στὰ δημοτικὰ τραγούδια...].

Οἱ ἱστορικὲς συνθήκες (ἰδιαιτέρως ὁ ἀντιτούρκικος ἀγῶνας) ποὺ ὤθησαν τοὺς βαλκανικοὺς λαοὺς σὲ ἀλληλοβοήθεια. Ἡ ἀπεικόνιση τῆς ἀλληλοβοήθειας αὐτῆς στὰ τραγούδια τῶν βαλκανικῶν λαῶν (ἰδίως Ἀλβανῶν καὶ Ἑλλήνων) κατὰ τὸν ἀντιτούρκικο ἀγῶνα καὶ τὸ Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Οἱ περιπτώσεις ἐχθροπραξιῶν εἶναι ὄχι ὑπόθεση λαῶν, ἀλλὰ κυβερνήσεων ἢ ἀτόμων.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

138. **Panajoti, Jorgo - Kruta, Beniamin - Bogdani, Ramazan.** Vëzhgime rreth folklorit në Rrëzë e Dëshnicë, «Vatra e Kulturës», Tiranë, 4 / 1973, f. 24-28· 5 / 1973, f. 30-34· 6 / 1973, f. 18-22 [Ἐρευνες γύρω ἀπὸ τὴ λαογραφία τῆς Ρέζα καὶ Ντεσνίτσα...].

Ἐκθεση λαογραφικῆς ἀποστολῆς στὲς περιοχὲς Ρέζα καὶ Ντεσνίτσα τῆς Πρεμετῆς.

Ἱστορικο-γεωγραφικά καὶ ἐθνογραφικά δεδομένα γιὰ τὲς περιοχές. Ἡ κατάσταση τῆς λαογραφίας τους : δημοτικὴ ποίηση καὶ τὰ εἶδη τῆς, ὁ πεζὸς λόγος, ἡ μουσικὴ, οἱ χοροί. Ὁ συγκρητισμὸς τους, ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐθνογραφικὴ βάση τους.

Σύγκριση μὲ τὴ λαογραφία σὲ γειτονικὲς καὶ ἄλλες περιοχές.

Ἡ ὑπαρξὴ ἐλληνικῆς λαογραφίας στὴν παραπλήσια περιοχὴ τῆς Καραμουρατιᾶς (χωριὸ Βυζογιῶ κ.ἄ.).

139. **Zite, Bektash - Marto, Panajot.** Vurgu i sotërn në këngët popullore, «Bashkimi», 24.3.1973 [‘Ο σημερινός Βούρκος στα δημοτικά τραγούδια...] ‘Ο εξαθλιωμένος προπολεμικός Β ο υ ρ κ ο ς (‘Α γ. Σ α ρ ά ν τ α). Οι αλλαγές μετά την ‘Απελευθέρωση στον οικονομικό και πολιτιστικό τομέα (συνεταιρισμοί, σπίτια, σχολεία). ‘Η άπεικόνιση των αλλαγών αυτών στο δημοτικό τραγούδι σαν έκφραση χαρᾶς του λαού και έμπιστοσύνης του στο κόμμα και στο δρόμο του σοσιαλισμού.
140. **Dojaka, Abaz.** Ekzogamia tek shqiptarët, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, V / 1974, f. 42-58 [‘Η έξωγαμία στους ‘Αλβανούς...]. ‘Η προέλευση τῆς έξωγαμίας (παντρεϊᾶς ἐκτός φυλῆς) και οί κανόνες τῆς. Τά αίτια ἐπιβίωσης τῆς. Διαφορετική ἔνταση τῆς έξωγαμίας σέ διάφορες περιοχές. Στοιχεῖα ἐπιβίωσης τῆς σέ περιοχές Βορρά και Νότου (ὄρεινῆ Β. ‘Ηπειρο) μέχρι ἀργά. Τά βασικά αίτια ἐξάλειψῆς τῆς στο σοσιαλισμό. Πίνακες. Περίληψη στά γαλλικά. ‘Επανεκδόση στά γαλλικά, στο «Ethnographie Albanaise», VIII/1979, p. 73-88.
141. **Gjergji, Andromaqi.** Të dhëna mbi bujqësinë tradicionale në fshatin Rojan (Fier), «Etnografia Shqiptare», Tiranë, V / 1974, f. 131-154 [Δεδομένα για τὴν παραδοσιακὴ γεωργία στο χωριό Πόγιαν (Φίερι)...]. Τά σύνορα τοῦ χωριοῦ Π ό γ ι α ν (ἀρχαία ‘Απολλωνία). Παλιές γεωργικὲς παραδόσεις. ‘Η ἰδιοκτησία τῆς γῆς. ‘Ο ἀγώνας για τὴ γῆ κατά τὸ 1934-1935. Πῶς δουλεύονταν ἡ γῆ. Τά εἶδη ἔδαφῶν. Γεωργικά ἐργαλεῖα. ‘Η καλλιέργεια σταριοῦ και καλαμποκιοῦ. Λαϊκὲς προλήψεις. Οἱ αλλαγές μετά τὴν ἀπελευθέρωση. Πίνακες και φωτογραφίες. Περίληψη στά γαλλικά.
142. **Haxhiu, Fiqri.** Ekonomia blegtoriale në Kurvelesh gjatë shekullit XIX e fillimit të shekullit XX, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, V / 1974, f. 185-194 [‘Η κτηνοτροφικὴ οἰκονομία στο Κουρβελέσι κατά τὸν 19ο αἰώνα και στίς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰώνα...]. ‘Η περιοχή τοῦ Κ ο υ ρ β ε λ έ σ ι και οἱ ὑποδιαίρέσεις τῆς. Τὸ ὄρεινὸ ἔδαφος και τὰ λιβάδια του. Οἱ κατηγορίες κτηνοτρόφων. Καλοκαιρινὰ και χειμερινὰ λιβάδια. Παραδοσιακὲς πορείες για ξεχειμώνασμα. Στάνες. Κτηνοτροφικά ἐξαρτήματα. ‘Επεξεργασία τοῦ γάλακτος. Καπιταλιστικὲς σχέσεις στὴν κτηνοτροφία. ‘Αλλαγές μετά τὴν ἀπελευθέρωση. Περίληψη στά γαλλικά.
143. **Mitrushi, Llambrini.** Zakone e rite të ceremonialit të vdekjes në Myzeqe, «Etnografia shqiptare», Tiranë, V / 1974, f. 257-281. [Συνήθειες και ἱεροτελεστίες τῆς τελετουργίας θανάτου στὴ Μ ο υ ζ ε κ ι ά...]. Προλήψεις για τὴν προειδοποίηση (προμήνυμα) τοῦ θανάτου. ‘Ο ἑτοιμοθάνατος. ‘Εθιμα και μοιρολόγια. ‘Η τελετουργία τῆς ταφῆς. ‘Ανάμνηση τοῦ πεθαμένου (πότε γινόταν). Τὸ πένθος και οἱ τρόποι ἐκφρασῆς του. Περιγράφεται ἡ κατάσταση πρὸ τοῦ 1967.

144. **Nushi, Jani.** Mitologji e besime në Myzeqe, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, V / 1974, f. 283-339 [Μυθολογία και προλήψεις στη Μ ο υ ζ ε κ ι ά...].
 "Τη που έχει συλλεκτεί στην ύπαιθρο για ιεροτελεστίες και προλήψεις γύρω από: την εγκυο γυναίκα, τη λεχώνα και τὰ μωρά, τὸ γάμο, τὴν οἰκογενειακὴ ζωή, τὸ θάνατο, τοὺς κακοὺς οἰωνοὺς, τὶς γιορτὲς, τὴ φωτιά, τὰ ζῶα καὶ τὰ πτηνά, τὶς ἀρρώστειες. Μαγεία. Δαιμονολογία.
 Περίληψη στὰ γαλλικά.
145. **Shkurti, Spiro.** Kultura dhe përpunimi i ullirit në fshatin Piqeras (Sarandë), «Etnografia Shqiptare», Tiranë, V / 1974, f. 155-183 [Ἡ ἐλιά καὶ ἡ ἐπεξεργασία τῆς στὸ χωριὸ Πικέρασι Ἀγ. Σαράντα...].
 Δεδομένα γιὰ τὸ χωριὸ Πικέρασι. Τὸ διάστημα αὐξησης τῶν ἐλιῶν στὸ χωριό. Τὸ μύθλιασμα. Οἱ ὑπηρεσίες. Ἡ συγκομιδὴ. Ἡ οἰκιακὴ ἐπεξεργασία καὶ οἱ ἐλαιόμυλοι. Οἱ ἐλιές σὰν ἐμπόρευμα. Βελτιώσεις μετὰ τὴν Ἀπελευθέρωση.
 Περίληψη στὰ γαλλικά.
 Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.
146. **Tirtja, Mark.** Elemente të kulteve ilire tek shqiptarët. Kultu i diellit, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, V / 1974, f. 31-42 [Στοιχεῖα ἰλλυρικῶν λατρειῶν στοὺς Ἀλβανούς. Ἡ λατρεία τοῦ ἡλίου...].
 Δυσκολίες μελέτης τοῦ προβλήματος. Φιλολογικά κ.ἄ. δεδομένα. Ἡ λατρεία τοῦ ἡλίου στοὺς Ἀλβανούς. Ἡ λατρεία αὐτὴ σὰν στοιχεῖο τῆς ἰλλυρικῆς μυθολογίας. Θρύλοι γιὰ τὸν ἡλιό καὶ τὸ φεγγάρι. Γιορτὲς καὶ ἱεροὶ χοροὶ σὲ κορυφὲς βουνῶν. Σύμβολα τοῦ ἡλίου σὲ λαϊκὰ ἀντικείμενα.
 Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.
 Περίληψη στὰ γαλλικά.
 Παραδείγματα καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο.
147. **Gjergji, Andromaqi.** Arti fshatar dhe zejtaritë artistike në Shqipëri, «Nëndori», Tiranë, 8 / 1975, f. 163-180 [Ἡ χωριάτικη τέχνη καὶ τὰ καλλιτεχνικὰ ἐπαγγέλματα στὴν Ἀλβανία...].
 Ἡ ἀνάγκη μελέτης τῆς λαϊκῆς τέχνης. Οἱ συνθήκες, οἱ νόμοι ἐξέλιξης τῆς τέχνης αὐτῆς, τὰ πεδία ἔκφρασής τῆς, οἱ τρόποι ἐπιβίωσης.
 Οἱ λαϊκοὶ καλλιτέχνες. Ἡ ξυλογλυπτικὴ, ἡ ἀργυροχοία, τὸ κέντισμα. Τὰ αἶτια τοῦ ξεπεσμοῦ τους στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας. Οἱ ἀξίες τους. Κέντρα (καὶ Κορυτσά, Ἀργυρόκαστρο κ.ἄ.).
 Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.
148. **Haxhiu, Figri.** Ndikimet e orientit në veshjet popullore (veshja me çitjane), «Simposium për problemet e Festivalit Folklorik Kombëtar të Gjirokastrës, Tetor 1973», Tiranë 1975, f. 185-193 [Ἡ ἐπιρροὴ τῆς Ἀνατολῆς στὶς λαϊκὲς φορεσιὲς (ἡ φορεσιὰ μὲ τουμάνια)...].
 Ὑποχρεωτικὲς διακρίσεις στὶς φορεσιὲς Χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων κατὰ τὴν τούρκικη

δουλεία. Ὁ ἰσλαμισμὸς καὶ τὰ ἐπακόλουθά του στὶς ἀλβανικὲς φορεσιές. Ἡ ἐξήγηση τῆς ἐπιρροῆς κυρίως στὶς γυναικεῖες φορεσιές. Τὰ τουμάνια - φορεσιὰ ξένη. Ἡ ἐξέλιξη τους στὴν Ἀλβανία. Ἡ ἀνάγκη ἀντικατάστασής τους μὲ παλιές, ἐγχώριες φορεσιές.

149. **Nathanaili, Andrea.** Materiale dokumentare për institucionin e prikës në të kaluarën në qytetin e Gjirokastrës, «Studime Historike», Tiranë, 2 / 1975, f. 179-195 [Ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ θεσμὸ τῆς προίκας στὰ περασμένα στὴν πόλη Ἀ ρ γ υ ρ ό κ α σ τ ρ ο...].

Τί ἦταν ἡ προίκα στοὺς 18ον καὶ 19ον αἰῶνα. Κανονισμοὶ σχετικὰ μὲ τὴν προίκα. Ἡ προίκα τὸ 1760. Νέοι κανονισμοὶ καὶ διορθώσεις στὰ 1769, 1813 καὶ 1836. Διακρίσεις στὴν προίκα διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων (τέσσερις κατηγορίες).

150. **Riza, Emin.** Banesa popullore në Kurveleshin e Sipërm, «Monumentet», Tiranë, 9 / 1975, f. 141-159 [Ἡ λαϊκὴ οἰκία στὸ Ἄνω Κουρβελέσι...].

Οἰκονομικὰ δεδομένα γιὰ τὸ Ἄνω Κουρβελέσι τῆς Ἀύλωνας. Ὁ χαρακτήρας τῶν οἰκιῶν. Οἱ οἰκίες στὰ χωριά Πιτσάρι, Κολώνια, Γκολέμι, Προγονάτι, Λεκντούσι, Γκουσμάρι, Ρετζίνα, Νίβιτσα, Σαλιαρία στοὺς 18ον-19ον αἰῶνα (ἰσόγειες οἰκίες καὶ μὲ δρόφους). Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τους. Τὰ ὑλικά κατασκευῆς. Οἱ χτίστες (κυρίως Κορυτσαῖοι καὶ Κολωνιάρηδες). Ἡ ἐπιρροὴ τῆς οἰκονομίας (κυρίως κτηνοτροφία).

Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

151. **Shkurti, Spiro.** Pozita ekonomike e bujkut çifçi në Vurg (Sarandë), «Studime Historike», Tiranë, 1 / 1975, f. 209-227 [Ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ δουλοπάροικου στὸ Βούρκο (Ἄγ. Σαράντα)...].

Γενικὰ δεδομένα γιὰ τὸν Βοῦρκο σὰν ἐθνογραφικὴ περιοχή. Ἡ κυριαρχία τῆς γεωργίας. Τὸ ἐνοίκιασμα τῆς γῆς. Οἱ ὅροι ἐνοικιάσματος. Οἱ ὑποχρεώσεις τοῦ γεωργοῦ. Ἡ οἰκονομικὴ διάκριση. Νέα γεωργικὰ ἐπαγγέλματα.

Πίνακες, φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

152. **Kamberi, Thanas.** Vendbanimet dhe banesat fshatare në Dropullin e Poshtëm, «Monumentet», Tiranë, 12 / 1976, f. 173-182 (Οἱ τόποι κατοικίας καὶ οἱ χωριάτικες οἰκίες στὴν Κάτω Δρόπολη...].

Δεδομένα γιὰ τὴν μετακίνηση μερικῶν χωριῶν ἀπὸ πιὸ ὄρεινὰ σὲ πιὸ χαμηλὰ μέρη (Δερεβιτσιάνη, Γοραντζή κ.ἄ.). Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν χωριάτικων σπιτιῶν. «Κάθετα» σπίτια. Περιγραφή τοῦ ἐσωτερικοῦ τους.

153. **Lazimi, Latif.** Çardaku në banesën beratase, «Monumentet», Tiranë, 11 / 1976, f. 173-189 [Τὸ ἐξώστεγο στὶς οἰκίες τοῦ Μπερατίου...].

Γενικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν διώροφων οἰκιῶν τοῦ Μπερατίου. Ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἐξώστεγου σὲ σχέση μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς οἰκίας. Τὰ εἶδη τοῦ ἐξώστεγου. Τὸ μέγεθος καὶ ὁ ρόλος τοῦ ἐξώστεγου.

Σκίτσα και φωτογραφίες.

Περίληψη στα γαλλικά.

154. **Luka, Kolë.** Gjurmime të toponomastikës mesjetare në trevën e Sopotit, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, 8 / 1976, f. 159-175 [Έρευνες γύρω από τὰ μεσαιωνικά τοπωνύμια τῆς περιοχῆς τοῦ Σοπότι...].

Ένα δημοτικό διήγημα γιὰ 6 χωριά τῶν Ἀ γ. Σ α ρ ά ν τ α. Τὰ τοπωνύμιά τους σὲ μεσαιωνικά γραπτά. Οἱ μετακινήσεις τῶν ἀναφερόμενων χωριῶν (Φτέρρα, Μπόρσι, Σοπότι, Τσιόραϊ, Λαζαράτι, Βάκαϊ). Ἴχνη τοῦ μεσαίωνα σὲ μικροτοπωνύμια τῆς περιοχῆς. Ἡ ἱστορική τύχη τῶν χωριῶν.

Περίληψη στα γαλλικά.

Ἐπανεκδόση στα γαλλικά, στὸ «Ethnographie Albanaise», VIII / 1979, p. 196-218.

155. **Shtylla, Valter.** Disa ura të vjetra prej guri në vendin tonë, «Monumentet», Tiranë, 11 / 1976, f. 223-233 [Μερικὲς παλιὲς πέτρινες γέφυρες στὴ χώρα μας...].

Περιγραφή μερικῶν πέτρινων γεφυρῶν τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰώνα. Οἱ γέφυρες σώζονται ἀκόμα καὶ εἶναι: κοντὰ στὴ Σκόδρα (τὸ Μεσαῖο γεφύρι), τὸ Γεφύρι τῆς Κ ο ρ λ ό τ σ α ς, τῆς Γ λ ύ τ σ α ς, τῆς Σ ο ύ χ α ς, τῆς Γ κ ο ρ ί τ σ α ς, τοῦ Σ ο ύ μ π α σ ι (τὰ 5 τελευταῖα στὸ Ἄ ρ γ υ ρ ό κ α σ τ ρ ο).

Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.

Περίληψη στα γαλλικά.

Ὁ ἴδιος, στὸ ἴδιο περιοδικὸ (14/1977, σ. 101-123), γράφει καὶ γιὰ τέτοιες γέφυρες τῆς Π ρ ε μ ε τ ῆ ς.

156. **Zojzi, Rrok - Dojaka, Abaz - Qatipi, Hasan.** Arti popullor shqiptar, Tiranë, 1976, 162 f., Akademia e Shkencave [Ἡ λαϊκὴ τέχνη στὴν Ἀλβανία... ἔκδ. Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν].

Λεύκωμα. Εἰσαγωγή γιὰ τὸν πλοῦτο, τὴν ποικιλία καὶ τὶς ἀξίες τῆς λαϊκῆς τέχνης, καθὼς καὶ γιὰ τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς (6 πρώτες σελ.). 156 σελ. ἔγχρωμες φωτογραφίες (πανοράματα, οἰκίες, φορεσιές, ξύλινα καὶ μεταλλικὰ σκεύη, ὕφαντουργικά, κεραμικά κ.ἄ.). Ἐπεξηγήσεις φωτογραφιῶν (πολλὲς ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο).

Ἡ εἰσαγωγή καὶ οἱ ἐπεξηγήσεις δίνονται σὲ τρεῖς γλώσσες: ἀλβανικά, ἀγγλικά, γαλλικά.

157. **Anamali, Skënder.** Arkeologjia dhe traditat popullore bujqësore, «Konferenca Kombëtare e Studimeve Etnografike» (28-30 qeshor 1976), Tiranë, 1977, f. 319-326 [Ἡ ἀρχαιολογία καὶ οἱ λαϊκὲς γεωργικὲς παραδόσεις...].

Ἡ γεωργία στοὺς ἐλεύθερους χωρικοὺς τῆς Ἰλλυρίας πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς κατοχῆς (3ος αἰώνας) κατὰ τὰ ἀρχαιολογικά εὐρήματα στὴ Γκόσα (Δυρράχιο), Σ υ μ ί ζ α (Κ ο ρ υ τ σ ά), Κ ά σ τ ρ ο τοῦ Π ο γ ρ α δ έ τ σ ι. Γεωργικά ἐργαλεῖα τῶν αἰῶνων V-VII σ' αὐτὲς τὶς περιοχές. Ἡ ἀρκετὰ ἐξελιγμένη γεωργία στίς ἐλεύθερες Ἰλλυρικὲς κοινότητες τῆς περιόδου αὐτῆς.

158. **Bihiku, Ikbal.** *Arti popullor shqiptar. Punime leshi në vegje, Akademia e Shkencave, Tiranë, 1977, 91 f.* [‘Η αλβανική λαϊκή τέχνη, έκδ. ‘Ακαδημίας ‘Επιστημῶν...].

Λεύκωμα με σχήματα και φωτογραφίες για παραδοσιακά μάλλινα ύφαντά διαφόρων ειδῶν, χρωμάτων, περιοχῶν (και ἀπὸ τῆ Β. ‘Ηπειρο).

Εἰσαγωγή: ἡ θέση τῶν ὑφαντικῶν στὴ λαϊκὴ τέχνη. Παραδόσεις και ἐπαρχιακὲς ἰδιοτυπίες. ‘Η δουλειὰ τῆς γυναίκας στὸν ἀργαλειό. ‘Η ἐξέλιξη τῆς τεχνολογίας. Καλλιτεχνικὲς ἀξίες. Μέσα ἐπεξεργασίας και βαφῆς. ‘Η ὑφαντουργία σὰν ἐπάγγελμα. Παραδείγματα και ἀπὸ τῆ Β. ‘Ηπειρο.

‘Επεξηγήσεις φωτογραφιῶν.

‘Η εἰσαγωγή και οἱ ἐπεξηγήσεις δίνονται σὲ τρεῖς γλώσσες: ἀλβανικά, ἀγγλικά, γαλλικά.

159. **Çabej, Eqrem.** *Disa aspekte të kulturës popullore shqiptare» në vështrim gjuhësor, «Konferenca Kombëtare e Studimeve Etnografike (28-30 qershor 1976), Tiranë, 1977, f. 95-110* [Γλωσσολογικὴ ἀνασκόπηση ὀρισμένων ἀπόψεων τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ...].

‘Ο ἀλβανικὸς λαϊκὸς πολιτισμὸς — μέρος τοῦ βαλκανικοῦ πολιτισμοῦ. ‘Ο χῶρος δημιουργίας και τὰ εἶδη του. ‘Η ἀνάγκη ἀνασκόπησης τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ διάφορες ἐπιστῆμες: γλωσσολογία, ἐθνογραφία, ἐθνολογία. ‘Η ἀναλογία μεταξὺ δανειζομένων και ἐγχώριων στοιχείων. Σχέσεις ὀνομασίας και περιεχομένου ἐνὸς ἀντικειμένου. Στοιχεῖα ἐνὸς παμπάλαιου πολιτισμοῦ σὲ τοπωνύμια, φορεσιές, τρόφιμα. ‘Επαρχιακὲς (και βορειοηπειρωτικὲς) ἰδιοτυπίες.

‘Επανεκδόση στὰ γαλλικά, στὸ «Studia Albanica», 1/1977, σ. 3-22.

160. **Dhamo, Dhorka.** *Elementi etnografik në pikturën mesjetare të Onufrit e të Nikollës, «Konferenca Kombëtare e Studimeve Etnografike (28-30 qershor 1976)», Tiranë 1977, f. 493-502* [‘Εθνογραφικὰ στοιχεῖα στὴ ζωγραφικὴ τοῦ ‘Ονούφριου και τοῦ Νικόλα...].

Τὰ πεδία πού ἐκφράζεται περισσότερο τὸ ἐθνογραφικὸ στοιχεῖο στὶς ζωγραφιὲς τῶν δυὸ μεγάλων καλλιτεχνῶν τοῦ Μεσαίωνα, οἱ ὅποιοι ἔχουν δράσει κυρίως σὲ βορειοηπειρωτικὲς περιοχές. Οἱ χαρακτῆρες τῶν βοσκῶν τους (ἢ φορεσιά, ἢ κλίτσα, τὸ σακκούλι, τὸ νεροκολόκυθο). Τὰ μαντήλια τῶν γυναικῶν και ἡ ἀναλογία τους με λαϊκὰ ἀντικείμενα τῆς Μ ο υ ζ ε κ ι ἄ ς, Ν τ ο υ μ ρ ῆ, Σ π ἄ τ η ς. ‘Η ἐπιρροὴ τῶν λαϊκῶν φορεσιῶν στὴν ἰχνογραφία ρούχων τῶν ἁγίων, στὰ χρώματα κ.ἄ.

‘Επανεκδόση στὰ γαλλικά, στὸ «La Conference Nationale des Études Ethnographiques», 1977, p. 539-648.

161. **Dhima, Aleksandër.** *Résultats préliminaires des études ethno-anthropologiques du peuple albanais, «Studia Albanica», Tiranë, 2 / 1977, p. 187-198* [Προκαταρκτικὰ ἀποτελέσματα στὶς ἐθνο-ανθρωπολογικὲς σπουδὲς τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ...].

Οἱ πρώτες προσπάθειες γιὰ ἀνθρωπολογικὲς ἐρευνες στὴν ‘Αλβανία (1974), στὴν Πούκα

(Βορράς). 'Ιστορικά δεδομένα για την περιοχή. Στην περιγραφή τῶν ἀνθρωπολογικῶν στοιχείων ἔχει ἀκολουθηθεῖ ἡ γεωγραφικὴ καὶ ἐθνολογικὴ πορεία.

'Ομοιότητες καὶ ἀλλαγές μετὸν πληθυσμὸ τοῦ Σ κ ρ α π ἄ ρ ι. 'Ο διναρικός τύπος τῶν δύο περιοχῶν.

162. **Shuteriqi, Dhimitër S.** Autorë dhe tekste, Shtëpia Botuese «Naim Frashëri», Tiranë 1977, 424 f. [Συγγραφεῖς καὶ κείμενα, 'Ἐκδ. Οἶκος «Ν. Φράσερι»...].

Διατριβές φιλολογικοῦ χαρακτήρα. Μεταξὺ ἄλλων: «Τὸ πρῶτο γνωστὸ δημοτικὸ τραγούδι γιὰ τὸν Σκεντέρμπεη», «'Ἐνα ἀνώνυμο τραγούδι γιὰ τὸν Σκεντέρμπεη», «Οἱ ἀρχές τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας». ('Αναφέρεται ὁ Jean-Jaques Foresié, 1582, ὁ ὁποῖος μαρτυρᾷ πὺς ἔχει ἀκούσει στὴ Φιλιππούπολη ἕνα δημοτικὸ χορωδιακὸ τραγούδι ἀπὸ 'Ἐλληνας γιὰ τὸν Σκεντέρμπεη, τὸν Κομνηνὸ καὶ ἄλλους δεσπότες), «'Ο Τσαγιούπι μας» (ὁ ποιητὴς 'Αντὼν Ζάχο ἀπὸ τῆ Σ έ π ε ρ η τῆς Ζ α γ ο ρ ι ἄ ς - 'Α ρ γ υ ρ ὀ κ α σ τ ρ ο).

163. **Gjergji, Andromaqi.** Klasifikimi i veshjeve popullore shqiptare, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, IX / 1978, f. 3-56 ['Ἡ ταξινόμηση τῶν ἀλβανικῶν λαϊκῶν φορεσιῶν...].

'Ἡ βαρύτητα τῆς ταξινόμησης καὶ τὸ ἱστορικὸ της. Τὰ κριτήρια ταξινόμησης. Α. 'Αντρικὲς φορεσιές: 1) με φουστάνελα, 2) με μακρὺ πουκάμισο καὶ ντολαμά, 3) με στενὰ ποτούρια (tirq), 4) με βράκες, 5) με κοντά, πλατιά ποτούρια. Β. Γυναικεῖες φορεσιές: 1) με τζουμπλέτα (μακρὺ μάλλινο φουστάνι), 2) με μακρὺ πουκάμισο καὶ ποδιά, 3) με μακρὺ πουκάμισο καὶ δυὸ ποδιές, 4) με φαρδιές ποδιές, 5) με μακριὰ ἐσώβρακα.

'Επανεκδοσὴ στὰ γαλλικά, στὸ «Ethnographie Albanaise», IX/1978, p. 3-35.

164. **Halimi - Statovski, Drita.** Të dhëna etnografike për shqiptarët në disa udhëpërshkrime angleze të shekujve XVIII-XIX, «Gjurmime Albanologjike - Folklor dhe Etnologji», Prishtinë, VII / 1978, f. 101-113 ['Ἐθνογραφικὰ δεδομένα γιὰ τοὺς 'Αλβανοὺς σὲ μερικὲς περιγραφὰς 'Αγγλων τῶν αἰῶνων 18ου-19ου...].

Παρουσίαση με σχόλια τῶν δεδομένων τοῦ R. Chandler, L. Broughton (Hobhouse), M. Leake, E. Spenser, M. Mackenzie, A. P. Ibry, Knight καὶ Ch. Eliot.

Στὰ γραπτὰ τοὺς ὑπάρχουν δεδομένα καὶ γιὰ τὴν Β. 'Ἡπειρο.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

165. **Onuzi, Afërdita.** Disa të dhëna mbi punimin e baltës në fshatin Bradvicë (Korçë) dhe në qytetin e Kavajës, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, IX / 1978, f. 313-331 [Δεδομένα γιὰ τὴν ἐπεξεργασία τοῦ πηλοῦ στὴν Μ π ρ α ν τ β ῖ τ σ α (Κ ο ρ υ τ σ ἄ) καὶ στὴν Καβάγια...].

Βάσει γραπτῶν καὶ προφορικῶν πληροφοριῶν, γίνεται λόγος γιὰ τὴν παραδοσιακὴ ἐπεξεργασία τοῦ πηλοῦ (προετοιμασία, ἐργαλεῖα, σκεύη).

166. **Riza, Emin.** Gjirokastra - qytet muze, Shtëpia botuese «8 Nëntori»,

Tiranë 1978, 190 f. [Τὸ Ἀργυροκάστρο - πόλη μουσεῖο, Ἐκδοτικός Οἶκος «8 Νοέμβρη»...].

Λεύκωμα. Φωτογραφίες Ἀργυροκάστρου μὲ τὴν κατάταξη: Οἱ ἀρχὲς καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς πόλης, ἡ ἀργυροκαστρίτικη οἰκία, οἱ ἐπιδιορθώσεις, ἱστορικὰ κτήρια.

Εἰσαγωγή γιὰ τὴν ἱστορικο-αρχιτεκτονικὴ ἐξέλιξη τῆς πόλης.

167. **Adhami, Stilian.** Marrëdhëniet ekonomike, shoqërore dhe kulturore midis Vithkuqit dhe Voskopojës në shekullin e lulëzimit të tyre, «Monumentet», Tiranë, 17 / 1979, f. 71-81 [Οἱ οἰκονομικὲς, κοινωνικὲς καὶ πολιτιστικὲς σχέσεις μεταξὺ τοῦ Βιθκούκι καὶ τῆς Μοσχόπολης στὴν ἐποχὴ τῆς ἀνθησῆς τους...].

Ἱστορικὰ δεδομένα γιὰ τὸ Βιθκούκι καὶ τὴ Μοσχόπολη. Οἱ σχέσεις τους, ἰδιαίτερα κατὰ τὸν 17ο καὶ 18ο αἰώνα: ἀνταλλαγὲς προϊόντων, πανηγύρια, συμπεθεριές, κουμπαριές, σχολεῖα, φορεσιές. Ἡ μεγαλύτερη ἀνάπτυξη τῆς Μοσχόπολης. Φιλίες γνωστῶν ἀνδρῶν τῶν δύο πόλεων. Ἀλληλοβοήθεια.

Περίληψη στὰ γαλλικὰ.

168. **Çipa, Aristidh.** Qartësitë e jetës dhe të këngës, «Drita», 9.12.1979, f. 12 [Ἡ διαύγεια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ τραγουδιοῦ...].

Τὸ ἱστορικὸ καὶ ἡ δραστηριότητα τοῦ δημοτικοῦ καλλιτεχνικοῦ συγκροτήματος τοῦ χωριοῦ Πύλιουρη, τὸ ρεπερτόριό του καὶ οἱ ἐπιτυχίες του. Ὁ ρόλος τοῦ ραψωδοῦ Lefter Çipa. Τὸ χειμαρρῶδες ὕφος καὶ οἱ ἰδιαιτεριότητες τοῦ συγκροτήματος. Σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἐπιτυχίες σημειώνεται τὸ τραγούδι γιὰ τὴ σοσιαλιστικὴ ζωὴ καὶ τὸ κόμμα (KEA).

169. **Jani, Alqi - Vasili, Kosma.** [Moj [Kalaja shekullore, Shtëpia botuese «Naim Frashëri», Tiranë 1979, 196 f. [Μωρὲ αἰώνιο Κάστρο, Ἐκδ. Οἶκος «Ν. Φράσερι» ...].

Ἀνθολογία δημοτικῶν τραγουδιῶν (στὰ ἀλβανικὰ) ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Ἀργυροκάστρου. Χρονολογικὴ κατάταξη. Τὰ περισσότερα τραγούδια εἶναι τῆς περιόδου μετὰ τὸ 1939, γι' αὐτὸ καὶ μὲ ὑποπτὴ αὐθεντικότητα.

170. **Jorgaqi, Frederik.** Lufta Antifashiste Nacionalçlirimtare në këngët mallakastriote, «Nëndori», Tiranë, 10 / 1979, f. 191-199 [Ὁ Ἀντιφασιστικὸς Ἐθνικοαπελευθερωτικὸς Ἀγώνας στὰ μαλακαστριώτικα τραγούδια...].

Ἡ Μαλακάστρα στὸν Ἐθνικοαπελευθερωτικὸ Ἀγώνα. Τὸ δημοτικὸ τῆς τραγούδι γιὰ τὸν Ἀγώνα αὐτὸν (γεγονότα, μάχες, πρόσωπα, ὁ καθοδηγητικὸς ρόλος τοῦ Κόμματος καὶ τοῦ Ἐ. Χότζα), οἱ καλλιτεχνικὲς τους ἀξίες, σχέσεις μὲ τὴν παράδοση καὶ νεοτερισμό.

Δὲν ἀμφισβητεῖται ἡ αὐθεντικότητα τῶν τραγουδιῶν, ἡ ὁποία, στὴν πραγματικότητα, εἶναι ὑποπτὴ.

171. **Karauli, Miranda.** Një panoramë e valleve të grave dhe të burrave të qytetit të Gjirokastrës, «Koreografia», Tiranë, 1 / 1979, f. 116-131 [Πανόραμα τῶν ἀντρικῶν καὶ γυναικείων χορῶν τῆς πόλης τοῦ Ἀργυροκάστρου...].

Ἡ θέση τοῦ χοροῦ στὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ τοῦ Ἀρ γ υ ρ ο κ ά σ τ ρ ο υ. Τὰ εἶδη τῶν χορῶν (κατὰ τὴ δομὴ, τὴ μουσικὴ, τὸ θέμα). Οἱ περιπτώσεις χρήσης τους. Ὁ λιάπικος χαρακτήρας καὶ οἱ ἰδιουτυπίες τους. Οἱ φορεσιές σὰν ἐξάρτημα τοῦ χοροῦ. Γνωστοὶ χορευτές. Καλλιτεχνικὲς ἀξίες. Ἐξέλιξη.

172. **Koçi, Pandeli - Vozga, Ramazan.** Ballëllart e mal më këmbë, Shtëpia Botuese «Naim Frashëri», Tiranë, 1979, 240 f. [Μὲ τὸ μέτωπο ψηλά καὶ σὰν βουνὸ στὰ πόδια, Ἐκδ. Οἶκος «Ν. Φράσερι»...].

Ἀνθολογία δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Λαογραφικὸ Φεστιβάλ τοῦ Ἀρ γ υ ρ ο κ ά σ τ ρ ο υ (1978). Θεματικὴ κατάταξη. Ὑπάρχουν τραγούδια παραδοσιακὰ ἀλλὰ καὶ «νέα», καὶ παραποιημένα σύμφωνα μὲ τὴ νέα, σοσιαλιστικὴ πνοή.

Πολλὰ προέρχονται ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο.

173. **Merja, Zenel.** Kush është gjallë, në këmbë, «Fitorja», Sarandë, 7.2.1979 [Ὅποιος εἶναι ἐν τῇ ζωῇ — πρέπει νὰ στέκει στὰ πόδια...].

Ὁ πόλεμος τοῦ Λι κ ο ύ ρ σ ι (1878) στὸ δημοτικὸ τραγούδι. Κατὰ τὸν συγγραφέα, ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦταν ἀντίσταση τῶν Ἀλβανῶν γιὰ τὴν υπεράσπιση τῶν χωμάτων τους ἐναντία στὶς ἑλληνικὲς σωβινιστικὲς βλέψεις, στὴν ἑλληνικὴ εἰσβολή. Αὐτὰ λέει καὶ τὸ τραγούδι. Τὰ τραγούδια ὅμως ποὺ προβάλλονται δὲν μοιάζουν νὰ εἶναι ὅλα τοῦ καιροῦ τους καὶ καθαρὰ δημοτικά.

174. **Minga, Josif.** Vetë kënga folkorike evoluon, ne duhet t'i përgjigjemi asaj, «Përpara», Korçë, 18.7.1979 [Τὸ ἴδιο τὸ δημοτικὸ τραγούδι ἐξελίσσεται, ἐμεῖς πρέπει νὰ τοῦ ἀνταποκριθοῦμε...].

Στοιχεῖα καὶ μορφὲς ἐξέλιξης τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ τῆς Κο ρ υ τ σ ᾶ ς. Ἡ ἀνάγκη μελέτης καὶ κατανόησης τοῦ γεγονότος αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν ὀργάνωση ἐκδηλώσεων καὶ ὅταν γράφει κανεὶς καλλιεργημένη μουσικὴ.

175. **Panajoti, Jorgo.** Iniciativa krijuese individuale në artin popullor, «Drita», Tiranë, 29.7.1979, f. 3, 14 [Ἡ ἀτομικὴ δημιουργικὴ πρωτοβουλία στὴ λαϊκὴ τέχνη...].

Τὸ καλλιτεχνικὸ λαογραφικὸ προτσές σὰν διαδικασία συνεργασίας τοῦ ὁμαδικοῦ καὶ ἀτομικοῦ στοιχείου. Ὁ ρόλος τοῦ δεύτερου καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πρώτου. Ἐξέταση τοῦ Λαογραφικοῦ Φεστιβάλ (1978) κατὰ τὴν ἀναλογία τῶν δύο αὐτῶν στοιχείων καὶ διάκριση: παραδοσιακῶν δημιουργημάτων, δημιουργημάτων ποὺ σέβονται τὴν πρέπουσα ἀναλογία μεταξὺ τῶν δύο προαναφερομένων στοιχείων, δημιουργήματα ποὺ δὲν ἀκολουθοῦν τὴν ἀρχὴ αὐτὴ (ὑπερέχει τὸ ἀτομικὸ στοιχεῖο) καὶ γι' αὐτὸ δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν σὰν δημοτικά.

Πολλὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο.

Ἐκτενέστερη ἐπανεκδοση, στὸ «Probleme... të folklorit», Tiranë 1980, σ. 24-30.

176. **Panajoti, Jorgo - Hyso, Riza.** Folklori shqiptar (Tekst për shkollat e emesme), Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë 1979, 144 f. [Ἡ Ἀλ-

βανική Λαογραφία (Βιβλίο για σχολεῖα μέσης ἐκπαίδευσης), Ἐκδ. Οἶκος Σχολικοῦ Βιβλίου...].

Μέρος πρῶτο: Γενικά γιὰ τὴ λαογραφία (ἡ ἔννοια τοῦ ὄρου, τὰ συστατικά της, τὰ χαρακτηριστικά της γνωρίσματα, ἡ ἱστορία τῆς λαογραφίας σὰν ἐπιστήμη). Μέρος Δεύτερο: Ἡ ποίηση (ἐπική, λυρική, ἐπικο-λυρική). Μέρος τρίτο: Ὁ πεζὸς λόγος καὶ τὰ εἶδη του. Μέρος τέταρτο: δημοτικὴ μουσικὴ. Μέρος πέμπτο: χοροί. Μέρος ἕκτο: Δημοτικὸ δράμα.

Παραδείγματα. Παραδείγματα λογοτεχνικῆς ἀνάλυσης.

Τὰ περισσότερα παραδείγματα ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο.

Εἶναι ἡ δευτέρη ἐκδοσὴ (ἡ πρώτη τὸ 1976). Οἱ ἐκδόσεις 3-6 εἶναι πιὸ ἐκτεταμένες, συμπληρωμένες καὶ ἐπεξεργασμένες. Ἡ πιὸ νέα καὶ πιὸ ὀλοκληρωμένη ἐκδοσὴ εἶναι αὐτὴ τοῦ 1992.

177. **Suli, Leonard.** Puset çisternë të vjetër në fshatrat Dhrovjan i Sipërm dhe Dhrovjan i Poshtëm, «Monumentet», Tiranë, 17 / 1979, f. 121-132 [Τὰ πηγάδια-στέρνες στὰ χωριά Ἄνω καὶ Κάτω Δρόβιανη...].

Τὸ ὄρεινὸ ἔδαφος τῆς Δ ρ ό β ι α ν η ς καὶ ἡ ἀνάγκη πηγαιδιῶν-στερνῶν. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τους καὶ τὰ ὑλικά ὑδροδότησης στὴ Δρόβιανη.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

178. **Shkurti, Spiro.** Një vështrim mbi veshjet e Vurgut në fund të shekullit XIX dhe në fillim të shek. XX, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, X / 1979 [Ἀνασκόπηση γύρω ἀπὸ τὶς φορεσιῆς τοῦ Βούρκου στὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰώνα...].

Λίγα γιὰ τὸν Β ο ῦ ρ κ ο (Ἄ γ. Σ α ρ ά ν τ α). Περιγραφή τῶν γυναικείων φορεσιῶν (μὲ διπλάρι, μὲ τσιπούνι, μὲ ἀλατζιά, μὲ μακρὸ τσιπούνι) καὶ τῶν ἀντρικῶν (μὲ φουστάνελα, μὲ ποτούρια, μὲ κυλότα).

Φωτογραφίες.

Ἐπανέκδοσὴ στὰ γαλλικά, στὸ «Ethnographie Albanaise», X/1982, p. 147-186.

179. **Bogdami, Ramazan.** Koreografia popullore Lunxhërisë (rrethi i Gjirokastrës), «Studime Filologjike», Tiranë, 2/1980, f. 83-112 [Ἡ λαϊκὴ χορογραφία τῆς Λ ι ο υ ν τ ζ ε ρ ι ᾶ ς (ἐπαρχία Ἄ ρ γ υ ρ ο κ ά σ τ ρ ο υ)...].

Ἡ περιοχὴ τῆς Λιουντζεριᾶς, τὰ χωριά της. Λίγα γιὰ τὴ λαογραφία τῆς Λιουντζεριᾶς. Ἡ θέση τῶν χορῶν. Περιγραφή τῶν γυναικείων καὶ ἀντρικῶν χορῶν κατὰ τὰ εἶδη τους (σύμφωνα μὲ τὴ δομὴ, τὸ θέμα, τὴ μουσικὴ). Ἡ κυριαρχία τοῦ ἀσύμμετρου. Ὁ ρόλος τῆς φορεσιᾶς στὸ χορὸ. Οἱ περιπτώσεις χρήσης τῶν χορῶν. Τὸ ἔθνικὸ καὶ ἐπαρχιακὸ στοιχεῖο.

Φωτογραφίες καὶ σκίτσα.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

180. **Çabej, Eqrem.** Le petit Konstandin et le retour d'Ulysse, «Les lettres albanais», Tiranë, 2/1980, p. 242-247 [Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μικρὸς καὶ ἡ ἐπιστροφή τοῦ Ὀδυσσεά...].

Διαβαλκανικὰ στοιχεῖα στὴ δημοτικὴ ποίηση σὰν ἀποτέλεσμα διαβαλκανικῶν ἱστορικο-

κοινωνικῶν σχέσεων. Παράδειγμα ὁ «Τριομήτικος γαμπρός». Οἱ τύποι καὶ οἱ παραλλαγές του στὴν Ἄλβανία. Τὸ μουσουλμάνικο ἐπίστρωμα. Τὸ παλιὸ χριστιανικὸ ὑπόστρωμα, ποὺ διαφυλάσσεται κυρίως στὴ Β. Ἡπειρο καὶ στοὺς Ἀρβανίτες τῆς Ἰταλίας. Οἱ σχέσεις μετὰ τὸν ὁμηρικὸ μῦθο τοῦ Ὀδυσσεῦ καὶ τῆς Πηνελόπης. Ἀλβανικὲς ἰδιουτυπίες. Ἡ ἀνάγκη συγκριτικῶν μελετῶν.

181. **Çuka, Pano.** Njëpër vite me këngë, «Nëndori», Tiranë, 7/1980, f. 192-202 [Μὲ τραγούδια στοὺς χρόνους...].

Λίγα δημοτικὰ τραγούδια τῆς Δρόπολης μεταφρασμένα στὰ ἀλβανικά καὶ μετὰ σχόλια. Τὰ περισσότερα εἶναι τῆς περιόδου τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου καὶ μεταπολεμικά.

182. **Fetiu, Sadri.** Aspekte krahasimtare të këngës popullore «Gjergj Elez Alia», «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1980, f. 93-103 [Συγκριτικὰ στιγμιότυπα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ «Γκέργκι Ἐλεζ Ἀλία»...].

Ἡ ἀνάγκη συγκριτικῶν μελετῶν χωρὶς προλήψεις. Τὸ ἀναφερόμενο τραγούδι στὴν Ἄλβανία (οἱ παραλλαγές του καὶ ἡ σχέση μετὰ ἀλβανικά παραμύθια). Κοινὰ σημεῖα μετὰ ἄλλες βαλκανικὲς παραλλαγές (σέρβικες, βοσνιακές, ἑλληνικές) καὶ οἱ ἰδιουτυπίες του στὸ περιεχόμενο καὶ στὴ μορφή. Ἡ θρυλικὴ του ἀρχή. Ἡ ἀλβανικότητά του.

183. **Kallamata, Vlash.** Një valle folklorike burimore me interes të veçantë (vallja dyshe myzeqare e burrave), «Nëntori», Tiranë, 7/1980, f. 141-148 [Ἐνας αὐτόχθονας λαογραφικὸς χορὸς μετὰ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον (Ὁ διπλὸς μουζεκιάρικος χορὸς τῶν ἀντρῶν)...].

Λίγα γιὰ τὴ Μουζεκιὰ καὶ τοὺς χορούς της. Ἡ ἰδιαίτερη δημοτικότητα τοῦ ἀναφερόμενου χοροῦ. Λεπτομερὲς περιγραφή του (χορεύεται ἀπὸ δύο ἄτομα καὶ συνοδεύεται ἀπὸ ὀμάδα ἰσοκρατῶν. Οἱ δύο πρῶτοι τραγουδοῦν πολυφωνικά). Ἡ παλαιότητα τοῦ χοροῦ. Ἡ σχέση του μετὰ τὸ ἰδιότυπο περιβάλλον. Ἡ ἐξέλιξή του. Οἱ καλλιτεχνικὲς του ἀξίες.

184. **Kruta, Beniamin.** Polifonia çame dhe disa çështje të etnogjenezës së saj, «Probleme të zhvillimit të folklorit bashkëkohor», Tiranë, 1980, f. 89-100 [Ἡ τσάμικη πολυφωνία καὶ μερικὰ προβλήματα τῆς ἐθνογένεσός της...].

Ἡ Τσαμουριά ὡς ἐθνογραφικὴ περιοχή. Ἡ δημοτικὴ τῆς πολυφωνικὴ καὶ ὁμοφωνικὴ μουσική. Ἡ κυριαρχία τῆς πρώτης Ὀμιμητικὸς τῆς χαρακτῆρας, ποὺ τὴ διακρίνει ἀπὸ τὴ λιάπικη πολυφωνία. Τύποι καὶ παραλλαγές σὲ ἄντρες καὶ γυναῖκες. Ἡ ἐπιρροή τῆς τσάμικης πολυφωνίας (Κορutzά, Κολιόνια, Πρεμετή, Μουζεκιὰ κ.ά.).

Μουσικὰ παραδείγματα.

185. **Kruta, Beniamin.** Vështrim i përgjithshëm i polifonisë shqiptare dhe disa çështje të gjenezës së saj, «Kultura popullore», Tiranë, 1/1980, f. 45-63 [Γενικὴ ἀνασκόπηση τῆς ἀλβανικῆς πολυφωνίας καὶ μερικὰ προβλήματα τῆς γένεσός της...].

Ἡ δημοτικὴ πολυφωνία ὡς ἀξιόλογο μέρος τῆς ἀλβανικῆς μουσικῆς. Ὁ χώρος χρήσης της.

Γενικά χαρακτηριστικά. Δύο τύποι: λιάπικος και τόσκικος. 'Ιστορικά και αρχαιολογικά δεδομένα. 'Η άλβανική πολυφωνία σάν έθνικό, αυτόχθονο προϊόν, χωρίς την έπιρροή τής βυζαντινής πολυφωνίας.

186. **Loli, Kosta.** Orkestrinat popullore të Jugut në Festivalin Folklorik Kombëtar 1978, «Probleme të zhvillimit të folklorit bashkëkohor», Tiranë, 1980, f. 137-141 [Οι λαϊκές όρχήστρες του Νότου στο 'Εθνικό Λαογραφικό Φεστιβάλ 1978...].

'Ο ρόλος τών όρχηστρών στα προγράμματα τών συγκροτημάτων Κορυσάς, Πρεμετής, Άργυροκάστρου, Άγ. Σαράντα κτλ. Οι τύποι όρχηστρών. Παράδοση και εξέλιξη. Γνωστοί όργανοπαίχτες.

187. **Nako, Reshide.** Familja e re fshatare socialiste në Vinçan, «Korça», 2/1980, f. 88-92 ['Η νέα σοσιαλιστική χωριάτικη οικογένεια στο Βιντσιάν...]. Τό χωριό Βιντσιάν και τό ιστορικό του. Οι άλλαγές μετά την άπελευθέρωση σε όλους τούς τομείς, και στην οικογένεια: χειραφέτηση τής γυναίκας, πολύ λίγα διαζύγια, έλλειψη πατριαρχικών θεσμών, νέες καλοεπιπλωμένες οικίες, μεγαλύτερη άπασχόληση τών άντρών.

188. **Panajoti, Jorgo.** Raporti midis kolektives dhe individuale në krijimtarinë e një rapsodi popullore, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1980, f. 47-61. [Σχέσεις μεταξύ τού όμαδικού και άτομικού στοιχείου στα δημιουργήματα ένός λαϊκού ραψωδοῦ...].

Σχέσεις ως πρὸς τά θέματα, πρόσωπα, τεχνοτροπία κ.ά. στα ποιητικά δημιουργήματα τού Σελιμ Χασάνι (Αύλων).

189. **Progri, Fiqri.** Motivet popullore në veshjet e grave të Hoçishtit e të Qytezës, «Korça», 1980, f. 81-87 [Λαϊκά μοτίβα στις γυναικειές φορεσιές τού Χοτσίστ και τής Κυτέζα...].

Λίγα για τις φορεσιές τών χωριών Χοτσίστ και Κυτέζα τής Κορυσάς. Οι καλλιτεχνικές τους άξίες, ιδιαίτερα σχετικά με τά χρώματα και τά κοσμήματα. Μερικά λαϊκά μοτίβα: ό σταυρός, τό κυπαρίσι, ό άετός κ.ά.

'Ο έθνικός χαρακτήρας τών μοτίβων αυτών.

190. **Riza, Emin.** Arkitektura e banesës popullore në zonën e Bregut të Dedit (Labëri), «Monumentet», Tiranë, 19/1980 ['Η αρχιτεκτονική τής λαϊκής οικίας στην περιοχή Μπρέγκου ι Ντέτιτ (Λιαπουριά)...].

Λίγα για την περιοχή, ή όποια συμπεριλαμβάνει κυρίως τή Χε ι ε μ ά ρ ρ α. Τύποι οικιών. 'Η δομή τους. 'Η έπιρροή τού έδάφους, τού ιστορικο-κοινωνικού και γεωγραφικού περιβάλλοντος. 'Η έπιρροή τής ξενιτιάς. 'Εθνικά και ιδιότυπα στοιχεία.

Σκίτσα και φωτογραφίες.

Περίληψη στα γαλλικά.

191. **Rrapaj, Fatos M.** Te Sheshi i Flamurit, Shtëpia Botuese «Naim Frashë-

ri), Tiranë, 1980, 169 f. [Στην Πλατεία τῆς Σημαίας, Ἐκδ. Οἶκος «Ν. Φρά-
σερι»...].

Ἐπιτομὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν (κυρίως ἱστορικῶν) ἀπὸ τὴν ἐπαρχία τῆς Αὐλώνας.
Τὰ περισσότερα σχετίζονται μὲ γεγονότα τοῦ 19ου καὶ 20οῦ αἰώνα. Χρονολογικὴ κατάταξη.
Πολλὰ δὲν δείχνουν νὰ εἶναι καθαρῶς δημοτικά.

192. **Stiko, Nikoleta.** Këngët popullore korçare të kurbetit, «Κορça», Tiranë, 2/1980, f. 32-47 [Τὰ δημοτικὰ κορυτσαίικα τραγούδια τῆς ξενιτιᾶς...].

Τὸ ἱστορικὸ τῆς ξενιτιᾶς ἀπὸ τὴν Κορυτσά (οἱ ἀρχές, οἱ αἰτίες, οἱ δρόμοι τῆς ξενιτιᾶς).
Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ξενιτιᾶς. Τὸ περιεχόμενο, τὰ χαρα-
κτηριστικὰ καὶ οἱ καλλιτεχνικὲς τους ἀξίες. Οἱ ἐπαρχιακὲς ἰδιαιτητείες. Πρόσωπα καὶ χαρα-
κτῆρες.

193. **Shituni, Spiro.** Tipare dalluese të polifonisë labe, «Nëntori», Tiranë, 9/1980, f. 159-168 [Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς λιάπικης πολυφωνίας...].

Λίγα γὰ τὴ Λιαπουριά σὰν ἐθνογραφικὴ περιοχή. Ἡ λιάπικη πολυφωνία σὰν ἰδιό-
μορφος τύπος πολυφωνίας. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς γνωρίσματα: ἀπαγγελματικὸς χαρα-
κτήρας, προπεντατονία, ὄχι καθαρὴ ἄρμονία, πνοὴ ἄριας, ὀριστικοὶ ρυθμοί. Ἰδιαιτητείες χω-
ριῶν καὶ μικροπεριοχῶν, παραλλαγές.

Παραδείγματα.

194. **Sholla, Pavlo.** Rreth folklorit muzikor të Korçës, «Κορça», Tiranë, 2/1980, f. 18-31 [Γύρω ἀπὸ τὴ δημοτικὴ μουσικὴ τῆς Κορυτσᾶς...].

Ὁ ρόλος τῆς δημοτικῆς μουσικῆς στὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ τῆς Κορυτσᾶς. Ἡ χωριάτικη
καὶ ἀστικὴ μουσικὴ. Ἡ πολυφωνία καὶ ἡ ὁμοφωνία. Ἡ κορυτσαία πολυφωνία σὰν πολυ-
φωνία μιμητικοῦ χαρακτήρα. Τύποι καὶ παραλλαγές. Σχέσεις χωριάτικης καὶ ἀστικῆς μου-
σικῆς. Ἐθνικὰ καὶ ἐπαρχιακὰ στοιχεῖα. Ἀνάγκη παραπέρα ἔρευνας.

195. **Tirta, Mark.** Veshjet e Labërisë dhe probleme të ruajtjes së origjinalite-
tit të tyre, «Probleme të zhvillimit të folklorit bashkëkohor», Tiranë, 1980, f. 189-198 [Οἱ φορεσιᾶς τῆς Λιαπουριάς καὶ προβλήματα διαφύλαξης
τῆς ἰδιαιτητείας τους...].

Δεδομένα γὰ τὴ Λιαπουριά. Οἱ σχέσεις τῆς λιάπικης φορεσιᾶς μὲ τὸ ἔδαφος, τὸ κλίμα
κ.ἄ. Ἡ ἔντονη τούρκικη ἐπιρροή, ἰδιαίτερα στὶς φορεσιᾶς τῶν γυναικῶν (τὰ τουμάνια).
Περιγραφή ἀντρικῆς καὶ γυναικειᾶς φορεσιᾶς. Ἡ ἀνάγκη ἀποκατάστασης τῶν ξένων στοι-
χείων μὲ παλιά, ἐγχώρια.

195. **Thomo, Pirro.** Korça në gjysmën e dytë të shekullit XIX, «Κορça», Ti-
ranë, 2/1980, f. 133-142 [Ἡ Κορυτσά στὸ δεῦτερο ἡμισυ τοῦ 19ου αἰώνα...].

Κυρίως ἀρχιτεκτονική, ἀλλὰ καὶ οἰκονομικο-πολιτιστικὴ ἀνασκόπηση. Τὰ πρῶτα βήματα
τῆς Κορυτσᾶς σὰν πόλης. Τὸ κέντρο καὶ οἱ συνοικίες τῆς. Τὸ παζάρι. Οἱ τύποι οἰκιῶν. Τὸ
πολεοδομικὸ τῆς σχέδιο. Ἡ οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ τῆς ἀνάπτυξη. Ἡ ἐπιρροὴ τῆς ξε-
νιτιᾶς.

197. **Çeko, Lefter.** Kostumi i gruas së Karroqit, «Fitorja», Sarandë, 14.2. 181 [Ἡ γυναικεία φορεσιά τοῦ Καρροκιού...].
Λίγα γιὰ τὸ χωριὸ Κ α ρ ρ ό κ ι (ἐλληνόφωνες) τῶν Ἀ γ. Σ α ρ ά ν τ α. Περιγραφή τῆς γυναικείας φορεσιάς (τῆς γιορτινῆς καὶ καθημερινῆς, χειμωνιάτικης καὶ καλοκαιρινῆς). Κοινὰ στοιχεῖα μὲ τις φορεσιὲς τῆς περιοχῆς καὶ ἰδιοτυπίες. Παλιὰ στοιχεῖα καὶ ἐξέλιξη.
198. **Filja, Hysen.** Gjurmë të lashta në këngët e burrave të Labërisë, «Studime Filologjike», Tiranë, 1/1981, f. 125-130 [Ἰχνη ἀρχαιότητος στὸ ἀντρίκειο τραγοῦδι τῆς Λιαπουριᾶς...].
Ἡ βαρύτητα καὶ οἱ ἀξίες τῆς πολυφωνίας τῆς Λ ι α π ο υ ρ ι ᾶ ς. Ἡ συντηρητικότητά της. Παλιὰ στοιχεῖα στὸ τραγοῦδι τῶν ἀντρῶν (προπεντατονικὴ κλίμακα, ἐλλειπῆς ἄρμονία, ἕνας ἰδιαίτερος τύπος πολυφωνίας στὸ χωριὸ Ν τ ο υ κ ά τ ι, τὸ ἐπικὸ βᾶθος κλπ.). Τὸ παλιὸ στοιχεῖο σὰν μάρτυρας αὐτοχθονίας.
Περὶληψη στὰ γαλλικά.
199. **Haxhihasani, Qemal.** Thimi Mitko-Veptra, botim i Institutit të Kulturës Popullore, Tiranë, 1981, 756 f. [Εὐθύμιος Μῆτκος - Ἔργα...].
Συλλογὴ ὁλόκληρου τοῦ ἔργου τοῦ γνωστοῦ κορυφαίου λαογράφου Εὐθ. Μῆτκου (19ος αἰώνας). Περιέχει λαογραφικά, ἱστορικά, κοινωνιολογικά συγγράμματα, ποιήματα, ἐπιστολές (συμπεριλαμβάνεται καὶ «Ἡ Ἀλβανικὴ Μέλισσα» — 1878).
Εἰσαγωγὴ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Μῆτκο.
Περὶληψη στὰ γαλλικά.
Λεξιλόγιο, πίνακες καὶ εὔρετήρια.
200. **Haxhihasani, Qemal - Dule, Miranda.** Epika historike, 2, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1981, 762 f. [Ἡ ἱστορικὴ ἐπικὴ ποίηση, ἀρ. 2, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].
Ἀνήκει στὴ γενικὴ ἔκδοση «Ἡ Ἀλβανικὴ Λαογραφία», στὴν τρίτη σειρὰ — Δημοτικὴ ἐπικὴ ποίηση. Συμπεριλαμβάνει ἱστορικὰ τραγοῦδια τῆς περιόδου 1831-1912 ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο) μὲ θεματικὴ καὶ χρονολογικὴ κατάταξη.
Εἰσαγωγὴ γιὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τῆς περιόδου καὶ τὴν ἀπεικόνισή τους στὸ τραγοῦδι, γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ ὅρου «ἱστορικὰ τραγοῦδια», γιὰ τὰ κριτήρια ἔκδοσης.
Λεξιλόγιο, πίνακες, εὔρετήρια.
201. **Hoxha, Ibrahim.** Këngë popullore çame, Shtëpia Botuese «Naim Frashëri», Tiranë, 1981, 150 f. [Δημοτικὰ τσάμικα τραγοῦδια, Ἐκδ. Οἶκος «Ναῖμ Φράσερι...].
Δημοτικὰ τραγοῦδια διαφόρων εἰδῶν καὶ ἐποχῶν, κυρίως ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Κ ο ν ί σ - π ο λ η ς, μὲ θεματικὴ καὶ χρονολογικὴ κατάταξη. Ἡ ἔκδοση ἔχει ἐκλαϊκευτικὸ χαρακτήρα.
202. **Jorgaqi, Frederik - Margilaj, Nikolla.** Zemrat me diell mbushur, Shtëpia Botuese «Naim Frashëri», Tiranë, 1981 [Καρδιὲς γεμάτες ἥλιο, Ἐκδ. Οἶκος «Ν. Φράσερι...].
Ἐκλογὴ δημοτικῶν τραγοιδιῶν (διαφόρων εἰδῶν καὶ ἐποχῶν) ἀπὸ τὴν περιφέρεια τοῦ Φ ί ε ρ (Μ ο υ ζ ε κ ι ά).

Κατάταξη θεματικο-χρονολογική.

Ἡ συλλογή ἔχει ἐκλαϊκευτικό χαρακτήρα.

203. **Miso, Pirro.** Roli dhe funksioni muzikor i llautës, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1981, f. 83-105 [Ὁ μουσικὸς ρόλος καὶ ἡ λειτουργία τοῦ λαβούτου...].
Τὸ λαβούτο σὰν δημοτικὸ μουσικὸ ὄργανο, γνωστὸ σὲ ὁλόκληρη τὴ Β. Ἠπειρο. Κυρίως χρησιμοποιεῖται μαζὶ μὲ ἄλλα ὄργανα στὶς λαϊκὲς ὀρχήστρες. Ὁ τρόπος κατασκευῆς του. Τὰ μουσικὰ του χαρακτηριστικά. Ἡ προέλευσή του. Σκίτσα, φωτογραφίες, μουσικὰ παραδείγματα.
204. **Panajoti, Jorgo.** Fjalët e urta popullore dhe aktualiteti, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1981, f. 17-31 [Οἱ δημῶδεις παροιμίαι καὶ ἡ ἐπικαιρότητα...].
Ἡ ἱκανότητα προσαρμογῆς τῶν παροιμιῶν, κυρίως ἐξ αἰτίας τῆς γενικῆς τους ἔννοιας. Τρόποι προσαρμογῆς: ἐπιλογή, διασκευὴ (φυσικὴ καὶ σημασιολογικὴ), ἀναπαραγωγή. Οἱ ἱστορικοκοινωνικὲς, καλλιτεχνικὲς καὶ γλωσσολογικὲς ἀρχὲς ποὺ διευθύνουν τὴ διαδικασία αὐτή. Παραδείγματα γιὰ κάθε περίπτωση (πολλὰ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο).
205. **Panajoti, Jorgo - Gjergji, Andromaqi.** Nga ditari i një ekspedite, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1981, f. 197-215 [Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιο μιᾶς λαογραφικῆς ἀποστολῆς...].
Ἐκθεση γιὰ μίαν πολυμελῆ λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὴν περιοχὴ τῆς Σ π ά τ η ς: ἡ κατάσταση τῆς λαογραφίας, τὰ πεδία ποὺ ἐρευνήθηκαν, τὰ ἀποτελέσματα, οἱ δυσκολίες καὶ οἱ λαογραφικὲς ἐκπλήξεις τῆς ὑπαίθρου, οἱ σχέσεις μὲ τοὺς πληροφορητὲς, ὁ τρόπος χρήσης τῶν σύγχρονων μέσων κατάγραφῆς.
206. **Riza, Emin.** Qyteti-muze i Gjirokastrës, Tiranë, 1981, 346 f. [Ἡ πόλη — μουσεῖο τοῦ Ἀργυροκάστρου...].
Μονογραφία. Ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ δεδομένα γιὰ τὸ παρελθὸν τοῦ Ἀ ρ γ υ ρ ο κ ά σ τ ρ ο υ. Ἡ ἐξέλιξή του καὶ ἡ κατάστασή του σήμερα. Ἡ ἱστορικὴ, κοινωνικὴ, πολιτιστικὴ σταδιοδρομία του. Διακεκριμένοι ἄντρες. Οἱ οἰκίαι καὶ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα. Ἡ πολεοδομία του. Κοινὰ γνωρίσματα μὲ ἄλλες ἀλβανικὲς καὶ βαλκανικὲς πόλεις. Ἰδιουτυπίαι.
207. **Shituni, Spiro.** Kënga polifonike e Himarës, «Drita», Tiranë, 20.12.1981, f. 11 [Τὸ πολυφωνικὸ τραγούδι τῆς Χειμάρρας...].
Ἡ πολυφωνία τῆς Χ ε ι μ ά ρ ρ α ς σὰν πολυφωνία λιάπικη. Οἱ ἱδιουτυπίαι σχετίζονται μὲ τὸν ἰδιαιτέρου ρόλο μιᾶς τέταρτης φωνῆς (ἐκείνου ποὺ «σηκώνει» τὸ τραγούδι, δηλ. τραγουδᾷ σὲ πιὸ ψηλὲς νότες), τίς ἰδιαιτερότητες τοῦ μέλους καὶ τῆς ἀρμονίας. Αὐτὸ εἶναι γεγονός ἐσωτερικῆς ἐξέλιξης.
208. **Shkurti, Spiro.** Kontribut për hartën kostumologjike të rrethit të Sarandës, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, XI/1981, f. 69-97 [Συμβολὴ γιὰ τὸν κουστουμολογικὸ χάρτη τῆς ἐπαρχίας Ἀ γ. Σ α ρ ά ν τ α...].
Λίγα γιὰ τὴν ἐπαρχία καὶ τίς ἐθνογραφικὲς τῆς περιοχῆς. Οἱ ἰδιαιτερότητες τῆς κάθε πε-

ριοχής. Τὰ κουστούμια τους: άντρικά, γυναικεϊά. Ταξινόμηση τών κουστουμιών σύμφωνα με τὰ ύλικά κατασκευής, τή δομή τους, τὰ βασικά τους χαρακτηριστικά, τίς περιπτώσεις χρήσης, τοῦ ρόλου τους.

Ἐπανεκδόση στό γαλλικά, στό «Ethnographie Albanaise», XI/1981.

209. **Vasili, Kozma - Mustaqi, Arsen.** *Lirika popullore*, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1981, 645 f. [Ἡ δημοτική λυρική ποίηση, Ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

Ἀνήκει στήν τέταρτη σειρά (Lirika popullore — Ἡ δημοτική λυρική ποίηση) τῆς γενικῆς ἐκδόσης «Ἀλβανική Λαογραφία». Συμπεριλαμβάνει τραγούδια τῆς ξενιτιάς καί τών νιζάμηδων (ἐπιστράτευσης τών Ἀλβανῶν ἀγοριῶν) ἀπό διάφορες περιοχές, ἰδίως ἀπό τή Β. Ἡπειρο (ύπάρχουν ἐνδείξεις). Δομή: Μέρος Α' (τραγούδια ξενιτιάς: τὸ ξεκίνημα τοῦ ξενίτη, ἡ ζωὴ τῆς οἰκογένειας, ὁ γυρισμός) καί Μέρος Β' (τραγούδια νιζάμηδων: τὸ ξεκίνημα, ἡ ζωὴ τοῦ στρατιώτη, ἡ ζωὴ τῆς οἰκογένειας).

Εἰσαγωγή γιά τίς οικονομικο-κοινωνικές συνθήκες τῆς δημιουργίας τών τραγουδιῶν, τὸ περιεχόμενο, τὰ γνωρίσματα καί τίς ἀξίες τους.

Λεξιλόγιο, πίνακες, εὔρετήρια.

210. **Agolli, Dritëro.** *Krijimtaria e Naimit dhe folklori*, «Çështje të folklorit shqiptar», Tiranë, 1/1982, f. 405-414 [Τὸ ἔργο τοῦ Ναίμ καί ἡ λαογραφία...]. Ἡ ἐπιρροή τῆς δημοτικῆς ποίησης, κυρίως τῆς γενέτειρας τοῦ ποιητῆ Ναίμ Φράσερι (Π ρ ε μ ε τ ῆ), με τὴν πνοή της, τὴν τεχντροπία, τὴ γλώσσα, τὰ προβλήματα καί τὰ πρόσωπα, τὸ στίχο καί τὰ σχήματα λόγου. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἐν μέρει ἡ δημοτικότητα τοῦ ποιητῆ.
211. **Agolli, Nexhat.** *Vallja e Osman Takës*, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1982, f. 121-134 [Ὁ χορὸς τοῦ Ὀσμάν Τάκα...].

Ποιὸς ἦταν ὁ Ὀσμάν Τάκα καί τί λέει ἡ παράδοση στὴ γενέτειρά του (Κ ο ν ί σ π ο λ η). Περιγραφή τοῦ χοροῦ καί τῆς μουσικῆς του. Ὁ χορὸς καί στὴν Ἑλλάδα. Τὰ αἷτια τῆς δημοτικότητάς του. Διακεκριμένοι χορευτές του. Ἡ παράδοση στό χορὸ καί ἡ ἐξέλιξή του.

212. **Çetta, Anton.** *Disa të dhëna mbi zhvillimin strukturor të baladës shqipe*, «Çështje të folklorit shqiptar», Tiranë, 1/1982, f. 242-259 [Δεδομένα γιά τὴ δομικὴ ἐξέλιξη τῆς ἀλβανικῆς μπαλάντας...].

Περικομμένη ἐπανεκδόση διατριβῆς κοσμοποδίου λαογράφου γιά τὴν ἔννοια τοῦ ὄρου «μπαλάντα», τίς ἀρχές τοῦ εἶδους, τὴν ἐξέλιξή του, τὸν πλοῦτο τών ἀλβανικῶν δημοτικῶν παραλογῶν. Τὴν δομικὴ τους ἐξέλιξη τὴν βλέπει ὡς ἐξέλιξη ἀπὸ τὸ ἀπλό στό πῶς περίπλοκο. Μεταξὺ ἄλλων φέρνει ὡς παράδειγμα τὴν μπαλάντα ἀδελφοκτονίας, συγκρίνοντάς τὴν με ἄλλες βαλκανικὲς παραλλαγές. Παραλλαγές Β. Ἡπείρου.

213. **Daja, Ferial.** *Këngë popullore djepi*, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1982, 140 f. [Δημοτικὰ νανουρίσματα, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

Ἐκλογή νανουρισμάτων ἀπὸ διάφορες περιοχές (καί ἀπὸ τή Β. Ἡπειρο). Παρουσιάζονται με τὴν ποίηση καί τὴ μουσική τους (σὲ νότες). Θεματικὴ κατάταξη. Γιά κάθε τραγούδι σημειώνονται: τόπος καί χρόνος συλλογῆς, συλλέκτης, τραγουδιστής, μεταγραφέας τῆς μουσικῆς.

Σύντομη εισαγωγή για τὰ χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ εἶδους καὶ τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς καὶ μεταγραφῆς.

214. **Dojaka, Abaz.** Veshjet popullore në rrethin e Kolonjës, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, XII/1982, f. 3-26 [Οἱ λαϊκὲς φορεσιὲς στὴν ἐπαρχία τῆς Κολώνιας...].

Ἡ Κολώνια σὰν ἐθνογραφικὴ περιοχὴ. Οἱ ἀντρικὲς (μὲ φουστάνελα, ποτούρι, κολότα) καὶ γυναικεῖες (κυρίως μὲ «μολοκῶφ») φορεσιὲς καὶ τὰ ἐξαρτήματά τους. Ἡ ἐπιρροὴ τῆς ξενιτιάς. Κοινὰ στοιχεῖα μὲ γειτονικὲς περιοχὲς καὶ ἰδιαιτερότητες. Ἡ ἐξέλιξη τῶν φορεσιῶν καὶ ἡ σύγχρονη κατάστασή τους. Ἡ τεχνολογία τους.

Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.

Ἐπανεκδόση στὰ γαλλικά, στὸ «Ethnographie Albanaise», XII/1982.

215. **Haxhihasani, Qemal.** Balada shqiptare e rinjohjes motër e vëlla dhe lidhjet e saj ballkanike, «Çështje të folklorit shqiptar», Tiranë, 1/1982, f. 148-174 [Ἡ ἀλβανικὴ μπαλάντα τῆς ἀναγνώρισης ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς καὶ οἱ διαβαλκανικὲς τῆς σχέσεις...].

Τρεῖς τύποι καὶ παραλλαγὲς τῆς μπαλάντας στοὺς Ἄλβανούς. (Ὁ βορειοηπειρωτικὸς τύπος, μὲ χριστιανικὸ ὑπόστρωμα, σχετίζεται περισσότερο μὲ τὸν ἰταλοαρβανίτικο καὶ βορειοδυτικὸ τύπο). Τὸ μουσουλμανικὸ ἐπίστρωμα τῆς μπαλάντας. Ἡ παλαιότητά της. Τὰ ἱστορικο-ἐθνογραφικὰ στοιχεῖα. Ἡ στρουκτούρα τοῦ κάθε τύπου καὶ οἱ ἰδιαιτερότητες τῶν παραλλαγῶν. Διαβαλκανικὲς σχέσεις καὶ ἐθνικὲς ἰδιοτυπίες.

Περὶληψὴ στὰ γαλλικά.

216. **Haxhihasani, Qemal.** Balada popullore shqiptare, Shtëpia Botuese «Naim Frashëri», Tiranë, 1982, 184 f. [Ἀλβανικὲς δημοτικὲς μπαλάντες, Ἐκδ. Οἶκος «Ναῖμ Φράσερι»...].

Ἀνθολογία ἀλβανικῶν δημοτικῶν παραλογῶν διαφόρων εἰδῶν, ἐποχῶν, περιοχῶν (καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἠπειρο). Θεματικὴ κατάταξη.

Εἰσαγωγή γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ ὄρου «μπαλάντα», τοὺς τύπους μπαλαντῶν στοὺς Ἄλβανούς, τὴν παλαιότητα τοῦ εἶδους, τὶς ἀξίες τους, τὶς σχέσεις μὲ μπαλάντες ἄλλων λαῶν καὶ τὶς ἐθνικὲς ἰδιοτυπίες.

Λεξιλόγιο καὶ εὔρετήρια.

Εἰκονογράφηση G. Leka.

217. **Nuraj, Lilo.** Punimi i gjeshtërs për veshje e shtroje në Velçë (Vlorë), «Etnografia Shqiptare», Tiranë, XII/1982, f. 247-254 [Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ σπάρτου γιὰ ρούχα καὶ στρώματα στὴ Βέλτσια (Ἀύλωνα)...].

Ἡ τεχνολογία προετοιμασίας σπάρτινης κλωστής. Ἡ τεχνολογία ὕφανσης. Εἶδη ρούχων καὶ στρωμάτων. Χρώματα. Μοτίβα.

Ἐπανεκδόση στὰ γαλλικά, στὸ «Ethnographie Albanaise», XII/1982.

218. **Nushi, Jani.** Mbledhës të folklorit, 1, Folklor nga krahina e Myzeqesë,

Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1982, 464 f. [Συλλέκτες τῆς λαογραφίας, Ἄρ. 1, Λαογραφία ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Μουζεκιᾶς, Ἰνστιτούτο Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς (τόμος) τῆς σειρᾶς «Συλλέκτες τῆς Λαογραφίας», ποῦ ἐκδίδεται ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν. Συμπεριλαμβάνει λαογραφικὰ (τραγοῦδια διαφόρων εἰδῶν, παραμῦθια, θρύλοι, παροιμίες, αἰνίγματα κλπ.) ποῦ ἔχει συλλέξει στὴ Μ ο υ ζ ε κ ι ἄ ὀ παλὸς δάσκαλος Γιάννης Νούσης. Ἐπιμέλεια καὶ εἰσαγωγή Kozma Vasili, Aneta Teta, Ptoleme Nushi. Ταξινόμηση κατὰ εἶδος.

Λεξιλόγιο καὶ εὔρετήρια.

219. **Panajoti, Jorgo.** Këngë popullore të rrethit të Korçës, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1982, 719 f. [Δημοτικὰ τραγοῦδια τῆς ἐπαρχίας Κορυτσᾶς, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

Δημοτικὰ τραγοῦδια διαφόρων εἰδῶν καὶ περιοχῶν τῆς ἐπαρχίας Κορυτσᾶς: I. Μπαλάντες. II. Ἱστορικὰ τραγοῦδια (καὶ κλέφτικα). III. Λυρικὰ τραγοῦδια (νανουρίσματα, γάμου, μοιρολόγια, ἔρωτικά, κοινωνικά, ἱεροτελεστικά, παιδικὰ).

Εἰσαγωγή γιὰ τὴ δημοτικὴ ποίηση τῆς Κορυτσᾶς. Ἱστορικὸ τῶν ἐκδόσεών της, ρόλος της στὴν καλλιτεχνικὴ ζωὴ τῆς ἐπαρχίας, θέματα καὶ προβλήματα, δυναμικότητα τοῦ κάθε εἴδους, βασικὰ της χαρακτηριστικὰ (βαθὸς λυρισμὸς, ἰσορροπία, πολυτέλεια, εὐρύτητα, σωφροσύνη), κοινὰ στοιχεῖα μὲ τὴν ποίηση γειτονικῶν περιοχῶν.

Λεξιλόγιο καὶ εὔρετήρια.

220. **Papleka, Ndoc.** Etika shqiptare në hapësirën e një balade të moçme, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1982, f. 139-147 [Ἡ ἀλβανικὴ ἠθικὴ στὸ χῶρο μιᾶς παλαιᾶς μπαλάντας...].

Ἐξετάζεται ἓνας τύπος μπαλάντας γιὰ τὸ θάνατο νέου ἄντρα. Παραλλαγὲς κατὰ περιοχὲς (καὶ τῆς Βορείου Ἠπείρου). Στοιχεῖα ποῦ μαρτυροῦν τὴν παλαιότητά της. Ἱστορικὰ καὶ ἔθνογραφικὰ στοιχεῖα. Καλλιτεχνικὲς ἀξίες. Εὐγενικὴ συμπεριφορὰ πρὸς τὴ γυναίκα τοῦ νεκροῦ.

221. **Stahl, Paul H.** Strukturat e vjetra shoqërore shqiptare në kuadrin e shoqërive ballkanike dhe evropiane (shek. XIX), «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1982, f. 105-112 [Παλιὲς ἀλβανικὲς κοινωνικὲς δομὲς στὰ πλαίσια τῶν βαλκανικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν κοινωνιῶν (19ος αἰώνας)...]

Πατριρχικὲς οἰκογένειες, φυλετικοὶ καὶ φατριαστικοὶ ὀργανισμοί, καπετανάτα κ.ἄ. σὲ διάφορες περιοχὲς (καὶ στὴ Β. Ἠπειρο). Σχέσεις μὲ ἀνάλογους ὀργανισμοὺς στὰ Βαλκάνια καὶ στὴν Εὐρώπη. Ἀλβανικὲς ἰδιαιτερότητες.

Ἐπανεκδόση στὰ γαλλικά, στὸ «Culture Populaire Albanaise», 1983.

222. **Thomo, Pirro.** Banesat e hapura në qytetin e Korçës dhe disa probleme të restaurimit të tyre, «Monumentet», Tiranë, 1/1982, f. 91-103 [Οἱ ἀνοιχτὲς οἰκίες τῆς πόλης Κορυτσᾶς καὶ μερικὰ προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἐπιδιώρθωσή τους...].

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῶν «άνοιχτῶν» σπιτιῶν τῆς Κορυτσᾶς (πόλης). Τὸ ποσοστὸ τους σὲ σύγκριση μὲ ἄλλους τύπους οἰκιῶν. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τους. Τὰ ὕλικά καὶ ἡ τεχνολογία κατασκευῆς τους. Διακόσμηση μὲ ξύλο, πέτρα κ.ἄ. Ἡ παλαιότητά τους. Ἡ ἀνάγκη καὶ οἱ ἐπιστημονικοὶ τρόποι ἐπιδιώρθωσης γιὰ διαφύλαξη σὰν πολιτιστικὰ μνημεῖα.

Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

223. **Vasili, Kozma - Gërcaliu, Mustafa.** Këngë popullore për Luftën Antifashiste Nacionalçlirimtare dhe ndërtimin socialist, vëllimi i pestë, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1982, 884 f. [Δημοτικὰ τραγούδια γιὰ τὸν Ἀντιφασιστικὸ Ἐθνικοαπελευθεωτικὸν Ἀγῶνα καὶ τὴν οἰκοδόμηση τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἔκδοση Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ, τόμος πέμπτος...] Τραγούδια γιὰ τὸ Κόμμα Ἐργασίας Ἀλβανίας, γιὰ τὸν Ἀγῶνα καὶ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο (γεγονότα, πρόσωπα), ἐνάντια στὸ ρεβιζιονισμὸ καὶ ἱμπεριαλισμὸ.

Εἰσαγωγή γιὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου.

Λεξιλόγιο καὶ εὔρετῆρια.

Στὰ πλαίσια τῆς σειρᾶς αὐτῆς καὶ μὲ τὰ ἴδια (ἢ σχεδὸν τὰ ἴδια) θέματα καὶ κριτήρια ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀργότερα καὶ ἄλλοι τρεῖς τόμοι (1982, 1986, 1988).

224. **Ciko, Dhimitër.** Zhvillimi i mobilerisë në Korçë në fund të shekullit XIX — fillimi i shekullit XX, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, 13/1983, f. 281-291 [Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐπιπλοποιίας στὴν Κορυτσᾶ στὰ τέλη τοῦ 19ου καὶ στὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα...].

Τὰ αἴτια ἐξέλιξης τῆς ἐπιπλοποιίας στὴν Κορυτσᾶ. Παραδόσεις καὶ στοιχεῖα ἐξέλιξης (στὰ εἶδη παραγωγῆς, ἐργαλεῖα, διακόσμηση, ὕλικά, τεχνολογία). Ἐπιρροὲς καὶ ἐσωτερικὴ ἐξέλιξη. Γνωστοὶ τεχνίτες (ἀνάλυση τῆς ἐργασίας τοῦ Κυριάκου Θέμελη).

Περίληψη στὰ γαλλικά.

Ἐπανέκδοση στὰ γαλλικά, στὸ «Ethnographie Albanaise», 13/1983.

225. **Elezi, Ismet.** E drejta zakonore penale e shqiptarëve, Shtëpia Botuese «Naim Frashëri», Tiranë, 1983 [Τὸ ἐθιμικὸ ποινικὸ δίκαιο τῶν Ἀλβανῶν, Ἐκδ. Οἶκος «Ναῖμ Φρέσερι»...].

Γενικά γιὰ τὸ ἐθιμικὸ ποινικὸ δίκαιο: οἱ ἀρχές του, τὸ περιεχόμενό του, ὁ χαρακτήρας του, τὰ αἴτια ἐπιβίωσης μέχρι ἀργὰ στοὺς Ἀλβανούς.

Κανονισμοὶ (ἄγραφοι νόμοι) τοῦ ἐθιμικοῦ ποινικοῦ δικαίου γιὰ οἰκογενειακὲς καὶ κοινωνικὲς ὑποθέσεις, σύμφωνα μὲ τοὺς ἐθιμικοὺς κώδικες (kanun) τοῦ Λέκ Ντουκαγκίνη, Σκεντέρμπεη, Ἰντριζ Σούλι (Λιαποριά).

Πρακτικὲς διαδικασίες καὶ ἐφαρμογὴ τοῦ ἐθιμικοῦ ποινικοῦ δικαίου. Ὁ σχετικὰ θετικὸς ρόλος του καὶ τὰ μειονεκτήματα.

226. **Haxhihasani, Qemal.** Epika historike, 1, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1983, 494 f. [Ἡ ἱστορικὴ ἐπικὴ ποίηση, 1, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

‘Ο πρώτος τόμος τῆς τρίτης σειρᾶς [Erika historike — Ἐπική ἱστορική ποίηση] τῆς γενικῆς ἔκδοσης «Ἀλβανική Λαογραφία». Συμπεριλαμβάνει ἱστορικά δημοτικά τραγούδια ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἠπειρο) τῆς περιόδου 1389-1830. Θεματικὴ καὶ χρονολογικὴ κατάταξη.

Γενικὴ εἰσαγωγή γιὰ τὰ ἱστορικά τραγούδια καὶ γιὰ ἐκεῖνα τῆς συγκεκριμένης περιόδου. Λεξιλόγιο καὶ εὐρετήρια.

227. **Haxhihasani, Qemal - Luka, Kolë - Uçi, Alfred - Treska, Misto.** Chansonnier Epique Albanais, Institut de la Culture Populaire, Tirana, 1983, 456 pp. [Ἀλβανικὰ ἐπικά τραγούδια, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...]. Ἀνθολογία ἀλβανικῶν ἐπικῶν τραγουδιῶν μεταφρασμένων στὰ γαλλικά. Τραγούδια διαφόρων εἰδῶν (θρυλικά, ἱστορικά, μπαλάντες), ἐποχῶν καὶ περιοχῶν (καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἠπειρο). Εἰδολογικὴ κατάταξη.

Εἰσαγωγή γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τίς ἀξίες τῶν ἀλβανικῶν ἐπικῶν τραγουδιῶν, καθὼς καὶ γιὰ τὰ κριτήρια ἔκδοσης τοῦ βιβλίου.

Εὐρετήρια.

228. **Karkanaqe, Pëllumb.** Zeja e dërstilës në të kaluarën në Shqipëri, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, 13/1983, f. 365-381 [Τὸ ἐπάγγελμα τῆς νεροτρουβιᾶς στὰ περασμένα στὴν Ἀλβανία...].

Εἶδη νεροτρουβιῶν σὲ διάφορες περιοχὲς (καὶ στὴ Β. Ἠπειρο) καὶ καιροῦς. Ἡ τεχνολογία κατασκευῆς καὶ λειτουργίας τους. Εἶδη ὕφαντῶν ποὺ ἐπεξεργαζόταν καὶ ἡ τεχντροπία ἐπεξεργασίας. Ἡ κατάρρευση τοῦ ἐπαγγέλματος μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς σύγχρονης τεχνολογίας. Περὶληψη στὰ γαλλικά.

229. **Kruta, Beniamin.** Polifonia dyzërëshe e Toskërisë, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1983, f. 33-58 [Ἡ διφωνικὴ πολυφωνία τῆς Τοσκαριᾶς...].

Ἡ Τ ο σ κ α ρ ι ᾶ σὰν ἔθνομουσικολογικὸς χῶρος. Τὸ πολυφωνικὸ τῆς σύστημα καὶ οἱ ἰδιαιτερότητές του. Ἡ διφωνία σὰν πρώτη φάση πολυφωνίας. Ἡ διφωνία σὲ ἄντρες καὶ γυναῖκες. Τύποι καὶ παραλλαγές διφωνικῶν τραγουδιῶν. Σχέσεις μὲ τὴν ὁμοφωνία καὶ τὴν ἐξελιγμένη πολυφωνία. Σχέσεις μὲ τὴν λιάπικη διφωνία.

Μουσικὰ παραδείγματα.

230. **Miso, Pirro.** Bakllamaja në muzikën tonë popullore, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1983, f. 59-72 [Ἡ μπακλαμάς στὴ δημοτικὴ μας μουσικὴ...].

Ἡ τεχνολογία κατασκευῆς τοῦ μπακλαμά . Μουσικολογικά του δεδομένα. Προέλευση καὶ ἔθνικες ἰδιαιτερότητες. Ἡ λειτουργία του σὰν ξεχωριστοῦ ὄργανου καὶ σὲ λαϊκὲς ὀρχήστρες. Τὰ τραγούδια ποὺ συνοδεύει συνήθως. Οἱ περιοχὲς χρήσης του (κυρίως στὴν Β. Ἠπειρο). Γνωστοὶ μπακλαματζήδες.

Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.

Παραδείγματα (μὲ νότες).

231. **Muka, Ali.** Vendbanimet dhe ndërtimet popullore në Shpat, «Etnogra-

fia Shqiptare», Tiranë, 13/1983, f. 197-254 [Δημοτική διαίμονη και κτήρια στη Σπάτη...].

Ἡ Σπάτη σάν ἰδιαίτερη ἔθνογραφική περιοχή. Τόποι διαίμονης (χωριά, συνοικίες) και στρουχτούρα τους. Οἱ οἰκίες και ἡ ἀρχιτεκτονική τους. Ἄλλα δημοτικά κτήρια (ἐκκλησίες, στάβλοι, ἀποθήκες, σχολεῖα, μύλοι κ.ἄ.). Παράδοση και ἐξέλιξη. Χτίστες. Σχέσεις με ἄλλες περιοχές και ἰδιουπίες.

Σκίτσα και φωτογραφίες.

Περίληψη στά γαλλικά.

Ἐπανεκδοση στά γαλλικά, στό «Ethnographie Albanaise», 13/1983.

232. **Panajoti, Jorgo.** Balada popullore dhe historia, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1983, f. 163-189 και 2/1983, f. 187-202 [Ἡ δημοτική μπαλάντα και ἡ ἱστορία...].

Τὰ χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς μπαλάντας και οἱ διαφορές με τὰ ἄλλα ἀφηγηματικά εἶδη τῆς δημοτικῆς ποίησης. Ἰδιαιτερότητες σχετικά με τὴν ἀπεικόνιση τῆς ἱστορίας. Τύποι μπαλαντῶν ὡς πρὸς τὴν ποσότητα και ποιότητα τῶν ἱστορικῶν στοιχείων. Μέθοδοι και κατευθύνσεις μελέτης τῆς ἱστορίας στη μπαλάντα. Ἐπαρχιακές ἰδιουπίες και μελέτη παραδειγμάτων (και ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειρο).

Ἐπανεκδοση στά γαλλικά, στό «Culture Populaire», 1984.

233. **Panajoti, Jorgo - Xhagolli, Agron.** Fjalë të urta të popullit shqiptar, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1983, 1080 f. [Παροιμίες τοῦ ἄλβανικοῦ λαοῦ...].

Παροιμίες διαφόρων εἰδῶν, ἐποχῶν και περιοχῶν (και ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειρο). Δίνονται και ἐνδιαφέρουσες παραλλαγές, καθώς και ἀναφορές σὲ προηγούμενες ἐκδόσεις. Κατάταξη ἐνοιοθεματική.

Εἰσαγωγή γιὰ τὰ χαρακτηριστικά γνωρίσματα τοῦ εἴδους, τίς σχέσεις και τίς διαφορές με ἄλλα μνημεῖα λόγου (ἰδίως με τὰ «μικρά»), τὰ κριτήρια ταξινόμησης.

Λεξιλόγιο, πίνακες, εὔρετήρια.

234. **Pepo, P. - Prifti, V.** Veshjet popullore në zonën e Vithkuqit, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1983, f. 161-168 [Οἱ λαϊκές φορεσιές στην περιοχή τοῦ Βυθκούκι...].

Τὸ Βυθκούκι σάν ἰδιαίτερη ἔθνογραφική περιοχή. Οἱ ἀντρικές και γυναικεῖες φορεσιές (καθημερινές και ἐπίσημες), τὰ ἐξαρτήματα και ἡ διακόσμησή τους. Τεχνολογία κατασκευῆς.

Ἐξέλιξη. Σχέσεις με ἄλλες περιοχές και ἰδιαιτερότητες.

Φωτογραφίες.

235. **Rrapaj, Fatos M.** Mbledhës të folklorit 3, Këngë popullore nga Çamëria, Tiranë, 1983, 848 f. [Συλλέκτες Λαογραφίας 3, Δημοτικά τραγούδια ἀπὸ τὴν Τσαμουριά, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

Συλλογή δημοτικῶν τραγουδιῶν διαφόρων εἰδῶν (ἐπικά, λυρικά, μπαλάντες) και ἐποχῶν ἀπὸ τὴν Τσαμουριά (Κονίσιολη, Φιλιάτες, Ἠγουμένισα κ.ἄ.).

Ειδολογική και χρονολογική κατάταξη.

Ἄρκετὰ τραγούδια δὲν δείχνουν νὰ εἶναι δημοτικά (π.χ. μιὰ μπαλάντα γιὰ τὸν Πύρρο τῆς Ἡπείρου).

236. **Shkodra, Zija.** Shkolla popullore e ndërtuesve të Oparit, «Drita», Tiranë, 28.8.1983, f. 10-11 [Τὸ λαϊκὸ σχολεῖο τῶν οἰκοδόμων τοῦ Ὀπάρι...]. Τὸ Ὀπάρι (Κορυτσά) σὰν ἰδιαιτέρη ἐθνογραφικὴ περιοχὴ. Λίγα γιὰ τὴν ἱστορία του. Παραδοσιακὴ προετοιμασία (ἐκμάθηση) χτιστῶν, λιθογλύπτων, ξυλογλύπτων, ζωγράφων.
237. **Shkupi, Fatbardha.** Zbukurimorja e ndërtimtarisë së kultit në qytetin e Vithkuqit gjatë shekujve XVIII-XIX, «Monumentet», Tiranë, 2/1983, f. 123-137 [Τὸ διακοσμητικὸ στοιχεῖο τῶν οἰκοδομημάτων λατρείας στὴν πόλη Βυθκούκι κατὰ τοὺς αἰῶνες 18ο-19ο...]. Λίγα γιὰ τὴν ἱστορία, τὸν πολιτισμὸ, τὴν παράδοση τοῦ Βυθκούκι (Κορυτσά) σὰν περιοχῆς καὶ πόλης. Τὰ οἰκοδομήματα λατρείας (κυρίως ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια). Ἡ διακόσμησή τους μὲ γλυπτικά (πέτρα, ξύλο), ἰχνογραφίες. Τὰ μοτίβα τῶν διακοσμητικῶν. Οἱ καλλιτεχνικὲς τους ἀξίες. Φωτογραφίες. Περίληψη στὰ γαλλικά.
238. **Thomo, Pirro.** Vështrim historiko-arkitektonik mbi pazarin e Korçës, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, 13/1983, f. 141-179 [Ἱστορικο-αρχιτεκτονικὴ ἀνασκόπηση γιὰ τὴν ἀγορὰ τῆς Κορυτσᾶς...]. Λίγα γιὰ τὴν Κορυτσά στοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνες. Ἡ ἀγορὰ τῆς (τὸ παζάρι) σὰν οικονομικὸ καὶ πολιτιστικὸ κέντρο. Οἱ ἀρχές, ἡ ἐξέλιξη, ἡ τύχη τῆς ἀγορᾶς. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῆς δομῆς καὶ τὰ οἰκοδομήματα. Ἡ ἀνάγκη γρήγορης καὶ ἐπιστημονικῆς ἐπισκευῆς τῆς Σκίτσα καὶ φωτογραφίες. Περίληψη στὰ γαλλικά.
239. **Xhagolli, Agron.** Truall me këngë, botim i Shtëpisë Qendrore të Krijimtarisë Popullore, Tiranë, 1983, 263 f. [Ἐδαφος μὲ τραγούδια, ἔκδ. Κεντρικῆς Ἑστίας Λαϊκῆς Δημιουργίας...]. Ἐκλογή δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Λαογραφικὸ Φέστιβαλ τοῦ Ἀργυροκάστρου (1983). Κατάταξη κατὰ ἐπαρχίες. Μουσικὴ μεταγραφή. Εὐρετήρια.
240. **Dodona, Eftim.** Si lindi «dora e drunjtë» — pollamarka, «Përpara», Korçë, 1.2.1984 [Πῶς γεννήθηκε τὸ «ξύλινο χέρι» — ἡ πολαμάρκα...]. Οἱ γεωργικὲς παραδόσεις στὸ Ντεβόλι (Κορυτσά). Ἱστορικὰ δεδομένα καὶ λαϊκὲς παραδόσεις σχετικὰ μὲ τὴν ἐφεύρεση ἑνὸς γεωργικοῦ ἐργαλείου ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ θέρισμα σταριοῦ καὶ ονομάζεται «ξύλινο χέρι» ἢ «πολαμάρκα» (ἴσως ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ λέξη «παλάμη», μιὰ ποὺ τὸ ξύλινο χερούλι τοῦ ἐργαλείου κρατιέται μὲ τὴν παλάμη).

241. **Κώτσιας, Βασίλης.** Μὲ τὸ ἀκριβὸ μας Κόμμα (Λαϊκὰ μειονοτικὰ τραγούδια), Ἐκδοτικὸς Οἶκος «Ναῖμ Φράσερι», Τίρανα, 1984, 141 σ.
Τραγούδια (κυρίως ἀπὸ τὴ Δ ρ ὀ λ η) γιὰ τὸν Ἐθνικοαπελευθερωτικὸν Ἀγῶνα καὶ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο, ποὺ ἔχουν στὸ κέντρο τὸ Κόμμα Ἐργασίας Ἀλβανίας καὶ τὸν Ἐ. Χότζα.
Ἡ ἀθροιστικότητά τους φαίνεται ὑποπτη.
242. **Loli, Kosta.** Kabaja me saze, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1984, f. 63-85 [Ἐκδοτικὸς Οἶκος «Ναῖμ Φράσερι», Τίρανα, 1984, 141 σ.].
Χαρακτηριστικὰ τοῦ μουσικοῦ δημοτικοῦ εἴδους καμπά, ποὺ ἐπιχωριάζει κυρίως στὴ Β. Ἡπειρο. Ἡ ἐπιρροή τῆς ποιμενικῆς ζωῆς. Τὰ ὄργανα ὀρχηστρῶν ποὺ παίζουν καμπά. Γνωστοὶ ὄργανοπαῖχτες. Οἱ καλλιτεχνικὲς ἀξίες τοῦ εἴδους καὶ οἱ αἰτίες τῆς δημοτικότητάς του. Μουσικολογικὴ ἀνάλυση παραδειγμάτων διαφόρων τύπων.
243. **Sako, Zihni.** Studime për folklorin, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1984, 362 f. [Λαογραφικὲς μελέτες, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].
Συλλογὴ λαογραφικῶν μελετῶν (κυρίως γύρω ἀπὸ τὰ μνημεῖα λόγου) ποὺ ἔχουν γραφτεῖ καὶ ἐκδοθεῖ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ συγγραφέα. Μὲ τὴ βιβλιογραφία μας σχετίζονται διατριβὲς κ.ἄ. ὅπως: Εἰσαγωγή στὴν Ἀλβανικὴ λαογραφία, Ἡ μπαλάντα τῆς ἐντοίχισης κλπ., ποὺ σημειώθηκαν παραπάνω.
244. **Suli, Leonard.** Banesa e vjetër fshatare e zonës së Vurgut, «Pasuri e trashëguar në shekuj», Tiranë, 1984, f. 127 [Ἡ παλιὰ χωριάτικη οἰκία τοῦ Βούρκου...].
Ἡ Β ο ὄ ρ κ ο ς ὡς ἔθνογραφικὴ περιοχή. Ἡ μεγάλη φτώχεια καὶ καταπίεση στὰ περασμένα. Περιγραφή τυπικοῦ φτωχόσπιτου καὶ ἄλλων τύπων οἰκίας. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ τεχνολογία κατασκευῆς τῶν οἰκιῶν.
245. **Shituni, Spiro.** Kënga polifonike e Gjirokastrës, «Nëntori», Tiranë, 9/1984, f. 33-41 [Τὸ πολυφωνικὸ τραγούδι τοῦ Ἀ ρ γ υ ρ ο κ ἄ σ τ ρ ο υ...].
Τὸ ἀργυροκαστρίτικο τραγούδι ὡς τύπος λιάπικου τραγουδιοῦ μὲ τὶς ἰδιαιτερότητές του (ἀργοὶ ρυθμοί, μακρόσυρτες μελωδίες, βαθιοὶ τόνοι κ.ἄ.). Καλλιτεχνικὲς ἀξίες. Γνωστοὶ τραγουδιστές.
Μουσικολογικὴ ἐξέταση παραδειγμάτων.
246. **Aliu, Skënder.** Aspekte të kulturës ilire në krahinën e Kolonjës në shek. VII-V p.e.s., «Iliria», Tiranë, 2/1985, f. 271-280 [Στοιχεῖα τοῦ ἱλλυρικοῦ πολιτισμοῦ στὴν περιοχή τῆς Κ ο λ ὄ ν ι α ς στοὺς αἰῶνες 7-5 π.Χ....].
Ἡ ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ, γνωρίσματα τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου. Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη, πολιτισμὸς, ἀντιλήψεις, κατὰ τὰ εὐρήματα σὲ ἐπίπεδους καὶ ὁμαδικούς τάφους στὰ χωριὰ Μ π ο ρ ὄ β α, Μ α λ ῖ σ τ ι, Β ρ ε π ὄ κ α, Κ ἰ ν α μ η. Σχέσεις μὲ τὴν Ἑλλάδα: Εἰσαγωγὴ μεταλλικῶν δοχείων κ.ἄ.

Σκίτσα και φωτογραφίες.

Περίληψη στα γαλλικά.

247. **Bido, Agim.** Vlera artistike të veshjes për gra të Muzinës «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1985, f. 151-158 [Οι καλλιτεχνικές αξίες τής γυναικείας φορεσιάς τής Μουζίνας...].

Λίγα για τή Μουζίνα ("Α γ. Σ α ρ ά ν τ α) και τις φορεσιές της. 'Η γυναικεία επίσημη και καθημερινή φορεσιά. 'Η διακόσμηση: μοτίβα (πηγά, ζῶα, φυτά), χρώματα, συνδυασμός μοτίβων και χρωμάτων, τεχνολογία και τέχνη. Σχέσεις με άλλα χωριά και ιδιαιτερότητες.

Σκίτσα και φωτογραφίες.

'Επανεκδοση στα γαλλικά, στο «Culture Populaire», 1986.

248. **Bihiku, Ikkal.** Qëndisjet në veshjet popullore të qytetit, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, 14/1985, f. 211-222 [Τὰ κεντήματα στις λαϊκές άστικές φορεσιές...].

'Η άίσθηση του ώραιου στις άστικές φορεσιές. 'Η τεχνολογία, ή τέχνη, τὰ μοτίβα τών κεντημάτων. 'Η φύση, ή γεωργία, ή κτηνοτροφία σαν βασικές πηγές μοτίβων. Τὰ ύλικά που χρησιμοποιούνται, τὰ χρώματα και οι συνδυασμοί τους.

Μεταξύ τών πόλεων που διακρίνονται αναφέρονται και: Μπεράτι, Κορυτσά, Άργυρόκαστρο.

Σκίτσα και φωτογραφίες.

Περίληψη στα γαλλικά.

'Επανεκδοση στα γαλλικά, στο «Ethnographie Albanaise», 14/1985.

249. **Bihiku, Ikkal.** Thurjet me shtiza dhe zbukurimi i tyre, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1985, f. 73-82 [Τὰ πλεξίματα με βελόνες και ή διακόσμησή τους...].

Παραδόσεις στο πλέξιμο με βελόνες (καλτσοβελόνες) σε διάφορες περιοχές (και στη Β. 'Ηπειρο). 'Η τεχνολογία, ή τέχνη, τὰ μοτίβα, οι κλωστές, τὰ χρώματα. 'Η ψυχή τών γυναικών στα πλεχτά.

Σκίτσα.

250. **Dhima, Aleksandër.** Ecuria kohore e tipareve antropologjike në Kolonjë, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, 14/1985, f. 295-323 ['Η πορεία κατά καιρούς τών ανθρωπολογικών γνωρισμάτων στην Κολώνια...].

'Η εξέλιξη τών ανθρωπολογικών γνωρισμάτων στην Κολώνια σύμφωνα με τὰ αρχαιολογικά εύρήματα, τὰ γραπτά δεδομένα, τις παρατηρήσεις στην ύπαιθρο. 'Η κυριαρχία του ιλλυρικού δυναρικού τύπου.

Πίνακες, σκίτσα, φωτογραφίες.

Περίληψη στα γαλλικά.

'Επανεκδοση στα γαλλικά, στο «Ethnographie Albanaise», 14/1985.

251. **Hyso, Riza.** Mbi incizimet e para të folklorit shqiptar, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1985, f. 171-177 [Σχετικά με τις πρώτες ήχογραφήσεις της άλβανικής λαογραφίας...].
 'Ηχογραφήσεις δημοτικών κορυτσαϊκών τραγουδιών και μελωδιών από την «Columbia» γύρω στα 1920. 'Η δημοτικότητα των ήχογραφημάτων. Οί τραγουδιστές και οργανοπαίχτες. Σύγκριση με τη σύγχρονη λαογραφία της Κορτσάς.
252. **Panajoti, Jorgo.** Prozë popullore, Shtëpia Botuese e Librit Shkollor, Tiranë, 1985, 228 f. [Δημοτικός πεζός λόγος, 'Εκδοτικός Οίκος Σχολικοῦ Βιβλίου...].
 'Ανθολογία δημοτικών πεζογραφημάτων από διάφορες περιοχές (και από τη Β. 'Ηπειρο). Ειδολογική κατάταξη. Παραμύθια (φανταστικά, νοβελίστικα, σατιρικά, μύθοι), ανέκδοτα, θρύλοι, παροιμίες, αινίγματα.
 Λογοτεχνικές αναλύσεις.
 Γενική εισαγωγή και εισαγωγικά σημειώματα για κάθε είδος.
253. **Panajoti, Jorgo.** Veçori të poezisë popullore të një krahine, «Nëntori», Tiranë, 7/1985, f. 147-157 [Χαρακτηριστικά της δημοτικής ποίησης μιᾶς περιοχής...].
 Λογοτεχνική ἀνασκόπηση της δημοτικής ποίησης της Σπάτης ('Ελμπασάν) μετά έρευνών στην ύπαιθρο: ἡ δυναμικότητα τοῦ κάθε είδους, οί ἀξίες, ἡ τεχνοτροπία, ἡ γλώσσα, ὁ στίχος, οί ἰδιομορφίες σχετικά με τις ἱστορικές, γεωγραφικές, ἔθνολογικές, θρησκευτικές ἰδιομορφίες (στενή σχέση με τὴ φύση, μιὰ κάποια πρωτόγονη, ἀφελῆς πνοή και τεχνοτροπία, ἡ ἀρμονία μέσα στην ποικιλία, ὁ βαθὺς ἀνθρωπισμός, ἡ ἀκραία λιτότητα κ.ἄ.).
254. **Suli, Leonard.** Arkitektura e banesës popullre në Rrëzomën e Delvinës, «Monumentet», Tiranë, 1/1985, f. 105-136 ['Ἡ ἀρχιτεκτονική της λαϊκῆς οἰκίας στὰ Ριζὰ τοῦ Δελβίνου...].
 'Η περιοχή τῶν Ριζῶν ἀπὸ ἱστορική, οἰκονομική, γεωγραφική, ἔθνολογική ἀποψη. Τύποι και παραλλαγές οἰκιάων. Τεχνολογία της κατασκευῆς τους, ἀρχιτεκτονική δομή, διακόσμηση. Κοινὰ στοιχεῖα με ἄλλες περιοχές και ἰδιομορφίες. Οἰκοδόμοι.
 Σκίτσα και φωτογραφίες.
 Περίληψη στὰ γαλλικά.
255. **Shituni, Spiro.** Stile muzikore të polifonisë labe, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1985, f. 27-41 [Μουσικά στυλ στη λιάπικη πολυφωνία...].
 'Η ἔννοια τοῦ ὅρου «στυλ». Κοινὰ γνωρίσματα της πολυφωνίας στη Λιαποριά. 'Ιδιωτικές στὰ στυλ μικροπεριοχῶν, χωριῶν, συγκροτημάτων, ἀτόμων. Μουσικολογική ἀνάλυση παραδειγμάτων.
256. **Tirta, Mark.** Reforma Agrare dhe lëvizjet e popullsisë fshatare, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1985, f. 43-62 ['Ἡ 'Αγροτική Μεταρρύθμιση και οί μετακινήσεις τοῦ χωριάτικου πληθυσμοῦ...].

Ἡ βαρύτητα τῆς Ἀγροτικῆς Μεταρρύθμισης τοῦ 1946. Διαφορὲς μεταξὺ ὄρεινῶν καὶ πεδινῶν περιοχῶν. Μετακινήσεις ἀπὸ ἐλλείψη γῆς. Κοινωνικὰ προβλήματα. Ἐπιμειξίες πληθυσμῶν. Ὁ κίνδυνος ἐγκατάλειψης ὄρεινῶν περιοχῶν (καὶ βορειοηπειρωτικῶν) καὶ τὰ μέτρα ἀντιμετώπισής του.

Πίνακες καὶ στατιστικές.

257. **Thomo, Pirro.** Tiparet urbanistike dhe arkitektonike të fshatit Dardhë - Korçë, «Etnografia Shqiptare», Tiranë, 14/1985, f. 139-184 [Πολιοδομικὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ χωριοῦ Ντάρδα - Κορυτσά...].

Ἡ Ν τ ἄ ρ δ α ἀπὸ ἱστορική, γεωγραφική, οικονομική, πολιτιστική καὶ ἐθνογραφική ἄποψη (οἱ ἀρχές καὶ ἡ ἐξέλιξίς της). Πολιοδομία: τὸ κέντρο (ἐκκλησία, σχολεῖο), οἱ λιθόστρωτοι δρόμοι, οἱ συνοικίες. Ἡ τεχνολογία κατασκευῆς, ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ διακόσμηση, τὰ ἐξαρτήματα καὶ τὸ ἐσωτερικὸ τῶν σπιτιῶν. Ἡ ἐπίπλωσή τους. Ἡ ἐπιρροή τῆς ζενιτιᾶς καὶ τῶν σχέσεων μὲ ἄλλους λαούς.

Σκίτσα, φωτογραφίες, ντοκουμέντα.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

Ἐπανεκδόση γαλλικά, στὸ «Ethnographie Albanaise», 14/1985.

258. **Valle folklorike nga Festivali Folklorik Kombëtar Gjirokastrër, Shtëpia Qendrore e Krijimitarisë Popullore, Tiranë, 1985, 165 f.** [Δημοτικὸι χοροὶ ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Λαογραφικὸ Φεστιβάλ τοῦ Ἀργυροκάστρου — 1983, ἔκδοση Κεντρικῆς Ἑστίας Λαϊκῆς Δημιουργίας...].

Ἐκλογή χορῶν ἀπὸ τὸ ἀναφερόμενο φεστιβάλ. Περιγραφή, σχήματα καὶ μουσική τῶν χορῶν. Κατάταξη σύμφωνα μὲ τὶς ἐπαρχίες (καὶ αὐτὲς τῆς Β. Ἡπείρου), ὅπως παρουσιάστηκαν ἀπὸ τὰ ἀντιπροσωπευτικὰ τους συγκροτήματα.

Μεταξὺ ἄλλων: λιάπικος, μουζικιάρικος, τσάμικος, τοῦ Ἰσοῦφ Ἀράπη, ντεβολίτικος.

Μερικοὶ χοροὶ εἶναι κάπως διαφοροποιημένοι, ἀκολουθώντας τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σκηνῆς.

259. **Arapi, Fatos.** Këngë të moçme shqiptare. Shtëpia Botuese «Naim Frashëri», Tiranë, 1986, 287 f. [Παλιὰ ἀλβανικὰ τραγοῦδια, Ἐκδ. Οἶκος «Ναῖμ Φράσερι»....].

Συλλογή μὲ μελέτες (τρεις) γύρω ἀπὸ τὴν ἀλβανικὴ δημοτικὴ ποίηση. Μὲ τὴ βιβλιογραφία μας σχετίζεται ἡ διατριβὴ «Σημειώσεις γύρω ἀπὸ τὸ τραγοῦδι τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ στὴν ἀλβανικὴ δημοτικὴ παράδοση» (σ. 5-111).

Ὁ θρόλος στὴν Εὐρώπη καὶ στὰ Βαλκάνια. Ἡ ἱστορία τῆς μελέτης του. Θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ σημεῖα στὶς μέχρι τώρα ἔρευνες. Οἱ τύποι τοῦ τραγοῦδιου στὰ Βαλκάνια. Οἱ δύο τύποι στοὺς Ἀλβανούς, ὁ πρῶτος τύπος (ἡ ἀνάσταση ἀπὸ τὰ δάκρυα τῆς μάνας) στὴ Β. Ἡπειρο. Ἡ προτεραιότητα τοῦ τύπου πού κυριαρχοῦν οἱ σχέσεις ἀδελφῆ-ἀδελφός. Ὑπαινιγμοὶ γιὰ ἀλβανικὴ προέλευση τῆς μπαλάντας, ἀλλὰ καὶ ἀποδοχὴ τῆς ἰδιαιτέρας συμβολῆς κάθε λαοῦ. Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου δίνονται ἀντιπροσωπευτικὲς ἀλβανικὲς παραλλαγές (σ. 235-286).

260. **Çausholli, Agim - Kadia, Refik.** Përfaqje të disa elementeve të epikës

sonë legjendare me ato të baladave angleze dhe skoceze, «Çështje te folklorit shqiptar», Tiranë, 2/1986, f. 459-467 [Προσέγγιση στοιχείων τῆς ἐπικῆς θρυλικῆς μας ποίησης μὲ στοιχεῖα ἀγγλικῶν καὶ σκωτσέζικων παραλογῶν...].

Παραδείγματα παραπλήσιων σημείων καὶ προσπάθειες ἐπεξήγησής τους: ἀναγνώριση ἀντρα-γυναίκαας («Hind horn»), ἀδελφοῦ-ἀδελφῆς («Babylon, or Bonnie Banks of For-die»), ἀρπαγῆ νέας, ἀδελφοκτονία κ.ἄ. Διαφορές. Σύγκριση μὲ διαβαλκανικὲς (καὶ ἑλληνικὲς) παραλογές. Παραδείγματα καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἠπειρο.

261. **Doja, Albert.** Pasqyrimi poetik i zbukurimit në ceremonial të dasmës, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1986, f. 37-61 [Ἡ ποιητικὴ ἀπεικόνιση τῆς διακόσμησης στὴν τελετὴ τοῦ γάμου...].

Ἡ προετοιμασία γιὰ τὴν τελετὴ τοῦ γάμου στὴ Ν τ ἄ ρ δ α τῆς Κο ρ υ τ σ ἄ ς: ἡ διακόσμηση οἰκιῶν, δρόμων κλπ., τὸ τόλισμα τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ, ἡ φορεσιὰ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν. Ἡ ἀπεικόνιση τῆς διακόσμησης αὐτῆς στὸ τραγούδι. Ἡ αἰσθητικὴ συνειδηση τῶν τραγουδιστῶν.

Ἐπανέκδοση στὰ γαλλικά, στὸ «Culture Populaire», 1987.

262. **Dhrimo, Ali.** Rreth toponimisë së fshatit Çorraj, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1986, f. 15-24 [Γύρω ἀπὸ τὴν τοπωνυμία τοῦ χωριοῦ Τσιόρραϊ...] Σύντομη ἱστορικο-εθνογραφικὴ ἀνασκόπηση τοῦ χωριοῦ Τ σ ι ὀ ρ ρ α ῖ καὶ τῶν περὶχωρων («Α γ. Σ α ρ ἄ ν τ α»). Μακροτοπωνύμια καὶ μικροτοπωνύμια καὶ προσπάθειες γιὰ ἐτυμολογικὴ ἐπεξήγηση (μέσω τῆς ἀλβανικῆς, ρωμαϊκῆς, σλάβικης, τούρκικης κλπ.). Τὰ τοπωνύμια σὰν μαρτυρία αὐθεντικότητας.

263. **Kamani, Hilë.** Mbi origjinën dhe motivet e këngëve legjendare shqiptare dhe boshnjake për Gjergj Elez Alinë, «Çështje të folklorit shqiptar», Tiranë, 2/1986, f. 395-406 [Γύρω ἀπὸ τὴν προέλευση καὶ τὰ μοτίβα τῶν θρυλικῶν ἀλβανικῶν καὶ βοσνίων ἀσμάτων γιὰ τὸν Γκέργκι Ἐλεζ Ἀλία...].

Ἵποκειμενικότητες ὀρισμένων συγκριτικῶν μελετῶν γιὰ τὸ θέμα. Διαφορὲς μεταξὺ «Ἄρρωστος Ντότσι» καὶ «Γκέργκι Ἐλεζ Ἀλία». Στὴ βοσνία παραλλαγή ὁ Γκέργκι ὑπηρετεῖ τὸ Σουλτάνο, ἐνῶ στὴν ἀλβανικὴ — ὄχι. Τὸ ὄνομα τοῦ ἥρωα εἶναι ἀλβανικῆς καταγωγῆς. Ἡ ἀλβανικὴ παραλλαγή εἶναι πιὸ παλιὰ (σύγκριση καὶ μὲ ἑλληνικὲς παραλλαγές γιὰ τὸν Ἅγιο Γεώργιο).

Περίληψη στὰ γαλλικά.

264. **Kruta, Beniamin.** Vështrim tipologjik i polifonisë labe, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1986, f. 3-36 [Τυπολογικὴ ἀνασκόπηση τῆς λιάπικης πολυφωνίας...].

Οἱ τύποι τῶν πολυφωνικῶν τραγουδιῶν τῆς Λ ι α π ο υ ρ ῖ ἄ ς. Ὁ τύπος τριφωνίας χωρὶς ἴσο (πρὸ ἴσου) σὰν τύπος ἰδιόμορφος στὸ χωριὸ Ν τ ο υ κ ἄ τ (Α ὕ λ ὶ ν α). Μουσικολογικὴ ἐξέταση τοῦ τύπου αὐτοῦ (μόνον στοὺς ἄντρες) καὶ ἀνάλυση παραδειγμάτων. Σκέψεις

για την αρχαιότητα και την αυθεντικότητα του τύπου. Σύγκριση με στοιχεία πολυφωνίας προϋσίου.

Ἐπανεκδοση γαλλικά, στὸ «Culture Populaire», 1987.

265. **Mizis, Kostas.** Përkime ndërmjet këngëve akritike dhe epikës heroike shqiptare, «Çështje të folklorit shqiptar», Tiranë, 2/1986, f. 236-239 [Ἀναλογίες μεταξὺ ἀκριτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἀλβανικῆς ἥρωικῆς ποίησης...] Σχέσεις μεταξὺ τῶν λαῶν τῶν Βαλκανίων καὶ οἱ συνθήκες δημιουργίας τῶν ἥρωικῶν ἀσμάτων. Ἡ ἀνάγκη ἀντικειμενικῶν συγκριτικῶν μελετῶν. Παραδείγματα ἑλληνο-αλβανικῶν ποιητικῶν σχέσεων: «Τὸ Ἄρμουρόπουλο», «Κόρη καὶ Σαρακηνός», «Ὁ Διγενῆς ἀκάλεστος σὲ γάμο», «Τὸ τραγούδι τοῦ Πορφύρη». Ἀναλογίες σὲ ποιητικὰ ἐκφραστικὰ μέσα. Διαφορές. Ὅρισμένα ἀπὸ τὰ τραγούδια ποὺ συγκρίνονται ὑπάρχουν καὶ στὴ Β. Ἡπειρο («Κόρη καὶ Τοῦρκος», «Ὁ Γιάννος ἀκάλεστος σὲ γάμο»).

Περίληψη στὰ γαλλικά.

266. **Panajoti, Jorgo.** Epika heroike legjendare dhe proza popullore, «Çështje të folklorit shqiptar», 2/1986, f. 214-235 [Ἡ ἥρωικὴ ἐπικὴ ποίηση καὶ ὁ δημοτικὸς πεζὸς λόγος...].

Ἡ ἀνάγκη μελέτης τῆς λαογραφίας ξεκινώντας ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ τῆς στοιχεῖα. Ἡ ἀνάγκη συγκριτικῶν μελετῶν γιὰ τὶς σχέσεις ποίησης-πεζοῦ λόγου. Ὁμοιότητες ἢ παραλληλισμοὶ σὲ θέματα, μοτίβα, σχημές, ὑποθέσεις, πρόσωπα, «μαγικά μέσα», ἀρχές δημιουργίας, ἐθνικὰ τοπικὰ (patterns), σχήματα λόγου, ρυθμοὺς κ.ἄ.

Διακρίνονται τέτοια στοιχεῖα Ἰνδοευρωπαϊκὰ, εὐρωπαϊκὰ, διαβαλκανικὰ, ἑλληνο-αλβανικὰ, ἐθνικὰ. Τὰ παραδείγματα παίρνονται καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο.

267. **Shituni, Spiro - Xhagolli, Agron.** Këngë polifonike labe, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1986, 633 f. [Πολυφωνικὰ λιάπικα τραγούδια...].

Ἀνθολογία πολυφωνικῶν τραγουδιῶν διαφόρων εἰδῶν καὶ ἐποχῶν ἀπὸ τὴ Λιὰ π ο υ ρ ι ἄ. Δίνεται ἡ ποίηση καὶ ἡ μουσικὴ τους (σὲ νότες). Μουσικολογικὴ κατάταξη (κατὰ τύπους τραγουδιῶν). Γιὰ κάθε τραγούδι σημειώνονται: τραγουδιστής, συλλέκτης, τόπος καὶ χρόνος συλλογῆς, καταγραφέας μουσικῆς, ἀριθ. ταινίας ἡχογράφησης.

Λεξιλόγιο, εὐρετήρια.

Σύντομη εἰσαγωγή γιὰ τὸ πολυφωνικὸ λιάπικο τραγούδι καὶ τὰ κριτήρια ἐκδοσης.

268. **Shituni, Spiro - Daja, Ferial - Pano, Natasha.** Këngë e melodi nga festival folklorike kombëtare, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1986, 420 f. [Δημοτικὰ τραγούδια ἀπὸ τὰ λαογραφικὰ ἐθνικὰ φεστιβάλ, Ἐκδοση Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

Ἐκλογή δημοτικῶν τραγουδιῶν διαφόρων εἰδῶν, ἐποχῶν καὶ περιοχῶν (καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἡπειρο) ἀπὸ τὰ φέστιβαλ (κυρίως 1973 καὶ μετὰ). Δίνεται ἡ ποίηση καὶ ἡ μελωδία τῶν τραγουδιῶν, καθὼς καὶ ἡ μουσικὴ μελωδιῶν ποὺ ἔχουν παίξει ξεχωριστὰ ὄργανα ἢ ὀρχήστρες. Μουσικολογικὴ κατάταξη. Ἐνδείξεις γιὰ συλλέκτες, τραγουδιστές, ὄργανοπαίχτες, τόπους προέλευσης, μεταγράφους καὶ καταγραφεῖς μουσικῆς, ταινίες ἡχογράφησης.

Σύντομη εισαγωγή για τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς, ταξινόμησης, μεταγραφῆς.

269. **Shkodra, Zija.** Panairët tregëtare në juridiksionin e Pashallëkut të Janinës, «Studime Historike», Tiranë, 3/1986, f. 157-168 [Τὰ ἐμπορικὰ πανηγύρια ὑπὸ τῆ δικαιοδοσία τοῦ πασαλικιοῦ Ἰωαννίνων...].
Ἱστορική καὶ ἐθνογραφική πλαισίωση τοῦ προβλήματος. Ρόλος καὶ λειτουργία τῶν πανηγυριῶν (κανόνες). Διαβαλκανικὰ καὶ ἐθνικὰ στοιχεῖα. Κέντρα πανηγυριῶν (Ἰωάννινα, Ἄργυροκαστρο, Δέλβινο κ.ά.).
Περίληψη στὰ γαλλικά.
270. **Shkupi, Fatbardha.** Zbukurimorja e disa banesave gjirokastrite, «Monumentet», Tiranë, 2/1986, f. 99-125 [Ἡ διακόσμηση ὀρισμένων ἀργυροκαστρίτικων οἰκιῶν...].
Λίγα γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὶς ἰδιοτυπίες τῶν ἀργυροκαστρίτικων οἰκιῶν. Ἡ διάθεση τῶν κατοίκων γιὰ τὸ ὕμωφο. Τρόποι ἐξωραϊσμοῦ: ζωγραφίες, γλυπτικά σὲ ξύλο καὶ πέτρα, ἀνάγλυφ. Τὰ μοτίβα, τὰ χρώματα, οἱ καλλιτεχνικὲς τοὺς ἀξίες.
Περίληψη στὰ γαλλικά.
271. **Agolli, Nexhat.** Vallja e kënduar labe, «Skena dhe Ekran», Tiranë, 1/1987, f. 45-46 [Ὁ τραγουδιστὸς λιάπικος χορὸς...].
Οἱ δημοτικοὶ χοροὶ στὴ Λιαπούρια. Ἡ δημοτικότητα τοῦ λιάπικου χοροῦ. Τὰ χαρακτηριστικὰ του γνωρίσματα ὡς πρὸς τὴ δομὴ, τὰ βήματα, τὸν τρόπο ἐπικοινωνίας τῶν χορευτῶν, τὶς μελωδίες, τὸ ρόλο τοῦ κορυφαίου, τὰ τραγούδια ποὺ χρησιμοποιοῦνται. Παλιὰ ἐπικά στοιχεῖα.
272. **Bogdani, Ramazan.** Vëzhgime rreth valleve, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 403-428 [Παρατηρήσεις γύρω ἀπὸ τοὺς χορούς...].
Γενικὰ γιὰ τοὺς δημοτικὸς χορούς τῆς Σπάτης. Ἀντρικοὶ καὶ γυναικεῖοι χοροί. Οἱ περιπτώσεις χρήσης τους. Οἱ κυριότεροι τύποι καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τους. Τραγουδιστοὶ καὶ ἐνόργανοι χοροί. Ὁ ρόλος τῶν φορεσιῶν. Παράδοση καὶ ἐξέλιξη.
Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.
Περίληψη στὰ γαλλικά.
273. **Daja, Ferial.** Vështrim muzikor për këngët rituale të pranverës, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 351-366 [Μουσικὴ ἀνασκόπηση τῶν ἱεροτελεστικῶν τραγουδιῶν τῆς ἀνοιξῆς...].
Οἱ γιορτὲς τῆς ἀνοιξῆς στὴ Σπάτη (Πρῶτὴ Μέρα τῆς Ἀνοιξῆς, Ἅγιος Γεώργιος) καὶ ὁ τρόπος γιορτασμοῦ τους στὰ περασμένα. Τὰ τραγούδια ποὺ συνόδευαν τὶς ἱεροτελεστικὲς πράξεις κατὰ τὶς γιορτὲς. Οἱ μελωδίες τῶν τραγουδιῶν (μουσικὴ ἀνάλυση παραδειγμάτων).
Περίληψη στὰ γαλλικά.
274. **Dojaka, Abaz.** Struktura e brendshme dhe organizimi i familjes së sotme, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 195-206 [Ἡ ἐσωτερικὴ δομὴ καὶ ἡ διοργάνωση τῆς σύγχρονης οἰκογένειας...].

Τὸ ἐθνογραφικὸ ἱστορικὸ τῆς οἰκογένειας στὴ Σ π ἄ τ η. Παραδοσιακοὶ κανόνες καὶ ἐξέλιξη. Ἡ κατάρρευση τῆς πατριαρχικῆς οἰκογένειας, στοιχεῖα ἐπιβίωσής της. Σχέσεις μεταξύ τῶν μελῶν. Οἰκογενειακὸς καὶ κοινωνικὸς βίος τῆς γυναίκας.

Πίνακες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

275. **Gjergji, Andromaqi.** Disa të dhëna për popullsinë e zonës së Delvinës në shek. XVI, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1987, f. 195-198 [Δεδομένα γιὰ τὸν πληθυσμὸ τῆς περιοχῆς τοῦ Δελβίνου τὸν 16ον αἰώνα...].

Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀνθρωπωνυμία καὶ τοπωνυμία τούρκικων καταλόγων τοῦ 16ου αἰώνα, συμπεραίνει πὼς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς τοῦ Δελβίνου ἦταν μικτὸς ἀπὸ θρησκευτικὴ ἄποψη καὶ μὲ ἀλβανικὴ ἐθνικότητα.

276. **Gjergji, Andromaqi.** Organizimi i territorit të fshatrave, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 63-82 [Ἡ διοργάνωση τοῦ ἐδαφικοῦ χώρου τῶν χωριῶν...].

Τὰ χωριά τῆς Ἀ ν ω Σ π ἄ τ η ς καὶ τὰ σύνορά τους. Μετακίνηση καὶ ἐγκατάσταση χωριῶν. Ἡ διοργάνωση τοῦ ἐδαφικοῦ χώρου κάθε χωριοῦ: γῆ γιὰ οἰκοδομήσεις καὶ κήπους, καλλιεργήσιμη (γεωργικὴ) γῆ, λιβάδια. Τὸ ὄρεινὸ ἐδαφος τῆς Ἀ ν ω Σ π ἄ τ η ς. Ἡ ἀναδιοργάνωση τοῦ ἐδάφους μετὰ τὴν κολλεχτιβοποίηση.

Πίνακες, φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

277. **Kondi, Mitat** (συλλέκτης). Mbledhës të folklorit, 5, Këngë popullore nga rethina e Kardhiqit dhe Rrëzomës, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1987, 626 f. [Συλλέκτες Λαογραφίας, 5, Δημοτικὰ τραγούδια ἀπὸ τὴν περιοχὴ Καρδίκι καὶ Ριζώμα, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπὸ τὸ Κ α ρ δ ί κ ι (Τ ε π ε λ έ ν ι) καὶ Ρ ί ζ ω μ α ("Α γ. Σ α ρ ά ν τ α). Τὰ τραγούδια εἶναι διαφόρων εἰδῶν (σχεδὸν ὅλων ὅσα γνωρίζει ἡ λαογραφία) καὶ ἐποχῶν (18ος-20ος αἰώνας, τὰ ἱστορικά). Εἰδολογικὴ καὶ χρονολογικὴ κατάταξη. Τὰ περισσότερα εἶναι ἀγνωστα ἢ λίγα γνωστά.

Λεξιλόγιο, εὐρετήρια.

Σύντομη εἰσαγωγή γιὰ τὴν περιοχὴ, τὸ τραγούδι της, τὸ συλλέκτη, τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς.

278. **Kotherja, Hqmet.** Zakone martese, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 231-243 [Ζακόνια γάμου...].

"Ἐθια γάμου τῆς Ἀ ν ω Σ π ἄ τ η ς στὰ περασμένα: συμπεθεριό, συμβόλαια, προίκα, προετοιμασία γιὰ ἀρραβῶνες, τελετὴ ἀρραβῶνων καὶ γάμου. Τὸ ἰδιόμορφο τῆς περιοχῆς πού σχετίζεται κυρίως μὲ τὸ Χριστιανισμὸ της. Κοινὰ στοιχεῖα μὲ γειτονικὲς περιοχές. Νέες ἐξελίξεις.

Πίνακες καὶ φωτογραφίες.

Περίληψη στὰ γαλλικά.

279. **Kruta, Beniamin.** Vështrim për polifoninë, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 301-309 [Ματιές στην πολυφωνία...].

Μουσικολογική ανασκόπηση τής πολυφωνίας τής "Α ν ω Σ π ά τ η ς: δίφωνη και τρίφωνη πολυφωνία, τύποι πολυφωνίας και παραλλαγές σε άντρικά και γυναικεία τραγούδια, χορούς και ένόργανες μελωδίες, ή πολυφωνία τής Σπάτης σάν τόσκινης πολυφωνίας, στοιχεία αρχαιότητας, σχέσεις και διαφορές με άλλες περιοχές. Μουσικολογική ανάλυση παραδειγμάτων.

Περίληψη στα γαλλικά.

280. **Miso, Pirro.** Vegla popullore muzikore, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 367-382 [Μουσικά δημοτικά όργανα...].

Μουσικολογική ανασκόπηση τών μουσικών όργάνων τής Σ π ά τ η ς: Ιστορικά δεδομένα και μαρτυρίες του λαού, τά όργανα που επιβίωσαν, οι τύποι τών όργάνων, περιγραφή τής τεχνολογίας κατασκευής τους, τών γνωρισμάτων, τής λειτουργίας τους. Αναφέρονται: αύλος, γκάιντα, ντέφι, όρχηστρες, γιογκάρι (έπιμένει ιδίως στο τελευταίο, σάν χαρακτηριστικό και παλιό όργανο τής περιοχής, που πάει να εξαφανιστεί).

Σκίτσα, φωτογραφίες, μεταγραφές ένόργων μελωδιών.

Περίληψη στα γαλλικά.

281. **Muka, Ali.** Banesa popullore e Shpatit, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 95-120 [Η δημόδης οικία στη Σπάτη...].

Ίστορικά δεδομένα και παρατηρήσεις στην ύπαιθρο, παράδοση και νέες εξελίξεις. Τύποι σπιτιών και παραλλαγές: γενικά γνωρίσματα, αρχιτεκτονική, επίπλωση, έξωραϊσμός, έξαρτήματα. Τεχνολογία οικοδόμησης και οικοδόμοι. Σχέσεις με άλλες περιοχές και ιδιοτυπία. Σκίτσα, φωτογραφίες.

Περίληψη στα γαλλικά.

282. **Onuzi, Afërdita.** Tekstile popullore, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, 163-188 [Λαϊκά ύφαντά...].

Μάλλινα, βαμπακερά, σπάρτινα, μεταξωτά ύφαντά τής Σ π ά τ η ς. Είδη, τεχνολογία, χρώματα, καλλιτεχνικές αξίες, μοτίβα. Παράδοση και εξέλιξη. Έπιρροή τής σύγχρονης τεχνολογίας.

Σκίτσα, φωτογραφίες.

Περίληψη στα γαλλικά.

283. **Panajoti, Jorgo.** Çështje të poezisë popullore, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 245-279 [Προβλήματα τής δημοτικής ποίησης...].

Τό δημοτικό τραγούδι τής Σ π ά τ η ς στην καλλιτεχνική ζωή τής περιοχής. Οι πηγές του. Τά είδη του και ή δυναμικότητα του κάθε είδους. Σχέσεις με τήν ποίηση γειτονικών περιοχών και ιδιοτυπίες. Στοιχεία αρχαϊκού υποστρώματος. Σχέσεις ποίησης και Ιστορίας, έθνογραφίας, θρησκείας, κλίματος, εδάφους. Λογοτεχνική ανάλυση αντιπροσωπευτικών παραδειγμάτων.

Ποιητικά δείγματα.

Περίληψη στα γαλλικά.

284. **Selimi, Yllka.** Zakone të jetës familjare, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 217-230 [Συνήθειες τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς...].
 "Ἐθιμα ἀρραβῶνων, γάμου, τοκετοῦ, λύπης, οἰκογενειακῶν γιορτῶν, διαφύλαξης υγείας κ.ἄ. στὴ Σ π á τ η. Παραδόσεις καὶ ἐξελίξεις. Σχέσεις μὲ τὸ μικροκλίμα (ἱστορικό, θρησκευτικό, γεωγραφικό κλπ.). Θετικά καὶ ἀρνητικά, γενικά καὶ ἰδιότυπα στοιχεία.
 Περίληψη στὰ γαλλικά.
285. **Starova, Tomorr** (συλλέκτης). Mbledhës të folklorit, 6, Këngë popullore nga rrethi i Pogradecit, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1987, 485 f. [Συλλέκτες τῆς λαογραφίας, 6, Δημοτικά τραγούδια τῆς ἐπαρχίας Πογραδέτσι, "Ἐκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].
 Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ Π ο γ ρ α δ έ τ σ ι. Διάφορα εἶδη καὶ ἀπὸ διάφορες ἐποχές. Εἰδολογικὴ καὶ χρονολογικὴ κατάταξη. Δίνεται ἡ ποίηση καὶ ἡ μελωδία τῶν τραγουδιῶν.
 Εἰσαγωγή (ἀπὸ τὸν συντάκτη καὶ ἐπιμελητὴ τῆς ἔκδοσης R. Hyso) γιὰ τὸ τραγούδι τοῦ Πογραδέτσι, τὸ συλλέκτη, τὰ κριτήρια ἔκδοσης.
 Λεξιλόγιο καὶ εὐρετήρια.
286. **Shituni, Spiro.** Dukuri novatore në muzikë, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 387-401 [Νέες ἐξελίξεις στὴ μουσικὴ...].
 Λίγα γιὰ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς δημοτικῆς μουσικῆς τῆς Σ π á τ η. Νέες ἱστορικο-κοινωνικὲς ἐξελίξεις καὶ νέες μουσικὲς ἐξελίξεις μετὰ τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμο (ὑπογραμμίζονται νέοι ρυθμοί, τόνοι, πολυφωνικὲς μορφές, ἐνόργανες μελωδίες κλπ.). Μουσικολογικὴ ἀνάλυση παραδειγμάτων, σύγκριση μὲ τὴν προπολεμικὴ παράδοση.
287. **Shkurti, Spiro.** Bujqësia tradicionale - mbjellja e drithrave, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 83-94 [Ἡ παραδοσιακὴ γεωργία — ἡ σπορὰ τῶν σιτηρῶν].
 Ἡ σπορὰ τῶν σιτηρῶν προπολεμικά στὴν Ἄ ν ω Σ π á τ η. Καιρὸς τῆς σπορᾶς. Εἶδη σπαρτῶν. Προετοιμασία σπόρου, γῆς, ἐργαλείων. Συνήθειες καὶ προλήψεις σχετικὰ μὲ τὴ σπορὰ. Παρακολούθηση τῶν σπαρτῶν. Νέες ἐξελίξεις καὶ τεχνολογία, ἰδίως μετὰ τὴν κολεχτιβοποίηση.
 Φωτογραφίες.
 Περίληψη στὰ γαλλικά.
288. **Shkurti, Spiro.** Delvina dhe rrethina e saj në shek. XV-XVI, «Kultura Popullore», Tiranë, 2/1987, f. 95-112 [Τὸ Δέλβινο καὶ ἡ περιοχὴ του στοὺς αἰῶνες 15ο-16ο...].
 Ἡ ἐπέκταση τῆς περιοχῆς τοῦ Δ ε λ β ί ν ο υ. Ἱστορικὰ δεδομένα. Ἡ οἰκονομικὴ, ἐθνογραφικὴ, δημογραφικὴ, πολιτιστικὴ του κατάσταση στοὺς ἀναφερόμενους αἰῶνες σύμφωνα μὲ τούρκικους καταλόγους καὶ ἄλλα γραπτὰ δεδομένα. Τὸ βῆρος τῆς τούρκικης κατοχῆς καὶ ἡ ἀρχὴ ὑποχώρησης τοῦ παραδοσιακοῦ στοιχείου.

289. **Shkurti, Spiro.** Vurgu. Vështrim etnografik (monografi). Botim i Institutit të Kulturës Popullore, Tiranë, 1987, 231 f. [‘Ο Βούρκος. Έθνογραφική ανάσκόπηση (μονογραφία). “Έκδοση Ίνστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού...].
 Ίστορική ανάσκόπηση: ‘Ο Β ο υ ρ κ ο ς σάν ιλλυρική περιοχή (άναφορά στο Θουκυδίδη), ή έλλειψη πλουσίων δεδομένων από την ιλλυρική έποχή μέχρι τον 17ον αιώνα, ό Βούρκος σάν περιοχή κατοικημένη κυρίως από Άλβανούς τον 17ον και 18ον αιώνα, έρχομός Έλλήνων στην περιοχή (άναφορά στους Rouqueville, Τσελεπή, Π. Άραβαντινό, τούρκικους καταλόγους).
 Ή γεωργία και ή κατάσταση τών γεωργών πριν και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Οί φορεσιές: άντρικές (με φουστάνελα, ποτούρι, κυλότες) και γυναικειές (με διπλάρι και άλαντζιά).
 Οί οικίες: τά έξαρτήματα, τó έσωτερικό.
 Άλλαγές μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
 Πίνακες, σκίτσα, φωτογραφίες.
290. **Tirta, Mark.** Shpati në vështrim etnokulturor, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 11-28 [‘Η Σπάτη από έθνοπολιτιστική άποψη...].
 Ίστορικά δεδομένα για τή Σ π ά τ η (παλιά της όνομασία, άλλαγή τής όνομασίας κατά τούς βυζαντινούς χρόνους και τής τούρκικης κατοχής, έτυμολογία του σύγχρονου όνόματος, μετακινήσεις συνόρων τής περιοχής). Ή παλιά Σπάτη σάν οικονομικό, θρησκευτικό, πολιτιστικό κέντρο. Έξελίξεις κατά καιρούς, ιδίως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ή κρυπτανυμία.
 Τά κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα σάν έθνογραφική περιοχή. Μικροπεριοχές, χωριά και εξέλιξή τους.
291. **Tirta, Mark.** Ndënjësi dhe lëvizje të popullsisë në Shpat të Elbasanit, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 29-62 [Διαμονή και μετακινήσεις πληθυσμού στη Σπάτη του Έλμπασιάν...].
 Διάθεση για παντοτινή διαμονή και άντίφαση με τις συνθήκες (τό όρεινό έδαφος τής Ά ν ω Σ π ά τ η ς). Ήπιμονή για έπωφέλεια από τις συνθήκες κατά την τουρκοκρατία. Διάθεση για μετακινήσεις (ζητώντας γή, έργασία κ.ά.) μετά τó 1912, ιδίως μετά τó 1945. Μετακινήσεις για πολιτιστικο-εκπαιδευτικούς λόγους. Άντιμετώπιση του κινδύνου έγκατάλειψης τής περιοχής.
 Πίνακες, στατιστικές.
 Περιλήψη στά γαλλικά.
292. **Thomo, Pirro - Martini, Gjergji.** Teknologjia popullore, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 120-162 [Λαϊκή τεχνολογία...].
 ‘Ο ρόλος τής λαϊκής τεχνολογίας στη Σ π ά τ η τών περασμένων. Ήπιρροή τής εξελιγμένης τεχνολογίας. Στοιχειά έπιβίωσης τών παραδόσεων. Άναλυτική περιγραφή άλευρόμυλου και συσκευής νεροπρίνου.
 Σκίτσα και φωτογραφίες.
 Περιλήψη στά γαλλικά.

293. **Xhagolli, Agron.** Vështrim i përgjithshëm për prozën popullore, «Shpati i Sipërm», Tiranë, 1987, f. 281-300 [Γενική άνασκόπηση του πεζού δημοτικού λόγου...].

Ό δημοτικός πεζός λόγος στην καλλιτεχνική ζωή της "Ανω Σπάτης. Η δυναμικότητα του κάθε είδους. Τα αίτια άποχώρησης του φανταστικού παραμυθιού. Καλλιτεχνικές άξίες και ιδιοτυπία του πεζού λόγου. Ιστορικά, γλωσσικά και έθνογραφικά στοιχεία.

Δείγματα για κάθε είδος.

Περίληψη στα γαλλικά.

294. **Zdruli, Koci** (συλλέκτης). Mbledhës të folklorit, 4, Folklor nga Devolli i Sipërm, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1987, 563 f. [Συλλέκτες της λαογραφίας, 4, Λαογραφία από το "Ανω Ντεβόλι, έκδ. Ίνστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού...].

Συλλογή δημοτικών τραγουδιών (έπικά, λυρικά, μπαλάντες), παραμυθιών, μύθων, θρύλων, άνεκδότων, παροιμιών, αινιγμάτων από το "Ανω Ντεβόλι (Ντάρδα, Κυτέζα, Σινίτσα κ.ά.). Τα περισσότερα είναι τραγούδια γάμου και έρωτικά.

Ειδολογική κατάταξη. Μερικά τραγούδια δίνονται με τη μελωδία τους.

Εισαγωγή από τον συντάκτη και επιμελητή της έκδοσης Riza Hysu για το τραγούδι κλπ. της περιοχής, τις άξίες του βιβλίου, την έργασία του συλλέκτη.

Λεξιλόγιο, εύρετήρια.

295. **Dhima, Aleksandër.** Vështrim antropologjik në zonën e Vakëfeve, «Etnografia Shqiptare», 16/1988, f. 247-268 [Ανθρωπολογική άνασκόπηση της περιοχής των Βακουφιών...].

Η επέκταση της περιοχής Βακουφίων (Βυθκούκι, Τρέσκα, Τρεμπίτσα, Στρατομπέρδα - Κορυσά). Λίγα για την ιστορία και την έθνογραφία της.

Παρατηρήσεις και μετρήσεις σκελετών αρχαιολογικών χώρων και σύγχρονων ανθρώπων στην ύπαιθρο.

Η Ιλλυρική συνέχεια των ανθρωπολογικών γνωρισμάτων. Η κυριαρχία του διναρικού τύπου. Στοιχεία πολιτισμού και εξέλιξης στα πλαίσια του Ιλλυρο-αλβανικού φύλου.

Πίνακες, στατιστικές, σκίτσα, φωτογραφίες.

Περίληψη στα γαλλικά.

296. **Gjergji, Andromaqi.** Veshjet shqiptare në shekuj (monografi), Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1988, 288 f. [Οί άλβανικές φορεσιές στους αιώνες (μονογραφία), έκδ. Ίνστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού...].

Εισαγωγή για το σκοπό του έργου και το ιστορικό του θέματος, για το ρόλο, τη σημασία και τις μεθόδους μελέτης των φορεσιών, για τα δεδομένα.

Τα κριτήρια ταξινόμησης των φορεσιών. Τύποι άντρικής και γυναικείας φορεσιάς. Η φορεσιά με φουστάνελα, ποτούρι, κυλότες, τζουμπλέτα (είδος μακριού μάλλινου φουστάνιου), πουκάμισο, άλατζιά, διπλάρη κ.ά. Τα έξαρτήματα, παραλλαγές, τόπος χρήσης, διακόσμηση, καλλιτεχνικές άξίες, τεχνολογία κατασκευής, εξέλιξη κάθε τύπου και παραλλαγής.

Συγκρίσεις μέσα και έξω 'Αλβανίας.

'Η μελέτη συμπεριλαμβάνει και τις φορεσιές του βορειοηπειρωτικού λαογραφικού χώρου. Σκίτσα, φωτογραφίες.

297. **Haxhihasani, Qemal - Vasili, Kozma.** *Lirika popullre 1*, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1988, 796 f. [‘Η δημοτική λυρική ποίηση 1, έκδ. 'Ινστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού...].

'Ο πρώτος τόμος της τέταρτης σειράς (*Lirika popullre* — Δημοτική λυρική ποίηση) της γενικής έκδοσης «'Η αλβανική λαογραφία». Συμπεριλαμβάνει τραγούδια ιεροτελεστικά και έργασίας από διάφορες περιοχές (και από τη Βόρειο 'Ηπειρο).

Κατάταξη σύμφωνα με τις ετήσιες παραδοσιακές γιορτές και δουλειές (στη γεωργία, κτηνοτροφία, οικόια).

Εισαγωγή από τον Q. Haxhihasani για την λυρική ποίηση στη γενικότητα και για την ιεροτελεστική και δουλειές ξεχωριστά.

Λεξιλόγιο, εύρετήρια, λίγα δείγματα τραγουδιών με τη μελωδία τους.

298. **Νίκας, Βασίλης.** *Δημοτικά τραγούδια της 'Ελληνικής Μειονότητας*, 'Εκδοτικό «Ναΐμ Φράσερι», Τίρανα, 1988, 444 σελ. 'Επιμέλεια και σημειώσεις Σταύρου Ντάγιου, εισαγωγή Φώτου Μάλιου.

Συλλογή τραγουδιών από τη Δρόπολη, τον Βοῦρκο, τὰ Ριζά (Θεολόγο).

Κατάταξη: Α'. Θρύλοι. Β'. 'Ιστορικά και κλέφτικα τραγούδια. Γ'. Τραγούδια της ξενιτιάς. Δ'. Λυρικά τραγούδια. Ε'. "Άλλα μοτίβα του παρελθόντος. ΣΤ'. Του 'Εθνικοαπελευθερωτικού 'Αγώνα και της σοσιαλιστικής οικοδόμησης.

'Αρκετά τραγούδια δὲν δείχνουν νὰ εἶναι δημοτικά (ιδίως στὸ τελευταῖο κεφάλαιο), ἐνῶ ἄλλα εἶναι παραποιημένα.

Στὴν εισαγωγή γίνεται λόγος γιὰ τὸν πλοῦτο, τὴν ποικιλία, τὶς ἀξίες, τὴν ἐξέλιξη τῆς δημοτικῆς ἑλληνικῆς ποίησης στὴν 'Αλβανία.

299. **Panajoti, Jorgo - Bogdani, Ramazan.** *Larisë: Një sofër e folklorit grek (Duke ndjekur shfaqjet e disa grupeve në Kongresin Ndërkombëtar për studimin e koreografisë popullore në Greqi), «Drita», Tiranë, 11.9.1988, f. 14-15 [Λάρισα: Συμπόσιο τῆς 'Ελληνικῆς λαογραφίας (Παρακολουθώντας τὶς ἐκδηλώσεις μερικῶν συγκροτημάτων κατὰ τὸ Διεθνὲς Συνέδριο 'Ερευνας τῶν δημοτικῶν χορῶν στὴν 'Ελλάδα)...].*

'Εντυπώσεις ἀπὸ τὶς ἐκδηλώσεις δημοτικῶν ἑλληνικῶν συγκροτημάτων στὴ Λάρισα (Αὐγούστος, 1988). 'Ο πλοῦτος, ἡ ποικιλία, οἱ καλλιτεχνικὲς ἀξίες τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, χορῶν, μελωδιῶν, ἔνδυμασιῶν. Κοινὰ σημεῖα καὶ παραλληλισμοὶ μετὰ τὴν ἀλβανικὴ (ιδίως βορειοηπειρωτικὴ) λαογραφία.

300. **Panajoti, Jorgo - Xhagolli, Agron - Doja, Albert.** *Proza popullore 6*, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1988, 580 f. [Δημοτικὸς πεζὸς λόγος 6, έκδ. 'Ινστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού...].

‘Ο έκτος τόμος τῆς πρώτης σειρᾶς (Δημοτικὸς πεζὸς λόγος) τῆς γενικῆς ἐκδοσης «Ἑλληνική λαογραφία». Περιλαμβάνει πεζὰ ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειρο (Σπάτη, Κρυτσά, Ἄγ. Σαραντά κλπ.).

Κατάταξη: φανταστικά, νοβελίστικα, σατιρικά παραμύθια, μῦθοι. Ἡ ὕλη κάθε κεφαλαίου κατατάσσεται κατὰ τὸ συλλέκτη καὶ τὸ θέμα. Δίνονται καὶ παραλλαγές.

Σύντομη εἰσαγωγή γιὰ τὸ δημοτικὸ πεζὸ λόγο, τὸ περιεχόμενο καὶ τὰ κριτήρια σύνταξης τοῦ βιβλίου (μετάφρ. τῆς εἰσαγωγῆς στὰ γαλλικά).

Λεξιλόγιο, εὑρετήρια, πίνακες.

301. **Vasili, Kozma - Pano, Natasha.** *Lirika popullore 2, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1988, 520 f.* [Ἡ δημοτικὴ λυρική ποίηση 2, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

‘Ο δεύτερος τόμος τῆς τέταρτης σειρᾶς («Δημοτικὴ λυρική ποίηση») τῆς γενικῆς ἐκδοσης «Ἑλληνική λαογραφία». Συμπεριλαμβάνει νανουρίσματα (καὶ ἄλλα τραγούδια ποῦ σχετίζονται μὲ αὐτὰ - τοκετοῦ, οἰκιακῶν γιορτῶν γιὰ τὰ μωρὰ, χαϊδευτικὰ τραγούδια κ.ἄ.) ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τῆ Β. Ἡπειρο.

Κατάταξη: τραγούδια τοκετοῦ καὶ λεωνίας, νανουρίσματα γιὰ ἀγόρια, νανουρίσματα γιὰ κορίτσια, παιδικῶν γιορτῶν, χαϊδευτικὰ τραγούδια. Δίνονται καὶ παραλλαγές.

Σύντομη εἰσαγωγή γιὰ τὸ εἶδος.

Λεξιλόγιο καὶ εὑρετήρια.

302. **Cabanes, Pierre.** *La femme dans les inscriptions antiques de Bouthrotos, «L’Ethnographie», nr. 106 (numéros special). L’Albanie, t. LXXXV, 2, Paris, 1989, p. 13-22* [Ἡ γυναίκα στὶς ἀρχαῖες ἐπιγραφές τοῦ Βουθρωτοῦ...].

Ἡ γυναίκα σὲ ἀρχαῖα γλυπτικά, μωσαϊκά, ἐπιγραφές τοῦ Β ο υ θ ρ ω τ ο ῦ. Τεχνολογία, τέχνη, ἀξίες. Μαρτυρίες γιὰ τὴν προσωπικότητα τῆς γυναίκας, τὴ φορεσιά, τὴν κόμισή της, τὶς οἰκογενειακὲς σχέσεις.

303. **Haxhihasani, Qemal.** *Balada e Tanës dhe disa përkime ballkanike të saj, «Çështje të folklorit Shqiptar», 4/1989, f. 3-49* [Ἡ μπαλάντα τῆς Τάννας καὶ διαβαλκανικὸί της παραλληλισμοί...].

Ἡ δυναμικότητα τῆς μπαλάντας καὶ οἱ περιοχές ποῦ διατηρεῖται (ἀναφέρονται καὶ βορειοηπειρωτικὲς περιοχές). Σχέσεις μὲ τὴ λατρεία τοῦ αἰλοῦ (φλογέρας). Παλιὰ ὑποστρώματα καὶ νέα ἐπιστρώματα. Οἱ τύποι της στοὺς Ἑλλήνους. Ἡ θεματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ δομὴ. Σύγκριση μὲ ἀνάλογους τύπους τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου, κοινὰ σημεῖα καὶ ἰδιαιτερότητες. Συμβολὴ τοῦ κάθε λαοῦ.

Ἐντυπωσιακὰ ἑλληνικὰ δείγματα.

Περὶληψη στὰ γαλλικά.

304. **Κατσαλίδας, Γρηγόρης.** *Κυριακὴ, ἡμέρα γάμου καὶ χαρᾶς (Οἱ παραδόσεις μας), «Λογοτεχνικὸ Λαϊκὸ Βῆμα», Ἀργυρόκαστρο, Ἰούνης 1989, σ. 3-7.*

Παραδοσιακὸς γάμος στὴ Λεσινίτσα καὶ σὲ ἄλλα χωριά τοῦ Θεολόγου: ἀραβῶνες, προ-

ετοιμασία, τελετή του γάμου, στόλισμα νύφης και γαμπρού, ένδυμασία των συμμετεχόντων, προίκα, χοροί, τραγούδια.

΄Αποσπάσματα τραγουδιών.

305. **Kruta, Beniamin.** Polifonia dyzërëshe e Shqipërisë Jugore (Tipologjia), Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1989, 358 f. [΄Η δίφωνη πολυφωνία της Νοτιού ΄Αλβανίας (΄Η τυπολογία), έκδ. ΄Ινστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού...].

Γενικά γνωρίσματα της δημοτικής άλβανικής πολυφωνίας, βαρύτητα, αξίες και επέκταση αυτής. ΄Η διφωνία σαν ή πρώτη βαθμίδα και αρχή της πολυφωνίας. ΄Η θέση της διφωνίας, τὸ πέρασμα διαφωνίας σὲ διφωνία.

Τύποι διφωνίας: λιάπικη και τόσικη. Χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα. Παραλλαγές του κάθε τύπου σὲ άντρες, γυναίκες και ἐνόργανη μουσική. ΄Η δομή τους. Παράδοση και νέες ἐξελίξεις στή στρουχούρα και τὸ ύφος. Περιφερειακές ιδιοτυπίες.

Πίνακες, σκίτσα, μουσικά παραδείγματα.

306. **Panajoti, Jorgo.** Manifestim i bukur i një arti të madh, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1989, f. 3-11 [΄Ομορφη ἐκδήλωση μιᾶς μεγάλης τέχνης...]. ΄Αξιολόγηση του Λαογραφικού Φεστιβάλ στὸ ΄Αργυρούαστρο (1988). ΄Η βαρύτητα των φεστιβάλ για τὴ λαογραφία (και σαν ἐπιστήμη). ΄Η παράδοση και οί νέες ἐξελίξεις της λαογραφίας στὸ Φεστιβάλ του 1988. ΄Η συμβολή των συγκροτημάτων κάθε περιοχῆς (και της Β. ΄Ηπειρου). ΄Η ἀναλογία μεταξὺ ειδῶν της λαογραφίας. ΄Η αὐθεντικότητα και οί παραποιήσεις ἢ διαστρευλώσεις. ΄Η ἀνάγκη προσοχῆς με τὴ λαογραφία πὸ βγαίνει στή σκηνή.

307. **Panajoti, Jorgo.** Sinkretizmi poezi-koregrafi në vallet popullore shqiptare, «Çështje të folklorit shqiptar», Tiranë, 4/1989, f. 51-69 [΄Ο συγκρητισμὸς ποίηση-χορογραφία στους ἀλβανικούς δημοτικούς χορούς...].

΄Η ἀνάγκη μελέτης του χοροῦ σαν ἀκέραιου καλλιτεχνικοῦ ἔργου, με συστατικά: λόγος, ὀργανωμένη κίνηση, ἤχος, δραματικό στοιχεῖο. Οί τύποι των ἀλβανικῶν χορῶν κατὰ τὴ συμμετοχή των συγκρητικῶν στοιχείων. ΄Η δυναμικότητα των τύπων αὐτῶν σὲ διάφορες περιοχές (και στή Β. ΄Ηπειρο). Τὸ νόημα του χοροῦ σαν νόημα ὄλων των συγκρητικῶν στοιχείων και του ὑπονοούμενου τὴ στιγμή παράστασης συγκεκριμένου χοροῦ ἀπὸ συγκεκριμένα πρόσωπα (ἀναλογία δυνατότητα-πραγματοποίηση, competence-performance).

308. **Thomo, Pirro.** Korça, urbanistika dhe arkitektura, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1989, 272 f. [΄Η Κορυτσά, πολεοδομία και ἀρχιτεκτονική, έκδ. ΄Ινστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμοῦ...].

Μονογραφία για τὴν Κ ο ρ υ τ σ ά. Δεδομένα για τὰ πρῶτα βήματα της πόλης και τὴν ἱστορία της. ΄Ανάπτυξη ἰδίως μετὰ τὸν 18ον αἰῶνα, σὲ συναγωνισμό με τὴ Μοσχόπολη. Πολεοδομία (κέντρο, συνοικίες, δρόμοι, ὕδρευση κ.ά.). ΄Αρχιτεκτονική: οἰκίες (τύποι, παραλλαγές, αὐλές, διακόσμηση). Νέες ἐξελίξεις.

΄Επιρροές, ἰδιοτυπίες, αξίες, μνημεῖα, ἐπιδιορθώσεις.

Πίνακες, στατιστικές, σκίτσα, φωτογραφίες.

309. **Brandl, Rudolf M.** «Diafonia e luhatur» në Epir dhe stile të ngjashme në Shqipëri nën dritën e psikoakustikës, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1990, f. 59-63 [«Η ταλαντευόμενη διαφωνία» στην «Ήπειρο και ανάλογα στύλ στην Ἀλβανία ὑπὸ τὸ φακὸ τῆς ψυχοακουστικῆς...].
«Η ταλαντευόμενη διαφωνία» σὰν ἀρχαῖα πολυφωνία μὲ διακυμάνσεις 30-50 Hz. Στοιχεῖα τέτοιαι διαφωνίας στὴν ἠπειρο (Ἑλλάδα) καὶ Νότια Ἀλβανία (Β. ἠπειρος). Πηγὴ τῆς διαφωνίας αὐτῆς — οἱ ἤχοι τῆς καμπάνας (ψυχολογικὴ ἐπιρροή). Μαρτυρία: ὁ ἄσος këmborë (ἡ καμπάνα), οἱ ἤχοι στὶς καμπάνες τοῦ Ἀγίου Ὀρους, στὶς ὁποῖες ἡ διακύμανση εἶναι 13-16 Hz (σὰν στὴ δημοτικὴ διαφωνία).
310. **Haxhihasani, Qemal.** Epika historike 3, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1990, 574 f. [Ἡ δημοτικὴ ἐπικὴ ποίηση 3, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].
Ὁ τρίτος τόμος τῆς τρίτης σειρᾶς («Ἡ δημοτικὴ ἱστορικὴ ἐπικὴ ποίηση») τῆς γενικῆς ἐκδοσης «Ἡ ἄλβανικὴ λαογραφία». Συμπεριλαμβάνει ἱστορικὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς περιόδου 1912-1939 ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τὴ Βόρειο ἠπειρο). Θεματικὴ καὶ χρονολογικὴ κατάταξη. Δίνονται καὶ παραλλαγές.
Εἰσαγωγὴ γιὰ τὸ ἱστορικὸ τραγούδι τῆς ἀναφερόμενης περιόδου, τὶς ἀξίες του, τὰ κριτήρια ἐπιλογῆς καὶ σύνταξης.
Λεξιλόγιο, πίνακες, εὑρετήρια.
311. **Ibrahimi, Feim.** Aspekte të shfrytëzimit të muzikës popullore polifonike në veprat e kompozitorëve bashkëkohorë shqiptarë, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1990, f. 56-58 [Στοιχεῖα χρησιμοποίησης τῆς δημοτικῆς πολυφωνικῆς μουσικῆς στὸ ἔργο σύγχρονων ἄλβανῶν μουσικοσυνθετῶν...].
Αἰτίαι τοῦ φαινομένου: διάθεση γιὰ ἐθνικὴ ἰδιοτυπία. Ἐπιτυχίες, μετὰξὺ ἄλλων: συμφωνίες τοῦ Σ. Κούστα (Α ὕ λ ὶ ν α), ραψωδία τοῦ Θ. Γκάκι (Κ ο ρ υ τ σ ἄ), «Ραψωδικὸ Ἔπος» τοῦ Κ. Λιάρου (Α ὕ λ ὶ ν α), τραγούδια τοῦ Χρ. Κόνο (Κ ο ρ υ τ σ ἄ).
Στοιχεῖα δημοτικῆς μουσικῆς συναντιοῦνται: στὴ μελωδία, ἀρμόνια, ρυθμούς, πλοκὴ φωνῶν. Ἀνάγκη καὶ δυνατότητα μεγαλύτερης προσοχῆς.
312. **Kruta, Beniamin.** Vendi i polifonisë shqiptare në polifoninë ballkanike, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1990, f. 11-34 [Ἡ θέσις τῆς ἄλβανικῆς πολυφωνίας στὴ βαλκανικὴ πολυφωνία...].
Ἡ βαλκανικὴ πολυφωνία σὰν ἀρχαῖος βαλκανικὸς πολιτισμὸς. Ἐξέλιξη κατὰ τοὺς αἰῶνες. Ἡ Ἀλβανία σὰν ἓνας ἀπὸ τοὺς πιὸ πλούσιους καὶ ἐξελιγμένους πολυφωνικοὺς χώρους. Ὁ ἄλβανικὸς πολυφωνικὸς χώρος: Στρούγκα-Τσαμουριά. Τύποι ἀποκρυσταλλωμένης πολυφωνίας. Ἡ σύγχρονη ἄλβανικὴ πολυφωνία σὰν συνέχεια τοῦ ἰλλυρικῶν πολιτισμοῦ.
313. **Tirta, Mark.** Nga simbolika në artin e zbatuar popullor, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1990, f. 91-113 [Ἀπὸ τὴ συμβολικὴ στὴ δημοτικὴ ἐφαρμοσμένη τέχνη...].

Τὰ αίτια χρήσης τῶν συμβόλων, ὁ ρόλος καὶ ἡ ἐξέλιξή τους (ἀρχές, ἀποκρυστάλλωση, ἀλλαγές, ἐθνικὲς ἰδιαιτερότητες). Σύμβολα σὲ πέτρα, ξύλο, μέταλλα, ὕφαντά (ἥλιος, σελήνη, ἀστέρι, ἀετός, σταυρός, φίδι κ.ἄ.). Ἱστορικές, ἐθνολογικές καὶ καλλιτεχνικές ἀξίες. Δυναμικότητα καὶ ἰδιουτυπίες σὲ διάφορες περιοχές (καὶ στὴ Β. Ἡπειρο).
Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.

314. **Agolli, Nexhat.** Vështrim mbi strukturën e valleve epike shqiptare, «Kultura Popullore», Tiranë, 1/1991, f. 147-166 [Ἐνασκόπηση γύρω ἀπὸ τὴ δομὴ τῶν ἀλβανικῶν ἐπικῶν χορῶν...].

Ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου «ἐπικὸς χορὸς» καὶ οἱ συνθήκες δημιουργίας καὶ ἀποκρυστάλλωσής του. Τύποι ἐπικῶν χορῶν σὲ διάφορες περιοχές (γιὰ τὴ Β. Ἡπειρο ἀναφέρονται ὁ ἀντρίκειος λιάπικος, ὁ ντεβολίτικος (Κ ο ρ υ τ σ ἄ), ὁ ἀντρίκειος μουξικιάρικος, ὁ τσάμικος κ.ἄ.). Ἡ στρουχτούρα τῶν χορῶν αὐτῶν ὡς πρὸς τὶς κινήσεις καὶ τὸν τρόπο κατὰταξης τῶν χορευτῶν. Σκίτσα, φωτογραφίες.

315. **Bograni, Ramazan.** Tipologjia e vallëzimit popullor shqiptar sipas shqërimit muzikor, «Kultura Popullore», 2/1991, f. 131-136 [Ἡ τυπολογία τῶν ἀλβανικῶν δημοτικῶν χορῶν σύμφωνα μὲ τὴ μουσικὴ τους συνοδεία...]. Σχέσεις χορὸς-μουσικὴ διὰ μέσου τοῦ ρυθμοῦ, χοροὶ χωρὶς μουσικὴ, μὲ συνοδεία παραμουσικῶν ὀργάνων (σφύριγμα, πέτρες, κουδούνια κ.ἄ.), μὲ φωνητικὴ μουσικὴ (μὲ τραγούδια a capella), μὲ ἐνόργανη μουσικὴ, μὲ τραγούδι καὶ ἐνόργανη μουσικὴ. Παραδείγματα ἀπὸ διάφορες περιοχές (καὶ ἀπὸ τὴ Ν. Ἀλβανία).

316. **Duka, Ferit.** Zejtaria në qytetin e Beratit (shek. XVII-XVIII), «Studime Historike», 1/1991, f. 131-151 [Ἡ χειροτεχνία στὴν πόλη Μπεράτι (17ος - 18ος αἰῶνας)...].

Τὸ Μ π ε ρ ἄ τ ι σὰν μία ἀπὸ τὶς πρὶ ἀρχαῖες καὶ γνωστὲς πόλεις. Οἱ πολιτιστικὲς, ἱστορικὲς καὶ οἰκονομικὲς του παραδόσεις. Ἡ χειροτεχνία κατὰ τὸ 17ο καὶ 18ο αἰῶνα, ὁ οἰκονομικο-κοινωνικὸς τῆς ρόλος, οἱ σχέσεις μὲ ἄλλες πόλεις καὶ μὲ τὴν ὕπαιθρο.

317. **Durham, Edith.** Brenga e Ballkanit, Shtëpia Botuese «8 Nëntori», Tiranë, 1991, 584 f. [Ἡ ἀκαθάρτης τῶν Βαλκανίων, Ἐκδοτικὸς Οἶκος «8 Νοέμβρη»...]. Μετάφραση στὰ ἀλβανικὰ ἀποσπασμάτων ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἐγγλέζας ἐθνογράφου: The Burden of the Balkans (1905), High Albania (1909), The Struggle for Scutari (1914), Twenty years of Balkan Tangle (1920), Some Tribal Origins Laws and Customs of Balkans (1928), Through the Landns of the Serb (1904).

Μεταξὺ ἄλλων: Ἡ ἱστορία τῶν λαῶν, Ὁ Ἀλβανός, Ἀπὸ τὸ Μοναστήρι στὸ Τ ε π ε λ ἔ ν ι, Ἀπὸ τὸ Τ ε π ε λ ἔ ν ι στὸ Ἑλβασάνι, Ἡ Μακεδονία κατὰ τὰ ἔτη 1903-1904, Ἔθιμα.

318. **Hotova, Myslim.** Endja e pëlhurës në Berat, «Kushtrimi», 11.4.1991, f. 4 [Ἡ ὕφαντουργία στὸ Μπεράτι...].

Σύντομο ἄρθρο γιὰ τὴν ὕφαντικὴ παράδοση στὸ Μ π ε ρ ἄ τ ι, εἶδη ὕφαντῶν, πρῶτης ὕλης, τεχνολογία, ἐξέλιξη.

319. **Kruta, Beniamin.** Burdoni-isua në polifoninë shqiptare dhe disa Çështje të etnogjenezës, «Kultura Popullore», 1/1991, f. 51-72 [‘Ο ἴσος στὴν ἀλβανικὴ πολυφωνία καὶ μερικὰ προβλήματα τῆς ἐθνογένεσης...].
 ‘Ο ρόλος τοῦ ἴσου στὸ πολυφωνικὸ τραγούδι τῆς Νοτίου Ἀλβανίας (στηρίζει τὴ βάση, συμβάλλει στὴ δημιουργία ὁμαδικῆς πνοῆς καὶ ἀρμονίας), τὰ εἶδη ἴσου κατὰ τὸν τύπο τοῦ τραγουδιοῦ, ἡ προέλευση καὶ ἀρχαιότητά του σὰν μαρτυρία τῆς ἱλλυρικῆς καταγωγῆς τῶν Ἀλβανῶν.
320. **Kruta, Beniamin.** Tipare të përbashkëta dhe dallime krahinore të polifonisë shqiptare, «Kultura Popullore», 2/1991, f. 31-48 καὶ 1-2/1992, f. 3-15 [Κοινὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἐπαρχιακὲς ἰδιουτυπίες τῆς ἀλβανικῆς πολυφωνίας...].
 Οἱ πολυφωνικὲς παραδόσεις στὴ Ν. Ἀλβανία, ἡ διάταξη τῆς ὁμάδας τῶν τραγουδιστῶν, ἡ ὁρολογία, ἡ διάταξη καὶ ἡ συνεργασία τῶν φωνῶν σύμφωνα μὲ τὸν τύπο τοῦ τραγουδιοῦ, οἱ τύποι μελωδίας, οἱ ρυθμοί, ἡ ἀντίστιξη, ἡ ἀρμονία σὲ διάφορες περιοχές.
321. **Loli, Kosta.** Polifonia në formacionet popullore instrumentale të Shqipërisë së jugut, «Kultura Popullore», 2/1991, f. 117-130 [Ἡ πολυφωνία στὰ λαϊκὰ συμπλέγματα μουσικῶν ὀργάνων τῆς Νοτίου Ἀλβανίας...].
 Ἡ ἐξέλιξη ἀπὸ ἀπλὲς συνενώσεις δύο ὀργάνων μέχρι ἀρκετὰ πλατιά συμπλέγματα, ἡ συνεργασία τῶν ὀργάνων, οἱ σχέσεις φωνητικῆ-ἐνόργανη μουσικῆ, οἱ κυριότεροι τύποι ἐνόργανης μουσικῆς (καμπάς, μοιρολόγι, συνοδεία χορῶν καὶ τραγουδιῶν), οἱ κυριότερες ἐστίες (Πρεμετῆ, Κολώνια, Κορυτσά, Πογραδέτσι, Μουζεκιά, Ἀργυρόκαστρο, Δέλβινο, Ἀγ. Σαράντα), γνωστὲς ὀρχήστρες καὶ ὀργανοπαῖχτες, ὁμοιότητες καὶ ἐπαρχιακὲς ἰδιουτυπίες, παραλληλισμοὶ μὲ τὴ Νότιο Ἡπειρο.
322. **Mbi thesarin e artit popullor të Çamërisë** — Intervistë e kryeredaktorit Kijo Blushi me studiuesin Fatos Mero Rrapaj, «Nëntori», 3/1991, f. 3-12 [Γύρω ἀπὸ τὸ θησαυρὸ τῆς λαογραφίας τῆς Τσαμουριάς — Συνέντευξη τοῦ ἀρχισυντάκτη Κίτσιο Μπλιούσι μὲ τὸν ἐρευνητὴ Φάτος Μέρο Ράπαϊ...].
 ‘Ο πλοῦτος, ἡ ποικιλία, οἱ ἀξίες τῆς ἀλβανικῆς λαογραφίας (μνημείων λόγου, μουσικῆς, χορῶν) γενικὰ καὶ τῆς τσαμικῆς ξέχωρα. Ἡ συλλεκτικὴ ἐργασία τοῦ Φ. Μ. Ράπαϊ καὶ ἡ συλλογὴ του «Δημοτικὰ τραγούδια τῆς Τσαμουριάς». Τὰ ἐμπόδια ἀπὸ ὀρισμένους λαογράφους (ἀναφέρει: Qemal Haxhihasani καὶ Jorgo Panajoti).
323. **Musaj, Seit.** 100 - vjetori i festës së teneqexhinjve (Korçë), «Koha», 4.6.1991 [Τὰ 100-χρονα τῆς γιορτῆς τῶν τενεκετζήδων (Κορυτσά)].
 Οἱ βιοτεχνικὲς παραδόσεις στὴν Κορυτσά, ἐκείνες τῶν τενεκετζήδων ξέχωρα, τὸ ἱστορικὸ τῆς γιορτῆς τους.
324. **Nano, Thanas.** Stoli të përdorura nga gratë dhe vajzat ilire në rrethin e Pogradecit (Arkeologji), «Driloni», 14.2.1991 [Κοσμήματα ποῦ χρησιμο-

παιούσαν οί γυναῖκες καί τὰ κορίτσια τῆς Ἰλλυρίας στήν ἐπαρχία τοῦ Π ο γ ρ α δ έ τ σ ι (Ἀρχαιολογία)...].

Ξεκινώντας ἀπό ἀρχαιολογικά εὐρήματα στό Πογραδέτσι, γίνεται λόγος γιά στολίδια (σκουλαρίκια, περιδέραια, καρφίτσες, βραχιόλια κ.ά.) σάν στοιχεῖα ἐγχώριου (Ἰλλυρικοῦ) πολιτισμοῦ.

325. **Prifti, Bardhyl.** Vllamëria (Uniteti përmes traditës), «Iliria», 3.3.1991 [Ἡ ἀδελφοποιία (Ἡ ἐνότητα διὰ μέσου τῆς παράδοσης)...].

Ἡ ἀδελφοποιία σάν ἀλβανική παράδοση καί ἡ συμβολή της στήν ἐνίσχυση τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας, κυρίως στήν ἐπαρχία τῆς Κ ο λ ι ώ ν ι α ς.

326. **Riza, Emin.** Qyteti dhe banesa shqiptare e mesjetës së vonë (shek. XV — mesi i shek. XIX), Tiranë, 1991, 299 f. [Ἡ ἀλβανική πόλη καί οἰκία στόν δψίμο μεσαίωνα (15ος αἰών. - μέσα 19ου αἰώνα)...].

Τò βιβλίο χωρίζεται σέ δύο μέρη (ἐκτός τῆς γενικῆς εἰσαγωγῆς). Μέρος Α': Ἡ κατάσταση, τὰ γενικά γνωρίσματα καί ὁ χαρακτήρας τῶν ἀλβανικῶν πόλεων ἀπό τόν 7ον αἰώνα (κάθοδος τῶν Σλάβων) μέχρι τήν τουρκική κατοχή (15ος αἰώνας), τὰ πολεοδομικά τους χαρακτηριστικά, τὰ χαρακτηριστικά καί ἡ ἐξέλιξη ὀρισμένων τυπικῶν πόλεων (Μ π ε ρ ά τ ι, Ἄ ρ γ υ ρ ό κ α σ τ ρ ο, Σκόδρα, Ἐλμπασάνι, Τίρανα). Μέρος Β': Ἡ οἰκία σάν ἰδιαίτερη ἀρχιτεκτονική κατηγορία, τὰ κριτήρια τυπολογικῆς ταξινόμησης, τὰ χαρακτηριστικά γνωρίσματα καί ἡ ἐξάπλωση τοῦ κάθε τύπου, τὰ ὕλικά καί ἡ τεχνολογία χτισίματος, οἱ τεχνίτες, παράδοση καί ἐξέλιξη, συγκρίσεις.

Σκίτσα καί φωτογραφίες.

Περίληψη γαλλικά.

327. **Sokoli, Ramadan. - Miso, Piro.** Veglat muzikore të popullit shqiptar, Instituti i Kulturës Popullore, Tiranë, 1991, 570 f. [Μουσικά ὄργανα τοῦ ἀλβανικοῦ λαοῦ, ἔκδ. Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ...].

1) Εἰσαγωγή γιά τόν πλοῦτο τῶν ἀλβανικῶν δημοτικῶν μουσικῶν ὀργάνων, τὸ ρόλο καί τίς ἀξίες τους, ἡ ἐπιλογή, τὰ κριτήρια σύνταξης τοῦ βιβλίου. 2) Ἱστορική ἀνασκόπηση (τὸ ἱστορικό μελέτης τῶν δημοτικῶν μουσικῶν ὀργάνων, τὸ ἱστορικό δημιουργίας καί χρήσης αὐτῶν, ἡ ἱστορική τους ἐξέλιξη. 3) Ἰδιόφωνα ὄργανα. 4) Μεμβρανόφωνα ὄργανα. 5) Ἄερόφωνα ὄργανα. 6) Χορδόφωνα ὄργανα. 7) Ὅρχηστρες. 8) Ἡ τεχνολογία.

Γιά τὸ κάθε ὄργανο: τύπος καί παραλλαγές, τόπος χρήσης (περιοχή), μουσικά γνωρίσματα, προέλευση, σύγκριση (καί μὲ ἀνάλογα ὄργανα ἄλλων λαῶν), σκίτσα, φωτογραφίες.

328. **Shehu, Agim.** Fustanella (Shënime të lira), «Nëntori», 7/1991, f. 129-143 [Ἡ φουστανέλα (Ἐλεύθερες σημειώσεις)...].

Ἡ φουστανέλλα σάν ἐθνική παναλβανική φορεσιά μὲ Ἰλλυρική προέλευση, ἡ τεχνολογία καί οἱ πρῶτες ὕλες, οἱ αισθητικῆς ἀξίες, ἡ χρήση της στοὺς αἰῶνες, ἡ ἐξάπλωσή της σὲ ἄλλους λαούς.

329. **Tirta, Mark.** Migrime me përdhunë të popullsisë shqiptare, «Kultura

Popullorë», 2/1991, f. 19-36 και 1-2/1992, f. 23-32 [‘Η βίαια μετανάστευση του ἄλβανικοῦ πληθυσμοῦ...].

Θεωροῦνται βίαιες μεταναστεύσεις ἐκεῖνες πού ἔχουν προξενηθεῖ ἀπό τή βία τῶν κυβερνήσεων καί τίς πιέσεις τοῦ περιβάλλοντος στό ὁποῖο ἔχουν ζήσει παραδοσιακά Ἄλβανοί. Ἀναφέρονται χώρες ἀπό ὅπου ἔχουν μεταναστεύσει Ἄλβανοί (κυρίως ἡ Σερβία, ἀλλά καί Μαυροβούνι, «Μακεδονία», Βουλγαρία, Ρουμανία, Τουρκία, Ἑλλάδα) καί περιοχές τῆς Ἄλβανίας ὅπου αὐτοί ἐγκαταστάθηκαν (Δυρράχιο, Τίρανα, Φίερι, Αὐλώνα, Ἄγ. Σαράντα). Οἱ ἐπιπτώσεις τέτοιων μεταναστεύσεων.

330. **Bicaj, Ljazar.** Katër shqiponja të skalitura në gur. / Kisha e lagjes «Peshkopi» në kalanë e Himarës /, «Kombi», 13.5.1992 [Τέσσερις ἀετοί σκαλισμένοι σέ πέτρα / Ἐκκλησία τῆς συνοικίας «Ἐπισκοπή» στό κάστρο τῆς Χειμάρρας...].

Ἄφοῦ περιγράφει τὰ προαναφερόμενα σκαλισματα καί μιλάει γιά τήν ἡλικία τους, ὁ συγγραφέας ἐκφράζει τή γνώμη πώς ἔχουμε νά κάνουμε μέ μαρτυρία τῆς ἄλβανικότητας τῆς Χειμάρρας.

331. **Dino, Thanas.** Përcjellje për Xhevat Avdallin, «Zëri i Popullit», 19.12.1992 [Προβόδισμα τοῦ Τζεβὰτ Ἀβντάλι...].

Ὁ θάνατος τοῦ Τζεβὰτ Ἀβντάλι, ἐνός ἀπό τοὺς πιό γνωστούς καί ταλαντούχους ἐρμηνευτές τοῦ δημοτικοῦ ἀργυροκαστρίτικου τραγουδιοῦ.

332. **Dojaka, Abaz.** Njerëz me doke e zakone të lashta (Shqipëria dhe shqiptarët), «Arbëria», 1/1992, f. 14-15 [Ἀνθρωποι μέ παλιά ἤθη κι ἔθιμα (Ἡ Ἄλβανία καί οἱ Ἄλβανοί)...].

Προσπάθεια γιά τεκμηρίωση (μέ ἐθνογραφικά δεδομένα) τῆς ἀποψῆς πώς ἡ περιοχή τῆς Τσαμουριάς εἶναι συνέχεια τῶν ἄλβανικῶν περιοχῶν.

333. **Kokalari, Mexhit.** Vdekja është tepër pak..., «Kombi», 22.4.1992 [Ὁ θάνατος εἶναι πολὺ λίγο...].

Ξεκινώντας ἀπό τὰ δημοτικά τραγούδια γιά τίς μάχες τοῦ Λικούρι (1878), ὑποστηρίζεται ἡ ἀποψη πώς ὁ πόλεμος αὐτός ἦταν πόλεμος τῶν Ἄλβανῶν ἐναντίον τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τῶν «Ἑλλήνων σωβινιστῶν».

334. **Llogori, Dhimitër.** Monumente të hershme të trevës së Korçës..., «Univers», 8/1992 [Ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς περιοχῆς Κορυτσά...].

Γίνεται λόγος γιά δύο ἰδρύματα ὀρθόδοξης λατρείας στό Βυθκούκι καί Μπόρια τῆς Κορυτσᾶς.

335. **Budina, Oksana.** Shqiptarët në Ukrainë..., «Kultura Popullorë», 1-2/1993, f. 145-152 [Οἱ Ἄλβανοί στήν Οὐκρανία...].

Ἱστορικο-εθνογραφική περιγραφή Ἄλβανῶν πού ἔχουν ἐγκατασταθεῖ στήν Οὐκρανία (τέσσερα χωριά τῆς Ὀδησσού καί Ζαπορόζιας) τόν 19ον αἰώνα (ἴσως κατάγονται ἀπό τήν περιοχή τῆς Κορυτσᾶς): ἡ ὀικογενειακή ζωή, οἱ φυλετικές σχέσεις, οἱ τελετουργίες.

336. **Disho, Mihal.** Dasma arumune (Rrjedhave të traditës), «Fratrìa», 2.1. 1993 [‘Ο βλάχικος γάμος (Στήν πορεία τῆς παράδοσης)...].
‘Η ἐθιμοτυπία τῆς τελετῆς τοῦ γάμου στοὺς Βλάχους τῆς Ἀλβανίας.
337. **Gjokutaj, Tasim.** Elemente të humorit në këngët e dasmës gjirokastrite, «Kultura Popullore», 1-2/1993, f. 45-55 [Χιουμοριστικά στοιχεῖα στὰ τραγούδια τοῦ ἀργυροκαστρίτικου γάμου...].
‘Η σκωπτικὴ διάθεση ὀρισμένων δημοτικῶν ἀργυροκαστρίτικων τραγουδιῶν γάμου (νυφιάτικων), τὸ κοινωνικο-αισθητικὸ τους λειτουργημὰ, οἱ στιγμὲς χρήσης, τὰ πρόσωπα, τὸ ἱστορικὸ καὶ ἐθνολογικὸ τους φόντο, οἱ καλλιτεχνικὲς τους ἀξίες, ἡ ἐξέλιξή τους.
338. **Onuzi, Afërdita.** Bektashizmi dhe përhapja e tij në Shqipëri, «Kultura Popullore», 1-2/1993, f. 83-89 [‘Ο Μπεκτασισμὸς καὶ ἡ ἐξάπλωσή του στὴν Ἀλβανία...].
‘Η διάδοση τοῦ Μπεκτασισμοῦ ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατακτητὲς κατὰ τὸν 16ον-19ον αἰῶνα, ἡ οὐσία τοῦ Μπεκτασισμοῦ, οἱ συνθῆκες καὶ τὰ αἷτια ἐξάπλωσής του στὸ 30% τῶν Ἀλβανῶν μουσουλμάνων, οἱ περιοχὲς ἐξάπλωσής του, χῶροι καὶ ἰδρύματα Μπεκτασισμοῦ.
339. **Panajoti, Jorgo.** Rreth elementit kombëtar dhe origjinal në baladat popullore arbëreshe, «Kultura Popullore», 1-2/1993, f. 3-11 [‘Εθνικὰ καὶ ἰδιότυπα στοιχεῖα στὶς παραλογὲς τῶν Ἀρβανιτῶν...].
‘Η βαρύτητα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ (καὶ τῶν παραλογῶν) τῶν Ἀρβανιτῶν τῆς Ἰταλίας γιὰ τὴν ἀλβανικὴ καὶ βαλκανικὴ λαογραφία, κοινὰ στοιχεῖα καὶ ἰδιαιτιότητες σὲ θέματα (πολλὰ διαβαλκανικὰ), προβλήματα, μυθολογία, μοτίβα, πρόσωπα, δημιουργικὲς ἀρχές, ὕφος, σχήματα λόγου, τεχνοτροπία, προσωδία. Τὰ αἷτια τῶν κοινῶν στοιχείων καὶ τῶν διαφορῶν, περιοχὲς μὲ ἐντονότερες ὁμοιότητες (Νότια καὶ Βορειοδυτικὴ Ἀλβανία).
Περίληψη ἀγγλικά.
340. **Papleka, Ndoc.** Miti kozmogonik në një rit shërimi, «Kultura Popullore», 1-2/1993, f. 33-45 [‘Ο κοσμογονικὸς μῦθος σὲ μιὰ τελετουργία θεραπείας...].
Τὸ μυθολογικὸ φόντο τῆς δημοτικῆς ποίησης γενικὰ καὶ τῆς τελετουργικῆς ξέχωρα. Ἰδιαιτέρως λεπτομερὲς ἐξέταση τῆς τελετουργικῆς διαδικασίας γιὰ τὴ θεραπεία τοῦ «κοψίματος κρέατος» στὸ Ἀ ρ γ υ ρ ὀ κ α σ τ ρ ο, ὅπου ὁ συγγραφέας βρίσκει στοιχεῖα μυθολογικῆς κοσμογονικῆς ἀντίληψης (δημιουργία τοῦ σύμπαντος, τῆς γῆς, τῶν ἀνθρώπων κ.ἄ.).
Περίληψη ἀγγλικά.
341. **Sokoli, Ramadan.** Rreth vajtimeve çame, «Urtia», 1/1993, f. 8 [Σχετικὰ μὲ τὰ τσάμικα μοιρολόγια...].
Σύντομη περιγραφή τῶν ποιητικο-μουσικῶν γνωρισμάτων καὶ τῶν ἐθνικῶν ἀξιῶν τοῦ ἀλβανικοῦ μοιρολογιοῦ στὴν Τ σ α μ ο υ ρ ι ἄ.
342. **Xhagolli, Agron.** Shtriga në mite, rite e besime të shqiptarëve, «Kultura Popullore», 1-2/1993, f. 61-71 [‘Η Στρίγγλα σὲ μῦθους, τελετουργίες καὶ δοξασίες τῶν Ἀλβανῶν...].

Ἡ Στρίγγλα σάν μυθολογική μορφή μὲ καλλιτεχνικό φόρτο (ἀνταγωνιστικό, ἀρνητικό πρόσωπο, πού δημιουργεῖ καλλιτεχνικές πλοκές), τὰ χαρακτηριστικά της γνωρίζονται σύμφωνα μὲ τὴ λαϊκὴ φαντασία (πῶς καὶ γιατί γίνεται κάποια/κάποιος Στρίγγλα, οἱ σχέσεις της μὲ ἀνθρώπους καὶ πρόσωπα τῆς μυθολογίας), οἱ τρόποι καὶ τὰ μέσα ἀντιμετώπισής της. Παραδείγματα ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τὴ Ν. Ἀλβανία).

Περίληψη ἀγγλικά.

343. **Xhaxhiu, Muzafer.** Paralele midis popullit shqiptar dhe popullit grek në lashtësinë pellazgjike..., «Çamëria - Vatra amtare», 10.10.1993 [Παραλληλισμοὶ μεταξὺ ἀλβανικοῦ λαοῦ καὶ ἑλληνικοῦ λαοῦ στὴν πελασγικὴ ἀρχαιότητα...].

Ἐκινώντας ἀπὸ δεδομένα ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν, γίνεται λόγος γιὰ μυθολογικοὺς, ἔθνογραφικοὺς καὶ γλωσσολογικοὺς παραλληλισμοὺς, τοὺς ὁποίους ὁ ἀρθρογράφος θεωρεῖ πελασγικῆς προέλευσης.

344. **Baçe, Shpresa.** Valle rituale të tokës dhe të shiut, «Kultura Popullore», 1-2/1994, f. 179-186 [Τελετουργικοὶ χοροὶ τῆς γῆς καὶ τῆς βροχῆς...].

Τὰ αἷτια γένεσης καὶ χρήσης τῶν χορῶν πού σχετίζονται μὲ τὴ σπορὰ καὶ τὴ βροχὴ, τὰ δομικὰ τοὺς χαρακτηριστικά. Ἀνάλυση χορῶν, ὅπως: «Πῶς τὸ σπέρνουν τὸ σιτάρι» (Σ έ λ τ α - Σ π ά τ η), «Νά ἔξερα πῶς γίνεται τὸ σιτάρι» (Ζάντριμα-Λέσσιο), «Πῶς τὸ σπέρνουν τὸ πιπέρι καὶ τὸ ρύζι» (Π ρ ε μ ε τ ή), «Ἡ περπερόνα» κ.ἄ.

Φωτογραφίες, περίληψη ἀγγλικά.

345. **Basha, Petrit.** Kulti i Tomorrit, «Kultura Popullore», 1-2/1994, f. 197-201 [Ἡ λατρεία τοῦ Τομόρι...].

Περιγραφή: Τὸ Τομόρι (Τόμορος - Μ π ε ρ ά τ ι) σάν ἱερὸ βουνό, σύμφωνα μὲ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ τὴν ἀλβανικὴ μυθολογία, γιατί πήγαιναν στὸν Πατέρα-Τόμορο, ὁ καθορισμὸς τῶν θυσιῶν (κουρμπάνια) καὶ τῶν χρημάτων πού θὰ δίνονταν, τὸ ξεκίνημα γιὰ τὸ βουνό, ἡ σφαγὴ τῶν ζώων.

346. **Bogdani, Ramazan.** Valle në festat kalendarike të ripërtëritjes së natyrës, «Kultura Popullore», 1-2/1994, f. 159-167 [Χοροὶ τῶν γιορτῶν τῆς χρονιάς γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς φύσης...].

Διαμέσου ὕλικῶν ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τὴ Β. Ἠπειρο), ἀφοῦ ἀναφέρονται τὰ κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τεσσάρων ομάδων χορῶν (γιὰ τὸ κυνήγι, τὴ ζωὴ, τὶς σχέσεις γῆς-οὐρανοῦ, τὶς γιορτὲς τῆς χρονιάς), ὁ συγγραφέας συγκεντρώνεται στυοὺς τελευταίους, ἀναλύοντας χοροὺς σχετικὰ μὲ τὴν «Ἡμέρα τῆς Ἀνοιξης», τὸν Βῦαγγελισμό, τὴν Ἡμέρα τῆς Παναγίας, τὸ Νευρούζη, τὸ Λάζαρο, τὶς Ἀποκριές, τὸ Πάσχα, τὴ Γιορτὴ τοῦ Ἑρμίτη, τοῦ Ἀϊ-Γιώργη κ.ἄ.

Φωτογραφίες, περίληψη στὰ ἀγγλικά.

347. **Elezi, Ismet.** E drejta e Labërisë në planin krahasues (Monografi), Tiranë 1994, 206 f. [Τὸ δίκαιο τῆς Λιαπουριᾶς σὲ συγκριτικὸ ἐπίπεδο (Μονογραφία)...].

Εισαγωγή για τὰ προβλήματα, τὴν ὕλη, τὸ σκοπὸ τοῦ βιβλίου. Κεφ. I: Ἡ Λιαποῦρι ἄσάν ἔθνογραφικὴ περιοχή. II: Ὁ χαρακτήρας τοῦ δικαίου τῆς (ἄγραφο, μεσαιωνικό, πατρι-αρχικό). III: Στρώματα καὶ ἐπιστρώματα (ἀρχαῖο με ἐπιρροὲς Βυζαντίου, Τουρκίας, σύγχρονες). IV: Φαινόμενα κοινωνικοῦ συστήματος (σχέσεις γονέων-τέκνων, κανονισμοὶ τῆς μονογαμίας καὶ ἐξωγαμίας). V: Κοινωνικὴ καὶ στρατιωτικὴ ὀργάνωση. VI-VIII: Τὸ οἰκονομικὸ σύστημα (ἡ κυριότητα, ἡ κληρονομιά κ.ἄ.). IX-XI: Κανόνες με διοικητικὸ χαρακτήρα.

348. **Gjata, Trim.** Yllësia e karnavaleve në Korçë, «Rilindja Demokratike», 13.4.1994 [Ἐσπερισμὸς τῶν καρναβαλιῶν στὴν Κορυτσά...].

Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ Πρῶτο Φεστιβάλ Καρναβαλιῶν στὴν Κορυτσά: Ἡ ἀρχαιότητα, οἱ ἱστορικὲς, κοινωνικὲς, ἔθνογραφικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς ἀξίες τῶν παραδοσιακῶν καρναβαλιῶν σὲ διάφορες περιοχὲς (καὶ τῆς Ν. Ἀλβανίας).

349. **Miso, Pirro.** Reformime të formacioneve instrumentale dhe të muzikës popullore qytetare të Shqipërisë ne dy shekujt e fundit, «Kultura Popullore», 1-2/1994, f. 169-178 [Ἀνασχηματισμοὶ τῶν ὀρχηστρῶν καὶ τῆς ἀστικῆς δημοτικῆς μουσικῆς τῆς Ἀλβανίας στοὺς δύο τελευταίους αἰῶνες...].

Ἐξελίξεις ἀποκρυσταλλοποιημένες σὲ διάφορες στρουχτούρες, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τῆς ἀνατολίτικης μουσικῆς, τῶν νέων μουσικῶν ὀργάνων, τῆς νέας καλλιτεχνικῆς ζωῆς (παραστάσεις, φεστιβάλ κ.ἄ.). Παραδείγματα ἀπὸ διάφορες περιοχὲς: Σικόδρα, Τίρανα, Ἐλμπασάνι, Αὐλώνα, Ἀργυρόκαστρο, Δέλβινο, Λεσκοβίκι.

Περίληψη στὰ ἀγγλικά.

350. **Muka, Ali.** Formulimi arkitektonik dhe ornamentika e banesës fshatare shqiptare, «Kultura Popullore», 1-2/1994, f. 131-143 [Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διατύπωση καὶ ἡ διακόσμηση τῆς χωρικῆς ἀλβανικῆς οἰκίας...].

Διαμέσου δειγμάτων ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τὴ Ν. Ἀλβανία), συζητιοῦνται προβλήματα, ὅπως: σχέσεις μεταξὺ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ λειτουργήματος, ἐποικοδομητικὴ λογικὴ, σημασία καὶ τρόποι διακόσμησης.

Περίληψη ἀγγλικά.

351. **Papleka, Ndoc.** Sinkretizmi në poezinë orale, «Kultura Popullore», 1-2/1994, f. 145-157 [Ὁ συγκρητισμὸς στὴν προφορικὴ ποίηση...].

Βάσει θεωρητικῶν συμπερασμάτων διαφόρων λαογράφων καὶ ἔθνομολόγων, καθὼς καὶ παραδειγμάτων ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τὴ Ν. Ἀλβανία), ἀναδεικνύεται τὸ τελετουργικό, μυθολογικό, μαγικὸ καὶ αἰσθητικὸ στοιχεῖο τῆς δημοτικῆς ποίησης καὶ ὑποστηρίζεται ἡ ἄποψη πὼς, μετὰ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, ἕνας τέτοιος συγκρητισμὸς ἐξασθενίζει πρὸς ὄφελος τοῦ αἰσθητικοῦ στοιχείου, ἐνῶ ὀρισμένα καθαρῶς τελετουργικὰ τραγούδια μετατρέπονται σὲ παιδικά.

Περίληψη ἀγγλικά.

352. **Shkurti, Spiro.** Vendbanimet fshatare në Mesjetë, «Kultura Popullore», 1-2/1994, f. 117-130 [Ὁ χωρικὸς τόπος κατοικίας στὸ Μεσαίωνα...].

Δύο προβλήματα: η καλαιότητα τῶν χώρων διαμονῆς καὶ τὸ μέγεθός τους σὲ σχέση μετὰ τὸ οικονομικὸ δυναμικὸ. Χρησιμοποιοῦνται δεδομένα ἐνὸς βενετσιάνικου καταλόγου τῶν ἐτῶν 1416-17, τούρκικων καταλόγων τοῦ 16ου καὶ 17ου αἰώνα, καθὼς καὶ ἄλλα ντοκουμέντα. Δεδομένα καὶ γιὰ περιοχὰς τῆς Ν. Ἀλβανίας: Ἀργυρόκαστρο, Βαϊονετία, Χειμάρα, Μουζεκιά, Κλεισοῦρα, Δέλβινο κ.ἄ.

Στατιστικὲς, περίληψη στὰ ἀγγλικά.

353. **Tole, Vaso.** Folklori dhe bashkëkohësia (Takimi Kombëtar i sazeve dhe orkestrinave popullore të Jugut), «Drita», 26.6.1994 [Ἡ λαογραφία καὶ ἡ ἐπικαιρότητα (Ἡ ἐθνικὴ συνάντηση τῶν λαϊκῶν ὀρχηστρῶν τοῦ Νότου)...]. Ξεκινώντας ἀπὸ ὅ,τι παρουσιάστηκε στὴν προαναφερόμενη συνάντηση, συζητιοῦνται προβλήματα ὡς τὰ παρακάτω: οἱ σύγχρονες ἐξελίξεις στὴ δημοτικὴ ἐνόργανη μουσικὴ, θετικὲς καὶ ἀρνητικὲς τάσεις, ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴ διαφύλαξη τῆς καθαρῆς παράδοσης.
354. **Bogdani, Ramazan.** Valle të Lunxhërisë, Tiranë, 1995, 217 f. [Χοροὶ τῆς Λιουντζουριάς...].
Ἡ Λιουντζουριά (Ἀργυρόκαστρο) ὡς ἰδιαίτερη ἐθνογραφικὴ περιοχὴ, μετὰ τὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς. Ὁ πλούτος, τὰ εἶδη, οἱ τύποι, οἱ παραλλαγές, ἡ ἐξέλιξη τῶν χορῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Περιγραφὴ σχεδὸν 70 παραλλαγῶν, ποὺ ἐνώνονται σὲ τύπους σύμφωνα μετὰ τὴ δομὴ τους. Σχέσεις μετὰ τοὺς χοροὺς ἄλλων περιοχῶν καὶ ἰδιαιτερότητες. Σκίτσα καὶ φωτογραφίες.
Περίληψη στὰ γαλλικά.
355. **Bogdani, Ramazan.** Folk-vallja në Festivalin Kombëtar Berat, 1995, «Kultura Popullore», 1-2/1995, f. 119-125 [Ὁ δημοτικὸς χορὸς στὸ Ἐθνικὸ Φεστιβάλ Μπεράτι, 1995...].
Ἐπιτυχίες τοῦ Φεστιβάλ ἀπὸ χορογραφικὴ ἀποψη, ἀδυναμίες, ὅπως: παραποιήσεις, ὄχι ὀρθὲς ἐπεμβάσεις, καχεκτικὲς ἐρμηνεῖες, μὴ συνταυτίσεις ποίησης καὶ χορογραφίας κ.ἄ. Παράδειγματα ἀπὸ διάφορες περιοχές, καὶ ἀπὸ τὴ Ν. Ἀλβανία.
356. **Gaçe, Bardhosh.** Kënga popullore e Lumit të Vlorës, Shtëpia botuese «N. Frashëri», Tiranë, 1995, 194 f. [Τὸ δημοτικὸ τραγούδι τοῦ Lumi i Vlorës...].
Μονογραφία γιὰ τὴ δημοτικὴ ποίηση μιᾶς μικροπεριοχῆς τῆς Λιουριᾶς. Εἰσαγωγή: Τὸ Lumi i Vlorës (Ποτάμι τῆς Αὐλώνας) ὡς ἐθνογραφικὴ περιοχὴ μετὰ τὴν ἱστορία καὶ τὸν πολιτισμὸ του. Κεφ. I: Οἱ συνθήκες γένεσης καὶ λειτουργίας τῆς δημοτικῆς ποίησης τῆς περιοχῆς, τὸ σύστημα τῶν εἰδῶν τῆς. II: Ἡ ἐξέλιξη τῆς δημ. ποίησης, οἱ πηγές τῆς (κυριότερες ἐστῖες, ραψωδοί). III: Νεοτερισμοὶ στὸ περιεχόμενον, μέσα ἔκφρασης, σχέσεις μετὰ τὴ μουσικὴ, τὸ χορὸ καὶ τὴν ἐντεχνή ποίηση.
357. **Onuzi, Afërdita.** Veshjet popullore në Festivalin Folklorik Kombëtar Berat — 1995, «Kultura Popullore», 1-2/1995, f. 127-131 [Οἱ λαϊκὲς φορεσιές στὸ Ἐθνικὸ Λαογραφικὸ Φεστιβάλ τοῦ Μπερατίου — 1995...].

362. **Bogdani, Ramazan.** Vallëzimi popullor - Lirika, Tiranë, 1997, 430 f. [Οἱ ἄλβανικοὶ χοροὶ — Οἱ λυρικοί...].

Ἐκτεταμένη καὶ γενικευτικοῦ χαρακτήρα μονογραφία γιὰ τὸν πλοῦτο, τὰ εἶδη, τοὺς τύπους, τὶς παραλλαγές, τὴ δομὴ, τὴ μουσικὴ, τοὺς ρυθμοὺς κ.ἄ. τῶν ἄλβανικῶν χορῶν μὲ λυρική πνοή. Ταξινόμηση σύμφωνα μὲ τὴν ποίηση, τὴν πνοή, τὸ γένος τῶν χορευτῶν, τὴν περίπτωσι χρησῆς κ.ἄ. Γίνεται λόγος γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν χορῶν, τὶς ἐπαρχιακὲς ἰδιομορφίες, τὰ κοινὰ στοιχεῖα. Ἐκτὸς τῆς περιγραφῆς τοὺς μὲ λόγια, ὑπάρχει μεταγραφή κατὰ τὸ σύστημα Λαμπάν (Laban). Παραδείγματα ἀπὸ διάφορες περιοχὲς (καὶ ἀπὸ τὴ Ν. Ἀλβανία).

Χάρτες, σκίτσα, φωτογραφίες.

Περίληψη ἀγγλικά.

363. **Kruta, Beniamin.** Vendi i polifonisë shqiptare në polifoninë e Ballkanit, «Çështje të folklorit shqiptar», 5/1996, f. 179-206 [Ἡ θέσις τῆς ἄλβανικῆς πολυφωνίας στὴν πολυφωνία τῶν Βαλκανίων...].

Ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ βαρῦτητα συγκριτικῶν μελετῶν στὸ πεδίο τῆς βαλκανικῆς καὶ πρὸ πέρα —μεσογειακῆς— πολυφωνίας, ὁ πλοῦτος, ἡ ποιικιλία, ἡ μορφολογία τῆς ἄλβανικῆς πολυφωνίας, οἱ μέχρι τώρα ἔρευνες, οἱ περιοχὲς ἐξάπλωσῆς τῆς (κυρίως Ν. Ἀλβανία, κάτω τοῦ ποταμοῦ Σκουμπίνι), οἱ ἀπαρχὲς καὶ ἡ ἐξέλιξή τῆς σὰν ἀποκρυσταλλωμένο καὶ συμπαγὲς σύστημα.

364. **Shituni, Spiro.** Dialektet kryesore të polifonisë popullore shqiptare, «Çështje të folklorit shqiptar», 5/1997, f. 143-177 [Οἱ κυριότερες διαλέκτοι τῆς δημοτικῆς ἄλβανικῆς πολυφωνίας...].

Διακρίνονται δύο συγκροτήματα στὴν ἄλβανικὴ πολυφωνία (ἡ τόσκιχη καὶ ἡ λιάπικχη πολυφωνία), 4 διαλέκτοι, σύμφωνα μὲ τὴν περιοχὴ (τῆς Μ ο υ ζ ε κ ι ἄ ς, τῆς Τ ο σ κ α ρ ι ἄ ς, τῆς Τ σ α μ ο υ ρ ι ἄ ς, τῆς Λ ι α π ο υ ρ ι ἄ ς), διάφορα στῦλ (ῦφη) μέσα σὲ κάθε διάλεκτο (τοῦ Σκραπάρι, τοῦ Ντεβόλι, τῆς Κολιωνίας, τῆς Πρεμετῆς—στὴν τόσκιχη πολυφωνία—, τοῦ Κουρβελεσίου, τῆς Σμοκθίνας, τῆς Χειμάρρας, τῆς Πύλιουρης κ.ἄ. —στὴ λιάπικχη). Ἀπὸ δομικὴ ἀποψη διακρίνονται: πολυφωνία μὲ 2, 3 καὶ 4 φωνές. Ὑπογραμμίζονται ὁμοιότητες καὶ ἰδιοτυπίες σύμφωνα μὲ τὴν παραπάνω ταξινόμηση.

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

Α' ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

- Adami Jovan 15
Adhami Stilian 167
Agolli Dritëro 210
Agolli Nexhat 64, 126, 211, 271, 314
Aliu Skënder 246
Anamali Skënder 4, 157
Arapi Fatos 259
- Baçe Shpresa 344
Basha Petrit 345
Bicaj Lllazar 330
Bido Agim 247
Bihiku Ikbal 65, 158, 248, 249. (Βλ. και
Mustafa Ikbal)
Bogdani Ramazan 64, 113, 116, 138, 179,
272, 299, 315, 346, 355, 361, 362
Brandl Rudolf M. 309
Budina Oksana 335
- Cabanes Pierre 302
Ceka Hasan 5, 24
Ciko Dhimitër 224
Çabej Eqrem 6, 78, 91, 159, 180
Çami Muin 112
Çausholli Agim 260
Çeko Lefter 197
Çetta Anton 212
Çipa Aristidh 168
Çuka Pano 181
- Daija Tish 18
Daiu Mexhit 66, 70, 80, 81, 110
Daja Ferial 213, 268, 273
Dino Thanas 331
Disho Mihal 336
Dodona Eftim 240
Doja Albert 261, 300
- Dojaka Abaz 60, 79, 106, 140, 156, 214,
274, 332
Domi Mahir 9, 69
Duka Ferit 316
Dule Miranda 200
Durham Edith 317
Dhamo Dhorka 160
Dheri Eftim 6
Dhima Aleksandër 161, 249, 295
Dhrimo Ali 262
- Elezi Ismet 82, 225, 347
- Fetiu Sadri 182
Fico Agron 47, 49, 51, 57, 109, 117, 127,
133
Filja Hysen 198
- Gaçe Bardosh 356
Gërcaliu Mustafa 223
Gjata Trim 45, 348
Gjergji Andromaqi 13, 19, 52, 53, 61, 71,
107, 141, 147, 163, 205, 275, 296
Gjidede Pavllo 93
Gjokutaj Tasim 337
- Halimi-Statovski Drita 164
Harito Ketii 21, 36, 49, 83, 85, 86, 94
Haxhihasani Qemal 20, 25, 31, 32, 36, 38,
48-51, 54, 55, 57, 66, 82, 102-104, 108,
109, 112, 114, 117, 133, 135, 199, 200,
215, 216, 226, 227, 297, 303, 310
Haxhiu Fiqri 142, 148
Hotova Mÿslim 318
Hoxha Fejzi 128
Hoxha Ibrahim 201
Hyso Riza 176, 251

- Ibrahimi Feim 311
- Jani Alqi 169
- Jorgaqi Frederik 170, 202
- Kadare Ismail 119
- Kadia Refik 260
- Kallamata Vlash 183
- Kamani Hilë 263
- Kamberi Thanas 118, 131, 152
- Karauli Miranda 171
- Karkanaqe Pëllumb 228
- Κατσαλίδας Γρηγόρης 304
- Koçi Pandeli 172
- Kodra Ziaudin 63, 85, 86
- Kokalari Mexhit 333
- Komnino Gjergj 27
- Kondi Mitat 277
- Kono Kristo 56
- Kotherja Hiqmet 278
- Kruta Beniamin 95, 110, 136, 138, 184, 185, 229, 264, 279, 305, 312, 319, 320, 363
- Kuçulli Harila 96
- Κώτσιας Βασίλης 241
- Lazimi Latif 153
- Loli Kosta 186, 242, 321
- Luka Kolë 48, 154, 227
- Llogori Dhimitër 334
- Margilaj Nikolla 202
- Martini Gjergji 292
- Marto Panajot 139
- Mborja Dhimitër 44
- Meksi Aleksandër 120
- Merja Zenel 173
- Minga Josif 174
- Miso Pirro 203, 230, 279, 327, 349
- Mitrushi Llambrini 62, 72, 129, 173
- Mizis Kostas 265
- Muka Ali 31, 281, 350
- Musaj Seit 323
- Mustafa Ikbale 39 (βλ. καὶ Bihiku Ikbale)
- Mustaqi Arsen 70, 80, 81, 97, 99, 102, 209
- Myderizi Osman 28
- Nako Reshide 187
- Nano Thanas 324
- Nathanaili Andrea 149
- Ndoçaj Filip 63, 85, 86
- Nίκας Βασίλης 298
- Nova Koço 121
- Nuraj Lilo 217
- Nushi Jani 144, 218
- Onuzi Afërdita 165, 282, 338, 357
- Panajoti Jorgo 63, 84-86, 100-104, 122-124, 130, 137, 138, 175, 176, 188, 204, 205, 219, 232, 233, 252, 253, 266, 283, 299, 300, 306, 307, 339
- Pano Natasha 268, 301
- Papeka Ndoc 220, 340, 351
- Pepo Petraq 67, 73, 234
- Popa Theofan 29, 35
- Prifti Bardhyl 325
- Prifti V. 234
- Progri Fiqri 189
- Puzanova Vitore 16
- Qatipi Hasan 156
- Riza Emin 125, 131, 132, 150, 166, 206, 326
- Rrapaj Fatos M. 191, 235
- Sako Zihni 11, 17, 21, 36, 40, 49, 50, 51, 57, 63, 74, 85, 86, 89, 102-104, 133, 134, 243
- Selimi Skënder 105
- Selimi Yllka 284
- Sinani Shaban 358
- Sokoli Ramadan 22, 23, 37, 41, 46, 58, 68, 75, 87, 327, 341
- Spase Sterio 1
- Stahl Paul H. 221
- Starova Tomorr 285
- Stiko Nikoleta 191
- Strazimiri Burhan 132
- Strazimiri Gani 76
- Suli Leonard 177, 244, 254
- Shehu Agim 328
- Shituni Spiro 193, 207, 255, 267, 268, 286, 364
- Shkodra Zija 236, 269
- Shkupi Fatbardha 237, 260
- Shurti Spiro 145, 151, 178, 208, 245, 287, 288, 289, 352
- Sholla Pavlo 194
- Shpuza Gazmend 359
- Shtylla Valter 155

- Shuteriqi Dhimitër S. 2, 8, 10, 162
 Tirtja Mark 115, 146, 195, 256, 290, 313, 329, 360
 Tole Vaso 353
 Treska Misto 227
 Thomo Pirro 196, 222, 238, 257, 292, 308
 Uçi Alfred 227
 Vasili Kozma 169, 209, 223, 297, 301
 Vozga Ramazan 172
 Xhaçka Vasil 42, 43
 Xhagolli Agron 233, 239, 267, 293, 300, 342
 Xhajanka Suzana 127
 Xhaxhiu Muzafer 343
 Zadeja Çesk 18
 Zoduli Koci 294
 Zite Bektash 139
 Zojzi Rrok 10-13, 33, 44, 59, 77, 156
 Zografi Janulla 111
 Χωρίς όνομα συγγραφέα 3, 14, 26, 34, 258, 322

Β' ΤΟΜΕΩΝ

- Αινίγματα 94
 *Ανθρωπολογία 161, 250, 295, 335
 *Ανθρωπωνυμία 276
 *Αρχαιολογία 4, 5, 45, 157, 302
 *Αρχιτεκτονική, Πολεοδομία 76, 120, 125, 131, 132, 150, 152, 153, 155, 166, 177, 190, 196, 206, 222, 231, 238, 244, 254, 257, 281, 308, 326
 Γεωργία 52, 61, 141, 151, 240, 256, 287
 Δημογραφία 52, 61, 141, 151, 240, 256, 287, 329, 335 (βλ. και Οικονομία, Περιοχές)
 Διατροφή 61 (βλ. και Οικονομία)
 Δίκαιο 53, 72, 73, 82, 121, 225, 347
 *Εκδηλώσεις 1, 299, 306, 355, 357, 358
 *Εθνομασία 10, 12, 71, 77, 107, 148, 163, 178, 195, 197, 208, 214, 234, 296, 304, 324, 328, 357
 Ζακόνια 42, 43, 62, 68, 79, 82, 129, 140, 143, 149, 278, 284, 325, 332, 336 (βλ. και 'Ιεροτελ., Λατρεία)
 Ζωγραφική 16, 29, 35, 160
 Θέατρο 58, 348
 *Ιατρική 128
 *'Ιεροτελεστία 68 (βλ. και Ζακόνια, Λατρεία)
 *Ιστορία της Λαογραφίας 9, 49, 50, 55, 57, 69, 199
 Κοινωνικές σχέσεις 53, 106, 111, 115 (βλ. και Οικογένεια)
 Κοινωνική διοργάνωση 221
 Κτηνοτροφία 52, 61, 142 (βλ. και Οικονομία, Περιοχές)
 Λαογραφία (Γενικά) 17, 31, 38, 40, 47, 49, 50, 57, 78, 91, 133, 138, 159, 164, 175, 176, 205, 218, 219, 243, 294, 322, 335, 343
 Λαογραφία και Καλλιεργημένη τέχνη 28, 210
 Λατρεία 43, 68, 91, 146, 273, 334, 335, 338, 345, 359
 Μνημεία Λόγου (Γενικά) 17, 49, 50, 57, 63, 72, 83, 85, 86, 88, 101, 103, 104, 112, 119, 122, 123, 130, 252, 277, 294, 300
 Μουσική 14, 22, 26, 34, 37, 41, 45, 46, 56, 66, 70, 75, 80, 81, 87, 95, 99, 110, 136, 138, 174, 184, 193, 194, 198, 203, 207-212, 229, 230, 242, 245, 251, 255, 264, 267, 268, 273, 279, 280, 285, 286, 305, 309, 311, 312, 319, 320, 321, 327, 331, 341, 349, 353, 363, 364
 Μυθολογία, Προλήψεις 6, 91, 144, 340, 342, 360 (βλ. και *Αρχαιολογία, Ζακόνια, 'Ιεροτελεστία, Λατρεία)
 Οικιακά σκεύη 60 (βλ. και Διατροφή, Κτηνοτροφία, Λαογραφία, Γεωργία, Οικονομία)
 Οικογένεια 52, 115, 187, 274, 335, 336 (βλ.

- και Κοινωνικές σχέσεις, Κοιν. διοργάνωση, Δίκαιο)
- Οικοδόμηση 19, 236, 334, 350, 352 (βλ. και 'Αρχιτεκτονική, Τεχνολογία)
- Οικονομία (Γενικά) 52, 61, 196, 269
- Παροιμίες 36, 204, 233
- Πεζός Λόγος 8, 21, 63, 74, 83, 85, 86, 88, 96, 112, 123, 130, 252, 266, 293, 300 (βλ. και Μνημεία Λόγου, Περιοχές)
- Περιοχές 13, 31, 38, 47, 52, 53, 59, 61, 67, 154, 167, 205, 288, 289, 290, 317, 332
- Ποίηση 2, 3, 7, 11, 20, 25, 27, 28, 30-32, 37, 38, 47, 48, 51, 54, 66, 70, 80, 81, 88, 89, 92, 93, 96, 97, 99, 102, 109, 112, 114, 117, 119, 122, 124, 135, 137-139, 168-170, 172, 173, 175, 180-182, 191, 192, 199-202, 209, 212, 215, 216, 219, 220, 223, 226, 227, 232, 235, 239, 241,
- 253, 259, 261, 263, 265-268, 277, 283, 285, 297, 298, 301, 303, 310, 333, 337, 338, 340, 351-356, 358 (βλ. και Μνημεία Λόγου, Περιοχές)
- Τελετουργία 62, 79, 118, 304, 340 (βλ. και Ζακόνια, 'Ιεροτελεστίες)
- Τέχνη 19, 39, 44, 65, 147, 156, 158, 189, 237, 243, 248, 249, 270, 282, 313, 330
- Τεχνολογία 15, 33, 165, 177, 217, 224, 228, 240, 282, 292, 315, 318, 323 (βλ. και Οικοδόμηση)
- Τοπωνυμία 154, 262
- Χορός 23, 34, 64, 90, 105, 113, 116, 126, 134, 138, 171, 179, 183, 258, 271, 272, 307, 314, 315, 344, 346, 354, 355, 361, 362

Γ' ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ - ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ - ΣΥΛΛΟΓΩΝ

- Bashkimi [Ένωση]. — Όργανο του Δημοκρατικού Μετώπου (1945-1992). Καθημερινή εφημερίδα.
- Bota e Re [Νέος Κόσμος]. — Μηνιαίο, κυρίως λογοτεχνικό περιοδικό των πρώτων ετών μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.
- Buletin i Institutit të Shkencave [Δελτίο του 'Ινστιτούτου 'Επιστημών], τριμηνιαίο, κατά τα έτη 1949-1957. Δύο σειρές: Shkencat e Natyrës, Shkencat Shoqërore [Θετικές 'Επιστήμες, Κοινωνικές 'Επιστήμες].
- Buletin i Universitetit Shtetëror të Tiranës [Δελτίο του Κρατικού Πανεπιστημίου των Τιράνων]. — Τριμηνιαίο περιοδικό, συνέχεια του «Buletin i Institutit të Shkencave». Οι λαογραφικές μελέτες συμπεριλαμβανόταν συνήθως στη σειρά «Shkencat Shoqërore» [Κοινωνικές 'Επιστήμες].
- Culture Populaire [Λαϊκός Πολιτισμός]. — Χρονιαίο περιοδικό στα γαλλικά του 'Ινστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού. Συμπεριλαμβάνει έκλεκτα υλικά από δύο προηγούμενους αριθμούς του περιοδικού «Kulturë Popullore».
- Cështje të Folklorit Shqiptar [Προβλήματα
- τα της 'Αλβανικής Λαογραφίας]. — Συλλογή μελετών γύρω από τα δημοτικά μνημεία λόγου («ολογοτεχνική λαογραφία»), τη μουσική και τους χορούς. 'Εκδίδεται (άρχιζοντας από το 1982) σχεδόν κάθε 1 1/2 - 2 χρόνια. 'Εκλεκτά υλικά του Α' αριθμού έχουν μεταφραστεί στα αγγλικά («Questions of Albanian Folklore», 1984). 'Εκδ. 'Ινστ. Λαϊκού Πολιτισμού.
- Drita [Τό φώς]. — 'Εβδομαδιαία λογοτεχνική εφημερίδα, όργανο του 'Αλβανικού Συλλόγου Λογοτεχνών και Καλλιτεχνών.
- Etnografia Shqiptare [Η 'Αλβανική 'Εθνογραφία]. — Συλλογή εθνογραφικών μελετών (ύλικός και πνευματικός βίος). 'Αρχίζοντας από το 1962 εκδίδεται σχεδόν κάθε χρόνο. 'Εκδίδεται και στα γαλλικά (Ethnographie Albanaise). Σήμερα, έκδοση του 'Ινστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού.
- Fitorja [Η νίκη]. — Τοπική εφημερίδα της πρώην επαρχίας 'Αγίων Σαράντα.
- Fratëria [Αδελφότητα]. — 'Εφημερίδα, όργανο του Συλλόγου των Βλάχων (που ζούν στην 'Αλβανία).
- Çamëria-Vatra Amtare [Η Τσαμουριά —

- ή μητρική έστια]. — Έφημερίδα του Συλλόγου των Τσάμηδων (πού ζούν στην 'Αλβανία).
- Driloni [Τό Ντριλώνι]. — Τοπική έφημερίδα της έπαρχίας Πογραδέτσι.
- Gjurmime Albanologjike - Folklor dhe Etnologji ['Αλβανολογικές Έρευνες - Λαογραφία και Έθνολογία]. — Χρονιαίο περιοδικό του 'Αλβανολογικού 'Ινστιτούτου της Πρίστινας (Κοσσυφοπέδιο).
- Iliria ['Η 'Ιλλυρία]. — Περιοδικό του 'Αρχαιολογικού Κέντρου 'Αλβανίας με αρχαιολογικά ύλικά.
- Koha ['Ο Καιρός]. — Τοπική έφημερίδα της Κορυτσάς.
- Kombi [Τό Έθνος]. — Καθημερινή έφημερίδα.
- Konferenca I e Studimeve Albanologjike ['Η Πρώτη Συνδιάσκεψη 'Αλβανολογικών Έρευνών], Τίρανα 1965. Συλλογή ανακοινώσεων κλπ. της Πρώτης Συνδιάσκεψης 'Αλβανολογικών Σπουδών (Γλωσσολογία, Ιστορία, λογοτεχνία, λαογραφία, αρχαιολογία κ.ά.). Έκδ. Πανεπιστημίου.
- Konferenca II e Studimeve Albanologjike ['Η Δεύτερη Συνδιάσκεψη 'Αλβανολογικών Έρευνών], Τίρανα, 1968. — Πρακτικά της αναφερόμενης Συνδιάσκεψης σε τρεις τόμους. Έκδοση Κρατικού Πανεπιστημίου Τίρανών.
- Konferenca Kombëtare e Studimeve Etnografike, botim i Akademisë së Shkencave, Tiranë, 1977, 594 f. ['Εθνική Συνδιάσκεψη Έθνογραφικών Μελετών, έκδοση 'Ακαδημίας Έπιστημών, Τίρανα, 1977, 594 σ.]. — Πρακτικά της αναφερόμενης Συνδιάσκεψης (28-30 'Ιούνη 1976): ένδυμασία, οίκια, διατροφή, τέχνη, οικογένεια, γλώσσα, δίκαιο, μνημεία λόγου κλπ. Έκδοση και στά γαλλικά: «Conference National des Etudes Ethnographiques», Tiranë, 1978.
- Korça ['Η Κορυτσά]. — 'Αλμανάκ με συγγράμματα για την Κορυτσά (Ιστορία, γεωγραφία, γλωσσολογία, λαογραφία, λογοτεχνία κ.ά.). Έχουν εκδοθεί 5 άριθμοί.
- Koreografia ['Η χορογραφία]. — Περιοδικό της Κεντρικής Έστίας Λαϊκής Δημιουργίας. Έκλαϊκευτικός χαρακτήρας. Έγινε γύρω από τους χορούς.
- Kultura Popullore [Λαϊκός Πολιτισμός]. — Έξάμηνο περιοδικό του 'Ινστιτούτου Λαϊκού Πολιτισμού ('Ακαδημία Έπιστημών) με μελέτες, διατριβές, βιβλιοκρισία και άλλα ύλικά από τó λαϊκό πολιτισμό στη γενικότητα. 'Η έκδοσή του άρχισε τó 1980.
- Kushtrimi [Συναγερμός]. — Τοπική έφημερίδα της έπαρχίας Μπερατίου.
- Les Lettres Albanais ['Η 'Αλβανική Λογοτεχνία]. — Περιοδικό του 'Αλβανικού Συλλόγου Λογοτεχνών και Καλλιτεχνών με λογοτεχνικά έργα, φιλολογικές και καλλιτεχνικές σπουδές, βιβλιοκρισία κ.ά. στά γαλλικά.
- Letërsia Jonë ['Η λογοτεχνία μας]. — Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό, όργανο του 'Αλβανικού Συλλόγου Λογοτεχνών και Καλλιτεχνών γύρω στά έτη '50.
- Literatura Jonë ['Η λογοτεχνία μας]. — Μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό των πρώτων ετών μετά τó Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μετά τó 1950 μετονομάστηκε «Letërsia jonë».
- Λογοτεχνικό Λαϊκό Βήμα. — Μηνιαίο παράρτημα της έφημερίδας «Λαϊκό Βήμα», που εκδίδεται έλληνικά στό 'Αργυρούκαστρο.
- Mësuesi ['Ο Δάσκαλος]. — Έβδομαδιαία έφημερίδα που εκδίδεται από τó Έγουργείο Παιδείας και Πολιτισμού.
- Monumentet [Μνημεία]. — Έξάμηνο περιοδικό. Έκδίδεται από τó 'Ινστιτούτο Διαφύλαξης και Έπιδιόρθωσης Μνημείων.
- Nëntori (και Nëndori) [Νοέμβρης]. — Μηνιαίο περιοδικό με λογοτεχνία, φιλολογικές, μουσικολογικές, χορογραφικές κ.ά. μελέτες, βιβλιοκρισία κλπ. Όργανο του 'Αλβανικού Συλλόγου Λογοτεχνών και Καλλιτεχνών.
- Pasuri e Trashëguar ne Shekuj [Κληρονομημένος κατά τους αιώνες θησαυρός], Τίρανα, 1984. Σειρά μελετών και άλλων ύλικών για κάθε τι τó παραδοσιακό (Λαογραφία, ανθρωπολογία, αρχιτεκτονική κ.ά.).
- Përpara [Μπροστά]. — Τοπική έφημερίδα.

- Ἐκδιδόταν στὴν Κορυτσά μὲ συγγράμματα γιὰ τὴν ἐπαρχία.
- Probleme të Zhvillimit të Folklorit Bashkëkohor [Προβλήματα ἐξέλιξης τῆς σύγχρονης λαογραφίας]. — Συλλογὴ πρακτικῶν τῆς Συνδιάσκεψης γιὰ τὸ Ἐθνικὸ Λαογραφικὸ Φέστιβαλ τοῦ 1978. Ἐκδόση τοῦ Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ (1980).
- Rilindja Demokratike [Δημοκρατικὴ Ἀναγέννηση]. — Καθημερινὴ ἔφημερίδα, ὄργανο τοῦ Δημοκρατικοῦ Κόμματος Ἀλβανίας.
- Simpozium për Problemet e Festivalit Folklorik Kombëtar te Gjirokastrës 1973, Tiranë, 1975 [Συνδιάσκεψη γιὰ προβλήματα τοῦ Ἐθνικοῦ Λαογραφικοῦ Φέστιβαλ τοῦ Ἀργυροκάστρου τὸ 1973, Τίρανα 1975]. — Συλλογὴ τῶν πρακτικῶν τῆς ἀναφερόμενης Συνδιάσκεψης. Ἐκδόση Ἰνστιτούτου Λαογραφίας.
- Skena dhe Ekranit [Ἡ σκηνὴ καὶ ἡ ὄθνη]. — Μηνιαῖο περιοδικὸ τοῦ Ἀλβανικοῦ Συλλόγου Λογοτεχνῶν καὶ Καλλιτεχνῶν μὲ ὑλικά γιὰ τὸ θέατρο, τὴν κινηματογραφία, τὴν τηλεόραση.
- Studia Albanica [Ἀλβανολογικὲς Ἔρευνες]. — Ἐξάμηνο περιοδικὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν μὲ ἔρευνες γενικὰ ἀλβανολογικὲς (ἱστορία, γλώσσα, λογοτεχνία, λαογραφία, ἀρχιτεκτονικὴ, ἀρχαιολογία κ.ἄ.). Τὰ ὑλικά ἐκδίδονται σὲ ξένες γλώσσες (γαλλικὰ, ἀγγλικὰ, ρώσικα, ἰταλικὰ, γερμανικὰ).
- Studime Filologjike [Φιλολογικὲς Μελέτες]. — Τριμηνιαῖο ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ μὲ μελέτες καὶ ἄλλα ὑλικά φιλολογικοῦ χαρακτῆρα στὴ γενικότητα (λογοτεχνία, λαογραφία, γλώσσα). Ἐκδόση τοῦ Ἰνστιτούτου Γλωσσολογίας καὶ Λογοτεχνίας (Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν).
- Studime Historike [Ἱστορικὲς Μελέτες]. — Τριμηνιαῖο ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ γιὰ τὴν ἱστορία μὲ τὴν πλατιά ἔννοια τῆς λέξης (ἱστορία, λαογραφία, ἀρχιτεκτονικὴ, ἀνθρωπολογία κ.ἄ.). Ἐκδόση Ἰνστιτούτου Ἱστορίας (Ἀκαδημία Ἐπιστημῶν).
- Shëndetësia Popullore [Λαϊκὴ Ὑγεία]. Τριμηνιαῖο περιοδικὸ τοῦ Ὑπουργείου Ὑγείας.
- Shpati i Sipërm [Ἡ Ἄνω Σπάτη, Τίρανα, 1987]. Συλλογὴ μελετῶν καὶ ἄλλων ὑλικῶν ἀπὸ μιὰ συνολικὴ λαογραφικὴ ἀποστολὴ διαφόρων ἔρευνητῶν στὴν Ἄνω Σπάτη τοῦ Ἑλμπασάν (Μάης 1985). Ἐκδόση Ἰνστιτούτου Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ.
- Vatra e Kulturës [Ἐστία Πολιτισμοῦ]. — Διμηνιαῖο περιοδικὸ τῆς Κεντρικῆς Ἐστίας Λαϊκῆς Δημιουργίας μὲ ὑλικά καὶ συγγράμματα γύρω ἀπὸ τὴν ἐρασιτεχνικὴ λογοτεχνία, μουσικὴ, θέατρο, χορογραφία.
- Zëri i Vlorës [Ἡ φωνὴ τῆς Αὐλώνας]. — Ἐφημερίδα τῆς ἐπαρχίας Αὐλώνας.
- Zëri i Popullit [Ἡ Φωνὴ τοῦ λαοῦ]. — Καθημερινὴ ἔφημερίδα, ὄργανο τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος Ἀλβανίας (ἄρχισε νὰ ἐκδίδεται τὸ 1944 ἀπὸ τὸ Κομ. Κόμμα).

SUMMARY

Bibliography of the Folklore of Northern Epirus

by G. D. Panayiotou

364 titles are brought out together with articles and books which were published in Albania during the years 1945-1997.

ΜΑΡΙΑΕΝΑ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ*

Η ΒΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ

Τò πρόγραμμα «'Ανάπτυξη και 'Εκσυγχρονισμός τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ΚΕΕΛ» τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιστημονικὴ εὐθὺνὴ ἔχει ἡ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, κ. Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, προβλέπει τὴ δημιουργία ἡλεκτρονικῆς βάσης δεδομένων γιὰ τὰ παραμύθια. Τò ἔργο τοποθετεῖται σ' ἓνα εὐρύτερο πλαίσιο αὐξημένου ἐπιστημονικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκδοτικοῦ, ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ ἑλληνικὸ παραμῦθι. Πρόσφατα, τὸ 'Εθνικὸ 'Ιδρυμα 'Ερευνῶν (Κέντρο Νεοελληνικῶν 'Ερευνῶν) προχώρησε, σὲ συνεργασία μὲ τὴ Γενικὴ Γραμματεία Νέας Γενιάς ('Ιστορικὸ 'Αρχεῖο 'Ελληνικῆς Νεολαίας) στὴ δίγλωσση ἐκδοσὴ ἑνὸς μικροῦ τμήματος τοῦ ἀνέκδοτου καταλόγου τοῦ Γ. Α. Μέγα¹. Ταυτόχρονα παρατηρεῖται μιὰ ἀνοδικὴ τάση τῆς ἐκδοτικῆς παραγωγῆς (συλλογές, μελέτες, CD-ROM) μὲ ἀντικείμενο τὸ παραμῦθι, ἀλλὰ καὶ μιὰ καλλιτεχνικὴ μεταστροφή πρὸς τὴν τέχνη τῆς παραδοσιακῆς ἀφήγησής². Τò πολὺπλευρο ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ παραμῦθι, ἀντικείμενο μυθοπλασίας κατ' ἐξοχὴν, δὲν εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὴ διαπίστωση ὅτι ἀποτελεῖ, σαφέστατα, ἀνθρωπολογικὸ φαινόμενο. 'Απὸ ἄποψη μορφῆς, δομῆς καὶ περιεχομένου, ἀφορᾷ ὄχι μόνον στίς ἐπιστῆμες τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ στὴν ἴδια τὴν τέχνη.

'Η δημιουργία μιᾶς ἡλεκτρονικῆς βάσης δεδομένων ἀπαντᾷ, ἀκριβῶς, στίς ἐρευνητικὲς ἀνάγκες ποὺ δημιουργεῖ αὐτὸ τὸ εὐρύτερο ἐνδιαφέρον. Εἶναι γνωστὸ, σὲ ὅποιον ἔχει ἐπιχειρήσει ν' ἀσχοληθεῖ συστηματικὰ μὲ τὸ ἑλληνικὸ παραμῦθι, πόσο δύσκολος —καὶ ἀποθαρρυντικὸς ἀκόμη— εἶναι ὁ ἐντοπισμὸς τοῦ παραμυθιακοῦ ὑλικοῦ

* Κοινωνικὴ ἀνθρωπολόγος, δρ. τῆς Ε.Η.Ε.Σ.Σ., ἐπιστημονικὴ συνεργάτρια Κ.Ε.Ε.Λ. (ἐπὶ συμβάσει).

1. 'Α. 'Αγγελοπούλου - Α. Μπούσκου, Γεωργίου Α. Μέγα, Κατάλογος 'Ελληνικῶν παραμυθιῶν - 2. 'Επεξεργασία παραμυθιακῶν τύπων καὶ παραλλαγῶν ΑΤ 700-749, Ι.Α.Ε.Ν., 'Αθήνα 1994.

2. Πέρα ἀπὸ τίς προσπάθειες ἀναβίωσης τῆς τέχνης τοῦ παραμυθῆ, ἡ «ἱστορητῆ» ὅπως ἀποκαλεῖται συχνά, δὲν εἶναι λίγες οἱ θεατρικὲς παραστάσεις, οἱ ἐκδηλώσεις, οἱ ἡμερίδες καὶ οἱ ἐκπομπές, ἀκόμη καὶ οἱ διαφημίσεις, ποὺ ἀντλοῦν τὰ θέματά τους ἀπὸ τὸ παραμῦθι.

στην Ελλάδα. Η πρώτη διαπίστωση είναι ότι δεν υπάρχει «τυξίδα». Οι παραλλαγές των ελληνικών παραμυθιών ανέρχονται σε μερικές δεκάδες χιλιάδες και αντιστοιχούν σε ύλικό που έχει συγκεντρωθεί από τα μέσα του δεκάτου ένατου αιώνα μέχρι σήμερα, σε μια ευρεία γεωγραφική περιοχή και εκτός των ελληνικών συνόρων, όπου απαντώνται πληθυσμοί με ελληνική παράδοση. Μέρος του ύλικού αυτού έχει δημοσιευθεί σε περιοδικά και τόμους Συμμείκτων. Το υπόλοιπο παραμένει ανέκδοτο (σε μορφή χειρογράφων και σπανιότερα μαγνητοταινιών) και βρίσκεται διάσπαρτο στα αρχεία γνωστών ιδρυμάτων¹, αλλά και σε πολυάριθμα τοπικά κέντρα, μουσεία και βιβλιοθήκες, που είναι δύσκολο ακόμη και να ταυτιστούν ώστε να προσδιοριστεί ο ακριβής αριθμός τους.

Αυτή τη στιγμή μοναδικά έργα εγχειρίδια προσανατολισμού αποτελούν ο κατάλογος των δημοσιευμένων σε περιοδικά παραλλαγών από τον Γ. Α. Μέγα⁴, οι δύο δημοσιευμένοι τόμοι του καταλόγου των ελληνικών παραμυθιών του Γ. Α. Μέγα⁵ (με τους οποίους καλύπτονται 250 παραμυθιακοί τύποι ΑΤ και κάποιος οικότυπος), καθώς και όρισμένοι μεμονωμένοι κατάλογοι συγκεκριμένων παραμυθιακών τύπων, ενσωματωμένοι σε ειδικές μελέτες⁶. Σήμερα, η συστηματική αναζήτηση παραμυθιακού ύλικού έξω από αυτό το πλαίσιο και με διαφορετικά κριτήρια αποτελεί στην πράξη χρονο-

3. Εκτός από το ΚΕΕΛ σημειώνουμε ένδεικτικά, το Κέντρο Συντάξεως του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών, το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, τη Λαογραφική Έταιρεία, τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, το Κέντρο Επιστημονικών Έρευνών Κύπρου, για να αναφερθώ στις πλουσιότερες συλλογές.

4. Γ. Α. Μέγας, Πίνακες μύθων, παραμυθιών και εστράπελων διηγήσεων περιεχομένων εις ελληνικά λαογραφικά περιοδικά: συμβολή εις τον διεθνή κατάλογο τύπων, Λαογραφία, ΚΑ', Αθήνα, 1964, σ. 491-509.

5. Γ. Α. Μέγας, Το ελληνικό παραμύθι, τεύχος πρώτον: Μύθοι Ζώων, Ακαδημία Αθηνών: Δημοσιεύματα του Κέντρου Έρευνής της Έλληνικής Λαογραφίας, αρ. 14, Αθήνα, 1978. Για το δεύτερο τόμο, βλ. ύποσημείωση 1.

6. Απ' όσο γνωρίζουμε αυτή τη στιγμή, για τους παραμυθιακούς τύπους:

ΑΤ 300, 301Α και 301Β, βλ. Μ. Α. Άλξιάδης, Οι ελληνικές παραλλαγές για τον δρακοντοκτόνο ήρωα (Aarne - Thompson 300, 301Α και 301Β): παραμυθολογική μελέτη, διδακτορική διατριβή, Ίωάννινα, 1982.

ΑΤ 425, βλ. M e g a s G., Das Märchen von Amor und Psyche in der griechischen Volk-süberlieferung, πραγματεία της Ακαδημίας Αθηνών, τ. 30.

ΑΤ 310, βλ. Μ. Γ. Μερakλής, «Παρατηρήσεις στο παραμύθι της Ξανθομαλλούσας», στον τόμο Τα παραμύθια μας, σ. 110-131, Θεσσαλονίκη, εκδόσεις Κωνσταντινίδη, χ.χ.

ΑΤ 709, 410, 425B, 425G, 400, 306 και 514C*, βλ. Μ. Παπαχριστοφoυ, Som-meils et Veilles dans le conte merveilleux grec, σ. 368-392, διδακτορική διατριβή, E.H.E.S.S. 1997.

βόρο κι επίπονο έγχείρημα. Συχνά μάλιστα, εξαρτάται από την ύπομονή και την τύχη του ενδιαφερόμενου.

Οί παραλλαγές των παραμυθιών του αρχείου του ΚΕΕΛ εντάσσονται στην ίδια γενική πραγματικότητα. Σ' ένα σύνολο 4660 χειρογράφων, που έχουν εισαχθεί από την ίδρυση του Κέντρου (1918) έως σήμερα, περιέχονται σύμφωνα με πρόχειρες εκτιμήσεις περί τις 10.000 παραμύθια⁷. Ο ακριβής προσδιορισμός του αριθμού των παραμυθιακών παραλλαγών του αρχείου του ΚΕΕΛ αποτελεί έναν από τους στόχους του έργου, αλλά και αναγκαιότητα που υπαγορεύεται από την ίδια την επιστημονική έρευνα⁸.

Η συλλογή παραμυθιακού ύλικού στην Ελλάδα γενικότερα και όχι μόνο όσον αφορά στο ΚΕΕΛ, έγινε επί σειρά δεκαετιών με τρόπο έμπειρικό, συσσωρευτικό θα λέγαμε, συχνά μάλιστα από μη ειδικούς:

«Και πρέπει ν' αναγνωρισθῆ, ότι εις την συνεργασίαν των [των δημοδιδασκάλων] ή Έλληνική Λαογραφία όφείλει έως τώρα πολλά. Οί περισσότεροι από τους συλλογεΐς που με φιλοπάτριδα αντίληψιν άνταπεκρίθησαν εις την πρόσκλησιν του Φιλολογικού Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως και κατέγιναν εις την γλωσσικήν και λαογραφικήν έξερεύνησιν τῆς ιδιαίτερας των πατρίδος, ἦσαν δημοδιδάσκαλοι. Από χειρόγραφα δημοδιδασκάλων άπηρτίσθη κατά τὸ πλεΐστον και ή συλλογή του άειμνήστου Πολίτου, ή όποια άπετέλεσε την βάση των σοφῶν μελετῶν του.

Εις την συνεργασίαν των δημοδιδασκάλων στηρίζεται και τὸ Λαογραφικόν Ἄρχεϊον δια την συμπλήρωσιν του κυρίου έργου του, που είναι ή περισυλλογή και διάσωσις των λαογραφικῶν θησαυρῶν τῆς χώρας»⁹.

Η έλλειψη έρωτηματολογίου και εξειδικευμένης επιστημονικῆς γνώσης καλύφθηκε από γενικῆς όδηγίες των πρώτων σημαντικῶν μελετητῶν — διδασκάλων του έλληνικού παραμυθιοῦ. Ο Ν. Γ. Πολίτης ζητοῦσε από τους συλλογεΐς ν' άποφεύγουν τὰ σχόλια και νά επιμένουν στην άναφορά του τόπου συλλογῆς, την καταγωγή του

7. Σέ ειδικούς φακέλλους βρίσκονται άποδελτιωμένες περί τις 2.000 παραλλαγές παραμυθιών.

8. Έπισημαίνουμε ότι ό κατάλογος του Γεωργίου Μέγα σταμάτησε νά ενημερώνεται μετά τὸν θάνατό του (1976). Ἄντίθετα ή συλλογή ύλικού εξακολουθεΐ άμείωτη.

9. Γεωργίου Α. Μέγα, «Η Λαογραφία και ή συμβολή των δημοδιδασκάλων εις τὸ έργον αὐτῆς», όμιλία που έκφωνήθηκε τὸν Μάιο 1938 πρὸς τους σπουδαστῆς τῆς Μαρμαλείου Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας. Περιλαμβάνεται στὸν τόμο, Γ. Ν. Παλαιολόγου, Ὁ Θεσμός των Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν και ή Μαρμαλείου Παιδαγωγικῆ Ἀκαδημία, Ἀθήνα, 1939.

Με την ίδρυση τῆς έδρας Λαογραφίας, τὸ 1947, στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ή συλλογή ύλικού άρχισε νά ανατίθεται στοὺς ίδιους τους φοιτητῆς. Τὰ χειρόγραφα του Λαογραφικοῦ Φροντιστηρίου αποτελοῦνται έξ ολοκλήρου από συλλογῆς φοιτητῶν στίς ιδιαίτερες πατρίδες τους.

πληροφορητή, την ηλικία, τις γραμματικές γνώσεις και την κοινωνική του θέση στον τόπο ύποδοχής — πληροφορίες πολύτιμες για την πιστοποίηση της αυθεντικότητας της παραλλαγής αφ' ενός, και για τη συνολικότερη κατανόηση του μηχανισμού διάδοσης της προφορικής παράδοσης (και όχι μόνο του παραμυθιού) αφ' ετέρου.

Το κύριο μέλημα των πρώτων συλλογών παρέμεινε ωστόσο η πιστή καταγραφή του προφορικού λόγου. 'Ο 'Αδ. 'Αδαμαντίου σημειώνει χαρακτηριστικά:

«Συνέλεξα δε περί τὰ 300 παραμύθια διαφόρου ύλης και αξίας, και ακόμη αίτηγαι δὲν ἐκκινώθησαν. Οὐδὲν παρέλειπον και οὐδὲν μετέβαλλον, γράφων τὸ λεγόμενον μοι παραμύθι. Ἡμπορεῖ τις νὰ εἶναι βέβαιος, ὅτι ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ἔχει ἀγνήν καθ' ὅλα τοῦ λαοῦ τὴν δημιουργίαν»¹⁰.

Τὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα τῆς καταγραφῆς περιορίζονται στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ: «Ἐφ' ὅσον μὲ ἦτο δυνατόν ἐσημείωνα τὴν προέλευσιν ἐκάστου παραμυθιοῦ, ἀλλ' εἶναι τοιαύτη ἡ φύσις τῶν παραμυθιῶν, ὥστε δύσκολος πολὺ, ἴσως δὲ και ὀλίγον ἄσκοπος ἀποβαίνει ἡ ἀκριβὴς σημείωσις τῆς προελεύσεως»¹¹.

'Ο Στίλπων Κυριακίδης, πρῶτος διευθυντῆς τοῦ Λαογραφικοῦ 'Αρχείου, ἀναφερόμενος στὴ δεοντολογία συλλογῆς παραμυθιῶν καταλήγει στὸ κεφάλαιο γιὰ τὰ παραμύθια:

«Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται τί ἔχει νὰ προσέξει ὁ συλλογεὺς πλὴν τῆς προσεκτικῆς καταγραφῆς τῶν κειμένων. Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ ἐξετάζεται ποῦ και πότε και ὑπὸ ποίων λέγονται τὰ παραμύθια [...]. Ἐπειτα πρέπει νὰ σημειώνονται ἀκριβῶς οἱ ἔμμετροι ἢ ἄμμετροι τυπικαὶ ἐνάρξεις και κατακλειῖδες, και οἱ ἄλλοι τεχνικοὶ τρόποι τῆς διηγήσεως και τῶν διακοπῶν, οἱ ὅποιοι μαρτυροῦν ὀρισμένην τεχνοτροπίαν. Τούτων πάντων ἡ γνώσις εἶναι ἀπαραίτητος, διότι ἐξ αὐτῶν ἐξηγεῖται πολλάκις και ἡ μορφή τῶν παραμυθιῶν»¹².

Τὸ ἐνδιαφέρον ἐστιάζεται στὴν ἀποτύπωση τῆς προφορικότητας και ἀποσιωποῦνται στοιχεῖα πολύτιμα γιὰ τὴν ἴδια τὴ διαμόρφωσή της, ὅπως εἶναι τὸ μορφωτικὸ ἐπίπεδο τοῦ πληροφορητῆ, καθὼς και στοιχεῖα σημαίνοντα γιὰ τὴ διάδοση τῆς προφορικότητας (ὅπως εἶναι ἡ καταγωγή) μέσα ἀπὸ ἓνα μηχανισμό ἀνταλλαγῶν και συμμετοχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ παραμυθιοῦ σὲ εὐρύτερες πολιτισμικὲς ἐνότητες.

Στὴν *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Λαογραφίαν* ὁ Γεώργιος Μέγας προσδιορίζει μὲ μεγά-

10. 'Αδ. 'Αδαμαντίου, «Τηνιακά: Παραμύθια», Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς και Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, τ. Ε' (1900), σ. 283.

11. "Ο.π.

12. Σ. Π. Κυριακίδης, Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Μέρους Α': Τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Δημοσιεύματα τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, Ἀθήνα, 1966 (1η ἐκδοση 1922), σ. 293.

λη ἔθνογραφικὴ συνέπεια τὰ στοιχεῖα πού πρέπει νὰ συνοδεύουν τὴν καταγραφὴ τῆς προφορικῆς παράδοσης:

«Τὰ προϊόντα τῆς δημώδους λογοτεχνίας πρέπει νὰ καταγράφονται ἀπαράλλακτα ὅπως φέρονται εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, χωρὶς τὴν ἐλαχίστην μεταβολήν. Εἴτε ἀπὸ ἐπήρειαν τῆς γραφομένης γλώσσης εἴτε ἀπὸ προσπάθειαν πρὸς διόρθωσιν τῆς ἐκφράσεως ἢ τοῦ νοήματος εἴτε ἀπὸ ἀπροσεξίαν μεταβάλλει πολλάκις ὁ συλλογεὺς τὸ ἀκουόμενον. Τοιαῦται μεταβολαὶ εἶναι ἀξιοκατάκριτοι καὶ πρέπει νὰ ἀποφεύγωνται. [...] Ἀπαραίτητον εἶναι νὰ σημειώνωνται ἀκριβῶς ὁ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖον γίνεται ἡ συλλογή, τὸ ὄνομα, ἡ ἡλικία καὶ ὁ τόπος καταγωγῆς (τὸ χωρίον καὶ ἡ ἐπαρχία) ἐκείνου πού εἶπε ἢ ἐτραγουδῆσε ἕνα τραγούδι ἢ διηγῆθηκε μίαν λαϊκὴν διήγησιν, καθὼς καὶ στοιχεῖα προσωπικὰ περὶ αὐτοῦ: τὸ γένος (γέρων ἢ γραία, νέος ἢ νέα), τὸ ἐπάγγελμα, ἡ μόρφωσις, ἂν ἐταξίδευσεν, ἀπὸ ποῖον ἔμαθε αὐτὰ πού λέγει ἢ διηγεῖται (ἀπὸ τούτους γονεῖς; ἢ τὸν πάππον καὶ τὴν μάμμην ἢ ἄλλο πρόσωπον;). Προκειμένου μάλιστα περὶ παραμυθίων ἢ παραδόσεων ἀναγκαῖα εἶναι ἡ πλήρης ἐκθεσις περὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως τοῦ διηγηθέντος, καθόσον ἡ προσωπικότης τοῦ ἀφηγητοῦ εἶναι σπουδαῖος παράγων εἰς τὴν διάπλασιν τῆς διηγῆσεως»¹³.

Καθὼς ὅμως οἱ γενικὲς αὐτὲς ἀρχὲς δὲν ἐφαρμόστηκαν πάντοτε, μεγάλο μέρος τοῦ ὕλικου στερεῖται στοιχειωδῶν πληροφοριῶν, ὅπως εἶναι ἀκόμη καὶ ἡ ταυτότητα τοῦ πληροφορητῆ. «Ἐνα ἄλλο σημεῖο, ἀφετηρία σοβαροῦ προβληματισμοῦ, εἶναι ἀκριβῶς ἡ αὐθεντικότητα τῶν παραλλαγῶν πού ἔχουν συλλεχθεῖ. Παρὰ τὴν ἐπιμονὴ τῶν συλλογέων στὴν πιστὴ καταγραφὴ τοῦ προφορικοῦ λόγου, συνήθως δὲν ἀναφέρεται ἂν πρόκειται γι' αὐθόρμητες ἀφηγήσεις, μέσα στὴν κοινωνικὴ ομάδα τοῦ παραμυθᾶ, τίς ὁποῖες κατέγραψε ὁ συλλογέας ὡς φιλοξενούμενος, ἢ ἂν πρόκειται γι' ἀφηγήσεις κατὰ παραγγελίαν καὶ ἀκόμη περισσότερο καθ' ὑπαγόρευση. Ὁ Ἄδ. Ἀδαμαντίου περιγράφει γλαφυρὰ τίς συνθῆκες κάτω ἀπὸ τίς ὁποῖες συνέλεξε τὰ παραμύθια του στὴν Τήνο, στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰώνα:

«Ἐγὼ δὲ συλλέξας τὰ πλεῖστα παραμύθια τὴν παρελθοῦσαν ἀνοιξὴν ὑπεβλήθην εἰς κόπους περισσοτέρους καὶ παρακλήσεις, διότι εἶχε περάσει ἡ ἐποχὴ, ὅπου μόνοι των λέγουν ἀναμεταξύ των τὰ παραμύθια. [...] Καὶ ἐν μὲν τῇ πόλει Τήνω, ἔς τὴν χώρα, ὅπως λέγουν, ἔφερον εἰς τὸ γραφεῖόν μου τοὺς παραμυθᾶδες ἢ παραμυθοῦδες καὶ ἔγραφον ἐκείνων λεγόντων. Τὰς δὲ ἑορτὰς ἀνέβαινον εἰς τὰ χωρία καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀπὸ χωρίων μαθητῶν μου ἐσχηματίζομεν τὸ βράδου ἕνα *σπεροκάθισμα*»¹⁴.

Ἄναγκαῖα προϋπόθεση, γιὰ τὴν ἐκφορὰ τοῦ παραμυθιακοῦ λόγου, εἶναι ἡ συ-

13. Γ. Α. Μέγα, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Λαογραφίαν (2ῃ ἐκδοσῇ), Ἀθήνα 1972, σ. 107.

14. Ἄδ. Ἀδαμαντίου, ὁ.π., σ. 281.

νάντηση τουλάχιστον δύο ατόμων. Πρόκειται δηλαδή για μορφή επικοινωνίας, που ως τέτοια καθορίζεται και διαμορφώνεται και από τις δύο πλευρές. Είναι αυτόνοητο ότι διαφορετικά απευθύνεται ένα παραμύθι σ' ένα οικείο κοινό διαφόρων ηλικιών, διαφορετικά όταν πρόκειται για την αμοιβαία διασκέδαση των παρευρισκομένων και διαφορετικά όταν απευθύνεται στον «μορφωμένο» συλλογέα με κύριο σκοπό την πιστή (γιατί όχι και έξωραϊσμένη από την πλευρά του αφηγητή;) καταγραφή του. Πόσο μάλλον όταν πρόκειται για καταγραφές από μνήμης (όπου όρισμένοι καταθέτες δεν δίστασαν να χρησιμοποιήσουν ακόμη και την καθαρεύουσα) ή για καταγραφές που έφθασαν ταχυδρομικώς στο αρχείο του ΚΕΕΛ.

Όταν λοιπόν η επικοινωνία υπαγορεύεται, ή και επιβάλλεται ακόμη, τότε αλωώνεται και το ύφος του παραμυθιού. Σημαντικά ύφολογικά στοιχεία για το παραμύθι, όπως είναι ο διάλογος του αφηγητή με το κοινό του (μέσα από ερωτήσεις, ανίνιγματα, πειράγματα και σχόλια), περιορίζονται ή και εξαφανίζονται. Τα χειρόγραφα δεν αποτυπώνουν το καθαυτό προφορικό ύφος: ή μουσικότητα των έμμετρων τμημάτων έχει χαθεί και ακόμη περισσότερο τα έκφραστικά μέσα του ίδιου του παραμυθιού. Οί χειρονομίες, οί διακυμάνσεις τής φωνής, οί γκριμάτσες, ή ροή του λόγου με τις παύσεις τής και τις κορυφώσεις τής αγωνίας, όλ' αυτά τ' αναπόσπαστα στοιχεία μιās τέχνης που σήμερα εκλείπει, δεν έχουν σημειωθεί στο χαρτί¹⁵. Η εισαγωγή τής τεχνολογίας στη συλλογή παραμυθιών, από το 1970 κι έπειτα για το ΚΕΕΛ, αρχικά με το μαγνητόφωνο και αργότερα, ένιοτε, με την κάμερα, οδήγησε ασφαλώς σε πιστότερες καταγραφές τής προφορικότητας, χωρίς ωστόσο να αναιρείται το μειονέκτημα μιās βεβιασμένης επικοινωνίας¹⁶. Τίθεται, λοιπόν, το εύλογο έρωτημα: ποιές, και πόσες παραλλαγές από αυτές που διαθέτουμε σήμερα, αντίστοιχούν στις κανονικές συνήθες έκφορες του παραμυθιακού λόγου;¹⁷

Η εισαγωγή τών παραμυθιακών παραλλαγών του αρχείου του ΚΕΕΛ σε ηλεκτρονική βάση δεδομένων αποτελεί ένα ακόμη στάδιο έπεξεργασίας του (αρχικά) προφορικού λόγου. Ένα ζήτημα που δημιουργείται αυτόματα είναι ή, όσο το δυνατόν πιστότερη, απόδοση τής προφορικότητας, μέσα από το ίδιο το χειρόγραφο για τις πα-

15. Πρβλ. Geneviève Calame-Griaule, «La recherche du sens en littérature orale», Terrain, no 14, Μάρτιος 1990, σ. 119-125.

16. Το πρόβλημα τής αυθεντικότητας τών καταγραφών παραμυθιών δεν αφορά ειδικά στην Ελλάδα (όπου τουλάχιστον διαθέτουμε πολύ μεγάλο αριθμό καταγραμμένων κειμένων), αλλά αποτελεί άντικείμενο διεθνούς προβληματισμού. Βλ. Bernadette Bricout, «Conte», Encyclopaedia Universalis, 1989, σ. 451-455.

17. Κι ακόμη: ποιοί από τους τίτλους δόθηκαν αυθόρμητα και ποιοί ύστερα από έρώτηση του συλλογέα;

λιές καταγραφές, και για τις νεότερες μέσα από την άμεση δυνατότητα άκρόασης τής μαγνητοταινίας. Αυτό υπαγορεύει, όχι απλά την παρουσίαση τών δεδομένων τής ίδιας τής χειρόγραφης παραλλαγής και του Βιβλίου Εισαγωγής Χειρογράφων (όπου συχνά δίνονται επιπρόσθετες πληροφορίες), αλλά και μια έρευνητική προσέγγιση όλόκληρου του χειρογράφου, πού περιλαμβάνει τή συγκεκριμένη παραλλαγή, προκειμένου να προσδιοριστεί καλύτερα τó πολιτισμικό πλαίσιο: συχνά και με διαφορετική άφορμη απαντώνται ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τόν ίδιο τόν πληροφορητή, τόν τόπο και τήν κοινότητα στην όποία ανήκει, ακόμη και για τόν τρόπο με τόν όποιο έγινε ή συλλογή του ύλικου.

Είναι δεδομένο ότι τó παραμύθι αποτελεί είδος πού διαδίδεται στο χώρο και στο χρόνο, μέσα από μία σχέση στενής ανταλλαγής με τó περιβάλλον πού τó υποδέχεται τήν κάθε φορά, όπως είναι δεδομένο και τó έθνολογικό ενδιαφέρον πού παρουσιάζει αυτή ή ανταλλαγή. Ωστόσο ή ανταλλαγή δέν μπορεί να σκιαγραφηθεί, ούτε τó έθνολογικό ενδιαφέρον να ικανοποιηθεί, χωρίς τόν προσδιορισμό ενός καταλόγου πολιτισμικών ένοτήτων του εύρους έλληνικού χώρου, χωρίς τήν παράθεση ενός δεύτερου καταλόγου γλωσσών και διαλέκτων στις όποιες μπορεί να έχουν καταγραφεί έλληνικά παραμύθια.

Η συστηματοποίηση και ή κατάδειξη στοιχείων πού συχνά άποσιωπώνται στις πρώτες καταγραφές, έπειδή θεωρήθηκαν έπουσιώδη μπροστά στον φιλολογικό πλοΰτο του λαϊκού παραμυθιού, είναι ó άμεσότερος τρόπος ανασύνθεσης τής προφορικότητας πού διαθέτουμε, σήμερα πού τó λαϊκό παραμύθι έχει χάσει τήν άρχική του λειτουργία και τόν κοινωνικό ρόλο πού είχε πριν μερικές δεκαετίες και οι παλιοί παραμυθάδες ζωντανεύουν μόνο για λίγο, μπροστά στην έπιμονή του συλλογέα, μέσα από τή μνήμη σύγχρονων πληροφορητών.

Πέρα από τούς θεωρητικούς προβληματισμούς πού δημιουργούν οι παλιές συλλογές ύλικου, τίθενται και πρακτικά ζητήματα αντιμετώπισης, διαχείρισης επί τής ουσίας, ενός μεγάλου όγκου παραλλαγών πού, όπως ανέφερα και προηγουμένως, παραμένει άπροσδιόριστος μέχρι σήμερα. Η άποδελτίωση τών χειρογράφων (όσον άφορᾶ στα παραμύθια πού περιέχουν), καθώς και μία πρώτη καταλογοποίησή τους¹⁸ (ώστε να μπορούν σύντομα να ικανοποιηθοΰν άρχικά, στοιχειώδη, κριτήρια άναζή-

18. Η καταλογοποίηση αυτή προϋποθέτει όπωσδήποτε τόν έλεγχο τής σωστής κατάταξης του χειρογράφου, καθώς και τή σταδιακή κατάταξη τών άκατάτακτων χειρογράφων του Κέντρου. Καλόπτε τὰ έξής στοιχειώδη κριτήρια άναζήτησης: 1) διεθνή κατάταξη, 2) διεθνή τίτλο παραμυθιακού τύπου, 3) άριθμó χειρογράφου, 4) σελίδες, 5) άκριβή τίτλο τής συγκεκριμένης παραλλαγής, 6) τόπο καταγραφής (σημειώνεται ένδεικτικά ó νομός).

τησης), αποτελούν έργο άμεσης προτεραιότητας, συμπληρωματικό και παράλληλο με την εισαγωγή ύλικου στη βάση δεδομένων.

Ἡ ἀνάγκη στοιχειώδους καταλογοποίησης τῶν παραμυθιῶν τοῦ ἀρχείου τοῦ ΚΕΕΛ θεωροῦμε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσει στὴν ταύτιση τῆς ἠλεκτρονικῆς βάσης δεδομένων μ' ἓναν ἠλεκτρονικό κατάλογο γιὰ τὰ παραμύθια. Καὶ τοῦτο, γιατί ἡ ἠλεκτρονικὴ καταχώρηση τοῦ ὑλικοῦ τοῦ ἀρχείου ἀπευθύνεται σὲ κοινὸ εὐρύτερο ἀπὸ τοὺς εἰδικούς τοῦ παραμυθιοῦ: ἄρα, ὀφείλει νὰ καλύπτει μεγαλύτερη σφαῖρα ἐνδιαφερόντων καὶ νὰ ἐξασφαλίζει στὸ χρήστη-ἐρευνητὴ ποικίλους δρόμους πρόσβασης, ἀναπροσαρμοζόμενους στὸ ἐκάστοτε ἐρευνητικὸ ἐνδιαφέρον.

Ἐπειδὴ ἀκριβῶς τὸ παραμῦθι ἐνδιαφέρει εἰδικούς ἀπὸ πολλούς καὶ διαφορετικούς χώρους, ἀλλὰ κι ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ὁ ὄγκος τῶν παραλλαγῶν τοῦ ΚΕΕΛ εἶναι μεγάλος, ἡ ἀνάλυση τῶν δεδομένων πρέπει νὰ ὑπαγορεύεται ἀπὸ σαφῆ κριτήρια κατηγοριοποίησης, δύο ἐπιπέδων μάλιστα. Γιὰ λόγους εὐκρίνειας καὶ ταχύτητας λοιπόν, χρειάζεται ἀφ' ἑνὸς νὰ μποροῦν ν' ἀναλυθοῦν τὰ ἴδια τὰ δεδομένα καὶ νὰ ἀνασυντεθοῦν σὲ εἰδικὲς κατηγορίες, διαβαθμίσεις τοῦ ἐρευνητικοῦ ἐνδιαφέροντος, ὥστε νὰ προσδιορίζονται ἀμέσως οἱ τυπικὲς συντεταγμένες τῆς κάθε παραλλαγῆς καὶ νὰ παραμένουν ἐμφανεῖς σὲ ὅλα τὰ στάδια ἐξερεύνησής της (νὰ μπορεῖ δηλαδὴ ὁ χρήστης-ἐρευνητὴς νὰ τις συνδυάσει ἀνὰ πᾶσα στιγμή μὲ τις εἰδικότερες πληροφορίες πού προσλαμβάνει), ἀλλὰ καὶ νὰ μποροῦν ν' ἀπομονωθοῦν προσεγγίσεις πού ὑπαγορεύονται ἀπὸ ἀνεξάρτητα κριτήρια. Στὸ πρῶτο ἐπίπεδο κατηγοριοποίησης προσδιορίζονται ἀπλῶς οἱ «διαδρομὲς» ἀπὸ, πρὸς καὶ μέσα στὸ ὑλικὸ τοῦ ἀρχείου τοῦ ΚΕΕΛ: ἂν ὑποθεθεῖ ὅτι ὁ χρήστης-ἐρευνητὴς μοιάζει μὲ τὸν ἐπισκέπτη ἑνὸς χώρου, πρέπει ὁ ἴδιος νὰ μπορεῖ νὰ διαλέξει πῶς θὰ τὸν προσεγγίσει καὶ πῶς θὰ τὸν περιηγηθεῖ. Ἀφ' ἑτέρου, ἐπιβάλλεται μίᾳ ἐπεξεργασία ἐσωτερικῆς κατηγοριοποίησης τοῦ ἴδιου τοῦ ὑλικοῦ πού τροφοδοτεῖ τὴ βάση δεδομένων, καὶ ὁ προβληματισμὸς ξαναγίνεται θεωρητικὸς.

Ἡ ἀθρόα συλλογὴ παραμυθιῶν στὴν Εὐρώπη τὸν δέκατο ἕνατο αἰῶνα σήμανε καὶ τὴ δυσκολία ταξινόμησης τοῦ ὀγκωδέστατου ὑλικοῦ: μόνον τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἑλσίνκι ἀπαριθμοῦσαν 30.000 ἔγγραφα τὸ 1918. Ἡ παράλληλη διαπίστωση ὅτι τὰ παραμύθια μοιάζουν πολὺ μεταξύ τους ἀπὸ τόπο σὲ τόπο, ὀδήγησε τὸ Φινλανδὸ λαογράφο Antti Aarne στὴ δημιουργία ἑνὸς διεθνoῦς συστήματος ταξινόμησης, τὸ ὁποῖο στηρίχτηκε στὸ corpus τοῦ φινλανδικοῦ παραμυθιοῦ καὶ μποροῦσε νὰ καλύψει σὲ ἱκανοποιητικὸ βαθμὸ καὶ τις χῶρες τῆς Βόρειας Εὐρώπης¹⁹. Ταυτόχρονα προσδιορίστηκαν καὶ οἱ θεμελιώδεις ἔννοιες τῆς διεθνoῦς κατάταξης: παραμυθιακὸς τύπος, μοτί-

19. Πρόκειται γιὰ τὴν πρώτη ἐκδοση τοῦ διεθνoῦς καταλόγου παραμυθιακῶν τύπων: A n t t i A a r n e, Verzeichnis der Märchentypen (FFC No 3), Ἑλσίνκι, 1910.

βο, παραλλαγή. "Ένας παραμυθιακός τύπος αντιστοιχεί σ' ένα αυτόνομο παραδοσιακό παραμύθι, το οποίο έχει σταθερή μορφή, που αποτελεί και την «ἀφηγηματική βάση» του²⁰. "Ένας παραμυθιακός τύπος απορρέει από τόν συγκεκριμένο, κι ελάχιστα μεταβλητό, συνδυασμό μοτίβων, ἀφηγηματικῶν στοιχείων δηλαδή, που είναι: 1) τὰ πρόσωπα τοῦ παραμυθιοῦ, ὅπως δράκοι, μαγικά ζῶα, ἀνθρώπινα πλάσματα, 2) συμφραζόμενα στοιχεῖα, ὅπως εἶναι τὰ μαγικά ἀντικείμενα, 3) μεμονωμένα περιστατικά, που καμιά φορά αυτόνομοῦνται τόσο, ὥστε νὰ μποροῦν ν' ἀποτελέσουν αὐτοτελὴ παραμυθιακὸ τύπο²¹. Οἱ συνδυασμοὶ τῶν μοτίβων μεταξύ τους (ελάχιστα μεταβλητοὶ καὶ σύμφωνα με τὴν ἀφηγηματικὴ βάση τοῦ παραμυθιακοῦ τύπου) ἀποτελοῦν τὶς παραλλαγές ἑνὸς παραμυθιοῦ.

Ἡ πρώτη ἔκδοση τοῦ διεθνοῦς καταλόγου τῶν παραμυθιῶν περιελάμβανε 540 παραμυθιακοὺς τύπους καὶ προέβλεπε τὴν ἐπέκταση τῆς κατάταξης σὲ 1940. Ὁ Aarne πρότεινε τὴν κατανομὴ αὐτῶν τῶν τύπων σὲ 3 κατηγορίες: 1) μῦθοι ζῶων, 2) καθαυτὸ παραμύθια, 3) εὐτράπελες διηγήσεις καὶ ἀνέκδοτα.

Ἡ δευτέρα ἀναθεωρημένη ἔκδοση τοῦ καταλόγου ἀπὸ τὸν Stith Thompson τὸ 1961²² (πρῶτη ἀναθεωρημένη ἔκδοση: 1928) ἐπεκτείνεται καὶ στὶς συλλογές τῆς Νότιας καὶ Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, προσδιορίζει 2340 παραμυθιακοὺς τύπους, τοὺς ἀναλύει σὲ μοτίβα σύμφωνα με τὴν ἀνάλυση τῶν Bolte καὶ Polivka²³, ἐνῶ προσθέτει καὶ μία 4η κατηγορία, τὰ κλιμακωτὰ παραμύθια. Στὴ διεθνή κατάταξη Aarne-Thompson (AT) στηρίζονται οἱ περισσότεροι εὐρωπαϊκοὶ ἔθνικοι κατάλογοι.

Ὁ κατάλογος τοῦ ἑλληνικοῦ παραμυθιοῦ ἀνατέθηκε στὸν Γεώργιο Μέγα ἀπὸ τὸν Ν. Γ. Πολίτη τὸ 1910 καὶ ἀποτελεῖ ἔργο ἑξὶ καὶ πλέον δεκαετιῶν²⁴, κατὰ τὶς

20. "Ένας παραμυθιακός τύπος μπορεί ἄριστα νὰ συνδυαστεῖ μ' ἕναν ἢ περισσότερους ἄλλους παραμυθιακοὺς τύπους. Τὸ φαινόμενο, ἀλλὰ καὶ ἡ συνδυαστικὴ παραλλαγή που εἶναι τὸ ἀποτελέσματά του, ὀνομάζεται συμφυρμός.

21. Πρβλ. Stith Thompson, *The Foktale*, The Dryden Press, Νέα Ὑόρκη, 1946, σ. 415-416.

22. Antti Aarne - Stith Thompson: *The Types of the Foktale* (FFC No 184), Ἐλσίνκι, 1961. Ἡ ἔκδοση τοῦ 1961 λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ ἑλληνικὸ παραμύθι, χάρη στὰ στοιχεῖα που ἔδωσε ὁ Γεώργιος Μέγας στὸν Stith Thompson τὸ 1957, κατὰ τὴν περιοδεία του στὴν Εὐρώπη, με σκοπὸ τὴ συλλογὴ στοιχείων γιὰ τὸν διεθνὴν κατάλογο.

23. J. Bolte - G. Polivka, *Anmerkungen zu den Märchen der Br Grimm*, Βερολίνο, 1914-1932.

24. Βλ. Γ. Α. Μέγα, «Ὁ Κατάλογος τῶν Ἑλληνικῶν Παραμυθιῶν καὶ ἡ ἱστορία του», Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμος 50ός, ἔτος 1975, σ. 107-116. Ἐπίσης Walter Puchner, «Der unveröffentlichte Zettelkasten eines Katalogs der griechischen Märchentypen nach dem System von Aarne-Thompson von Georgios A. Megas», Sonderdruck aus Nord-Rein-Westfälische Akademie der Wissenschaften, Westdeutscher Verlag 1998, σ. 87-105.

όποιες ό Γ. Α. Μέγας παρακολουθοῦσε συνεχῶς τις ἐξελίξεις τοῦ διεθνοῦς καταλόγου προκειμένου ν' ἀναπροσαρμόζει τήν τυπολογία τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐνῶ τὸν ἐμπλούτιζε ἀνελλιπῶς μὲ τις καινούργιες καταγραφές καὶ εἰσήγαγε, γιὰ τις ἀποκλίσεις ἀπὸ τις προβλέψεις τοῦ διεθνοῦς καταλόγου, 509 περίπου νέους οἰκοτύπους²⁵. Κάθε παραλλαγή ἀκολουθεῖ τὸ πρότυπο ἀνάλυσης τοῦ διεθνοῦς καταλόγου σὲ μοτίβα, κατὰ Bolte-Polivka.

Ὁ κατάλογος τοῦ Γεωργίου Μέγα ἀποτελεῖται ἀπὸ 23.000 δελτία, πού ἀντιστοιχοῦν σὲ ἰσάριθμες παραλλαγές καὶ εἶναι στὸ μεγαλύτερο μέρος του ἀνέκδοτος²⁶. Ὁ Γ. Α. Μέγας κληροδότησε τὰ δελτία τοῦ καταλόγου του στὸν καθηγητὴ Μ. Γ. Μερακλή, ὁ ὁποῖος μὲ μεγάλη προθυμία ἀνταποκρίθηκε στὸ αἴτημα τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καὶ τὰ παραχώρησε γιὰ λίγο, προκειμένου νὰ σαρωθοῦν καὶ νὰ εἰσαχθοῦν σὲ ὀπτικούς δίσκους ὥστε νὰ διευκολυνθεῖ ἡ εἰσαγωγή τῶν παραμυθιῶν τοῦ ἀρχείου τοῦ ΚΕΕΛ σὲ ἠλεκτρονικὴ βάση δεδομένων. Τὸν εὐχαριστοῦμε καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ θέση.

Ἡ διεθνὴς κατάταξη Aarne-Thompson συζητήθηκε καὶ ἀμφισβητήθηκε τόσο, πὺ ἡ κάθε νέα χρῆση της ν' ἀπαιτεῖ καὶ ἀνάλογη ἐπιχειρηματολογία. Θεωροῦμε ὅτι, μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα, πρόκειται γι' ἀναντικατάστατο ἐργαλεῖο, ὅταν πρόκειται ν' ἀντιμετωπισθεῖ μεγάλος ὄγκος ὑλικοῦ προκειμένου νὰ ταξινομηθεῖ ἢ ἀπλῶς νὰ καταχωρηθεῖ. Ἡ Μ. L. Tenèze —ἀποκλειστικὴ συντάκτρια τοῦ γαλλικοῦ καταλόγου, μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ἐμπνευστῆ του, P. Delarue— σημειώνει εὐστοχα, ὑπογραμμίζοντας τὴν ἀναγκαιότητα ἔργων συστηματικῆς ταξινομήσης: *πρέπει νὰ γνωρίζει κανεὶς νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ γι' αὐτὸ πὺ εἶναι καὶ ὄχι γιὰ ἐκεῖνο πὺ δὲν μποροῦν νὰ ὑποδοθοῦν ὅτι εἶναι*²⁷. "Ἐνα εὐέλικο σύστημα ταξινομήσης μπορεῖ ἄριστα νὰ ἐξελισσεταί, καθὼς ἡ ἴδια ἡ γνώση διευρύνεται μὲ τὸν χρόνο, νὰ ἐμπλουτίζεται συνεχῶς, καὶ νὰ ἀναπροσαρμόζεται, ἐνσωματώνοντας νέα δεδομένα. Ἡ διεθνὴς κατάταξη Aarne-Thompson ἀποδείχθηκε, παρὰ τις ὅποιες ἀτέλειές της²⁸, ἕνα ἄρκετὰ εὐέλικο σύστημα, ἱκανὸ νὰ προσαρμόζεται ἱκανοποιητικὰ τόσο

25. Ὁ ὅρος οἰκότυπος (oikotype) ὀφείλεται στὸν C.W. von Sydow («Geography and Folktales oikotypes», Selected Papers on Folklore, Rosenkilde & Bagger, Κοπεγχάγη, 1948, σ. 44-59) καὶ ἀφορᾷ σὲ τοπικὲς ἰδιόμορφες διηγήσεις, χαρακτηριστικὲς μιᾶς ξεχωριστῆς πολιτισμικῆς περιοχῆς. Κατὰ τὸν Stith Thompson, αὐτὸ τὸ φαινόμενο ἀνεξάρτητης τοπικῆς ἀνάπτυξης, ἀποτελεῖ ἰδιαίτερα διαδεδομένο μηχανισμό τῆς προφορικῆς παράδοσης (δ.π., σ. 440-443).

26. Γιὰ τὰ δημοσιευμένα μέρη του, βλ. ὑποσημειώσεις 1 καὶ 5.

27. «Le conte merveilleux français: problématique d'une recherche», Ethnologie Française, II, 1972, σ. 104, ὑποσημείωση 5.

28. Ἀτέλειες πὺ, κατὰ τὴν ἄποψή μας, ἀποτελοῦν ἀντικείμενο κυρίως θεωρητικῶν διαφοριῶν. Ἄς μὴν ξεχνοῦμε ὅτι ἡ ἀναζήτησις ἑνὸς συστήματος διεθνοῦς κατάταξης ὑπαγορεύθηκε ἀπὸ τοὺς

σὲ σύγχρονα ὅσο καὶ σὲ ἐθνικὰ δεδομένα, ὅπως ἀφ' ἑνὸς καταδεικνύει τὸ πρότυπο παρουσίας τοῦ γαλλικοῦ καταλόγου²⁹ καί, ἀφ' ἑτέρου, ὁ προσδιορισμὸς 509 νέων οἰκοτύπων ἀπὸ τὸν Γ. Α. Μέγα γιὰ τὶς ἀνάγκες ταξινόμησης τοῦ ἑλληνικοῦ corpus. Μέχρι σήμερα δὲν ἔχει προταθεῖ κάποιο ἄλλο σύστημα διεθνoῦς κατάταξης, ἐξίσου εὐέλικοτο καὶ ἱκανὸ ν' ἀντικαταστήσει τὸ ἤδη ὑπάρχον, ποῦ ἀποτελεῖ πλέον ἀναγκαῖο κώδικα ἐπικοινωνίας, ὅταν θέλει κανεὶς ν' ἀναφερθεῖ γενικὰ ἢ εἰδικὰ στοῦ παραμῦθι, ὅπως εὐστοχα εἶχε προβλέψει ὁ C.W. von Sydow (παρ' ὅλη τὴν κριτικὴ ποῦ ἄσκησε στοῦ θεωρητικὸ του ὑπόβαθρο), ἤδη ἀπὸ τὸ 1935:

«Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι, προκειμένου νὰ παραπέμψει κανεὶς, μὲ ὁποιαδήποτε ἀφορμῇ, σ' ἕναν παραμυθιακὸ τύπο, θὰ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ πολὺ καιρὸ ἢ ἀναφορὰ στοῦν κατάλογο»³⁰.

Ἡ συμφωνία τῆς βάσης δεδομένων γιὰ τὰ παραμῦθια μὲ τὴ διεθνή κατάταξη ΑΤ, ὑπαγορεύεται κατ' ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀνάγκη τῆς συμβατότητας τόσο μὲ τὰ ἐθνικὰ ὅσο καὶ μὲ τὰ διεθνή δεδομένα, αὐτὴ τὴ στιγμή. Ἐπειτα, μὲ τὴν ἐνσωμάτωση τῶν ὑποδείξεων τοῦ Γ. Α. Μέγα γιὰ τοὺς οἰκοτύπους τοῦ ἑλληνικοῦ corpus, ἐπιτρέπει τὴν ἀσφαλὴ ὑπερπήδηση τῶν κενῶν τοῦ διεθνoῦς καταλόγου.

Ἡ ἀπουσία ὑποδομῆς γιὰ τὴν παραμυθιολογικὴ ἔρευνα στὴν Ἑλλάδα σήμερα, ἐπιβάλλει, μὲ πρῶτο στόχο τὴ λειτουργικότητα τοῦ ἔργου, τὴν εἰσαγωγὴ στοιχείων καὶ γιὰ τὶς παραλλαγές ποῦ καταγράφηκαν μετὰ τὸ 1970 καὶ δὲν περιλαμβάνονται στὰ δελτία τοῦ Γ. Α. Μέγα, τουλάχιστον ὅσον ἀφορᾷ στοῦ ὕλικό τοῦ ἀρχείου τοῦ ΚΕΕΛ.

θεωρητικoῦς προσανατολισμοῦ τῆς ἱστορικο-γεωγραφικῆς (ἢ Φινλανδικῆς) σχολῆς — ὁπαδὸς τῆς ὁποίας ἦταν καὶ ὁ Γ. Α. Μέγας. Ἀρχικὸς στόχος ἦταν ὁ προσδιορισμὸς ἑνὸς «ἀρχετύπου» (Urform) γιὰ κάθε παραμυθιακὸ τύπο, μέσα ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν παραλλαγῶν του, κατὰ συνέπεια καὶ ὁ προσδιορισμὸς τῆς διαδρομῆς σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία διαδόθηκε τὸ συγκεκριμένο παραμῦθι στοῦν κόσμo (ὅπως οἱ κύκλοι πάνω στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ). Πρβλ. S t i t h T h o m p s o n, ὁ.π., σ. 430 κέ.

29. P. Delarue & M. L. Ten è z e, *Le Conte populaire français*, 4 τόμοι, Maisonneuve et Larose, Παρίσι, 1957-1964-1976-1985. Ὁ γαλλικὸς κατάλογος ἀποτελεῖ πρότυπο προσαρμογῆς τοῦ διεθνoῦς καταλόγου Aarne-Thompson στὶς ἀνάγκες ἑνὸς ἐθνικοῦ corpus παραμυθιῶν. Κάθε παραμυθιακὸς τύπος παρουσιάζεται μέσα ἀπὸ τὸ κείμενο μιᾶς χαρακτηριστικῆς παραλλαγῆς, τὴν ἀφηγηματικὴ τῆς ἀπότμηση (découpage) σὲ ἐπεισόδια, ποῦ μὲ τὴ σειρά τους κωδικοποιοῦνται ὥστε νὰ μποροῦν νὰ περιγράψουν σχηματικὰ τὴν κάθε παραλλαγὴ τοῦ παραμυθιακοῦ τύπου, σὲ μία λίστα παραλλαγῶν. Δίνονται ἐπίσης ἀναλυτικὰ σχόλια ἀπὸ τὴ διεθνή βιβλιογραφία γιὰ τὸν κάθε παραμυθιακὸ τύπο. Τὸ πρότυπο τοῦ γαλλικοῦ καταλόγου ἀκολουθεῖ καὶ ἡ ἔκδοση τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ καταλόγου Γ. Α. Μέγα (βλ. ὑποσημείωση 1).

30. C.W. v o n S y d o w, «Popular prose traditions and their classification», *Selected Papers on Folklore*, Rosemkilde & Bagger, Κοπεγχάγη, 1948, σ. 127.

Ἡ ἐπισήμανση τῶν μοτίβων τῆς κάθε παραλλαγῆς καὶ ὁ προσδιορισμὸς ἐπεισοδίων, ἀποτελοῦν ἀντικείμενο εἰδικῆς ἀνάλυσης, καὶ ἐντάσσονται στὸ ἐξειδικευμένο τυπολογικὸ πλαίσιο ἐνὸς καταλόγου τῶν παραμυθιῶν. Ἀντίθετα, ἡ θεματικὴ περιγραφή τοῦ κάθε κειμένου μὲ λέξεις-κλειδιά μπορεῖ ν' ἀπαντήσει ἐξίσου ἱκανοποιητικὰ τόσο στὸ ἐξειδικευμένο παραμυθιολογικὸ ἐνδιαφέρον, ὅσο καὶ στὸ γενικότερο. Ταυτόχρονα πρόκειται γιὰ παρουσίαση, οἰκεία καὶ σὲ μὴ εἰδικούς ἐρευνητές, ποῦ ἐπιτρέπει τὴ συνδυασμένη προσέγγιση διαφορετικῶν εἰδῶν τῆς προφορικῆς παράδοσης.

Οἱ λέξεις-κλειδιά, ποῦ ἀφοροῦν στὸ σύνολο τοῦ ἐθνογραφικοῦ ὕλικου τοῦ ΚΕΕΛ καὶ εἶναι κοινές γιὰ ὅλες τὶς βάσεις δεδομένων, ἔχουν ταξινομηθεῖ σὲ 7 γενικὲς κατηγορίες (ὅσο τὸ δυνατόν προφανεῖς γιὰ τὴν κοινὴ λογικὴ), ποῦ διακλαδίζονται συνεχῶς σὲ ὑποκατηγορίες γιὰ τὸ σχηματισμὸ ἐνὸς ἠλεκτρονικοῦ δέντρου. Τὸ δέντρο μπορεῖ νὰ ἐμπλουτισθεῖ μὲ τὴν προσθήκη νέων ὄρων στὶς θέσεις ποῦ ἀντιστοιχοῦν. Γιὰ τὴν κατηγοριοποίηση τῶν ὄρων καὶ τὸ σχηματισμὸ τοῦ δέντρου, ἀκολουθήθηκαν τὰ ἐξῆς μεθοδολογικὰ στάδια: 1. Τὰ λήμματα ποῦ κατηγοριοποιήθηκαν ἀρχικὰ, ἐπιλέχθηκαν καὶ μεταφράστηκαν³¹ ἀπὸ τὸ *Motif Index* τοῦ Stith Thompson³². Ἰδιαίτερη ἔμφαση δόθηκε σὲ θεματικὲς λέξεις-κλειδιά. Ὡς ὄροι, συμφωνοῦν μὲ τὴν κοινὴ ὀρολογία (καὶ τὴν ἐπίσημη γραμματικὴ). Στὴν περίπτωσι ποῦ πρόκειται γιὰ ἀποκλειστικὰ λαϊκοὺς ἰδιωματικούς ὄρους, ἔχει προτιμηθεῖ ὁ πιὸ διαδεδομένος. 2. Στὴ συνέχεια ἐνσωματώθηκαν οἱ κατηγορίες ποῦ διαχωρίζει ὁ Γ. Μέγας στὰ *Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας*³³, χωρὶς ὥστόσο νὰ ἀκολουθεῖται τὸ ἴδιο σύστημα ταξινόμησης (τὸ ὅποιο δὲν θὰ μπορούσε νὰ καλύψει ὅλο τὸ φάσμα τῶν λημμάτων). 3. Τέλος, πραγματοποιήθηκαν: μία ἀντιβολὴ μὲ τὸν κατάλογο θεματικῶν ἐπικεφαλίδων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης³⁴, μία πρώτη ἐπαλήθευση τῆς χρηστικότητος τοῦ δέντρου μὲ τὰ λήμματα τοῦ εὔρετηρίου τοῦ περιοδικοῦ *Λαογραφία* (τόμος ΚΓ'), καθὼς καὶ μὲ τὴν κατάταξη τοῦ Ν. Γ. Πολίτη γιὰ τὶς ἐλληνικὲς παραδόσεις. Γιὰ τὴν τελικὴ διάμρφωση τῶν κατηγοριῶν ἀντλήθηκαν ἐπίσης στοιχεῖα ἀπὸ τὴ σχηματικὴ παρου-

31. Ἡ μετάφραση τῶν ἐπιλεγμένων λημμάτων ἔγινε ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ συνεργάτιδα τοῦ ΚΕΕΛ Β. Φάτση δ.φ.

32. Stith Thompson, *Motif Index of Folk-Literature*, 6 τόμοι, Rosenkilde and Bagger, Κοπεγχάγη, 1955.

33. Γεωργίου Α. Μέγας, *Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας*, Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου 1939).

34. Ἰωάννα Μανιάτη (ἐπιμ.), *Κατάλογος Ἑλληνικῶν Θεματικῶν Ἐπικεφαλίδων*, Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος, σμῆμα καταλόγων, 1991.

σίαση τής κατάταξης G. P. Murdock για τὰ ἀρχεῖα H.R.A.F. (Human Relations Area Files)³⁵. Οἱ μεγάλες κατηγορίες πού συνθέτουν τὸ δέντρο τῶν λέξεων-κλειδιῶν, εἶναι οἱ ἀκόλουθες:

1. ΑΤΟΜΟ

1.1. Ἀτομικὸς Βίος

- 1.1.1. Προσωπικότητα
- 1.1.2. Βιοϊστορία
- 1.1.3. Ἡλικιακὰ στάδια
- 1.1.4. Συνθῆκες

1.2. Νόηση

- 1.2.1. Διαταραχὲς
- 1.2.2. Μνήμη
- 1.2.3. Νοημοσύνη

1.3. Σῶμα

- 1.3.1. Αἰσθήσεις
- 1.3.2. Αἰσθήματα
- 1.3.3. Ἀνατομία
- 1.3.4. Καλλωπισμὸς
- 1.3.5. Καταστάσεις
- 1.3.6. Λειτουργίες
- 1.3.7. Σωματικὲς ἐκδηλώσεις
- 1.3.8. Ὑγεία

2.2.4. Ἰσλάμ

2.2.5. Χριστιανισμὸς

2.3. Θρησκευτικὲς πρακτικὲς

2.3.1. Εἰδωλολατρία

2.3.2. Ἐξαγνισμὸς

2.3.3. Ἐξευμενισμὸς

2.3.4. Ἱεροτελεστία

2.3.5. Μαντεία

2.3.6. Προσηλυτισμὸς

2.3.7. Ταμπού

2.4. Πίστη

2.4.1. Δοξασία

2.4.2. Ἐσχατολογία

2.4.3. Εὐλάβεια

2.4.4. Ἠθικὴ

2.4.5. Θεολογία

2.4.6. Κοσμολογία

2.4.7. Μυθολογία

2.4.8. Πεπρωμένο

2. ΘΡΗΣΚΕΙΑ

2.1. Ἀποκλίσεις

- 2.1.1. Ἀθεΐα
- 2.1.2. Αἵρεση
- 2.1.3. Ἀλχημεία
- 2.1.4. Ἀναχώρηση
- 2.1.5. Ἀποκρυφισμὸς
- 2.1.6. Βλασφημία
- 2.1.7. Δεισιδαιμονίες
- 2.1.8. Μαγεία
- 2.1.9. Ὅργια

2.2. Θρήσκευμα

- 2.2.1. Θρησκευτικὸ σύστημα
- 2.2.2. Ἰνδουισμὸς
- 2.2.3. Ἰουδαϊσμὸς

3. ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

3.1. Δραστηριότητες

3.1.1. Βιοτεχνία-Οἰκοτεχνία

3.1.2. Διατροφή

3.1.3. Οἰκοδομικὴ-Πολεοδομία

3.1.4. Οἶκος

3.1.5. Πνευματικὴ καλλιέργεια

3.2. Ἐκδηλώσεις

3.2.1. Ἀναψυχὴ

3.2.2. Βία

3.2.3. Ἐνδυμασία

3.2.4. Ἐπικοινωνία

3.3. Κοινωνικὴ ὀργάνωση

3.3.1. Θεσμοὶ

3.3.2. Κοινωνικοποίηση

35. Στό: Alan Dundes, Every man his way, σ. 162-170, Prentice Hall inc., 1968.

- 3.3.3. Οικονομία
- 3.3.4. Στρατιωτική 'Οργάνωση

4. ΦΑΝΤΑΣΙΑΚΟ

- 4.1. 'Ατομικές ιδιότητες
  - 4.1.1. 'Αθανασία
  - 4.1.2. Δρακοντοκτόνος
  - 4.1.3. 'Ερμαφροδιτισμός
  - 4.1.4. Μαγικός βοηθός
  - 4.1.5. Πανσοφία
  - 4.1.6. 'Υπερφυσική όμορφιά
- 4.2. Μαγικά στοιχεία
  - 4.2.1. Μαγικό αντικείμενο
  - 4.2.2. Μαγική αναπαραγωγή
  - 4.2.3. Μεταμόρφωση
  - 4.2.4. Νερό
- 4.3. Πλάσματα
  - 4.3.1. 'Αερικό
  - 4.3.2. Γίγαντας
  - 4.3.3. Νεκρός
  - 4.3.4. Τέρας
- 4.4. Προσωποποιήσεις
  - 4.4.1. Μήνες
  - 4.4.2. Ουράνια σώματα
  - 4.4.3. Χάρος
- 4.5. Χώροι
  - 4.5.1. Κάτω Κόσμος
  - 4.5.2. Μαγική χώρα

5. ΦΥΣΗ

- 5.1. Γεωλογικά φαινόμενα
  - 5.1.1. 'Απολίθωση
  - 5.1.2. Παλίρροια
  - 5.1.3. Ρήγμα
  - 5.1.4. Σεισμός
- 5.2. 'Ενέργεια
  - 5.2.1. Μορφές
- 5.3. Ζωικός κόσμος
  - 5.3.1. 'Ανατομία
  - 5.3.2. Είδος
  - 5.3.3. Λαλιά
  - 5.3.4. 'Οργάνωση

- 5.4. Μετεωρολογικά φαινόμενα
  - 5.4.1. 'Ανεμος
  - 5.4.2. Ύρις
  - 5.4.3. Κλίμα
  - 5.4.4. Σύννεφο

- 5.5. Στοιχειά
  - 5.5.1. 'Αέρας
  - 5.5.2. Νερό
  - 5.5.3. Φωτιά
  - 5.5.4. Χώμα (γή)
- 5.6. "Υλη
  - 5.6.1. Καταστάσεις
  - 5.6.2. Χημικά στοιχεία

- 5.7. Φυσικά φαινόμενα
  - 5.7.1. 'Ατμόσφαιρα
  - 5.7.2. Βαρύτητα
  - 5.7.3. Βρασμός
  - 5.7.4. Βύθιση
  - 5.7.5. 'Εκρηξη
  - 5.7.6. 'Εξαέρωση
  - 5.7.7. 'Ηχος
  - 5.7.8. Καύση
  - 5.7.9. Κυματισμός
  - 5.7.10. Ροή
  - 5.7.11. Τήξη
  - 5.7.12. 'Υγροποίηση
  - 5.7.13. Φώς

- 5.8. Φυσική καταστροφή
  - 5.8.1. Κατακλυσμός
  - 5.8.2. Πλημμύρα
  - 5.8.3. Ρύπανση

- 5.9. Φυτικός Κόσμος
  - 5.9.1. 'Ανατομία
  - 5.9.2. Είδος

6. ΧΡΟΝΟΣ

- 6.1. Διάρκεια
  - 6.1.1. Μέτρηση
  - 6.1.2. Χρονικά σημεία
  - 6.1.3. Χρονικός προσδιορισμός
- 6.2. 'Ηλικία
  - 6.2.1. Γηρατειά

- 6.2.2. "Ηβη
- 6.2.3. Μακροβιότητα
- 6.2.4. Νεότητα
- 6.3. Ίστορία
  - 6.3.1. Αναγέννηση
  - 6.3.2. Αρχαιότητα
  - 6.3.3. Μεσαίωνας
  - 6.3.4. Σύγχρονη ιστορία
- 7. ΧΩΡΟΣ
  - 7.1. Άπειρο
    - 7.1.1. Άβυσσος
    - 7.1.2. Ούρανος
    - 7.1.3. Χάος
  - 7.2. Γεωγραφία
    - 7.2.1. Ανάγλυφο
    - 7.2.2. Έδαφική όργάνωση
    - 7.2.3. Έθνότητες
    - 7.2.4. Πόλη
    - 7.2.5. Φυλή
    - 7.2.6. Χώρα
    - 7.2.7. Χωροταξία
  - 7.3. Γεωμετρία
    - 7.3.1. Διάσταση
    - 7.3.2. Διεύθυνση
    - 7.3.3. Σημείο
    - 7.3.4. Σχήμα
    - 7.3.5. Σώμα
  - 7.4. Δημογραφία
    - 7.4.1. Άποδημία
    - 7.4.2. Πληθυσμός
  - 7.5. Μετακίνηση
    - 7.5.1. Άπόσταση
    - 7.5.2. Δίοδος
    - 7.5.3. Κίνηση
    - 7.5.4. Μεταφορά
    - 7.5.5. Συνοδεία
  - 7.6. Ούράνια σώματα
    - 7.6.1. Άστρο
    - 7.6.2. Άστερισμός
    - 7.6.3. Φαινόμενο
  - 7.7. Προσανατολισμός
    - 7.7.1. Όρίζοντα
    - 7.7.2. Χώρου αίσθηση

Η δημιουργία μιᾶς ηλεκτρονικῆς βάσης δεδομένων ἀποσκοπεῖ στὴν ἐξυπηρέτηση πολλαπλῶν στόχων. Βασικὴ προϋπόθεση ἀποτελεῖ ἡ εὐκόηη καὶ γρήγορη πρόσβαση τοῦ χρήστη-ἐρευνητῆ εἴτε σ' ἓνα μεμονωμένο στοιχεῖο (π.χ. μία συγκεκριμένη παραλλαγή) καὶ στὰ ἐπὶ μέρους δεδομένα πού τὸ συνθέτουν (π.χ. προέλευση, κατάταξη, συλλογή, κλπ.), εἴτε στὸ συνδυασμὸ περισσότερων στοιχείων μέσω ἑνὸς κριτηρίου ἀναζήτησης (π.χ. ὅλες οἱ παραλλαγές τῆς Αἰτωλοκαρνανίας). Κάτι τέτοιο συνεπάγεται τὴν ἀντικειμενικὴ ἀνάλυση τῶν δεδομένων —στὴν προκειμένη περίπτωση τῶν παραμυθιακῶν παραλλαγῶν— σὲ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα καὶ τὴ σαφῆ ταξινόμησή τους. Μὲ τὴν ηλεκτρονικὴ καταχώρηση - ἀποδελτίωση τοῦ ὑλικοῦ αὐξάνεται ἡ δυνατότητα πρόσβασης στὰ χειρόγραφα, ἐνῶ ταυτόχρονα μειώνεται ὁ κίνδυνος φθορᾶς, τόσο ἀπὸ τὴν ἀμέλεια τοῦ ἐπισκέπτη, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ χρόνο.

Σήμερα ἡ βάση δεδομένων γιὰ τὰ παραμύθια ἔχει διαμορφωθεῖ στὴν τελικὴ της σχεδὸν μορφή καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀλληλοδιαδεχόμενες καρτέλες γιὰ κάθε συγκεκριμένη παραλλαγή καὶ φέρει ἓναν αὐξοντα ἀριθμὸ (κωδικὸς πού δίνεται αὐτόματα ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ πρόγραμμα).

Κάθε καρτέλα αποτελείται από έξι ομάδες συναφών στοιχείων (πεδίων), που αποσκοπούν στη συμπληρωματική κάλυψη διαφορετικών τρόπων προσέγγισης. Στην ουσία, πρόκειται για έξι διαφορετικά επίπεδα γνωστικού ενδιαφέροντος, που μπορούν να λειτουργήσουν και ανεξάρτητα μεταξύ τους. Η βάση δεδομένων δομείται ως εξής:

ΚΑΡΤΕΛΑ (ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ)

1. *Σταθερά πεδία*: μέσω πληροφοριών που είναι μονίμως εμφανείς («άνοιχτες») στην κάθε καρτέλα—ώστε να μπορούν άμέσως να συνδυάζονται με τις πληροφορίες των υπόλοιπων πέντε ομάδων πεδίων, που «άνοίγουν» έναλλακτικά μεταξύ τους—παρουσιάζεται η γενική επισκόπηση της παραλλαγής. Τα σταθερά πεδία είναι:

- * Κωδικός εισαγωγής στη βάση: δίνεται αυτόματα από το πρόγραμμα. Π.χ. 0000000217.
- * Πηγή: αριθμός χειρογράφου (και σελίδα), μαγνητοταινίας, κλπ. Π.χ. ΚΕΕΛ 25, σ. 39-48, άρ. 7.
- * Περιοχή: με συγκεκριμένο τοπωνύμιο σημειώνεται ο τόπος της καταγραφής³⁶. Π.χ. Συκαμινέα-Μηθύμνης-Λέσβου.
- * Διεθνής τίτλος: πρόκειται για τον διεθνή τίτλο του παραμυθιακού τύπου κατά Aarne-Thompson. Π.χ. Snow-White.
- * Έλληνικός τίτλος: πρόκειται για τον τίτλο του παραμυθιακού τύπου στην Ελλάδα, σύμφωνα με τον κατάλογο Γ. Α. Μέγα³⁷. Π.χ. Χιονάτη.
- * Διεθνής κατάταξη: πρόκειται για τον αριθμό που κωδικοποιεί τον παραμυθιακό τύπο σύμφωνα με την κατάταξη Aarne-Thompson. Π.χ. AT 709.
- * Κατηγορία AT: είναι η ευρύτερη κατηγορία, στην οποία ταξινομείται ο παραμυθιακός τύπος σύμφωνα με την κατάταξη Aarne-Thompson. Π.χ. Μαγικό παραμύθι.

36. Η έρευνα για τον προσδιορισμό των τοπωνυμίων εκτός Ελλάδος (με εξαίρεση αυτών της Κάτω Ιταλίας) και τη δημιουργία σχετικού δέντρου, έγινε από τη γράφουσα σε συνεργασία με τη Ζωή Αναγνωστοπούλου, συνεργάτιδα του Κέντρου (με σύμβαση).

39. Αν αυτός δεν δίνεται από τα δελτία, σημειώνεται ο τίτλος με τον οποίο απαντάται συχνότερα το παραμύθι στην Ελλάδα.

2. **Σύνοψη:** με αυτή την ομάδα πεδίων περιγράφεται συνοπτικά τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενο τῆς παραλλαγῆς ἔτσι ὥστε νὰ γίνεται ἐφικτὴ ἢ προσέγγιση μεγάλου ἀριθμοῦ παραλλαγῶν σὲ σύντομο χρόνο.
- * Τίτλος παραλλαγῆς: σημειώνεται ἐφόσον δίνεται ἀπὸ τὸ χειρόγραφο. Π.χ. 'Η Ἡλιοστάτη.
  - * Περίληψη: ἡ περίληψη τοῦ κειμένου δίνεται σύμφωνα με τὰ μοτίβα πού προσδιορίζουν τὸ κάθε ἐπεισόδιο.
  - * Λέξεις-κλειδιά: ἐπιτρέπουν τὴν κωδικοποίηση τοῦ περιεχομένου κατὰ θέματα.
3. **Κείμενο:** με αὐτὴ τὴν ομάδα πεδίων διευκολύνεται ἡ ἴδια ἢ ἀνάγνωση τοῦ χειρογράφου καὶ ἡ κατανόησή του. Ταυτόχρονα ἐξασφαλίζεται ἡ δυνατότητα ἔμμεσης ἀναζήτησης αὐτούσιων τῶν λέξεων τοῦ κειμένου.
- * Κείμενο: δίνεται δακτυλογραφημένο τὸ ἴδιο τὸ κείμενο τοῦ χειρογράφου.
  - * Λεξιλόγιο: πρόκειται γιὰ τὸ λεξιλόγιο τοῦ ἴδιου τοῦ χειρογράφου³⁸.
4. **Σχολιασμός:** με αὐτὴ τὴν ομάδα πεδίων ἀποδελτιώνονται τὰ διαφορετικὰ στάδια ἐπεξεργασίας τοῦ χειρογράφου, ἐνῶ ταυτόχρονα δίνεται ἡ δυνατότητα μεταπήδησης σὲ τομεῖς ἐκτὸς τῆς συγκεκριμένης βάσης δεδομένων.
- * Σχόλια χειρογράφου: πρόκειται γιὰ σημειώσεις πάνω στὸ ἴδιο τὸ χειρόγραφο, εἴτε ἀπὸ τὸν συλλογέα, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἀποδελτιωτὲς τοῦ χειρογράφου.
  - * Σχόλια ἐρευνητῆ: σχολιασμός τῆς παραλλαγῆς (παραμυθιολογικοῦ κυρίως ἐνδιαφέροντος) ἀπὸ τὸν ἐρευνητὴ πού ἔχει εἰσαγάγει τὴν παραλλαγή στὴ βάση.
  - * Δημοσιεύσεις: σημειώνονται, με πλήρη βιβλιογραφικὴ παραπομπή, οἱ ἐνδεχόμενες δημοσιεύσεις τοῦ χειρογράφου σὲ περιοδικὰ ἢ συλλογές.
  - * Παρεμβαλλομένα εἶδη: με τὸν ὄρο ἐπισημαίνονται ἄλλα εἶδη προφορικῆς παράδοσης (π.χ. παροιμίες, ἀινίγματα κλπ.) πού βρίσκονται συχνὰ ἐνσωματωμένα στὸ παραμῦθι. Ἔχει προβλεφθεῖ ἡ σύνδεση αὐτοῦ τοῦ πεδίου με εἰδικὸ κόμβο, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἔμμεση πρόσβαση στὶς ἄλλες βάσεις δεδομένων τοῦ ΚΕΕΛ καὶ ἡ ἀναζήτηση πληροφοριῶν γιὰ τὸ συγκεκριμένο στοιχεῖο.
5. **Στοιχεῖα συλλογῆς:** με αὐτὴ τὴν ομάδα πεδίων συστηματοποιοῦνται οἱ συχνὰ ἐλλειπεῖς πληροφορίες, πού παρέχουν τὰ παλαιότερα χειρόγραφα, με ἀπώτερο στόχο τὴν ἀνασύνθεση τοῦ πολιτισμικοῦ πλαισίου τῆς παραλλαγῆς.

38. Ἄν τὸ λεξιλόγιο δὲν δίνεται ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ χειρόγραφο, ἀπλῶς ἐπισημαίνεται ἡ σημασία κάποιων ἰδιωματικῶν λέξεων ἢ ἐκφράσεων.

- * Πληροφορητής: επισημαίνονται όσα στοιχεία είναι γνωστά και καλύπτουν την ταυτότητα του πληροφορητή: Π.χ. όνομα, παρωνύμιο, φύλο, ηλικία, μόρφωση, καταγωγή.
  - * Συλλογέας: δίνεται το όνομα του συλλογέα και όσα στοιχεία της ταυτότητάς του είναι γνωστά.
    - * Πολιτισμική ενότητα: προσδιορίζεται ή ιδιαίτερη πολιτισμική ενότητα στην οποία ένδεχομένως ανήκει ο πληροφορητής³⁹.
    - * Γλώσσα: ή γλώσσα, διάλεκτος ή το τοπικό ιδίωμα στο οποίο έχει καταγραφεί ή παραλλαγή⁴⁰.
6. *Στοιχεία 'Αρχείου*: αυτή η ομάδα πεδίων λειτουργεί συμπληρωματικά με την ομάδα «σχολιασμός» — έφόσον προσδιορίζει την ταυτότητα των συντακτών - έρευνητών που έχουν ασχοληθεί με τη συγκεκριμένη παραλλαγή. Ταυτόχρονα παρουσιάζει και καθαρά χρηστική λειτουργία, υποκαθιστώντας, με τις άρχαικές πληροφορίες που παρέχει, τα όγκώδη βιβλία εισαγωγής χειρογράφων του Κέντρου.
- * 'Αριθμός εισαγωγής...
  - * Χρονολογία εισαγωγής.
  - * Χρονολογία καταγραφής.
  - * Τρόπος καταγραφής.
  - * Κατάθεση.
  - * Βιντεοσκόπηση.
  - * 'Απομαγνητοφώνηση.
  - * 'Αποδελτίωση.
  - * Έρευνα.

Ειδικά εικονίδια στην κάθε καρτέλα επιτρέπουν: 1) την πρόσβαση στην εικόνα του χειρογράφου και την ανάγνωσή του άπευθείας από το πρωτότυπο, 2) την άκρόαση της αφήγησης, έφόσον πρόκειται για μαγνητοφωνημένη παραλλαγή ή 3) τη μαγνητοσκοπημένη εικόνα (video) της καταγραφής (αν υπάρχει).⁴¹

39. 'Η σύνταξη του σχετικού καταλόγου έγινε σύμφωνα με τις ύποδείξεις του έρευνητή Παναγιώτη Καμηλάκη. 'Όσον άφορά στον πολιτισμικό χάρτη της Βορείου 'Ηπείρου (Νοτίου 'Αλβανίας), αυτός προσδιορίστηκε σύμφωνα με τις αναλυτικές πληροφορίες του έπιστ. συνεργάτη του ΚΕΕΛ Γεωργίου Παναγιώτου — όπως και ό κατάλογος των σχετικών τοπωνυμίων.

40. Ευχαριστούμε την έρευνητρια Κατερίνα Τζαμάλη ('Ιστορικό Λεξικό) για τη βοήθειά της στον προσδιορισμό των κριτηρίων για τη δημιουργία ενός ένδεικτικού καταλόγου.

41. 'Η τεχνική περιγραφή άφορά στις δυνατότητες όλων των βάσεων δεδομένων του ΚΕΕΛ.

Ἀναζήτηση

Ἡ χρηστική ἀποτελεσματικότητα μιᾶς βάσης δεδομένων ἀποδεικνύεται, ὥστόσο, μὲ τὴν εὐελιξία τῶν ἴδιων τῶν δυνατοτήτων ἀναζήτησης ποὺ παρέχει στὸν χρήστη-ἔρευνητὴ. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο ἡ λειτουργία τῆς ἀναζήτησης εἶναι ἴσης σπουδαιότητας μὲ τὸ ὑπόλοιπο σύνολο τῆς βάσης δεδομένων καὶ ἀποτελεῖ αὐτόνοητο στοιχεῖο τῆς δομῆς τῆς. Θεωρῶ, λοιπόν, σκόπιμο νὰ τὴν περιγράψω σὰν προέκταση τῶν προηγούμενων ομάδων πεδίων. Ἡ συγκεκριμένη βάση δεδομένων προσφέρει δύο δυνατότητες:

1) Ἐξειδικευμένη ἀναζήτηση παραλλαγῶν σύμφωνα μὲ συγκεκριμένα κριτήρια.

Αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν πληκτρολόγηση τοῦ ζητούμενου στὸ εἰδικὸ πεδίο. Π.χ. ἡ πληκτρολόγηση τῆς λέξης: Ἱστορικὸ Λεξικό, στὸ πεδίο: Κατάθεση, τῆς ομάδας: Στοιχεῖα Ἀρχείου, ὀδηγεῖ στὴν ἐμφάνιση ἑνὸς πίνακα, ὅλων τῶν παραλλαγῶν, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ Ἱστορικὸ Λεξικό καὶ οἱ ὁποῖες περιγράφονται μὲ γενικὰ κριτήρια (κωδικός, διεθνῆς κατάταξη, διεθνῆς τίτλος, πηγή). Στὴ συνέχεια ὁ ἐνδιαφερόμενος μπορεῖ νὰ μεταπηδήσει στὴν καρτέλα ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει. Ἐπιπλέον, ἐπιτρέπεται καὶ ὁ συνδυασμὸς περισσότερων κριτηρίων ἀναζήτησης μεταξύ τους, μὲ τὴν σύγχρονη πληκτρολόγηση περισσότερων πεδίων.

2) Ἐμφάνιση πίνακα περιεχομένων τῆς βάσης, μὲ τὴν περιγραφή ὅλων τῶν παραλλαγῶν ποὺ περιέχονται σύμφωνα μὲ τὰ ἐξῆς γενικὰ κριτήρια (ποὺ ὑπαγορεύονται ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα σταθερὰ πεδία τῆς κάθε καρτέλας): κωδικός, διεθνῆς κατάταξη, διεθνῆς τίτλος, πηγή.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ πολυἀρίθμου ὕλικου προβλέπεται νὰ πραγματοποιηθεῖ σὲ δύο στάδια. Ἀρχικὰ πρόκειται νὰ εἰσαχθοῦν οἱ παραλλαγές ποὺ ἔχουν ἀποδελτιωθεῖ ἀπὸ τὸν Γ. Α. Μέγα, μὲ κριτήριον προτεραιότητας τὴ δυνατότητα πρόσβασης τοῦ χειρογράφου καὶ παράλληλα μὲ τὴν ἀποδελτίωση ὅλων τῶν χειρογράφων τοῦ Κέντρου, ποὺ περιέχουν παραμύθια (καθὼς καὶ αὐτῶν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ)⁴². Σ' ἕνα δεύτερο στάδιο, πρόκειται νὰ εἰσαχθοῦν καὶ οἱ παραλλαγές ποὺ ἔχουν καταγραφεῖ στὰ πιὸ πρόσφατα χειρόγραφα (μετὰ τὸ 1970) καὶ σὲ μαγνητοταινίες. Κρίνουμε ἀναγκαῖο, κατὰ τὰ δύο αὐτὰ στάδια καὶ ταυτόχρονα μὲ τὴν εἰσαγωγή τοῦ ὕλι-

⁴² Ἡ τεχνικὴ ὑλοποίηση τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἦταν δυνατὴ χωρὶς τὴν εἰδικὴ συμβολὴ τῶν προγραμματιστῶν Μ. Γκοιμίση καὶ Α. Χαρίση.

42. Μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ζωῆς Ἀναγνωστοπούλου ἔχουν καταλογογραφηθεῖ, σύμφωνα μὲ τὸ περιεχόμενό τους, ὅλα τὰ χειρόγραφα τοῦ ΚΕΕΛ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ Ἱστορικὸ Λεξικό.

κοῦ στή βάση, τὸν ἔλεγχο τῆς σωστῆς κατάταξης τῶν χειρογράφων καὶ τὴν κατάταξη τῶν ἀκατάτακτων χειρογράφων τοῦ ἀρχείου.

Πρὸς τὸ παρὸν ἔχουν ἀποδελτιωθεῖ 2.211 χειρόγραφα, κι ἔχουν καταλογογραφηθεῖ 9.000 παραμύθια, σύμφωνα με τὴ διεθνή κατάταξή τους (ἔπου δίνεται), τὸν τίτλο, τὸν ἀριθμὸ χειρογράφου καὶ τὸν τόπο τῆς καταγραφῆς τους — σὲ συνεργασία με τὴν Ἀγγλικὴ Σαλάπα, ἀρχαιολόγο-ιστορικό, ἐπιστ. συνεργάτιδα τοῦ ΚΕΕΛ (με σύμβαση). Παράλληλα ἔχει ὀλοκληρωθεῖ ὁ σχεδιασμὸς τῆς βάσης δεδομένων γιὰ τὰ παραμύθια κι ἔχουν δημιουργηθεῖ 479 καρτέλες.

Στὸ πλαίσιο τοῦ ἴδιου ἔργου ἔχουν σαρωθεῖ καὶ εἰσαχθεῖ σὲ ὀπτικούς δίσκους τὰ 23.000 δελτία τοῦ καταλόγου Γ. Α. Μέγα καὶ ἔχει δημιουργηθεῖ ἀνεξάρτητη βάση δεδομένων, ὅπου ἔχουν εἰσαχθεῖ 1.500 δελτία σὲ ἰσάριθμες καρτέλες. Ἡ δημιουργία αὐτῆς τῆς δευτερεύουσας βάσης δεδομένων, γιὰ καθαρὰ ἀρχειακοὺς λόγους ὑπαγορεύθηκε ἐκτὸς ἀπὸ τις ἀνάγκες τοῦ σχηματισμοῦ τῆς βάσης δεδομένων γιὰ τὰ παραμύθια, ἀπὸ μία ἐπιπλέον παράμετρο: τὴν ἀποτύπωση τῶν δελτίων καὶ τὴν ταξινόμησή τους σὲ μέσα πού τὰ προστατεύουν ἀπὸ τὴ φθορά, παράλληλα με τὴν ἀσφαλῆ ἀποθήκευση ἑνὸς ἔργου ἔξι, τουλάχιστον, δεκαετιῶν.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ		ΚΩΔΙΚΟΣ	ΠΗΓΗ
ΚΩΔΙΚΟΣ	-	62	ΚΕΕΛ 140, σ. 179, αρ. 14
ΠΕΡΙΟΧΗ	Aivos (o)		
ΔΙΕΘΝΗΣ ΤΙΤΛΟΣ	Little Brother and Little Sister.		
ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΙΤΛΟΣ	Αδερφούλης και αδερφούλα.		
ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΤΑΤΑΞΗ	AT 450		
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ AT	☐ Μαγικό παραμύθι ☐ Θεοστασιακό παραμύθι		
ΣΥΝΟΨΗ	ΚΡΙΜΙΝΟ	ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ	ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗΣ
<p>Ήτανε μινια φορά ἕνας γέρος καὶ μινια γριὰ καὶ δὲν εἶχανε πιδιά. Καὶ πόντα παρακαλοῦσαν ντου Θεὸ νὰ τὰ δώσ' πιδιά. Μινια μέρα κει ποὺ ζιματῆ ἡ γριὰ καὶ νὰ μαγρέψ' εἶπ' ἡ γέρος: "Γριὰ σὺλ' αὐτὰ τὰ κια νὰ τὰ χριμ πιδιά". Ἀκόμα αὐ γέρος δὲν ἀπόσαι ντου λόγου κ' ἤπιε σὺλα τὰ κια γίνκανε πιδιά. Καὶ τὰ εἶχανε σὺλα. Μινια μέρα ζιμουσι ἡ γριὰ κι ἀπ' τὸ ζιμάρ' ἔκανε ἕνα κλικ' γιὰ τὸ μικρὸ τὸ πιδί. "Ἄμα τοῦ δαν τ' ἄλλα ζέλιεσε καὶ φωνάζανε: "καὶ μένα μόννα κλικ' κι μένα μόννα κλικ". Κ' ἡ γριὰ ἔκανε σὺλ' ντὴ ζιμακα κλικα. ἤπιε αὐ γέρος τὸ βράδ' ἀπ' τὸ χωρῶφ καὶ τοῦ π' ἡ γριὰ. Τάτες ἀποφασίσε νὰ τὰ σφάζνε σὺλα καὶ νὰ τὰ φῶνε. Τὰ προυνὸ λαπὸν σφάζανε ἕνα καὶ τὸ φάνεσε. Καὶ κῆθα μέρα σφάζανε ἀπὸ ἕνα καὶ τὸ πρῶγανε ὤε του ποὺ τὰ σίσεσε σὺλα. Προσφάσεσε διμας καὶ κρηφάκανε δύο/ ἕνα κοριτ' κ' ἕνα ἀγόρ'. Τὸ κοριτ' τὸ λέγανε Μαρωδίτσα καὶ τ' ἀγόρ' Γιάννη. Κι ἔπειδι δὲ τὰ μετροῦσαν φῶνου τὸ σφάζνε θαρραῦσαν πῶς τὰ σφάζανε σὺλα καὶ εἶπ' μινια μέρα αὐ γέρος: "Κριμα γιὰ δὲν ἀφήσαι διὰ πιδία μπάρμ (1) νὰ τὰ χριμ κ' τὰ γιροντῆματα μας". Ἄμα τ' ἀκούσαν ἡ Γιάννη κ' ἡ Μαρωδίτσα φανερωθήκανε καὶ εἶπανε: "Νὰ ἤμελι μπάρμ! Νὰ ἤμελι μόννα! Ἄμα τὰ εἶδανε τὰ χορήκανε καὶ ντου Γιάνν' ντουίνε στέλλανε κ' Σκουλεϊὸ κ' ἡ Μαρωδίτσα ἀπόμεισε κ' τοῦ σπῆτ' καὶ μόννη ναοκακρεϊὸ. Ἄφου πέρασε πολὺς καιρὸς βαυλῆθηκαν νὰ σφάζνε τ' Μαρωδίτσα κι ἀρχίσεσαν νὰ νηθρέφνε λουινι ντου λουινὸ ζαχάρτα καὶ γλυουαδία γιὰ νὰ παχύν'. Οὐ Γιάννη τὸ πῆρε τ' αὐτὸ τ' κοιμμάτ'. Καὶ μινια μέρα ἄντασε ἤπιε ἀπ' τὸ σκουλεϊὸ καὶ ν' εἶπε τ' Μαρωδίτσα κ' ἔτρωγε ζαχάρτα νν εἶπ': "Μαρωδίτσα δαμ' καὶ μένα ἕνα ζαχάρτα νν αἰ πῶ τ' ἰθα σὶ καν' μπάρμὸς οὐμ κ' ἡ</p>			
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ			
ΕΙΣΑΓΩΓΗ		ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ	ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ
ΑΙΝΙΜΑΤΑ	VIDEO	ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ	
ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ	ΝΕΑ ΕΙΣΓΡΑΦΗ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ	ΚΑΤΑΧΟΡΗΣΗ
ΔΙΑΓΡΑΦΗ	ΕΞΟΔΟΣ		

SUMMARY

A Database for folktales : Concerns and method

by Papachristophorou Marilena, Ph. D.

The folktales database is part of a larger project's framework aimed towards the electronic classification of the archives in the Hellenic Folklore Research Center. At the same time, this project responds to the growing scientific and publishing interest in folktales.

In fact, folktale research in Greece has a considerable volume of material: The recorded variants of tales in the greek language amount to several thousand, a constantly rising number, as the collection of original material continues until today. The difficulties faced by the researcher are encountered in the ability to have a systematic primary source search and accessibility, according to special criteria. This particular work meets the fore-mentioned requirements and at the same time, secures protection of the original from usage by introducing the manuscript's image in electronic form.

Although there have been clear instructions on ethnographic methodology and ethics among the first folklorists (especially N. G. Polites and G. A. Megas), the collection of this material was often conducted in an amateur way by non-specialists, basically up to the '60's decade. As the collector's primary goal was to preserve the oral text itself —not necessarily its cultural context— recordings of many folktales lack clarifying ethnographic elements, mainly regarding the narrator and the narration itself, not to mention its transmission and re-composition mechanisms.

We believe that a big part of methodology shortcomings in the first field recordings can be filled with an elemental recollection of the cultural context, according to the information often given through other incentives in the manuscript.

An important prerequisite for the material's management is the manus-

cripts' progressive cataloguing process in order to estimate the exact number of folktales they contain (9.000 variants have been found among the 67% of manuscripts catalogued up to this point).

These archive variants are then introduced to special electronic cards, where data is arranged into concrete fields of general interest and interactive fields of a more specialized interest.

In the basic (concrete) fields, all information necessary to select a certain variant according to its source, area of recording, and other classification data based on the Aarne-Thompson typology, is constatly on display. For recordings made up to the '70's decade, the classification suggested by G. A. Megas in his unpublished catalogue is adopted.

As for the interactive fields, a more specialized form of information is given to cover the following aspects:

- A variant synopsis with its title, summary and key-words, allowing thematic research by field and by general category of ethnographic interest.
- Comments made by the Center's researchers and collectors, during all stages of material elaboration.
- Information about the collection referring to the informer's identity as well as the particular idiom of the recording.
- Information on previous cataloguing information for each variant.
- A visual form of the original manuscript.

Furthermore and equally important with data analysis, is the possibility of reconstruction during the search, based on specific criteria as they are formed by different fields in each electronic card.

ΛΟΥΙΖΑ ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΗ* - ΕΛΕΝΑ ΚΙΤΤΑ**

**ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΕΙΑΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ
ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΒΑΣΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΚΩΝ
ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ**

Ἡ Μουσειακὴ Συλλογὴ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας (ΚΕΕΛ)¹ δημιουργήθηκε τὸ 1937². Τὸ ἴδιο ἔτος ἄρχισε καταγραφὴ τῶν ἀντικειμένων σὲ «Βιβλίον Εἰσαγωγῆς», ὅπου ἀναγράφεται ὁ αὐξων ἀριθμὸς, τὸ ὄνομα τοῦ καταθέτη, τὸ εἶδος τοῦ ἀντικειμένου, ὁ τόπος προέλευσης, ἡ ἡλικία του καὶ ἡ χρονολογία εἰσαγωγῆς. Ἀργότερα, τὸ 1960, προσετέθη στὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς ἓνα ἀκόμη πεδίο πληροφόρησης: ὁ τρόπος ἀπόκτησης.

Οἱ πληροφορίες, ὅμως, αὐτὲς εἶναι συχνὰ ἐλλιπεῖς, ἀσαφεῖς ἢ ἀνύπαρκτες. Στὸ πεδίο «ὄνομα καταθέτη» ἀναγράφεται, γιὰ παράδειγμα, ὁ τίτλος τοῦ καταθέτη, ὅπως «ἀδιδασκάλισσα, λαογράφος» ἢ «γραφεὺς τοῦ Ἀρχείου, λαογράφος» ἢ «φοιτητῆς φιλολογίας» κ.ἄ. Στὸ πεδίο «εἶδος ἀντικειμένου» ἀναφέρεται ἡ ὀνομασία του, συνήθως ἡ τοπικὴ, μίᾳ στοιχειώδους περιγραφῆς καὶ συχνὰ ἡ ὕλη. Ἐνίοτε σημειώνεται καὶ ὁ ἀριθμὸς χειρογράφου τῆς λαογραφικῆς ἀποστολῆς πού σχετίζεται μὲ τὸ ἀντικείμενο. Ὅταν πρόκειται γιὰ ἓνα σύνολο ἀντικειμένων, ὅπως παραδείγματος χάριν

* Ἀρχαιολόγος, ὑπεύθυνη τῆς ὀργάνωσης τῆς μουσειακῆς συλλογῆς, ἐπιστ. συνεργάτιδα τοῦ Κέντρου (ἐπὶ συμβάσει).

** Συντηρήτρια ἔργων τέχνης, ὑπεύθυνη συντήρησης, ἐπιστ. συνεργάτιδα τοῦ Κέντρου (ἐπὶ συμβάσει).

1. Ἡ ἐργασία ἔγινε μὲ τὴν ἐπίβλεψη τῆς Διευθύντριας τοῦ Κέντρου κ. Αἰκ. Πολυμέρου-Καμηλάκη τῆς ὁποίας ἡ οὐσιαστικὴ βοήθεια ὑπῆρξε πολύτιμη καὶ καθοριστικὴ, μὲ τίς ὑποδείξεις καὶ τὸ συμβουλευτικὸ χαρακτῆρα τῆς.

2. Διευθυντῆς τοῦ τότε «Λαογραφικοῦ Ἀρχείου» ἦταν ὁ μετέπειτα καθηγητῆς τῆς Λαογραφίας καὶ ἀκαδημαϊκὸς Γεώργιος Μέγας.

μιά φορεσιά που αποτελείται από 20 τεμάχια, όλα φέρουν τον ίδιο αύξοντα αριθμό και συνοδεύονται άπλως από γράμματα του αλφαβήτου (π.χ. 135α'-135στ'). Τέλος, μερικά αντικείμενα δεν είχαν ως σήμερα καταγραφεί.

Τό 1995, στο πλαίσιο φροντιστηριακού μαθήματος της Λαογραφίας του Τμήματος Φιλολογίας του Παν/μίου 'Αθηνών, με πρωτοβουλία της Διευθύντριας Αικατερίνης Πολυμέρου-Καμηλάκη, έγινε από φοιτητές προσπάθεια καταγραφής των αντικειμένων σε δελτία αρχειοθέτησης, με αντιγραφή των στοιχείων του βιβλίου εισαγωγής, και ταξινόμηση των δελτίων κατά ένότητες ανάλογα με τη χρήση των αντικειμένων.

Τό φθινόπωρο του 1996, ομάδα συντηρητών και μουσειολόγων με επικεφαλής την Διευθύντρια του Μουσείου 'Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης κ. 'Ελένη Ρωμαίου-Καρασταμάτη, επισκέφθηκε τη Συλλογή, κατέγραψε τὰ προβλήματα και πρότεινε την άμεση συντήρησή της.

Την άνοιξη του 1997, όταν οί συνθήκες τὸ επέτρεψαν, τριμελής ομάδα αποτελούμενη από την Λουίζα Καραπιδάκη, αρχαιολόγο, την Κλεοπάτρα Φατούρου, μουσειολόγο και την 'Ελένη Κίττα, συντηρήτρια, ανέλαβε την συστηματική ταξινόμηση, τεκμηρίωση και αξιοποίηση της συλλογής, ώστε να καταστεί δυνατή ή έκθεση και αποθήκευσή της στους νέους χώρους του κτιρίου της οδού 'Ηπίτου, με προδιαγραφές της σύγχρονης μουσειολογίας.

Τὰ αντικείμενα της συλλογής, περίπου 1000 τεμάχια, προέρχονται κυρίως από δωρεές, αγορές ή λαογραφικές αποστολές των έρευνητών του ΚΕΕΛ στην 'Ελλάδα και στην Κύπρο. Τὰ περισσότερα, αντικείμενα καθημερινής χρήσης αλλά και περίτεχνες φορεσιές, κοσμήματα, μουσικά όργανα κλπ., είναι σπάνια και όρισμένα μεγάλης πολιτιστικής αξίας. 'Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μία από τις λίγες λαογραφικές συλλογές στην 'Ελλάδα, που τὰ αντικείμενά τους δεν έχουν επιλεγεί για αισθητικούς και συναισθηματικούς λόγους, αλλά για καθαρά επιστημονικούς³.

'Η συγκέντρωση αντικειμένων δεν είναι ώστόσο αυτόσκοπος μιās συλλογής. 'Η διατήρηση, ή τεκμηρίωση και προβολή της είναι απαραίτητα συνακόλουθα για να εκπληρωθεί ό βασικός σκοπός, που είναι ή μελέτη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. 'Η αντίληψη των συλλογών-αποθηκών έχει πρό πολλού ξεπεραστεί⁴. 'Η έρευνα, ή έ-

3. Γεώργιος Σπυριδάκης, 'Οδηγία προς συλλογήν Λαογραφικής ύλης, 'Επετηρίς του Λαογραφικού 'Αρχείου, τόμ. ΙΓ'-ΙΔ' (1960-1961), 'Αθήναι 1962, σελ. 73-147. Βλ. γενικότερα: Πρακτικά Συνάντησης Λαογραφικών Μουσείων των χωρών της Εύρωπαϊκής Κοινότητας. 'Ο ρόλος των λαογραφικών μουσείων στα πλαίσια της 'Ενωμένης Εύρώπης ('Αθήνα, 1-5 'Οκτωβρίου 1992), 'Αθήνα 1994, (στο έξής: Πρακτικά μουσείων των χωρών της Εύρώπης).

4. Χριστόφορος Βαλλιάνος, Τὰ 'Εθνογραφικά μουσεία στην Εύρώπη. 'Η πολιτι-

νημέρωση, ή σωστή ταξινόμηση, ή δημοσίευση και βέβαια ή συντήρηση και διαφύλαξη πρέπει να είναι ο τελικός στόχος. 'Η αποθήκευση και ή έκθεση μιᾶς συλλογῆς πρέπει να εἶναι λειτουργική και με ἐπιστημονικές προδιαγραφές. 'Επίσης ή συλλογή πρέπει να συνοδεύεται ἀπὸ τεκμηριωτικό ὑλικό (φωτογραφικό ὑλικό, βιβλιογραφία, ἀντίστοιχα παραδείγματα, ταινίες, κασέττες ἤχου, χειρόγραφα, ὑλικό ἀπὸ ἐπιτόπιες ἔρευνες κ.ἄ.), ἔτσι ὥστε να εἶναι προσβάσιμη τόσο στὸ εὐρύ κοινό ὅσο και στοὺς ἐιδικούς ἐπιστήμονες.

"Ἐνα ἀπὸ τὰ κύρια προβλήματα τῆς συλλογῆς τοῦ ΚΕΕΛ ἦταν πάντα ὁ τόπος και ὁ τρόπος φύλαξής της. 'Η ἔλλειψη κατάλληλου ἀποθηκευτικοῦ, ἐκθεσιακοῦ χώρου, ἐργαστηρίου συντήρησης σὲ συνδυασμὸ με τὴν ἀπουσία συμβούλου-μουσιολόγου και συντηρητῆ, ὀδήγησαν ἀργὰ και σταδιακὰ στὴ φθορὰ τῶν ἀντικειμένων, ἀκόμα και στὴν ὀλοκληρωτικὴ καταστροφὴ ὀρισμένων, κυρίως τῶν ὀργανικῶν ὑλικῶν, πὸ εἶναι και πιὸ εὐαίσθητα στὸ χρόνο και στὶς περιβαλλοντικὲς συνθῆκες. 'Η συλλογή στὴν πραγματικὴ ἦταν παραμελημένη. Τὰ περισσότερα ἀντικείμενα ἦταν τοποθετημένα σ' ἕνα δωμάτιο κλειστὸ συνήθως, με γυάλινους τοίχους, συχνὰ χωρὶς τοὺς κωδικούς ἀριθμούς πὸ τὰ συνόδευαν και κατὰ συνέπεια χωρὶς τὴν ταυτότητά τους. 'Ο χώρος, χωρὶς κλιματισμὸ και ἔξαερισμὸ, ἐκτεθειμένος στὴν ὑγρασία τὸν χειμῶνα και στὴ ζέστη τὸ καλοκαίρι, ἦταν ἰδανικὸς γιὰ τὴν ἀνάπτυξη μικροοργανισμῶν και ἐντόμων⁵. Μόνον ἑπτὰ ξύλινες προθήκες (τέσσερις μεγάλες και τρεῖς μικρές) και μία μεταλλικὴ ντουλάπα παρεῖχαν μερικὴ προστασία σὲ ἕνα μέρος τῆς συλλογῆς, κυρίως στὶς παραδοσιακὲς φορεσιές, στὰ μουσικὰ ὄργανα, σὲ μερικὰ ὑφαν-

στικὴ τους σημασία, ή σημερινή κατάσταση, προτάσεις γιὰ ἀναδιάρθρωση, Πρακτικὰ Α' Συνάντησης Λαογραφικῶν Μουσείων τῶν χωρῶν τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης, ὁ.π., σ. 77-85. Robin Gzyhdof, Πρὸς μιὰ κοινὴ πολιτιστικὴ κληρονομία: ὁ ρόλος τῶν μουσείων σὲ μιὰν Ἐνωμένη Εὐρώπη, Πρακτικὰ Μουσείων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, σελ. 119-130, Λαογραφικὰ Μουσεία στὴν Ἑλλάδα: Μορφές - Εξέλιξη - Προοπτικές, Ἐπιστημονικὸ συμπόσιο (Ἀθήνα 1988), Ἀθήνα 1997, Conseil de l'Europe, Le Conseil de l'Europe et le patrimoine culturel, Strasbourg 1991, p. 31, D. Chevallier et I. Chiva, L' introuvable objet de la transmission, Savoir-faire et pouvoir transmettre, Actes des rencontres de Royaumont, Ministère de la Culture et de la Communication, Maison des Sciences de l'Homme, Paris, Conseil de l'Europe, σ. 1-11, du même, Des métiers qui disparaissent, Universalia, Paris 1991, σ. 313-316.

5. Πράγματι, μπαίνοντας γιὰ πρώτη φορὰ στὸν ἀποθηκευτικὸ χῶρο ἀντίκριζε κανεὶς ἕνα φυσικὸ χαλὴ σχηματισμένο ἀπὸ κουκούλια και ξυλοφάγα ἔντομα (κοινῶς σαράκι), τὰ ὁποῖα εἶχαν βρεῖ τροφή στὰ ὀργανικὰ ὑλικά τῆς συλλογῆς (παραδοσιακὰ ψωμιὰ και κουλουῦρες, ξύλινα λαογραφικὰ ἀντικείμενα, ψαθωτά, παραδοσιακὲς φορεσιές, ὑφαντὰ και κεντήματα) και ἀνενόητα συνέχιζαν τὴν ἀναπαραγωγὴ τους και κατὰ συνέπεια τὴν καταστροφικὴ τους δράση.

τά και στις διακοσμημένες κουλουῖρες. Ἡ κακή αὐτὴ κατάσταση τῶν ἀντικειμένων ἔκανε ἀναγκαία τὴν ἄμεση καὶ δραστικὴ ἐπέμβαση σὲ σωστικὰ μέτρα:

- Φωτογράφιση τοῦ χώρου καὶ τῆς μουσειακῆς συλλογῆς.
- Καθαρισμὸ τοῦ χώρου.
- Ἐπιφανειακὸ καθαρισμὸ τῶν ἀντικειμένων ἀπὸ σωματίδια σκόνης καὶ ἀκαθαρσιῶν.
- Καταμέτρηση τῶν ἀντικειμένων.
- Ταύτιση τῶν ἀντικειμένων.
- Περιγραφή τῆς ἀρχικῆς κατάστασης.
- Ταξινομήση τῶν ἀντικειμένων καθ' ὕλην.
- Προσωρινὴ ἐπέμβαση μὲ ἀντισκωριακὲς ταμπλέτες γιὰ τὴν ἐπιβράδυνση τῆς καταστροφικῆς δράσης τῶν ἐντόμων.
- Μεταφορὰ τῆς συλλογῆς (ἐκτὸς τῶν μουσικῶν ὀργάνων) στὸ νέο κτίριο τοῦ Κέντρου Λαογραφίας στὴν ὁδὸ Ἡπίτου 3, γιὰ τὴ διεξαγωγὴ ἀπεντόμωσης⁶ μὲ ἄζωτο (N¹).

Οἱ ἐργασίες καταγραφῆς τῆς μουσειακῆς συλλογῆς συμπληρώθηκαν μὲ τὴ σύνταξη καταλόγων, δελτίων, εὑρετηρίων καὶ ὑποκαταλόγων γιὰ τὴν καλύτερη καὶ ἀμεσότερη πρόσβαση στὰ ἀντικείμενα τῆς συλλογῆς ὅπως:

- Εὑρετήριο μὲ τὴν ἀκριβῆ θέση τοῦ κάθε ἀντικειμένου, τόσο στὸ χῶρο τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, ὅσο καὶ στὴν ἀποθήκη τῆς ὁδοῦ Ἀρεοπαγίτου⁷.
- Εὑρετήριο μὲ τὰ ἀντικείμενα πού δὲν εἶχαν ἀριθμηθεῖ οὔτε καταγραφεῖ ποτέ.
- Σύνταξη εὑρετηρίου μὲ τοπικὲς ὀνομασίες:

Παράδειγμα:

ΠΟΔΙΑ (ΠΟΔΕΑ)

Ἄττικὴ: *καλτσουσκούτι*

Μεσόγεια: *μισοποδιά, «ποδὲ με κλίντε»*

Ἠπειρος: *ξωτραχηλιά, ποδιά*

Πωγωνί: *σαγιοκοποδιά*

Θεσσαλία: *τσόχνη*

(**Καραγκούνηδες**) *πεστιμάλι («πεστιμάλ'»), χρυσὴ ποδιά*

6. Τὰ μουσικὰ ὄργανα συντηροῦνται ἤδη μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια τοῦ Μουσείου Λαϊκῶν Ὀργάνων ἀπὸ τὴν εἰδικὴ συντηρήτρια κ. Ἐλίζα Πολυχρονιάδου. Συντηροῦνται ἐπίσης τὰ ὑφασμάτινα ἀντικείμενα ἀπὸ τὴν εἰδικὴ συντηρήτρια ὑφάσματος κ. Καλλιόπη Καβάσιλα.

7. Ὅρισμένα ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς συλλογῆς ἔχουν καταστραφεῖ ἀνεπανόρθωτα. Στὸ βιβλίον εἰσαγωγῆς ὑπάρχει ἐπίσης ἡ σημείωση ὅτι μερικὰ χάθηκαν καὶ «ἐφθάρησαν» τὴν περίοδο τοῦ πολέμου ἢ τῆς κατοχῆς.

Θράκη πισίονκα, μισάλα

Ἄνατολική ποδιά, ποδὲ μπάροδε, ποδὲ νουσερίσε, πόδε, πελούζι, μπρουσένια, μπροστοποδιά

Ἔβρος μεσάλες

(Σαρακατσάνοι (Θράκης) ροῦχο, παραούλα νυφική)

Σουφλί θυμιατή, χαλένια

Ἴονια νησιά Κέρκυρα βελένια

Κρήτη μπροστέλα, μπροτσέλα, μπροστοποδιά, μαντήλα

Μακεδονία κίσταλα

(Βλάχοι) βλασιώτικη

(Ἀνατολική)

Σέρρες σκουτὶ

(Κεντρική)

Νάουσα πρέγατοσ'

(Δυτική) Φλώρινα φούτα, Κοζάνη φίρτα, λαζαρίνικη, μαΐσια

Πελοπόννησος μπροστέλα, πόδε, κρητική

Κορινθία κολονάτη

Πόντος φούτα

Στερεὰ Ἑλλάδα ξωτραχηλιά, ποδιά

Φθιώτιδα ρούχινη

Ἄταλάντη ρουχένια

Εὔβοια φέλπινη

Σύνταξη εὔρετηρίου μετὶς τεχνικὲς κατασκευῆς τῶν ἀντικειμένων τῆς συλλογῆς.

Παράδειγμα: **ΤΕΧΝΙΚΗ - ΥΦΑΝΤΟ**: ἀπολυτό, δεξιμάτο, δίμιτο, διπλὸ πανί, κιλίμα, κλωστά, κουβαριαστά, κουσκουσελίδικο, μασουρωτά, μονὸ πανί, ξεφραδιαστά, «τὰ πολύτιμα», ρασές, σανιδωτά, σπαθωτά, στρεπτά, συρτά, τριοπατήτηρο, χυτά, «ύφαντὰ μετὶς θηλιές» κ.λπ.

Παράδειγμα ὑποκατηγορίας στὸ λῆμμα:

ΤΕΧΝΙΚΗ - ΥΦΑΝΤΟ - μετὶς θηλιές:

βεργωτὰ / περαστὰ μετὶς τῆ βέργα (Δυτικὴ Μακεδονία).

θηλωτὰ (Χαλκιδική).

κουσκουσελίδικα (Κρήτη).

ναρθήκια (Βυζαντινά).

σκουλωτὰ (Θράκη).

φλοκωτὰ / φλοκιστὰ (Μακεδονία, Ρουμλούκι) κ.ἄ.

Εὔρετήριο ὑφαντῶν ἀνάλογα μετὶς τὸ διάκοσμο (χρῶμα καὶ σχέδιο):

ΥΦΑΝΤΟ - ΔΙΑΚΟΣΜΟΣ

Λουριαστά, λουρωτά, άραδωτά, λουράτα, ταρακλιά, χτενωτά, γεράνια, καμπωτά, κλουβωτά, καφασούδια, ψηφωτά, κουταλίδικα, δεξιμάτα, σκεμπελίδικα, ούγιαστά, κενάρια, τσοσμέδες, γκιολίδικα, άνταμωτά, νταβανωτά, σαντρατσωτά, μαρμαροδίμιτο, βυζαντινά, ξοπλιαστό, ξεβλαντι κλπ.

— Συγκέντρωση πληροφοριών για τὰ άντικείμενα από τὰ χειρόγραφα του ΚΕΕΛ. Ἡ άναζήτηση αὐτή, ἡ ὁποία τεκμηριώνει τὴ σχέση τῶν άντικειμένων με τὶς τεχνικές τους, τὸν τρόπο κατασκευῆς τους, τὴ χρήση τους, καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα με τὰ ὁποία συνδέονται, εἶναι ἰδιαίτερα χρήσιμη για τὴν ἀξιοποίηση του ἔθνογραφικοῦ ὕλικου.

— Βιβλιογραφικὴ ἔρευνα για τὴν τεκμηρίωση τῶν άντικειμένων τῆς συλλογῆς.

Στὴν ἀρχὴ ἔγινε ἡ ἐπιλογὴ ἐνδεικτικῆς βιβλιογραφίας κατὰ κατηγορία, ἀνὰ τεχνικὴ κ.λπ. καὶ ἀργότερα ἀρχισε ἡ συστηματικὴ ἔρευνα κατὰ μουσειακὸ εἶδος⁸.

— Δημιουργία μιᾶς στοιχειώδους μουσειολογικῆς βιβλιοθήκης⁹.

— Συστηματικὴ ἀκόμη ἔρευνα ἔγινε για τὴν ἀντιμετώπιση τῆς συντήρησης τῶν άντικειμένων καὶ ἰδιαίτερα ὅσον ἀφορᾷ στὶς προβληματικὲς περιπτώσεις προχωρημένης φθορᾶς καὶ ἀποσύνθεσης τῆς συλλογῆς (ἀβγά, ψωμιά, ὀρισμένα ὑφάσματα καὶ ὑφαντά).

— Εὐρετήριο με τὰ άντικείμενα ποὺ χρειάζονται ἀέρια ἀπεντόμωση.

— Ἐρευνα στὴν ἐλληνικὴ καὶ ξένη βιβλιογραφία για τὴ συντήρηση.

— Κατάλογος βιβλίων ποὺ ἀφοροῦν στὴ συντήρηση, για τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς βιβλιοθήκης του ΚΕΕΛ.

— Ἐγινε ἐπίσης μελέτη καὶ καταγραφή τῶν ἰδανικῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν¹⁰

8. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Βιβλιοθήκη του Κέντρου κατὰ τὴν βιβλιογραφικὴ μας ἀναζήτηση οὐσιαστικὴ ὑπῆρξε ἡ πρόθυμη βοήθεια του ἔρευνητῆ του Κέντρου κ. Παναγιώτη Καμηλάκη.

9. Σ τ Α. Παπαδόπουλος - Μ. Εὐθυμίου, Ἡ βιβλιοθήκη του ἔθνογραφικοῦ μουσείου, Ἐθνογραφικά 1, Ναύπλιο 1978, σελ. 175-180.

10. Ράνια Τσιτσιλώνη, Ἀποθήκευση καὶ ἐκθεση ξύλινων άντικειμένων. Περιβαλλοντικὲς συνθήκες, τρόποι καὶ ὕλικά, Πρακτικὰ Ἐκπαιδευτικοῦ Σεμιναρίου Συντήρησης Λαογραφικῶν Ἀντικειμένων (Ἀθήνα 7-10 Νοεμβρίου 1988), Ἀθήνα 1991, (στο ἐξῆς: Πρακτικὰ Συντήρησης), σελ. 49-52, Μαρίνα Λυκιαρδοπούλου, Προληπτικὴ συντήρηση στὰ μουσεῖα: ἔλεγχος του περιβάλλοντος, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὁ.π., σελ. 43-45, Νίκος Μίνωας, Φορητὰ ἔργα ζωγραφικῆς: διατήρηση καὶ προστασία, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὁ.π., σελ. 19-20, Στέργιος Στασινόπουλος, Δομὴ καὶ συμπεριφορὰ του ξύλου, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὁ.π., σελ. 31-34, Ἰωάννα Κωνσταντίνου, Συντήρηση χαρτιοῦ ἢ σωστὴ προστασία τῶν χάρτινων ἐκθεμάτων, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὁ.π., σελ. 63, Γεωργιάννα Μωραΐτου, Συντήρηση λαογραφικῶν κεραμεικῶν, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὁ.π., σελ. 71-73, Καλλιόπη Καβάσιλα, Εἰσαγω-

διατήρησης τῶν ἀρχαιακῶν καὶ μουσειακῶν ὑλικῶν τοῦ ΚΕΕΛ, πού θά στεγάσει τὸ κτίριο τοῦ Κέντρου Λαογραφίας στὴν ὁδὸ Ἡπίτου 3, ὅπου σὲ συνεργασία μὲ τὸν ἀρχιτέκτονα-μελετητὴ θά διαμορφωθοῦν εἰδικοί χώροι, πού θά πληροῦν τὶς προϋποθέσεις αὐτές.

Παράλληλα μὲ τὶς πρῶτες ἐπεμβάσεις διάσωσης τῆς συλλογῆς ἄρχισε ἡ τεκμηρίωσή της καὶ ὀλοκληρώθηκε ἡ θεματικὴ ταξινόμησή της σὲ τρεῖς κύριες κατηγορίες¹¹. Οἱ ἐνότητες πού περιλαμβάνονται εἶναι οἱ ἑξῆς:

A. ΥΛΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Οἱ τεχνικὲς παραγωγῆς

Οἱ τεχνικὲς μεταποίησης

Οἱ τεχνικὲς κατανομῆς

Χρήση

B. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Λατρεία

Ἐπικοινωνία

Κοινωνικὴ ὀργάνωση

Γ. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Μουσικὴ

Τραγούδια, παροιμίες, παραμῦθια κ.ἄ.

Σύμφωνα μὲ αὐτὲς τὶς κατηγορίες καὶ τὶς ὑποδιαίρεσεις τοὺς δημιουργήθηκε ἓνα δέντρο πληροφοριῶν καὶ ἐγινε σχεδιασμός βάσης δεδομένων στὸν Η/Υ γιὰ τὴν ψηφιακὴ ἀρχειοθέτηση τῆς συλλογῆς. Παράλληλα ἐγιναν καὶ ἄλλα ἐπιμέρους «δέντρα πληροφοριῶν» γιὰ τὴν καλύτερη λειτουργία τοῦ προγράμματος, ὅπως γιὰ τὶς ὕλες

γὴ στὴ συντήρηση τοῦ ὑφάσματος, Πρακτικὰ Συντήρησης, ὁ.π., σελ. 75-78, ICOM, Προληπτικὴ συντήρηση στὰ μουσεῖα, ἔλεγχος τοῦ φωτισμοῦ, ἔλεγχος τοῦ κλιματισμοῦ, Ἀθήνα 1995, σελ. 16-37, Β α σ ι λ ι κ ῆ Χ α τ ζ η γ ε ω ρ γ ί ο υ, Ὁδηγὸς Προληπτικῆς Συντήρησης Φωτογραφικῶν Ἀρχείων καὶ Συλλογῶν, Ἀθήνα 1995, Γ. Ἀ λ ε ξ ί ο υ - Μ. Λ υ κ ι α ρ δ ο π ο ὄ λ ο υ, Ἡ προστασία τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς. Περιβαλλοντικὲς παράμετροι καὶ συντήρηση, Πρακτικὰ Α' Συνάντησης Μουσειολογίας (Ἀθήνα, 29-31 Ὀκτωβρίου 1984), Ἀθήνα 1987, σελ. 158-168.

11. Σ τ. Π α π α δ ὀ π ο ὄ λ ο υ, Ὁργάνωση καὶ λειτουργία ἐνὸς σύγχρονου ἐθνογραφικοῦ μουσείου, Ἐθνογραφικά 1, Ναύπλιο 1978, σελ. 138-158, Ἐ λ. Ρ ω μ α ί ο υ - Κ α ρ α σ τ α μ ᾶ τ η. Συγκρότηση καὶ ὀργάνωση τῆς Λαογραφικῆς συλλογῆς, Λαογραφικά μουσεῖα καὶ συλλογές. Ὁργάνωση-Λειτουργία, Ἀθήνα 1985, σ. 29-34, Γ ι ὠ ρ γ ο ς Σ π έ η ς, Παραδοσιακὲς τέχνες καὶ ἐπαγγέλματα, Ἀθήνα 1995, Σ τ έ φ. Ἡ μ ε λ λ ο ς - Α ἰ κ. Π ο λ υ μ έ ρ ο υ - Κ α μ η λ ᾶ κ η, Παραδοσιακὸς ὑλικὸς βίος τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ (Ἐρωτηματολόγιο), ἔκδ. Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἀρ. 13, Ἀθήνα 1983, Γ. Ο ἰ κ ο ν ο μ ᾶ κ η - Π α π α δ ο π ο ὄ λ ο υ, Καταγραφή Ἐθνογραφικῶν Συλλογῶν τοῦ ΠΑΙ, Ἐθνογραφικά 1, Ναύπλιο 1978, σελ. 169-174.

των αντικειμένων, τις πολιτισμικές ενότητες, τη διοικητική διαίρεση τής Ελλάδος και τής Κύπρου. Παράδειγμα, στη βάση δεδομένων για τις ύλες¹²:

Α'. Όργανικές ύλες:

1. Φυτικής προέλευσης: Ξύλο, ύφασμα (βαμβάκι, λινάρι, καννάβι, σπάρτο), καλάμι, ψαθί, χαρτί.

2. Ζωικής προέλευσης: Κερί, δέρμα, ύστρακο, κόκκαλο, κέρατο, ύφασμα (μαλλί, μετάξι).

Β' Ανόργανες ύλες:

Μέταλλο, πέτρα, κεραμικό, γυαλί, γύψος.

Τέλος με βάση την έρευνα, τις καταγραφές, τις ταξινομήσεις και τις βάσεις δεδομένων σχεδιάστηκε από τους ειδικούς προγραμματιστές¹³ ένα δελτίο, σύμφωνα με το οποίο γίνεται τώρα ή ψηφιακή αρχειοθέτηση των αντικειμένων τής συλλογής. Το δελτίο αυτό περιλαμβάνει τὰ εξής πεδία:

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ

Γενικές πληροφορίες

— Κωδικός δελτίου

(άφορᾶ μόνον τὸν Η/Υ).

— Είδος - χαρακτηρισμός αντικειμένου

Αυτό το πεδίο συνδέεται με το δέντρο πληροφοριῶν πού περιέχει τὴ γενικὴ κατηγορία, τὴν κατηγορία, τὴν εἰδικὴν κατηγορία, τὴν ὑποκατηγορία, τὸ εἶδος καὶ τὴν

12. Καλλιόπη Καβάσιλα, Διατήρηση - Συντήρηση ὑφασμάτων, Πρακτικά Ἐκπαιδευτικοῦ Σεμιναρίου Λαογραφικὰ μουσεῖα καὶ συλλογές. Ὀργάνωση - Λειτουργία, (Ἀθήνα 7-10 Μαΐου 1985), Ἀθήνα 1988, σελ. 37-40 (στὸ ἐξῆς Πρακτικά Λαογραφικὰ Μουσεῖα...), Ράνια Τσιτσιλώνη, Προστασία - Διατήρηση - Συντήρηση τοῦ ξύλου, τῆς ἰδίας. Προστασία καὶ συντήρηση τοῦ μετάλλου, σελ. 41-46, Κων. Ἀσημένιος, Προβλήματα καὶ συντήρηση τοῦ ὄργανικοῦ ὕλικου — ἰδιαιτέρως τοῦ δέρματος, Πρακτικά Ἐκπαιδευτικοῦ Σεμιναρίου Συντήρησης Λαογραφικῶν Ἀντικειμένων (Ἀθήνα 7-10 Νοεμβρίου 1988), Ἀθήνα 1991, σελ. 59, Ἰ. Δημοπούλου - Γ. Ἡλιοπούλου, Ἀνόργανη Χημεία, Ἀθήνα 1986, σελ. 6-10, Ἐλ. Ἰωακείμογλου, Τὰ ὄργανικὰ ὕλικα στὴν τέχνη καὶ τὴν ἀρχαιολογία, Ἀθήνα 1993, σελ. 85, 90, 123. Ἰωάννης Σμιρλιῆς, Πληροφορικὰ Συστήματα Ἐθνολογικῶν Μουσείων, Βῶροι 1989.

13. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν πολύτιμη καὶ πολύπλευρη βοήθειά τους στὸν σχεδιασμὸ τῆς βάσης δεδομένων τοὺς προγραμματιστὲς τῆς Ἑταιρίας Systema Τάσο Χαρίση καὶ Μανόλη Γκοιμίση.

όνομασία τοῦ ἀντικειμένου. Δὲν ὑπάρχει ἡ δυνατότητα ἐλεύθερου κειμένου ἀλλὰ ἡ δυνατότητα προσθήκης νέων κόμβων¹⁴.

— Τοπικὴ ὀνομασία

Συνήθως στὰ ἀρχεῖα τοῦ ΚΕΕΛ (βιβλίου εἰσαγωγῆς καὶ χειρόγραφα) τὰ ἀντικείμενα ἔχουν καταγραφεῖ μόνον μὲ τὴν τοπικὴ τους ὀνομασία. Τὸ πεδίο αὐτὸ δίνει τὴ δυνατότητα γραφῆς περισσότερων ἀπὸ μία τοπικῶν ὀνομασιῶν.

— Ἀριθμὸς Βιβλίου Εἰσαγωγῆς

Ὁ ἀριθμὸς εἰσαγωγῆς γράφεται πάνω σὲ κάθε ἀντικείμενο. Τὰ ἀντικείμενα καταχωρήθηκαν μὲ τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ βιβλίου εἰσαγωγῆς. Στὴν περίπτωση ποὺ δύο ἀντικείμενα ἔφεραν τὸν ἴδιο αὐξοῦντα ἀριθμὸ, στὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο δόθηκε νέος ἀριθμὸς. Τὸ ἴδιο καὶ στὴν περίπτωση ποὺ ἓνα σύνολο ἀντικειμένων ἔφερε ἓναν μόνον ἀριθμὸ εἰσαγωγῆς, ὅπως στὶς φορεσιές.

— Παλαιὸς ἀριθμὸς

Σὲ ὀρισμένα ἀντικείμενα ὑπάρχουν παλαιότεροι ἀριθμοί, ὅπως στὴν περίπτωση ποὺ φέρουν τὸν ἴδιο Α/Α, ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ ἄλλες συλλογές ἢ ἐπειδὴ ὑπάρχει διπλὴ ἀρίθμηση ἐκ παραδρομῆς.

— Ἐθνολογικὴ ὁμάδα

Οἱ πολιτιστικὲς ἐνότητες ἔχουν ὀριστεῖ σὲ συνεργασία μὲ ἐρευνητὲς¹⁵ τοῦ Κέντρου καὶ εἶναι ἴδιες μὲ αὐτὲς τῶν ἄλλων βάσεων δεδομένων του.

— Αὐθεντικότητα

Γνήσιο, ἀντίγραφο, ὁμοίωμα, μικρογραφία, μακέττα κ.ἄ.

— Περιγραφή¹⁶

Τὸ κείμενο εἶναι ἐλεύθερο. Ὁ τρόπος περιγραφῆς εἶναι σύντομος, λεπτομερῆς,

14. Παράδειγμα: Γενικὴ κατηγορία: Ὑλικὸς βίος, Κατηγορία: Γεωργία, Εἰδικὴ Κατηγορία: Ἀμπελοργία, Ὑποκατηγορία: Κλάδεμα, Εἶδος: Ἐργαλεῖο, Ὀνομασία: Κλαδευτήρι.

15. Πολύτιμη, γὰρ τὴ σύνταξη αὐτοῦ τοῦ καταλόγου, ὑπῆρξε ἡ βοήθεια ὄλων τῶν ἐρευνητῶν τοῦ ΚΕΕΛ.

16. *Système Descriptif des Objets Domestiques Français*, Musée national des arts et traditions populaires, Centre d'ethnologie française, éditions des Musées Nationaux, Paris 1977, *Typologies du vêtement et du couvre-chef. Matières, morphologie, décor. Aspects culturels*, Editions des Musées Nationaux, Paris 1988, Nicole de Reynies, *Le mobilier domestique, vocabulaire typologique, principes d'analyse scientifique*, Paris 1967.

ἀκριβής, με συγκεκριμένη σειρά και με αποφυγή επανάληψης τῶν στοιχείων πού ἀναφέρονται σὲ ἄλλο πεδίο, ὅπως τὸ χρῶμα, τὸ μέγεθος κλπ¹⁷.

Κ α τ α σ κ ε υ ῆ

— Τόπος

Τὸ πεδίο αὐτὸ συνδέεται με τὴ βάση δεδομένων τοῦ γεωγραφικοῦ χάρτη. Οἱ πληροφορίες προέρχονται ἀπὸ τὰ χειρόγραφα, εἴτε ἀπὸ τὸ βιβλίο εἰσαγωγῆς, εἴτε ἀπὸ διάφορες δημοσιεύσεις.

— Χρόνος

— Διαστάσεις ("Υψος, μῆκος, πλάτος)

— Βάρος

— Τεχνικὴ

— Τεχνίτης

— Ὑλὴ

Χ ρ ῆ σ η

— Τόπος

— Χρόνος

— Λειτουργία

— Νέα χρῆση

Σημειώνονται οἱ πολλαπλὲς χρήσεις τοῦ ἀντικειμένου, καθὼς και οἱ ἐπάλληλες χρήσεις του [Παράδειγμα: ἡ τσαμπουσιά, Α/Α 785, εἶναι μουσικὸ ὄργανο ἀλλὰ συγχρόνως δοχεῖο μεταφορᾶς καὶ μέτρησης].

Ἐ π ό κ τ η σ η

— Τόπος

— Χρόνος

— Τρόπος ἀπόκτησης

Τὰ ἀντικείμενα προέρχονται ἀπὸ δωρεὰ ἢ ἀγορὰ καὶ σπάνια ἀπὸ παρακαταθήκη.

— Δωρητῆς ἢ πωλητῆς

Παράλληλα μπορεῖ νὰ προστεθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ μεσολαβητῆ γιὰ τὴν ἀγορὰ ἢ τὴν δωρεὰ, πού συνήθως πρόκειται γιὰ τὸν ἐρευνητῆ.

— Ἀξία / Ἀριθμὸς παραστατικοῦ

17. L'Art Populaire à travers quelques ouvrages, Société des Amis de la Bibliothèque Forney, Paris 1980, 59pp. (Catalogue d'ouvrages traitant de l'art populaire par pays, réalisé par la société des amis de la bibliothèque Forney et la société d'encouragement aux métiers d'art).

Έρευνα

— Έρευνήτης / Χρόνος έρευνας / Είδος έρευνας

Συνήθως τὰ αντικείμενα προέρχονται από αποστολές τῶν έρευνητῶν τοῦ Κέντρου καί εἶναι γνωστός ὁ χρόνος τῆς έρευνας καί τὸ εἶδος.

— Συλλέκτης

— Πληροφοριοδότης

Στὰ χειρόγραφα ἀναφέρεται συχνά τὸ ὄνομα τοῦ πληροφοριοδότη καί ἡ ιδιότητά του, π.χ. ὁ τάδε... παπὰς τοῦ χωριοῦ... τὸ έτος... ἡλικία...

— Συντάκτης

— Χρόνος σύνταξης

Τεχνικό δελτίο

— **Φωτογραφία**

Ἡ βάση δεδομένων τῆς μουσειακῆς συλλογῆς θὰ εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν ψηφιακὴ ἀρχειοθέτηση τοῦ φωτογραφικοῦ ἀρχείου¹⁸. Ἐνα ἀντικείμενο δὲν θὰ συνοδεύεται μόνον ἀπὸ τὶς φωτογραφίες του (διάφορες ὄψεις, λεπτομέρειες κ.λπ.), ἀλλὰ ἀπὸ ἀπεικονίσεις ἐθίμων, τελετουργιῶν καθὼς καί τοῦ τρόπου χρήσης του.

— Θῆκες ἡχου, ταινίας, video, σχεδίου, διαφανειῶν, ἀρνητικῶν.

Ἀναλυτικὰ στοιχεῖα στὴ βάση δεδομένων τοῦ φωτογραφικοῦ ἀρχείου.

Φάκελοι

— **Φάκελος συντήρησης**

Παραπομπὴ σὲ ἀντίστοιχο ἀναλυτικὸ δελτίο συντήρησης.

— **Τεχνικός φάκελος**

Ἀφορᾷ τὰ ὀπτικοακουστικὰ μέσα πού συνοδεύουν τὴν ἀρχειοθέτηση.

Θέση

— **Τοποθεσία**

Δηλώνεται ἡ ἀκριβῆς θέση τοῦ ἀντικειμένου, ἐκθεσιακὸς χώρος (αἴθουσα, προθήκη), ἀποθήκη (ἐρμάριο), ἐργαστήριο συντήρησης.

Υπόλοιπα

— Παρατηρήσεις

— Ἐκθέσεις

— **Βιβλιογραφία**

18. Μετὰ τὴν πρώτη ταξινόμηση τῶν ἀντικειμένων ἡ δημιουργία ἑνὸς ὀργανωμένου φωτογραφικοῦ ἀρχείου ἄρχισε νὰ γίνεται ἀπαραίτητη καί τὸ ἕνα μέλος τῆς τριμελοῦς ὁμάδας (ἡ μουσειολόγος Κλεοπάτρα Φατούρου) ἀσχολήθηκε συστηματικὰ μὲ τὴ δημιουργία του.

Τὰ δελτία αυτά, θὰ ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὶς ὑπόλοιπες βάσεις δεδομένων τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, μὲ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὸν ὕλικό βίο, τὰ παραμῦθια, τὴ μουσικὴ καὶ τὰ τραγούδια, τὰ χειρόγραφα, τὰ αἰνίγματα, τὸ φωτογραφικὸ ἀρχεῖο, τὴ βιβλιοθήκη, τὴν εἰκόνα (video), τὸν ἦχο κ.ἄ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀξιοποιεῖται τὸ ἀρχαϊκὸ ὕλικὸ τοῦ ΚΕΕΛ, οἱ πληροφορίες κάθε δελτίου πολλαπλασιάζονται καὶ τὸ ἀντικείμενο ἀποκτᾶ τὴ μέγιστη σημασία του καὶ τὴν ἀξία του στὸ χῶρο τῆς ἔρευνας.

Μὲ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς διαδικασίας τῆς ψηφιακῆς ἀρχειοθέτησης τῆς συλλογῆς, μέσα ἀπὸ ἔρευνα, τεκμηρίωση καὶ ἐθνολογικὴ μεθοδολογία¹⁹, ἡ πολύμορφη καὶ ἰδιότυπη αὐτὴ μουσειακὴ συλλογὴ ἀξιοποιεῖται καὶ θὰ ἀποτελέσει μίαν ἐκθεση-παράρτημα τοῦ Κέντρου, ἕνα ζωντανὸ πόλο ἑλξης στὴν ἐρευνητικὴ ἐργασία του.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν προγραμματισμένων ἐργασιῶν, τόσο τὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα, ὅσο καὶ οἱ περιοδικὲς ἐκθέσεις θὰ μποροῦν νὰ γίνουν πραγματικότητα.

Ὁ βασικὸς στόχος εἶναι ἡ ὀλοκλήρωση τῆς τεκμηρίωσης τῶν ἀντικειμένων, ὁ ἐμπλουτισμὸς τῆς συλλογῆς μὲ ἄλλα ἀντικείμενα ἢ ἄλλο ὕλικὸ τεκμηρίωσης, ἡ σωστὴ ἐκθεση στὸ νέο χῶρο τοῦ Κέντρου καὶ ἡ ἐκδοση ἐνὸς ἀναλυτικοῦ ἐπιστημονικοῦ καταλόγου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ γίνῃ ἐμφανῆς ἡ συμβολὴ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καὶ στὴ διάσωση ἐθνογραφικῶν ἀντικειμένων τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ.

19. Ἐγχειρίδιο γιὰ τὴν τεκμηρίωση τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν 1998, (ἸΑθῆνα 1998), ἐκδ. Ἑλληνικοῦ τμήματος Διεθνoῦς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM) σελ. 1-39.

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΦΑΤΟΥΡΟΥ*

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ

Κατά τή διάρκεια τῶν 80 χρόνων λειτουργίας τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἔχει συγκεντρωθεῖ πλούσιο φωτογραφικό ὕλικό ἀπό τίς ἐπιστολές τῶν ἐρευνητῶν σέ ὅλα τά μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τό ὕλικό αὐτό περιλαμβάνει κυρίως φωτογραφίες, ταχυδρομικά δελτάρια (cartes-postales) ἀλλά καί ἀρνητικά καί διαφάνειες. Ἡ ἀξία τοῦ ὀπτικοῦ ὕλικοῦ τοῦ Κέντρου εἶναι τεράστια, ἰδιαίτερα τοῦ φωτογραφικοῦ. Ἡ δημιουργία φωτογραφικοῦ ἀρχείου ἀποσκοπεῖ στή διαφύλαξη τοῦ πολύτιμου αὐτοῦ ὕλικοῦ καί παράλληλα στήν ἀξιοποίησή του ὡς πηγῆς πληροφοριῶν γιά τή μελέτη θεμάτων τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.

Κατά τά ἰσχύοντα στό ΚΕΕΛ οἱ φωτογραφίες καί οἱ cartes-postales προσκολλῶνται στά χειρόγραφα τῶν ἐρευνητῶν, ὅπου χρησιμοποιοῦνται ὡς ὀπτικό συμπλήρωμα τῶν γραφομένων τοῦ ἐρευνητῆ-καταθέτη. Μέ τόν τρόπο αὐτό ὅμως καθίσταται ἀνέφικτη ἡ πολλαπλή μελέτη τοῦ ὕλικοῦ καί ἡ λειτουργία του ὡς βασικοῦ μέσου καταγραφῆς τοῦ ὕλικοῦ καί κοινωνικοῦ βίου. Παράλληλα, οἱ φωτογραφίες καί οἱ cartes-postales ὑφίστανται καθημερινῶς φθορά ἀπό τίς περιβαλλοντικές παραμέτρους. Κινδυνεύουν δέ, νά ἀποκολληθοῦν κατά τή χρήση τῶν χειρογράφων, γεγονός πού συχνά ἔχει ὀδηγήσει στήν καταστροφή, ἀκόμα καί ἀπώλεια πολύτιμου καί ἐνδεχομένως ἀναντικατάστατου φωτογραφικοῦ ὕλικοῦ. Ἐπιπλέον, λόγω τῆς ἔλλειψης ὀργανωμένης φωτοθήκης, οἱ ἐρευνητές ἀπέφευγαν νά καταθέσουν τά ἀρνητικά τῶν φωτογραφιῶν πού ὑπάρχουν στά χειρόγραφέ τους, μέ συνέπεια νά εἶναι ἀδύνατη ἡ ἀναπαραγωγή τοῦ φωτογραφικοῦ ὕλικοῦ καί ἡ εὐρύτερη χρήση του (σέ δημοσιεύσεις, διαλέξεις, κλπ.).

Ἐξάλλου, τά λίγα ἀρνητικά, καθὼς καί οἱ διαφάνειες πού ἔχουν κατατεθεῖ κατά

* Ἱστορικός Τέχνης - Μουσειολόγος, ἐπιστημ. συνεργάτρια τοῦ Κ.Ε.Ε.Λ. (ἐπί συμβάσει).

καιρούς, καθώς δὲν φυλάσσονται μὲ σωστὲς συνθήκες θερμοκρασίας καὶ ὑγρασίας, κινδυνεύουν ἐξ ἴσου ἀπὸ φθορὰ ἢ καὶ ὀλική καταστροφή.

Προκειμένου νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ σωστότερη ἀξιοποίηση τοῦ πλούσιου φωτογραφικοῦ ὑλικοῦ τοῦ ΚΕΕΛ κρίθηκε ἀπαραίτητη ἀπὸ τὴ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου ἡ ἐκπόνηση συστήματος καταγραφῆς καὶ ἀρχειοθέτησης ὄλου τοῦ ὑλικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ σχεδιασμός τοῦ χώρου καὶ τοῦ ἐξοπλισμοῦ ποὺ θὰ φιλοξενεῖ τὸ Φωτογραφικὸ Ἀρχεῖο. Τὸ πρῶτο στάδιο αὐτοῦ τοῦ ἔργου περιλαμβάνει τὴν καταμέτρηση καὶ καταλογγράφηση ὄλων τῶν φωτογραφιῶν, cartes-postales, ἀρνητικῶν καὶ διαφανειῶν, καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν ταξινομήσή τους σὲ κατηγορίες βάσει τοῦ θέματος καὶ τοῦ τόπου προέλευσής τους. Ἐτσι, μιὰ φωτογραφία ποδιᾶς ἀπὸ τὴν Καρωτὴ Διδυμοτείχου ταξινομεῖται στὴν κατηγορία Ἐνδυμασία - Θώρακη. Τὰ στοιχεῖα ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν καταγραφή αὐτὴ καταχωροῦνται σὲ Η/Υ, σὲ μιὰ βάση δεδομένων ποὺ ἔχει δημιουργηθεῖ εἰδικὰ γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ Φωτογραφικοῦ Ἀρχείου (βλ. Πίνακα, σ. 000). Κάθε φωτογραφία ἀποκτᾷ ἕναν ἀριθμὸ μητρώου, ἐνῶ τὸν ἴδιο ἀριθμὸ ἔχει καὶ τὸ ἀρνητικὸ καθὼς καὶ ἡ διαφάνειά της, ἂν ὑπάρχει, μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ Α καὶ Δ ἀντίστοιχα μπροστὰ ἀπὸ τὸ νούμερο. Μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς σαρωτῆ (scanner) δημιουργοῦνται ἀντίγραφα τῶν φωτογραφιῶν καὶ τῶν cartes-postales, τὰ ὁποῖα καταχωροῦνται στὴ βάση δεδομένων σὲ ὀπτικούς δίσκους, ἐνῶ τὰ πρωτότυπα φυλάσσονται. Ἄλλα στοιχεῖα ποὺ περιλαμβάνει ἡ καρτέλα κάθε φωτογραφίας στὸν Η/Υ εἶναι οἱ διαστάσεις της, ὁ τόπος προέλευσής της, ὁ καταθέτης ἢ / καὶ συλλογέας, ὁ χρόνος κατάθεσής της, ὁ ἀριθμὸς τοῦ χειρογράφου στὸ ὁποῖο ἀνήκει, μιὰ σύντομη περιγραφή τοῦ θέματος ποὺ ἀπεικονίζεται σ' αὐτήν, καθὼς καὶ ἡ εὐρύτερη κατηγορία στὴν ὁποία ἐντάσσεται (Ἐνδυμασία, Κατοικία, Γεωργία, κλπ.). Μὲ τὸν κατάλληλο ἐξοπλισμὸ μποροῦν νὰ καταχωρηθοῦν στὴν ἴδια βάση δεδομένων καὶ τὰ ἀρνητικὰ καὶ οἱ διαφάνειες.

Ἡ τακτικὴ αὐτὴ ἐπιτρέπει στοὺς ἐρευνητὲς νὰ ἔχουν γρήγορη καὶ εὐκόλη πρόσβαση στὸ φωτογραφικὸ ὑλικό, ἐνῶ διευκολύνει τὴν ἔρευνα χωρὶς νὰ ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερες γνώσεις χειρισμοῦ Η/Υ. Ἡ ἀναζήτησις εἶναι λιγότερο χρονοβόρα καὶ παράλληλα πιὸ ἀποδοτικὴ, ἀφοῦ ἀκόμα καὶ μὲ ἐλάχιστα δεδομένα ὁ ὑπολογιστὴς μπορεῖ νὰ παρουσιάσει μιὰ ὀλόκληρη λίστα στοιχείων γιὰ νὰ ἐπιλέξει ὁ ἐρευνητὴς αὐτὸ ποὺ τὸν ἐνδιαφέρει. Ἐπιπλέον, ἡ καταχώρηση τοῦ φωτογραφικοῦ ὑλικοῦ σὲ ὀπτικούς δίσκους παρέχει μεγάλη οἰκονομία χώρου, γεγονός ἰδιαίτερα σημαντικὸ δεδομένης τῆς αὐξήσεως τοῦ ὄγκου τοῦ ὑλικοῦ αὐτοῦ. Τὸ βασικότερο πλεονέκτημα αὐτοῦ τοῦ εἴδους καταλογγράφησης εἶναι κυρίως ὅτι ἐπιτρέπει τὴ σύνδεση μὲ τὶς ἄλλες βάσεις δεδομένων τοῦ ΚΕΕΛ, παρέχοντας ἔτσι στὸν ἐρευνητὴ ἕναν συνδυασμὸ πληροφοριῶν ἀπὸ ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς λαογραφίας. Ἐτσι μιὰ φωτογραφία

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ	XXXXXXXXXX	ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΚΕΦΑ	2305
ΗΜ/ΜΙΑ ΛΗΨΗΣ	7/7 - 7/8 / 1959		
ΘΕΜΑ	Στην αίθουσα ψυχαγωγίας των οικοκυρικών σχολών του Εθνικού Ιδρύματος στο Καρπενήσι, την ώρα που γίνεαι ηχογράφηση. Διακρίνεται το προσωπικό των σχολών και η καλλιφωνας μαθήτρια Ασμηάκη Γιαννούλα από το χωριό Ψανά άδουσα ένα κλέφτικο τραγούδι.		
ΠΕΡΙΟΧΗ	ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ-ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ-ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ-Καρπενήσιον (το)		
ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ		ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΙΚΟΝΑ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	*ΓΡΟΣΣΟΠΑ-Πληροφορητές		
ΣΥΛΛΟΓΕΑΣ			
ΚΑΤΑΘΕΤΗΣ	Σπ. Δ. Παριστέρης		
ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ	Λαογραφική αποστολή	ΔΩΡΗΤΗΣ	ΤΙΜΗ
ΑΡΝΗΤΙΚΟ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ		SLIDE
			CARDPOSTAL
☒ Ασπρόμαυρη	☐ Εγχρωμή		
ΚΩΔΙΚΟΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΣ	2305.1	ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ	85 x 9 εκ.
	ΗΧΟΣ	ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ	ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ
	ΑΙΧΙΜΑΤΑ	VIDEO	ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ
ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ	ΝΕΑ ΕΙΣΤΡΑΦΗ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ	ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΗ
			ΔΙΑΓΡΑΦΗ
			ΕΞΟΔΟΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΚΩΔΙΚΟΣ	XXXXXXXXXX	ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΚΕΦΑ	2305
ΗΜ/ΜΙΑ ΛΗΨΗΣ	7/7 - 7/8 / 1959		
ΘΕΜΑ	Στην αίθουσα ψυχαγωγίας των οικοκυρικών σχολών του Εθνικού Ιδρύματος στο Καρπενήσι, την ώρα που γίνεαι ηχογράφηση. Διακρίνεται το προσωπικό των σχολών και η καλλιφωνας μαθήτρια Ασμηάκη Γιαννούλα από το χωριό Ψανά άδουσα ένα κλέφτικο τραγούδι.		
ΠΕΡΙΟΧΗ	ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ-ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ-ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ-Καρπενήσιον (το)		
ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ		ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ	ΕΙΚΟΝΑ
	Εικόνα 0 / 0		
	ΗΧΟΣ	ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ	ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ
	ΑΙΧΙΜΑΤΑ	VIDEO	ΜΟΥΣΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ
ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ	ΝΕΑ ΕΙΣΤΡΑΦΗ	ΜΕΤΑΦΟΡΑ	ΚΑΤΑΧΩΡΗΣΗ
			ΔΙΑΓΡΑΦΗ
			ΕΞΟΔΟΣ

ένος παραδοσιακοῦ χοροῦ μπορεῖ νὰ παραπέμψει τὸν ἐρευνητὴ στὸ βίντεο ἢ τὴν ταινία, ὅπου ὁ χορὸς αὐτὸς ἔχει καταγραφεῖ, στὸ τραγούδι πού ἀκούγεται κατὰ τὴ διάρκειά του (κασέττα καὶ μουσικὸ κείμενο), στὸ μουσικὸ ὄργανο πού συνοδεύει τοὺς χορευτὲς (ἐφόσον αὐτὸ ὑπάρχει στὴ μουσειακὴ συλλογὴ τοῦ KEEA), ἀλλὰ καὶ σὲ κάποια παράδοση πού ἐνδεχομένως συνδέεται μὲ τὴν προέλευση καὶ τὴ σημασία τοῦ χοροῦ.

Τὸ δεύτερο στάδιο τοῦ ἔργου ἀφορᾷ στὴ φύλαξη καὶ προστασία τοῦ φωτογραφικοῦ ὑλικοῦ ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τὴ φθορά. Οἱ φωτογραφίες καὶ οἱ cartes-postales, ὅπως καὶ τὰ ἀρνητικά καὶ οἱ διαφάνειες, πρέπει νὰ φυλάσσονται μακριὰ ἀπὸ σκόνη καὶ ὑγρασία. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἔχει προβλεφθεῖ ἡ δημιουργία στὸ νέο κτίριο τῆς ὁδοῦ Ἡπίτου φωτοθήκης μὲ ἄρτιο ἐξοπλισμὸ καὶ ἐλεγχόμενες συνθῆκες ὑγρασίας καὶ θερμοκρασίας. Πρὸς τὸ παρὸν ἔχουν ἀγοραστεῖ ἀρχειοθήκες καὶ κρεμαστοὶ φάκελοι ἀρχειοθέτησης ἀπὸ ὑλικά μὴ-βξίνα, πού δὲν ἐπηρεάζουν τὰ ὑλικά τῶν φωτογραφιῶν, cartes-postales, ἀρνητικῶν καὶ διαφανειῶν, καὶ τὰ προστατεύουν ἀπὸ τὸ φῶς καὶ τὴ σκόνη. Ἐπιπλέον, γιὰ τὶς φωτογραφίες καὶ τὰ ἀρνητικά ἔχουν ἀγοραστεῖ εἰδικὲς θῆκες ἀπὸ Melynex, ὑλικὸ ἐξαιρετικὰ διαφανὲς καὶ ἀνθεκτικὸ, πού ἐπιτρέπει τὸ χειρισμὸ τους χωρὶς τὸν κίνδυνο φθορᾶς ἀπὸ μηχανικοὺς παράγοντες. Ἔτσι κάθε φωτογραφία μπαίνει πρῶτα σὲ θῆκη ἀπὸ Melynex καὶ ἐν συνεχείᾳ καταχωρεῖται μαζὶ μὲ τὴν καρτέλλα μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς σὲ κρεμαστὸ φάκελο μαζὶ μὲ ἄλλες τῆς κατηγορίας τῆς. Κάθε φάκελος μπορεῖ νὰ δεχτεῖ μέχρι καὶ 10 φωτογραφίες, ἀνάλογα μὲ τὸν ὄγκο τῶν στοιχείων πού τὶς συνοδεύουν. Οἱ φάκελοι φυλάσσονται σὲ ἀρχειοθήκες πού κλειδώνουν γιὰ περισσότερη ἀσφάλεια, ὑπάρχουν δὲ χωριστὲς ἀρχειοθήκες γιὰ ἀρνητικά καὶ γιὰ διαφάνειες. Ξεχωριστὰ φυλάσσονται ἐπίσης οἱ φωτογραφίες τῶν ἀντικειμένων τῆς μουσειακῆς συλλογῆς τοῦ Κέντρου, καθὼς καὶ οἱ συλλογὲς φωτογραφιῶν πού κατατίθενται σ' αὐτὸ ἀπὸ ἰδιῶτες. Ἀνάλογες θῆκες προβλέπεται νὰ ἀγοραστοῦν καὶ γιὰ τὴ φύλαξη τῶν ἀρνητικῶν καὶ τῶν διαφανειῶν. Τὰ ἀρνητικά, θὰ φυλάσσονται μαζὶ μὲ τὸ contact τους, ἔτσι ὥστε νὰ διακρίνεται τὸ θέμα τους, καὶ οἱ διαφάνειες στίς εἰδικὲς ὑῆκες, ἐπίσης μέσα σὲ κρεμαστοὺς φακέλους. Εἰδικὰ γιὰ τὶς διαφάνειες προβλέπεται νὰ ὑπάρχουν τουλάχιστον σὲ δύο σειρές, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία θὰ φυλάσσεται στίς ἀρχειοθήκες πού θὰ ἀνοίγονται σπάνια, ἐνῶ ἡ ἄλλη σὲ ντοσιέ πού θὰ διατίθενται πρὸς χρῆση στοὺς ἐρευνητές. Ὅλες οἱ ἀρχειοθήκες ἐξ' ἄλλου, εἶναι ἐξοπλισμένες μὲ διαφανοσκόπιο, ἐνῶ ἔχει προβλεφθεῖ τραπέζι-διαφανοσκόπιο γιὰ μεγαλύτερη εὐκολία. Τέλος, προκειμένου νὰ προφυλαχθοῦν οἱ φωτογραφίες καὶ τὰ ἀρνητικά τους ἀπὸ τὴ φθορὰ κατὰ τὸ χειρισμὸ ἔχει προβλεφθεῖ ἡ ἀγορὰ γαντιῶν, καθαριστικῶν καὶ εἰδικῶν ὑλικῶν γιὰ προληπτικὴ συντήρηση. Στίς περιπτώσεις πού ἐπιβάλλεται ἡ συντήρηση γιὰ ἀποκατάσταση, αὐτὴ θὰ γίνεται σὲ συνεργασία μὲ συντηρητὴ.

Τὸ ἔργο τῆς καταγραφῆς καὶ ἀρχειοθέτησης τοῦ φωτογραφικοῦ ὕλικου τοῦ Κέντρου προβλέπεται νὰ ὀλοκληρωθεῖ μὲ τὴν ἐγκατάσταση στὸ κτίριο τῆς ὁδοῦ Ἑπίτου σὲ χῶρο μὲ ἐλεγχόμενες συνθήκες ὑγρασίας καὶ θερμοκρασίας.

Ἦδη ἔχουν καταχωρηθεῖ στὴ βάση δεδομένων περίπου 800 φωτογραφίες καὶ cartes-postales, καὶ ἔχει ἀποκτηθεῖ τὸ 70% τοῦ ἐξοπλισμοῦ γιὰ τὴν ἀντιγραφή τους σὲ ὀπτικούς δίσκους καὶ τὴ φύλαξή τους. Μὲ τὴ δημιουργία τοῦ Φωτογραφικοῦ Ἀρχείου θὰ διασφαλιστεῖ ἡ ποιότητα καὶ ἡ πιστότητα τοῦ φωτογραφικοῦ ὕλικου γιὰ τὸ μεγαλύτερο δυνατὸ χρονικὸ διάστημα καὶ θὰ διασωθεῖ μιὰ ἀπὸ τίς σημαντικότερες πηγές πληροφοριῶν γιὰ τὸν παραδοσιακὸ ὕλικὸ καὶ κοινωνικὸ βίο τῆς χώρας μας.

**ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΕΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ
ΠΟΥ ΕΙΣΗΧΘΗΣΑΝ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ (1986-1993)**

Κατά τη διάρκεια των ετών 1986-1993 εισήχθησαν στο άρχειο του Κέντρου 257 χειρόγραφες Συλλογές, ποικίλου λαογραφικού υλικού. Για να εξασφαλισθεί η συνέχεια δημοσιεύεται εδώ ο κατάλογος των Συλλογών από το 1986 και έξης. Σημειώνω ότι 46 από αυτές απέσπασαν έπαινο με ή χωρίς χρηματική άμοιβή. Οί έπαινοι (ύψους 6,5 έκατ. δραχμών) αποδόθηκαν στους δικαιούχους Συλλογεΐς το 1995.

1986

1. 4246, **Θ ε ο φ ά ν η ς Ζ. Χ α λ έ μ η ς**, συνταξ. άξιωμ. Χωροφυλακής, Τραγούδια Νέου Σουλίου Σερρών. Θεσσαλονίκη 1982-1985, σχ. 4ο, σελ. 65 + 52 + 22, ήτοι σύνολο σελίδων 139.

Περιέχει: Τραγούδια περιοχής Νέου Σουλίου Σερρών, ήχογραφημένα σε έπτά (7) ταινίες μαγνητοφώνου στις όποιες άντεγράφησαν από κασέτες, που έστειλε ο συλλογέας επί έπιστροφής. Τήν άντιγραφή (άπό κασέτες σε ταινίες) έκαμε ο συντ. Γ. Αϊκατερινίδης.

2. 4247, **Θ ε ό δ. Γ. Γ κ ο υ τ ο ς**, Γαναδιώτικα. 'Ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία για το χωριό Γαναδιό Κονίτσης. 'Αθήνα 1986, σχ. 4ο, σελ. 280.

Περιέχει: Κεφ. 1: Περιγραφή του χωριού. Κεφ. 2: 'Ιστορικά στοιχεία μέχρι το 1950 (διάφορα ιστορικά στοιχεία, ληστεΐες και πόλεμοι, ένδυμασία, διατροφή, νοικοκυριό, κτηνοτροφία, πανίδα, γεωργία, έθιμα γέννησης, γάμου, λαϊκής λατρείας, γιατροσόφια, προλήψεις κ.ά.). Κεφ. 3: Οί καταγόμενοι άπό το Γαναδιό (κυρίως τοπωνύμια και όνόματα, κύρια και βαπτιστικά). Κεφ. 4: Τά παιδικά μου χρόνια στο χωριό. Κεφ. 5: 'Ο προφορικός λόγος στο Γαναδιό (διάλογοι, λεξιλόγιο, παροιμίες, λεκτικά παιγνίδια, άπειλές, όνόματα ζώων, ύβρεις κ.ά., τραγούδια, παραμύθια). Κεφ. 6: Ποιήματα. Κεφ. 7: Το Γαναδιό σήμερα. Κεφ. 8: Παράρτημα κειμένων γραμμένων άπό άλλους (έπιστολές, μαθητικές εκθέσεις, νομικά έγγραφα κλπ.).

3. 4248. **Σ ω κ ρ ά τ η ς Π ο υ ρ ν ά ρ α ς - Κ τ ι μ ε ν α ἰ ο ς**, Λαϊκές παροιμίες. 'Αθήνα 1985, σχ. 4ο, σελ. 237 + 18.

Περιέχει: «Λαϊκές παροιμίες με συνοπτική έρμηνεία, χωρισμένες σε δύο μέρη, και σε μικρές νοηματικές ομάδες κατά άλφαβητική σειρά. 'Αποτελείται άπό 254 σελίδες και 2.306 παροιμίες».

4. 4249, **Ν τ ό ρ η ς Δ ι α λ ε κ τ ό ς**, Λέσβος (στις σελ. 136-141, άναγραφή 68 χω-

ριών του νησιού ἀπ' ὅπου τὸ ὕλικό τῆς συλλογῆς). Ὁ Λεσβιακὸς κλῆδονας καὶ οἱ φωτιές του (Τὰ «κάψαλα»). Περιγραφή καὶ ἀφηγήσεις. Μυτιλήνη 1985, σχ. 4ο, σελ. 143.

Περιέχει: Εἰδήσεις λαϊκῆς λατρείας καὶ μαντικῆς. Ἐπίσης δίστιχα, ἰδιωματικὲς ἐκφράσεις-ἀφηγήσεις κ.ἄ.

5. 4250, Δ η μ ῆ τ ρ ι ο ς Γ ε ω ρ γ . Χ ο ὄ π η ς, Καστάνιτσα. Οἱ Ἀηδονάδες. Ἱστορίες ἀπὸ τὴν τσακωνικὴ λαογραφία στὴν τσακωνικὴ διάλεκτο μὲ μετάφραση. Ἀθήνα 1986, σχ. 4ο, σελ. 180 + 10 συμπληρωμ.

Περιέχει: Ποικίλα λαογραφικὰ στοιχεῖα μὲ λογοτεχνικὴ μορφή στὸ τσακωνικὸ ἰδίωμα μὲ παράφραση στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ (λαϊκὴ λατρεία, δεισιδαιμονίες, παραδόσεις, τραγούδια, γέννηση, γάμος, τελευτῆ, παροιμίες, εὐτράπελες τοπικὲς διηγήσεις κ.ἄ.).

6. 4251, Susan Auerbach, Ἡπειρος: Κεράσοβο (Ἁγία Παρασκευή), Καστάνιανη, Κάντσικο (Δροσοπηγή), Πουρνιά, Φούρκα Καλόβρυση, Μηλέα, Βωβούσα, Πωγωνιανή, Γιάννενα, Καρτέρι, Μαργαρίτης, Πλαίσια. Πληροφορίες γιὰ τὰ Ἡπειρώτικα τραγούδια ἀπὸ τὴ συλλογὴ τῆς. 1983, σχ. 4ο, σελ. 13.

Περιέχει: Εὐρετηρίαση (ταινία, χωριό, τραγουδιστές, τραγούδι, τύπος) τῶν τραγουδιῶν ποὺ περιέχονται σὲ ἑννέα (9) κασέτες, οἱ ὁποῖες κατατέθηκαν στὸ ΚΕΕΛ.

7. 4252, Νικήτας Ι. Κουμέντος, Νίσυρος, Χαρακτῆρες καὶ πειράγματα στὴ Νίσυρο. 1976-1986, σχ. 4ο, σελ. 125.

Περιέχει: I. Παροιμιακὲς φράσεις καὶ συμπεριφορά. II. Παρατσούκλια-λέξεις-ὀνόματα. III. Ψυχαγωγία καὶ φτώχεια. IV. Ἀπὸ τὸν Ἐμπορεῖο. V. Ἀπὸ τὰ Νικεῖα. VI. Ἐπεισόδια - τύποι καὶ χωράτα(τ)ζῆδες. VII. Ἐξὶ ἰδιότυπες φιγούρες.

8. 4253, Πάνος Ν. Κασκαντίρης, Τ' ἀλέτρι τοῦ ζευγαῖ. Ἐνα χωριό: Ἡ ἱστορία του, τὰ ἔθιμα, οἱ παραδόσεις, ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς (1986), σχ. 4ο, σελ. 108.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρικὴ, τὴ μαγεία, τὴ δεισιδαιμονία, τὴ λαϊκὴ λατρεία, τὴ μετεωρολογία, τὴ γέννηση, τὸ γάμο, τὴν τελευτῆ, καθὼς καὶ γητέματα (ἐπωδές), τραγούδια διάφορα (γαμήλια, παιδικὰ, μοιρολόγια κλπ.), παραδόσεις, παροιμίες, λεξιλόγιο (ποιμενικὸ, ἀγροτικὸ, οἰκοσκευῆς κ.ἄ.), τοπωνύμια. Τέλος περιέχει στοιχεῖα ἱστορικὰ καὶ στοιχεῖα γιὰ τὰ ἐπαγγέλματα, τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση κ.ἄ.

9. 4254, Marianne Kiaar, (Καταθέτης: Ἄννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ). Κάσος, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου. 1964-1969, σχ. 8ο, σελ. 4.263 (τετράδια 56).

Περιέχει: Τραγούδια, δίστιχα, παραμύθια, παραδόσεις, παροιμίες.

10. 4255, Ἐλ. Π. Ἀλεξάκης, συντάκτης ΚΕΕΛ, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Αἰτωλοακαρνανίας, (Πλάτανος, Ἀράχοβα, Στράνωμα, Παλαιόπυργος (πρ. Βελβίτσινα) ἐπαρχ. Ναυπακτίας), 5-29.11.1986, σχ. 8ο, σελ. 528.

Περιεχόμενα: Ύλικός βίος: Γεωργία, κτηνοτροφία, ραπτική, ύφαντική, μελισσοκομία, σηροτροφία, αρχιτεκτονική, σιδηρουργία, κινήγι, ψάρεμα, έπαιτεία (μπουλιαριά), κατοικία, οικιστική, ένδυμασία, τροφές. Κοινωνικός βίος: Κοινωνική οργάνωση, λαϊκό δίκαιο, παιδί, γάμος, θάνατος. Πνευματικός βίος: Λαϊκή λατρεία, μαγεία, άστρολογία, μαντική, μετεωρολογία, γλώσσα, λεξιλόγιο, συνθηματική γλώσσα, τοπωνύμια, έπωνύμια, χορός, παραδόσεις 19, τραγούδια 29, ήχογραφήσεις 29, φωτογραφίες 128. Ταινίες μαγνητοφώνου 2.

11. 4256, Ά ν ν α Π α π α μ ι χ α ή λ - Κ ο υ τ ρ ο ύ μ π α, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ, Κορωπί Άττικῆς, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1986, σχ. 8ο, σελ. 40 + 1 περιεχόμενα.

Περιεχόμενα: Ειδήσεις περί ὕλικου βίου (κατοικία, γεωργία, τροφές, κτηνοτροφία, οικολογία), κοινωνικοῦ βίου (κοινωνική οργάνωση, λαϊκό δίκαιο), πνευματικοῦ βίου (λαϊκή λατρεία). Ἐπίσης 2 φωτ.

12. 4257, Ά ν ν α Π α π α μ ι χ α ή λ - Κ ο υ τ ρ ο ύ μ π α, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ, Ραφήνα Άττικῆς, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου (φωτογραφικοῦ). Ραφήνα Άττικῆς 1986, σχ. 8ο, σελ. 69.

Περιέχει: 39 φωτογραφίες (έγχρωμες) σχετικές με τὴ λαϊκή λατρεία καὶ τὸν τοκετό.

13. 4258, Μ ι χ. Κ α ρ τ σ ι ώ τ η ς, δάσκαλος, Δημοτικά τραγούδια τῆς Στρατονίκης Χαλκιδικῆς. 1976-1977 (καθαρογραφή 1986) σχ. 8ο, σελ. 102.

Περιεχόμενα: 1. Πρόλογος συλλογῆς, 2. Ἡ φωνητικὴ καταγραφή τῶν τραγουδιῶν, 3. Ἡ κατάταξη τῶν τραγουδιῶν, 4. 100 δημοτικά τραγούδια, 5. Οἱ τραγουδιστές πού τὰ τραγούδησαν, 6. Εὐρετήριο.

Τὰ χειρόγραφα ἀρ. 14-34 προέρχονται ἀπὸ δασκάλους καὶ μαθητές Δημοτικῶν Σχολείων οἱ ὅποιοι εἶχαν συγκεντρώσει λαογραφικό ὕλικό κατά τὸ ἔτος 1979, τὸ ὁποῖο τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας εἶχε χαρακτηρίσει ἔτος Παραδόσεως. Μεγάλο μέρος τοῦ ὕλικου αὐτοῦ εἶχε δοθεῖ στὸ Κέντρο Λαογραφίας καὶ καταγράφεται σταδιακά, ἀφοῦ ἀξιολογεῖται ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές.

14. 4259, Δημοτικὸ Σχολεῖο Περιβλέπτου Ἰωαννίνων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὰ χωριὰ Νεγάδες, Χουλιαράδες, Μεγ. Περιστέρι, Κράψη, Ἄνατολή Ἰωαννίνων, 1979, σχ. 4ο καὶ 8ο, σελ. 64.

Περιέχει: Παραδόσεις, τραγούδια, εἰδήσεις γιὰ τὴν τελευτὴ κ.ἄ.

15. 4260, Δημοτικὸ Σχολεῖο Μαρμάρων Ἰωαννίνων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὸ χωριὸ Μάρμαρα Ἰωαννίνων, 1979, σχ. 4ο καὶ 8ο, σελ. 22.

Περιέχει: Παραδόσεις, τραγούδια.

16. 4261, Δημοτικὸ Σχολεῖο Ζωοδόχου Ἰωαννίνων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Ζωοδόχου Ἰωαννίνων, 1979, σχ. 4ο, σελ. 33.

Περιέχει: Τραγούδια, παραδόσεις, εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκή λατρεία, τὴν τελευτὴ, τὸ γάμο κ.ἄ.

17. 4262, Δημοτικό Σχολείο Δραγοψᾶς Ἰωαννίνων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Δραγοψᾶς Ἰωαννίνων, 1979, σχ. 4ο, σελ. 15.

Περιέχει: Τραγούδια καὶ εἰδήσεις γιὰ τὸν γάμο.

18. 4263, Δημοτικό Σχολείο Ραδοβιζίου Ἰωαννίνων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου, 1979, σχ. 4ο, σελ. 18.

Περιέχει: Τραγούδια καὶ παροιμίες.

19. 4264, Δημοτικό Σχολείο Καρδαμιτσίων Ἰωαννίνων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὸ χωριὸ Καρδαμίτσια Ἰωαννίνων, 1979, σχ. 4ο, σελ. 27.

Περιέχει: Τραγούδια, παραδόσεις, εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

20. 4265, Δημοτικό Σχολείο Ἀμπελακίων Μεγ. Περιστερίου Ἰωαννίνων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Ἀμπελακίων Ἰωαννίνων, 1979, σχ. 4ο, σελ. 4.

Περιέχει: Τραγούδια.

21. 4266, Δημοτικό Σχολείο Ἰωαννίνων (11ο). Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου, 1979, σχ. 4ο.

Περιέχει: Παραδόσεις, τραγούδια, εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

22. 4267, Ἐπαγγελματικὸ Λύκειο Καβάλλας, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Ἐλευθερῶν Παγγαίου, Ἀγ. Γεωργίου Θάσου, 1979, σχ. 4ο, σελ. 8.

Περιέχει: Παραδόσεις, τραγούδια, εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

23. 4268, Γυμνάσιο Πεντάπολης Σερρῶν - Λύκειο Ἡράκλειας Σερρῶν, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὰ χωριὰ Πεντάπολη, Ἡράκλεια, Τούμπα, Σιτοχώρι, Κορμίστα Σερρῶν, 1979, σχ. 4ο, σελ. 24.

Περιέχει: Τραγούδια καὶ παροιμίες.

24. 4269, Γυμνάσιο Λιβαδιᾶς Σερρῶν, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου κατὰ τὸ ἔτος Παραδόσεως 1979, σχ. 4ο, σελ. 8.

Περιέχει: 1 παροιμία καὶ ἔθιμα τῆς λαϊκῆς λατρείας.

25. 4270, Γυμνάσιο Στρυμονικοῦ Σερρῶν, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὴ Θράκη (;), τὸν Πόντο (;), τὴν Πεντάπολη καὶ τὸ Ἀγ. Πνεῦμα Σερρῶν, 1979, σχ. 4ο, σελ. 19.

Περιέχει: Τραγούδια, δίστιχα, 1 ἀνέκδοτο, εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

26. 4271, Μαθητὲς Γυμνασίου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὰ χωριὰ: Γόνιμο, Μυρρίνη, Ἄνω Καμήλα, Χρυσό, Δραβῆσκος Σερρῶν, Σαράντα Ἐκκλησιᾶς Θράκης, 1979, σχ. 4ο, σελ. 24.

Περιέχει: Τραγούδια, τοπωνύμια, 1 παραμῦθι, εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο, τὴν κατοικία, τὴν ἐνδυμασία, τὴν λατρεία.

27. 4272, Γυμνάσιο Μαυροθάλασσας - Λύκειο Νιγρίτας - Γυμνάσιο 'Ηρακλείας, Συλλογή λαογραφικού ύλικού, 1979, σχ. 4ο, σελ. 115.

Περιέχει: Τραγούδια, παραδόσεις, παραμύθια, παροιμίες, κατάρες και εύχές.

28. 4273, Γυμνάσιο και Λύκειο 'Ηρακλείας - Γυμνάσιο Καρπερής - Γυμνάσιο Μαυροθάλασσας - Γυμνάσιο Σκοτούσας Σερρών, Συλλογή λαογραφικού ύλικού από: Πεντάπολη, 'Ηράκλεια, Σιτοχώρι, 'Αναγέννηση, Δασοχώρι, "Αγ. Πνεύμα, Ν. Τυρολόη, 'Αμμουδιά Σερρών, Θράκη, Σαρακατσάνοι κ.ά. 1979, σχ. 4ο, σελ. 150.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὸ ἔνδυμα, τὴν κατοικία, τὰ ἐπαγγέλματα, τὸν κοινωνικὸ βίον, τὸ γάμο, τὴν τελευταίη, τὴ μαγεία - δεισιδαιμονία, τὴ μετεωρολογία-ἀστρολογία, τὴν ἰατρικὴ, τὴς τροφές. Παραμύθια, κ.ά. διηγήσεις, παροιμίες, ἀνίγματα, εύχές, ἔρκοι, ὕβρεις, παιγνίδια κ.ά.

29. 4274, Α' Γυμνάσιο 'Αρρ. Σερρών - Α' Λύκειο 'Αρρ. Σερρών, Συλλογή λαογραφικού ύλικού ἀπὸ τὴν Κορμίτσα καὶ τὸ "Άγιο Πνεύμα Σερρών, τοὺς Σαρακατσάνους τῆς περιοχῆς Σερρών καὶ τὸν Βελβενδὸ Κοζάνης, 1979, σχ. 4ο, σελ. 16.

Περιέχει: Τραγούδια, παροιμίες καὶ εἰδήσεις σχετικὲς μὲ τὸ ψωμί.

30. 4275, Μικτὸ Γυμνάσιο Σερρών, Συλλογή λαογραφικού ύλικού ἀπὸ: Μητρούσι, Μεσορράχη, Μελενικίτσι Σερρών, πρόσφ. περιοχῆς Προύσας καθὼς καὶ Βλάχους, 1979, σχ. 4ο, σελ. 20.

Περιέχει: Τραγούδια καὶ εἰδήσεις γιὰ τὴ γέννηση καὶ τὸν γάμο.

31. 4276, Γυμνάσιο Καρπερῆς Σερρών, Συλλογή λαογραφικού ύλικού ἀπὸ Καρπερὴ καὶ 'Ηράκλεια Σερρών, πρόσφ. Πόντου, 1979, σχ. 4ο, σελ. 28.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴ γέννηση, τὴ βάφτιση, τὸν ἀρραβῶνα, τὸ γάμο, τὴς τροφές.

32. 4277, Λύκειο 'Αλιστράτης Σερρών, Συλλογή λαογραφικού ύλικού ἀπὸ: 'Αλιστράτη καὶ 'Αγιοχώρι Σερρών, πρόσφ. Πόντου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 11.

Περιέχει: Παραδόσεις, τραγούδια, ὀνομασίες μηνῶν, εἰδήσεις λαϊκῆς λατρείας.

33. 4278, Κατωτέρα Τεχνικὴ Σχολὴ Πρώτης Σερρών, Συλλογή λαογραφικού ύλικού ἀπὸ τὰ χωριά Πρώτη, Νέα Ζίχνη, Παλαιοκώμη Σερρών. 1979, σχ. 4ο, σελ. 14.

Περιέχει: Τραγούδια, εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία καὶ τὴ μαντικὴ.

34. 4279, Εὐγενία Κανάβου, Συλλογή λαογραφικού ύλικού ἀπὸ πρόσφ. Τραπεζούντας Πόντου. 1985, σχ. 8ο, σελ. 39.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴ γέννηση, τὸ γάμο, καὶ τὴν τελευταίη.

1987²

1. 4280, 6ο Δημοτικὸ Σχολεῖο Χανίων, Συλλογὴ παροιμιῶν καὶ λαογραφικῶν στοιχείων τῶν ψαράδων καὶ καφενείου Νέας Χώρας Χανίων. Χανιά 1979, σχ. 8ο, σελ. 110.

2. Τὰ χειρόγραφα μὲ ἀριθμὸ 11-33 ἔχουν καταρτισθεῖ ἀπὸ δασκάλους καὶ μαθητὲς Δημοτικῶν

Περιέχει: Παροιμίες 937, ειδήσεις ναυτικού και άλιευτικού βίου, άστικά λαογραφικά (καφενεϊο).

2. 4281, Ν ἱ κ ο ς Π α π α ν ι κ ο λ ά ο υ, συντ. δάσκαλος, Δημοτικά τραγούδια Ν.Δ. περιοχῆς τῆς ἐπαρχίας Βοΐου. Θεσσαλονίκη 1985, σχ. 8ο, σελ. 171.

Περιέχει: Τραγούδια διαφόρων κατηγοριῶν.

3. 4282, Ἴ ω σ ῆ φ Μ ι χ. Τ α β λ ᾶ ς, συντ. ὀδοντίατρος, Παροιμίες και λέξεις παροιμιώδεις. (Ἱστορήσεις ἐρμηνευτικές-ἠθοπλαστικές). Ἐπὸ τὴν λαογραφικὴ ζωὴ τῆς Κριτσᾶς Λασιθίου. Ἀθῆναι 1987, σχ. 8ο, σελ. 532.

Περιέχει: Παροιμίες καταταγμένες ἀλφαβητικά.

4. 4283, Μ a r i a n n e Κ l a a r (καταθέτης: Ἄννα Παπαμιχαῆλ-Κουτρούμπα, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ), Λέσβος, Χίος, Παραμύθια (ἀπὸ τῆ Λέσβο και τῆ Χίο). 1969-1974, σχ. 8ο, σελ. 1.385 + 13 + 3 ταιν.

Περιέχει: Παραμύθια.

5. 4284, Μ a r i a n n e Κ l a a r (καταθέτης: Ἄννα Παπαμιχαῆλ-Κουτρούμπα, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ), Παραμύθια ἀπὸ τῆ Λέσβο. 1974-1981, σχ. 8ο, σελ. 1.801 + 10 μαγνητ. + 3 κασέτες.

Περιέχει: Παραμύθια.

6. 4285, Α ἱ κ α τ ε ρ ῖ ν η Π ο λ υ μ ἔ ρ ο υ - Κ α μ η λ ᾶ κ η, συντάκτρια ΚΕΕΛ, Καρυὰ Ὀλύμπου, Κρυόβρυση (τ. Πουλιάνα) Ἐλασσόνας, Ραψάνη Ὀλύμπου, Κραρυὰ Ὀλύμπου, Βερδικούσα, Ἀποστολὴ στὸ νομὸ Λαρίσης ἀπὸ 6 Αὐγ. - 5 Σεπτ. 1984, σχ. 8ο, σελ. 1.097 + 7 ταινίες μαγνητοφώνου.

Περιεχόμενα: Οἰκισμός, κατοικία, ἐπιπλα και σκευὴ, ἐνδυμασία - ὑπόδεση, καλλωπισμός, τροφές, γεωργία-κτηνοτροφία, μελισσοκομία, κυνήγι, ψάρεμα, ἀμπελοργία, σηροτροφία, ὑφαντικὴ, βαφικὴ, ἐπαγγέλματα, λαϊκὴ ἱατρικὴ, λαϊκὴ πίστη και λατρεία, λαϊκὸ ἐορτολόγιο, μαγεία-προλήψεις, μαντικὴ, μετεωρολογία, γέννηση, γάμος, θάνατος, κοινωνικὴ ὀργάνωση, δίκαιο, παραδόσεις 70, παραμύθια 5, εὐτράπελες κ.ἄ. διηγῆσεις 19, παροιμίες κλπ. 64, αἶνιγμα, τραγούδια (κείμενα) 109, τοπωνύμια, ὀνόματα διάφορα, μαγνητοφωνήσεις τραγουδιῶν 274, βιογραφίες πληροφοριοδοτῶν, φωτογραφίες 255.

7. 4286, Ἀ γ γ ε λ ο ς Ν. Δ ε υ τ ε ρ α ῖ ο ς, συντάκτης ΚΕΕΛ, Ἄγιος Παντελεῆμων και Σκοτῖνα Πιερίας, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Πιερίας ἀπὸ 20 Ὀκτωβρ. - 14 Νοεμβρ. 1986, σχ. 8ο, σελ. 372.

Περιεχόμενα: I. Ἐθνικὸς βίος (κατοικία, ἐνδυμασία, τροφές). II. Ἐπαγγελματικὸς βίος (γεωργία, ἀμπελοργία, ἐλαικοκομία, ἄλλες γεωργικὲς ἀσχολίες, ἔθιμα τῶν γεωργῶν, ποιμενικὸς βίος, βιοτεχνία: ὑφαντικὴ, βαφικὴ, ξυλοτεχνία, κυνηγετικὸς βίος). III. Κοινωνικὸς βίος (γέννηση, γάμος, τε-

και Γυμνασίων τῆς Κρήτης κατὰ τὸ ἔτος 1979, πὺ εἶχε χαρακτηρησθεῖ ἀπὸ τὸ Ἐπουργεῖο Παιδείας ἔτος Παραδόσεως.

λευτή, κοινωνική οργάνωση: κοινότητα, οικογένεια, συνεργασία, έθιμο δίκαιο, εϋχές). IV. Πνευματικός βίος (θρησκεία, μαγεία και σχετικές δεισιδαιμονίες, λαϊκή ιατρική, αστρολογία-μετεωρολογία, παραδόσεις, παροιμίες, μαντική, παραμύθια, μύθοι, δίστιχα, τραγούδια (κείμενα), αινίγματα, παιδικά παιχνίδια).

8. 4287, Γ ε ώ ρ γ. Ν. Α ί κ α τ ε ρ ι ν ί δ η ς, συντάκτης ΚΕΕΛ, Πηγή και Κώμη Λέσβου. Τò πανηγύρι του τούρου στην Πηγή και την Κώμη Λέσβου (έπιτόπια έρευνα 1987). 1987, σχ. 8ο.

Περιέχει: Περιγραφή του πανηγυριού, άφηγήσεις έντοπίων, άποσπάσματα από πρακτικά του τοπικού Μορφωτικού Σωματείου, αντίγραφο καταστατικού του ίδιου Σωματείου («Αναγέννησις»), άφισες, άσπρόμαυρες και έγχρωμες φωτογραφίες.

9. 4288, Γ ε ώ ρ γ. Ν. Α ί κ α τ ε ρ ι ν ί δ η ς, συντάκτης ΚΕΕΛ, Σαμοθράκη, Κεφαλληνία, περιοχή Καβάλας. Λαογραφικά σύμμεικτα. 1987, σχ. 8ο.

Περιέχει: Ειδήσεις κυρίως για έκκλησιαστικά νομίσματα από έκκλησιαστικό κώδικα τής Σαμοθράκης (φωτοτυπίες στο χειρ/φο) και από άλλες πηγές. Έπίσης ειδήσεις λαϊκής λατρείας (φίδια Παναγίας στην Κεφαλλονιά) κ.ά., καθώς και σχετικές φωτογρ., φωτοτυπίες, άφισα έορτασμού κ.ά.

10. 4289, Χ ρ ή σ τ ο ς Ά ν τ ω ν ι ά δ η ς, Κιόκτζε (Ριζοχώρι) Σαμψούντος Πόντου, Λαογραφία. (1987), σχ. 4ο, σελ. 26.

Περιέχει: Ειδήσεις για τή λαϊκή λατρεία, κοινων. οργάνωση, γέννηση, μαγεία-δεισιδαιμονία, μετεωρολογία, τροφές, μία μουσική καταγραφή καλάντων κ.ά.

11. 4290, Γυμνάσιο Κολυμβαρίου Χανίων, Συλλογή λαογραφικού ύλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 80.

Περιέχει: Μαντινάδες, παροιμίες, ριζίτικα τραγούδια, γητειές (έπωδές), αινίγματα, μετεωρολογία.

13. 4291, Λύκειο Καντάνου Χανίων, Συλλογή λαογραφικού ύλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 20.

Περιέχει: Ειδήσεις για δεισιδαιμονία, λατρεία, μετεωρολογία, μαντική, γάμο, τραγούδια κ.ά.

14. 4292, Δημοτ. Σχολείο Περιβολίων Χανίων (Γ ε ώ ρ γ. Π α π α δ η μ η τ ρ ά κ η ς, δάσκαλος), Συλλογή λαογραφικού ύλικού Περιβολίων Κυδωνίας Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 4.

Περιέχει: Κυρίως δεισιδαίμονες παρατηρήσεις (έπίσης 13 φωτογραφίες άνευ άξιας).

15. 4293, Δημοτικό Σχολείο Κουκουναράς Χανίων, Συλλογή λαογραφικού ύλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 11.

Περιέχει: Δίστιχα και τραγούδια.

16. 4294, Δημοτ. Σχολείο "Αι-Κύρ-Γιάννη Κισάμου Χανίων (Μ α ρ ί α Φ α λ ε λ ά κ η, δασκάλα), Συλλογή λαογραφικού ύλικού "Αι-Κύρ-Γιάννη Κισάμου Χανίων. 1987, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: Βίο άγιου ("Αι-Κύρ-Γιάννης), ριζίτικα τραγούδια, τοπωνύμια.

17. 4295, Μικτό Γυμνάσιο Βρυσών Ἀποκορώνου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 17.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ μαντική (κλήδονας), δεισιδαιμονία, λατρεία παροιμίες, γιὰ τὸν γάιδαρο, τραγούδια καὶ 7 φωτογραφίες.

18. 4296, Μικτό Γυμνάσιο Χανίων. Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου, ἀπὸ τὰ χωριά Μάλεμε, Μεγάλα Χωράφια, Βλάτος, Μέσσα Βουκολιές, Μουζουράς, Πεμόνια, 1979, σχ. 4ο, σελ. 27.

Περιέχει: Τραγούδια, γητειές, εὐτράπελα τραγούδια.

19. 4297, Γυμνάσιο Καντάνου Χανίων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. (Ἐμπρόσνερος, Γαβαλοχώρι, Ἀρμένιοι, Ἀσκύφου Χανίων 1979, σχ. 4ο, σελ. 15.

Περιέχει: Τραγούδια, μαντινάδες, γιατροσόφια, δεισιδαιμονίες.

20. 4298, Γυμνάσιο Βάμου Χανίων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 11.

Περιέχει: Παραδόσεις καὶ εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο μὲ σχετικά τραγούδια.

21. 4299, Α' Λύκειο Βάμου Χανίων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 68.

Περιέχει: Τραγούδια, μαντινάδες, παροιμίες, αἰνίγματα, παραδόσεις, ἐπίσης εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴ μαντική.

22. 4300, Δημοτικὸ Σχολεῖο Βλάτους Κισάμου Χανίων (Μανόλης Λεφάκης, δάσκαλος), Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Βλάτους Κισάμου Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: 2 παραδόσεις.

23. 4301, Α' Λύκειο Θηλέων Χανίων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 45.

Περιέχει: Τραγούδια, μαντινάδες, καθὼς καὶ εἰδήσεις γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

24. 4302, Δημοτικὸ Σχολεῖο Δρακώνας Χανίων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 4.

Περιέχει: 1 τραγούδι γιὰ τὸν ὄπλαρχηγὸ Γεώργιο Δρακωνιανὸ μὲ σχετικά σχόλια γιὰ τὴ δράση του.

25. 4303, Δημοτικὸ Σχολεῖο Ἐλους Κισάμου Χανίων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο, τὴ βάπτισμα καὶ τὴ (νεότερη) γιορτὴ Καστάνου, ἐπίσης μαντινάδες καὶ βιογραφικὰ στοιχεῖα τοπικῶν προσωπικοτήτων.

26. 4304, Δημοτικὸ Σχολεῖο Κάτω Μεσογείων Χανίων (Ἀργυρὸ Πιτσιγανδάκης, δασκάλος), Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Κάτω Μεσογείων Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

27. 4305, Δημοτικό Σχολείο Κολυμβαρίου Χανίων (Ἀντώνιος Διαλυνάκης, δάσκαλος). Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Κολυμβαρίου Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 5.

Περιέχει: Τραγούδια.

28. 4306, Δημοτικό Σχολείο Μουρίου Χανίων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 2.

Περιέχει: μία παράδοση.

29. 4307, Δημοτικό Σχολείο Στροβλῶν Χανίων (Θεόδ. Κοντοπυράκης, δάσκαλος), Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Στροβλῶν Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 2.

Περιέχει: 2 παραδόσεις.

30. 4308, Δημοτικό Σχολείο Ρόκκας Χανίων (Νικήτας Ψαθάκης, δάσκαλος), Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Ρόκκας Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 7.

Περιέχει: Τραγούδια.

31. 4309, Δημοτικό Σχολείο Τοπολίων Χανίων (Εὐτύχιος Φαντάκης, δάσκαλος), Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Τοπολίων Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: Παραδόσεις, εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

32. 4310, Γυμνάσιο Κολυμβαρίου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου τοῦ χωριοῦ Ραβδούχα Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 11.

Περιέχει: Ρίμες Κωνστ. Φαλεάκη.

33. 4311, Ἐπαγγελματικὸ Λύκειο Χανίων, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 40.

Περιέχει: Τραγούδια, γητιές, παροιμίες, μαντινάδες, εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

34. 4312, Εὐδοκία Ὀλυμπίου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου τῆς νήσου Λέρου Δωδεκανήσου. 1987, σχ. 4ο, σελ. 389 + 17 φωτογρ. + 1 κασέτα.

Περιέχει: I. Γενικά, II. Ὑλικὸς βίος (κατοικία, ἐνδυμασία, τροφές, γεωργία, ἀμπελοργία, ἐλαιοκομία, ποιμενικὸς βίος, μελισσοκομία, βιοτεχνία κ.ἄ.), III. Κοινωνικὸς βίος (γέννηση, γάμος, τελευτὴ, κοινωνικὴ ὀργάνωση κ.ἄ.), IV. Πνευματικὸς βίος (θρησκεία, ἔθιμα λαϊκοῦ ἐορτολογίου, μαγεία-δαισιναιμονία, λαϊκὴ λατρικὴ, ἀστρολογία-μετεωρολογία, μαντικὴ, τραγούδια, παραδόσεις, διηγήσεις, τοπωνύμια, ὀνόματα, γλωσσάρι κ.ἄ.). Φωτογραφίες 176.

1988³

1. 4313, Βασιλικὴ Φάτση, ἐπιστημονικὴ συνεργάτρια ΚΕΕΛ, Σέσκλο, Ἄγιος Γεώργιος Βελεστίνου, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ ἀπὸ 14 Ὀκτ. - 8 Νοεμβρ. 1986 στὸ νομὸ Μαγνησίας. Σχ. 8ο, σελ. 702.

3. Τὰ χειρόγραφα 2-26 προέρχονται ἀπὸ τὸ ἔτος παρὰδόσεως 1979. Εὐρίσκονται κατατεθειμένα στὸ Κέντρο ἀπὸ τὸ 1980.

Περιέχει: Ειδήσεις για κοινων. οργάνωση, λαϊκό δίκαιο, γέννηση-παιδί, γάμο, τελευτή, μαγεία, μαντική, αστρολογία, μετεωρολογία, λαϊκή Ιατρική, λαϊκή λατρεία-δαισιδαμονία, κατοικία, λαϊκή αρχιτεκτονική, τροφές, ένδυμα, γεωργικό — ποιμενικό κ.ά. βίους, επαγγέλματα διάφορα, μέτρα-σταθμά, μουσική και μουσικά όργανα, εμπόριο κ.ά.

Ή επίσης: Παραμύθια, εντάραπες διηγήσεις, παροιμίες-παροιμ. φράσεις, γλωσσικά διάφορα κ.ά. ύλη, καθώς και 170 άσπρόμαυρες φωτογραφίες. Παρατηρήσεις: α' Σέσιλο: 14 'Οκτ. - 29 'Οκτ. 1986 (σελ. χειρ/φου 1-293), β' "Άγιος Γεώργιος: 29 'Οκτ. - 8 Νοεμβρ. 1986 (σελ. χειρ/φου 295-702). Με τὸ χειρ/φο παραδόθησαν και 5 φύλλα με άρνητικά φίλμς.

2. 4314, Δημοτικό Σχολείο Σαρακίνας Καλαμπάκας (Γ ρ η γ ό ρ ι ο ς Κ α τ σ ι - κ ᾶ ς - Σ τ α γ έ α ς, δάσκαλος), Σαρακίνα, 1979, σχ. 4ο, σελ. 124.

Περιεχόμενα: Μέρος Α', Γλωσσικό Ύλικό: τοπωνύμια (31), άνθρωπωνύμια (277), λεξιλόγιο. Μέρος Β', Λαϊκά μνημεία λόγου: παραμύθια (8), παροιμίες (46), αινίγματα (6), παραδόσεις (2), τραγούδια (75). Μέρος Γ', "Ο,τι σώθηκε άπ' τήν προφορική παράδοση (για γιορτές, ήθη-έθιμα).

3. 4315, Χ α ρ ᾶ λ. Χ ρ ι σ τ ᾶ κ ο ς, δάσκαλος, Παραπόταμος Τρικάλων, εργασία για τὸ έτος τῆς Έλληνικῆς Παραδόσεως. 1979, σχ. 8ο, σελ. 15.

Περιέχει: Τοπωνύμια, άνθρωπωνύμια, γλωσσικό ύλικό.

4. 4316, Δημοτικό Σχολείο Ξυλοπάροικου Τρικάλων, Συλλογή λαογραφικοῦ ύλικου Ξυλοπάροικου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 7.

Περιέχει: Ειδήσεις για τή λαϊκή λατρεία, τὸ γάμο, τήν τελευτή, επίσης ιδιωματικό λεξιλόγιο.

5. 4317, Δημοτικό Σχολείο Ξηροκάμπου Κακοπλευρίου Καλαμπάκας, Συλλογή λαογραφικοῦ ύλικου Ξηροκάμπου Κακοπλευρίου Καλαμπάκας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 4.

Περιέχει: Τοπωνύμια, παραδόσεις, λεξιλόγιο.

6. 4318, Δημοτικό Σχολείο Πύρρας Τρικάλων, Συλλογή λαογραφικοῦ ύλικου Πύρρας Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 10.

Περιέχει: Τοπωνύμια, παραδόσεις, όνόματα.

7. 4319, Δημοτικό Σχολείο Παλαιοχωρίου Γαρδικίου Τρικάλων, Συλλογή λαογραφικοῦ ύλικου Παλαιοχωρίου Γαρδικίου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 14.

Περιέχει: Τοπωνύμια, όνόματα, τραγούδια, ειδήσεις για τή λαϊκή λατρεία και τὸ γάμο.

8. 4320, Φ λ ό κ α ς Ἡ λ ί α ς, δάσκαλος, Λαογραφικό ύλικό Παλαιοχωρίου Γαρδικίου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 11.

Περιέχει: Τοπωνύμια, παραδόσεις, τραγούδια.

9. 4321, Ἄ θ. Χ ρ ι σ τ ᾶ κ ο ς, δάσκαλος, Συλλογή λαογραφικοῦ ύλικου Κόκκινου Πύργου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 19.

Περιέχει: Τοπωνύμια, όνόματα, τραγούδια, λεξιλόγιο, παροιμίες, αινίγματα, προλήψεις.

10. 4322, Τ α ξ ι ᾶ ρ η ς Ζ α γ γ α ν ᾶ ς, δάσκαλος, Συλλογή λαογραφικοῦ ύλικου Κόκκινου Πύργου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 17.

Περιέχει: Λεξιλόγιο λαογραφικοῦ περιεχομένου.

11. 4323, Δημοτικό Σχολείο Κρινίτσας Τρικάλων, Συλλογή Λαογραφικού ύλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 5.

Περιέχει: Τοπωνύμια, παραδόσεις, ονόματα, ειδήσεις περί γάμου.

12. 4324, Δημοτικό Σχολείο Ζηλευτής Τρικάλων, Συλλογή λαογραφικού ύλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 5.

Περιέχει: Άνθρωπωνύμια, τραγούδια, ειδήσεις για τὸ γάμο.

13. 4325, Δημοτικό Σχολείο Ζάρκου Τρικάλων, Συλλογή λαογραφικού ύλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 16.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴν λαϊκὴ λατρεία καὶ μαντικὴ, τραγούδια, παραδόσεις, φωτογραφίες 7.

14. 4326, Κ ω ν. Κ α ρ α ῖ σ κ ο ς, δάσκαλος, Συλλογὴ λαογραφικὸ ὕλικὸ Ὑλέσης Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 8.

Περιέχει: Τοπωνύμια Δέσης Τρικάλων.

15. 4327, Γ ε ώ ρ γ. Π α π α ε υ θ υ μ ί ο υ, δάσκαλος, Συλλογὴ λαογραφικὸ ὕλικὸ Ὑλαχάβα Καλαμπάκας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 21.

Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, λεξιλόγιο λαογραφικὸ περιεχομένου, ειδήσεις για τὸ γάμο καὶ τὴν λατρεία, ἐπίσης παροιμίες καὶ αἰνίγματα.

16. 4328, Λ. Γ ο ύ λ α ς, δάσκαλος, Συλλογὴ λαογραφικὸ ὕλικὸ Καστρακίου Καλαμπάκας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 14.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὸ γάμο, τὴν τελευταίη, τὴ λαϊκὴ λατρεία, τραγούδια, παραδόσεις.

17. 4329, Δ η μ. Π α π α ν ί κ ο ς - Δ ῆ μ ο ς Κ ά λ λ ο ς, δάσκαλοι, Συλλογὴ λαογραφικὸ ὕλικὸ Βασιλικῆς Καλαμπάκας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 33.

Περιέχει: Τοπωνύμια, παραδόσεις, τραγούδια.

18. 4330, Έ λ έ ν η Π α π α δ ο π ο ύ λ ο υ - Σ α μ α ρ τ ζ ῆ, δασκάλα, Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν Ἄγναντιᾶς Καλαμπάκας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 27.

Περιέχει: Τραγούδια τοῦ χωριοῦ Ἄγναντιᾶς Καλαμπάκας.

19. 4331, Δ η μ. Κ α λ α μ ά ρ α ς, δάσκαλος, Συλλογὴ λαογραφικὸ ὕλικὸ Καστανέας Καλαμπάκας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 6.

Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, ειδήσεις για τὸ γάμο καὶ τὴν λαϊκὴ λατρεία.

20. 4332, Ν ι κ. Ν ο ύ σ ι α ς, δάσκαλος, Συλλογὴ λαογραφικὸ ὕλικὸ Ἐλαφίου Καλαμπάκας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 7.

Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, ἰδιωματικὲς λέξεις, ειδήσεις για: λαϊκὴ λατρεία, γάμο, ἐπίσης ἀρῆς καὶ εὐχές.

21. 4333, Κ ω ν σ τ. Κ α τ σ ί μ π α ς, δάσκαλος, Λαογραφικὰ στοιχεῖα συνοικισμοῦ Ν. Ζωῆς, κοινότητας Λύρας Καλαμπάκας.

Περιέχει: Τοπωνύμια καὶ ἀνθρωπωνύμια.

22. 4334, 'Ιω. Παπαγεωργίου, δάσκαλος, 'Ιστορικές-λαογραφικές σημειώσεις από τὸ χωριὸ Κοτρῶνι Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 9.
Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, παρωνύμια, παροιμίες, αἰνίγματα, εὐχές, ἀρές, τραγούδια.
23. 4335, 'Αθ. Κασίμπα, δάσκαλος, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου Πιαιλείας Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 8.
Περιέχει: Τοπωνύμια, παραδόσεις, τραγούδια Τρικάλων.
24. 4336, Δημ. Σχολεῖο 'Οξυνείας Καλαμπάκας Τρικάλων. Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 62.
Περιέχει: Τοπωνύμια, εἰδήσεις γιὰ γέννηση, τὸ γάμο, τὴν τελευτὴ, τὴ λαϊκὴ λατρεία, ἐπίσης αἰνίγματα, τραγούδια, παροιμίες.
25. 4337, 'Ελένη Κακκαβᾶ - Δημάδης, δασκάλα, 'Η ἱστορία τοῦ χωριοῦ Λύρα ἢ Κόβρ[ε]αῖνα Καλαμπάκας Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 29.
Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, παρωνύμια, παραδόσεις, τραγούδια, 1 τοπογρ. χάρτη, 1 φωτ.
26. 4338, Εὐάγγ. Χαμτσᾶς, δάσκαλος, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου Περτουλίου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 23.
Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, παραδόσεις, λεξιλόγιο, διηγήσεις, παροιμίες, αἰνίγματα, εἰδήσεις γιὰ ἱατρικὴ, μετεωρολογία κ.ἄ., φωτογρ. 4.

1989⁴

1. 4339, 'Εμμ. 'Αλμπάνης, δάσκαλος, Συλλογὴ γλωσσικοῦ (λαογραφικοῦ ὕλικου) 'Αχλαδέας Καλαμπάκας Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 21.
Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, παραδόσεις, παροιμίες, λεξιλόγιο, εἰδήσεις γιὰ γάμο, λαϊκὴ λατρεία κ.ἄ.
2. 4340, Παῦλος 'Αθανασάκης - Εὐδοκία Βερβαινιώτου, δάσκαλοι, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου 'Ελάτης Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 16.
Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, παραδόσεις, λεξιλόγιο λαογραφικό, αἰνίγματα, εὐχές, τραγούδια κ.ἄ.
3. 4341, Δημ. Σχολεῖο Μεγάρχης Τρικάλων, Λαογραφικό (γλωσσικό ὕλικό Μεγάρχης Τρικάλων). 1979, σχ. 4ο, σελ. 19.
Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, τραγούδια, εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο.
4. 4342, Σπυρ. Παπαθανάσης, Συλλογὴ γλωσσικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὴν περιοχὴ Λογγιῶν-Κοτρωνίου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 14.
Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, λεξιλόγιο, παραμῦθια 2, τραγούδια 4.

4. Τὰ χειρόγραφα 1-26 καὶ 36-61 ἀνήκουν στὸ ἔτος παραδόσεως 1979.

5. 4343, Δημ. Μύροσ, δάσκαλος, Συλλογή λαογραφικού ύλικού Καλονερίου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 5.

Περιέχει: Τοπωνύμια, άνθρωπωνύμια.

6. 4344, Απόστ. Μπίλας, δάσκαλος, 'Ιστορία του συνοικισμού Βαλομανδρίου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 12.

Περιέχει: Γενικές πληροφορίες, παραδόσεις, τοπωνύμια.

7. 4345, Γεώργ. Ζιῶγος, δάσκαλος, 'Ιστορία του χωριού Λίλη Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 6.

Περιέχει: Ειδήσεις για την κοινωνική οργάνωση,, κ.ἄ.

8. 4346, 'Ιω. Τεντολόρης, δάσκαλος, Συλλογή λαογραφικού ύλικού χωριού Ράξας Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 21.

Περιέχει: Γενικές πληροφορίες, τοπωνύμια, ἔθιμα λαϊκῆς λατρείας, τραγούδια, παράδοση μία κ.ἄ.

9. 4347, Βασ. 'Αν. Καραθανάσης, δάσκαλος, 'Ιστορικά-Λαογραφικά του χωριού Πρίνου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 5.

Περιέχει: Τοπωνύμια, ειδήσεις γὰ τὸ γάμο, τραγούδια.

10. 4348, Βασ. Ντούλας, δάσκαλος, Λαογραφική ἔργασία ἀπὸ τὸ χωριὸ Πρόδρομος Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 10.

Περιέχει: Τοπωνύμια, τραγούδια.

11. 4349, Γεώργ. Μουζιούρας, δάσκαλος, Λαογραφία τοῦ χωριοῦ Δροσπηγῆς Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 7.

Περιέχει: 'Ιστορικά στοιχεία, τοπωνύμια, ειδήσεις γὰ τὸ γάμο, τραγούδια.

12. 4350, 'Αθαν. Παπαβασιλείου, δάσκαλος, Λαογραφικά στοιχεία τοῦ χωριοῦ Ριζώματος Τρικάλων. Ἔτος παραδόσεως 1979, σελ. 19.

Περιέχει: Τοπωνύμια, ἄνθρωπωνύμια, παραδόσεις, τραγούδια.

13. 4351, Γρηγ. Σκαμπαρδώνης, δάσκαλος, «Ἑλληνική παράδοση» ἀπὸ τὸ χωριὸ Γοργογύρι Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 16.

Περιέχει: Τοπωνύμια, τραγούδια, ειδήσεις γὰ τὴ γέννηση, τὴ λαϊκὴ λατρεία, τὴ μαγεία-δαισιδαμονία, τὴ μαντικὴ κ.ἄ.

14. 4352, Κων. Μποσιόπουλος, δάσκαλος, Λαογραφικὸ ὑλικὸ εἰλημμένο ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωριοῦ "Ἁγιοὶ Ἀπόστολοι Τρικάλων (Ζιατσάδο). 1979, σχ. 4ο, σελ. 62.

Περιέχει: Γενικές πληροφορίες, ειδήσεις γὰ τὴ λατρεία-δαισιδαμονία, παραδόσεις, τοπωνύμια - ἄνθρωπωνύμια, λεξιλόγιο, ιδιωματικὰ κείμενα, τραγούδια, παροιμίες, εὐχές, κατάρες, ὄρκους, παραμῦθι 1.

15. 4353, Γεώργ. Λέφας, δάσκαλος, Λαογραφική μελέτη από τὰ Ἀντιχάσια (Φλαμπουρέσι)» Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 65.

Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, παραδόσεις, παραμύθια, παροιμίες, αἰνίγματα, εὐχές, κατάρτες, ὕβρεις, τραγούδια, ἐπίσης εἰδήσεις γιὰ ἐνδυμασίες, λαϊκὴ τέχνη, μαγεία, κτηνοτροφία, γεωργία, γέννηση, γάμο, τελευτὴ, λατρεία κ.ἄ.

16. 4354, Δημ. Πουλιανίτης, δάσκαλος, Ἡ ἐλληνικὴ παράδοση στὸ χωριὸ Γριζάνο Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 13.

Περιέχει: Παραδόσεις, τραγούδια, εἰδήσεις γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴ λαϊκὴ λατρεία, ἐπίσης 4 φωτογραφίες.

17. 4355, Παρασκευὴ Πίσσα, μαθήτρια Γυμνασίου, Ἡθῆ-ἔθιμα καὶ παραδόσεις τοῦ χωριοῦ Καλομοίρα Καλαμπάκας Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 15.

Περιέχει: Ἔθιμα ξενιτειᾶς, γεννήσεως, γάμου καὶ τελευτῆς, ἐπίσης τραγούδια.

18. 4356, Ἐλένη Ρέκατα, δασκάλα, Δημοτικὰ τραγούδια τοῦ γάμου ἀπὸ τὸ χωριὸ Καλομοίρα Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 15.

Περιέχει: Τραγούδια γάμου μὲ σχετικὲς ἐπεξηγήσεις καὶ σχόλια.

19. 4357, Χρ. Πολύσης, δάσκαλος, Ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὴ σπορά, τὸ θερισμό, τὸν ἀλωνισμό καὶ τὰ γεωργικὰ κτήματα καὶ ἐργαλεῖα τῆς κοινότητος Χρυσουγῆς Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 24.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὸν γεωργικὸ βίο, ἐπίσης τραγούδια, παροιμίες, αἰνίγματα.

20. 4358, Δημ. Καραλής, δάσκαλος, Λαογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ χωριοῦ Πετρόπορος Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 10.

Περιέχει: Τοπωνύμια, τραγούδια, λεξιλόγιο, παροιμίες, αἰνίγματα.

21. 4359, Κ. Καραγεώργος, δάσκαλος, Λαογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ χωριοῦ Κακοπλευρὶ Καλαμπάκας Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 21.

Περιέχει: Τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, λεξιλόγιο, τραγούδια, εὐχές, εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο.

22. 4360, Ἴω. Κόνιαρης, δάσκαλος, Ὑλικὸ γιὰ τὴ λαϊκὴ παράδοση Ἀσπροκκλησιᾶς Καλαμπάκας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 28.

Περιέχει: Ἱστορικὰ στοιχεῖα, τοπωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, τραγούδια, αἰνίγματα, εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

23. 4361, Δημ. Γκούτας, δάσκαλος, Λαογραφικὴ ἔρευνα τοῦ χωριοῦ Πηγῆ Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 9.

Περιέχει: Ἱστορικὰ στοιχεῖα, τραγούδια, εἰδήσεις γιὰ τὴ γέννηση, τὸ γάμο, τὴν τελευτὴ, τὴ λαϊκὴ λατρεία.

24. 4362, Νικόλ. Γρ. Κατσικᾶς, μαθητῆς Γυμνασίου, Λαογραφικὰ Σαρακίνας Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 13.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία, τὸ γάμο καὶ τὶς γεωργικὲς ἐργασίες. Ἐπίσης τραγούδια, διηγήσεις.

25. 4363, Ν ι κ. Π ρ ά τ α ς, δάσκαλος, Λαογραφικά στοιχεία του Κεφαλοβρύσου Τρικάλων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 23.

Περιεχόμενα: Ίστορία του χωριού, τοπωνύμια, ανθρωπωνύμια, περιγραφή του γάμου, τραγούδια του γάμου, πασχαλιάτικα τραγούδια, τραγούδια της τάβλας, κ.ά.

26. 4364, Δημοτικό Σχολείο Θεοπέτρας Καλαμπάκας, Συλλογή λαογραφικού υλικού Θεοπέτρας Καλαμπάκας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 5.

Περιέχει: Τοπωνύμια, ανθρωπωνύμια, λεξιλόγιο, τραγούδια.

27. 4365, Β α σ ί λ. Π. Σ α ρ λ ή ς, Λαογραφικά βιώματα περιοχής Φενεού Κορινθίας. 1988, σχ. 4ο, σελ. 193 + 232 (Α' + Β' μέρος).

Α' Μέρος. Περιέχει: Ειδήσεις για τη λαϊκή λατρεία, μαγεία, δεισιδαιμονία, κοιν. οργάνωση, μαντική, αστρολογία-μετεωρολογία, λαϊκή ιατρική, κτηνιατρική, επίσης διάφορα τοπικά ιστορικά στοιχεία, εύχες, κατάρες, ύβρεις, χαιρετισμούς, τραγούδια, προπόσεις, τοπωνύμια, ανθρωπωνύμια, όνόματα ζώων, φυτών κτλ., φωτογραφίες 28, 1 σκαρίφημα.

Β' Μέρος. Περιέχει: Μύθους 23, παραμύθια 9, ευτράπεζες διηγήσεις 53, παραδόσεις 59, παροιμίες 344, παροιμιόμυθους 105, αινίγματα 89, γλωσσόδετες 25, λογοπαίγνια 12, λαϊκά προβλήματα 4, τραγούδια διάφορα (άκριτικά, παραλογές, μοιρολόγια, έργατικά κλπ.) 469, ειδήσεις για μουσική και χορούς και κεφάλαιο με τίτλο: «Μεταγενέστερα [τραγούδια] — Σύγχρονα λαογραφικά».

Πρώτος Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

28. 4366, Ε ύ ά γ γ ε λ ο ς Π α ν. Κ ο τ ο φ ώ λ η ς, Ήλιαχτίδα — Εισαγωγικών έγχειρημα. Έρευνα-συμπεράσματα. Έκλεκτότητα έξεζητημένων αποφθεγμάτων. Έμμετρος παραστατικότητα (άπαντα του Εύαγγέλου), σελ. 444.

Περιέχει: Προσωπικές γνώμες, αποφθέγματα, κρίσεις, διηγήσεις, προσευχές, ποιητικές συνθέσεις και άλλο παρεμφερές λόγιο ύλικό, άμεσα επηρεασμένο από την Άγία Γραφή.

29. 4367, Ί ο υ λ ί α Δ. Χ α τ ζ η π α ν α γ ι ώ τ η, Συλλογή λαογραφικού υλικού: Κοινότης Καρδάμαινας Κω, νομού Δωδεκανήσου. 1988, σχ. 8ο, σελ.

Περιεχόμενα: Α. Τò νησί της Κω, Β. Ή Καρδάμαινα. Ύλικός βίος: α. Κατοικία (περιγραφή και τρόπος κατασκευής. Έθιμα κατά τη θεμελίωση. Έσωτερικοί χώροι: Έπιπλα και σκεύη. Είδη ρουχισμού. Βοηθητικοί χώροι. Αύλή) β. Ένδυμα, ύπόδεση, κόμμωση, καλλωπισμός. γ. Τροφές. δ. Γεωργία. ε. Άμπελουργία. στ. Έλαικομία. ζ. Άλλες γεωργικές καλλιέργειες. η. Έθιμα τών γεωργών. θ. Φυτικός κόσμος. ι. Ποιμενικός βίος. ια. Μελισσοκομία. ιβ. Άλιεία. ιγ. Ζωικός κόσμος. ιδ. Βιοτεχνία (ύφαντική, βαφική, ξυλοτεχνία, κεραμική κ.ά.). ιε. Άλλα έπαγγέλματα ιστ. Πληροφορίες περί ήμερομισθίων και άμοιβών. Κοινωνικός βίος: α. Γέννηση (παιδοποιία, έγκυμοσύνη, τοκετός, λεχώ, βάπτιση, παιδικός βίος). β. Γάμος. γ. Τελευτή. δ. Κοινωνική οργάνωση (κοινότητα, οικογένεια, συνεργασία και αλληλοβοήθεια, έθιμο δικαιο, χαιρετισμοί, κατάρες, εύχες κ.ά.). Πνευματικός βίος: α. Θρησκεία (δοξασίες, έθιμα λαϊκού έορτολογίου κλπ.). β. Λαϊκή ιατρική. γ. Άστρολογία-μετεωρολογία. δ. Δημόδης ποίηση. ε. Μουσική-Χοροί. στ. Παρχμύθια, ζ. Ευτράπεζες διηγήσεις. η. Παραδόσεις. θ. Παροιμίες, παροιμιώδεις εκφράσεις, γνωμικά. ι. Γλωσσικός θησαυρός. Έπίμετρο. Βιογραφικό σημείωμα πληροφοριοδοτών. Γλωσσάρι. Έυρετήρια - Κατάλογοι. Είκονες 130, σχέδια 16, πίνακες 13, χάρτες 2.

Πρώτος Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

30. 4368, Ἡ λ ί α ς Π α ν α γ ί δ η ς - Τ ε ρ τ ί ν η ς, δικηγόρος, Ἀφροτράγουδα. Πρωτεινὰ λογοτεχνήματα ἀπὸ στοματική παράδοση γενεῶν Ἑλλήνων στὴν Πάφο. Πάφος 1988, σχ. 4ο, σελ. (= φύλλα) 135.

Περιέχει: α. Δίστιχα ταξινομημένα κατὰ ἐνότητες, πού φέρουν ἀνάλογο τίτλο (Καρδιάς, Ἀφροδίτης, Χείλη-φιλιά, Βαθύθυμα, Βαβυλωνίας, Ἀγάπης καὶ μαγείας, Κούρελλος, κ.ἄ). β. Παραδόσεις, ἀνέκδοτα, μύθους καὶ ἄλλες διηγήσεις (σύνολο: 21). γ. Μία διήγηση περὶ Λαζάρου. δ. Τσιαττίσματα. ε. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτο, στ. «Παφιακὸ περιβάλλον - Παρελθοντολογία» (ποικίλες πληροφορίες, κυρίως ἱστορικές καὶ ἀρχαιολογικές), ζ. Λίγα γιὰ τὴν ἐθιμικὴ ὀργάνωση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς στὴν Πάφο (λέξεις μὲ λαογραφικὸ ἐνδιαφέρον, παροιμίες, εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρική, τὶς τροφές κ.ἄ., η. «Γνωστὲς καὶ ἄγνωστες ἀντιπροσωπευτικὲς παροιμίες τοῦ Παφιακοῦ λαοῦ».

31. 4369, M a r i a n n e K l a a r, Παραμύθια καὶ παραδόσεις, πού ἐστάλησαν στὸ Κέντρο Λαογραφίας. Τὰ κείμενα εἶναι σὲ πρωτότυπο ἢ σὲ φωτοτυπία καὶ προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὴ Ρόδο, Κάσο καὶ Πάτμο. Σύνολο παραμυθιῶν κλπ. περίπου 50.

32. 4370, M a r i a n n e K l a a r, Τέσσερα τετράδια 8ου σχήμ., σελίδες 278 καὶ 9 παραμύθια ἀπὸ Κῶ καὶ Κάρπαθο· ἐπίσης 2 ταινίες μαγνητοφώνου καὶ 4 ταινίες κασετοφώνου μὲ ἠχογραφήσεις παραμυθιῶν.

33. 4371, Ἀ ν τ. Ἐ μ μ. Σ τ ι β α κ τ ά κ η ς, δάσκαλος, Χόνδρος Ἡρακλείου «Ἡ Κρήτη τῆς παράδοσης». 1989, σχ. 8ο, σελ. 164.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία, γέννηση, βάπτιση, γάμο· ἐπίσης παραδόσεις 27, τραγούδια, δίστιχα, παροιμίες 166.

34. 4372, Ἐ λ ε υ θ έ ρ ι ο ς Π. Ἀ λ ε ξ ά κ η ς, συντάκτης ΚΕΕΛ, Βελβίνα, Μολύκρειο (πρ. Μοῦι), Ἄνω Χώρα (πρ. Μεγ. Λομποτινά), Τερψιθέα (πρ. Βετολίστα), Ἐλατοῦ (πρ. Ἐλετσοῦ). Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Αἰτωλο-Ἀκαρνανίας ἀπὸ 21 Αὐγούστου ἕως 14 Σεπτεμβρίου 1989. Σχ. 8ο, σελ. 635.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴ γεωργία, κτηνοτροφία, μελισσοκομία, σιδηρουργική, ὑφαντική, ἐνδυμασία, τροφές, κατοικία, κунήγι, σκευὴ καὶ ἐργαλεῖα, κοινωνικὴ ὀργάνωση, λαϊκὸ δίκαιο, παιδικὸ βίο, γάμο, τελευτὴ, μαγεία, ἀστρολογία, μαντική, μετεωρολογία, λαϊκὴ λατρική, λαϊκὴ λατρεία· ἐπίσης: παραδόσεις 18, παροιμίες - παρ. ἐκφράσεις 19, ἐπωδὲς 3, τραγούδια 42, τοπωνύμια, λεξιλόγιο, ἐπώνυμα, ἠχογραφήσεις 44, φωτογραφίες 175.

35. 4373, Κ. Δ. Ἀ ν δ ρ ε ά δ η ς, Λαογραφικὰ Κὰρς Καυκάσου. Πτολεμαΐδα 1989, σχ. 4ο, σελ. 49 + 15.

Κεφάλαια: α. Ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια. Τὸ φυγάδεμα, τὸ κλέψιμον τῆ κοριτσι (ἡ ἀπαγωγή κοπέλας γιὰ γάμο). β. Ἡ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια παράγοντες ἐπιβιώσεως τοῦ Ποντικκοῦ λαοῦ.

36. 4374, Δημοτικό σχολείο Κοκκαρίου Σάμου, «Τοπικές συνήθειες και γιορτές». 1979, σχ. 4ο, σελ. 2.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λατρεία, τὸ γάμο καὶ τὴ βάπτισι.

37. 4375, Δημοτικό σχολείο Μαυρατζαίων Σάμου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. (1979), σχ. 4ο, σελ. 5.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λατρεία, τὸ γάμο, τὴν τελευταίη.

38. 4376, Γυμνάσιο Πυθαγορείου Σάμου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 11.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λατρεία καὶ τὸν γάμο· ἐπίσης παραδόσεις, τοπωνύμια, 3 φωτογραφίες.

39. 4377, Δημοτικό Σχολείο Ὑδρούσσας Σάμου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: Ἐθιμα λατρείας καὶ 1 παράδοσι.

40. 4378, Δημοτικό Σχολείο καὶ Γυμνάσιο Θηλέων Σάμου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 22.

Περιέχει: Ἐθιμα για τη λατρεία καὶ τὸν γάμο, παροιμίες, παραδόσεις.

41. 4379, Δημοτικό Σχολείο Βουρλιωτῶν Σάμου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 24.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λατρεία καὶ τὶς τροφές· ἐπίσης διάφορα τραγούδια.

42. 4380, Δημοτικό Σχολείο Καρλοβασίου Σάμου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 20.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λατρεία καὶ τὸ γάμο· ἐπίσης παροιμίες, αινίγματα, παραδόσεις, τραγούδια.

43. 4381, Δημοτικό Σχολείο Κουμαραδαίων Σάμου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 4.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴν λατρεία καὶ τὸ γάμο.

44. 4382, Δημοτικό Σχολείο Κουντουμᾶ Ἰκαρίας, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 15.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὸ γάμο καὶ τὴν λατρεία, παραδόσεις, τραγούδια.

45. 4383, Δημοτικό Σχολείο καὶ Γυμνάσιο Μαραθοκάμπου Σάμου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 20.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λατρεία καὶ τὸ γάμο· ἐπίσης τραγούδια, παιγνίδια, παροιμίες, αινίγματα.

46. 4384, Ἐ λ ε υ θ. Μ ε ρ ε σ ε ν τ ζ ἦ ς, δάσκαλος, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 11.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λατρεία, τὸ γάμο, τὴ βάπτισι· ἐπίσης τραγούδια καὶ αινίγματα.

47. 4385, Μ ε ν έ λ α ο ς Κ α λ ο γ ε ρ ῆ ς, μαθητῆς Γυμνασίου Σάμου, «Νερόμυλοι καὶ άνεμόμυλοι τῆς Σάμου». 1979, σχ. 4ο, σελ. 5.

Περιέχει: Περιγραφές κλπ. 1 σχέδιο καὶ 3 φωτογραφίες.

48. 4386, Έ μ μ. Π α π ι α μ α ν ώ λ η ς, δάσκαλος, Συλλογή λαογραφικού ύλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 7.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λατρεία, τὸ γάμο, τὴ βάπτισι, τὸ σπῆτι, καθὼς καὶ τραγούδια.

49. 4387, Δημοτικὸ Σχολεῖο Στελίου Ἰκαρίας, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 4.

Ειδήσεις για τὴ λατρεία καὶ τὸ γάμο.

50. 4388, Δημοτικὸ Σχολεῖο Θύμαινας Ἰκαρίας, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 10.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴ λατρεία καὶ τὸ γάμο· ἐπίσης τραγούδια (δίστιχα), παροιμίες, αἰνίγματα.

51. 4389, Γυμνάσιο Ἰκαρίας, «Λαογραφικὸ ὑλικὸ τοῦ νησιοῦ Ἰκαρία». Ἰκαρία 1979, σχ. 4ο, σελ. 26.

Περιέχει: Τοπωνύμια, διηγήσεις, παροιμίες, τραγούδια, λεξιλόγιο λαογραφικοῦ περιεχομένου· ἐπίσης εἰδήσεις για χορούς, ὄργανοπαίχτες, μουσικὰ ὄργανα κ.ἄ.

52. 4390, Δημοτικὰ σχολεῖα Σάμου (Πυθαγόρειον, Παλαιόκαστρον, Βαθύ, Μυτιληνιοί, Σάμος, Σπαθαραῖοι, Μαραθόκαμπος Σάμου). Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 38.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴ λατρεία, τὸ γάμο καὶ τὴ βάπτισι· ἐπίσης τραγούδια (δίστιχα).

53. 4391, Δημοτικὸ Σχολεῖο Ἀκαμάτρας Ἰκαρίας, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὸ γάμο καὶ τὴ λατρεία.

54. 4392, Δημοτικὸ Σχολεῖο Φούρνων Σάμου, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικού. (1979), σχ. 4ο, σελ. 15.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴ λατρεία καὶ τὸ γάμο· ἐπίσης τραγούδια, παραδόσεις, παροιμίες, αἰνίγματα.

55. 4393, Δ ι α μ. Ρ ή ν α ς, δάσκαλος, «Τὸ καλὸ τοῦ σπιτιοῦ». 1979, σχ. 4ο, σελ. 2.

Περιέχει: Μιὰ παράδοσι για τὸ στοιχειὸ τοῦ σπιτιοῦ.

56. 4394, Δημοτικὸ σχολεῖο καὶ Νηπιαγωγεῖο Κοντακαίικων Σάμου, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 11.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴ λατρεία, τὸ γάμο, τὴν ἀστρολογία καὶ τὴν δευσδαμονία.

57. 4395, Δημοτικὸ σχολεῖο Σπαθαραίων Σάμου, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 4.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴ λατρεία καὶ τὴ παραδόσεις.

58. 4396, Έ μ μ. Ρ ο δ ί τ η ς, δάσκαλος, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὑλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὸ γάμο καὶ τὴ λατρεία.

59. 4397, Κ ω ν. Μ π α ν ι ᾶ ς, δάσκαλος, Πάνδροσον Σάμου, Συλλογή λαογραφικού ύλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 13.

Περιέχει: Ειδήσεις για τή λατρεία, τὸ γάμο, τή μαντική («Κλήδονας» κ.ά.)· επίσης παραδόσεις, παροιμίες, τραγούδια.

60. 4398, Ἴ ω. Ζ α φ ε ί ρ η ς, δάσκαλος, Καλλιθέα Σάμου, «Ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ παραδοσιακὰ στοιχεῖα περιοχῆς Καλλιθέας Σάμου». 1979, σχ. 4ο, σελ. 10.

Περιέχει: Γενικὲς πληροφορίες, παραδόσεις.

61. 4399, Κ ω ν. Π ο λ υ χ ρ ό ν η ς, δάσκαλος, "Ἁγιος Κωνσταντῖνος Σάμου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 7.

Περιέχει: «Συλλογή τοπικῶν παροιμιῶν» καταταγμένων κατὰ τὸ ἀλφαβητικὸ σύστημα.

1990

1. 4400, Ἐ λ έ ν η Ψ υ χ ο γ ι ο ὺ, συντάκτρια τοῦ ΚΕΕΛ, Μέλισσα (πρ. Ζάγγα) Ἡλείας, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Ἡλείας, 1-25 Αὐγούστου 1989 (1990), σχ. 8ο, σελ. 699.

Περιεχόμενα: Α'. Υλικὸς βίος - Ἐπαγγελματικὸς βίος - Οἰκονομία (1. Σκευὴ κλπ., 2. Τροφές, 3. Ἐνδυμασία, 4. Ὑφαντικὴ, 5. Ξυλοτεχνία, 6. Κεραμοποιία, 7. Καλαθοπλεχτική, 8. Σιδηρουργία, 9. Ἐλαιουργία, 10. Μύλοι, 11. Ὑδρευση, 12. Τυροκομία, 13. Ἀρχιτεκτονικὴ, 14. Κατοικία, 15. Γεωργία, 16. Κτηνοτροφία, 17. Ζωοκλοπή, 18. Ληστεία, 19. Μετακινήσεις ἐπαγγελματιῶν, 20. Ἐπατεία, 21. Δρόμοι - μεταφορὲς - μεταφορικὰ μέσα, 22 Ἐμπόριο-οἰκονομία, 23. Μέτρα - σταθμά, 24. Ξενιτεία).

Β'. Κοινωνικὸς βίος (1. Κοινωνικὴ ὀργάνωση - οἰκογένεια - σχέσεις φύλων, 2. Θέση γυναίκας, 3. Λαϊκὸ δίκαιο, 4. Ληστεία-ζωοκλοπή, 5. Πολιτισμικὲς ὀμάδες, 6. Λαϊκὴ ἰδεολογία, 7. Γέννηση - βάρπτιση - παιδί, 8. Ἐκπαίδευση, 9. Γάμος, 10. Θάνατος, 11. Ξενιτεία, Ἱστορικὲς πληροφορίες).

Γ'. Πνευματικὸς βίος (1. Θρησκεία- λαϊκὴ λατρεία, 2. Μαγεία - δεισιδαιμονία, 3. Λαϊκὴ λατρικὴ, 4. Ἀστρολογία, 5. Μετεωρολογία, 6. Μαντικὴ, 7. Παροιμίες, 8. Παραδόσεις, 9. Παραμύθια, εὐτράπελες διηγήσεις, 10. Βύχες κλπ., 11. Δρώμενα - μεταμφιέσεις. 12. Τραγούδια, 13. Παιδιές, 14. Τοπωνύμια, 15. Χορὸς, 16. Ὀργανα - μουσικοὶ - Ἥχογραφήσεις). Φωτογραφίες 159.

Τὰ χειρόγραφα 2-20 εὐρίσκονται κατατεθειμένα στὸ Κέντρο ἀπὸ τὸ 1980. Προέρχονται ἀπὸ μαθητὲς Σχολείων καὶ ἐκπαιδευτικοὺς ποὺ ἐργάστηκαν κατὰ τὸ ἔτος Παραδόσεως 1979. Ἀξιολογοῦνται καὶ καταγράφονται στὸ Βιβλίον Εἰσαγωγῆς.

2. 4401, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ Ἁγία Παρασκευὴ Λέσβου, Μεσσηνικόλα Καρδίτσης, Πελασγία Φθιώτιδος, Δάφνο Φωκίδας, Στρατίνιστα Πωγωνίου, ἀπὸ Μαθήτριες Λυκείου κατὰ τὸ ἔτος Παραδόσεως 1979, σχ. 4ο, σελ. 27.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία, τὸ γάμο καὶ τὴ βάρπτιση· ἐπίσης τραγούδια καὶ παροιμίες.

3. 4402, Μ α ρ ί α Φ ύ τ ρ ο υ, μαθήτρια Λυκείου, Σαντορίνη, «Λαογραφικὰ τῆς Σαντορίνης», 1979, σχ. 4ο, σελ. 4.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴ λαϊκὴ λατρεία.

4. 4403, Κων/νος Μακρής, δάσκαλος, Πλάτανος Σάμου, Συλλογή λαογραφικού ύλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λαϊκή λατρεία και το γάμο.

5. 4404, Γραμματική Δαδάου, δασκάλα, Καταίικα Σάμου, Συλλογή λαογραφικού ύλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 6.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λαϊκή λατρεία, το γάμο, την αστρολογία.

6. 4405, Θεόδ. Άρελής, Μεσόγειο Σάμου, «Προλήψεις, ξόρκια και τραγούδια». Μεσόγειο 1979, σχ. 4ο, σελ. 6.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη δεισιδαιμονία, τραγούδια και μία παράδοση.

7. 4406, Δημοτικό Σχολείο Νεοχωρίου Σάμου, Νεοχώριο Σάμου, Συλλογή λαογραφικού ύλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 25.

Περιέχει: Παραδόσεις, ειδήσεις για τη λαϊκή λατρεία, 17 φωτογραφίες.

8. 4407, Ίωάννης Παπαγιάννης, δάσκαλος, Μελίγος Τρικάλων, Συλλογή λαογραφικού ύλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: Κυρίως τοπωνύμια.

9. 4408, Βασίλης Κολοβελώνης, δάσκαλος, «Ίστορία - Λαογραφία του χωριού Βαλτινό Τρικάλων». 1979, σχ. 4ο, σελ. 6.

Περιέχει: Τοπωνύμια - άνθρωπωνύμια.

10. 4409, Λύκειο Μεταμορφώσεως Άττικής, Συλλογή λαογραφικού ύλικου από Καλαβάρδα Ρόδου, Άπείρανθο Νάξου, Καλημεριάνους Εύβοιας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 9.

Περιέχει: τραγούδια.

11. 4410, Λύκειο Βριλησίων, Συλλογή λαογραφικού ύλικου από Μέγαρο Άττικής. 1979 σχ. 4ο σελ. 29.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λαϊκή λατρεία, το γάμο, την ένδυμασία, τους χορούς· επίσης τοπωνύμια.

12. 4411, Ίδιωτικό Δημ. Σχολείο Μπαχλιτζανάκι, Συλλογή λαογραφικού ύλικου από Θεσσαλία, Κονίστρες Εύβοιας, Άγ. Βασίλειο Κορινθίας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 3.

Περιέχει: 1 τραγούδι, 1 παραμύθι, έθιμο λαϊκής λατρείας.

13. 4412, Ά' Μικτό Γυμνάσιο Άχαρνών, Συλλογή λαογραφικού ύλικου από Μενίδι (Άχαρναί) Άττικής. 1979, σχ. 4ο, σελ. 13.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λαϊκή λατρεία, την ένδυμασία, το γάμο· επίσης παραδόσεις και τραγούδια.

14. 4413, Λύκειο Κορωπίου, Συλλογή λαογραφικού ύλικου από Κορωπί Άττικής. 1979, σχ. 4ο, σελ. 13.

Περιέχει: Ειδήσεις για τη λαϊκή λατρεία, τη γεωργία, το γάμο, την τελευτή.

15. 4414, Γυμνάσιο Ἀρρένων Ν. Ἡρακλείου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ Ν. Ἡράκλειο. 1979, σχ. 4ο, σελ. 7.

Περιέχει: Τραγούδια καὶ εἰδήσεις γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴν μαντική.

16. 4415, Δημ. Σχολεῖο Ἀνηλίου Ζαγορίου, Λαογραφικὰ σύμμεικτα ἀπὸ Ἀνήλιο Ζαγορίου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 113.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴν λαϊκὴ λατρεία, τὴ λαϊκὴ φιλοσοφία, τὸν γάμο, τὴν τελευτὴ· ἐπίσης παραδόσεις, τραγούδια, παραμύθια, παιγνίδια.

17. 4416, Μικτὸ Γυμνάσιο Ν. Ἡρακλείου Ἀττικῆς, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ Παλάτια Μαρμαρᾶ Μ. Ἀσίας, Μυτιλήνη, Γαβαλομούρι Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 29.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴν οἰκία, τὸν γάμο, τὴ λαϊκὴ λατρεία· ἐπίσης τραγούδια.

18. 4417, Γυμνάσιο Κερατέας, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου Κερατέας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 8.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο καὶ 1 παραμῦθι.

19. 4418, Μ α ρ ί α Β α σ ι λ ά κ η, μαθήτρια Λυκείου, Γωνιές Ἡρακλείου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 16.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴν τελευτὴ, τὴν λατρική, τὴ δευσδαμονία, τίς τροφές, τὴ γεωργία· ἐπίσης παραδόσεις καὶ εὐτράπελες διηγήσεις.

20. 4419, Μ α ρ ί ν α Σ π α ν ά κ η, μαθήτρια, Βόνη καὶ Θραψανὸ Ἡρακλείου, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου. 1979, σχ. 4ο, σελ. 12.

Περιέχει: Τραγούδια, δίστιχα (μαντινάδες), ἐπιδές, «δεσίματα», εὐχές-κατάρες, προπόσεις.

21. 4420, Π α ν α γ. Ι. Κ α μ η λ ά κ η ς, συντάκτης ΚΕΕΛ, Μεσόλογος, Ἀσπρούλα, Πλακίδα Καστανιά Ν. Κοζάνης, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Κοζάνης ἀπὸ 14 Αὐγ. ἕως 7 Σεπτεμβρίου 1989, σχ. 8ο, σελ. 1091.

Περιεχόμενα: Ι. Γενικά. ΙΙ. Ἱστορικά. ΙΙΙ. Ὑλικὸς βίος (ἀσχολίες τῶν κατοίκων, κατοικία, ἐπιπλα καὶ σκεύη, ἐνδυμασία, τροφές - ποτά, γεωργία, ἀμπελοργία, καπνοκαλλιέργεια, κτηνοτροφία, μελισσοκομία, κινῆγι, ψάρεμα, βιοτεχνία - λαϊκὴ τέχνη, ἀρχιτεκτονική, ἀλευροποιία κ.ἄ. βιοτεχνίες). Ἐπαγγέλματα, συγκοινωνίες, ἐμπόριο. ΙV. Κοινωνικὸς βίος (γέννηση - παιδὶ - βάρφτιση - σχολικὴ ζωὴ, γάμος, τελευτὴ, κοινων. ὀργάνωση, ἐθιμικὸ δίκαιο). V. Πνευματικὸς βίος (θρησκεία, λαϊκὴ λατρεία, προλήψεις - δευσδαμονίες, λαϊκὴ λατρική - κτηνιατρική, μετεωρολογία, μαντική, δημῶδη βιβλία, τραγούδια, μουσική, χοροὶ, παραμῦθι 1, εὐτρ. διηγήσεις 15, παραδόσεις 7, παροιμίες 9, αἰνίγματα 6, ὄνόματα διάφορα, λεξιλόγιο, συνθηματικὴ γλῶσσα μαστόρων, τοπωνύμια). Φωτογραφίες 207, ἠχογραφήσεις 104.

22. 4421, Π α ν. Ι. Κ α μ η λ ά κ η ς, συντάκτης ΚΕΕΛ, Γαλατίνη, Χορηγός, Ἀνθοχώρι, Περιστέρα, Καλλιστράτη, Ἀπιδέα, Λευκοθέα, Λικνάδες, Τσοτύλι, Ἀγιάσμα Βοῦου, Λαογραφικὸ ὕλικὸ ἀπὸ ἐπιτόπια ἔρευνα στὴν ἐπαρχία Βοῦου Κοζάνης. Καλοκαίρι 1989, σχ. 8ο, σελ. 450.

Περιέχει: Γενικά και ιστορικά στοιχεία, ειδήσεις για μαστόρους και επαγγέλματα, ασχολίες κατοίκων, κατοικία - αρχιτεκτονική, τροφές, κοινων. οργάνωση, ιατρική, λατρεία, μαγεία - δεισιδαιμονία, ένδυμασία, σηροτροφία, επίσης τραγούδια 19, τοπωνύμια, παραδόσεις, όνόματα διάφορα, συνθηματική γλώσσα, κ.α.

23. 4422, "Α ν ν α Π α π α μ ι χ α ή λ - Κ ο υ τ ρ ο ύ μ π α (Δ/ντρια ΚΕΕΛ) και Μ α ρ ί α 'Α ν δ ρ ο υ λ ά κ η (Συντάκτρια-μουσικός ΚΕΕΛ), Μαριτσά, Θεολόγος, Καλαβάρδα, Μαλώνα Ρόδου, Σύμη, Λαογραφική αποστολή στο νομό Δωδεκανήσου από 21 'Ιουλίου έως 14 Αύγουστου 1989, σχ. 4ο, σελ. 2.080.

Περιεχόμενα : I. Γενικά. II. 'Υλικός βίος (κατοικία, επιπλα, σκεύη, τροφές, επαγγελματικός βίος, λαϊκή τέχνη κ.ά.). III. Κοινωνικός βίος (γέννηση, γάμος, τελευτή, κοινων. οργάνωση, λαϊκό δικαίο). IV. Πνευματικός βίος (άστρολογία, μετεωρολογία, λαϊκή ιατρική, λαϊκή λατρεία - δεισιδαιμονία, μαντική, γλωσσικός θησαυρός, λαϊκή φιλολογία, παραδόσεις 405, διάφορες διηγήσεις 16, τραγούδια 35, δίστιχα 212, παροιμίες 63, παραμύθια 4, αινίγματα 3, εύχες κλπ., έπωδες, λαϊκό θέατρο, παιδιές 21, μουσική - χοροί, ήχογραφήσεις 236, σχεδιαγράμματα 14 + 10 κασέτες μαγνητοφώνου.

24. 4423, "Α γ γ ε λ ο ς Ν. Δ ε υ τ ε ρ α ῖ ο ς, Συντάκτης ΚΕΕΛ. Πόρροι, Παληάμπελα, Βροντού, Λαογραφική αποστολή σε όρεινά χωριά Πιερίας κατά τὸ καλοκαίρι τοῦ 1985, σχ. 8ο, σελ. 321.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴ μαντική, γέννηση, γάμο, τελευτή, λαϊκή λατρεία και δεισιδαιμονία, κοινωνική οργάνωση κ.ά., επίσης παραδόσεις, τραγούδια, φωτογραφίες 24.

25. 4424, Μ α ρ ί α 'Α ν δ ρ ο υ λ ά κ η, Συντάκτρια-μουσικός ΚΕΕΛ, Πέρκος Αίτωλοακαρνανίας, Συλλογή λαογραφικού υλικού από τὸ χωριό Πέρκος τῆς όρεινῆς Ναυπακτίας, νομοῦ Αίτωλοακαρνανίας κατά τὸν Αύγουστο τοῦ 1986. 1986, σχ. 8ο, σελ. 433/438 + 3 ταινίες μαγνητοφώνου (μπομπίνες).

Περιέχει: Ειδήσεις για τὸν υλικό βίο (κατοικία, δημόσια κτήρια, ένδυμα-κόμμωση, τροφές, επαγγελματικός βίος), για τὸν κοινωνικό βίο (γέννηση, γάμος, τελευτή, κοινων. οργάνωση, λαϊκό δικαίο, άφορισμοί, όργανα, χοροί) και για τὸν πνευματικό βίο (θρησκεία-λατρεία, μαγεία, δεισιδαιμονία, λαϊκή ιατρική, άστρολογία, μετεωρολογία, μαντική, λαϊκό θέατρο, διηγήσεις, παραδόσεις, τραγούδια, παιγνίδια, παραμύθια, τοπωνύμια, όνόματα κ.ά.). 'Επίσης ήχογραφήσεις και φωτογραφίες 106.

26. 4425, Ν ῖ κ ο ς Φ α σ α τ ά κ η ς, εκπαιδευτικός, Συλλογή λαογραφικῆς ὕλης Μελάμπων Ρεθύμνης. 1989-1990, σχ. 4ο, τόμ. Α' + Β', σελ. 341 + 326.

Περιεχόμενα: Α' Τόμος: 1. Πρόλογος, 2. Τὸ σπίτι, 3. 'Η γενυμασά, τὸ καλίκωμα, τὸ στόλισμα, 4. Οί θροφές, 5. 'Η γεωργική, 6. Τ' άμπέλια, 7. Οί γι-ελιές, 8. "Άλλες δουλειές. 9. Συνήθεια τῶ γεωργῶ, 10. Τὰ λάχανα, τὰ χόρτα, τὰ δέντρα, 11. 'Η βοσκή, 12. Οί μέλισσες. Β' Τόμος: 1. Τὸ κυνήγι, 2. Τὸ ψάρεμα. 3. Τὰ ἔχνη (ζῶα), 4. Βιοτεχνία, 5. "Ἰντα λέγαμεν ὄντεν ἔδουλεύαμε. Τραγούδια, μοιρολόγια, παροιμίες, γατριμίες - παρατηρήματα - εύκές, βλαστήμιες - κατάρες - ὄρκοι, παραδόσεις, ιστορίες, σκυλές (σόκιν).

Πρώτος "Επαινος με χρηματική άμοιβή.

27. 4426, Νικ. Παπαβασιλείου, συντ. δάσκαλος, «Λέλοβα» (σημερινό Θεσπρωτικό), Μνήμες από τὰ παραδοσιακά «Λέλοβα» (σημερινό Θεσπρωτικό) περιόδου 1920-40. Λαογραφικά 1990, σχ. 4ο, σελ. 452.

Περιέχει: Γενικά (γεωγραφική θέση, χαρακτηριστικά μέρη του χωριού, ιστορικές τοποθεσίες κ.ά.). 'Υλική ζωή (κατοικία, διατροφή, ρουχισμός, ένδυμασία, κόμμωση, επαγγελματική ζωή, οικιακή βιοτεχνία κ.ά.). Θρησκευτική ζωή (έκδηλώσεις λατρείας, μεγάλες θρησκευτικές γιορτές, δοξασίες κ.ά.). Κοινωνική ζωή (γέννηση, γάμος, τελευτή, γιορτές, τραγούδια κ.ά.). Αστρολογία. Μετεωρολογία. Ημέρες. Μήνες. Διάφορα (προλήψεις, δεισιδαιμονίες, λογοπαίγνια 10, αινίγματα 18, παροιμίες και παροιμιώδεις εκφράσεις 240, άριθμοί κ.ά.). Λεξιλόγιο. Τραγούδια 79. Τό σημερινό Θεσπρωτικό.

Πρώτος Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

28. 4427, Γεώργιος Εύαγγ. Άποστολάκης, Παντρολογήματα στην Κρήτη. 1990, σχ. 4ο, σελ. 317.

Περιεχόμενα του έργου: «Έρωτας, προξενιά, κλεψιά, άρραβώνας, γάμος, αντίγαμος στα μέσα του είκοστου αιώνα. Κρητικό γλωσσικό ιδίωμα. 7. 214 στίχοι». Περιέχει επίσης και 42 έγχρωμες φωτ. Τρίτος Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

29. 4428, Έλένη Δουνδουλάκη - Ούσταμανωλάκη, Παραδοσιακή σιτοκαλλιέργεια Άρχανών Άρακλείου Κρήτης. Χρονική περίοδος 1880-1940. Λαογραφική έργασία. Άρχάνες Κρήτης 1990, σχ. 4ο, σελ. 128.

Περιέχει: Εισαγωγικά. Σιτάρι - άλεύρι - ψωμί. Θερισμός. Άλώνισμα. Άποθήκευση καρπού. Άλεση - Νερόμυλοι - Ζύμωμα. Λαϊκή γλώσσα. Λαϊκή ποίηση. Τό σιτάρι στη λαϊκή μαγειρική. Τό σιτάρι στη λαϊκή ιατρική. Τό σιταρένιο άλεύρι στην καθημερινή ζωή και χρήση. Τραγούδια 15, δημώδεις διηγήσεις 5, δίστιχα 25, παροιμίες 115. Γλωσσάριο. Φωτογραφίες 9.

Δεύτερος έπαινος με χρηματική άμοιβή.

30. 4429, Γεώργιος Άθ. Σκούρας, Νεοχώρι Έπάτης, Έκόκκινη φανέλα. Γυναικεία νυφιάτικη και γιορταστική φορεσιά στο Νεοχώρι Έπάτης. Άθήνα 1989, σχ. 4ο, σελ. 128.

Περιέχει: Λεπτομερή περιγραφή της τοπικής ένδυμασίας με παρεμβολή πλείστων άλλων λαογραφικών ειδήσεων και με 89 εικόνες.

Πρώτος Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

31. 4430, Ζωή Ρωπαττο, συντάκτρια ΚΕΕΛ, Άσώματοι, Κυψέλη, Λεόντι, Βαθύ, Σφεντούρι, Λιβάδι, Λαογραφική άποστολή στη νήσο Αίγινα, από 17 Ίουλίου - 17 Αύγούστου 1989, σχ. 8ο, σελ. 376.

Περιέχει: Παραμύθια, εϋτράπελες διηγήσεις, παροιμίες, στοιχειά λατρείας, ειδήσεις για τη μαγεία, τη δεισιδαιμονία, τη μετεωρολογία, τη λαϊκή ιατρική, γέννηση, γάμο, επαγγέλματα, κοινων. όργάνωση, κατοικία, γεωργικό και ποιμενικό βίο, οικιακές άσχοιίες, τροφές' επίσης παρωνύμια και άλλα όνόματα, τοπωνύμια, ιστορικά στοιχειά, φωτογραφίες 227.

1991⁵

1. 4431, Μιράντα Τερζοπούλου, Συντάκτρια ΚΕΕΛ, Έλατοῦ, Τερψιθέα, "Ανω Χώρα, Ἀμπελακιώτισσα, Λαογραφική ἀποστολή στὴν Ὀρεινὴ Ναυπακτία ἀπὸ 5-25 Σεπτεμβρίου 1983, σχ. 8ο, σελ. 447.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὶς τροφές, τὴν ὑφαντικὴ, οἰκοσκευὴ, κατοικία, γεωργία, κτηνοτροφία, γιὰ τὸ κунήγι, τὴν τυροκομία, ξυλουργικὴ, γλυπτικὴ, μεταλλοτεχνία, σιδηρουργία, ὑποδηματοποιία, μελισσοκομία, ραπτικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ, κοινωνικὴ ὀργάνωση, γέννηση, βάπτισμα, γάμος, θάνατο, λαϊκὸ δίκαιο, λαϊκὴ λατρεία, λαϊκὴ ἱατρικὴ, μαγεία, μαντικὴ κ.ἄ.· ἐπίσης παροιμίες, παραδόσεις, παραμῦθια, τραγούδια, τοπωνύμια, προφορικὲς αὐτοβιογραφίες, φωτογραφίες 184, ἤχογραφήσεις.

2. 4452, Αἰκατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, Συντάκτρια ΚΕΕΛ, Καλλιπεύκη, Γόννοι, Δομένικο, Βαλανίδα, Δρυμός, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Λαρίσης, 14 Ὀκτ. - 7 Νοεμ. 1986, σχ. 8ο, σελ. 812.

Περιέχει: Γενικά: δημογραφικά, οἰκισμός, κατοικία, ἐπιπλα - σκευὴ, διατροφή, ἐνδυμασία, ὑπόδηση, γεωργικὸς βίος, ποιμενικὸς βίος, ἀλεία (λιμναία), ἐπαγγέλματα, μελισσοκομία, μῦλοι, ἐμποροπανηγύρεις, συγκοινωνία, λαϊκὴ ἱατρικὴ, παιγνίδια, γάμος, γέννηση, θάνατος, λαϊκὴ λατρεία, δεισιδαιμονίες, προλήψεις, μαγεία, μετεωρολογία, λαϊκὸ ἑορτολόγιο, λαϊκὸ θέατρο, λαϊκὰ ὄργανα, ληστεία, παραμῦθια 13, εὐτράπελες διηγήσεις, διηγήσεις πολεμικῶν γεγονότων, παραδόσεις 54, τοπωνύμια, ἐπώνυμα, τραγούδια ἠχογραφημένα 349, ποιήματα, αὐτοβιογραφίες κ.ἄ., ἐπίσης 178 φωτ.

3. 4433, Παναγ. Ι. Καμηλάκης, συντάκτης ΚΕΕΛ, Πολυνέρι, Ἄλατόπετρα, Μέγαρο, Ἀμυγδαλιές, Κρασιά (Βλαχοκρασιά), Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Γρεβενῶν ἀπὸ 17 Νοεμβρίου ἕως 11 Δεκεμβρίου 1986, σχ. 8ο, σελ. 1444+3 Ἐρωτηματολόγια γιὰ ἐπιπλα καὶ σκευὴ.

Περιεχόμενα: I. Γενικά. II. Ἱστορικά. III. Ὑλικὸς βίος: α. κατοικία, ἐπιπλα-σκευὴ, β. ἐνδυμασία, γ. τροφές, δ. γεωργία, ε. ἀμπελουργία, στ. κτηνοτροφία, ζ. ἀλεία, η. ἐπαγγέλματα - ἀσχολίες κατοίκων, θ. βιοτεχνία καὶ λαϊκὴ τέχνη (ὑφαντικὴ, πλεκτικὴ - κεντητικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ, ἀγγειοπλαστικὴ, ἀλεστικὴ), ι. συγκοινωνίες. IV. Κοινωνικὸς βίος: α. γέννηση, β. βάπτισμα, γ. σχολικὴ ζωὴ, δ. γάμος, ε. τελευτὴ, στ. κοινωνικὴ ὀργάνωση, ζ. λαϊκὸ δίκαιο, η. μέτρα. V. Πνευματικὸς βίος: α. λατρεία, β. μαγεία, γ. προλήψεις, δ. λαϊκὴ ἱατρικὴ, ε. μετεωρολογία, στ. δημοτικὰ τραγούδια (152 ἐξ ὧν 42 ἠχογραφημένα), ζ. μουσικὴ - μουσικὰ ὄργανα (ἠχογρ. 4), η. χοροί, θ. θέατρο, ι. παραμῦθια, ιβ. εὐτράπελες διηγήσεις κ.τ.δ. 43, ιγ. παραδόσεις 20, ιδ. παροιμίες 11, ιε. εὐχές 12, ις. ὄνοματα (παρατσούκλια), ιστ. τοπωνύμια, ιζ. ἰδιωματικὸ λεξιλόγιο, ιθ. συνθηματικὴ γλώσσα, ιθ. σκώμματα 28, φωτογραφίες 100.

4. 4434, Μ. Γ. Βαρθόλη, Φανάρι, Μουζάκι, Λοξάδα, μονὴ Κορώνης, Λαογραφικὴ ὕλη ἀπὸ ἐπιτόπεια ἔρευνα στὸ νομὸ Καρδίτσας ἀπὸ 1-15 Αὐγούστου 1991,

5. Τὰ χειρόγραφα 11-24 ἀνήκουν στὸ ἔτος παραδόσεως 1979.

σχετικά με τις λαϊκές παραδόσεις και τη λατρεία για τὸν ἅγιο Σεραφεῖμ, νεομάρτυρα καὶ ἐπίσκοπο Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου Καρδίτσης. 1991, σχ. 8ο, σελ. 45.

5. 4435, Μ α ν. Γ. Β α ρ β ο ύ ν η ς, Βαθύ, Χώρα, Παγώνδας, Παλαιόκαστρο, "Αγ. Κων/νος, Κοκκάρι, Σπαθαραῖοι, Μαραθόκαμπος, Συλλογὴ δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπὸ ἐπιτόπια ἔρευνα στὴ Σάμο ἀπὸ 17-29 Αὐγ. 1991, σχ. 8ο, σελ. 113.

Περιέχει: Τραγούδια διάφορα καὶ πίνακα ἰδιωματικῶν λέξεων.

6. 4436, Ἄ π ο σ τ ο λ ῖ α Π α ν. Μ ε λ ἑ τ η - Σ ι α μ ο ὄ ρ η, Πλάτανος Μαγνησίας. Ἄλμυρὸς 1991, σχ. 4ο, σελ. 258.

Περιεχόμενα: 1. Πρόλογος, 2. Ὁ παλιὸς Πλάτανος, 3. Ὁ Νέος Πλάτανος, 4. Λαογραφία, 5. Πλατανιώτικο γλωσσικὸ ἰδίωμα. I. Κοινωνικὴ ζωὴ: γέννα, νανουρίσματα - ταχταρίσματα, 6, ξόρκια - δεισιδαιμονίες σχετικὲς μετὰ τὴ γέννηση, εὐχές (προγνωστικὰ φύλου), βάπτιση, προξενεῖα - συμβάσματα, γάμος, θάνατος, πλατανιώτικη λαϊκὴ μούσα, οἰκογενειακὴ κοινωνικὴ συμπεριφορὰ. II. Λαϊκὴ καὶ θρησκευτικὴ ζωὴ: λαϊκὴ μετεωρολογία, λαϊκὴ ἰατρικὴ, διάφορες εὐχές 99 καὶ χαιρετισμοί, ἀναθέματα - κατάρες 32, ὄρκοι 11, προτροπὲς 65, παροιμίαι καὶ παροιμιώδεις ἐκφράσεις 568, αἰνίγματα 23, γλωσσόδετες, προβλήματα, παιγνίδια, παρατσούκλια, εὐθυμὲς ἱστορίες, λατρευτικὰ - θρησκευτικὰ καὶ ἄλλα ἔθιμα. III. Ὑλικὸς βίος: σπίτι, φορεσιὰ, ἀσχολίαι κατοίκων, φαγητὰ, θέρμανση, φωτισμός. Ἐπίλογος. Πλατανιώτικο γλωσσάρι. Βιβλιογραφία. Φωτογραφίες 18, σχέδια 5. Δεύτερος Ἑπαιὸς μετὰ χρηματικὴ ἀμοιβή.

7. 4437, Σ τ ἑ λ ῖ ο ς I. Κ ο ψ α χ ε ἰ λ η ς, Θεσσαλονίκη, Χαλκιδική, Ἡμαθία, Νιάουστα, Καστοριά, Γρεβενά, Ἑορδαία, Κοζάνη, Βόιο, Πιερία, Πέλλα, Φλώρινα, Κιλκίς, Καβάλα, Θάσος, Δράμα, Σέρρες. Μακεδονικὰ τραγούδια (1972-1990). Θεσσαλονίκη 1990, σχ. 4ο, σελ. 24.

Περιέχει: 23 μουσικὲς καταγραφές (Μουσικὴ καὶ στίχοι τοῦ καταθέτη).

8. 4438, Ἀ ν δ ρ ἑ α ς Ρ ο υ σ σ ο υ ν ῖ δ η ς, Ἀραδίππου, Μουτουλλάς, Ριζοκάρπασον Κύπρου. Κυπριακὰ παραμύθια. 1991, σχ. 4ο, σελ. 16.

Περιέχει: 5 παραμύθια.

9. 4439, Πανσαμοθρακικὴ Ἑστία Ἀθηνῶν, Σαμοθράκη, «Ἡ ἀκριτικὴ Σαμοθράκη». Σαμοθράκη 1978, σχ. 4ο, σελ. ιγ' + 77.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ λαϊκὴ λατρεία, κοινωνικὴ ὀργάνωση, κτηνοτροφία, γεωργία· ἐπίσης παραδόσεις, τραγούδια, γλωσσάρι.

10. 4440, Σ τ ἄ ἰ κ ο ς Γ. Π α ν τ α ζ ῆ ς, δικηγόρος, Κατάστιχον καταμετρήσεως γαιῶν ἀγορασθέντων παρὰ τοῦ Γρηγ. καὶ Ὁθωνος Γρηγοριαδῶν (1991), σχ. 4ο, φ. 73.

Περιέχει: 73 φωτοτυπιὲς δικαιοπρακτικῶν ἐγγράφων, καταλόγων κ.ἄ.

11. 4441, Γυμνάσιο-Λύκειο Μοχοῦ, Α' Λύκειο Θηλέων Ἡρακλείου, Γυμνάσιο Με-

λεσών, Γ' Γυμν. Θηλ. 'Ηρακλείου, Συλλογή λαογραφικού ύλικού από περιοχές 'Ηρακλείου και Ρεθύμνου ('Ανώγεια) Κρήτης. 1979, σχ. 4ο, σελ. 35.

Περιέχει: Παροιμίες, αινίγματα, γητειές.

12. 4442, Λύκειο Μοχού 'Ηρακλείου, Συλλογή λαογραφικού ύλικού Μοχού 'Ηρακλείου Κρήτης. 1979, σχ. 4ο, σελ. 150.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὸ γάμο, τὴν τελευταίη, τὴ λαϊκὴ λατρεία, τὴ μαγεία - δεισιδαιμονία, τὴ μαντική, τὴ λαϊκὴν λατρικὴν ἐπίσης τραγούδια, παραδόσεις, αινίγματα, παροιμίες, γητειές, τοπωνύμια.

13. 4443, Γυμνάσιο Μελεσών 'Ηρακλείου, Συλλογή λαογραφικού ύλικού. 1979, σχ. 4ο, σελ. 25.

Περιέχει: Ειδήσεις για μαντική, λαϊκὴν λατρεία, γάμο· ἐπίσης παροιμίες, παραμύθια, τραγούδια, δίστιχα, αινίγματα, παραδόσεις, εὐτράπελες διηγήσεις.

14. 4444, Α' Λύκειο Θηλέων 'Ηρακλείου, Β' Γυμνάσιο Θηλέων 'Ηρακλείου, Λύκειο 'Επισκοπῆς, Λύκειο Μοχού, Συλλογή λαογραφικού ύλικού από περιοχές 'Ηρακλείου καὶ Λασιθίου Κρήτης. 1979, σχ. 4ο, σελ. 49.

Περιέχει: Παραδόσεις, τραγούδια, παραμύθι, δεισιδαιμονίες, ειδήσεις για λαϊκὴν λατρεία, μαντικὴ, λαϊκὴ τέχνη.

15. 4445, Α' Λύκειο Θηλέων 'Ηρακλείου, Γυμνάσιο καὶ Λύκειο Μοχού, Β' Γυμνάσιο 'Ηρακλείου, Συλλογή λαογραφικού ύλικού από περιοχὴ 'Ηρακλείου Κρήτης (Χόνδρος, Ποταμιές, Γωνιές). 1979, σχ. 4ο, σελ. 20.

Περιέχει: Γητειές, τραγούδι 1.

16. 4446, Α' Λύκειο Θηλέων 'Ηρακλείου, Λύκειο Μοχού, Γυμνάσιο Μελεσών, Συλλογή λαογραφικού ύλικού από περιοχές 'Ηρακλείου, Λασιθίου Χανίων. 1979, σχ. 4ο, σελ. 90.

Περιέχει: Δίστιχα (γνωμικά, γαμήλια, ἐρωτικά κ.ἄ.), παραδόσεις.

17. 4447, Α' Λύκειο Θηλέων 'Ηρακλείου, Συλλογή λαογραφικού ύλικού από περιοχές 'Ηρακλείου, Λασιθίου, Ρεθύμνης. 1979, σχ. 4ο, σελ. 226.

Περιέχει: Ειδήσεις για γάμο καὶ τὴ λαϊκὴν λατρεία· ἐπίσης παραδόσεις, παροιμίες, τραγούδια, δίστιχα, αινίγματα, καθαρογλωσσίδα, προπώσεις, ἐπωδές.

18. 4448, Λύκειο 'Αρρένων Ν. Ψυχικοῦ, Γυμν. Θηλέων Χαλανδρίου κ.ἄ. Συλλογή λαογραφικού ύλικού από περιοχές Πελοποννήσου, Μακεδονίας, Θεσσαλίας, Μ. 'Ασίας, Κρήτης, Κερκύρας, Νάξου κ.ἄ. 1979, σχ. 4ο, σελ. 65.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὸ γάμο καὶ τὴ λαϊκὴν λατρεία, τραγούδια κ.ἄ.

19. 4449, 1ο Δημοτικὸ Σχολεῖο Ν. 'Ερυθραίας, Συλλογή λαογραφικού ύλικού από περιοχές Πελοποννήσου, 'Ηπείρου, Θράκης, Κρήτης, Κύπρου κ.ἄ. 1979, σχ. 4ο, σελ. 39.

Περιέχει: Ειδήσεις για λαϊκή λατρεία, γάμο, βάπτισμα, τελευτή, μαντική, μαγεία - δεισιδαιμονία - επίσης παραδόσεις, αινίγματα, παροιμίες κ.ά.

20. 4450, 3ο και 11ο Δημοτικά Σχολεία 'Αμαρουσίου, Συλλογή λαογραφικού υλικού από την Κάρπαθο κ.ά. 1979, σχ. 4ο, σελ. 16.

Περιέχει: Ειδήσεις για το γάμο και τη μαντική, δεισιδαιμονίες, τραγούδια,

21. 4451, Μικτό Γυμνάσιο Κολωνού, Συλλογή λαογραφικού υλικού από τὰ Λαγκάδια Γορτυνίας. 1979, σχ. 4ο, σελ. 15.

Περιέχει: Φωτοτυπίες 4 προικοσυμφώνων και ένα τραγούδι.

22. 4452, 1Η' Λύκειο 'Αρρένων 'Αθηνών, Συλλογή λαογραφικού υλικού από Σύμη, Σέρρες, Κάλυμνο, Κῶ, Νίσυρο, 'Ηπειρο, Μ. 'Ασία. 1979, σχ. 4ο, σελ. 21.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴ λαϊκὴ λατρεία, τὴ μαντικὴ, τὸ γάμο, τὴ βάπτισμα κ.ά.

23. 4453, 6ο Λύκειο Θηλέων 'Αθηνών, Συλλογή λαογραφικού υλικού από Καρδίτσα, Τήνο, Νάξο. 1979, σχ. 4ο, σελ. 6.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴ λαϊκὴ λατρεία.

24. 4454, Γυμνάσιο Παιανίας, Συλλογή λαογραφικού υλικού από τις περιοχές 'Αττικής, Πελοποννήσου, Αιτωλο-Ακαρνανίας, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Θράκης, Κρήτης, Λέσβου, Κύπρου κ.ά. 1979, σχ. 40 + 8ο, σελ. 86.

Περιέχει: Ειδήσεις για τὴ λαϊκὴ λατρεία, τὸ γάμο, τὴ ἐνδυμασία, τὴν λαϊκὴ τέχνη· ἐπίσης λεξιλόγιο ἀρβανίτικο, τραγούδια, τοπωνύμια, παραδόσεις κ.ά.

25. 4455, Μιράντα Τερζοπούλου, συντάκτρια ΚΕΕΛ, Λαογραφική αποστολή στο νομό Λαρίσης, περιοχή 'Αγιάς, από 7 Αύγουστου - 1 Σεπτεμβρίου 1989, σχ. 8ο, σελ. 834 + πίνακας περιεχομένων.

Περιέχει: Ειδήσεις για κοινων. ὀργάνωση, λαϊκό δίκαιο, παιδι-παιγνίδια, γάμο-σχέσεις φύλων, γυναικεία, θάνατο, μαγεία-δεισιδαιμονία, ἀστρολογία, λαϊκὴ ιατρικὴ, λαϊκὴ λατρεία, λαϊκό θέατρο - δρώμενα, ἀγροτικὸ βίο - γεωργία, κτηνοτροφία, ἀμπελοργία - οἰνοποιία, μεταξουργία, δενδροκομία, τροφές, ἐνδυμασίες, οἰκία καὶ οἰκοσκευὴ, ἐργαλεῖα, ἀρχιτεκτονικὴ, μαστόρους, ξυλογλυπτικὴ, λιθογλυπτικὴ κ.ά. εἶδη λαϊκῆς τέχνης, μεταφορικὰ μέσα· ἐπίσης τραγούδια, παροιμίες, παραδόσεις, εὐχές - ἀρέες, ἐπωδές, παρωνύμια κ.ά., ἠχογραφήσεις, φωτογραφίες 310.

26. 4456, Παναγ. Ι. Καμηλάκης, Συντάκτης ΚΕΕΛ, Βυθός, Δίλοφο, Χρυσουγή, 'Αγία Σωτήρα, Μόρφη, Κορυφή Βοῦ, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στο νομό Κοζάνης ἀπὸ 6 Αὐγ. - 5 Σεπτ. 1984, σχ. 8ο, σελ. 1.184 + ι'.

Περιεχόμενα: I. Γενικά, II. Ἱστορικά, III. 'Υλικὸς βίος: κατοικία, ἐπιπλα-σκευὴ, ἐνδυμασία, κόμωση, τροφές, γεωργία, ἀμπελοργία, καστανοκαλλιέργεια, κτηνοτροφία, μελισσοκομία, ψάρια, κунήγι, βιοτεχνία (ὕφαντικὴ, βαφικὴ, μεταλλοτεχνία, ἐπαγγέλματα, σηροτροφία, ἀλεστικὴ), συγκοινωνίες - πανδοχεῖα. IV. Κοινωνικὸς βίος: γέννηση, βάπτισμα, γάμος, τελευτή, κοινωνικὴ ὀργάνωση, λαϊκό δίκαιο. V. Πνευματικὸς βίος: λατρεία, μαγεία, προλήψεις-δεισιδαιμονίες, λαϊκὴ ιατρικὴ, μετεωρολογία, μαντικὴ, τραγούδια, μουσικὴ - μουσικὰ ὄργανα, λαϊκό θέατρο, παραμύθια 5,

παραδόσεις 19, παροιμίες - παρ. εκφράσεις 18, αινίγματα 8, παιγνίδια 4, εϋχές κ.τ.δ., όνόματα, τοπωνύμια, συνθημ. γλώσσα κ.ά., φωτογραφίες 164.

27. 4457, Π α ν α γ. Ι. Κ α μ η λ ά κ η ς, Συντάκτης ΚΕΕΛ, Λάβδα, Δοτσικό, Πανόραμα, Πρόσβορο, Καληράχη, 'Αβδέλλα, 'Οροπέδιο, Σύδενδρο, Ροδιά, Καλλονή, "Άγιος Γεώργιος, 'Αηδόνια, Δασάκι, Μικρολίβαδο, Κηπουριό, Ταξιάρχης Γρεβενών, Λαογραφική συλλογή από χωριά του νομού Γρεβενών 1986, σχ. 8ο, σελ. 642. Περιέχει: Ι. Γενικά. ΙΙ. 'Ιστορικά. ΙΙΙ. 'Υλικός βίος: Κατοικία, ένδυμασία, επαγγελματικός βίος (γεωργία, άμπελοργία, κτηνοτροφία, άλιεία, βιοτεχνία - λαϊκή τέχνη). ΙV. Κοινωνικός βίος: Σχολική ζωή, γάμος, τελευτή, κοινων. όργάνωση, δίκαιο. V. Πνευματικός βίος: Λατρεία, μαγεία, λαϊκή ιατρική, δημοτικά τραγούδια, μουσική - μουσικά όργανα, ανέκδοτα 9, παραδόσεις 9, παροιμίες - παροιμ. φράσεις 6, λαϊκό θέατρο, όνόματα, τοπωνύμια, συνθημ. γλώσσα κ.ά.

28. 4458, Π α ν α γ. Ι. Κ α μ η λ ά κ η ς. Συντάκτης ΚΕΕΛ, 'Αμπελώνας Λαρίσης· Μηλιά, Σέρβια, Βελβενός, Γαλατινή Κοζάνης· Κωσταράζι, Μαυροχώρι, "Άργος 'Ορεστικό, Καστοριά, 'Απόσκεπος, Οξυά Καστοριάς· 'Αμύνταιο, 'Ασπρόγεια, Λέχοβο Φλωρίνης· Πτολεμαίδα Κοζάνης, Συλλογή λαογραφικού ύλικού. 1983, σχ. 8ο, σελ. 447.

Περιεχόμενα: Ι. Γενικά. ΙΙ. 'Ιστορικά. ΙΙΙ. 'Υλικός βίος: α. κατοικία, έπιπλα - σκεύη, β. ένδυμασία, γ. τροφές, δ. γεωργία, ε. άμπελοργία, στ. κτηνοτροφία, ζ. βιοτεχνία (ύφαντική, επαγγέλματα), η. άλιεία, θ. μεταφορές-συγκοινωνία. ΙV. Κοινωνικός βίος: α. γέννηση, β. βάπτισμα, γ. γάμος, δ. τελευτή, ε. δίκαιο, στ. κοινωνική όργάνωση. V. Πνευματικός βίος: α. λατρεία, β. μαγεία, γ. λαϊκή ιατρική, δ. τραγούδια, ε. μουσικοί - χοροί, στ. θέατρο, ζ. παραδόσεις, η. παροιμίες, θ. εϋχές, ι. άρες, ια. όνόματα, ιβ. τοπωνύμια, ιγ. συνθηματική γλώσσα. Γεωγραφική προέλευση ύλικού.

29. 4459, Μ α ν. Γ. Β α ρ β ο ύ ν η ς, Πεζούλα, Κυψέλη, Λεύκη, Κουτσό, Κάτω Λιβερά, Γιδότοπος, Θεοτοκάτο, Λυκότοπος, Τσούκκα Ξάνθης, Δημοτικά τραγούδια από το νομό Ξάνθης. 1988-89, σχ. 8ο, σελ. 78.

Περιέχει: 67 τραγούδια.

30. 4460, Α ί κ α τ ε ρ ί ν η Π ο λ υ μ έ ρ ο υ - Κ α μ η λ ά κ η, Συντάτρια ΚΕΕΛ, Συκούριο, Πουρνάρι, Σπηλιά, Μακρυχώρι, 'Ομόλιο, Χάλλη Λαρίσης, Λαογραφική άποστολή στο νομό Λαρίσης από 22.7-20.8.1985, σχ. 8ο, σελ. 817.

Περιεχόμενα: Γεν. 'Ιστορικά, Κατοικία - Οικισμός. 'Εκκλησιαστική άρχιτεκτονική. "Έπιπλα - σκεύη - οικιακές άσχοιές. 'Ένδυμασία - καλλωπισμός. Τροφές. Γεωργία. Κτηνοτροφία. 'Επαγγέλματα. 'Υφαντική. Κεντητική-πλεκτική. Μύλοι. Κυνήγι. 'Άλιεία. Μελισσοκομία. Γάμος. Γέννηση. Θάνατος. Λαϊκή ιατρική. Κοινωνική όργάνωση. Παζάρια. Ληστεία. Παραμύθια 13. Παραδόσεις 38. 'Ανέκδοτα 7. Παροιμίες 4. Παροιμιόμυθοι 1. Αύτοβιογραφίες. Τοπωνύμια. 'Επώνυμα. Τραγούδια (ήχογραφημένα) 163. Εϋχές κλπ. Μαγεία. Προλήψεις - λαϊκή λατρεία. Μαντική. Μετεωρολογία. Φωτογραφίες 459.

31. 4461, Α ί κ α τ ε ρ ί ν η Π ο λ υ μ έ ρ ο υ - Κ α μ η λ ά κ η, Συντάτρια ΚΕΕΛ,

Ἐνάβρα, Κοκκωτοί, Ἀμαλιάπολη, Πτελεδς Μαγνησίας, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Μαγνησίας, Αὐγουστος 1989, σχ. 8ο, σελ. 564.

Περιεχόμενα: Οἰκισμὸς - κατοικία. Ἐπιπλα - σκεύη. Ἐνδυμασία. Τροφές. Γεωργία. Ἀμπελοურγία. Κτηνοτροφία. Ἐλαιοκομία. Ὑφαντικὴ. Βαφικὴ. Καρβουνοποιία. Ραπτικὴ. Σαμαράδες. Ἀσβεστοποιία. Ταμπάκια. Ὑποδηματοποιία. Κεραμοποιία. Μελισσοκομία. Σαπωνοποιία. Οἰκοδόμοι. Σηροτροφία. Μύλοι. Ἀλιεία. Ἐμπόριο. Ἐπαγγέλματα. Γέννηση. Γάμος. Θάνατος. Παιγνίδια. Κοινων. ὀργάνωση. Λαϊκὴ ἱατρικὴ. Λαϊκὴ λατρεία. Μαγεία. Μαντικὴ. Ληστεία. Προλήψεις. Παραδόσεις. Παραμῦθια. Εὐτράπ. διηγήσεις. Αὐτοβιογραφίες. Τραγούδια. Τοπωνύμια. Ἐπώνυμα. Ἐγγραφα. Ἐπιγραφές. Τοπικὴ ἱστορία. Ὅργανα - χορὸς. Φωτογραφίες 250.

32. 4462, Ἀ θ η ν ᾱ Κ α τ σ α ν ε β ἄ κ η, φοιτήτρια Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν Α.Π.Θ., Δημοτικὰ τραγούδια Καλλονῆς Γρεβενῶν. Διπλωματικὴ ἐργασία. Θεσσαλονίκη 1991, σ. 4ο, σελ. 369 + 3 κασέτες.

Περιεχόμενα: 1. Γενικά. 2. Ἔθιμα - Μεταγραφές - Ἀναλύσεις (γάμος, θάνατος, ξενιτεία, λαϊκὴ λατρεία, τραγούδια: θέρου, φθινοπώρου, ἐπιτραπέζια, κλέφτικα κ.ἄ.). 3. Παράρτημα (χάρτης, βιβλιογραφία, φωτογραφίες).

33. 4463, Γ ι ἄ ν ν η ς Α. Σ α ν τ ἄ ρ μ η ς, Ὁ Ρουμελιώτικος γάμος 1991, σχ. 4ο, σελ. 345 + 8 κασέτες.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο: τραγούδια 678, ἠχογραφήσεις 219, εἰδήσεις γιὰ τὴν κατοικία, διατροφή, ἐνδυμασία, τὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη, τὶς ἀσχολίες τῶν κατοίκων, τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὸ παιδί, τὸ χορὸ, τὴ μουσικὴ καὶ τὰ μουσικὰ ὄργανα, τὴ μαγεία καὶ τὶς δεισιδαμμονικὲς συνήθειες. Ἐπίσης λέξεις καὶ φράσεις, ἰδιωματικὲς ἐκφράσεις, ἐπώνυμα καὶ ὀνόματα.

Πρῶτος Ἐπιαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβή.

1992⁶

1. 4464, Ἐ λ ε υ θ. Π. Ἀ λ ε ξ ἄ κ η ς, Συντάκτης ΚΕΕΛ, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Βοιωτίας ἀπὸ 22.7 - 14.8.1991, σχ. 8ο, σελ. 596.

Περιεχόμενα: Οἰκιστικὴ. Κατοικία. Γεωργία. Ὑλοτομία. Τροφές. Φορεσιά. Κοινωνικὴ ὀργάνωση. Λαϊκὸ δίκαιο. Παιδί. Γάμος. Τελευτὴ. Λαϊκὴ λατρεία. Μαγεία. Μετεωρολογία. Ἀστρολογία. Μαντικὴ. Ἀγροτικὰ ἔθιμα. Λαϊκὴ ἱατρικὴ. Λεξιλόγιο. Ἐπώνυμα. Τοπωνύμια. Εὐχές-κατάρες. Χοροί. Παροιμίες - παροιμ. ἐκφράσεις. Ἄσματα. Ἠχογραφήσεις.

2. 4465, Μ α ρ ί α Ἀ ν δ ρ ο υ λ ἄ κ η, Συντάκτρια-μουσικὸς ΚΕΕΛ, Ἀνθόφυτο (πρ. Γρανίτσα), Γάβρος (πρ. Δέλγα), Κουτσογιαννεία, Σίμος, Πέρκος Ναυπακτίας, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Αἰτωλοακαρνανίας ἀπὸ 8 - 30.8.1991, σχ. 8ο, σελ. 1.221 + 5 κασέτες.

6. Τὰ χειρόγραφα 18-19 εἶναι κατατεθειμένα στὸ Κέντρο ἀπὸ τὸ 1980 καὶ προέρχονται ἀπὸ μαθητὲς καὶ ἐκπαιδευτικοὺς ποὺ ἐργάσθησαν κατὰ τὸ ἔτος παραδόσεως 1979.

Περιεχόμενα: I. Γενικά. II. Ύλικός βίος: Α' Κατοικία - έπιπλα - σκεύη. Β' Ένδυμα - ύπόδηση κόμμωση. Γ' Τροφές. Δ' Γεωργία. Ε' Ποιμενικός Βίος. ΣΤ' Άλλοι οικονομικοί παράγοντες (μελισσοκομία, κунήγι, ψάρεμα, βιοτεχνία: ύφαντική, βαφική, κεντητική, Ξυλοτεχνία - Ξυλογλυπτική, άσβεστοποιία, καρβουνοποιία, βαρελοποιία κ.ά.). III. Κοινωνικός βίος: Α' Γέννηση, Β' Γάμος, Γ' Τελευτή, Δ' Κοινωνική όργάνωση, Ε' Δίκαιο. IV. Πνευματικός βίος: Α' Άστρολογία, Β' Μετεωρολογία. Γ' Λαϊκή Ιατρική - κτηνιατρική. Ε' Λαϊκή λατρεία. ΣΤ' Μαγεία - Δεισιδαιμονία. Ζ' Μαντική. Η' Γλωσσικός θησαυρός (έπωνύμια - παρωνύμια - τοπωνύμια, όνόματα μηνών, άνέμων, ιδιωματικές λέξεις, όνόματα ζώων). Θ' Λαϊκή φιλολογία (παραδόσεις 126 + 17 ήχογρ., μύθοι - εϋτράπελες διηγήσεις 5, τραγούδια 27 + 156 ήχογρ., παροιμίες 21, παραμύθια 4, αινίγματα 6, εϋχές κλπ., έπωδες 1, παιδιές 6 + 20 ήχογρ., όργανα - όργανοπαΐχτες, χοροί. V. Ήχογραφήσεις διάφορες 196. VI. Χάρτες - σχέδια 59. Φωτογραφίες 464.

3. 4466, Ά ν ν α Παπαμιχαήλ - Κ ο υ τ ρ ο ύ μ π α, Δ/ντρια ΚΕΕΛ, Καστανιά, Πρόδρομος, Λαογραφική άποστολή στο νομό Εϋρυτανίας από 22-31 Αϋγούστου 1991, σχ. 8ο, σελ. 582.

Περιεχόμενα: Α' Γενικά -Οικολογία. Β' Ύλικός βίος: Γεωργικός βίος, παραγωγή. Ποιμενικός βίος. Τέχνες. Τεχνολογία. Οικοδομική, κατασκευαστική κλπ. Ξυλουργική. Έπαγγέλματα, Έριουργία, Ένδυμα. Έπιπλα, σκεύη, έργαλεία. Άλιεία. Βαφική. Σχοινοποιία. Φυτικός κόσμος, Ζωικός κόσμος. Έφαντική. Τροφές. Γ' Κοινωνικός βίος: Κοινωνική όργάνωση, λαϊκό δίκαιο. Μεταφορικά μέσα. Γέννηση. Γάμος. Τελευτή. Δ' Πνευματικός βίος: Λαϊκή λατρεία. Μαγεία - δεισιδαιμονία. Μαντική. Μετεωρολογία - άστρολογία. Λαϊκή Ιατρική. Μουσικά όργανα. Χοροί. Λαϊκή φιλολογία - παραμύθια. Παροιμίες 11. Παραδόσεις 98. Άσματα 81. Ήχογραφήσεις 51. Γλωσσικός θησαυρός - τοπωνύμια 92. Φωτογραφίες 379 + 9 κασέτες μαγνητοφ.

4. 4467, Έ λ έ ν η Ψυχολιοϋ, Συντάκτρια ΚΕΕΛ, Άνδραβίδα, Λαογραφική άποστολή από 2-31 Ίουλίου 1985 στο νομό Ήλείας, σχ. 8ο, σελ. 775.

Περιεχόμενα: Κύκλος ζωής (Γέννηση, Παιδί, Γάμος, Τελευτή). Κοινωνική όργάνωση. Λαϊκό δίκαιο. Σχέσεις φύλων - θέση γυναίκας. Πνευματικός βίος (Λαϊκή λατρεία - Μαγεία. Μαντική. Άστρολογία. Μετεωρολογία. Λαϊκή Ιατρική. Τραγούδια - Κείμενα 15. Παραδόσεις 15. Παροιμίες 11. Παραμύθια 14. Χορός - Όργανα. Βιογραφίες. Ίστορικές διηγήσεις. Θέατρο - δρώμενα. Μεταμφίσεις, Παιγνίδια). Ύλικός βίος (Οίκια - Οικοσκευή. Ένδυμασία. Κοσμήματα. Γεωργία, Κτηνοτροφία. Άμπελοργία. Μύλοι. Άρχιτεκτονική. Καροποιία. Σαπουνοποιία. Σιδηρουργία. Κηροπλαστική. Σαμαροποιία - Πεταλωτές. Ξυλουργική. Καλαθοπλεκτική. Έφαντική. Κεντητική, Έργαλεία. Έμπόριο. Ναυτιλία, Μεταφορές. Μετανάστευση - Μετακινήσεις. Μέτρα-Σταθμά. Ήχογραφημένα τραγούδια 12. Φωτ. 200.

5. 4468, Κ α ν ά κ η ς Γ ε ρ ω ν υ μ ά κ η ς, Τό ριζίτικο τραγούδι (Σφακιανά τραγούδια). Βούβα Σφακίων. 1992, σχ. 8ο, σελ. 117 + 3 κασέτες.

Περιέχει: 178 τραγούδια (τῆς στράτας 18, τῆς τάβλας 121, με Ιστορική σημασία 34, διάφορα άλλα 5) Δεϋτερος Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

6. 4469, Δ η μ. Δ α σ κ α λ ά κ η ς, Ιερέυς, Ριζίτικα τραγούδια τών Χανίων Κρήτης (τῆς τάβλας, τῆς στράτας καί Ιστορικά). Χανιά 1992, σχ. 8ο, σελ. 73 + 7 κασέτες.

Περιέχει: Τραγούδια, πολύστιχα 53, δίστιχα (μαντινάδες) 219 και πληροφορίες για τὰ μουσικά ὄργανα καὶ τὴ μουσική.

Δεύτερος Ἐπαινος με χρηματικὴ ἀμοιβή.

7. 4470, Ἰω. Τυροβολᾶς - Γεωργία Νικολάου, δάσκαλοι, Λαογραφικὰ Βερβένων Ἀρκαδίας. 1992, σχ. 40, σελ. 309.

Περιεχόμενα: Προλογικά - Βέρβена. Μέρους πρῶτον - Ὑλικὸς βίος: Κατοικία. Ἐνδυμασία. Γεωργικὲς ἐργασίες. Ἔθιμα γεωργῶν. Μετρικὸν σύστημα. Φυτικὸς κόσμος. Ποιμενικὸς βίος. Μέρους δευτέρου. Κοινωνικὸς βίος: Γέννηση. Βάπτισμα. Παιδικὰ παιχνίδια. Γάμος. Τελευτή. Κοινωνικὴ ὀργάνωση. Ἐκτακτὰ ὄργανα τῆς Κοινότητος. Εὐχὲς - Κατάρεις - Ὅρκοι. Μέρους τρίτου. Πνευματικὸς βίος: Πίστις σὲ δαίμονες. Ἔθιμα ἑορτῶν. Δεισιδαίμονες δοξασίες. Δοξασίες γιὰ τοὺς μῆνες καὶ τὶς ἡμέρες. Λαϊκὴ ἱατρικὴ. Πρόγνωση τοῦ καιροῦ. Μαντικὴ. Ἱστορίες καὶ παραμύθια. Δημοτικὴ ποίηση (τραγούδια) 217, δίστιχα 32, μῦθοι 2, παραδόσεις, παροιμίαι 529, αἰνίγματα 12, κατάρεις 46, εὐχὲς 67, παιχνίδια 51. Γλωσσάριο. Ἐπώνυμα. Παρωνύμια. Τοπωνύμια 8. Ὄνόματα μηνῶν. Ὄνόματα ἡμερῶν, ὀνομασίες ἀνέμων. Πηγές. Παράρτημα (Βερβενιώτικη κατοικία - κατόψεις ὀρόφου, ἰσογείου, στέγης). Φωτογραφίες 10.

Πρῶτος Ἐπαινος με χρηματικὴ ἀμοιβή.

8. 4471, Κων. Α. Γκουντάρας, καθηγ. Φυσικῆς Ἀγωγῆς, Κάλαντα. Ἱστορικὰ στοιχεῖα - παραδόσεις Δωδεκαημέρου καὶ Πάσχα περιοχῆς Ἀλμυροῦ. Ἀλμυρὸς 1992, σχ. 40, σελ. 150 + 1 κασέτα.

Περιέχει: Α' Κάλαντα Δωδεκαημέρου. Β' Κάλαντα - Μοιρολόγια Πάσχα. Γ' Ἡ Δημιουργία τῶν ἑορτῶν, Δ' Παραδόσεις Δωδεκαημέρου (ἔθιμα - παραδόσεις). Ε' Παραδόσεις Πάσχα (ἔθιμα παραδόσεις). Ἐπίλογος. Ὑποσημειώσεις. Πηγές. Εἰκόνες. Κασέτα 1.

Τέταρτος Ἐπαινος χωρὶς χρηματικὴ ἀμοιβή.

9. 4472, ἀνωνύμως, Δῆμος Ἀσσοῦ Κεφαλληνίας (Ἐρισος). Μάρτιος 1988, σχ. 40, σελ. 101.

Περιεχόμενα: Εἰσαγωγή. Κεφ. Πρῶτο: Κεφαλονὰ καὶ Ἐρισος. Κεφ. Δεύτερο: Λαϊκὴ κατοικία. Κεφ. Τρίτο: Γλῶσσα (νοτιολαλιά, γραμματικὴ-συντακτικὴ ἀνάλυση, ἰδιωματισμοὶ καὶ συνήθειαι, λαογραφικὲς λέξεις). Κεφ. Τέταρτο: Λαϊκὴ μετεωρολογία. Λαϊκὴ θεραπευτικὴ. Ἐόρκια. Προλήψεις. Ὅρκοι - Εὐχὲς. Βλασφημίες - Κατάρεις - Προσβολές. Διηγῆσεις. Παροιμίαι. Αἰνίγματα. Μπερδόγλωσσα. Κεφ. Πέμπτο: Ἐνδυμασία. Λαϊκὴ μουσικὴ καὶ τραγούδια. Λαϊκοὶ χοροί. Κεφ. Ἐκτο: Στάδιο τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς (γέννηση, γάμος, θάνατος). Γλωσσάρι - Βιβλιογραφία - Εἰκόνες 15.

10. 4473, Λάζαρος Ε. Νάνος, Στὰ χρώματα τῆς Μακεδονίας (Δυτικὴ Μακεδονία). Ἱστορικὸ-ἠθογραφικὸ παιδικὸ μυθιστόρημα. Κοζάνη 1992, σχ. 40, σελ. 127.

Περιέχει: Ποικίλες λαογραφικὲς πληροφορίες με λογοτεχνικὴ μορφή.

Τρίτος Ἐπαινος με χρηματικὴ ἀμοιβή.

11. 4474, Νίκος Ἰω. Νικολαΐδης, Σκοπελίτικοι παλμοί. Ἀθήνα 1990, σχ. 40, σελ. 74.

Περιεχόμενα: 1. Ἡ πληθυσμιακὴ ὄψη τῆς Σκοπέλου. 2. Ὁ ἅγιος Ρηγίνος καὶ ὁ δράκος τῆς Σκοπέλου. 3. Τὸ ναυτικὸ στὴν ἱστορία τῆς Σκοπέλου. 4. Μιὰ παλιὰ δόξα τῆς Σκοπέλου: τὸ κρασί τῆς. 5. Τὸ

χρονικό τῆς δημιουργίας τοῦ λιμανιοῦ τῆς Σκοπέλου. 6. Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδας παλιὰ γνώριμη τῆς Σκοπέλου. 7. Κωνσταντῖνος (Καϊσάριος) Στεφάνου Δαπόντες.

12. 4475, Δημήτριος Γαζουλέας, δάσκαλος, Νομιτῆ Καλαμάτας Μεσσηνιαίας, Συλλογὴ λαϊκῶν ἐκδηλώσεων, ἐθίμων, παραδόσεων κλπ. τοῦ χωριοῦ Νομιτῆ τῆς Μεσσηνιακῆς Μάνης. 1992, σχ. 4ο, σελ. 88.

Περιεχόμενα: γάμος, γέννηση - βάπτισμα, τελευτῆ, κτηνοτροφία, ὑφαντουργία, μελισσοκομία, λαϊκὴ λατρεία, λαϊκὴ ἰατρικὴ, δεισιδαιμονίες· ἐπίσης τραγούδια διάφορα, παραδόσεις, ἀινίγματα 38, εὐχές 18, κατάρτες 29, παροιμίες 57, ἐπωδές 4, παραμῦθι 1.

13. 4476, Λαογραφικὲς ἐργασίες μαθητῶν ἀπὸ Ἁγία Μαύρα, Ἄνδραβίδα, Βάρδα, Βαρθολομιό, Βρανᾶ, Δήμητρα, Θανασουλεϊκά, Καρδιακαῦτι, Κάστρο, Κάτω Παναγιά, Κουγιοχαρωνεϊκά, Κουρτέσι, Κρεμμύδι, Κυλλήνη, Μαρκόπουλο, Μέλισσα, Μυρσίνη, Σίμιζα, Τραζανό, Μανολάδα καὶ Ν. Μαλονάδα, Νεοχώρι, Ψάρι νομοῦ Ἡλείας, [Γραφεῖο Σχολικοῦ Συμβούλου Π. Ε. Λεχαινῶν Ἡλείας]. 1987, σχ. 4ο + 8ο, σελ. 509.

Περιεχόμενα: γέννηση, βάπτισμα, γάμος, λαϊκὴ λατρεία, μαγεία - δεισιδαιμονία, κοινωνικὴ ὀργάνωση, λαϊκὴ ἰατρικὴ, μαντικὴ, μετεωρολογία· ἐπίσης: τοπωνύμια, παραδόσεις, παιγνίδια, γλωσσόδετες, ἀινίγματα, ὀνόματα (κύρια κ.ἄ.), παροιμίες, εὐχές, χαιρετισμοί, ἐπωδές, τραγούδια, παραμῦθια, φωτογραφίες 7.

14. 4477, Μαν. Γ. Βαρθολομίου, Λαογραφικὸ ὕλικό ἀπὸ ἐπιτόπια ἔρευνα στὴν ἐπαρχία Πυλίας Ν. Μεσσηνιαίας ἀπὸ 27.7 - 23.8.1992, σχ. 8ο, σελ. 390.

Περιεχόμενα: Ὑλικὸς βίος: Μορφὴ τοῦ οἰκισμοῦ, καλλιέργειες, ἐπαγγελματικὸς βίος, παραδοσιακὴ ἀρχιτεκτονικὴ, παραδοσιακοὶ μαστόροι, τροφές, ἐνδυμασία, σκευὴ κ.ἄ. Κοινωνικὸς βίος: Κοινωνικὴ ὀργάνωση, παζάρια, γάμος, θάνατος, γέννηση, παιδικὸς βίος. Πνευματικὸς βίος: Θρησκευτικὴ ζωὴ, ὀνόματα, ἐπωδές, παραδόσεις, τραγούδια, εὐτράπελες διηγήσεις, παροιμίες, μαγεία, τοπωνύμια, κ.ἄ., φωτογραφίες 209, φωτοτυπίες, σχεδιαγράμματα - σκαριφήματα.

15. 4478, Ἄννα Παπαμιχαήλ - Κουτρούμπα, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ, Σύμη, Συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου (φωτογραφιῶν) ἀπὸ τὴ Σύμη. 1990, σχ. 8ο, σελ. 43.

Περιεχόμενα: Κατοικία - Τύποι κατοικιῶν καὶ διακοσμήσεις. Οἰκιστικὴ διαμόρφωση.

16. 4479, Μιχ. Θεμ. Καρτσιώτης, δάσκαλος, Τὰ Πετροκέρασα πρώην Νομοῦ Χαλκιδικῆς — τώρα Ν. Θεσσαλονίκης, σχ. 4ο, 15 ἐπὶ μέρους τευχίδια.

Περιέχει τὰ χειρόγραφα ἐργασίας ποῦ ἐκδόθηκε μὲ τὸν ἴδιο τίτλο τὸ 1985.

17. 4480, Γεώργ. Στ. Μάρκου, Δικηγόρος, Καθηγητῆς Παν/μίου, ἐπίτ. πρόξ. Ἰταλίας στὴν Κῶ, Ἄνθελληνικὰ κινήματα στὴ Ρώμη (1976-1980) καὶ τὰ μετὰλλια - φυλακτὰ τὸ «Βυζάντιο ζεῖ». Ρώμη-Κῶς. 1992, σχ. 4ο, σελ. 242.

Περιέχει: α) εἰδήσεις γιὰ 10 φυλακτὰ (ἀποτρεπτικὰ τοῦ κακοῦ), β) εἰδήσεις γιὰ ἀνθελληνικὰ κινήματα.

18. 4481, Λύκειο Πρώτη Σερρών (ἐπιμέλεια: Β. Κ α ρ α μ έ τ σ ι ο ς, φιλόλογος), Δημοτικά τραγούδια περιοχής Παγγαίου: Ἀγγίστα, Ἡλιοκόμη, Κορμίστα, Κρηνίδα, Ν. Μπάφρα, Πρώτη, Ροδολείβος. Πρώτη, Ὀχτώβρης 1978, σχ. 4ο, σελ. 125 (πολυγραφ.).

Περιέχει: 234 τραγούδια.

19. 4482, Λύκειο Ἀμαρουσίου - Λύκειο Ν. Ἐρυθραίας - 2ο Δημ. Σχολεῖο Ν. Ἐρυθραίας, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ Ἡπειρο, Αἰτωλοκαρνανία, Ἀρκαδία, Καστοριά, Κυκλάδες, Κάρπαθο, Σκύρο, Πόντο, Μ. Ἀσία. 1979, σχ. 4ο, σελ. 125. Περιέχει: Τραγούδια, εἰδήσεις γιὰ τὸ σπίτι, τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὸ γάμο, τὴν ἐνδυμασία, διηγῆσεις διάφορες κ.ἄ.

20. 4483, Χ ρ. Ἀ ν τ ω ν ι ᾶ δ η ς, Τὸ ἀντάρτικο τοῦ Πόντου. 1991, σχ. 4ο, σελ. 10 (φωτοτ.).

Περιέχει: Ἐκθεση ἱστορικῶν στοιχείων ὑπὸ μορφή ἀπομνημονευμάτων.

21. 4484, Γυμνάσιο Ραφίνας, Συλλογή λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ Πόντο, Μ. Ἀσία Εὐβοία, Ἀττικὴ, Θράκη, Ἡπειρο, Κύπρο. 1979, σχ. 4ο, σελ. 142.

Περιέχει: τραγούδια, διηγῆσεις, εἰδήσεις γιὰ γάμο, λατρεία, τελευτὴ, βλάβτιση, ἀμπελοურγία, κοινωνικὴ ὀργάνωση, ἐνδυμασία κ.ἄ.

22. 4485, Ἀ γ γ ε λ ο ς Μ ῆ τ σ ο ς, μαθητὴς Λυκείου, σημειώσεις Λαογραφίας ἀπὸ τὸ χωριὸ Ὅσσα τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ τοῦ Νομοῦ Θεσσαλονίκης. 1992, σχ. 4ο, σελ. 17.

Περιεχόμενα: ἀρχιτεκτονικὴ, ἐνδυμασία, λατρεία, δεισιδιμονία.

23. 4486, Ἴ ω. Μ ό ν ι ο ς, Λαογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ Παγονέρι τῆς Δράμας. 1991, σχ. 4ο, σελ. 50.

Περιέχει: Ἱστορικὰ στοιχεῖα, τοπωνύμια, εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση.

24. 4487, «Δῶρα τῆς Κέρκυρας». 1992, σχ. 4ο, σελ. 78.

Περιέχει: «Ποιήματτα ντοπιολαλιᾶς» ἀναφερόμενα στὸ γάμο, στὴ ζωὴ τῶν χωρικῶν κ.ἄ.

25. 4488, Γ ε ώ ρ γ ι ο ς Ν. Α ἰ κ α τ ε ρ ι ν ῖ δ η ς, Ἐρευνητὴς ΚΕΕΛ, Ἱεραὶ ἀκολουθίαι πρὸς τὴν Παναγίαν τὴν Καμαριώτισσαν. Ἱερέως Γεωργίου Ἴω. Γιαλαμᾶ, Σαμοθράκη, σχ. 4ο + 8ο, σελ. 205.

26. 4489, Ἀ ν ν α Π α π α μ ι χ α ῆ λ - Κ ο υ τ ρ ο ῦ μ π α, Δ/ντρια ΚΕΕΛ, Μ α ρ ῖ α Ἀ ν δ ρ ο υ λ ᾶ κ η, Ἐρευνητρία-μουσικὸς ΚΕΕΛ, Πέλλα, Πενταπλάτανος, Καρυώτισσα, Ἀμπελιές, Ἔδεσσα, Γιαννιτσά, Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Πέλλης ἀπὸ 17.8 ἕως 8.9.1992. Συλλογὴ ὕλικου ἀπὸ τοὺς γηγενεῖς καὶ τοὺς πρόσφυγες τῆς Ἀνατολ. Ρωμυλίας. 1992, σχ. 8ο, σελ. 1.486.

Περιέχει: I. Ἱστορικὰ - οἰκολογικὰ κ.ἄ. στοιχεῖα. II. Ὑλικὸς βίος: κατοικία, ἐπιπλα-σευή, ἐνδυμασία, τροφές, γεωργία, κτηνοτροφία, ἀλεία, βιοτεχνία, κεραμοποιία. III. Κοινωνικὸς βίος: γέν-

νηση, γάμος, τελευταί, κοιν. οργάνωση, δίκαιο. IV. Πνευματικός βίος: αστρολογία, μετεωρολογία, ιατρική, λαϊκή λατρεία, μαγεία, δεισιδαιμονία, μαντική. Γλωσσικός θησαυρός (δνόματα, τοπωνύμια κ.ά.). Παραδόσεις, μῦθοι, τραγούδια, παροιμίες, παραμύθια, αινίγματα, λογοπαίγνια, εὐχές, ἀπειχές, ἀρές, χαιρετισμοί, ἀφορισμοί, παιγνίδια, μουσικά ὄργανα καὶ ὄργανοπαίχτες, χοροί. V. Ἠχογραφήσεις. Φωτογραφίες.

1993

1. 4490, Σ τ υ λ. Κ ο ψ α χ ε ἰ λ η ς (ιδρυτὴς Μουσικοῦ Μουσείου Θεσ/νίκης). α) Σχέδια ἑλληνικὰ-θρησκευτικὰ-μουσικὰ-λαογραφικὰ. Σχ. 4ο, φύλλα 26 (φωτοτυπ.), β) Μακεδονικὰ τραγούδια. Σχ. 4ο, φύλλα 26 (φωτοτυπ.), γ) ὼδὴ στὸν ποταμὸ Στρυμόνα. Σχ. 4ο, φύλλα 15. δ) Οἱ ροδοσταλιές τῶν Ὀρφικῶν. Σχ. 4ο, φύλλα 14, ε) Δημοσιεύσεις μελετῶν τοῦ Σ. Ι. Κοψαχείλη. Σχ. 4ο, σελ. 6.

Περιέχουν: α) Σκαριφήματα μυθολογικῶν προσώπων, Ἑλλήνων συνθετῶν, ναῶν κ.ά., β) Μουσικὲς καταγραφές σὲ στίχους, μουσικὴ καὶ σχέδια Στ. Κοψαχείλη, γ) «Συνθετικὸ ἱστορικὸ ποίημα» τοῦ Σταύρου Κοταμανίδη. Μουσικὴ καὶ σχέδια Στ. Κοψαχείλης, δ) Μελοποίηση ποιημάτων τοῦ Γερ. Γαλανοῦ· μουσικὴ Στ. Κοψαχείλη, ε) Πληροφορίες σχετικὲς μὲ μουσικὴ, λαογραφία καὶ ἱστορία Μακεδονίας - Θράκης.

2. 4491, Θ ε ο φ ἄ ν η ς Ζ. Χ α λ έ μ η ς, ἀστυνομικὸς ἐ. ἄ., Τραγούδια Νέου Σουλίου Σερρών, Θεσσαλονίκη. 1982-1985, Νέο Σούλι Σερρών 1991, σχ. 4ο, σελ. 250 + 3 κασέτες.

Περιέχει: Πέντε συλλογές μὲ 44 τραγούδια ἀπὸ τὸ χωριὸ Ν. Σούλι Σερρών. Στὸ τέλος οἱ 9 σελίδες ἀναφέρονται στὸ ἱστορικὸ δῦο τραγουδιῶν.

Δεύτερος Ἐπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβή.

3. 4492, Σ ω κ ρ ἄ τ η ς Δ. Γ ε ω ρ γ ο ὕ λ α ς, Παραμύθια ἀπὸ τὸ Ἐνατολικὸ Ξεροβούνη τῆς Ἠπείρου (Μονολίθι, Πλατανοῦσσα Ἰωαννίνων, Δαφνωτὴ, Καρυδέα Ἄρτας), Πλατανοῦσσα. 1988, σχ. 4ο, σελ. 1.010.

Περιέχει: 1. Εἰσαγωγή. 2. Δείγματα προφορᾶς τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος. 3. Παραμύθια ἀπὸ τὸ Ἐνατολικὸ Ξεροβούνη. 4. Τὰ παραμύθια σὲ ἐλεύθερη ἀπόδοση. 5. Παραμύθια κοινωνικά (ποῦ ἔχουν καὶ μασκαράδικα). 6. Βασικὸ λεξικόν. 7. Συνηθισμένες περιφραστικὲς καὶ παροιμιώδεις ἐκφράσεις. 8. Εἰσαγωγικὲς σκέψεις. 9. Βιογραφικὰ, φωτογραφίες 5, σχέδιο 1.

Πρῶτος Ἐπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβή.

4. 4493, Γ ε ώ ρ γ ι ο ς Λ α μ. Γ ι α ν ν ο ὕ χ ο ς δάσκαλος, Ἰδιωματικὸ λεξιλόγιον καὶ ὀνοματολόγιον τοῦ Μοσχοφύτου (Κουρνεσίου) Τρικάλων. 1993, σχ. 4ο, σελ. 572.

Περιέχει: Γλωσσάριο — Ὄνοματολόγιον (Βαφτιστικὰ ὀνόματα ἀντρῶν - γυναικῶν, ἀνδρωνύμια, ἀνθρωπωνύμια, ἐπώνυμα οἰκογενειακά, πατρωνυμικά, παρατσούκλια).

Δεύτερος Ἐπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβή.

5. 4494, Χ α ρ ά λ. Ι. Σ τ υ λ ι ά δ η ς, συντ. δάσκαλος, Λαογραφικά τοῦ χωρίου Φλάμπουρο Νομοῦ Φλωρίνης. Θεσσαλονίκη 1993, σχ. 4ο, σελ. 122.

Περιεχόμενα: Α' Τὸ χωρίον Φλάμπουρον. Τοποθεσία. Ἐκτασις περιοχῆς δάσους. Ἐγκαταστάσεις κατοίκων. Περιγραφή ἐκκλησιῶν - ἐξωκκλησιῶν. Χλωρίδα - πανίδα. Παρατηρήσεις - συμπεράσματα. Λατρευτικά, μαγικά συνήθειαι. Οἰωνοί, ἀπαντήματα, ζωομαντεία. Δημώδης ἰατρική. Β' Ἐορταὶ Δωδεκαημέρου. Ἐτήσια ἑορταὶ-τρόποι ἑορτασμοῦ, πανηγύρεις. Παιγνίδια ἑορτῶν. Τοπικὰ ἔθιμα πρὸς τιμὴν Ἁγίων. Φωτογραφίες 8.

Δεύτερος Ἐπαινος με χρηματικὴ ἀμοιβή.

6. 4495, Δ η μ. Ι. Κ α μ π α σ α κ ά λ η ς, δάσκαλος, Γλωσσικὸ ἰδίωμα Ἄμοριου. Θεσσαλονίκη 1993, σχ. 4ο, σελ. 321.

Περιέχει: Εἰσαγωγή. Φωνητικὴ. Μορφολογία. Σχήματα λόγου. Λεκτικοὶ τρόποι. Διάφορες φράσεις. Γλωσσάριο - Λεξιλόγιο. Ἦχοποιητικὲς λέξεις. Παιδικὸ λεξιλόγιο. Παροιμίες, γνομικὰ καὶ μεταφορικὲς φράσεις. Προλήψεις - προγνωστικά. Τραγούδια Ἄμοριου Δ. Θράκης. Οἰκογενειακὰ. Παρατσούκλια καὶ βαφτιστικὰ ὀνόματα. Οἱ «μαρτσόμυλοι» τοῦ Ἄμοριου Ν. Θράκης. Οἱ ρεματόμυλοι τοῦ Ἄμοριου.

Δεύτερος Ἐπαινος με χρηματικὴ ἀμοιβή.

7. 4496, M a r i a n n e K l a a r (καταθέτης: Ἄννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ), χειρόγραφο Ἀναστασίου Βρόντη τοῦ ἔτους 1958. Freiburg, 5.8.93, σχ. 4ο, σελ. 188.

Περιέχει: 45 παραμῦθια τῆς νήσου Ρόδου.

8. 4497, Κ α ν ά κ η ς Ι. Γ ε ρ ω ν υ μ ά κ η ς, 1. Παροιμιακὲς μαντινάδες τῆς Κρήτης καὶ ἄλλες διάφορες μαντινάδες. Βουβάς Χανίων 1993, σχ. 4ο, σελ. 194. 2. «Νέος μαντιναδολόγος», Ἄσφενδος Σφακιῶν 1969-1993, σχ. 4ο, σ. 53.

Περιέχει: 1.148 παροιμίες με ἰσάριθμα διστιχα, μαντινάδες 423 καὶ πληροφορίες γιὰ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὸ λαϊκὸ δίκαιο, τὸν γεωργικὸ βίω κ.ἄ.

9. 4498, Κ α ν ά κ η ς Ι. Γ ε ρ ω ν υ μ ά κ η ς, Τὰ δύο ζευγαράκια. Βουβάς Χανίων 1992-93, σ. 4ο, σελ. 133 + 6 σχέδια.

Περιέχει: Ἐμμετρὴ ἀφήγηση κατὰ μίμηση τοῦ Ἐρωτόκριτου με εἰδήσεις γιὰ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὴ γέννηση, τὸ γάμο, τὴν τελευτὴ, τὴ λαϊκὴ ἰατρική.

Πρῶτος Ἐπαινος με χρηματικὴ ἀμοιβή. (Βλ. καὶ χειρ/φο ἀριθμ. 4497).

10. 4499, Μ α ρ ί α Γ κ α σ ο ύ κ α, Κατοχιανὰ: Παραμῦθια - Μοιρολόγια - Καλιρόγια μαζί με ἓνα κατοχικὸ γλωσσάρι. (Κατοχὴ Βονίτσης Ξηρομέρου Αἰτωλοακαρνανίας). Ἀθήνα 1993, σχ. 4ο, σελ. 342.

Περιέχει: Προλογικά. Α' Παραμῦθια 37. Β' Μοιρολόγια 57. Γ' Καλιρόγια (= τραγούδια τῆς ξενιτιᾶς καὶ τῆς ἀγάπης) 59. Γλωσσάρι. Ἡ Κατοχὴ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς. Βιογραφικὰ σημειώματα τῶν πληροφορητῶν. Περιέχει ἐπίσης 58 φωτογραφίες (ἐγχρωμες καὶ ἀσπρόχρωμες), ἓνα γραμματόσημο (Κατοχὴ - Ἀχελῶος), ἓνα χάρτη (φωτοτυπία).

Δεύτερος Ἐπαινος με χρηματικὴ ἀμοιβή.

11. 4500, Παναγ. Ρουμελιώτης, δάσκαλος. Συλλογή λαογραφικού ύλικου από την περιοχή του Ζάρακα τής επαρχίας 'Επιδαύρου-Λιμηράς Λακωνίας 1993, μέρος Α-Γ, Χάρακας, Πιστάματα, Κυπαρίσσι, Λαμπόκαμπος, Ρηχιά, Μολάοι, Σπάρτη 1975, 1987-1989, 1993, σχ. 4ο, σελ. 451.

Περιέχει: Γενικές πληροφορίες (θέση, ασχολίες κατοίκων, ιστορικά στοιχεία κ.ά.). Κατοικία, ένδυμα, υπόδηση, καλλωπισμός, τροφές, παρασκευάσματα, γεωργία, άμπελουργία, ελαιοκομία, έθιμα γεωργών (συνεργασία, άλληλοβοήθεια). Φυτικός κόσμος. Ποιμενικός βίος. Μελισσοκομία. Κυνήγι. 'Αλιεία. Ζωικός κόσμος. Βιοτεχνία (ύφαντική, βαφική, πλεκτική, ξυλοτεχνία κ.ά.). Γέννηση - Γάμος - Θάνατος. Λαϊκή πίστη και λατρεία. "Έθιμα λαϊκού έορτολογίου. Μαντική - Δημόδη ποίηση - Μουσική και χοροί: τραγούδια διάφορα (214), εστράπελες διηγήσεις, παραδόσεις (21), παροιμίες (718), αινίγματα (50), καθαρογλωσσήματα 32, όνόματα διάφορα, τοπωνύμια κ.ά. Φωτογρ. (116). Πρώτος "Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

12. 4501, Μ. Γ. Βαρθούνης, Λαογραφικό ύλικό από πρόσφυγες τής περιοχής Γκέλβερι τής Καππαδοκίας (στη Νέα Καρβάλη Καβάλας) από έπιτόπια λαογραφική έρευνα (2.9 - 20.10.1993), σχ. 8ο, σελ. 179.

Περιέχει: Καρμαναλιδική λαϊκή ποίηση. Πληροφορίες για τον οικισμό. Κοινωνική όργάνωση. Ένδυμασία. 11 φωτοτυπίες φωτογραφιών.

13. 4502, Μ. Γ. Βαρθούνης, Λαογραφικό ύλικό προσφύγων από τὰ Φάρασα τής Καππαδοκίας από έπιτόπια έρευνα (1 - 30.10.1993). Σχ. 8ο, σελ. 51.

Περιέχει: Γενικά. 'Ιστορικά. Χοροί. Τραγούδια. "Έθιμα λαϊκής λατρείας.

14. 4503, Γ. Ι. Τσάκος, Ρηγάνι Ναυπακτίας. Τὰ λαογραφικά του. 'Αθήνα 1993, σχ. 4ο, σελ. 124 + 18 σελ. με παροιμίες.

Περιεχόμενα: Πρόλογος. Ι. Κοινωνικά: Κατοικία, γάμος, σκυλαραίοι, πανηγύρια, διατροφή, έθιμα - προλήψεις, παροιμίες και παροιμιακές φράσεις, τοπωνύμια, επίθετα, παρανόμια, μύθοι και θρύλοι, έργαλεϊα, άσκία. ΙΙ. Ποιμενικά: Μαντρί, τσάρκος, τσοπάνηδες και κοπάδια, τσοκάνισμα, στρούγγα, γιδοπρόβατα τὸ καλοκαίρι, χοντρά ζωντανά τὸ καλοκαίρι, μαλλί. ΙΙΙ. Γεωργικά: Ζέψιμο και ζυγάλετρα, καλαμπόκι, σιτάρι, νερόμυλος. Παροιμίες 418. Πρώτος "Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

Ἐξωπηρεσιακὴ δραστηριότητα τῶν Ἐρευνητῶν (1987-1993)

Οἱ ἐρευνητὲς τοῦ Κέντρου ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐργασία τους στὸ Κέντρο παρουσίασαν τὴν ἐξῆς ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα ἐκτὸς τοῦ Κέντρου:

1987

Ἡ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Ἄννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα συμμετέσχε:

1. Στὸ Τρίτο Διεθνὲς Συνέδριο τῆς Διεθνοῦς Ἑταιρείας Λαογραφικῶν Μελετῶν (S.I.F.F.) στὴ Ζυρίχη τῆς Ἑλβετίας (8-12 Ἀπριλίου 1987) μὲ τὴν ἀνακοίνωση: «The image of old age as depicted in Greek folk songs».
2. Στὴν Ἐπιστημονικὴ Συνάντηση τῆς Ν.Α. Ἀττικῆς στὰ Καλύβια (5-8 Νοεμβρίου 1987) μὲ τὴν ἀνακοίνωση: «Τὸ Κορωπιώτικο σπίτι» (τέλη 18ου-20ῆς αἰ.).

Ὁ Συντάκτης Γεώργιος Αἰκατερινίδης συμμετέσχε:

1. Στὸ Ε' Συμπόσιο Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικοῦ Χώρου (Θεσσαλονίκη 20-22 Νοεμβρίου 187) μὲ ἀνακοίνωση: «Ἐκκλησιαστικὰ νομίσματα στὴ Θράκη. Ἡ περίπτωση τῆς Σαμοθράκης».

Ἡ Συντάκτρια Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη συμμετέσχε:

1. Στὸ Α' Συνέδριο Τρικαλινῶν Σπουδῶν (Τρίκαλα, 6-8 Νοεμβρίου 1987) μὲ θέμα: «Παραδοσιακὲς βιοτεχνίες τοῦ νεροῦ στὴν περιοχὴ Τρικάλων» ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν συντάκτη Παναγιώτη Καμηλάκη.
2. Στὸ Α' διήμερο Κων/νου Κούμα, ποὺ ὀργάνωσε ἡ Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν, Ἀθήνα (Πνευματικὸ Κέντρο Δήμου Ἀθηναίων, 29-30 Νοεμβρίου) μὲ θέμα: Ἐθνογραφικὲς εἰδήσεις στὸ ἔργο τοῦ Κων/νου Κούμα».

Διαλέξεις:

Οἱ Πελοποννήσιοι στὴ Λάρισα, 21-2-1987. Ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Ἱστορικῶν Ἐρευνῶν Θεσσαλίας καὶ τὸ Σύνδεσμο Πελοποννησίων «Ὁ Μοριάς».

Ἡ ἴδρυση τοῦ Μουσείου Γεωργικῶν Ἐργαλείων καὶ Παραδοσιακῆς Τεχνολογίας Βελεστίνου καὶ ἡ σημασία του. 22-2-1987. Ὁργανωτὴς: Σύλλογος Βελεστινωτῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Τσαγκαράδας Πηλίου (19ος-20ὸς αἰ.), Τσαγκαράδα 30-8-1987. Ὁμιλία στὰ ἐγκαίνια τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Τσαγκαράδας.

Ἐρεῦνησε καὶ παρουσίασε σὲ Ἐκθεση τὸ θέμα «Μέτρα-Σταθμὰ-Πρότυπα», τὴν ὁποία ὀργάνωσε ἡ Γενικὴ Γραμματεία Ἐρευνας καὶ Τεχνολογίας στὸ Ζάππειο Μέγαρο καὶ ἐπαναλήφθηκε στὸ χωρὸ τῆς HELEXPO τῆς Διεθνoῦς Ἐκθέσεως Θεσ/νίκης τὸν ἐπόμενον χρόνον, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας πραγματοποιήθηκε καὶ ἐπιστημονικὴ ἡμερίδα μὲ θέμα τίς μετρήσεις. Ἀποτέλεσμα τῆς δραστηριότητος αὐτῆς ἦταν ἡ δημοσίευση τοῦ Καταλόγου τῆς Ἐκθέσεως καὶ ἡμίωρη ἐνημερωτικὴ τηλεοπτικὴ ἐκπομπὴ τῆς ET2 μὲ θέμα «Τὰ μέτρα καὶ σταθμὰ».

Δημοσιεύματα:

1. Μέτρα-Σταθμὰ-Πρότυπα, ἔκδ. τῆς Γενικῆς Γραμματείας Ἐρευνας καὶ Τεχνολογίας, Ἀθήνα 1987.
2. Πελοποννήσιοι στὴν περιοχή τῆς Λάρισας μετὰ τὴν προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας (1881). Συμβολὴ στὴν ἔρευνα τοῦ ἐποικισμοῦ τοῦ πεδινοῦ θεσσαλικοῦ χώρου. Πρακτικὰ τοῦ Γ' Διεθνoῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν (Καλαμάτα, 15-9-1985), Ἀθήναι 1986-87, σ. 491-518 + πίν. 28-30.

Ὁ Συντάκτης Ἐλευθέριος Ἀλεξάκης συμμετέσχε:

1. Στὴν Γ' Ἐπιστημονικὴ Συνάντηση Ν.Α. Ἀττικῆς στὰ Καλύβια (5-8 Νοεμβρίου 1987) μὲ θέμα ἀνακοινώσεως: «Γαμήλιες παροχὲς στοὺς Ἀλβανόφωνους τῆς Ν.Α. Ἀττικῆς - Λαυρεωτικῆς (1850-1940)».

Ἡ Συντάκτρια Μιράντα Τερζοπούλου δημοσίευσε τὸ ἄρθρον: «Μαρτυρίες γυναικῶν», περ. «Ἐκ Παραδρομῆς» 6 (1987), σ. 22-24 (ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν Ἐλένη Ψυχογιοῦ).

Ἡ Συντάκτρια Ἐλένη Ψυχογιοῦ δημοσίευσε τίς ἐξῆς ἐργασίες:

1. Λεχαινά. Ὁ τόπος, τὰ σπίτια, ἔκδ. περ. «Ἐκ Παραδρομῆς», Λεχαινά 1987, σελ. 264 (φωτ. 294, σχέδια 15, χάρτες 3).
2. Μαρτυρίες γυναικῶν, περ. «Ἐκ παραδρομῆς», 6 (1987), σ. 22-24 (ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν Μιράντα Τερζοπούλου).

Ὁργάνωσε ἐκθεση βιβλίου «Ἡλείων συγγραφέων» στὰ Λεχαινά Ἡλείας τὸν Αὐγούστο τοῦ 1988 (ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὸν Διον. Κράγκαρα).

Ὁ Συντάκτης Παναγιώτης Καμηλάκης συμμετέσχε:

1. Στὸ Α' Συνέδριο Τρικαλινῶν Σπουδῶν (Τρίκαλα, 6-8 Νοεμβρίου 1987) μὲ θέμα Ἀνακοινώσεως: «Παραδοσιακὲς βιοτεχνίες τοῦ νεροῦ στὴν περιοχή Τρικάλων» ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν Συντάκτρια Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη.

1988

Ἡ Συντάκτρια Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη πραγματοποίησε τις ἐξῆς ἀνακοινώσεις σὲ συνέδρια:

1. Παραδοσιακά μέτρα καὶ σταθμὰ στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο. Ἡμερίδα στὸ πλαίσιο τῆς Ἐκθέσεως «Μέτρα-Σταθμὰ-Πρότυπα» τῆς Γεν. Γραμματείας Ἑρευνας καὶ Τεχνολογίας. Θέμα: Μέτρα καὶ μετρήσεις: Ἀπὸ τὴν πολλαπλότητα στὴν ἐνοποίηση (Ἱστορικὴ Θεώρηση), Θεσσαλονίκη, 7 Μαΐου 1988.
2. Ἡ διατροφή τοῦ νεανικοῦ πληθυσμοῦ στὴν παραδοσιακὴ ἀγροτικὴ κοινωνία. Συνέχεια, τομὴ, ἀνατροπὲς στὸ Διεθνὲς Συνέδριο «Ἡ νεολαία στὴν ὕπαιθρο. Προβλήματα, προοπτικὲς», Βόλος, 25-29 Μαΐου 1988.
3. Τὰ ἱστορικὰ ἀρχεῖα τῆς Θεσσαλίας καὶ ἡ προφορικὴ ἱστορία, στὴν ἡμερίδα: Θεσσαλία 19ος αἰώνας. Λάρισα, 19 Νοεμβρίου 1988.
4. Οἱ Πελοποννήσιοι στὴ Σκιάθου, Α' Συνέδριο Μελετῶν Σκιάθου, Ἀθήνα 24-27 Νοεμβρίου 1988.

Ὁμιλίες:

1. Παραδοσιακοὶ νερόμυλοι καὶ νεροτριβές. Ἀθήνα 25-1-1988. Λύκειο Ἑλληνίδων Ἀθηνῶν.
2. Νεροτριβὲς τῆς Γούρας. Ἀνάβρα Ἀλμυροῦ, 29-5-1988. Σύλλογος Ἀναβριωτῶν Μαγνησίας «Ὁθρυς - Γούρα».

Οἱ Συντάκτριες Μιράντα Τερζοπούλου καὶ Ἑλένη Ψυχογιοῦ δημοσίευσαν ἀπὸ κοινοῦ τὰ ἐξῆς ἄρθρα:

1. Μαρτυρίες γυναικῶν, Περ. «Ἐκ Παραδρομῆς» 7 (1988), σ. 18-22.
2. Σὲ τί γκρεμὸ νὰ γκρεμιστεῖ γιὰ τὸ μοναχογιό της... Ἐφ. Αὐγὴ, 7-4-1988.
3. Πρωτομαγιά: Θρίαμβος τῆς ζωῆς πάνω στὸ θάνατο, ἐφημ. Αὐγὴ, 30.4.1988.

1989

Ἡ Συντάκτρια Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη συμμετέσχε μὲ ἀνακοίνωση στὸ Συνέδριο: Θέματα ἱστορίας τοῦ Θεσσαλικοῦ χώρου, ποὺ ὀργάνωσε ἡ Ἑταιρεία Θεσσαλικῶν Ἑρευνῶν μὲ θέμα Ἀνακοίνωσης: Οἱ συνθήκες ζωῆς τῶν θεριστῶν καὶ ἀλωνιστῶν στὸ θεσσαλικὸ χῶρο.

Διαλέξεις:

Μέτρα καὶ Σταθμὰ: Ἀπρίλιος 1989. Πνευματικὸ Κέντρο Δήμου Ἀθηναίων (Κύκλος μαθημάτων Λαογραφίας).

Ὁ Κίτσος Μακρῆς. Πρῶτὴ ἀποτίμηση τοῦ ἔργου του. Ἀθήνα 13-12-1989. Φιλολογικὸ Μνημόσυνο ἀπὸ τὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν.

‘Ο ‘Αχιλλέας Τζάρτζανος και ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα τῆς Θεσσαλίας. Τίρναβος 21-1-1989. ‘Ομιλία σὲ τιμητικὴ ἐκδήλωση γιὰ τὸν Τίρναβίτη ἐπιστήμονα καὶ δάσκαλο τῶν ἑλληνοπαίδων ‘Αχ. Τζάρτζανο.

Τὸ 1989 ὀλοκλήρωσε καὶ κατέθεσε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Παν/μίου ‘Αθηνῶν τὴ διδακτορικὴ τῆς διατριβῆς μὲ θέμα: Νεοελληνικὴ Μετρολογία. Παραδοσιακὰ Μέτρα καὶ Σταθμά. ‘Εθνογραφικὴ Μελέτη.

‘Η Συντάκτρια Μιράντα Τερζοπούλου δημοσίευσε τὸ ἄρθρο: «Μαρτυρίες γυναικῶν», περ. ‘Εκ Παραδρομῆς» 8 (1989), σ. 18-23 (ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν ‘Ελένη Ψυχογιοῦ).

‘Η Συντάκτρια ‘Ελένη Ψυχογιοῦ

πραγματοποίησε διάλεξη μὲ θέμα: «Τελετουργικὰ ἔθιμα γάμου» στὸ Μουσεῖο ‘Ελληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης (‘Απρίλιος 1989).

Δημοσίευσε τὸ ἄρθρο: Μαρτυρίες γυναικῶν, περ. ‘Εκ Παραδρομῆς» 8 (1989) σ. 18-23 (ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν Μιράντα Τερζοπούλου)

‘Επιμελήθηκε τὴν ἔκδοση τοῦ Ντίνου Ψυχογιοῦ, Περὶ γοητειῶν καὶ μαντείας, Λεχαινά.

1990

‘Η Διευθύντρια τοῦ Κέντρου ‘Αννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα συμμετέσχε:

Στὸ Α΄ Συνέδριο Φθιωτικῶν ‘Ερευνῶν: Γλώσσα, ‘Ιστορία, Λαογραφία (27-29 ‘Απριλίου 1990), Λουτρὰ ‘Υπάτης), μὲ τὴν ἀνακοίνωση: «‘Η θέση τῶν δύο φύλων στὴ Βορειοανατολικὴ Φθιώτιδα (14ος - 19ος αἰὼν, πρῶτα τρία τέταρτα 20οῦ αἰῶνος).

1. Στὸ 4ο Διεθνὲς Συνέδριο τῆς International Society for Ethnology and Folklore στὸ Bergen τῆς Νορβηγίας (19-23 ‘Ιουνίου 1990) μὲ τὴν ἀνακοίνωση: The Construction of Motoroad Network and its impact on Rural Life (An Example of Mountainous Area).

2. Στὴ Συνάντηση ‘Εφόρων καὶ Δασκάλων τοῦ Λυκείου ‘Ελληνίδων (‘Αθήνα, 2-4 Νοεμβρίου 1990) μὲ θέμα: «‘Ερευνα καὶ ἀρχειοθέτηση τῶν ἐθνικῶν χορῶν».

‘Ο Συντάκτης Γεώργιος Αἰκατερινίδης συμμετέσχε:

Στὸ Γ΄ Διεθνὲς Συμπόσιο τῆς ‘Ιστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς ‘Εταιρείας τῆς Χαλκιδικῆς μὲ θέμα: «Πολιτιστικὴ κληρονομιά καὶ ἀρχιτεκτονικὴ παράδοση στὴ Χαλκιδικὴ καὶ τὸ “Άγιον Όρος», Οὐρανούπολη 14-16 Σεπτεμβρίου 1990, μὲ ἀνακοίνωση: «Συνοπτικὴ λαογραφικὴ θεώρηση τῆς Χαλκιδικῆς».

2. στὸ Β΄ Συμπόσιο Κυπριακῆς Λαογραφίας (Λεμεσὸς Κύπρου, 17-18 Νοεμβρίου 1990) μὲ θέμα ἀνακρινώσεως: «‘Εθιμικὲς ζωοθυσίες στὴν Κύπρο. Συγκριτικὲς ἐπισημάνσεις».

Ἡ Συντάκτρια Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη ἀναγορεύτηκε Διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας μὲ τὸν βαθμὸ ἄριστα μὲ θέμα διδακτορικῆς διατριβῆς «Νεοελληνικὴ Μετρολογία. Παραδοσιακὰ Μέτρα καὶ σταθμὰ. 19ος-20ὸς αἰ.».

Μὲ ἀπόφαση τοῦ Ὑπουργοῦ Παιδείας διορίστηκε τακτικὸ Μέλος τῆς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας ὡς ὑπεύθυνη γιὰ τὰ Παιδαγωγικὰ του Τμῆματα, θέση τὴν ὁποία διατήρησε μέχρι τὸ 1993. Μὲ ἀπόφαση τῆς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς τοῦ Παν/μίου Θεσσαλίας ἐξεπροσώπησε τὸ Παν/μιο ὡς τακτικὸ μέλος στὸν Καλλιτεχνικὸ Ὅργανισμὸ τοῦ Δήμου Βόλου καὶ προήδρευσε τῆς ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ λαογραφικοῦ Κέντρου «Κίτσος Μακρῆς» ὡς ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ ἀξιοποίηση τῆς σημαντικῆς Συλλογῆς τοῦ ἀειμνήστου Λαογράφου Κίτσου Μακρῆ.

Συνέδρια:

1. Αὐτοβιογραφίες καὶ τοπικὴ ἱστορία. Χαρακτηριστικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου. Ε' Συνέδριο «Ὁ Ὀλυμπος στοὺς αἰῶνες», Ἐλασσόνα 7-9/9/1990.

2. Παρατηρήσεις στὴν παραδοσιακὴ διατροφή τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Συνέδριο μὲ θέμα: Ζώντας στὴ Μεσόγειο, Θεσ/νίκη 2-4/11/1990.

3. Ἐπισημάνσεις στὸν παραδοσιακὸ πολιτισμὸ τῆς Σκιάθου. Β' Συνέδριο Μελετῶν Σκιάθου. Ἀθήνα 25-28/11/1990.

Δημοσιεύματα:

1. Τὸ Α' συνέδριο «Φεραὶ-Βελεστίνου-Ρήγας» καὶ ἡ γύρω ἀπὸ τὸν Ρήγα Βελεστινὴ ἔρευνα, περ. Διαβάζω, Ἀπρίλιος 1990, σ. 76-80 (Ἀφιέρωμα στὸ Ρήγα Βελεστινὴ).

2. Ὑδροκίνητες βιοτεχνίες τοῦ Βελεστίνου, περ. Ὑπέρεια, τ. 1 (1989-90), Πρακτικὰ τοῦ Α' Συνεδρίου «Φεραὶ-Βελεστίνου-Ρήγας», Βελεστίνου 1986, σ. 1-164.

3. Τὸ λαϊκὸ θέατρο στὸ Καρπενήσι. Παραστάσεις τοῦ «Πανάρατου». Λαϊκὴ ἐπιτομὴ τῆς Ἐρωφίλης τοῦ Γεωργίου Χορτάτζη, Ἐπετηρὶς τῆς Ἐταιρείας Εὐρυτάων Ἐπιστημόνων, τ. Α' (1990).

Οἱ Συντάκτριες Μιράντα Τερζοπούλου καὶ Ἐλένη Ψυχογιοῦ πραγματοποίησαν διάλεξη-διδασκαλία στὸ Τμῆμα Γυναικείων Σπουδῶν τοῦ Παν/μίου Θεσ/νίκης στὸ πλαίσιο σειρᾶς μαθημάτων «Ὁ καλλιτέχνης εἶναι γυναίκα» μὲ θέμα: «Τὰ μοιρολόγια, μιὰ κορυφαία γυναικεῖα δημιουργία» (Ἀπρίλιος 1990).

Ἡ Συντάκτρια Ζωὴ Ρωπαίτου συμμετέσχε

1. στὸ Σεμινάριο τῶν Παραδοσιακῶν Χορῶν τοῦ Σωματείου «Ἑλληνικοὶ Χοροὶ

Δόρα Στράτου» με την εισήγηση «Ξηρομερίτικοι χοροί» (Αθήνα 1 Μαρτίου 1990).

1991

Ἡ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Ἄννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα συμμετέσχε:

1. Στὸ Α' Συμπόσιο Θασιακῶν Μελετῶν: Ἡ Θάσος διαμέσου τῶν αἰῶνων: Ἱστορία-Τέχνη-Πολιτισμὸς (Θάσος, 1-4 Σεπτεμβρίου 1991) με θέμα: «Ἄνθρακες ὀθησαυρός».

2. Στὸ Α' Συνέδριο Λαογραφίας: Ὁ Λαϊκὸς πολιτισμὸς στὴν Αἰτωλοακαρνανία (Ἀργίτιο 19-20 Ὀκτωβρίου 1991) με θέμα: «Ὁ Δημήτριος Λουκόπουλος μέσα ἀπὸ τὰ Αἰτωλικά δημοσιεύματά του (Δειγματοληπτικὴ παρουσίαση)».

3. Στὸ 1ο Congres Mediterranéen d'Ethnologie Historique (Lisbonne, 4-8 Νοεμβρίου 1991) με θέμα: «Ties of Kinship in Greece».

Ἡ Συντάκτρια Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη εἶναι ἰδρυτικὸ μέλος τοῦ «Μουσείου Γεωργικῶν Ἐργαλείων καὶ Παραδοσιακῆς Τεχνολογίας» τοῦ Βελεστίνου (1991) καὶ μέλος τῆς προσωρινῆς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς του.

Με πρόταση τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας ὀρίστηκε μόνιμο μέλος τῆς τριμελοῦς Διοικούσας Ἐπιτροπῆς τοῦ Μουσείου Μηλεῶν Πηλίου.

Στὸ πλαίσιο τῆς ἔρευνας στὸ θεσσαλικὸ χῶρο ὑπέβαλε Προτάσεις γιὰ δύο Προγράμματα ποὺ ἀφοροῦν ἐργαστήρια καὶ ἐγκαταστάσεις παραδοσιακῆς τεχνολογίας στὴ Θεσσαλία, τὰ ὁποῖα καὶ ἐγκρίθηκαν.

Συνέδρια:

1. Μετρήσεις, μέτρα καὶ σταθμὰ στὴν Κρήτη, Ζ' Διεθνὲς Κρητολογικὸ Συνέδριο, Ρέθυμνο 25-31 Αὐγ. 1991.

2. Ὁ Παπαδιαμάντης καὶ ἡ Λαογραφία, Διεθνὲς Συνέδριο γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο Παπαδιαμάντη. Σκιαθὸς 20-24/9/1991.

3. Μετρήσεις στὴ μεταβυζαντινὴ Λακωνία, Συνέδριο με θέμα: Μεταβυζαντινὴ Λακωνία. Σπάρτη-Γεράκι 4-6/10/1991.

4. Εἰδήσεις γιὰ τὴν ἐκπαίδευση στὴ Θεσσαλία στὴν ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία δασκάλων με τὸν Νικόλαο Πολίτη (1888-1902), Α' Συνέδριο γιὰ τὴν Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Ἐκπαίδευσης, Βόλος 8-10/11/1991. Ὀργανωτὴς τὰ Παιδαγωγικὰ Τμήματα τοῦ Παν/μίου Θεσσαλίας.

5. Μουσειοσκευές. Ὁ σύγχρονος τρόπος γνωριμίας με τὰ Μουσεία, ἐναρκτήρια ὁμιλία ὡς Προέδρου τῆς ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς στὴν ἡμερίδα «Μουσειοσκευές», ποὺ ὀργάνωσαν τὰ Παιδαγωγικὰ Τμήματα τοῦ Παν/μίου Θεσσαλίας, 28-29/11/1991.

Διαλέξεις:

1. 'Η διατροφή των Νεοελλήνων. 'Εθνογραφική θεώρηση. 'Αθήνα 30-4-1991. "Όμιλος Φίλων τῆς Φυσικῆς Ζωῆς.
2. Τὸ Μουσεῖο Γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ παραδοσιακῆς τεχνολογίας τοῦ Βελεστίου. Προοπτικές. Βελεστίνο 2-6-1991.
3. Οἱ βιοτεχνίες στὸ Πῆλιο κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα 13-6-1991. Πνευματικὸ Κέντρο τοῦ Δήμου 'Αθηναίων.
4. 'Εθνικὴ πολιτιστικὴ ταυτότητα καὶ περιφερειακὴ ἀνάπτυξη. 'Η περίπτωση τῆς Θεσσαλίας. Λάρισα 22-11-1991.
5. 'Η παράδοση μέσον ἀγωγῆς τῆς παιδικῆς ἡλικίας, Βόλος 4-12-1991. Σχολὴ Γονέων τῆς 'Ιερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος.
6. 'Ο Κίτσος Μακρῆς καὶ τὸ Παν/μιο Θεσσαλίας. 'Αθήνα, Δεκέμβριος 1991. Λύκειο 'Ελληνίδων Βόλου.
7. 'Ο 'Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης καὶ ὁ Ν. Γ. Πολίτης. 'Αθήνα 21-12-1991, 'Ημερίδα γιὰ τὸν 'Αλ. Παπαδιαμάντη. 'Ομοσπονδία Μαγνησιωτῶν καὶ Σύλλογος τῶν 'Απανταχοῦ Σκιαθιτῶν.

'Οργάνωσε δύο Συνέδρια στὸ πλαίσιο τῶν δραστηριοτήτων τοῦ Παν/μίου Θεσσαλίας: 'Ιστορία τῆς Νεοελληνικῆς 'Εκπαίδευσης ('Αντιπρόεδρος) καὶ «Μουσειοσκευές» (Πρόεδρος).

Διδασκαλία: Κατὰ τὰ ἀκαδημαϊκὰ ἔτη 1990-1991 καὶ 1991-1992 δίδαξε τὸ μάθημα τῆς Λαογραφίας στὰ Παιδαγωγικὰ Τμήματα τοῦ Παν/μίου Θεσσαλίας καὶ 'Ιστορία τῆς Παραδοσιακῆς Τεχνολογίας στὸ Τμήμα Μηχανολόγων τοῦ ἴδιου Παν/μίου.

'Ο Συντάκτης τοῦ Κέντρου 'Ελευθέριος 'Αλεξάκης συμμετέσχε:

1. Στὸ Δ' Συμπόσιο 'Ιστορίας καὶ Λαογραφίας 'Αττικῆς ('Ανω Λιόσια, 11-15 Σεπ/βρίου 1991) μὲ θέμα: «Περὶ Βιτόρας ἢ τοῦ Στοιχειοῦ τοῦ σπιτιοῦ. 'Η συμβολικὴ συγκρότηση τῆς οἰκογένειας καὶ τῆς συγγένειας στοὺς χωρικοὺς τῆς 'Αττικῆς».

'Η Συντάκτρια 'Ελένη Ψυχογιῶ συμμετέσχε:

1. Στὸ πρῶτο Πανιμβριακὸ Συμπόσιο ('Αθήνα, 22 'Ιουνίου 1991) μὲ θέμα: «Θυσία ταύρων καὶ νεκρικὰ ἔθιμα στ' 'Αγρίδια τῆς 'Ιμβρου».

1992

'Η Διευθύντρια τοῦ Κέντρου 'Αννα Παπαμιχαῆλ-Κουτρούμπα ἐντάχθηκε μὲ κρίση στὴν Α' βαθμίδα 'Ερευνητῆ τοῦ Κέντρου. Συμμετέσχε στὰ ἐξῆς συνέδρια:

1. 10th Congress of the International Society for Folk Narrative Research

(ISFNR) με θέμα: Folk Narrative and World-View (4th-11th July 1992) στο Innsbruck «Priests in the Greek Narratives».

2. International Conference «Ecology and Folklore» (9th-12th September 1992) στο Lodz της Πολωνίας με θέμα ανακοίνωσης: «Agricultural Tools and Machines and their Ecological and Economic Parameters».

Ο Συντάκτης Γεώργιος Αικατερινίδης εντάχθηκε με κρίση στη Β' βαθμίδα Έρευνῆς τοῦ Κέντρου. Συμμετέσχε στό:

1. Συμπόσιο με θέμα «Στεμνίτσα: Ίστορία-Κοινωνία-Τέχνες» (15-16 Μαΐου 1992, Στεμνίτσα) με θέμα: «Ή συνθηματική γλώσσα τῶν κτιστῶν τῆς περιοχῆς Γορτυνίας».

2. 2ο Συμπόσιο Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ (Σέρρες, 23-24 Μαΐου 1992) με θέμα: «Συλλογές λαογραφικοῦ ὑλικοῦ ἀπό τὴν περιοχή Σερρῶν στὰ ἀρχεῖα τοῦ Κέντρου Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν».

Ἡ Συντάκτρια Αικατερίνη Πολυμέρου Καμηλάκη εντάχθηκε με κρίση στὴν Β' βαθμίδα Έρευνῆς τοῦ Κέντρου.

1. Συμμετέσχε στὴ διοργάνωση τοῦ Συνεδρίου με θεματικὸ πλαίσιο «Ὁ ἄρτος ἡμῶν». Ἀπὸ τὸ σιτάρι στὸ ψωμί» ποῦ ὀργάνωσε τὸ Ἐπιστημονικὸ Τεχνολογικὸ Ἰνστιτούτο τῆς ΕΤΒΑ, Πορταριά Μαγνησίας 10-12 Ἀπριλίου 1992. Θέμα ανακοίνωσης: «Τὰ εἶδη τοῦ ἄρτου (οἰκιακὴ παρασκευὴ, ἀρτοποιία).

2. Β' Διεθνὲς Συνέδριο «Φεραὶ-Βελεστίνου-Ρήγας», Βελεστίνου 2-4 Ὀκτωβρίου 1992, με θέμα: «Προμελέτη σκοπιμότητας ἀξιοποίησης τῶν ὑδροκίνητων ἐργαστηρίων τοῦ Βελεστίνου».

3. Ε' Συνέδριο Ἀγράφων: Ἀρχαιολογία-Ίστορία-Λαογραφία. Καρδίτσα 16-18 Ὀκτωβρίου 1992. Θέμα ανακοίνωσης «Ἡ διατροφή στὰ χωριά τῶν Ἀγράφων (19ος-20ὸς αἰῶνας)».

Διαλέξεις:

1. Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης πηγὴ λαογραφικῶν πληροφοριῶν. Μάρτιος 1992. Λύκειο Ἑλληνίδων Βόλου.

2. Καραγκούνικος γάμος. Βόλος 30-11-1992. Παν/μιο Θεσσαλίας - Λέσχη Γυναικῶν Καρδίτσας.

3. Τὸ Λαογραφικὸ Κέντρο Κίτσου Μακρῆ καὶ τὸ Παν/μιο Θεσσαλίας. Μνημόσυνο-διάλεξη γιὰ τὰ δύο χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κίτσου Μακρῆ στὸ Δημαρχεῖο Βόλου, 9-12-1992. Ὁργανωτῆς: Παν/μιο Θεσσαλίας.

Διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Λαογραφίας στὰ Παιδαγωγικὰ Τμήματα τοῦ Παν/μίου Θεσσαλίας κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸ ἔτος 1991-1992.

‘Ημίωρη έκπομπή στην τηλεόραση με θέμα τή λατρεία τοῦ Ἁγίου Νικολάου (Δεκ. 1992).

Δημοσιεύματα:

1. Συμβολή στην ἔρευνα τῆς διατροφῆς τῶν ἐποχικῶν ἐργατῶν (τέλος 19ου - περ. 1950). Ἡ περίπτωση τῶν θεριστῶν στό θεσσαλικό χῶρο, Ἀφιέρωμα στόν Καθηγητή Βασ. Σφυρόερα, Ἀθήνα 1992, σ. 373-393.

2. Οἱ ὑδροκίνητες ἐγκαταστάσεις τοῦ Βελεστίνου. Πρόγραμμα ἀξιοποίησης ἀπό τή Νομαρχία Μαγνησίας καί τὸ Παν/μιο Θεσσαλίας, περ. Τεχνολογία, τεῦχ. 5/6, 1992, σ. 39.

Ἄ Ο Συντάκτης Ἐλευθέριος Ἀλεξάκης ἐντάχθηκε μετὰ ἀπό κρίση στή Β΄ βαθμίδα Ἐρευνητῆ τοῦ Κέντρου. Συμμετέσχε στό:

1. Β΄ Διεθνές Συνέδριο Βοιωτικῶν Μελετῶν, Λιβαδειά, 6-10 Σεπτεμβρίου 1992 με θέμα: «Τὸ ἀλέτρι καί τὸ κοπάδι: Δύο ἐναλλακτικὲς οἰκονομίες καί οἰκογενειακὲς δομὲς στους Ἀρβανίτες Ἀττικῆς καί Βοιωτίας».

2. Α΄ Ἐπιστημονικό Συνέδριο τῆς Ἐταιρείας Ναυπακτικῶν Μελετῶν με θέμα «Ἡ Ναύπακτος καί ἡ περιοχὴ τῆς 4.000 χρόνια». Ναύπακτος, 16-18 Ὀκτωβρίου 1992. Θέμα ἀνακοινώσεως: «Ἡ σύνθεση τῆς οἰκιακῆς ομάδας σὲ μιὰ πεδινὴ γεωργοκτηνοτροφικὴ κοινότητα. Ἡ περίπτωση τοῦ Μολύκρειου (Μοῦι) Ναυπάκτου».

Ἄ Ἐρευνήτρια Γ΄ βαθμίδας Ἐλένη Ψυχογιοῦ συμμετέσχε στό:

Θεολογικό Συνέδριο με θέμα: «Χριστιανισμὸς καί Μαγεία». Πύργος Ἡλείας, 22-23 Φεβρουαρίου 1992. Θέμα ἀνακοινώσεως: «Μαγεία καί ἑλληνικὴ λαογραφία».

Ἄ Ἐρευνητῆς Γ΄ βαθμίδας Παναγιώτης Καμηλάκης συμμετέσχε στό:

1. Συνέδριο «Ὁ ἄρτος ἡμῶν». Ἀπὸ τὸ σιτάρι στό ψωμί. Ἐπιστημονικό Τεχνολογικό Ἰδρυμα τῆς ΕΤΒΑ, Πορταριά Μαγνησίας, 10-12 Ἀπριλίου 1992. Θέμα ἀνακοινώσεως: «Οἱ μετακινούμενοι μυλωνάδες τῆς Καστοριάς».

2. ΣΤ΄ Συνέδριο τοῦ Δήμου Ἐλασσόνας με θέμα: «Ὁ Ὀλύμπος διαμέσου τῶν αἰῶνων», Ἐλασσόνα, 25-27 Σεπτεμβρίου 1992. Θέμα ἀνακοινώσεως «Οἱ ὑδροκίνητες βιοτεχνίες τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Ὀλύμπου».

3. Β΄ Συνέδριο «Φεραὶ-Βελεστίνο-Ρήγας», 2-4 Ὀκτωβρίου 1992. Θέμα ἀνακοινώσεως «Ὁ ἐπαγγελματικὸς βίος τοῦ Βελεστίνου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση (1881) κ.ἐξ.».

Ἄ Ἐρευνήτρια Δ΄ βαθμίδας — μουσικὸς Μαρία Ἀνδρουλάκη συμμετέσχε στό:

Α΄ Ἐπιστημονικό Συνέδριο Ναυπακτικῶν Μελετῶν με θέμα: «Ἡ Ναύπακτος καί ἡ περιοχὴ τῆς 4.000 χρόνια». Ναύπακτος, 16-18 Ὀκτωβρίου 1992. Θέμα ἀνακοινώσεως: «Τὸ τραγούδι τοῦ Κωνσταντέλου».

1993

Ἡ Ἐρευνήτρια Α' βαθμίδας Ἄννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα συμμετέσχε στό:

1. Β' Συνέδριο Λαρισσαϊκῶν Σπουδῶν (Λάρισα, 20-21 Μαρτίου 1993) μὲ θέμα «Ἡ προίκα ὡς θεσμὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ δικαίου στό νομὸ Λαρίσης».

2. International Symposium zur Erforschung und musealen Dokumentation von Spielzeug, Kinder und Jugendkult: Kindheit-Spielzeit? (Köln, 20-23 Juni 1993) μὲ τὴν ἀνακοίνωση: «Learning through playing games in Greece».

3. 10th Congress of Jewish Studies (Jerusalem, 22-29 June 1993) μὲ τὴν ἀνακοίνωση: «Occupations of Jewish people in the Hellenic proverbs».

4. International Symposium Swedish Royal Academy for History and Antiquities μὲ θέμα: «Religion in everyday Life, past and present» (Stockholm, 13-15 September 1993).

5. International Congress of the American Folklore Association: Folklore civil rights and social justice (Eugene, Oregon U.S.A.) μὲ θέμα: «Some aspects from the Hellenic Public Folk Law» (ἐστάλη).

6. Στὸ Εὐρωπαϊκὸ Σεμινάριο Ἐπιμορφώσεως Ἑνηλίκων (Κῶς, 16-18 Ὀκτωβρίου 1993) μὲ θέμα: «Παραδοσιακὴ τεχνικὴ καὶ νέα τεχνολογία».

7. Ε' Πανελλήνιο Συμπόσιο Λατινικῶν Σπουδῶν: Ἡ μίμηση στὴ Λατινικὴ Λογοτεχνία (Ἀθήνα, 5-7 Νοεμβρίου 1993) μὲ ἀνακοίνωση: «Μίμηση καὶ λαϊκὴ φιλολογία-λογοτεχνία μὲ ἀφορμὴ τὴς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ἀπουληίου».

Ἡ Ἐρευνήτρια Β' βαθμίδας Γεώργιος Αἰκατερινίδης συμμετέσχε στό:

1. Πανελλήνιο Συνέδριο: Τὸ δημοτικὸ τραγούδι τῆς Μακεδονίας, Δῆμος Θεσσαλονίκης, Κέντρο Μουσικῆς (Θεσσαλονίκη, 14-15 Μαΐου 1993) μὲ τὴν ἀνακοίνωση «Τὸ χελιδόνισμα στὴν περιοχὴ τῆς Μακεδονίας».

2. Ἐπιμορφωτικὸ Σεμινάριο, Καλλιτεχνικὸ Σωματεῖο «Κρητικὴ Μούσα» ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Πολυτεχνείου Κρήτης (Χανιά, 5-7 Νοεμβρίου 1993) μὲ ἀνακοίνωση: «Γνωριμία μὲ τὴ λαϊκὴ μας τέχνη».

Ἡ Ἐρευνήτρια Β' βαθμίδας Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη.

Ἐξελέγη Λέκτωρ τῆς Λαογραφίας στό Παν/μιο Ἀθηνῶν (Τμῆμα Φιλολογίας).

Συμμετέσχε στό:

1. Συνέδριο ποὺ διοργάνωσε τὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας καὶ ἡ Κοινότητα Πορταριάς μὲ θέμα: «Τὸ παραμῦθι κι οἱ παραμυθάδες στὴν Ἑλλάδα», (Πορταριά, 14-16 Μαΐου) μὲ τὴν ἀνακοίνωση: «Πηλιορείτικα παραμῦθια τῆς συλλογῆς Ν. Γ. Πολίτου».

2. Συνέδριο γιὰ τὸ Παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἀνάβρας (Γούρας)

Άλμυροῦ (Ἀνάβρα, 31 Ἰουλίου - 1 Αὐγούστου 1993) με ἀνακοίνωση: «Οἱ ὑδροκίνητες βιοτεχνίες τῆς Γούρας».

3. Συνέδριο: Ἡ βιομηχανία τοῦ Βόλου καὶ τῆς περιοχῆς, 1881-1981, ποῦ ὀργάνωσε ὁ Δήμος Βόλου με τὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, τὴν Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Θεσσαλῶν καὶ τὴν Ἑταιρεία Θεσσαλικῶν Ἐρευνῶν (Βόλος, 25-28 Νοεμβρίου 1993), με ἀνακοίνωση: «Τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ ἡ βιομηχανία στὴ Θεσσαλία».

Διαλέξεις:

1. Θεσσαλικά χοιροσφάγια. Παλαιὸ Ἀμφιθέατρο τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, 20-12-1993.

2. Παραδοσιακὲς Πίττες τῆς περιοχῆς Καρδίτσας. Μουσεῖο Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης, 7-4-1993. Παρουσίαση τοῦ ὁμοτίτλου βιβλίου τῆς Λέσχης Γυναικῶν Καρδίτσας.

Διδασκαλία: Κατὰ τὸ χειμερινὸ ἐξάμηνο δίδαξε στὰ Παιδαγωγικὰ Τμήματα τοῦ Παν/μίου Θεσσαλίας τὸ μάθημα τῆς Λαογραφίας καὶ στὸ Τμήμα Μηχανολόγων τοῦ ἴδιου Παν/μίου τὸ μάθημα Ἱστορία τῆς παραδοσιακῆς Τεχνολογίας.

Δημοσιεύματα:

1. Σήμερα Δέσπω μ' Πασχαλιά... Πασχαλιάτικα τραγούδια καὶ χοροὶ στὸ βορειοελλαδικὸ χῶρο, περ. Ἑπτὰ Ἡμέρες, Ἀφιέρωμα στὸ Πάσχα τοῦ 1993, σ. 14-15.

Ὁ Ἐρευνητὴς Β' βαθμίδας Ἐλευθέριος Ἀλεξάκης συμμετέσχε στὴν:

1. Ἐπιστημονικὴ Συνάντηση Ν.Α. Ἀττικῆς (Μαρόπουλο, 21-24 Ὀκτωβρίου 1993) με ἀνακοίνωση: «Τὸ αἶμα καὶ τὸ λάδι». Φυσικὴ καὶ πνευματικὴ συγγένεια σὲ μιὰ ἀρβανίτικη κοινότητα. Ἡ περίπτωση τοῦ Κουβαρᾶ Ν.Α. Ἀττικῆς-Λαυρεωτικῆς».

2. Συνάντηση Ἱστορίας τῆς Μάνης (15ος-19ος αἰ.). Περιηγητὲς καὶ ἐπιστημονικὲς ἀποστολές. Μαρτυρίες γιὰ τὸ χῶρο καὶ τὴν κοινωνία τῆς Μάνης (Γύθειο-Ἀρέοπολη Λακωνίας, 4-7 Νοεμβρίου 1993) με τὴν ἀνακοίνωση: «Ἐμεῖς καὶ οἱ ἄλλοι. Ἐθνοϊστορικὲς προσεγγίσεις στὰ περιηγητικὰ κείμενα γιὰ τὴ Μάνη».

Ὁ Ἐρευνητὴς Γ' βαθμίδας Παναγιώτης Καμηλάκης συμμετέσχε:

1. Στὸ Συνέδριο: Τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἀνάβρας Ἄλμυροῦ (Ἀνάβρα, 31 Ἰουλίου - 1 Αὐγούστου 1993) με ἀνακοίνωση: «Βιοτεχνικὲς καὶ ἐπαγγελματικὲς δραστηριότητες στὴν Ἀνάβρα».

2. Στὸ Συνέδριο τοῦ Πολιτιστικοῦ Τεχνολογικοῦ Ἰδρύματος τῆς ΕΤΒΑ στὴ Νάουσα Μακεδονίας: Ἀμπελοοινικὴ ἱστορία στὸ χῶρο τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης (17-19 Σεπτεμβρίου 1993) με τὴν ἀνακοίνωση «Ἀμπελοργία καὶ ἐμπόριο κρασιοῦ στὴ Ν.Δ. Μακεδονία. Ἡ περίπτωση τῆς Σιάτιστας».

Ἡ Ἐρευνήτρια Δ' βαθμίδας Ἀλίκη Παληροδήμου ἀπέκτησε τὸ διδακτορικό της δίπλωμα μὲ θέμα: «Ἡ ἀφηγηματικὴ πεζογραφία τοῦ Γεωργίου Δενδρινοῦ».

Ἡ Ἐρευνήτρια Δ' βαθμίδας - μουσικὸς Μαρία Ἀνδρουλάκη συμμετέσχε στό: 3ο Συμπόσιο Τρικαλινῶν Σπουδῶν (Τρίκαλα, 5-7 Νοεμβρίου 1993) μὲ τὴν ἀνακοίνωσι: «Ἀπὸ τὰ Πασχαλιάτικα τραγούδια τῆς περιοχῆς τῶν Τρικάλων».

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1994¹

Κατὰ τὸ ἔτος 1994 δὲν πραγματοποιήθηκαν λαογραφικὲς ἀποστολὲς γιὰ ἐπιτόπια ἔρευνα. Εἰσήχθησαν 269 νέοι δίσκοι εἰς διπλοῦν. Ἡ ἐργασία ὑποδομῆς στὸ Κέντρο (ἀποδελτίωση ὑλικοῦ, ἀντιβολή, κατάταξη καὶ εἰσαγωγή ὑλικοῦ στὸ Ἀρχεῖο, πλὴν τῆς ἀπομαγνητοφωνήσεως ὑλικοῦ προηγουμένων λαογραφικῶν ἀποστολῶν καὶ εὔρετηριάσεως μουσικῆς ὕλης) ὑπῆρξε ἰδιαίτερα περιορισμένη.

Ἐξωπηρεσιακὴ δραστηριότητα τῶν ἐρευνητῶν

Ἡ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη πραγματοποίησε τίς ἐξῆς ἀνακοινώσεις:

1. «Ἡ τυποβαφικὴ στὴν Εὐρώπη (18ος-20ὸς αἰ.)», στὸ συνέδριο «Ἡ ἱστορία τοῦ σταμπωτοῦ, 19ος-20ὸς αἰώνας», Λάρισα 15-17.4.1994.
2. «Οἱ παραδόσεις γιὰ τὸν Μεγαλέξανδρο στὴν περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου» στὸ συνέδριο «Ὁ Ὀλυμπος διαμέσου τῶν αἰώνων», Ἐλασσόνα 26-28.8.1994.
3. «Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τῶν Σαρακατσάνων» σὲ συνέδριο γιὰ τοὺς «Σαρακατσάνους, Θεσσαλονίκη 30.9-2.10.1994.
4. «Οἱ Πελοποννήσιοι στὸν Ἀμπελώνα καὶ ἡ συμβολὴ τους στὴ δημιουργία τοῦ νέου οἰκισμοῦ» συνέδριο «Ὁ Ἀμπελώνας καὶ ἡ περιοχὴ του» (Ἀμπελώνας Λαρίσης 3-5.11.1994.

Διαλέξεις:

1. Διαβατήρια ἔθιμα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους» στὴν κοπὴ τῆς πίττας τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός» (10.1.1994).
2. Ἀναδρομικὴ Πρωτοχρονιά. Συλλογικὸ ἔθιμο τῆς κοπῆς τῆς βασιλόπιττας, Ρότα-ρυ Βόλου, (30-1-1994).
3. «Ἡ λαογραφικὴ ἔρευνα γιὰ τὴ Θράκη» (Πνευματικὸ Κέντρο τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, 24-25 Μαΐου 1994).

1. Ἡ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, ἡ ὁποία ἐξελέγη στὶς 3 Μαρτίου τοῦ 1994, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά της στὶς 26 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ ἐπειδὴ δὲν τῆς παραδόθηκαν Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς (1986-1993) ἡ ἀναλυτικὴ σύνταξη Πεπραγμένων δὲν κατέστη δυνατὴ.

Τέλος έλαβε μέρος σέ επίκαιρες έκπομπές στην τηλεόραση (έθιμα Μ. έβδομάδος και Πάσχα).

Ό έρευνήτης Β' βαθμίδας, Γεώργιος Αϊκατερινίδης πραγματοποίησε τις έξής ανακοινώσεις:

1. «Λαϊκά δρώμενα» στό Α' Πανελλήνιο Συνέδριο στην Κομοτηνή (Νοέμβριος 1994).
2. «Τοπικά έθιμα — δρώμενα του Δωδεκαημέρου στην Καλή Βρύση Σερρών» (Ιανουάριος 1994).
3. «Ό Μέγας Άλέξανδρος στη λαϊκή παράδοση (σέ έκδήλωση για τή Μακεδονία στό 'Ηράκλειο Άττικής).

Τέλος πραγματοποίησε λαογραφικού περιεχομένου μάθημα στό άνοιχτό Πανεπιστήμιο του Δήμου Θεσ/νίκης (Φεβρουάριος 1994) καθώς και επίκαιρες ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές έμφανίσεις.

Ό έρευνήτης Β' βαθμίδας, Έλευθέριος Άλεξάκης πραγματοποίησε τις έξής ανακοινώσεις σέ συνέδρια:

1. «'Η διαπραγμάτευση τής συλλογικής ταυτότητας στους "Έλληνες Βλάχους του Κεφαλόβρυσου (Μετζιτιέ) Πωγωνίου» στό συνέδριο «Οί Βλάχοι στην 'Ιστορία του Έλληνισμού: Παρελθόν-προοπτικές» (Βέροια 24-26/6/1994).
2. «Γυναΐκες, γάλα, συγγένεια. Κοινά παλαιοβαλκανικά στοιχειά στον λαϊκό πολιτισμό των βαλκανικών λαών», στό Διεθνές Συνέδριο Σπουδών Νοτιοανατολικής Εύρώπης, Θεσσαλονίκη 29/8-3/9/1994.

Έπίσης πραγματοποίησε τις έξής όμιλίες:

1. «Τό Κέντρο Λαογραφίας τής Άκαδημίας Άθηνών» στό σεμινάριο «Γνωριμία με τους φορείς» στους τελειοφοίτους του Τμήματος Κοινων. Πολιτικής και Κοινωνικής Άνθρωπολογίας του Παντείου Παν/μίου (15/3/1994).
2. «'Η συμβολή τής Κοινων. Άνθρωπολογίας στη μελέτη των συστημάτων συγγένειας» στους φοιτητές του Τμήματος Κοινων. Πολιτικής και Κοινωνικής Άνθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου (18/11/1994).

Έ έρευνήτρια Γ' βαθμίδας, Μιράντα Τερζοπούλου:

Συνέγραψε έπιστημονικό εισαγωγικό κείμενο και σχόλια στα τραγούδια του δίσκου «Τά Άποκριάτικα. Άνιέρα Ιερά» τής σειράς «Τραγούδια στον κύκλο του Χρόνου», έκδ. του Καλλιτεχνικού Συλλόγου Δημοτικής Μουσικής Δόμνα Σαμίου (Φεβρουάριος 1994).

Πραγματοποίησε την ανακοίνωση: «'Η φυματίωση ως μεταφορά και ή εικόνα της στην νεοελληνική λογοτεχνία» στό συνέδριο «Φυματίωση στην Έλλάδα. Παρελθόν,

Παρόν και Μέλλον», που ὀργάνωσε ἡ Ἑλληνική Ἐνωση κατὰ τῆς φυματίωσης καὶ τῶν νόσων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος.

Πραγματοποίησε σειρὰ μαθημάτων με θέμα «Δημοτικὸ τραγούδι καὶ Κοινωνία» στὸ Λύκειο Ἑλληνίδων.

Συμμετέσχε στὸ Διεθνὲς Συνέδριο με θέμα «Ναυπηγικὴ καὶ πλοῖα στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο κατὰ τὸν 18ο καὶ 19ο αἰώνα» (Χίος 4-7/6/1994) ὡς μέλος τῆς Ὁργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς του.

Διετέλεσε ἐπιστημονικὴ Σύμβουλος καὶ συγγραφέας κειμένων ἐκπαιδευτικῆς ταινίας με θέμα «Γυναικεῖοι Ἀγροτουριστικοὶ Συνεταιρισμοὶ» γιὰ τὶς ἀνάγκες διδασκαλίας σὲ ἐπιμορφωτικὰ σεμινάρια τοῦ Κέντρου τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος (Ἰανουάριος 1994).

Ἡ ἐρευνήτρια Γ' βαθμίδας, Ἑλένη Ψυχογιοῦ, πραγματοποιοῖσει σειρὰ μαθημάτων με θέμα «Δημοτικὸ τραγούδι καὶ Κοινωνία» (τραγούδια τοῦ γάμου, τῆς ξενιτειᾶς, τῶν ἑορτῶν) στὸ πλαίσιο τοῦ σεμιναρίου «Κατάρτιση στὴ διδασκαλία τοῦ ἐλληνικοῦ χοροῦ», που ὀργάνωσε τὸ Λύκειο Ἑλληνίδων (1993-1994).

Ὁ ἐρευνητὴς Γ' βαθμίδας, Παναγιώτης Καμηλάκης πραγματοποιοῖσει τὶς ἐξῆς ἀνακοινώσεις:

1. «Ἡ ἐξέλιξη τῆς ἱστιοφόρας ναυτιλίας τοῦ Λιτοχώρου Πιερίας», στὸ συνέδριο «Ὁ Ὀλυμπος διαμέσου τῶν αἰώνων» (26-28/8/1994).
2. «Ἡ ληστεία στὴν Πιερία καὶ ἡ ἐξορία τῶν Σαρακατσάνων τῆς περιοχῆς στὴ Β. Μακεδονία γιὰ τὴ συμμετοχὴ τους σ' αὐτὴ» στὸ Συνέδριο γιὰ τοὺς Σαρακατσάνους (30/9-2/1994).

Ἡ ἐρευνήτρια Γ' βαθμίδας, Ἀλίκη Παληοδήμου:

1. Ἀναγορεύτηκε διδάκτωρ τῆς Νεοελλ. Φιλολογίας τοῦ Παιδαγωγικοῦ Τμήματος τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν.

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ τοῦ ΚΕΕΛ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1995

Παρά τὶς δυσκολίες που ἀντιμετώπισε τὸ Κέντρο Λαογραφίας, ἐξαιτίας τῶν δικαστικῶν ἀγώνων, με ἀφορμὴ τὴν προσπάθεια τῆς ἐρευνήτριας Ἄνας Παπαμιχαήλ - Κουτρούμπα νὰ ἐπανέλθει στὴ θέση τοῦ Διευθυντῆ που κατεῖχε πρὶν ἀπὸ τὴν ἰσχὺ τοῦ Νόμου περὶ τῆς Ἐρευνας, τὸ 1995 πραγματοποιοῖσθηκε ἀξιόλογο ἔργο ἀπὸ τὴν

έκλεγμένη Διευθύντρια Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, η οποία διηύθυνε το Κέντρο μέχρι τον Δεκέμβριο του 1995, όταν με απόφαση της Συγκλήτου ή Διεύθυνση του Κέντρου ανατέθηκε στον έρευνητή Α' βαθμίδας "Αγγελο Δευτεραίο. Με την άμεριστη συμπαράσταση της Έφορευτικής Έπιτροπής του Κέντρου και της Διοικήσεως της Ακαδημίας επιτεύχθηκε το ακόλουθο έργο:

Κατά τη διάρκεια του 1995 δημιουργήθηκε στοιχειώδης ύλικοτεχνική ύποδομή για την αξιοπρεπή εργασία των ερευνητών στο χώρο του Κέντρου με την προμήθεια καθισμάτων και την επίσκεψη και καθαρισμό των παλαιών γραφείων και καθισμάτων. Αγοράστηκε, επίσης, μεγάλο τραπέζι αναγνωστηρίου για την εξυπηρέτηση των ερευνητών, επισκεπτών της Βιβλιοθήκης του Κέντρου.

Αγοράστηκαν ειδικές δελτιοθήκες για την αρχειοθέτηση των αποδελτιωμένων τραγουδιών και παραμυθιών.

Απονεμήθηκαν οι έκκρεμοῦντες από το 1986 έπαινοι, ύψους 6,5 εκατομμυρίων δραχμών στους Συλλογεῖς λαογραφικού ύλικού (46 έπαινοι).

Μουσική Συλλογή

Όλοκληρώθηκε η μελέτη δημιουργίας Studio για την αντίγραφή σε ψηφιακή μορφή και διάσωση του πολύτιμου για το Κέντρο μουσικού ύλικού, χωρίς να διακυβεύεται η μοναδικότητά του. Η μελέτη έγινε από τον άκαδημαϊκό κ. Πάνο Λιγομνίδη σε συνεργασία με τη Διευθύντρια του Κέντρου Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, με βάση τις προτάσεις των ειδικών μουσικολόγων Γ. Αμαργιανάκη, Α. Λιάβα και Μ. Δραγούμη και του τεχνικού Γιάννη Σμυρναίου. Δείγμα του προς διάσωση μουσικού ύλικού άντεγράφη σε ειδικό Studio με την επιμέλεια της ερευνήτριας - μουσικού Μαρίας Ανδρουλάκη. Το Πρόγραμμα, κόστους περίπου 20 εκατομμυρίων δραχμών, μέρος των οποίων καλύπτει επιχορήγηση του Υπουργείου Πολιτισμού (5 εκατ.), εγκρίθηκε από τη Σύγκλητο της Ακαδημίας.

Μουσικακή Συλλογή

Τά άντικείμενα της Μουσικακής Συλλογής, που βρίσκονται ακόμη χωρίς φροντίδα σε άκατάλληλο χώρο, επισκέφθηκε ομάδα ειδικών μουσειολόγων και συντηρητών του Μουσείου Έλληνικης Τέχνης και υπέβαλε έμπεριστατωμένη έκθεση για την άμεση ανάγκη συντήρησης. Ήδη σε συνεννόηση με μουσειολόγους του Μουσείου Έλληνικης Λαϊκής Τέχνης και της Έταιρείας Έλληνικης Μουσειολογίας προωθείται η διαδικασία για τη συντήρησή τους. Τά μουσικά όργανα, τά όποια αποτελοῦν μέρος της Συλλογής, ανέλαβε να συντηρήσει το Μουσείο Λαϊκών Μουσικών Όργά-

νων με την ευγενική φροντίδα των μουσικολόγων Γ. Ἀμαργιανάκη και Λ. Λιάβα. Με την καθοδήγηση τῆς Διευθύντριας Αἰκ. Πολυμέρου-Καμηλάκη ἔγινε ἀπὸ ὁμάδα φοιτητῶν ἡ καταγραφή σὲ εἰδικὲς καρτέλες τῶν ἀντικειμένων τῆς μουσειακῆς Συλλογῆς.

Προγράμματα

1. Ἔχει ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας Πρόγραμμα τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου Ἐλευθερίου Ἀλεξάκη και Ἑλένης Ψυχολογιῶ με θέμα: «Ὁ γάμος στοὺς κτηνοτρόφους. Στρατηγικὲς και σύμβολα», τὸ ὁποῖο εὑρίσκεται σὲ ἐξέλιξη, παράλληλα με τὰ ἄλλα προγράμματα τοῦ Κέντρου.
2. Με τὴ συμπαράσταση τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Γιάγκου Πεσμαζόγλου ὡς Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐρευνῶν και τὴν ἐποπτεία τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Πάνου Λιγομενίδη, ἡ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη ὑπέβαλε ὀλοκληρωμένο Πρόγραμμα μηχανοργάνωσης τοῦ Κέντρου γιὰ τὸ Β' Κοινοτικὸ Πρόγραμμα Στήριξης στὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας, ὕψους 348 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Τὸ Πρόγραμμα αὐτὸ θὰ συμβάλει ἀποφασιστικὰ στὴν ἀξιοποίηση, με τὴ βοήθεια τῆς Πληροφορικῆς, τοῦ ὕλικου τοῦ Κέντρου.

Προσωπικὸ

Ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τὸ Κέντρο, μετὰ ἀπὸ σχετικὴ προκήρυξη στὸν τύπο και συνέντευξη ἐνώπιον ἀκαδημαϊκῶν τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς και τῆς Διευθύντριας τοῦ Κέντρου, ἀπέκτησε τέσσερις ἀξιολόγους συνεργάτες, με ἀποσπάσεις ἀπὸ τὴν Μέση ἐκπαίδευση. Πρόκειται γιὰ τοὺς:

1. Ἀργεντούλα Πάσχαρα, θεολόγο-φιλόλογο, ὑποψήφια διδάκτορα Λαογραφίας, ἀποσπασμένη ἀπὸ τὸ Βαρβάκειο Ἀθηνῶν.
2. Χριστίνα Πετροπούλου, φιλόλογο, ὑποψήφια διδάκτορα Κοιν. Ἀνθρωπολογίας, ἀπὸ τὸ ΤΕΛ Κῶ Δωδεκανήσου.
3. Εἰρήνη Τουντασάκη, διδάκτορα Κοιν. Ἀνθρωπολογίας, ἀποσπασμένη ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο Μαλεσίνας Φθιώτιδας και,
4. Κυριακὴ Χρυσοῦ-Καρατζᾶ, φιλόλογο, ἀποσπασμένη ἀπὸ τὸ 33ο Λύκειο Ἀθηνῶν.

Κτίριο

Στὸ πλαίσιο τῆς ἀσφάλειας και ἀξιοποίησης τοῦ ὕλικου, τῆς βελτίωσης τῶν συνθηκῶν ἐργασίας και αἰσθητικῆς τοῦ ΚΕΕΛ εἶχε προταθεῖ ἀπὸ τὴ Διευθύντρια τοῦ Κέντρου και εἶχε γίνεи ὁμόφωνα δεκτὴ ἀπὸ τὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ ἡ ἀνα-

ζήτηση νέου χώρου για τή μεταστέγάσή του. Οι δυσκολίες για τή μεταφορά τού Κέντρου οδήγησαν, με προσωπική παρέμβαση τού 'Αντιπροέδρου τής 'Ακαδημίας, 'Ακαδημαϊκού κ. Γιάγκου Πεσμαζόγλου, στην απόφαση τής Συγκλήτου για μεταστέγαση τού Κέντρου στο επί τής όδοϋ Βασ. Σοφίας 79 διαμέρισμα τού άειμνήστου Γεωργίου 'Αθανασιάδη-Νόβα.

Συνεργασία με άλλα 'Ιδρύματα

'Όσον αφορά τή συνεργασία με έπιστημονικά ιδρύματα σέ κοινά προγράμματα (Μουσείο 'Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, 'Εθνικό 'Ιδρυμα 'Ερευνών, 'Ιδρυμα Λαμπράκη, Πελοποννησιακό Λαογραφικό 'Ιδρυμα, Λαογραφικό Μουσείο Λάρισας κ.ά.) τó Κέντρο έχει αρχίσει νά προσανατολίζεται πρòς τήν κατεύθυνση αὐτή, με γνώμονα πάντοτε τήν διαφύλαξη τού υλικού του και τήν έπιστημονική του αξιοποίηση. 'Επίσης, δέχεται καθημερινῶς και έξυπηρετεῖ μεγάλο αριθμό 'Ελλήνων και ξένων έρευνητῶν καθώς και φοιτητῶν, οί όποιοι εργάζονται έθελοντικά για τήν προώθηση τῶν προγραμμάτων ύποδομῆς τού Κέντρου.

Λαογραφικές άποστολές

Πραγματοποιήθηκαν οί άποστολές τῶν έρευνητῶν τού Κέντρου και εισηλθε στο Κέντρο μεγάλος αριθμός σελίδων λαογραφικού υλικού καθώς και μουσικό και μαγνητοφωνημένο υλικό και βιντεοταινίες.

'Ο έρευνητής Γεώργιος Αϊκατερινίδης πραγματοποίησε λαογραφική άποστολή στο νομό 'Αρκαδίας.

'Ο έρευνητής 'Ελευθέριος 'Αλεξάκης πραγματοποίησε λαογραφική άποστολή στο νομό 'Ιωνίνων και «έπ' ευκαιρία» άποστολή στη Λέσβο κατά τήν όποία βιντεοσκόπησε τή θυσία τού Ταύρου (κουρμπάνι) στη Μονή Ταξιαρχῶν Μανταμάδου (4-6 Μαΐου 1995).

'Η έρευνήτρια 'Ελένη Ψυχογιού πραγματοποίησε λαογραφική άποστολή στο νομό 'Ηλείας καθώς και «έπ' ευκαιρία» άποστολή για τή φωτογράφιση και βιντεοσκόπηση-καταγραφή τού «Γενιτσαρίστικου χοροϋ» τῶν 'Απόκρεω στα Λεχαινά 'Ηλείας ('Απόκριες 1995) σέ συνεργασία με τήν ανθρωπολόγο Ρένα Λουτζάκη.

'Η έρευνήτρια Μιράντα Τερζοπούλου πραγματοποίησε λαογραφική άποστολή στο νομό Λαρίσης καθώς και «έπ' ευκαιρία» άποστολή στην 'Ιμβρο, όπου φωτογράφησε και βιντεοσκόπησε τίς φάσεις τής θρησκευτικής και λαϊκής τελετῆς κατά τήν πανήγυρη τού 15αύγουστου (έκκλησιαστικές τελετές, θυσίες ζῶων για τó κουρμπάνι,

όλονύκτια, παρασκευή τῆς παραδοσιακῆς «κουρκούτας», κοινὸ γεῦμα, νεκρόδειπνα στὰ νεκροταφεῖα, παραδοσιακὸ γλέντι κ.ἄ.).

Ὁ ἐρευνητῆς Παναγιώτης Καμηλάκης πραγματοποίησε λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Πέλλης καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀποστολῆς στὸ Ἄργος προκειμένου νὰ καταγράψει ὕλικὸ γιὰ τὰ ἀστικά ἐπαγγέλματα τῆς περιοχῆς Ἄργους κατὰ τὸν 19ο καὶ 20ο αἰῶνα.

Ἡ ἐρευνήτρια Ἀλίκη Παληοδήμου πραγματοποίησε λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Θεσπρωτίας, κατὰ τὴν ὁποία ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ποικίλο πλούσιο ὕλικὸ, βιντεοσκόπησε ἐνδιαφέροντα ἔθιμα λαϊκῶν πανηγυριῶν.

Ἡ ἐρευνήτρια-μουσικὸς Μαρία Ἀνδρουλάκη πραγματοποίησε τὴ λαογραφικὴ ἀποστολὴ τῆς στὸ νομὸ Δωδεκανήσου.

Τεχνικὸς ἐξοπλισμὸς

Ἀπὸ τὸν Νοέμβριο τὸ Κέντρο ἀπέκτησε ἓνα δεῦτερο Η/Υ γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς γραμματειακῆς ὑποστήριξης.

Χειρόγραφες Συλλογές

Στὸ Κέντρο εἰσῆχθησαν 13 χειρόγραφες συλλογές λαογραφικοῦ ὕλικου. Ἀπὸ αὐτὲς ἑπτὰ κατατέθηκαν ἀπὸ ἐρευνητὲς καὶ συνεργάτες τοῦ Κέντρου καὶ οἱ ὑπόλοιπες ἕξι ἀπὸ Συλλογεῖς ἐκτὸς τοῦ Κέντρου οἱ ὁποῖοι ἐπαινέθηκαν μὲ τὴ χωρὶς χρηματικὴ ἀμοιβὴ γιὰ τὴν ἐργασία τους.

1. 4514, Μ α ρ ί α Ἀ ν δ ρ ο υ λ ά κ η, ἐρευνήτρια-μουσικὸς ΚΕΕΛ. Κάσος (Ἁγία Μαρίνα), Ρόδος (Κρητηνίας, Σιάνα, Μονόλιθος, Ἀπολακκιά), Λαογραφικὴ ἀποστολὴ ἀπὸ 16 Αὐγούστου ἕως 8 Σεπτεμβρίου 1995 στὸ νομὸ Δωδεκανήσου, σχ. 8ο, σελ. 1406.

Περιεχόμενα: I. Γενικά (ἱστορικά, οἰκολογικά κ.ἄ.). II. Ὑλικὸς βίος: Α' κατοικία, ἐπιπλα, σκευή, Β' Ἐνδυμα - ὑπόδηση, κόμμωση, καλλωπισμὸς, Γ' Τροφή. Ἐπαγγελματικὸς βίος, Δ' Γεωργία, Ε' Ἐλαιοκομία, ΣΤ' Ἄλλες γεωργικὲς καλλιέργειες, Ζ' Φυτικὸς κόσμος, Η' Ποιμενικὸς βίος, Θ' Μελισσοκομία. ΙΒ' Ζωικὸς κόσμος. ΙΓ' Βιοτεχνία (ὕφαντικὴ, κεντητικὴ, βαφικὴ, ζωγραφικὴ, ἄλλα ἐπαγγέλματα). ΙΙΙ. Κοινωνικὸς βίος Α' Γέννηση - Βάπτισμα - Παιδικὸς βίος. Παιδιές. Β' Γάμος. Γ' Τελευτή. Δ' Κοινωνικὴ ὀργάνωση. Ε' Λαϊκὸ Δίκαιο. 5 χαιρετισμοί, προδόσεις, εὐχές, ἀποτροπές, κατάρες, βλασφημίες, ἔρκοι (σύνολο 76). IV. Πνευματικὸς βίος Α' Λαϊκὴ πίστις καὶ λατρεία Β' Μαγεία, δεσιδαίμονες δοξασίες καὶ συνήθειες, ἐπωδὲς 22, Γ' Λαϊκὴ ἱατρικὴ, Δ' Ἀστρολογία-Μετεωρολογία, Ε' Μαντικὴ, ΣΤ' Δημῶδης ποίηση, δίστιχα (84), Ζ' Μῦθοι, παραμῦθια, εὐτράπελες διηγήσεις (σύνολο 8). Η' Διηγήσεις διάφορες (σύνολο 11). Θ' παραδόσεις (σύνολο 130). Ι' Παροιμίαι (174). ΙΑ' Αἰνίγματα (11). Λογοπαίγνια 2. ΙΒ' Ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ (τοπωνύμια, ἰδιωματικὲς λέξεις 22, παρωνύμια 1, ἐπώνυμα), ΙΓ' Λαϊκὴ θρησσοφία. ΙΔ' Μουσικὴ - Χοροί, ΙΕ' Ἦχο-

γραφήσεις τραγουδιών, χορών, διστίχων, παραμυθιών (σύνολο 116). V. Όργανα - οργανοπαίχτες, IV. Χάρτες - Σχεδιαγράμματα (σύνολο 23), VII. Φωτογραφίες 379. VIII. Πίνακας πληροφορητών. IX. Πίνακας περιεχομένων.

2. 4515, Γεώργιος Ν. Αϊκατερινίδης, Έρευνητής ΚΕΕΛ. Λαογραφική αποστολή στο νομό Άρκαδίας (περιφέρεια Δήμου Τυροσαπουναίων), 24 Αύγουστου - 4 Σεπτεμβρίου 1995.

Περιέχει: Ειδήσεις για τόν γεωργικό, τόν κτηνοτροφικό και τόν άλιευτικό βίο, για τόν γάμο, τή λατρεία, τή μαντική, τίς τροφές, τή μαγεία και τή δεισιδαιμονία· επίσης παραδόσεις, τραγούδια (κείμενο), ήχογραφήσεις, φωτογραφίες έγχρωμες και άσπρόμαυρες, δικαιοπρακτικά έγγραφα (φωτοτυπίες).

3. 4516, Βασίλειος Σαρλής, Συνταξιούχος Έπιθεωρητής Δ.Ε. Λαογραφικά βιώματα περιοχής Φενεού Κορινθίας. Μέρος Β', Α' και Β' Λαϊκή και έπαγγελματική ζωή, σχ. 4ο, σελ. 47. + σελ. 49.

Περιεχόμενα: Α) Κατοικία, ένδυματα, τροφές. Β) Γεωργική ζωή. Κτηνοτροφική ζωή. Λαϊκή βιοτεχνία. Νερόμυλοι. Άγιογιάτης. Ζωέμπορος, Χαντζής, Οικοδόμος, Λατόμος. Κεραμιδοκάμινο. Άσβεστοκάμινο, Σαγματοποιός και Πεταλωτής.

Β' έπαινος με χρηματική άμοιβή. Ό συλλογέας είναι συνταξιούχος εκπαιδευτικός και έχει καταθέσει και κατά τόν παρελθόν ύλικό στο Κέντρο Λαογραφίας. Με βάση τόν Έρωτηματολόγιο τού Έλικού Βίου τού Κέντρου συγκέντρωσε με ύπευθυνότητα και έμπειρία στοιχεία κυρίως για τόν ύλικό βίο και τά έπαγγέλματα τής ιδιαίτερης πατρίδας του.

4. 4517, Βασίλειος Δημ. Γιαννόπουλος, Τό χωριό μου Κορφιώτισσα. Ίστορία - Λαογραφία - Άναμνήσεις, Κορφιώτισσα Κορινθίας, 1994, σχ. 4ο, σελ. 183.

Περιεχόμενα: Πρόλογος - Εισαγωγή - Θέση - Ίστορία - Πληροφορητές. Έγκατάσταση τών πρώτων κατοίκων. Τοπωνύμια. Κατοικία. Άσχολίες τών κατοίκων. Ένδυμασία. Μετωνομασία. Έκκλησίες. Προλήψεις και Δεισιδαιμονίες. Μαγικά - Εόρκια - Κακά όνόματα - Γάμος. Γέννηση - Βάπτισμα. Παιδικά χρόνια (διατροφή, σχολείο, παιχνίδια, παραμύθια κ.ά.). Θάνατος (οίονοί, έέργειες μετά τόν θάνατο, μοιρολόγια, πένθος κ.ά.). Ίδιωματισμοί. Εύχές. Κατάρες. Όρκοι. Γιורתές (λ. λατρεία). Παροιμίες, Γενεαλογικό δέντρο. Βιβλιογραφία. Σκίτσα - Φωτογραφίες.

Β' έπαινος με χρηματική άμοιβή. Η έργασία διακρίνεται για τή γνώση τού αντικειμένου και τήν ύπευθυνότητα τού συλλογέα. Καλύπτει ευρύ πεδίο λαογραφικών θεμάτων.

5. 4518, Είρηνη Ταχτάκη, α) Λεύκωμα 41 έγχρώμων φωτογραφιών, σχετικών με τήν εικονογράφηση στο βιβλίο τής καταθέτριας «Στή Μινωική Κρήτη». β) Λεύκωμα έγχρώμων φωτογραφιών παραδοσιακών κεντημάτων. γ) Κασέτα με 4 τηλεοπτικά έπεισόδια τών όποιων τά κείμενα έχει γράψει ή ίδια.

Γ' έπαινος χωρίς χρηματική άμοιβή. Η Συλλογέας έχει έπανελημμένα προσφέρει λαογρ. ύλικό.

6. 4519, Έλεθερίος Π. Άλεξάκης, Έρευνητής ΚΕΕΛ. Στοιχεία λαϊκού πολιτισμού και κοινωνικής όργανώσεως από τίς έπαρχίες Φιλιατών και Παραμυθίας Θεσπρωτίας 1981, σχ. 8ο, σελ. 98.

Περιέχει: Ειδήσεις περί γεωργίας, κατοικίας, ταπητουργίας, κοιν. οργανώσεως, λ. λατρείας· επίσης τοπωνύμια, επώνυμα, φωτογραφίες 31.

7. 4520, Γ ε ώ ρ γ ι ο ς Ν. Α ί κ α τ ε ρ ι ν ί δ η ς, Έρευνητής ΚΕΕΛ. Λαογραφικά Σύμμεικτα από την Καλή Βρύση Δράμας. Μάρτιος - Μάιος 1996, σχ. 8ο.

Περιέχει: Ειδήσεις λ. λατρείας, ήχογραφήσεις τραγουδιών και μελωδιών, πληροφορίες για τοπικούς οργανοπαίχτες, φωτογραφίες.

8. 4521, Χ ρ ή σ τ ο ς Δ ρ ε μ έ τ σ ι κ α ς, Δημοτικά τραγούδια από το χωριό Δεχούνη Καλαβρύτων (1984), σχήμα 8ο, φύλλα 113.

Περιέχει: Τα κείμενα 40 τραγουδιών, καταγεγραμμένων «καθ' ύπαχόρευση Εύδοκίας Δρεμέτσικα, τὸ γένος Χρονοπούλου».

Ἐπαινὸς χωρὶς χρηματικὴ ἀμοιβή.

9. 4522, Χ ρ ι σ τ ί ν α Π ε τ ρ ο π ο ὄ λ ο υ, Φωτοτυπημένα χειρόγραφα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἀρ. 520, 521, 522, συλλογὴ Vita Palumbo, Καλημέρα (ἐλληνόφωνο χωριὸ Ἀπουλίας) 1888.

Περιέχουν: I (520) Μύθος, II (521) Μῦθο περὶ ψυχῆς, III (522) Δημοτικὰ ἄσματα.

11. 4523, Κ ώ σ τ α ς Ζ α χ. Γ ι α ν ν ό ς, Τὸ ἀρδευτικὸ σύστημα καὶ οἱ τριανταδύο νερόμυλοι τῆς Κωμόπολης Κυθρέας Κύπρου. (Ἱστορικὴ - Λαογραφικὴ μελέτη). Σεπτ. 1996, σχ. 4ο, σελ. 48 + 3 σχεδιαγράμματα.

Περιεχόμενα: Εἰσαγωγικὰ - Ὁ Κεφαλόβρυσος τῆς Κυθρέας - Γενικὴ περιγραφή τοῦ ἀρδευτικοῦ συστήματος Κυθρέας (μὲ ἐπιμέρους περιγραφές). «Τρύπες» μὲ ἢ χωρὶς τίτλους ἰδιοσημασίας κ.ἄ. στοιχεῖα παρεμφερῆ μὲ τοὺς νερόμυλους καὶ τοὺς μυλωνάδες.

Ἐπαινὸς χωρὶς χρηματικὴ ἀμοιβή. Ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ λαογραφικὴ καὶ ἱστορικὴ μονογραφία γιὰ τοὺς ὑδρόμυλους τῆς περιοχῆς Κυθρέας Κύπρου. Ὁ συγγραφέας τῆς εἶναι γνώστης τοῦ θέματος λόγω εἰδικῶν σπουδῶν (διπλωματοῦχος μηχανολόγος Ε.Μ.Π.).

11. 4524, Κ υ ρ ι α κ ῆ Χ ρ υ σ ο ὕ - Κ α ρ α τ ζ ᾶ, Φιλολόγος ἀπεσπασμένη στὸ ΚΕΕΛ. Ἐπιτόπια ἔρευνα γιὰ τίς διατροφικὲς συνήθειες τῶν κατοίκων τῆς νήσου Θήρας (Σαντορίνης). Αὐγούστος 1995, σχ. 4ο, σελ. 53.

Περιέχει: Εἰδήσεις περὶ τροφῶν, κοιν. οργανώσεως, λ. λατρείας, τοπικοῦ λαογραφικοῦ Μουσείου, κληρονομίας.

12. 4525, Ἀ ν ν α Π α π α μ ι χ α ῆ λ - Κ ο υ τ ρ ο ὄ μ π α, Συλλογὴ λαογραφικῆς ὕλης ἀπὸ 6-27 Αὐγούστου 1996, στὸ νομὸ Δωδεκανήσου (ν. Καστελλόριζο, Μεγίστη), 1996, σχ. 8ο, σελ. 1223.

Περιεχόμενα: I. Οἰκολογία - Ἐδαφολογία κ.ἄ. II. Ἱστορικά, πληθυσμικά κ.ἄ. στοιχεῖα τοῦ τόπου. III. Ὑλικὸς βίος: Α' Οἰκοδομήματα κλπ., ἐπιπλα, σκεύη, ρουχισμὸς κ.ἄ. Β' Ὑδρευση, Γ' Ἐνδυμα, ὑπόδεση, καλλωπισμὸς κλπ. Δ' Τροφές. Ε' Γεωργία, ἀμπελουργία, ἐλαιοκομία κλπ. ΣΤ' Φυτικὸς κόσμος, Ζ' Κτηνοτροφία, Η' Ἀλιεία, Θ' Ναυτικὸς βίος, Ι' Ναυπηγικὴ κλπ., ΙΑ' Ἄλλες κατασκευές καὶ ἐργαλεῖα κλπ. ἀλυκές, ΙΒ' Χρυσοχοία, ΙΓ' Ἀσβεστοποιία, ΙΔ' Καρβουνοποιία, ΙΕ' Σπογγα-

λειά, ΙΣΤ' Ξυλουργική κλπ. ΙΖ' Άλλα επαγγέλματα. ΙΗ' Έμποριο. ΙV. Κοινωνικός βίος: Α' Γέννηση, Β' Γάμος, Γ' Τελευταί, Δ' Κοινωνική δράνωση, Ε' Συγκοινωνία - έπικοινωνία, Ζ' Χαιρετισμοί, εύχες κλπ., V. Πνευματικός βίος: Α' Θρησκεία - λατρεία, Β' Μαγεία κλπ., Γ' Λαϊκή Ιατρική, Δ' Άστρολογία - Μετεωρολογία, Ε' Μαντική, ΣΤ' Τραγούδια, Ζ' Διηγήσεις ποικίλες, Η' Παραδόσεις, Ι' Παροιμίες, ΙΑ' Έπωδες, ΙΒ' Αινίγματα, ΙΔ' Εύχες, ΙΕ' Κατάρες, ύβρεις κλπ. ΙΖ' Τοπωνύμια (126), ΙΖ' Χάρτες, ΙΗ' Ήχογραφήσεις (95), Κατάλογος πληροφορητών, φωτογραφίες, κασέτες μαγνητοφώνου τρείς (3).

Άρχαιακό έργο

Τό αρχαιακό έργο τοῦ Κέντρο (άποδελτίωση, ταξινόμηση και τοποθέτηση τοῦ ύλικού στις δελτιοθήκες) πραγματοποιείται σε μειωμένη κλίμακα, επειδή τό Κέντρο διαθέτει μόνο μία γραφέα, ή όποία οῦσιαστικά άσχολεϊται με την γραμματειακή υποστήριξη τής διευθύνσεως. Τό πρόγραμμα μηχανοργάνωσης τοῦ Κέντρο θά δώσει τή λύση στο όξο πρόβλημα τής άποδελτίωσης και αξιοποίησης τοῦ αρχαιακού ύλικού και στην αξιοποίησή του.

Ή άποσπασμένη στο Κέντρο Άργεντούλα Πάσχαρη συμπλήρωσε τόν κατάλογο τόπων άπό τούς όποιους προέρχονται οί λαογραφικές Συλλογές τοῦ Κέντρο και ή έπίσης άποσπασμένη Κυριακή Χρυσού-Καρατζά ανέλαβε και προώθησε τή σύνταξη καταλόγου τών χειρογράφων τοῦ Κέντρο, τά όποια προέρχονται άπό λαογραφικές άποστολές τών έρευνητών τοῦ Κέντρο, προκειμένου νά γίνεται εύχερης προγραμματισμός τών λαογραφικών άποστολών τοῦ Κέντρο.

Ή εισαγωγή δίσκων στη Δισκοθήκη τοῦ Κέντρο παρουσιάζεται μειωμένη, λόγω τής μη άποστολής τών νέων δίσκων compact που παράγονται. Οί Έταιρείες παραγωγής τοῦ νέου τύπου δίσκων ένημερώθηκαν σχετικά με την δια νόμου υποχρέωσή τους νά καταθέτουν κάθε δίσκο που παράγουν σε διπλό αντίτυπο στη Δισκοθήκη τοῦ Κέντρο και άναμένεται ή άποστολή τών νέων δίσκων.

Έξωπηρεσιακή δραστηριότητα τών έρευνητών

Οί έρευνητές κατά τή διάρκεια τοῦ 1995, εκτός άπό τή δραστηριότητά τους στο Κέντρο, παρουσίασαν έξωπηρεσιακή δραστηριότητα με τή συμμετοχή τους σε συνέδρια, διαλέξεις, σεμινάρια, πανεπιστημιακά μαθήματα, ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές έμφανίσεις, δημοσιεύματα κ.ά.

Ό έρευνητής Α' βαθμίδας Γεώργιος Αϊχατερινίδης πραγματοποίησε όκτώ διαλέξεις (στην Καλή Βρύση Δράμας, στο Σύνδεσμο Κρητών Καλλιθέας, στον Πολιτιστικό Σύλλογο «Παλιά Άθήνα», στην εκδήλωση «Τό σεργιάνι στην Παράδοση» υπό την αιγίδα τοῦ Έπουργείου Πολιτισμού και τής Νομαρχίας Πειραιώς, στα «Καραϊσκάχεια» στην Καρδίτσα, στη «Μουσική Συνάντηση» στη Σίφνο, στο Ίδρυμα Γου-

λανδρῆ, στήν Ἑρέτρια), τρία μαθήματα (στό Ἐνοχτό Παν/μιο τοῦ Δήμου Θεσ/νίκης, στό Πρόγραμμα ἐπιμόρφωσης τῶν Ἐκπαιδευτικῶν στήν Ἀθήνα καί τόν Πειραιᾶ) καί εἶναι Μέλος Ἐπιτροπῶν τοῦ Ἑπουργείου Πολιτισμοῦ καί τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου Λαϊκῶν Δρωμένων Κομοτηνῆς (Ἐθνικό Δίκτυο Πόλεων).

Δημοσιεύματα:

1. Δρώμενα Θεοφανείων στήν Καλή Βρύση Δράμας (ἔκδ. Κοινότητος Καλῆς Βρύσης)·
2. Ἀπαρχές (λατρευτικῆς καί εὐρητηρίας) στή νεοελληνική ἔθιμολογία (Λαογραφία 37 (1993-94), σ. 61-80).
3. The Karnavalia of Sohoh near Thessaloniki, Ethnography of European Cultures, Athens 1995, σ. 86-90.

Ἡ ἐρευνήτρια Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, ἡ ὁποία μέχρι τόν Νοέμβριο τοῦ 1995, ἄσκησε καθήκοντα Διευθύντριας τοῦ Κέντρου συνέταξε καί ὑπέβαλε στό Ἑπουργεῖο Παιδείας Πρόγραμμα Μηχανοργάνωσης τῆς Βιβλιοθήκης - Ἀρχείου γιά τὸ Β' Ἐπιχειρησιακό Πρόγραμμα Στήριξης. Πραγματοποίησε, ἐπίσης:

Ἀνακοινώσεις:

1. Παράδοση καί πραγματικότητα. Ἡ περίπτωση τοῦ Γεωργίου Σακελλίωνος, Ἐπιστημονικό Συμπόσιο «Ρήγας Φεραῖος - Κισσός Πηλίου», Μάιος 1995.
2. Ἡ διαμόρφωση τῶν διατροφικῶν συνηθειῶν στήν Πελοπόννησο (19ος-20ός αἰ.), στό ΣΤ' Διεθνές Συνέδριο Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν, Σεπτέμβριος 1995.
3. Ἡ παραδοσιακή διατροφή στήν ἀγροτική Ἀττική (19ος-20ός αἰ.), Ζ' Ἐπιστημονική Συνάντηση ΝΑ. Ἀττικῆς, Ὀκτ. 1995.
4. Ὁ Γ. Ἀδρακτάς. Ἐνα λαογράφος-ἠθογράφος τῆς Θεσσαλίας. Συνέδριο μὲ θέμα: «Ἡ Θεσσαλία στήν Ἑλληνική Γραμματεία καί Λογοτεχνία» (15 Ὀκτωβρίου).

Διαλέξεις:

1. Ἡ ἔρευνα καί μελέτη τῆς διατροφῆς. Γενική θεώρηση. Νέος Κύκλος Κων/πολιτῶν (Φεβρουάριος).
2. Οἱ μετακινήσεις τῶν κτηνοτρόφων τοῦ Ἀσπροποτάμου, στό Τεχνικό Ἐπιμελητήριο Τρικάλων (Φιλολογικός, Ἱστορικός, Λογοτεχνικός Σύνδεσμος Τρικάλων, Μάρτιος 1995).
3. Οἱ φοιτητὲς τῆς Φιλολογίας μελετοῦν τὸν Παπαδιαμάντη, Στέγη Γραμμάτων καί Τεχνῶν Πειραιᾶ (Δεκέμβριος 1995).
4. Σκιαθίτικο Δωδεκαήμερο. Ἐκδηλωση γιά «τὰ Χριστούγεννα στή Λογοτεχνία» στή Σχολή Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Δεκέμβριος 1995.

Μαθήματα - σεμινάρια:

- Ἀνακοίνωση στό European Seminar: Ethnography of European traditio-

nal Cultures, που ὀργάνωσε τὸ Ἰνστιτούτο Πολιτιστικῶν Μελετῶν Εὐρώπης καὶ Μεσογείου σὲ συνεργασία μὲ τὴν European Commission στὴν Ἀθήνα (Μάρτιος 1995).

Ἐξαμηνιαῖες παραδόσεις τοῦ μαθήματος τῆς Λαογραφίας στοὺς φοιτητὲς τοῦ Τμήματος Φιλολογίας τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν (ὡς ἐκλεγμένη Λέκτωρ Λαογραφίας).

Δημοσιεύματα:

1. Αὕτη ἡ λαμπρὰ καὶ ἅγια Ἡμέρα. Πασχαλινὰ ἤθη καὶ ἔθιμα μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παπαδιαμάντη ἀλλὰ καὶ τοῦ Μωραϊτίδη, περ. Ἑπτὰ Ἡμέρες τῆς Καθημερινῆς, ἀρ. 32 [Πάσχα στὴ Σκιάθου], σ. 23-21, 23/4/1995.

2. Ἡ τυποβαφικὴ στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο (17ος-19ος αἰ.) στὰ Πρακτικὰ τοῦ Συμποσίου «Ἡ τυποβαφικὴ στὴν Ἑλλάδα», Λάρισα 1995.

3. The Research and Study of Nutrition, Ethnography of European traditional cultures, Athens 1995, σ. 130-134.

4. Ὁ Κων/νος Κούμας ὡς πηγὴ ἔθνογραφικοῦ ὕλικου, Θεσσαλικά Χρονικά, τ. 16 (τυπώνεται).

5. Παράδοση καὶ πραγματικότητα. Ἡ περίπτωση τοῦ Γεωργίου Σακελλίωνος, Πρακτικὰ τοῦ Ἐπιστημ. Συμποσίου «Ρήγας Φεραῖος - Κισσὸς Πηλίου», Ἀθήνα 1996, σ. 23-43.

6. Πηλιορείτικα παραμῦθια ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τοῦ Ν. Γ. Πολίτου, Πρακτικὰ Συμποσίου μὲ θέμα τὸ Λαϊκὸ παραμῦθι καὶ Παραμυθάδες στὴν Ἑλλάδα, ἐκδ. Καστανιώτη, Ἀθήνα 1995 σ. 49-56.

Ὁ ἐρευνητὴς Ἐλευθέριος Ἀλεξάκης προετοίμασε καὶ ὀργάνωσε πρόγραμμα «Ὁ γάμος στοὺς κτηνοτρόφους. Στρατηγικὲς καὶ σύμβολα», ἐγκεκριμένο ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Πραγματοποίησε ἐπίσης:

Ἀνακοίνωση στὴ Ζ' Ἐπιστημονικὴ Συνάντηση ΝΑ. Ἀττικῆς, Κορωπὶ (Ὀκτ. 1995) μὲ θέμα Ἀγρότες, ἐργάτες καὶ προίκια στὴ Λαυρεωτικὴ (1870-1940).

Διαλέξεις: 1. Ἡ συμβολὴ τῆς Κοινων. Ἀνθρωπολογίας στὴ μελέτη τῶν συστημάτων συγγένειας» στοὺς φοιτητὲς τοῦ Τμήματος Κοινων. Ἀνθρωπολογίας τοῦ Παν/μίου τοῦ Αἰγαίου.

«Οἰκογένεια καὶ συγγένεια στοὺς Ἀρβανίτες τῆς ΝΑ. Ἀττικῆς-Λαυρεωτικῆς» στοὺς φοιτητὲς τοῦ Πολιτικοῦ Τμήματος τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου τοῦ Αἰγαίου.

Ἡ ἐρευνήτρια Ἐλένη Ψυχογιού, ἡ ὁποία προήχθη στὴν Β' βαθμίδα ἐρευνητῆ, συμμετέσχε στὴν προετοιμασία καὶ ὀργάνωση τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος «Ὁ γάμος στοὺς κτηνοτρόφους. Στρατηγικὲς καὶ σύμβολα», ποὺ ἔχει ἐγκριθεῖ ἀπὸ τὴν

Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Κατέγραψε, ἠχογράφησε καὶ βιντεοσκόπησε τὸ «μοιρολόγι τῆς Παναγίας» τῆ Μεγάλῃ Πέμπτῃ σὲ ἐκκλησίες τοῦ νομοῦ Ἡλείας.

Πραγματοποίησε ἐπίσης διάλεξη μὲ θέμα: «Μοιρολόγια τοῦ γάμου» στὸ Μουσεῖο Λαϊκῶν Ὀργάνων (Μάιος 1995).

Δημοσιεύματα:

1. Ὁ Ἄη Γιάννης ὁ Ἀσκητὴς στὴ Φλεβιά: Σχέση ἱεροῦ μὲ τὸν φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ χῶρο σ' ἓνα ἡλειακὸ προσκύνημα, περ' Ἀλφειῶς 4 (1995) 53-43.
2. Οἱ δρόμοι τῶν νερῶν, τριμηνιαία ἐφημ. «Δροσελή», ἀρ. φ. 1, Ἰούν. 1995.
3. Σχέσεις φύλων καὶ ρόλοι συγγένειας μέσα ἀπ' τὰ γαμήλια τραγούδια, περιοδ. Revue des Etudes Neo-Helleniques, Paris-Athens, 1995, [συνεργ. μὲ Μιράντα Τερζοπούλου].

Ἡ ἐρευνήτρια Μιράντα Τερζοπούλου μετέχει στὸ Πρόγραμμα «Θράκη. Καταγραφή, μελέτη, προβολὴ τῆς μουσικοχορευτικῆς παράδοσης» τὸ ὁποῖο ὀργανώνεται καὶ χρηματοδοτεῖται ἀπὸ τὸ Σύλλογο «Οἱ Φίλοι τῆς Μουσικῆς».

Συμμετεῖχε στὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου μὲ θέμα «Τὸ φαινόμενο τῆς περιθωριοποίησης τῶν μειονοτήτων στὸν ἀστικὸ χῶρο τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀθήνας. Ἡ περίπτωση τῶν Τσιγγάνων», χρηματοδοτούμενο ἀπὸ τὴ ΓΓΕΤ. Συμμετεῖχε στὴν Α' Συνάντηση γὰρ θέματα Κοινωνικοῦ Ἀποκλεισμοῦ καὶ Ἐνταξῆς τῶν Τσιγγάνων στὰ πλαίσια τοῦ Προγράμματος Ecos-Ouverture τοῦ Παιδαγωγικοῦ Τμήματος τοῦ Ἀριστοτελείου Παν/μίου, πού ἀφορᾷ τοὺς Τσιγγάνους τῶν Σοφάδων Καρδίτσας (Ἰαν. 1995) καὶ στὸ Διεθνὲς Συμπόσιο «Ἐκπαίδευση Τσιγγάνων. Ἀνάπτυξη διδακτικοῦ ὕλικου τῆς Γ.Γ. Λαϊκῆς Ἐπιμόρφωσης τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ τῆς UNESCO (Ἀπρ. 1995). Τέλος εἶναι μέλος τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἐτήσιου ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ «Ἐθνολογία».

Διαλέξεις: «Ρόλοι φύλων καὶ σχέσεις συγγένειας μέσα ἀπὸ τοὺς γαμήλιους θρήνους» στὸ Μουσεῖο Ἑλληνικῶν Λαϊκῶν Ὀργάνων (Μάιος 1995, συνεργασία μὲ τὴν Ἑλένη Ψυχογιῶ).

Σεμινάριο: Ἡ κοινωνικὴ λειτουργία τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ στὸ Τμήμα Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν.

Δημοσιεύματα:

1. Οἱ Ἑλληνες Ρόμ-Τσιγγάνοι. Ἡ διαχρονικὴ πορεία τῶν Τσιγγάνων ἀνὰ τὸν κόσμον καὶ ἡ ζωὴ τους στὴν Ἑλλάδα, περ. «Ἐπτὰ Ἡμέρες», ἔνθετο τῆς ἐφ. Καθημερινῆ, 8-1-1995.
2. Ρόλοι φύλων καὶ σχέσεις συγγένειας μέσα ἀπ' τὰ γαμήλια τραγούδια, Revue des

études Neo-Helleniques, τ. 2, Paris-Athen 1995, [συνεργ. με την 'Ελένη Ψυχολογίου].

Ὁ ἐρευνητὴς Παναγιώτης Καμηλάκης πραγματοποίησε:

Ἐνακοινώσεις:

1. Παραδοσιακὲς βιοτεχνίες καὶ ἐπαγγέλματα στὴν περιοχή Κισσοῦ τοῦ Πηλίου, στὸ Ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο «Ρήγας - Κισσὸς Πηλίου», ποὺ ὀργάνωσε ἡ Κοινότητα Κισσοῦ (Μάιος 1995).
2. Βιοτεχνίες καὶ ἐπαγγέλματα στὴν περιοχή τοῦ Ἄργους (19ος-20ὸς αἰ.) στὸ ΣΤ' Διεθνὲς Συνέδριο Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν (Ἄργος - Ναύπλιο, 6-10 Σεπτεμβρίου 1995).
3. Οἱ φορεῖς τῆς νεότερης ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Κρήτης, Ζ' Ἡμερίδα με θέμα «Κρήτη: Ἱστορία καὶ πολιτισμὸς», ποὺ ὀργάνωσε ἡ Ἐνωσις Γυναικῶν Κρήτης, Ἀθήνα, Μάιος 1995.

Διάλεξη: Κρητικὰ ἔθιμα τῆς Πρωτοχρονιάς, ὁμιλία κατὰ τὴν ἐορταστικὴ ἐκδήλωση τῆς κοπῆς τῆς βασιλόπιτας τοῦ Συλλόγου Ἐλιωτῶν Κισσάμου Χανίων Ἀττικῆς, Ἰαν. 1995.

Δημοσιεύσεις:

1. Ἐπαγγέλματα καὶ βιοτεχνικὲς δραστηριότητες τῶν κατοίκων τοῦ Βελεστίνου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση (1991-1940). Πρακτικὰ τοῦ Β' Συνεδρίου «Φεραῖ-Βελεστίνου-Ρήγας» (2-4 Ὀκτ. 1992), μέρος Α', περ. Ὑπέρεια, τ. 2, Ἀθήνα 1994 (ἀρχὲς 1995), 2, 171-219.
2. Ὁ Ἀλέξανδρος Μαμμόπουλος (1913-1994) καὶ ἡ συμβολὴ του στὴ Λαογραφία τῆς Ἠπείρου, περ. «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια», τεῦχ. 223 (Ἀπρ. 1995), σ. 156-169.
3. Φορεῖς τῆς νεότερης ἀρχιτεκτονικῆς τῆς Κρήτης, Πεπραγμένα Ζ' Ἡμερίδας «Κρήτη: Ἱστορία καὶ Πολιτισμὸς».
4. Παραδοσιακὲς βιοτεχνίες καὶ ἐπαγγέλματα στὴν περιοχή Κισσοῦ Πηλίου, Πρακτικὰ τοῦ Ἐπιστ. Συμποσίου «Ρήγας Φεραῖος-Κισσὸς Πηλίου».

Ἡ ἐρευνήτρια Ἀλίκη Παληοδῆμου προήχθη στὴν Β' βαθμίδα ἐρευνητῆ. Πραγματοποίησε: Δίωρο μάθημα στοὺς φοιτητὲς τοῦ Τμήματος Φιλολογίας τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν με θέμα: Ἡθογραφία-Λαογραφία (ἐαρινὸ ἐξάμηνο).

Δημοσιεύματα: Τὸ ὑγρὸ στοιχεῖο στὸ ἔργο τοῦ Ἀνδρέα Καρκαβίτσα, περ. Ἐπτὰ Ἡμέρες, ἔνθετο τῆς ἐφ. Καθημερινή, Αὐγούστος 1995.

Ἡ ἐρευνήτρια μουσικὸς Μαρία Ἀνδρουλάκη πραγματοποίησε: Ἐνακοίνωση: Ἡ μουσικὴ τοῦ χελιδονίσματος στὸ Δωδεκανησιακὸ χῶρο (Τὰ Κάλαντα τοῦ Μάρτη),

στο Θ' Πολιτιστικό Συμπόσιο Κάσου, που ὀργάνωσε ἡ Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Δωδεκανήσου ἀπὸ 20 ὠς 23 Αὐγούστου 1995.

Τὸ ἔργο που ἐπιτελέσθηκε μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἐρευνητῶν, που ἐργάσθηκαν μὲ πρωτοφανὴ σύμπνοια καὶ ἐνθουσιασμό γιὰ τὴν ἀνασυγκρότηση τοῦ Κέντρου, παρὰ τὰ προβλήματα που ἀντιμετώπισαν, καὶ μὲ τὴν ἀμέριστη συμπαράσταση τῶν μελῶν τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων της, καὶ τῆς Διοικήσεως τῆς Ἀκαδημίας, ἴσως δὲν εἶναι ἀντάξιο τῶν προσδοκιῶν τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Κέντρου, που κλείνει σὲ λίγο 80 χρόνια ζωῆς ἀλλὰ καὶ τῶν ὀνείρων τῶν ἐρευνητῶν του. Ἄν ἐξασφαλισθεῖ ἡ ψυχικὴ ἡρεμία που εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ἔρευνα, τὸ ἔργο τοῦ Κέντρου θὰ προχωρήσει μὲ ταχύτερους ρυθμούς.

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΩΝ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑΙΟΣ, ΕΡΕΥΝΗΤΗΣ Α'

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1996

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους 1996 τὸ Κέντρο λειτούργησε ὑπὸ τὴν Διεύθυνση τοῦ ἐρευνητοῦ Α' βαθμίδας Ἀγγέλου Δευτεραίου (ἀπόφαση 43895/9/12/1995 τῆς Συγκλήτου) ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ὁμόθυμη συμπαράσταση τῶν Μελῶν τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Διοικήσεως τῆς Ἀκαδημίας προσπάθησε καὶ ἐπέτυχε νὰ σταθεροποιήσει τὸ διασαλευθὲν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πνεῦμα συνεργασίας μεταξὺ τῶν Ἐρευνητῶν καὶ τῆς Διευθύνσεως τοῦ Κέντρου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1996 προωθήθηκαν οἱ δρομολογημένες ἀπὸ τὸ προηγούμενο ἔτος διαδικασίες καὶ ἀλλαγές, οἱ ὁποῖες ἀναμένεται ὅτι θὰ ἐπηρεάσουν θετικὰ τὴν περαιτέρω πορεία τοῦ Κέντρου. Συγκεκριμένα:

Τὸ ἐγκεκριμένο ἀπὸ τὸ 1995 ἀπὸ τὸ ΥΠΕΠΘ Πρόγραμμα «Ἀνάπτυξη καὶ ἐκσυγχρονισμὸς τῆς Βιβλιοθήκης-Ἀρχείου τοῦ Κέντρου Ἐρευνῆς τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας» ὀδεύει πρὸς ὕλοποίησι. Τὸ Πρόγραμμα, ὕψους 348 ἑκατ. δραχμῶν, εἶχε συντάξει ἡ ἐρευνητριά τοῦ Κέντρου Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη καὶ ὑποβάλλει ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ Ἐπόπτη τοῦ Κέντρου κ. Πάνου Λιγομενίδη.

Τὸ Κέντρο Λαογραφίας ἀπόκτησε δική του Στέγη μὲ τὴν ἀγορὰ καὶ δωρεὰ σ' αὐτὸ ἀπὸ τὸ Ἴδρυμα «Λίλιαν Βουδούρη» κτηρίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἡπίτου 3Α. Ἡ ἀναζήτηση χώρου μεταστέγασης τοῦ Κέντρου ἐγίνε μετὰ ἀπὸ εἰσήγησι τῆς ἐρευνητριάς Αἰκατερίνης Πολυμέρου-Καμηλάκη, ἡ ὁποία ὡς Διευθύντρια τοῦ Κέντρου εἶχε φέρει τὸ σχετικὸ αἰτήμα στὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ. Ἡ ὁμόθυμη ἀποδοχὴ ἀπὸ τὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ αἰτήματος γιὰ τὴν ἀνάγκη μεταστέγασης τοῦ Κέντρου Λαο-

γραφίας και τις αποτελεσματικές ενέργειες του Προέδρου τής 'Ακαδημίας 'Αθηνών κ. Γιάγκου Πεσμαζόγλου, του Προέδρου τής 'Εφορευτικής 'Επιτροπής κ. Μενελάου Παλλαντίου και του Μέλους τής 'Εφορευτικής 'Επιτροπής και 'Επόπτη του Κέντρου κ. Πάνου Λιγομενίδη και τής ανωτέρω έρευνήτριας για την έξεύρεση χορηγού για την αγορά του έξευρεθέντος κτηρίου επιτρέπουν σήμερα την αισιοδοξία ότι θα καταστεί δυνατή ή πλήρης ανάπτυξη του Κέντρου σε κατάλληλο και αξιοπρεπή χώρο εντός του έπομένου έτους. 'Η 'Ακαδημία 'Αθηνών σε ειδική της συνεδρίαση τής 29ης 'Οκτωβρίου 1996 ανακήρυξε τό 'Ιδρυμα «'Αλίαν Βουδούρη» μεγάλο δωρητή της.

Στό πλαίσιο τής αναδιοργάνωσης του Κέντρου με τή βοήθεια τής πληροφορικής οι 'Υπεύθυνοι του Προγράμματος Πάνος Λιγομενίδης, 'Ακαδημαϊκός και Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη με όμόφωνη απόφαση τής 'Εφορευτικής 'Επιτροπής, άσχολήθηκαν με τή δημιουργία ύποδομής προκειμένου τό Πρόγραμμα νά τεθεϊ σε λειτουργία με τή έναρξη του έτους 1997.

Με βάση τήν τεχνική μελέτη, ή όποία έγινε τό 1995 από τόν ειδικό τεχνικό ήχου κ. Γιάννη Σμυρναϊό πραγματοποιήθηκε ή κατασκευή Studio για τήν αντιγραφή σε ψηφιακή μορφή τών ταινιών μουσικής ύλης του Κέντρου.

'Εγινε ή μελέτη και προχωρεϊ ό διαγωνισμός για τήν ανάθεση τής συντήρησης τών αντικειμένων τής Μουσειακής Συλλογής του Κέντρου.

'Εντός του έτους ολοκληρώθηκε ή μελέτη για τήν αγορά μηχανημάτων έξοπλισμού του Studio καθώς και συστήματος ηλεκτρονικών υπολογιστών για τήν εισαγωγή του ύλικού του Κέντρου με τήν ανάπτυξη αναλόγου λογισμικού.

'Αρχισε ή εκτύπωση του ΚΗ' (28) τόμου τής 'Επετηρίδος του Κέντρου με τήν παράδοση στο τυπογραφείο έργασιών έρευνητών του Κέντρου.

Τό Πρόγραμμα «'Ο γάμος στους κτηνοτρόφους: Στρατηγικές και σύμβολα» ('Επιστημ. 'Υπεύθυνος 'Ελευθέριος 'Αλεξάκης, έρευνητές: 'Ελένη Ψυχογιού και έξωτερικοί συνεργάτες) συνεχίστηκε με έπιτυχία .

'Εγινε ή καταγραφή τών εισερχομένων στο Κέντρο χειρογράφων συλλογών και ή εύρετηρίασή τους κατά τόπο και Συλλογείς.

Συνεχίστηκε από τόν έρευνητή Β' βαθμίδας Παν. Καμηλάκη ή καταγραφή στο βιβλίο Εισαγωγής τής Βιβλιοθήκης τών νέων βιβλίων και περιοδικών και ή ένημέρωση τών σχετικών δελτίων, εύρετηρίων κλπ. τής Βιβλιοθήκης καθώς και ή ταξινόμηση νέων τευχών διαφόρων περιοδικών, ανατύπων και φύλλων ποικίλων έφημερίδων.

Μουσικό τμήμα

Συνεχίστηκε ή εργασία «γυρίσματος» τών ταινιών μουσικής ύλης για λόγους συντήρησης, ή εύρετηρίαση του περιεχομένου τών ταινιών που καταγράφονται στο

Βιβλίο Εισαγωγής Μουσικής "Υλης καθώς και ἡ κατάταξη τῶν τραγουδιῶν κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὸ ρυθμὸ ἀπὸ τὴν ἔρευνήτρια μουσικὴ Μαρία Ἀνδρουλάκη-Σακαρέλλου. Ἐπίσης ἔγινε ἀντιβολὴ ἀπομαγνητοφωνημένου ὕλικου παλαιότερων ἀποστολῶν (Γεωργία Μαρκέα, μουσικὸς ἀποσπασμένη).

Πραγματοποιήθηκε:

- Ἀποδελτίωση ὕλικου ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἀνδρέα Καρκαβίτσα (Ἀλίκη Παληοδήμου).
- Ἀποδελτίωση λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ χειρόγραφα τοῦ Κέντρου (Κυριακὴ Χρυσοῦ-Καρατζᾶ, Εἰρήνη Τουντασάκη) καὶ ἀπὸ χειρόγραφα τοῦ Ἀναστ. Καραναστάση ἀπὸ τὶς ἑλληνόφωνες περιοχὲς τῆς Καλαβρίας καὶ Ἀπουλίας, ποὺ βρίσκονται στὸ Ἱστορικὸ Λεξικὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (Χριστίνα Πετροπούλου).
- Συμπληρωματικὴ καταλογογράφηση τῶν χειρογράφων συλλογῶν κατὰ ἐπαρχίες, πολιτισμικὲς ἐνότητες (π.χ. Ζαγοροχώρια, Πήλιο), πρόσφυγες κ.ἄ. (Ἀργεντούλα Πάσχαρα).
- Χαρακτηρισμὸς πρὸς ἀποδελτίωση χειρογράφων συλλογῶν τοῦ Κέντρου (Εἰρήνη Τουντασάκη, Κυριακὴ Χρυσοῦ-Καρατζᾶ).
- Ἀντιγραφή-ἀπομαγνητοφώνηση ὕλικου προηγουμένων λαογραφικῶν ἀποστολῶν τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου.

Ὁλοκληρώθηκαν:

- Ὁ ἀναλυτικὸς κατάλογος σὲ Η/Υ τῶν ἀποστολῶν τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου στὸν ἑλληνικὸ χῶρο (Κυριακὴ Χρυσοῦ-Καρατζᾶ).
- Ἡ ἀντιγραφή φθαρμένων δελτίων τοῦ καταλόγου τῆς Βιβλιοθήκης (Εἰρήνη Τουντασάκη).
- Ἡ φωτοτύπηση τῶν χειρογράφων τοῦ λογίου ἀπὸ τὴν Καλημέρα τῆς Ἀπουλίας Vito Palumbo (ἀρ. 519, 520, 521, 522) τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ ἡ κατάθεσή τους στὸ Κέντρο μὲ ἀριθμὸ εἰσαγ. 4522.

Λαογραφικὲς ἀποστολές

Κατὰ τὸ 1996 πραγματοποιήσαν μὲ ἀπόφαση τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἀποστολές οἱ ἐρευνητές:

1. Ἄννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, Καστελλόριζο τοῦ νομοῦ Δωδεκανήσου ἀπὸ 6-27 Αὐγούστου, χειρόγραφο ἀρ. 4525/1996 σ. 1224.
2. Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη στὴ νῆσο Λήμνο (Μύρινα, Ἅγιος Δημήτριος κ.ἄ. σ. 430 στὸν Η/Υ. Τὸ κείμενο συνοδεύεται ἀπὸ μαγνητοφωνημένο ὕλικὸ (μουσικὴ-συνεντεύξεις) καὶ φωτογραφικὸ ὕλικὸ σὲ 15 φιλμς τῶν 36 στάσεων.

3. 'Ελευθέριος 'Αλεξάκης στο νομό 'Ιωαννίνων.
4. 'Ελένη Ψυχογιού στο νομό 'Ηλείας.
5. 'Αλίκη Παληοδήμου στη Λέσβο.
6. Μιράντα Τερζοπούλου, στο νομό Ροδόπης.
7. Παναγιώτης Καμηλάκης στο νομό Ροδόπης.
8. Μαρία 'Ανδρουλάκη-Σακαρέλλου στο νομό Δωδεκανήσου (Κάρπαθος), χειρόγραφο, άρ. 4526.
9. 'Αργεντούλα Πάσχαρη, θεολόγος-φιλόλογος άποσπασμένη στο Κέντρο, στη Δυτική 'Ικαρία (περ. Πάπα: Καρκινάγρι, Κάλαμος, 'Αμάλου, Πέζι, Λαγκαάδα), χειρόγραφο άρ.
10. Κυριακή Χρυσού-Καρατζά, φιλόλογος άποσπασμένη στο Κέντρο, στη νήσο Χίο χειρόγραφο, άρ. σ.
11. Ειρήνη Τουντασάκη, Δρ. Κοιν. 'Ανθρωπολογίας, άποσπασμένη στο Κέντρο, στο νησί Κάλυμνος.

'Η άποσπασμένη στο Κέντρο Δρ. Κοινων. 'Ανθρωπολογίας Χριστίνα Πετροπούλου, δέν κατέστη δυνατόν νά πραγματοποιήσει έντός του έτους την άποστολή της στην Καλαβρία τής Κάτω 'Ιταλίας. Θά πραγματοποιήσει την άποστολή αυτή, ή όποία έχει ιδιαίτερη σημασία για τó Κέντρο, τó επόμενο έτος.

Στό πλαίσιο τών «έπ' ευκαιρία άποστολών» μέ άπόφαση τής 'Εφορευτικής 'Επιτροπής του Κέντρου πραγματοποιήθηκαν οί έξής έπιτόπιες έρευνες:

1. 'Ο Διευθύνων τó Κέντρο "Άγγελος Δευτεραϊός πραγματοποίησε 5ήμερη έπιτόπια έρευνα στην 'Ιθάκη ('Ιστορικό 'Αρχείο) για τή συμπλήρωση στοιχείων για τήν υπό δημοσίευση μελέτη του για τόν λαϊκό πολιτισμό τής 'Ιθάκης.
2. 'Ο Γεώργιος Αϊκατερινίδης, 'Ερευνητής Α' βαθμίδας, εργάσθηκε στόν Τυρό 'Αρκαδίας (5-9 Αύγ.) για τή συμπλήρωση τής λαογραφικής του άποστολής του 1995 και στην Καλή Βρύση Δράμας (17-22 'Απρ.) για τήν παρακολούθηση παραχαλινοῦ τοπικοῦ δρωμένου για τó όποιο έχει ήδη δώσει σχετική εργασία στόν υπό έκτύπωση τόμο τής 'Επετηρίδας του Κέντρου, καθώς και για τή συμπλήρωση παλαιότερης συλλογής δημοτικῶν τραγουδιῶν, προκειμένου νά εκδοθοῦν ως αυτοτελές εργασία από τήν Κοινότητα Καλής Βρύσης. 'Ηγήθηκε, επίσης, όμαδικής έρευνητικής άποστολής του Κέντρου για τήν παρακολούθηση και καταγραφή τών 'Αναστεναρίων στη Μαυρολεύκη Δράμας (19-22 Μαΐου).
3. 'Η Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, έρευνήτρια Α' βαθμίδας εργάσθηκε ένα πενήνθήμερο στη Θεσσαλία για τή συμπλήρωση τής υπό έκτύπωση εργασίας της μέ θέμα τούς παραδοσιακούς τρόπους συντήρησης τών τροφῶν.
4. 'Ο έρευνητής Α' βαθμίδας 'Ελευθ. 'Αλεξάκης πραγματοποίησε έρευνητική άπο-

- στολή στο χωριό Μανταμάδος Λέσβου (20-24 Μαΐου και 2-6 Δεκεμβρίου).
5. Ἡ ἐρευνήτρια Β' βαθμίδας Ἑλένη Ψυχογιού πραγματοποίησε καταγραφή-φωτογράφιση-βιντεοσκοπήση τῶν ἐθίμων: «Γέροι» καὶ «Τράτα» (23-26 Φεβρ.), «Κάψιμο τοῦ Ἰούδα». Ἐπίσης συμμετεῖχε στὴν ὁμαδικὴ ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ γιὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν «Ἀναστεναρίων» τῆς Μαυρολεύκης Δράμας (19-22 Μαΐου).
  6. Ἡ ἐρευνήτρια Β' βαθμίδας Ἀλίκη Παληοδήμου συμμετεῖχε στὴν ὁμαδικὴ ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ στὴ Μαυρολεύκη Δράμας γιὰ τὴν παρακολούθησιν τοῦ ἐθίμου τῶν «Ἀναστεναρίων» (29-22 Μαΐου).
  7. Ἡ ἐρευνήτρια Β' βαθμίδας Μιράντα Τερζοπούλου πραγματοποίησε: Ἐπιτόπια ἐρευνα κατὰ τὴ διάρκειαν τριῶν ἐρευνητικῶν ἀδειῶν γιὰ τὴν παρακολούθησιν καὶ καταγραφήν (βιντεοσκοπήσιν, φωτογράφισιν, ἠχογράφισιν) λαϊκῶν δρωμένων καὶ τελετουργικῶν πανηγυριῶν τῆς Θράκης: α) Ἔθιμο τῆς Βάγιας στὸ χωριὸ Πεντάλοφος Ἐβρου, β) πομάκιον πανηγύρι τοῦ Ὄροπεδίου στὸ χωριὸ Ἄνω Καμπὴ καὶ στὸ ὄροπέδιο Χίλια τοῦ νομοῦ Ροδόπης, γ) πανηγύρι Ἄλι Μπαμπὰ στὸ ἴδιον χωριὸ, δ) πομάκιον πανηγύρι τοῦ Ἄλαν Τεπέ στὸ ὁμώνυμον ὄροπέδιον τοῦ νομοῦ Ροδόπης καὶ ε) πανηγύρι τοῦ βαμβακιοῦ στὸ χριστιανικὸν χωριὸ Παγούρια Κομοτηνῆς.
  8. Ὁ ἐρευνητὴς Β' βαθμίδας Παναγ. Καμηλάκης πραγματοποίησε: α) ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Χανίων γιὰ τὴ συγκέντρωσιν ὑλικοῦ σχετικοῦ μὲ τὸ θέμα «ἐπαγγελματικὲς βιοτεχνικὲς δραστηριότητες τῶν κατοίκων τῆς πόλεως Χανίων κατὰ τὴν προβιομηχανικὴν περίοδον», β) ἐρευνα στὶς βιβλιοθήκας τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν (18-22 Νοεμβρίου) γιὰ τὴ διερεύνησιν τοῦ θέματος «Συντεχνίες καὶ ἐπαγγέλματα στὴ Σμύρνη πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα μὲ βάση ἀρχεαῖκὲς κυρίως πηγές», τὸ ὅποιο παρουσιάσθηκε ὡς ἀνακοίνωσις στὸ Πανελλήνιον Συνέδριον Μικρασιατικῆς Λαογραφίας καὶ γ) συμμετέσχε στὴ συλλογικὴ ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ τοῦ Κέντρου στὸ χωριὸ Μαυρολεύκη Δράμας γιὰ τὴν παρακολούθησιν καὶ καταγραφήν τῶν «Ἀναστεναρίων» τῶν προσφύγων τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας.
  9. Ἡ ἐρευνήτρια-μουσικὸς Γ' βαθμίδας Μαρία Ἀνδρουλάκη-Σακαρέλλου πραγματοποίησε ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ στὴ νῆσον Ρόδον ἀπὸ 3-7 Σεπτ., ὅπου κατέγραψε μουσικὴν καὶ ἐθιμικὰς πράξεις ποὺ συνδέονται μὲ τὴ γιορτὴ τῆς Παναγίας τῆς Σκιαδενῆς (8 Σεπτ.) στὰ νοτιοδυτικὰ χωριά.
  10. Ἡ ἐπιστημ. συνεργάτρια Βασιλικὴ Φάτση, δ.Φ., συμμετεῖχε στὴν ὁμαδικὴ ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ τοῦ Κέντρου γιὰ τὴν παρακολούθησιν τῶν «Ἀναστεναρίων» στὸ χωριὸ Μαυρολεύκη Δράμας (19-22 Μαΐου).
  11. Ἡ Ἀργεντούλα Πάσχαρα, θεολόγος-φιλόλογος, ἀποσπασμένη στὸ Κέντρο πρα-

- γνατοποίησε έρευνητική αποστολή για την παρακολούθηση και καταγραφή τών έθιμων λαϊκής λατρείας τών άγιών Φανουρίου (17 Αύγ.) και Ίωάννη Νηστιμάρη (29 Αύγ.) στην Ίκαρία και συμμετέσχε στην ομαδική έρευνητική αποστολή του Κέντρου για την παρακολούθηση του έθιμου τών Άναστεναρίων στη Μαυρολεύκη Δράμας.
12. Ή Χριστίνα Πετροπούλου, Διδ. Κοινων. Άνθρωπολογίας, αποσπασμένη στο Κέντρο, πραγματοποίησε έρευνητική αποστολή για την παρακολούθηση και καταγραφή έθιμων σχετικών με τον Προφήτη Ήλία και Άγιο Παντελεήμονα στην Κω (22-26 Ίουλίου). Επίσης συμμετέσχε στην ομαδική έρευνητική αποστολή του Κέντρου για την παρακολούθηση του έθιμου τών «Άναστεναρίων» στη Μαυρολεύκη Δράμας.
13. Ή Κυριακή Χρυσού-Καρατζά φιλόλογος αποσπασμένη στο Κέντρο, συμμετείχε στην ομαδική έρευνητική αποστολή του Κέντρου Λαογραφίας για την παρακολούθηση του έθιμου τών «Άναστεναρίων» στη Μαυρολεύκη Δράμας (19-22 Μαΐου). Πραγματοποίησε, επίσης, έρευνητική αποστολή στη Σαντορίνη με αντικείμενο την έρευνα τής διατροφής. Τό ύλικό κατέθεσε στο Κέντρο με άριθμό εισαγωγής 4524.

Χειρόγραφες Συλλογές

Κατά τό 1996 εισήχθησαν στο Κέντρο τρία νέα χειρόγραφα ποικίλης λαογραφικής ύλης.

1. 4526, Μ α ρ ί α Ά ν δ ρ ο υ λ ά κ η, Έρευνήτρια-Μουσικός ΚΕΕΛ, Όθος, Όλυμπος Κάρπαθος, Λαογραφική αποστολή στη νήσο Κάρπαθο, από 8 έως 31 Αύγούστου 1996, σχ. 8ο.

Περιεχόμενα: I. Γενικά (ιστορικά, οικολογικά, μεταναστεύσεις κλπ.). II. Ύλικός βίος. Α' Κατοικία, έπιπλα, σκεύη, Β' Ένδυμασία. Γ' Τροφές. Δ' Έπαγγελματικός βίος (γεωργία, άμπελοργία κ.ά. ποιμενικός βίος, άλιεία, βιοτεχνία, άλλα έπαγγέλματα: ύποδηματοποιία - βυρσοδεψία, άσβεστοποιία, καρβουνοποιία, κατασκευη πίσσας, ζωγραφική). III. Κοινωνικός βίος. Α' Γέννηση κλπ. Β' Γάμος, Γ' Τελευτή. Δ' Κοινωνική Όργάνωση - λαϊκό δίκαιο. Ε' Χαιρετισμοί, έρκοι, προπόσεις, κατάρες, εύχές, ύβρεις. IV. Πνευματικός βίος. Α' Λαϊκή πίστη και λατρεία. Β' Μαγεία - δεισιδαιμονία - Έπωδές. Γ' Άστρολογία - Μετεωρολογία. Δ' Μαντική, Ε' Λαϊκή Ιατρική, ΣΤ' Δημόδης ποίηση. Τραγούδια, δίστιχα, Ζ' Μουσική - χορός, Η' Μύθος 1, Θ' Παραδόσεις (74). ΙΑ' Παροιμίες κλπ. ΙΒ' Έκ του Γλωσσικού θησαυρού (όνόματα διάφορα, τοπωνύμια, ιδιωματικές λέξεις), V. Όργανα - όργανοπαικτες. VI. Ήχογραφήσεις - Χάρτες, Φωτογραφίες, πίνακες.

2. 4527, Ζ ή σ η ς Τ ζ ι α μ ο ύ ρ τ α ς, πρ. Λυκειάρχης Λαογραφική πινακοθήκη τών Καραγκούνηδων (ύλικός και πνευματικός βίος). Καρδίτσα 1996, σχ. 4ο, σελ. 315.

Περιεχόμενα: Πρόλογος - Εισαγωγικά. Μέρος Α': 'Η διαμόρφωση τῆς κατοικίας, Β' 'Ενδυμασίες, Γ' Φαγητά, Δ' Οικιακά σκεύη, Ε' 'Αγροτικά εργαλεία. ΣΤ' 'Αργαλείος. Ζ' Τραγούδια (ὄταν λευκαίνουν τὰ πανιά. "Ἡθῆ - ἔθιμα). Θ' 'Ονομασία ἡμερῶν, μηνῶν, ἐποχῶν. Ι' Διαίρεση τοῦ 24ώρου. ΙΑ' 'Αγροτικὲς ἀσχολίες. ΙΒ' 'Αγροτικὰ προϊόντα. ΙΓ' θερισμός. ΙΔ' 'Άλωνισμός. ΙΕ' Δημητριακὰ - ψωμί. ΙΣΤ' Τρύγος. ΙΖ' Ψάρεμα, ΙΗ' Οικιακὰ ζῶα καὶ πτηνὰ, ΙΘ' Λαϊκὴ 'Ιατρικὴ, Κ' Παιγνίδια, ΚΑ' Ποιμενικὴ ζωὴ. ΚΒ' 'Αγοραπωλησίες. ΚΓ' Προγνωστικὰ καιροῦ. Β' 'Αρρώστιες τοῦ παιδιοῦ. Γ' Βάπτιση. Δ' Νανουρίσματα - ταχταρίσματα. Ε' Τὰ συμβάσματα (ἀρραβῶνες). ΣΤ' Γάμος. Ζ' Θάνατος. Η' Καλότυχες - Νεραίδες - Μοῖρες - Δρίμες. Παγανὰ - Εὐχὲς - Κατάρεις - Τάματα. Θ' 'Η πίστη τῶν Καραγκούνῃδων γιὰ τὶς ψυχὲς κ.ἄ. δοξασίες. Ι' Μαύρη μαγεία. ΙΑ' Τὸ μάτιασμα. ΙΒ' Λαϊκὴ λατρεία. ΙΓ' 'Εορτολόγιο (ἤθη, ἔθιμα, δοξασίες), ΙΔ' 'Εορτασμός 'Αγίου, ΙΕ' Χριστούγεννα - Πρωτοχρονιά, ΙΣΤ' Θεοφάνεια. ΙΖ' Δωδεκαήμερο (ἤθη, ἔθιμα, τραγούδια), ΙΗ' Δωδεκαήμερο (Ρογκαστάρια). ΙΘ' 'Απόκριες. Κ' Σαρακοστή. ΚΑ' Μεγάλῃ 'Εβδομάδα. ΚΒ' Λαμπρὴ, ΚΓ' Μάιος (ἤθη, ἔθιμα, τραγούδια, μαντικὴ κ.ἄ.). ΚΔ' Παιδικὰ τραγούδια. ΚΕ' Δεισιδαιμονίες. ΚΣΤ' Παροιμίες. ΚΖ' Αἰνίγματα. ΚΗ' Πέτρινα γεφύρια. ΚΘ' 'Η παιδεία στὰ Καραγκουνοχώρια. Λ' Τὸ κολληγικὸ καθεστῶς. ΛΑ' Τὸ χωριὸ Κοσκινὰ. ΛΒ' Τὰ παραμύθια στοὺς Καραγκούνῃδες. ΛΓ' 'Η Σωτήρα τοῦ Κουρτινίου. ΛΔ' Τοπωνύμια. ΛΕ' Τὸ «Μάτι» 'Αγίων Θεοδώρων Καρδίτσας. ΛΣΤ' Τραγούδια, 'Επίλογος, βιβλιογραφία, εὐχαριστίες, βιογραφικά.

Α' 'Επαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβή. 'Η ἐργασία ἔχει κατατεθεῖ καὶ σὲ δισκέτα Η/Υ. 'Αποτελεῖ συστηματικὴ καταγραφή μὲ τὴ βοήθεια καὶ τῶν ἐρωτηματολογίων τοῦ Κέντρου, στοιχείων ποὺ ἀναφέρονται στὸν ὕλικό, πνευματικὸ καὶ κοινωνικὸ βίο τῶν Καραγκούνῃδων τῆς περιοχῆς Παλαμᾶ Καρδίτσας. Δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα, φωτογραφικὸ ὕλικό καθὼς καὶ βιντεοταινία μὲ τὴν περιγραφή γεωργικῶν ἐργασιῶν συμπληρώνουν τὸ πολὺ ἀξιόλογο ὕλικό. 'Η ἐργασία ἐξάλλου τοῦ κ. Τζιαμούρτα, συνταξιούχου Λυκειάρχῃ, μὲ ἀξιόλογο πολιτιστικὴ δραστηριότητα στὴν περιοχή του, μὲ τὴ μορφή ποὺ ἔχει κατατεθεῖ, διευκολύνει τὴν ἀποδελτίωσή της στὸν Η/Υ.

3. 4528, Β α σ ί λ ι ο ς Π. Σ α ρ λ ῆ ς, Λαογραφικὰ βιώματα περιοχῆς Φενεοῦ Κορινθίας. Σχῆμα 4ο, σελ. 92.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴν κατοικία (οἰκισμός, σπίτι, βοηθητικοὶ χῶροι, ἐπιπλα καὶ σκευὴ, περιγραφὴ ἀντιπροσωπευτικοῦ σπιτιοῦ), τὴν ἐνδυμασία, τὴν ὑπόδεση, τὴν κόμμωση, τὸν καλλωπισμό, τὴν γεωργικὴ ζωὴ (καλλιέργεια δημητριακῶν, ἀμπελοργία, κηπουρικὴ, δενδροκομία, λινοκαλλιέργεια, χασισοκαλλιέργεια, βαμβάκο-ρυζοκαλλιέργεια καὶ μεταξοσκωληκτοτροφία.

'Εξωπηρεσιακὴ δραστηριότητα τῶν ἐρευνητῶν

"Αννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα: 'Ανακρινώσεις σὲ Συνέδρια:

1. Γ' Διεθνὲς Κυπρολογικὸ Συνέδριο Λευκωσία 16-20 'Απριλίου. Θέμα: 'Απὸ τὴν Κυπριακὴ λαϊκὴ λατρεία.

2. Γ' Εὐρυτανικὸ 'Επιστημονικὸ Συνέδριο μὲ θέμα «Μνημεῖα καὶ φυσικὸ περιβάλλον τῆς Εὐρυτανίας». Καρπενήσι, 17-19 Μαΐου. Θέμα: «Οἱ Πύργοι τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἡ 'Αποκλείστρα».

Δημοσιεύματα: «Μίμηση καὶ προφορικὴ φιλολογία ἐξ ἀφορμῆς τῶν Μεταμορ-

φώσεων του 'Απουλήιου, Πρακτικά Ε' Πανελληνίου Συμποσίου Λατινικῶν Σπουδῶν ('Αθήνα 5-7 Νοεμβρ. 1993), 'Αθήνα 1996, σ. 241-323.

Γεώργιος Ν. Αϊκατερινίδης: 'Ανακοινώσεις σὲ Συνέδρια: 1. 'Η Διεθνὲς Κρητολογικὸν Συνέδριον, 'Ηράκλειον 9-14 Σεπτεμβρίου. 'Ανακοίνωση: «Πληροφορίες ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Κρητῶν ἀπὸ ἀνέκδοτο ὕλικόν τοῦ Κέντρου Λαογραφίας τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν».

2. Α' Διεθνὲς Συνέδριον Λαϊκῶν Δρωμένων» Κομοτηνῆς, 4-6 'Οκτ. Θέμα: «'Απὸ τίς πρῶτες προσπάθειες καταγραφῆς τῶν Δρωμένων».

3. Β' 'Επιστημονικὸν Συμπόσιον γιὰ τὴν περιοχὴ Νιγηρίτας Βισαλτίας, Νιγηρίτα 17-20 'Οκτ. Θέμα: «Μορφὲς τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τῆς περιοχῆς Βισαλτίας».

4. Γ' Διεθνὲς Συνέδριον γιὰ τίς καμπάνες, κουδούνια καὶ μεταμφιέσεις στὸν σύγχρονον κόσμον. Ρέθυμον 24-27 'Οκτ. Θέμα: «Τὰ κουδούνια σὲ ἐθιμικὲς ἐκδηλώσεις».

5. 'Επιστημονικὸν Συνέδριον μὲ θέμα «Λαογραφία καὶ Μουσεία», Χανιά 7-8 Δεκεμβρίου. Θέμα: «Γνωριμία μὲ τὴ λαϊκὴ μας τέχνη».

Λοιπὲς ἐκδηλώσεις: 1. Συμμετοχὴ σὲ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις στὴν Καλὴ Βρύση Δράμας (ἀνακήρυξη-σὲ ἐπίτιμον δημότη τοῦ χωριοῦ) 6-8 'Ιανουαρίου.

2. Μάθημα στὸ ἀνοικτὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης (15 'Ιανουαρ.).

3. Μαθήματα σὲ σεμινάριον τοῦ ΕΛΚΕΠΑ Δράμας γιὰ «Στελέχη Πολιτιστικῆς 'Ανάπτυξης», Μάρτιος.

4. «'Η λαογραφικὴ διάσταση στὸ ἔργον τοῦ Βιζυηνοῦ» Θρακικὴ 'Εστία Θεσσαλονίκης, σὲ ἐκδήλωση πρὸς τιμὴν τοῦ ὁμιλητοῦ, 15 Αὐγούστου.

5. 'Ομιλία σὲ πολιτιστικὴ ἐκδήλωση στὸ Νεοχώρι 'Ηλείας, 6 'Ιουνίου.

6. Μαθήματα στὸ πλαίσιον τοῦ Προγράμματος ἐπιμόρφωσης ἐκπαιδευτικῶν, Πειραιάς, Μάρτιος καὶ Μάιος.

7. 'Ενεργὸς συμμετοχὴ (ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες, ραδιοφωνικὲς ἐκπομπές, τηλεοπτικὲς ἐμφανίσεις), στὴν ὀργάνωσιν τῶν 'Αναστεναρίων, τὰ ὅποια γιὰ δευτέρην χρονίαν ἄρχισαν νὰ τελοῦνται καὶ πάλιν στὴ Μαυρολεῦκην Δράμας ὕστερα ἀπὸ μακρὰ διακοπὴν τους.

Δημοσιεύματα:

'Ο Μέγας 'Αλέξανδρος στὴ λαϊκὴ παράδοσιν. Σεραϊκὰ Χρονικά, τ. 12 (1996), σ. 5-42.

2. Λαϊκὰ δρώμενα καὶ τὸ ἀρχεϊκὸν ὕλικόν τοῦ Κέντρου Λαογραφίας τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Πρακτικά Α' Συνεδρίου Κέντρου Λαϊκῶν Δρωμένων Κομοτηνῆς, 'Αθήνα 1996, σ. 97-120.

«Τζαμάλα». "Ἐνα εὐεργετικὸν δρώμενον στὴ Θράκην. Θεατρικὸν περιοδικὸν Δρώμενα, ἀρ. 15 (Μάιος 1996),"σ. 147-149.

Ἐπίκαιρα ἄρθρα λαογραφικοῦ περιεχομένου στίς ἐφημερίδες «Κρητικά Νέα» καί «Ἡχώ» τῆς Δράμας. Ἐπιμέλεια ἔκδοσης: Φοίβου Ἀνωγειανάκη, Τὸ κουδούνι, ἐκδ. Μουσείου Ἑλληνικῶν Μουσικῶν Ὁργάνων.

Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη:

Ἀνακοινώσεις σὲ συνέδρια:

1. Διεθνῆς Ὁργάνωση Λαϊκῆς Τέχνης καὶ Παράδοσης. Ἱστορικό καὶ Ἐθνολογικό Μουσεῖο, 19 Μαρτίου 1966. Θέμα: «Ἡ Λαογραφία καὶ ἡ ἐπιτόπια ἔρευνα. Παρὸν καὶ προοπτικές».

2. Συνέδριο μὲ θέμα: Ἡ ναυτική Ἱστορία καὶ Ναυπηγική Τέχνη ἀνά τοὺς αἰῶνες στίς Βόρειες Σποράδες, Σκόπελος 18-19 Μαΐου 1996. Θέμα: «Ναυτικός βίος καὶ ναυπηγική τέχνη στὴ λαϊκὴ παράδοση τῶν Βορείων Σποράδων».

3. Συμπόσιο μὲ θέμα «Λογοτεχνία καὶ λαϊκὴ παράδοση», Τσαγκαράδα Πηλίου 25-26 Μαΐου 1996. Ὁργαν. Ἐθνικὴ Ἑταιρεία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν. Θέμα: Λαογραφία καὶ ἠθογραφία στὰ τέλη τοῦ περασμένου αἰῶνα».

4. Συμπόσιο Τρικαλινῶν Σπουδῶν, Τρίκαλα 8-10 Νοεμβρίου 1996: Διοργάνωση Φ.Ι.Λ.Ο.Σ. Τρικάλων. Θέμα: «Οἱ Ἀσπροποταμίτες στὴν περιοχὴ τῶν Φαρσάλων».

Δημοσιεύματα:

1. Διατροφή καὶ Ὑγεία. Γενικὲς παρατηρήσεις, περ. Παράδοση καὶ Τέχνη, ἀρ. 27, Μάιος-Ἰούνιος 1996, σ. 10-11.

2. «Μέτρα καὶ ζύγια τῆς ἐλληνικῆς παράδοσης», ἐκδ. τοῦ Λαογραφικοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου Λάρισας. Ὁδηγὸς τῆς Ἐκθέσεως, Λάρισα 1996.

3. Ἡ τυποβαφικὴ στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο. Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Τεχνολογίας (17ος-19ος αἰῶνας), Πρακτικὰ Ἐπιστημονικῆς Συνάντησης μὲ θέμα: Τὰ ἐλληνικὰ σταμπωτά, 18ος-20ὸς αἰῶνας, Λάρισα 1996.

4. «Παράδοση καὶ ἱστορικὴ πραγματικότητα. Ἡ περίπτωση τοῦ Γεωργίου Σακελλίωτος», Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου «Κισσὸς-Ρήγας Φεραῖος», Ἀθήνα 1996.

5. «Οἱ παραδόσεις γιὰ τὸν Μεγαλέξανδρο στὴν περιοχὴ τοῦ Ὀλύμπου», Πρακτικὰ τοῦ Ζ' Πανελληνίου Συνεδρίου «Ὁ Ὀλυμπος στοὺς αἰῶνες», 1996.

6. Ἡ λαογραφία τῆς Σκοπέλου, περ. «Ἐπτὰ Ἡμέρες» τῆς Καθημερινῆς, Αὐγ. 1996.

Διάφορα ἄρθρα σὲ ἐφημερίδες (Βῆμα Ταξίδια, ἀρ. 8, 2.6.1996), πρόλογοι σὲ ἐκδόσεις (π.χ. Πρόλογος στὸ Ἡμερολόγιο τοῦ 1996 τοῦ Συλλόγου τῶν Ὑπαταίων Ἀθηνῶν μὲ θέμα: Ἡ Ὑφαντικὴ στὴν Ὑπάτη).

Διδακτικὸ ἔργο:

Διδασκαλία στοὺς φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς (Τμήματα Φιλολογίας,

Φ.Π.Υ. και 'Αρχαιολογικό-Ιστορικό) του Παν/μίου 'Αθηνών του μαθήματος της Λαογραφίας κατά το χειμερινό και έαρινό εξάμηνο, ως εκλεγμένη Λέκτωρ Λαογραφίας.

Ο Διευθύνων

ΑΓΓΕΛΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑΙΟΣ, Έρευνητής Α'

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1997

Κατά το διάστημα από 1 'Ιανουαρίου μέχρι 7 Μαΐου 1997 διηύθυνε το Κέντρο με απόφαση της 'Ακαδημίας 'Αθηνών ο Έρευνητής Α' βαθμίδας "Αγγελος Δευτεραίος, ο οποίος και παρέδωσε το σχετικό ύλικό του γραφείου Διευθύνσεως στην εκλεγμένη εκ νέου Διευθύντρια Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη. Η νέα Διευθύντρια διορίστηκε με τριετή θητεία με την ύπ' αριθμόν 131.1/Β2/546α απόφαση του 'Υπουργού Έθνικης Παιδείας και Θρησκευμάτων που εκδόθηκε στις 2.5.1997 στο ΦΕΚ άρ. 66, όρκίστηκε ενώπιον του Γραμματέως της 'Ακαδημίας 'Αθηνών κ. Ν. Ματσανιώτη την 7-5-1997 και ανέλαβε τὰ καθήκοντά της.

Κατά τη διάρκεια του 1997 το Κέντρο Λαογραφίας εισήλθε σε τροχιά πλήρους αναδιοργάνωσης τών λειτουργιών του με τη βοήθεια του Προγράμματος «Έκσυγχρονισμός και 'Ανάπτυξη της Βιβλιοθήκης-Άρχείου» του, το οποίο είχε επιτύχει κατά το έτος 1995 μετά από πρόταση της τότε διευθύντριας Αικατερίνης Πολυμέρου-Καμηλάκη. Η υλοποίηση του εν λόγω προγράμματος άρχισε κατά το 1996 και στις 27 Νοεμβρίου του 1997 έγινε ενώπιον του Προέδρου της 'Ακαδημίας 'Αθηνών κ. Νικ. Ματσανιώτη, του 'Αντιπροέδρου της και Προέδρου της 'Επιτροπής Έρευνών κ. 'Αγαπητού Τσοπανάκη, του 'Αντιπροέδρου της και Προέδρου της 'Επιτροπής Έρευνών κ. 'Αγαπητού Τσοπανάκη, του Προέδρου της Έφορευτικής 'Επιτροπής κ. Μεν. Παλλαντίου, του 'Επόπτη του Κέντρου και 'Υπευθύνου του Προγράμματος κ. Πάνου Λιγομενίδη και τών Μελών της Έφορευτικής 'Επιτροπής του Κέντρου, εκπροσώπου του 'Υπουργείου Παιδείας, του Προέδρου του Συλλόγου του 'Επιστ. Προσωπικού της 'Ακαδημίας κ. Μεν. Χριστοπούλου και έρευνητών από άλλα Κέντρα της 'Ακαδημίας, ή παρουσίαση του έτησιου άπολογισμού του. (Βλ. πλήρη έτήσια άπολογιστική έκθεση της Διευθύντριας του Κέντρου σελ. 383-389).

Το Κέντρο κατά το 1996 απέκτησε δική του Στέγη με τη δωρεά σ' αυτό από το 'Ιδρυμα Βουδούρη κτηρίου επί της όδου 'Ηπίτου 3α. Η μεταστέγαση υπήρξε αίτημα του Κέντρου κατά το 1995, το οποίο με συντονισμένες προσπάθειες της Διευθύντριας Αικ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, της Έφορευτικής 'Επιτροπής και του τότε Προέδρου της 'Ακαδημίας 'Αθηνών κ. Γιάγκου Πεσμαζόγλου ικανοποιήθηκε. Κατά το έτος

1997 ολοκληρώθηκε η Προμελέτη αποκαταστάσεως του κτηρίου και ήδη η Διοίκηση της 'Ακαδημίας προχωρεί στην ανάθεση συντάξεως της όριστικής Μελέτης για την προκήρυξη σχετικού διαγωνισμού.

Για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας της Διευθύνσεως και των έρευνητών του Κέντρου εντός του κτηρίου της Συγγρού 129 εγκαταστάθηκε το θέρος του 1997 σύστημα τηλεφωνικής ένδοεπικοινωνίας καθώς και συσκευές τηλεφώνου στα γραφεία των έρευνητών.

'Ολοκληρώθηκε η υλικοτεχνική ύποδομή για την εγκατάσταση δεκαέξι (16) σταθμών εργασίας για χειριστές Η/Υ με την αγορά γραφείων, καθισμάτων και φορημάτων.

Για τον εξωραϊσμό του χώρου αποκαταστάθηκαν με έλαιοχρωματισμό οι έφθαρμένες όψεις των μεταλλικών έρμαριών εντός των οποίων φυλάσσεται το αρχαιολογικό υλικό και έγιναν οι αναγκαίες μετακινήσεις επίπλων προκειμένου να εξασφαλισθεί χώρος για την εγκατάσταση του επί συμβάσει προσωπικού.

Μουσική Συλλογή

'Ολοκληρώθηκε η κατασκευή του Studio για την αντιγραφή του μουσικού υλικού και την ψηφιοποίησή του με την διευθέτηση του χώρου και την αγορά με δημόσιο μειοδοτικό διαγωνισμό των αναγκαίων μηχανημάτων. Με την έναρξη του έτους 1998 προγραμματίστηκε το δύσκολο έργο της αντιγραφής του πολύτιμου υλικού.

Πραγματοποιήθηκε από την έρευνήτρια-μουσικό Μαρία 'Ανδρουλάκη και την άποσπασμένη μουσικό Γεωργία Μαρκέα η αναδιάρθρωση των ταινιοθηκών και η τοποθέτηση των ταινιών του μουσικού υλικού κατ' αύξοντα αριθμό, μετά την κατασκευή του στούντιο.

Με ενέργειες της Διευθύντριας άρχισε να εμπλουτίζεται και πάλι με το παραγόμενο μουσικό υλικό η 'Εθνική Δισκοθήκη με την αποστολή στο Κέντρο των δίσκων compact (CDs) σε δύο αντίτυπα. Η αποστολή των δίσκων είχε διακοπεί λόγω της μειωμένης παραγωγής των δίσκων βινυλίου, οι όποιοι αποστέλλονταν στο Κέντρο. Μετά την επικοινωνία με τις παραγωγούς εταιρείες η εισαγωγή των νέων προϊόντων γίνεται κανονικά και η 'Εθνική Δισκοθήκη ενημερώνεται άνελλιπώς. "Ήδη έχουν εισαχθεί 500 δίσκοι compact (CDs), και καταβάλλεται προσπάθεια να συμπληρωθούν τα κενά των τελευταίων έτων.

Δημοσιεύματα

Συνεχίζεται η εκτύπωση του ΚΗ' (28) τόμου της 'Επετηρίδας του Κέντρου με εργασίες έρευνητών και συνεργατών του Κέντρου.

Χειρόγραφες Συλλογές

Κατά τη διάρκεια του έτους εισήχθησαν στο Κέντρο 74 νέες χειρόγραφες συλλογές. Από αυτές έξι (6) έχουν κατατεθεί από έρευνητές και συνεργάτες του Κέντρου, τέσσερις (4) προέρχονται από τις επιτόπιες έρευνες του Προγράμματος «Γαμήλιες στρατηγικές στους κτηνοτροφικούς πληθυσμούς» και έχουν κατατεθεί από τον υπεύθυνο του Προγράμματος Έρευνητή Έλευθ. Άλεξάκη, τρεις (3) έχουν κατατεθεί από την έπίκ. Καθηγήτρια τής Λαογραφίας στο Παν/μιο Άθηνών Μαρία Μαρκαντώνη και προέρχονται από τὸ φροντιστήριό της στο Μάθημα τής Λαογραφίας. Πενήντα (50) συλλογές έχουν κατατεθεί από τὴ Διευθύντρια του Κέντρου Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη και προέρχονται από τις επιτόπιες φροντιστηριακές ασκήσεις φοιτητῶν της στο μάθημα τής Λαογραφίας στα Παν/μια Θεσσαλίας και Άθηνών. Οἱ ὑπόλοιπες ἑννέα έχουν κατατεθεί από Συλλογεῖς ὕλικου.

1. 4529, Γ ε ὠ ρ γ. Ν. Α ἰ κ α τ ε ρ ι ν ἰ δ η ς, Έρευνητῆς ΚΕΕΛ. Λαογραφικά Σύμμεικτα από τὸ νομὸ Δράμας, σχῆμα 4ο.

2. 4530, Έ λ ε υ θ. Ν. Ά λ ε ξ ά κ η ς, Έρευνητῆς ΚΕΕΛ. Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στο νομὸ Ἰωαννίνων ἀπὸ 10 Αὐγούστου ἕως 4 Σεπτεμβρίου 1995, σχ. 8ο, σελ. 1060.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ κτηνοτροφία (τσελιγάτα, σιηνίτες, ζωοκλοπή), ἐπαγγέλματα, τροφές, ἔνδυμασία, καθαριότητα, κατοικία, οἰκιστικὴ, κοινωνικὴ ὀργάνωση, οἰκογένεια, συγγένεια, ὄρολογία, γενεαλογίες, υἱοθεσία, ἀδελφοποιία, γδικιωμὸ, ἀπαγωγὴ γυναικῶν, καταμερισμὸ ἐργασίας, κοινωνικὴ θέση γυναικας, σχέσεις φύλων, γάμο (λαϊκὸ δίκαιο, διαζύγιο), πολιτικὴ, ἐμφύλιο, μετανάστευση, γάμο (τελετουργία), παιδί, τελευτὴ, λαϊκὸ δίκαιο, κληρονομιά, λαϊκὴ λατρεία, λαϊκὴ ἱατρικὴ, βοτανολογία, μαγεία, ζωολογία. Ἐπίσης παραδόσεις, εὐτράπελες διηγῆσεις, παροιμίες και παροιμιώδεις ἐκφράσεις, ὀνόματα, ἐπώνυμα, παρωνύμια, τραγούδια (βλάχικα), τραγούδια ἑλληνικά 10, ἠχογραφήσεις 68, φωτογραφίες 149.

3. 4531, Μ α ρ ἰ α Δ. Μ π ο μ π ο τ ᾶ, φοιτήτρια κλασικῆς Φιλολογίας, καταγραφή πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὸ δῆμο Μεσολογγίου, σχῆμα 4ο, σελ. 801. [Φροντιστ. Μαρίας Μαρκαντώνη, έπίκ. Καθηγήτριας Λαογραφίας Παν/μίου Ἰθηνών).

Περιέχει: Πληροφορίες γιὰ κατοικία, ἔνδυμασία, διατροφή, γεωργία, ἀμπελοργία, ἐλαιοκομία και ἄλλες γεωργικὲς καλλιέργειες, ἔθιμα γεωργῶν, φυτικὸ κόσμος, ποιμενικὸ βίο, μελισσοκομία, κυνήγι, ἀλιεία, ζωικὸ κόσμος, βιοτεχνία - οἰκοτεχνία, γέννηση, βάρφιση, παιδικὸ βίο, γάμο, τελευτὴ, λαϊκὴ λατρεία, μαγεία, μαντικὴ: ἔπίσης χαιρετισμούς, εὐχές, κατάρες, μύθους, παραμύθια, διηγῆσεις, παραδόσεις, παροιμίες, ἀνιγμάτα, λογοπαίγνια. Τὸ μεσολογγίτικο γλωσσικὸ ἰδίωμα, γλωσσάρι. Ἐπίσης φωτογραφίες 246, σχεδιαγράμματα 35, κασέτες 3 (μῖα μαγνητοφώνου μὲ τραγούδια και μουσικὴ τοῦ ᾄ-Συμεῶν και δύο video μὲ θέματα: α) Γιορτὲς ἐξόδου 1993, β) Πανηγύρι ᾄ-Συ-

μεών 1993. Προηγούνται συλλογές ιστορικές και άλλες διηγήσεις, τὸ δὲ ὕλικό παρατίθεται στὸ τοπικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα.

Α' Ἐπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβή.

4. 4532, Ν ἱ κ ο ς Β. Κ α λ τ σ ᾶ ς, ἀρχιτέκτων-μηχανικός, πολεοδόμος, Καραγκούνικο χωριό. Λάρισα 1996, σχ. 4ο, σελ. (φύλλο) 74.

Περιέχει: 1. Πρόλογο. 2. Τὸ χωριὸ καὶ ἡ πορεία του. 3. «Τὸ Καραγκούνικο χωριό». Παραδοσιακὰ Χωριά. Ἐνδυμασία, διατροφή, γεωργία, ἀμπελοργία, ἐλαιοκομία καὶ ἄλλες γεωργικὲς καλλιέργειες, ἔθιμα γεωργῶν, φυτικὸς κόσμος, ποιμενικὸς βίος, μελισσοκομία, κунήγι, ἀλιεία, ζωτικὸς κόσμος, βιοτεχνία - οἰκοτεχνία, γέννηση, βάφτιση, παιδικὸ βίος, γάμο, τελευτή, λ. λατρεία, μαγεία, μαντικὴ· ἐπίσης: χαιρετισμοί, εὐχές, κατάρες, μῦθοι, παραμῦθια, διηγήσεις, παραδόσεις, παροιμίες, αἰνίγματα, λογοπαίγνια. Τὸ μεσολογιτικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα, γλωσσάρι. Ἐπίσης φωτογραφίες 246, σχεδιαγράμματα 35, κασέτες 3 (μῖα μαγνητοφώνου μὲ τραγούδια καὶ μουσικὴ τ' αἰ - Συμεῶν καὶ δύο video μὲ θέματα: α) Γιορτὲς Ἐξόδου 1993, β) Πανηγύρι αἰ Συμεῶν 1993. Προηγούνται συλλογές ιστορικές καὶ ἄλλες διηγήσεις, τὸ δὲ ὕλικό παρατίθεται στὸ τοπικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα.

5. 4532, Ν ἱ κ ο ς Β. Κ α λ τ σ ᾶ ς, ἀρχιτέκτων-μηχανικός, Πολεοδόμος, Καραγκούνικο χωριό. Λάρισα 1996, σχ. 4ο, σελ. (φύλλο) 74.

Περιέχει: 1. Πρόλογο. 2. Τὸ χωριὸ καὶ ἡ πορεία του. 3. «Τὸ Καραγκούνικο χωριό». 4. Παραδοσιακὰ Χωριά. 5. Ἡ πρόταση συνοπτικά. 6. Παράρτημα μὲ εἰκόνες. Α: Χάρτες. Β: Τὸ χωριό. Γ: Ἐργασίες χθὲς καὶ σήμερα. Δ: Κοινωνικὸ Περιβάλλον. Ε: Κτιρικὲς καὶ λοιπὲς ἐγκαταστάσεις. 7. Βιογραφικὸ σημείωμα.

6. 4533, Ν ἱ κ ο ς Β. Κ α λ τ σ ᾶ ς, ἀρχιτέκτων-μηχανικός, πολεοδόμος, Εἰκονοστάσια τῆς ὑπαίθρου. Λάρισα 1996, σχ. 4ο, σελ. (φύλλα) 52.

Περιέχει: 1. Σὰν πρόλογος. 2. Τὰ εἰκονοστάσια ὡς κατασκευές. 3. Εἰκονοστάσια τῶν ὀδικῶν ἀξόνων. 4. Εἰκονοστάσια ἀφιερῶματα. 5. Εἰκονοστάσια καὶ λαϊκοὶ προσκυνητές. 6. Ἡ πρόταση. 7. Σκίτσα εἰκονοστασίων. 8. Βιογραφικὸ σημείωμα.

7. 4534, Ἀ ν δ ρ ο μ ᾶ χ η Ο ἰ κ ο ν ὄ μ ο υ, Ἐπιτόπια ἔρευνα στὸ νομὸ Ἄττικῆς — χωριὸ Βίλια. 1995-1996, σχ. 8ο, σελ. 198. Καταθέτης: Ἐλευθ. Π. Ἀλεξάκης, Ἐρευνητῆς ΚΕΕΛ.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ κτηνοτροφία (συνέντευξη) καὶ 39 ἐγχρωμες φωτογραφίες.

8. 4535, Μ ᾶ ρ κ ο ς Κ ο ν τ ο γ ο ὄ ρ η ς, Ἀπομαγνητοφωνήσεις συνεντεύξεων ἀπὸ τὴν Ἁγία Ἄννα (Κούκουρα). Σεπτ. 1996, σχ. 8ο, σελ. 205. Καταθέτης: Ἐλευθ. Π. Ἀλεξάκης, Ἐρευνητῆς ΚΕΕΛ.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ κτηνοτροφία / κτηνοτρόφους καὶ 15 ἐγχρωμες φωτογραφίες.

9. 4536, Λ α μ π ρ ι ν ῆ Ρ ᾶ ἱ κ ο υ, Ἀποστολὴ στὸ νομὸ Βοιωτίας (χωριὰ Χαιρώνεια, Τσουκαλάδες, Διόνυσος), Ἰούνιος-Σεπτέμβριος 1996, Φεβρουάριος 1997, σχ. 8ο, σελ. 274 + πίνακας. Καταθέτης Ἐλευθέριος Ἀλεξάκης, Ἐρευνητῆς ΚΕΕΛ.

Περιέχει: Ειδήσεις περί κτηνοτρόφων και κτηνοτροφικού βίου (συνεντεύξεις) και 26 έγχρωμες φωτογραφίες.

10. 4537, Χ ρ ι σ τ ί ν α Μ α ρ α θ ο ύ, Κτηνοτροφικές κοινότητες. Ίούλιος - Οκτώβριος 1996, σχ. 8ο, σελ. 12. Καταθέτης: Έλευθ. Π. Άλεξάκης, Έρευντήης ΚΕΕΛ. Περιέχει: 19 έγχρωμες φωτογραφίες άναφερόμενες στον κτηνοτροφικό βίο.

11. 4538, Π α ν α γ ι ώ τ α Σ τ α μ έ λ ο υ, φοιτήτρια Φιλοσοφικής Σχολής Άθηνών, Τμήμα Φ.Π.Ψ., έργασία Λαογραφίας άπό τη Βάγια Θηβών Βοιωτίας. 1995-96, σχ. 8ο, σελ. 977. Καταθέτης: Μαρία Μαρκαντώνη, έπίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας Παν/μίου Άθηνών.

Περιεχόμενα: I. Γενικά. II. Ύλικός βίος: Α΄ κατοικία, Β΄ ένδυμα, ύπόδεση, κόμμωση και καλλωπισμός, Γ΄ τροφές, Δ΄ Γεωργία, Ε΄ Άμπελουργία, ΣΤ΄ Άλλες γεωργικές καλλιέργειες, Ζ΄ Ποιμενικός βίος, Η΄ Βιοτεχνία. III. Κοινωνικός βίος: Α΄ Γέννηση, Β΄ Γάμος, Γ΄ Τελευταίη, Δ΄ Κοινωνική όργάνωση, Ε΄ Χαιρετισμοί - προτάσεις, εύχές, κατάρες κλπ. IV. Πνευματικός βίος: Α΄ Θρησκεία (Λαϊκή πίστη και λατρεία), Β΄ Έθιμα του λαϊκού έορτολογίου, Γ΄ Μαγεία, Δ΄ Λαϊκή Ιατρική, Ε΄ Άστρολογία και Μετεωρολογία, ΣΤ΄ Δημοτική ποίηση, μουσική και χοροί, Ζ΄ Παραμύθια - Διηγήσεις, Η΄ Παραδόσεις, Θ΄ Λογοπαίγνια, Ι΄ Σχετικά με τó γλωσσικό θησαυρό, V. Βιογραφίες πληροφοριοδοτών, φωτογραφίες 133.

Α΄ Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

12. 4539, Κ ω ν σ τ. Κ α ρ α β ί τ η ς, φοιτητής Φιλοσοφικής Σχολής Άθηνών. Συλλογή πρωτογενούς λαογραφικής ύλης έκ τής νήσου Θηρασίας, έν Θήρα Κυκλάδων. Άθήνα 1993, σχ. 8ο, σελ. 576. Καταθέτης: Μαρία Μαρκαντώνη, έπίκ. Καθηγήτρια Παν/μίου Άθηνών.

Περιεχόμενα: I. Γενικά ιστορικο-γεωγραφικά στοιχεία. II. Ύλικός βίος: Α΄ Κατοικία. Β΄ Ένδυμασία, Γ΄ Τροφές, Δ΄ Γεωργία, Ε΄ Άμπελουργία, ΣΤ΄ Φυτικός κόσμος, Ζ΄ Ποιμενικός βίος, Η΄ Κυνήγι, Θ΄ Άλιεία, Ι΄ Βιοτεχνία. III. Κοινωνικός βίος: Α΄ Γέννηση, Β΄ Γάμος, Γ΄ Τελευταίη, Δ΄ Κοινωνική Όργάνωση, Ε΄ Χαιρετισμοί. IV. Πνευματικός βίος: Α΄ Θρησκεία (Άγιοι, έθιμα λαϊκού έορτολογίου), Β΄ Μαγεία, Γ΄ Λαϊκή Ιατρική, Δ΄ Άστρολογία, Ε΄ - ΣΤ΄ Δημώδης ποίηση - Χοροί, Ζ΄ Εϋτράπελες διηγήσεις, Η΄ Παραδόσεις, Θ΄ Αινίγματα, Ι΄ Έκ του γλωσσικού θησαυρού. Περιέχει έπίσης 144 φωτογραφίες, χάρτη και δείγματα τής χλωρίδας του τόπου.

Α΄ Έπαινος με χρηματική άμοιβή.

13. 4540, Μ α ρ ί α Σ ω τ η ρ ο π ο ύ λ ο υ, Συλλογή λαογραφικής ύλης με θέμα: Διατροφή άπό τó χωριό Κυνηγός Πυλίας Μεσσηνίας. 1997, σχ. 8ο, σελ. 244. Καταθέτης: Μαρία Μαρκαντώνη, έπίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας Παν/μίου Άθηνών.

Περιέχει: Ειδήσεις για τή διατροφή (ψωμί, ζυμαρικά, κρέας, έλιές, γλυκίσματα κλπ., γεύματα, μαγειρικά κλπ. σιεύη, τρόποι παρασκευής, φαγητά σε γιορτές, προλήψεις και έθιμα παρεμφερή, φωτογραφίες (έγχρωμες) 49, τοπογραφικό σχέδιασμα 1.

14. 4541, Μ α ν. Γ. Β α ρ β ο ύ ν η ς, Σαμιακή λαϊκή άρχιτεκτονική: Οί καμινάδες τής Σάμου. Πρωτογενής λαογραφική ύλη άπό έπιτόπια έρευνα (Αϋγουστος 1986 - Αϋγουστος 1991) στους οίκισμούς του νησιού. 1997, σχ. 8ο, σελ. 192.

Περιέχει: Πρόλογο, όνομασίες κατά τόπους, τεχνική και ύλικά της κατασκευής, στοιχεία της πνευματικής ζωής συνδεδεμένα με τις καμινάδες, σημειώσεις. Έπίσης φωτογραφίες 68, σχεδιαγράμματα και σχέδια.

15. 4552, Χ α ρ ά λ. Ι. Σ τ υ λ ι ά δ η ς. Λαογραφικά του χωριού Φλάμπουρου Ν. Φλωρίνης. Θεσσαλονίκη 1993, σχ. 4ο, σελ. 118.

Περιεχόμενα: Τò χωρίον Φλάμπουρον Ν. Φλωρίνης. Τοποθεσία. Έκτασις περιοχής - δάσους. Έγκατάστασις κατοίκων. Περιγραφή εκκλησιών και εξωκκλησιών (παρατηρήσεις - συμπεράσματα). Λατρευτικά. Μαχικά. Συνήθειες. Οίνοιο. Άπαντήματα. Ζωομαντεία. Δημόδης Ιατρική. Έορταί Δωδεκαημέρου - Έτήσια έορταί (τρόπος έορτασμού. Πανηγύρεις. Παιγνίδια έορτών. Τοπικά έθιμα προς τιμήν 'Ηγίων).

16. 4543, Γ. Έ φ α ν τ ή ς, Καθηγητής, 'Η λαϊκή ξυλογλυπτική στην Αιτωλοακαρνανία, σχ. 4ο, σελ. 4.

Κείμενο που συνοδεύει όμότιτλο ντοκουμαντέρ σε 1 κασέτα video.

17. 4544, Γ ι ά ν ν η ς 'Η λ ι ό π ο υ λ ο ς, Στοιχειά από τη Μουσική Λαογραφία της έπαρχίας Δωρίδας. Έρευνα στην τοπική παράδοση και τὰ κείμενα γύρω από τη μουσική τών δημοτικών τραγουδιών. Κούκουρα Δωρίδας 1997, σχ. 4ο, σελ. 61 + 8 φωτογραφίες + 3 κασέτες.

Περιεχόμενα: Α) Γενικές παρατηρήσεις. Πρόλογος - Μουσική δημοτικών τραγουδιών (θεωρητικό). 'Ιστορική ανάδρομη στη Μουσική Λαογραφία της Δωρίδας. Οί τρόποι τών αρχαίων Έλλήνων (με παραδείγματα). Άρχαιοί τρόποι, βυζαντινοί ήχοι. Δημοτική μουσική. 'Η παραδοσιακή μουσική γραφή (με δείγματα). Στοιχειά της παραδοσιακής δημοτικής μουσικής. Έλληνικοι παραδοσιακοί χοροί και τὰ μουσικά τους μέτρα. Β) Μουσική παράδοση έπαρχίας Δωρίδας. Παραδοσιακά μουσικά όργανα. Γ) Δωρική μουσική παράδοση. Τραγουδιστής λαός. Άοιδοί. Όργανοπαίχτες (με κατάλογο όνομάτων). Δ) 'Η βυζαντινή μουσική παράδοση. Έπίλογος. Συμπεράσματα. Βιβλιογραφία.

18. 4545, Ά θ α ν. Κ ι λ μ π α σ ά ν η ς, 'Ιστορίες σάν παραμύθια της Παλιᾶς και Νέας Άγχιάλου. 1997, σχ. 4ο, σελ. 61 + 6 + 8 + 1 κασέτα.

Περιέχει: 27 διηγήσεις + ιδιωματικές φράσεις + γλωσσάριο + 2 κασέτες (ήχογραφήσεις).

19. 4546, Ν ι κ ό λ α ο ς Μ π α ρ μ π α γ ι ά ν ν η ς, Μακρinoί αντίλαλοι (Λαογραφικά διηγήματα). 1997, σχ. 4ο σελ. 68.

Περιέχει: 22 διηγήματα λαογραφικού περιεχομένου.

20. 4547, Κ υ ρ ι α κ ή Χ ρ υ σ ο ύ - Κ α ρ α τ ζ ᾶ, φιλόλογος, άπεσπασμένη στο ΚΕΕΛ. Λαογραφική άποστολή στη Χίο: Θυμιανά, Καλλιμασιά, Πιτυός, Καρδάμυλα, Άρμόλια, Βολισσός, Όμηρούπολη, Χώρα Χίου. Όκτώβριος 1997, σχ. 4ο, σελ. 333.

Περιεχόμενα: 'Ιστορικά. Έλικός βίος (κατοικία, ένδυση, κόμμωση, καλλωπισμός, έπιπλα, σκευή, τροφές, γεωργία, μελισσοκομία, ναυτιλία, άμπελουργία, έλαιοκομία, ποιμενικός βίος, άλιεία, άρχιτεκτονική, ζωγραφική, λιθογλυπτική. Βιοτεχνία: Σιδηρουργία, λατομεία, λατόμοι, κεραμική, άγ-

γειοπλαστική, βυρσοδεψία, συνεταιρισμός χειροτεχνίας, άσβεστοκάμινα, κατασκευή ρουκέτας, κτίστες πετροκόποι, ύλοτόμοι, παγωτατζήδες, γαλατάδες, τσαγκαράδες, σαγματοποιοί, ζητιάνοι, εμπόριο. **Κοινωνικός βίος:** γέννηση, παιδί, παιγνίδια, γάμος, τελευτή, κοινωνική δράγνωση. **Πνευματικός βίος:** Λαϊκή πίστη και λατρεία. Λαϊκή Ιατρική. Προλήψεις και δεισιδαίμονες συνήθειες. Τραγούδια 171. Εύτράπελες διηγήσεις, παραδόσεις, παροιμίες, όνόματα βαπτιστικά, τοπωνύμια, χοροί. Ήχογραφήσεις σε 17 κασέτες + βιντεοσκοπήσεις σε 3 κασέτες video. Φωτογραφίες 259.

21. 4548, Ά ν ν α Π α π α μ ι χ α ή λ - Κ ο υ τ ρ ο ύ μ π α, Έρευνα και συλλογή λαογραφικής ύλης στο νομό Δωδεκανήσου: Ίαλυσός, Έμπωνας, Κρεμαστή, Άφάντου, Σορωνή Ρόδου (18 Αύγ. - 8 Σεπτέμ. 1997). Σχ. 8ο, σελ. 892 + 3 κασέτες. Περιεχόμενα: I. Γενικά, II. Ύλικός βίος (οικοδομήματα, κατοικία, έπιπλα και σκεύη, ρουχισμός, ένδυμα κλπ., τροφές, ποτά, επαγγελματικός βίος, άμπελουργία, φυτικός κόσμος, ποιμενικός βίος, μελισσοκομία, ύφαντική, βαφική, κεντητική, ξυλοτεχνία, ξυλογλυπτική, άγγειοπλαστική, κηροποιία, οίνοπνευματώδη, σαγματοποιία, ύποδηματοποιία, άλευροποιία, άρτοποιία, λατομεία, έλαιουργία, σχοινοποιία, άλλα επαγγέλματα. III. Κοινωνικός βίος (γέννηση, παιδί, γάμος, κοινωνική δράγνωση, λαϊκό δίκαιο, μέτρα μετρήσεως, συνουκισμός, οικισμός, φωτισμός, μεταφορικά μέσα, καθαριότητας, ύβρεις - εύχες. (13). IV. Πνευματικός βίος: Λαϊκή πίστη και λατρεία, μαγεία, λ. Ιατρική, άστρολογία, μετεωρολογία, μαντική, χορός, μουσικά όργανα, άσματα 120, παραδόσεις 68, άλλες διηγήσεις 2, παροιμίες και παροιμ. φράσεις 24, αινίγματα 11, καθαρογλωσσήματα 1, παιγνίδια 6, έπωδες 3. Έκ του γλωσσικού θησαυρού (όνόματα, τοπωνύμια 146). Ήχογραφήσεις 91, φωτογραφίες 362.

22. 4549, Γ ε ω ρ γ ί α Μ α ρ κ έ α, Μουσικός άπεσπασμένη στο ΚΕΕΛ., Λαογραφική - μουσική άποστολή στο νομό Χανίων: Άρώνι, Κοσσιανά, όροπέδιο Κράπης, Όαση Άγιός, Νωπήγεια Κισάμου, Καρές Σφακιών, Παλιά Πόλη Χανίων, Μακρύς Τοΰχος, Χώρα Σφακιών. 13-25 Αύγούστου 1997. Σχ. 8ο, σελ. 805.

Περιεχόμενα: Κυρίως άπομαγνητοφωνήσεις τραγουδιών και μελωδιών από 17 κασέτες και είδησεις για μουσικά όργανα - όργανοπαίχτες και είδη μουσικής. Βιοτεχνία, λαϊκή τέχνη, γεωργικό βίο, ένδυμασία, έργαλεία και μαγειρικά σκεύη, κτηνοτροφία, τροφές, κατοικία, κυνήγι, βάφτιση, γάμος, τελευτή, έπώνυμα, όνόματα ζώων και φυτών, μαντική, δεισιδαιμονίες, προλήψεις, λαϊκή λατρεία, φιλοξενία, λαϊκή Ιατρική, λαϊκές διηγήσεις, παραδόσεις, Ιστορικές πληροφορίες. Έπίσης: Φωτογραφίες, μία βιντεοκασέτα, 2 δίσκους με κρητική μουσική, 3 έγχρωμες διαφάνειες (slides). Θέμα της βιντεοκασέτας: Παραδοσιακός γάμος - "Άγιος Ίωάννης, Σφακιά.

23. 4550, Β α σ. Π. Σ α ρ λ ή ς, Λαογραφικά βιώματα περιοχής Φενεού Κορινθίας. 1997, σχ. 4ο, σελ.

Περιέχει: Λαϊκή και επαγγελματική ζωή: I. Κατοικία. II. Ένδυμασία. III. Τροφές και ποτά. IV. Ποιμενική ζωή. V. Γεωργική ζωή. VI. Κυνήγι. VII. Μελισσοκομία. VIII. Λαϊκή Βιοτεχνία - έπαγγέλματα (ύφαντική, πλεκτική, κεντητική, νερόμυλος, άγωγιάτης, κουρέας, ράφτης, τσαγκάρης, σιδεράς, καλαντζής, φαναρτζής, σαμαράς, οικόδομος, ύλοτόμος, ξυουργός, βαρελάς, κεραμιδάς, άσβεστās, άλλα επαγγέλματα.

24. 4551, Έ λ έ ν η Ζ ή σ η - Μ α τ ή, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Έ Η γυναί-

κεία και ἡ ἀντρική φορεσιά στὴ Ζαγορὰ τοῦ Πηλίου. Ζαγορὰ Πηλίου, 1992, σχ. 4ο, σελ. 103. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴν ἐνδυμασία, τὶς φυτικές, βαφικὲς ὕλες, ἐπίσης σχηματικὴ ἀναπαράσταση μερικῶν ἐξαρτημάτων τῆς φορεσιάς καὶ 29 ἐγχρωμες φωτογραφίες.

25. 4552, Ἰωάννα Γκουσδοβᾶ - Χριστίνα Γκορίτσα, φοιτήτριες Παν/μίου Θεσσαλίας. 1992 σχ. 4ο, σελ. 54 + κασέτα μὲ συνέντευξη. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Εἰδήσεις μὲ μορφή συνεντεύξεων γιὰ τὸ σπίτι καὶ τὸν οἰκισμὸ Κρήνη (πρῶην Βοστίνα).

26. 4553, Ἀλεξάνδρα Πιλάτου, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Ἡ κατοικία στὸν Παλαμᾶ Καρδίτσας. Βόλος 1992 σχ. 4ο, σελ. 35. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Εἰσαγωγή - Γενικά - Οἰκοδομικὴ (ὕλικά - ἐργασίες), - Μέρη σπιτιοῦ - ἐπίπλωση σπιτιοῦ, Ἐξωτερικοὶ χώροι. Φωτογραφίες 22.

27. 4554, Λεωνίδας Γαϊτάνης, φοιτητὴς Παν/μίου Θεσσαλίας. Ὁ παραδοσιακὸς γάμος στὸν Κοκκινόπλο Λαρίσης. Βόλος, Μάιος 1993, σχ. 4ο, σελ. 35. Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο ἀπὸ τὸ προξενεῖο μέχρι τὰ μετὰ τὸ γάμο καὶ τὴ θέση τοῦ νέου ζευγαριοῦ στὸ σπίτι.

28. 4555, Ἀναστασία Τσιμπέρη, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. α) Γάμος στὴν κοινότητα Σπερχογείας Μεσσηνίας. β) Δημοτικὰ τραγούδια. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 33. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιέχει: α) Εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο μὲ μορφή συνεντεύξεως στὸ τοπικὸ ἰδιώμα μὲ παράθεση καὶ τραγουδιῶν, β) Τραγούδια τοῦ γλεντιοῦ τοῦ γάμου.

29. 4556, Εἰρήνη - Ἀλεξία Στέλλου, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Ἦθη καὶ ἔθιμα πού σχετίζονται μὲ τὸ «μάντευμα» τοῦ γαμπροῦ στὸ Πήλιο. Βόλος 1993, σχ. 4ο, σελ. 12. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὸ γάμο καὶ τὴ μαντική.

30. 4557, Ἰωάννα Ντούμου - Εὐαγγελία Βλάχου, φοιτήτριες Παν/μίου Θεσσαλίας. Α) Γέννηση, Β) Γάμος στὴν κοινότητα Κρανέας Ἐλασσόνας, Βόλος, σχ. 4ο, σελ. 52, 1992. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ἔθιμα παραδοσιακοῦ γάμου μὲ μορφή συνεντεύξεως καθὼς καὶ ἔθιμα γέννησης.

31. 4558, Ἐλπίδα Μακρίδου - Ἐλένη Μιχαήλ, Φοιτήτριες Παν/-

μίου Θεσσαλίας. Κυπριακός γάμος, 1992-93, σχ. 4ο, σελ. 54. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις για τὸ γάμο μὲ παράθεση τριῶν προικοσυμφώνων (φωτοτυπία ἀπὸ ἔντυπο), σχέδια (φωτοτυπίες ἀπὸ δημοσιεύματα), καθὼς καὶ 17 φωτογραφίες ἔγχρωμες (ἐπίσης φωτογραφίες φωτοτυπημένες ἀπὸ δημοσιεύματα).

32. 4559, Ἀποστολία Μπουρλότου, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Μελισσοκομία στὴ Βρύναινα Ἀλμυροῦ, 1992, σχ. 4ο, σελ. 24. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις γιὰ τὴ μελισσοκομία μὲ παράθεση καὶ 6 φωτογραφιῶν.

33. 4560, Πηγή Γεωργοπούλου - Σπ. Σαγιάννη, φοιτητὲς Παν/μίου Θεσσαλίας. Συλλογὴ λαογραφικῶν στοιχείων ἀπὸ τὴν Πορταριά, 1993, σχ. 4ο, σελ. 17. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις γιὰ τὸν οἰκισμό, τὴν ἐκκλησία, τὴν ἐκπαίδευση, τὸν πληροεῖτικο γάμο, τὶς τοπικὲς ἔνδυμασιες· ἐπίσης γιὰ ἐπαγγέλματα, φαγητά, τοὺς εὐεργέτες καὶ τὸν τουρισμό.

34. 4561, Ἀναστασία Ἀντωνίου - Ἀνδρέας Βασιλείου, φοιτητὲς Παν/μίου Θεσσαλίας. Κατοικία καὶ βοηθητικοὶ χῶροι, Λιμνάτη καὶ Δύμες Λεμεσοῦ Κύπρου. 1992, σχ. 4ο, σελ. 19. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις γιὰ τὴν κατασκευὴ καὶ τὴ λειτουργικότητα τῶν ἐπὶ μέρους χώρων τοῦ σπιτιοῦ.

35. 4562, Μαρία Γιαννούλη, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Ἐπιτόπια ἔρευνα γιὰ τὴν σκληθριώτικη ἔνδυμασία. Σκλήθρο Ἀγιάς Λαρίσης 1993, σχ. 4ο, (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Γενικότερες πληροφορίες γιὰ τὸ χωριό, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ βασικὸ θέμα τῆς ἔνδυμασίας (ἀνδρική, γυναικεία, καθημερινή κλπ.). Παρατίθενται καὶ φωτοτυπίες φωτογραφιῶν.

86. 4563, Παναγιώτα Κολοβρέκτη, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Λαογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση τῆς περιοχῆς Ἀλμυροῦ Μαγνησίας 1992, σχ. 4ο, σελ. 33. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις γιὰ γέννηση, τὸ γάμο, τὶς κοινωνικὲς τάξεις, τὶς διακρίσεις ἀνδρῶν - γυναικῶν, τὶς τοπικὲς καλλιέργειες καὶ τὰ ἐπαγγέλματα.

37. 4564, Μαγδαληνὴ Κοτανίδου, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Οἰκισμὸς - οἰκία - οἰκοδόμημα. Κορινὸς Πιερίας 1993, σχ. 4ο, σ. 68. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Γενικὲς πληροφορίες γιὰ τὸ χωριό, τὴν ὕδρευση, τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὶς ἐκκλησίες-ξωκλήσια, τὸ σπίτι, τὴν οἰκοσκευή, τοὺς βοηθητικοὺς χώρους, ἔθιμα σχετικὰ μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ σπιτιοῦ, τὰ οἰκοδομικὰ ὕλικά κ.ἄ. Ἐπίσης σχετικὲς παραδόσεις.

38. 4565, Φωτεινή Διαμάντη, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Λαογραφική έρευνα με θέμα: 'Η κατοικία στο χωριό 'Απιδιά, 'Απιδιά Καρδίτσας. Βόλος 1993, σχ. 4ο, σελ. 58. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: 'Ιστορικά - γεωγραφικά στοιχεία του χωριού. Γενικά στοιχεία του σπιτιού (οικοδομική - τὰ μέρη του σπιτιού - ή αϋλή - οί βοθηθτικοί χώροι - ή μορφή του σπιτιού - ξθιμα και προλήψεις για τὸ σπίτι - Γενικές παρατηρήσεις.

Γ' 'Επαινος με χρηματική ἀμοιβή.

39. 4566, Λαμπρινή Κούτνα, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. 'Εθιμα του γάμου σ' ένα χωριό του Πηλίου, Πουρι Πηλίου. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 51. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Περιγραφή του γάμου στο χωριό Πουρι Πηλίου με παράθεση και 7 φωτογραφιών.

40. 4567, Σπυρίδων Θεοδωράκοπουλος, φοιτητής Παν/μίου Θεσσαλίας. 'Ο γάμος στην Κάτω Βούταινα Μεσσηνίας. 1993, σχ. 4ο, σελ. 45. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Περιγραφή του γάμου με μορφή συνεντεύξεων, επίσης 7 έγχρωμες φωτογραφίες, 1 συνταγή για δίπλες, 5 τραγούδια.

41. 4568, Βασίλική Κολοβοῦ, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας, ἐπιτόπια έρευνα σχετική με τὸ γάμο στο χωριό Ζάρκο. 1993, σχ. 4ο, σελ. 48. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια του ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Περιγραφή του γάμου. Προτάσσονται πληροφορίες για τὸ χωριό.

42. 4569, Θεόδωρος 'Ελευθεριάδης, φοιτητής Παν/μίου Θεσσαλίας. Τὰ λαχεῖα. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 16. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Εἰσαγωγή. Τύχη και λαχεῖα. Τὸ λαχεῖο στην 'Ελλάδα. Συνέντευξη ἀπὸ πρακτορεῖο Βόλου. Σχολιασμός συνέντευξης. Βιβλιογραφία.

43. 4570, Σωτηρία Κίτσου, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Παροιμίες και έρμηνεία τους. Δὲν ἀναφέρεται τόπος προελεύσεως. Βόλος 1992, σχ. 4ο. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: 308 παροιμίες με τὴν έρμηνεία τους και 5 παροιμιομύθους.

44. 4571, 'Ελένη Ζήτρα, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. 'Ο γάμος στο χωριό τῆς Ζαγοράς Πηλίου. Βόλος 1993, σχ. 4ο, σελ. 26. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Περιγραφή του γάμου.

45. 4572, 'Ηλίας 'Αβραμίδης, Θωμάς Πρινιάς, φοιτητές Παν/μίου

Θεσσαλίας. «Μακρινίτσα» 1993, σχ. 4ο, σελ. 14. (Καταθέτης: Αίκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις για την κατοικία, τις εκκλησίες, τὸ ἔθιμο τῶν «Μήδων», τὸν μακρινιτσιώτικο γάμο, τὴ μαντική, τὴ δεισιδαμονία κ.ἄ.

46. 4573, Ἐλένη Πακιά, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. "Ἐθιμα τοῦ γάμου τοῦ χωριοῦ Ἁγία Παρασκευὴ Καλαμπάκας. 1993, σχ. 4ο, σελ. 15. (Καταθέτης: Αίκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ἐθιμα γάμου καὶ σχετικὰ τραγούδια.

47. 4574, Ἀθανασία Σωτηροπούλου, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Καταγραφή δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ ἐρωτηματολόγιο παραδοσιακῆς φορεσιᾶς Καραγκούνας. Ἰούνιος 1992, σχ. 4ο, σελ. 14. (Καταθέτης: Αίκατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Τραγούδια καὶ εἰδήσεις γιὰ τὴν καραγκούνικη φορεσιά.

48. 4575, Μαρία Ζαρονικόλα, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Ὁ γάμος στὸν Ἅγιο Χαράλαμπος Εὐρυτανίας. Βόλος 1993, σχ. 4ο, σελ. 15. (Καταθέτης: Αίκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Περιγραφή τοῦ γάμου (μὲ παρεμβολὴ τραγουδιῶν) καὶ στοιχεῖα (γεωγραφικὰ καὶ ἱστορικὰ) γιὰ τὸ χωριό.

49. 4576, Παρθένια Καρατζόγλου, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Ὁ γάμος στὸ χωριὸ Ἀμπελάκια Λαρίσης. Ἀμπελάκια 1993, σχ. 4ο, σελ. 9. (Καταθέτης: Αίκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Περιγραφή τοῦ γάμου (μὲ παρεμβολὴ τραγουδιῶν).

50. 4577, Ἀθανασία Κλανατζίδου, Ἄννα-Γιαννοῦλα Μαγουλιώτη, φοιτήτριες Παν/μίου Θεσσαλίας. Ἡ βαμβακοκαλλιέργεια στὸ Ἄγναντερό Καρδίτσας. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 16. (Καταθέτης: Αίκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Γενικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸ χωριό. Βαμβακοκαλλιέργεια: Προστοιμασία ἀγροῦ. Συγκομιδὴ. Καθαρισμὸς καρποῦ. Ἔργαλεῖα. Προϊόντα ἀπὸ βαμβάκι. Μηχανοκίνητα ἐκκομιστήρια. 6 ἐγχρωμες φωτογραφίες.

51. Μαρία Μάνου - Ἄναστασία Τσιώμου, φοιτήτριες Παν/μίου Θεσσαλίας. Ἡ ἐλαιοκομία στὸ χωριὸ Εἰνόβρυσση Πηλίου. 1992, σχ. 4ο, σελ. 35. (Καταθέτης: Αίκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Καλλιέργεια - ἀσθένειες - συγκομιδὴ - ἐλαιοτριβεῖα. Ἐπίσης: 4 σχεδιαγράμματα καὶ 11 φωτογραφίες.

52. 4579, Κατερίνα Βλαχάβα - Κυριακὴ Γκαβανίδου, φοιτήτριες Παν/μίου Θεσσαλίας. Κατηγοριοποίηση παιδικῶν παιγνιδιῶν. Βόλος 1993,

σχ. 4ο, σελ. 21. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Παιγνίδια που παίζονται στο σπίτι (13), παιγνίδια που παίζονται έξω από το σπίτι (μόνο από κορίτσια: 8, μόνο από αγόρια: 9, από αγόρια και από κορίτσια 31).

53. 4580, Μ α ρ ί α Κ ρ ι τ σ ω τ ά κ η, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Τά παραδοσιακά επαγγέλματα στην Κρήτη (το επάγγελμα τής ύφάντρας). 1993, σχ. 4ο, σελ. 15+5 πίνακες (1 σχεδ. και 16 φωτογραφίες). (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Μνεία παραδοσιακών επαγγελμάτων με ιδιαίτερη αναφορά στην ύφαντική τής Κρήτης (το κρητικό εργαστήρι, ύφαντικές προετοιμασίες, ύφανση πανιού, ύφαντικές ύλες, είδη ύφαντων και διακοσμητικά θέματα, παραδόσεις - Ιστορίες - παραρτήματα για την ύφαντική).

54. 4581, Β α σ ι λ ι κ ή Τ σ ο υ μ ά ν η, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Οί Σαρακατσάνοι. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 38. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις για τους Σαρακατσάνους (τρόπος εργασίας, μετακινήσεις, κοινωνική οργάνωση κ.ά.) και σχετικές συνεντεύξεις· επίσης σχεδιαγράμματα και φωτοτυπίες φωτογραφιών κ.ά.

55. 4582, Γ α β ρ ι έ λ λ α Μ ο ύ σ τ ο υ, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Άγροτικός βίος - Ή καλλιέργεια του σιταριού πριν 50-60 χρόνια στο Άρτεσιανό Καρδίτσας. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 11. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Πληροφορίες για τον γεωργικό βίο.

56. 4583, Π ο λ υ ζ ώ η ς Κ α ν λ ή ς - Γ ε ώ ρ γ. Π α ν τ α δ ό ν τ α ς, φοιτητές Παν/μίου Θεσσαλίας. Οί λαϊκές αγορές, τὰ εκθέματά τους, οί φωνές τών μικροπωλητῶν. (Λάρισα, Θεσσαλονίκη). 1992, σχ. 4ο, σελ. 9. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Πληροφορίες από βιβλιογραφικά δεδομένα και από επιτόπια έρευνα σε λαϊκές αγορές τής Λάρισας και τής Θεσσαλονίκης.

57. 4584, Π α ν α γ ι ώ τ α Γ κ ο υ τ ζ ο υ ρ έ λ α, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Τὸ Μοναστήρι τής Παναγίας στὸ Σαραντάπορο τής Έλασσόνας. Βόλος 1993, σχ. 4ο σελ. 14. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Περιγραφή με παράθεση και μιᾶς κάτοψης.

58. 4585, Ὁ λ υ μ π ί α Μ α υ ρ ά δ α, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Οικισμός και κατοικία. Ήλευθεροχώρι Φθιώτιδας. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 38. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Α΄ Κατοικία. Ι. Οικισμός. ΙΙ. Σπίτι (όνοματολογία, μαστόροι, οικοδομική, έθιμα, μέρη σπιτιού κ.ά.). ΙΙΙ. Βοηθητικοί χώροι. ΙV. Κυριότερες μορφές. V. Ήπιπλα - σκευή επίσης 14 έγχρωμες φωτογραφίες.

59. 4586, Κων/να Τυλιγαδά, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Το πανηγύρι του προφήτη 'Ηλία στο χωριό Μεζήλο τής 'Αργιθέας. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 12. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: περιγραφή του πανηγυριού.

60. 4587, Βασιλική - Κων/να Μανιοῦ, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. "Εθιμα γάμου στη Θεσσαλία. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 37. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει την εθιμολογία του γάμου στο χωριό Σοφάδες Καρδίτσας (με αρκετά τραγούδια).

61. 4588, Βασιλική Βαῖου, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. "Ηθη και ἔθιμα σχετικά με το προξενεῖο, τὸν ἀρραβώνα, τὸ γάμο στο χωριό Κανάλια Καρδίτσας. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 19. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: σχετικές με τὸ γάμο περιγραφές.

62. 4589, Σοφία Καρπέτη, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Συγκέντρωση λαογραφικῶν στοιχείων τής ἐπαρχίας 'Αλμυροῦ. 'Ιούνιος 1992, σχ. 4ο, σελ. 58. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις γιὰ τὴν κτηνοτροφία, γιὰ τὸν οἰκογενειακὸ καὶ κοινωνικὸ τῶν βίο Σαρακατσάνων, τραγούδια, εἰκόνες καὶ ἀφηγήσεις γιὰ ἀγροτικὴ - κτηνοτροφικὴ ζωὴ στὴν περιοχὴ 'Αλμυροῦ. 'Επίσης εἰδήσεις γιὰ ἀθλητικὸς καὶ ἵππικὸς ἀγῶνες («Κρόκια»).

63. 4590, 'Αγαπούλα Θεοδοσίου, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. 'Εκκλησιαστικὰ μνημεῖα τής "Ανω 'Αγόριανης καὶ 'Εκκάρας Δομοκοῦ. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 12. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: 'Η ἐργασία ἀναφέρεται εἰδικότερα σὲ 9 ἐκκλησιαστικὰ μνημεῖα: "Άγιος Παντελεῆμων, "Άγιος 'Αθανάσιος, 'Αγία Εἰρήνη, 'Αγία Τριάδα, Προφήτης 'Ηλίας, "Άγιος Γεώργιος, Μεταμόρφωση Σωτήρος, "Άγιος Κωνσταντῖνος.

64. 4591, Θανάσης Καλτσᾶς, φοιτητῆς Παν/μίου Θεσσαλίας. Τροφές καὶ ποτά. Βόλος 1993, σχ. 4ο, σελ. 24. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Τροφές πὺ συνηθίζονται σὲ εἰδικές περὶπτώσεις τής κοινωνικῆς ζωῆς (ἐγκυμοσύνη, γέννηση, βάπτιση, γάμος, θάνατος, πανηγύρια).

65. 4592, Εὐάγγελία Μιχαλιέρη, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Τρόφιμα καὶ ποτά στο Σιδηρόκαστρο. Βόλος 1993, σχ. 4ο, σελ. 76. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Πληροφορίες γιὰ τροφές καὶ ποτά.

66. 4593, Πηγή Γεωργοπούλου, "Ελενα Πατεινάρη, Σπυρίδων Σαγιάννης, φοιτητῆς Παν/μίου Θεσσαλίας. Συλλογὴ λαογραφικῶν στοι-

χείων από την 'Ανακασιά. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 18. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Προέλευση τοπωνυμίου, οικισμός, εκκλησίες - θρησκευτικές πανηγύρεις ("Άγιος Ίωάννης, "Άγιος Νικόλαος Κρεμαστός, "Άγιος Παντελεήμονας, "Αγία Ειρήνη, "Επισκοπή, Ζωοδόχος Πηγή). 'Επαγγέλματα, Θεόφιλος, εκπαίδευση, αστυνόμευση, ένδυμαςες, ήθη - έθιμα (προσφορά φαγητού σέ πανηγύρι, Κλήδονας).

67. 4594, Σ ο φ ί α Ρ ί ζ ο υ, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. 'Αγροτικά κτήματα, άγροτικά έθιμα. Χάλκη Λάρισας 1993, σχ. 4ο, σελ. 16. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις για τó γεωργικό βίου.

68. 4595, Έ λ έ ν η Κ ο υ ρ ε λ ᾶ, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Οί διάφοροι μικροπωλητές. Βόλος 1993, σχ. 4ο, σελ. 36. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Συνεντεύξεις με λαθροπωλητές, λαχειοπώλες, κουλουρτζή, λούστρο. Συμπεράσματα.

69. 4596, Π α σ χ ᾶ λ η ς Δ ή μ ο υ, φοιτητής Παν/μίου Θεσσαλίας. Χαμένες Πατρίδες - "Ηθη - "Εθιμα - 'Ιστορικές άφηγήσεις (προσφ. Σμύρνης, Κατίκιοι, Σεβδίκιοι). Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 14. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: "Εθιμα και τραγούδια τής Σμύρνης (γέννηση, γάμος, μαντική, τροφές, λ. λατρεία) και άλλων περιοχών. 'Επίσης Ιστορικές πληροφορίες.

70. 4597, Μ α ρ ί α 'Α π ο σ τ ό λ ο υ, Χ ρ υ σ ο ύ λ α Κ α ρ α ν ᾶ σ ι ο υ, "Ο λ γ α Ρ ο υ β ᾶ, φοιτήτριες Παν/μίου Θεσσαλίας. Χρυσοχοΐα - 'Αργυροχοΐα. Βόλος 1993, σχ. 4ο, σελ. 28. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Γενικές πληροφορίες και 20 φωτογραφίες.

71. 4598, Θ ρ α σ ύ β ο υ λ ο ς Π α ξ ι ν ό ς, φοιτητής Παν/μίου Θεσσαλίας. Τά νεκρικά έθιμα και οί γιορτές τών νεκρών στην περιοχή του Βόλου. 1993, σχ. 4ο, σελ. 45. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: "Εθιμα τελευταίας, μνημόσυνα, τάφοι - νεκροταφεία κ.ά.

72. 4599, Δ ή μ η τ ρ α Δ ᾶ ἴ ν α, φοιτήτρια Παν/μίου Θεσσαλίας. Συνεντεύξεις 'Αγχιαιλιτών. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 38. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Ειδήσεις για κατοικία, βοηθητικούς χώρους, οικόσιτα ζώα, καθαριότητα, γάμο, λαϊκή λατρεία.

73. 4600, Μ α ρ γ α ρ ί τ α Κ ο ρ δ ο λ α ί μ η, Ί ω ἄ ν ν α Ν τ ό ν τ ο υ - Β ε ν ε τ ί α Τ ο λ ι ο π ο ύ λ ο υ, φοιτήτριες Παν/μίου Θεσσαλίας. 'Η θέση τής γυναίκας

στό σπίτι και την κοινωνία ευρύτερα. Βόλος 1992, σχ. 4ο, σελ. 12. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια ΚΕΕΛ).

Περιέχει: Ειδήσεις για την κοινωνική οργάνωση.

74. 4601, Εί ρ ή ν η Γ ο υ ν τ α σ ά κ η, Φιλολόγος, άπεσπ. στο ΚΕΕΛ. Λαογραφική άποστολή στην Κάλυμνο (10-25 'Ιουλίου 1995), σχ. 8ο, σελ. 1122 + 50 (με 96 φωτογρ.) + παράρτημα.

Περιεχόμενα: Ζητήματα που άφορούν στην κοινωνική οργάνωση (Γενικά - άσχολίες κατοίκων. 'Οργάνωση κοινότητας. "Εθιμα σχετικά. Διάκριση κοινωνικών τάξεων. Κοινωνικές σχέσεις. Οικογένεια. Συγγένεια. 'Ονόματα. Προσωνομίες. Παρωνύμια. Θέση τής γυναίκας). Ζητήματα του λαϊκού δικαίου (οικογενειακό δίκαιο - προίκα). Ζητήματα σχετικά με το παιδί (έγκυμοσύνη, γέννηση, λοχεία, βάφτιση). Ζητήματα σχετικά με το γάμο. Ζητήματα σχετικά με το θάνατο. Λαϊκή λατρεία, 'Υλικός βίος: κατοικία, ποιμενική ζωή, γεωργία, άλιεία, σπογγαλιεία (πληρώματα, μαθητεία, διάκριση σφουγγαράδων, άνταγωνισμοί, σχέσεις μεταξύ δυτών, χρόνος άναχωρήσεως, έργαλειά, είδη σπογγαλιείας, τρόπος ντυσίματος, συνθήκες ζωής, καταμερισμός έργασίας, προλήψεις, έπιστροφή, σφουγγάρια, άμοιβές, πλοία, γλέντια, τόποι σπογγαλιείας, άτυχήματα κ.ά.). Ναυπηγική - ύφαντική. Παράρτημα με ποικίλα έγγραφα (8 + 6 σκαριφήματα).

Έπαινοι Συλλογέων λαογραφικού 'Υλικού

Με πρόταση τής 'Εφορευτικής 'Επιτροπής του Κέντρου τής 10ης 'Ιουνίου 1997 και άπόφαση τής Συγκλήτου τής 'Ακαδημίας 'Αθηνών άπονεμήθηκαν οί έξής έπαινοι σε συλλογείς λαογραφικού ύλικού:

Γιά το έτος 1995: Στόν Ξενοφόντα Μπελόπουλο ή 'Αμπελά Α' έπαινος με χρηματική άμοιβή πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) δραχμών για την έργασία του «'Ο καημός τής Ρίζας» (Λαογραφικές μνήμες), σελ. 610.

Στόν Βασίλειο Σαρχή Β' έπαινος με χρηματικό έπαθλο διακοσίων (200.000) δραχμών για την έργασία του «Λαογραφικά βιώματα Φενεού», σελ. 139 + 92 (δακτ.).

Γιά το έτος 1996: Στόν Ζήση Τζιαμούρτα Α' έπαινος με χρηματικό έπαθλο πεντακοσίων χιλιάδων (500.000) δραχμών για την έργασία του «Λαογραφική Πανακοθήκη τών Καραγκούνηδων. 'Υλικός και Πνευματικός Βίος», σελ. 315 + μία βιντεοκασέτα. 'Η έργασία έχει με ύπόδειξη τής Διευθύντριας του Κέντρου κατατεθει ή και σε δισκέτα για Η/Υ.

Στόν Δημ. Γιαννόπουλο Γ' έπαινος με χρηματικό έπαθλο έκατό χιλιάδων (100.000) δραχμών για την έργασία του «Τό χωριό μου Κορφιώτισσα. 'Ιστορία-Λαογραφία-'Αναμνήσεις», σελ. 183.

Τέλος, έπαινος χωρίς χρηματικό έπαθλο άπονεμήθηκε στους: Ειρήνη Ταχατάκη, Κ. Γιαννό και Χρ. Δρεμέτσινα για τις έργασίες που κατέθεσαν στο Κέντρο.

Προγράμματα του Κ.Ε.Ε.Α.

Για τὰ έκσυγχρονιστικά προγράμματα πού διεξήγαγε τὸ Κέντρο ἔγινε ἡ κάτωθι ἀνακοίνωση τοῦ Ἐπόπτη, ἀκαδημαϊκοῦ κ. Πάνου Λιγομενίδη στὴν Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τῆς 9-10-1997:

“Ὅπως πολλοὶ ἐκ τῶν συναδέλφων γνωρίζουν, τὸ Κέντρο Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἔχει εἰσέλθει σὲ μιὰ τριετὴ τροχιά ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς ὀργανώσεως καὶ προσβάσεως τῶν ἀρχείων του καὶ τῆς λειτουργίας τῶν ὑπηρεσιῶν του. Ὡς ἐπόπτης τοῦ Κέντρου καὶ συντονιστὴς τοῦ ἔργου ἐκσυγχρονισμοῦ, ἔχω τὴν χαρὰ νὰ ἀνακοινώσω στὴν Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας ὅτι ἡ πορεία τοῦ ἔργου εἶναι ἱκανοποιητικὴ καὶ ἡ ἀπορρόφηση τῶν σχετικῶν κονδυλίων ἐπίσης. Ἀπὸ τὰ 110 ἑκατομύρια δραχμὲς τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ πρώτου ἔτους, ἔχει διατεθεῖ τὸ 90% σὲ πληρωμὲς καὶ δεσμεύσεις γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ τεχνολογικῆς ὑποδομῆς, καὶ μέχρι τὸ τέλος τοῦ χρόνου θὰ ἔχει ἀπορροφηθεῖ τὸ 100%. Θὰ ἀκολουθήσει ἡ κατάθεση τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ δευτέρου ἔτους ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας.

Πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος Νοεμβρίου θὰ γίνῃ παρουσίαση τοῦ μέχρι τώρα ἐκτελεσθέντος ἔργου ἐκσυγχρονισμοῦ στὰ μέλη τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου μὲ τὴν προοπτικὴ τῆς ἐπικείμενης ἐπιθεωρήσεως ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ Παρακολουθήσεως τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας. Ὅσοι ἐκ τῶν συναδέλφων ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ Κέντρο καὶ νὰ παρακολουθήσουν τὴν παρουσίαση, παρακαλῶ νὰ τὸ δηλώσουν στὴν Κυρία Μπόνου μέχρι τὶς 10 Νοεμβρίου.

Στὸ Πρόγραμμα Ἐκσυγχρονισμοῦ ἔχουμε προγραμματίσει τὴν ἀναβάθμιση τῆς διοικήσεως καὶ τῆς διαχειρίσεως τοῦ Κέντρου μὲ βάση λογισμικὸ πακέτο (Management Information System) πού θὰ λειτουργεῖ σὲ προσωπικὸ ὑπολογιστὴ. Μετὰ ἀπὸ σχετικὴ ἔρευνα τῆς ἀγορᾶς, ἀποφασίσαμε τὴν κατασκευὴ εἰδικοῦ λογισμικοῦ πακέτου Πληροφοριακοῦ Συστήματος Διαχειρίσεως (MIS), σχεδιασμένου ἔτσι ὥστε ἡ ἐφαρμογὴ του νὰ εἶναι προσαρμόσιμη, μὲ μικρὸ κόστος, στὶς ἀνάγκες διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως καὶ τῶν ἄλλων Κέντρων τῆς Ἀκαδημίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Γενικῆς Γραμματείας. Εἰδικότερα, στὴν περίπτωση τῆς Γενικῆς Γραμματείας, πιστεύουμε ὅτι θὰ ἐλαφρύνει τὸν φόρτο ἐργασίας καὶ θὰ συμβάλει στὴν ἀντιμετώπιση διοικητικῶν καὶ διαχειριστικῶν προβλημάτων, ὅπως τὴν παρακολούθηση ἔργων καὶ προσωπικοῦ, περιουσιακῶν καὶ νομικῶν θεμάτων, καθὼς καὶ ἐπικοινωνίας μὲ τὰ Κέντρα τῆς Ἀκαδημίας. Τὸ σχεδιαζόμενο λογισμικὸ πακέτο θὰ συνοδεύεται ἀπὸ ἐκπαίδευση τῆς χρήσεώς του καὶ θὰ εἶναι διαθέσιμο γιὰ ἐφαρμογὴ τὸ 1999. Τὸ προσαρμόσιμο λογισμικὸ πακέτο διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως προσφέρεται ἀπὸ τὸ Πρόγραμμα Ἐκσυγχρονι-

σμού του Κέντρου Λαογραφίας και στα άλλα Κέντρα και την Γενική Γραμματεία τής 'Ακαδημίας.

Ο ΕΠΟΠΤΗΣ
ΠΑΝΟΣ Α. ΛΙΓΟΜΕΝΙΔΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ Κ.Ε.Ε.Λ.

Για τα Προγράμματα που διεξάγει το Κέντρο πραγματοποιήθηκε ειδική ενημερωτική εκδήλωση στο Κέντρο Λαογραφίας στις 27 Νοεμβρίου 1997, κατά την οποία, ενώπιον του Προέδρου τής 'Ακαδημίας 'Αθηνών κ. Ν. Ματσανιώτη, του αντιπροέδρου της κ. 'Αγαπητού Τσοπανάκη και Μελών τής 'Εφορευτικής 'Επιτροπής του Κέντρου παρουσιάστηκε η πορεία των προγραμμάτων. Παρατίθεται το κείμενο των σχετικών όμιλιών.

Σύντομος χαιρετισμός του Προέδρου τής 'Εφορευτικής 'Επιτροπής του Κέντρου, ακαδημαϊκού κ. Μενελάου Παλλαντίου.

Κύριε Πρόεδρε, Κύριε 'Αντιπρόεδρε, Κύριοι Συνάδελφοι,

Το Κέντρο Λαογραφίας μετά από πολλά χρόνια ταλαιπωρίας μπαίνει σε μιὰ νέα φάση αναδιοργάνωσης. Κι αυτό χάρη στον δραστήριο συνάδελφο κ. Πάνο Λιγομενίδη, 'Επόπτη του Κέντρου και την προικισμένη Διευθύντριά του κ. Καμηλάκη. Χαίρομαι για τη σύμπνοια που επικρατεί, ή οποία έχει σε τόσο λίγο χρόνο τα αποτελέσματά της. 'Η ζεστή ατμόσφαιρα που μᾶς περιβάλλει θα διαλύσει σιγά σιγά τα προηγούμενα νέφη. 'Αλλά θα παρακαλέσω τὸν ἀρμόδιο, 'Επόπτη του Κέντρου και 'Υπεύθυνο του Προγράμματος νὰ λάβει τὸ λόγο.

Προσφώνηση του 'Επόπτη του Κέντρου Λαογραφίας, ακαδημαϊκού κ. Πάνου Λιγομενίδη κατά την παρουσίαση των Προγραμμάτων του Κέντρου (27.11.1997).

'Αγαπητοὶ Κύριοι Συνάδελφοι 'Ακαδημαϊκοί, Συνεργάτες και 'Επισκέπτες:

Σᾶς καλωσορίζω σήμερα στο Κέντρο 'Ερέυνας τής 'Ελληνικῆς Λαογραφίας, στὸν 'Ετήσιο 'Απολογισμό τής τεχνολογικῆς ἀναβαθμίσεως και τῶν δραστηριοτήτων του Κέντρου.

'Η Διευθύντρια του Κέντρου, Κυρία Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, θὰ σᾶς ἐνημερώσει λεπτομερῶς για τὴν ἐσωτερικὴ ἀνασυγκρότηση του ΚΕΕΛ, τίς σχέσεις του Κέντρου με ὁμοειδῆ 'Ιδρύματα στὴν 'Ελλάδα και τὸ ἐξωτερικό, τὰ νέα προγράμματα Λαογραφικῆς 'Ερέυνας, συνεργασίας και δραστηριοτήτων, καθὼς και για τίς ἀναδυόμενες προοπτικὲς στὴ λειτουργία, τίς δραστηριότητες και τίς ἐπιστημονικὲς και πολιτιστικὲς σχέσεις του ΚΕΕΛ.

Ἐγὼ θὰ ἤθελα, μὲ πολὺ λίγα λόγια (ποὺ ἴσως περιττεύουν), νὰ περιοριστῶ στὴν διαπίστωση ὅτι στὴν λειτουργία τοῦ Κέντρου ἀναπτύσσεται ἕνα πνεῦμα ἀναγεννήσεως, ἐνθουσιασμοῦ καὶ συνεργασίας. Πρὶν κάμποσο καιρὸ, ἡ λειτουργία τοῦ Κέντρου θύμιζε λίγο-πολὺ τὴν περίφημη λιθογραφία τοῦ Martin Escher «ἀνεβαίνοντας καὶ κατεβαίνοντας», ὅπου καλόγεροι ἀνεβαίνουν μὲ κόπο ἀτέλειωτες σκάλες, καὶ ὁμοίως βρίσκονται πάντα πίσω στὸ σημεῖο ἐκκίνησής τους. Ἴσως τώρα ἀναπτύσσεται μιὰ κινητικότητα πρὸς εὐρυθμὴ λειτουργία, καὶ αὐτὸ ὀφείλεται σὲ μεγάλο βαθμὸ στὴν ἀκαταπόνητη καὶ εὐρηματικὴ νέα Διευθύντρια τοῦ Κέντρου, στὴ συνεργασία τῶν περισσοτέρων ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου, ἀλλὰ καὶ στὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὴν φιλεργία τῶν νεαρῶν, κυρίως συμβασιούχων, οἱ ὁποῖοι, θὰ ἔλεγα, ὅτι ἐπελέγησαν μὲ μεγάλη ἐπιτυχία.

Τοὺς εὐχαριστῶ ὅλους, ὅπως καὶ ἐσᾶς, ποὺ μᾶς τιμᾶτε μὲ τὴν παρουσία σας στὸν ἐτήσιο ἀπολογισμὸ τοῦ Κέντρου.

Παρακαλῶ τὴν Κυρία Καμηλάκη νὰ πάρει τὸν λόγο καὶ νὰ σᾶς ἐνημερώσει γιὰ τὴ δραστηριότητα τοῦ Κέντρου κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ 1997.

Ἐτήσιος Ἀπολογισμὸς (27-11-1997)

τῶν Προγραμμάτων τοῦ Κέντρου

Τὸ Κέντρο Λαογραφίας, «Λαογραφικὸν Ἀρχεῖον» μέχρι τὸ 1966, ἰδρύθηκε τὸ 1918 ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς Λαογραφίας Νικόλαο Πολίτη μὲ νόμο ποὺ ψηφίστηκε ἀπὸ τὴ Βουλὴ μὲ σκοπὸ ὅπως «δι' ὀργανωμένης μονίμου Ὑπηρεσίας καὶ ὑπὸ τὴν πεφωτισμένην ἐποπτεῖαν εἰδικῶν ἀνδρῶν, περισυλλέγη, διασῶζον ἀπὸ τῆς ὀλοῦν ἐπεκτεινομένης καταστροφῆς, τὰ ἀνεκτίμητα ψυχικὰ κειμήλια τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν κληρονομίας».

Τὸ 1926 ὑπῆχθη στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν μαζί μὲ τὴν Ἐθνικὴ Μουσικὴ Συλλογὴ, ἰδρυμένη τὸ 1914 «πρὸς διάσωσιν καὶ περισυλλογὴν τῶν ἀσμάτων, τῶν χορῶν καὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ» καὶ τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης.

Ἐκτοτε ἀκολουθεῖ τὴν πορεία τοῦ Ἀνωτάτου Ἰδρύματος μὲ ὅλα τὰ εὐεργετήματα ποὺ αὐτὸ συνεπάγεται.

Τὸ 1939 πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ἕνας χρόνος σταθμὸς γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ Κέντρου ἐφ' ὅσον τότε πραγματοποιοῦνται ἢ ὑλοποιοῦνται μιὰ σειρά ἀπὸ σημαντικὰ πράγματα, ὅπως: Συγκροτήθηκε ἡ Μουσικὴ Συλλογὴ, ἡ ὁποία σήμερὰ ἀριθμεῖ 1000 περ. ἀντικείμενα. Τὸ Μουσικὸ Τμῆμα ἀπέκτησε τὸ πρῶτο φωνοληπτικὸ μηχανήμα [ποὺ

λειτούργησε μόλις τὸ 1950, ὅταν, τότε μόνο, ἀπέκτησε εἰδικὸ μουσικὸ]. Ἐκδίδεται Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς καὶ γενικότερα τίθενται οἱ βάσεις γιὰ τὴν περαιτέρω ἐπιστημονικὴ πορεία του.

Ἀπὸ τὸ 1952 ἀποκτᾶ τὶς πρῶτες μουσικὲς καταγραφές, οἱ ὁποῖες σήμερα ἀνέρχονται σὲ πάνω ἀπὸ 17.000 ὥρες καὶ ἀπὸ τὸ 1962 ἀρχίζει νὰ κινηματογραφεῖ θέματα τοῦ παραδοσιακοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἀρχεῖο, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ του μέχρι σήμερα ἔχει ὑπὸ τὴν ἐποπτεία του ὁ ἐρευνητὴς κ. Αἰκατερινίδης, διαθέτει ταινίες τῶν 16mm/m μήκους 8.000 περίπου μέτρων. Τὸ Ἀρχεῖο ἐμπλουτίζεται σήμερα μὲ βιντεοταινίες.

Ἀπὸ τὸ 1966 «συνεστήθη διὰ νόμου ἡ Ἐθνικὴ Δισκοθήκη, στὴν ὁποία κατατίθενται δίσκοι βινυλλίου καὶ σήμερα πυκνῆς ἐγγραφῆς (compact) σὲ διπλὸ ἀντίγραφο. Σήμερα ἡ Ἐθνικὴ Δισκοθήκη περιλαμβάνει 10.000 περ. δίσκους εἰς διπλοῦν.

Ἀπὸ τὴν ἴδρυσή του τὸ Κέντρο ὡς Ἀρχεῖο ἔχει ὡς ἄμεσο στόχο νὰ συγκεντρώνει μὲ ὁποιοδήποτε πρόσφορο τρόπο (ἀποστολὲς ἐρευνητῶν του, προκήρυξη διαγωνισμῶν, ἀποστολὴ ἐρωτηματολογίων σὲ φορεῖς ἢ μεμονωμένα ἄτομα) ἀδημοσίευτο ὑλικὸ ἀπὸ τὴν προφορικὴ παράδοση, νὰ διατηρεῖ στὸ πρωτότυπο τὸ ὑλικὸ αὐτό, νὰ ἀποδελτιώνει τὸ δημοσιευμένο ὑλικό. Νὰ ταξινομεῖ καὶ νὰ κατατάσσει σὲ εἰδικὰ ἐπιμέρους ἀρχεῖα τὴ λαογραφικὴ ὕλη ὥστε νὰ εἶναι προσιτὴ στὴν ἐρευνα. Αὐτὸ ὁδήγησε στὴ δημοσίευση, στοὺς τόμους τῆς Ἐπετηρίδας, τῆς βιβλιογραφίας τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, ἐργαλεῖο πολῦτιμο γιὰ τὴν ἐρευνα στὸ χῶρο τῆς Λαογραφίας.

Ὑπὸ τὸ καθεστῶς αὐτὸ τὸ Κέντρο ἔχει συγκεντρώσει ἕναν τεράστιο ὄγκο ὑλικοῦ, ὁ ὁποῖος διαρκῶς αὐξάνεται μὲ τὶς ἐπιτόπιες ἐρευνες περισσοτέρων σήμερα ἐρευνητῶν.

Γιὰ νὰ δώσω κάποια τάξη μεγέθους πρέπει νὰ σᾶς πῶ ὅτι διαθέτει ἕνα πλουσιότατο ἀρχεῖο κειμένων (4650 χειρόγραφα τῶν 500 κατὰ μέσον ὄρο σελίδων), ἠχογραφήσεων καὶ δίσκων, 250.000 περ. ἀρχειοθετημένα καὶ μὴ κείμενα παραλλαγῶν τραγουδιῶν, 10.000 παραλλαγές παραμυθιῶν, 25.000 ἠχογραφήσεις στὶς 1700 μαγνητοταινίες καὶ πολυάριθμες κασέτες.

Ὅποιος κι ἂν ἦταν ὁ προσανατολισμὸς τῶν ἐρευνητῶν κατὰ τὸ διάστημα τῶν 80 χρόνων λειτουργίας καὶ δραστηριότητος αὐτοῦ τοῦ Κέντρου τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἔχουν συγκεντρώσει καὶ διαφυλάξει ἕνα ἀρχεῖο ὑλικὸ ἀνυπολόγιστης ἐπιστημονικῆς καὶ ἐθνικῆς σημασίας. Ἀποτελεῖ τὴν κιβωτὸ στὴν ὁποία φυλάσσονται στοιχεῖα γιὰ ὅλες τὶς μορφές καὶ ἐκδηλώσεις τοῦ παραδοσιακοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ μας πολ- λές ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔχουν χαθεῖ ἀνεπιστρεπτῶς ἢ διαφοροποιηθεῖ καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ παρακολουθεῖ καὶ νὰ μελετᾶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ στὸ σύγχρονο γί- γνεσθαι.

Αὐτὸς ὅμως ὁ ἀνεκτίμητος πλοῦτος μὲ τὸν ἐπιβλητικὸ του ὄγκο κινδύνευε νὰ

παραμείνει απλώς αρχειακό-μουσειακό είδος άπρόσιτο στο μεγαλύτερο μέρος του από την έρευνα με τὰ πεπερασμένα μέσα πού διαθέτει ό κάθε έρευνητής. "Αν προσθέσουμε και κάποια έντονη έσωστρέφεια, έν πολλοίς δικαιολογημένη, λόγω τών πρωτόγονων συνθηκών πρόσβασης στο ύλικό, τó Κέντρο έτεινε νά συγκεντρώνει ύλικό, χωρίς νά μπορεί νά τó έπεξεργασθεί και κυρίως νά τó έπιστρέψει σέ κάποια έπιστημονικά έπεξεργασμένη μορφή στο έπιστημονικό αλλά και στο ευρύτερο κοινό.

Πέρα από τή δύσκολη πρόσβαση στο ύλικό, οί συνθήκες διατήρησης τουλάχιστον του πιό εύπαθούς μέρους από αυτό, όπως είναι τó μουσικό και μουσειακό όδήγησε τó 1994 στην σύνταξη Προτάσεως για τήν πραγματοποίηση ένός προγράμματος διάσωσης, συντήρησης, αρχειοθέτησης με ήλεκτρονική μορφή του ύλικου του Κέντρου τήν όποία είχαμε υποβάλει (Αίκατ. Πολυμέρου-Καμηλάκη, υπό τήν έποπτεία του 'Ακαδημαϊκού Κ. Ν. Κονομή) στη ΓΓΕΤ για έγκριση. Τó Πρόγραμμα, δέν είχε τήν τύχη πού περιμέναμε. Τó 1995 έπαναφέραμε τήν ίδια πρόταση στη δράση ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ του 'Επιχειρησιακού Προγράμματος Στήριξης του 'Υπουργείου Παιδείας υπό τήν 'Εποπτεία του 'Ακαδημαϊκού κ. Πάνου Λιγομενίδη και τήν όμόθυμη συμπαράσταση του τότε Προέδρου τής 'Ακαδημίας κ. Γιαγκου Πεσμαζόγλου και όλων τών Μελών τής 'Εφορευτικής 'Επιτροπής του Κέντρου. Αύτ ή φορά τó Κέντρο ήταν πιό τυχερό, γιατί οί κριτές του Προγράμματος, τους όποιους και από τή θέση αύτ ή σήμερα εύχαριστώ έκ μέρους του Κέντρου, μάς ένέταξαν για τó ποσόν τών 348 εκ. δραχμών στο παραπάνω Πρόγραμμα. "Ετσι κατέστη δυνατό νά όραματιζόμαστε ένα νέο ξεκίνημα για τó Κέντρο τώρα πού συμπληρώνει 80 χρόνια ζωής.

Με τήν διαρκή συμπαράσταση του Προέδρου και τών Μελών τής 'Εφορευτικής 'Επιτροπής αλλά και τών Διοικητικών και Οικονομικών 'Υπηρεσιών τής 'Ακαδημίας και κυρίως με τήν άγρυπνη φροντίδα τής 'Επιτροπής 'Ερευνών, μέσα από χρονοβόρες αλλά αναγκαίες διαδικασίες διαγωνισμών, έπιτροπών, συνεδριάσεων μπορούμε σήμερα νά πούμε ότι στο πλαίσιο του Προγράμματος 'Εκσυγχρονισμού τής Βιβλιοθήκης και του 'Αρχείου του Κέντρου έχει αγορασθεί και εγκατασταθεί ό αναγκαίος τεχνικός έξοπλισμός, άπαραίτητος για τήν έφαρμογή και ανάπτυξη ειδικού λογισμικού, έχει προχωρήσει ίκανοποιητικά ή εκπαίδευση του μονίμου και του νεοαποκτηθέντος επί συμβάσει προσωπικού (13 άτομα) στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, έχει ολοκληρωθεί ή κατασκευή του στούντιο για τίς μουσικές μεταγραφές, ό διαγωνισμός για τήν πρόσληψη ειδικού τεχνικού ήχολήπτη για τήν άντιγραφή σέ DAT τών μουσικών καταγραφών από τίς ευάλεστες παλιές ταινίες και στη συνέχεια τών υπολοίπων και έχει αγορασθεί ό τεχνικός έξοπλισμός του στούντιο. 'Επίσης έληξε χωρίς άποτέλεσμα και έπαναπροκηρύσσεται ό διαγωνισμός, πού διενήργησε ή 'Ακαδημία 'Αθηνών για τή συντήρηση τών άντικειμένων τής Μουσειακής Συλλογής του Κέντρου.

Με τη βοήθεια του Προγράμματος έχει αγορασθεί το μεγαλύτερο μέρος των γραφείων, έρμαρίων και καθισμάτων που υπάρχουν σήμερα στους χώρους του Κέντρου για την εξυπηρέτηση των μονίμων έρευνητών και των νέων συνεργατών του.

Με όλα αυτά η απορρόφηση των κονδυλίων από το Πρόγραμμα άγγιζει σε πραγματικές δαπάνες και συμβατικές υποχρεώσεις το 100% του ποσού, που μ'ς έχει διατεθεί και ελπίζουμε ότι το Υπουργείο θα το εκτιμήσει δεόντως. Έξ' άλλου οι εκθέσεις επί της πορείας του Προγράμματος αποστέλλονται ανελλιπώς προς τις αρμόδιες Επιτροπές Παρακολούθησης.

Ειδικότερα: Μετά από εισήγηση ειδικών Μουσικολόγων, τεχνικός ήχου συνέταξε και παρέδωσε μελέτη κατασκευής του Στούντιο. Η κατασκευή του έχει ολοκληρωθεί από τις αρχές του έτους. Καθυστέρησε ο έξοπλισμός του, επειδή έγινε δημόσιος διαγωνισμός και πολλά από τα μηχανήματα έρχονται με ειδική παραγγελία από το εξωτερικό. Έτσι το πολύτιμο υλικό του μουσικού Τμήματος θα παραδοθεί στην αιωνιότητα στη μορφή που βρίσκεται σήμερα χωρίς επιπλέον φθορές. Παράλληλα δημιουργείται βάση δεδομένων προκειμένου να ενοποιηθεί το Τμήμα της Μουσικής και το αντίστοιχο τμήμα των ποιητικών κειμένων των τραγουδιών με όλα τα στοιχεία που συνοδεύουν τη μουσική (έθιμα, χορός, κίνηση κλπ.). Η βάση την οποία επεξεργάζεται η ομάδα του μουσικού και των κειμένων των τραγουδιών και που αποτελείται από τις έρευνήτριες Έλένη Ψυχογιού και Μιράντα Τερζοπούλου και τη μουσικό Μαρία Ανδρουλάκη καθώς και από τη μουσικολόγο Άννα Μαρία Γιαννακοδήμου (συμβασιούχο), και για την εισαγωγή υλικού στον Η/Υ την Έφη Μαυρίδου και τον Δημήτριο Σωτηράκη, αρχαιολόγο (συμβασιούχο) εύρίσκεται ήδη σε προχωρημένο στάδιο. Παράλληλα δημιουργείται η βάση για αναζήτηση υλικού με τη βοήθεια πολυμέσων και εκεί θα ένταχθει το κινηματογραφικό υλικό το οποίο επεξεργάζεται ο έρευνητής Γ. Αϊκατερινίδης.

Στόν τομέα της Μουσειακής Συλλογής, η οποία συνδέεται με το ευρύτερο θέμα του υλικού βίου έχουν δημιουργηθεί μικρές βάσεις κατά τομείς και προχωρεί η επεξεργασία τους. Την εργασία επεξεργασίας της βάσης καθώς και την προετοιμασία του Καταλόγου των αντικειμένων προκειμένου να παραδοθούν για συντήρηση έχουν κάνει οι συνεργάτριες με σύμβαση Λουίζα Καραπιδάκη, αρχαιολόγος-μουσειολόγος, Κλεοπάτρα Φατούρου, μουσειολόγος και Έλενα Κίττα, συντηρήτρια.

Στόν τομέα της κοινωνικής οργάνωσης και του κοινωνικού βίου εργάζεται ο έρευνητής κ. Έλ. Αλεξάκης και η συνεργάτρια Άνθούλα Μπάκολη, πτυχιούχος Παιδαγ. Τμήματος (συμβασιούχος).

Τη Βάση για τα παραμύθια επεξεργάζεται η Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, Δι-

δάκτωρ έθνολογίας (συμβασιούχος) συνεπικουρούμενη από την έρευνήτρια Άλίκη Παληοδήμου και την Ζωή Άναγνωστοπούλου (φιλόλογο-μουσικό, συμβασιούχο).

Έχουν δημιουργηθεί οι βάσεις για τις παραδόσεις, τις παροιμίες, τα αινίγματα και δοκιμάζονται οι βάσεις εισαγωγής των χειρογράφων και των ύπολοιπων επίμερους θεμάτων. Κεντρική ιδέα του λογισμικού με βάση το όποιο θα γίνει ή εισαγωγή του ύλικου είναι ή δημιουργία επίμερους βάσεων που θα συνδεθούν στο έπόμενο στάδιο προκειμένου να είναι δυνατή ή διασταύρωση στοιχείων (λέξεις κλειδιά). Τή δημιουργία και εφαρμογή λογισμικού έχει αναλάβει μετά από σχετικό διαγωνισμό ή Έταιρεία SYSTEMA με εκπροσώπους της τούς κ. Τάσο Χαρίση και Μανώλη Γκοιμίση.

Η αναδρομική καταλογογράφηση τής βιβλιοθήκης έχει προχωρήσει περισσότερο από όλα τα άλλα τμήματα του Προγράμματος. Τή καταγραφή των βιβλίων ανέλαβε μετά από διαγωνισμό ή Έταιρεία ELIDOC, ή όποια έχει ήδη εισαγάγει 12.000 τίτλους στον Η/Υ και επεξεργάζεται λεπτομερή βάση δεδομένων για τις αúτοτελείς εκδόσεις, τα άρθρα και τις βιβλιοκρισίες τής Βιβλιοθήκης μας.

Πέραν του συγκεκριμένου προγράμματος μέσα στο 1997 το Κέντρο έχει να παρουσιάσει τις έξης δραστηριότητες:

- Συνεργάζεται με το Ίνστιτούτο Έπεξεργασίας Λόγου (ΙΕΛ) και τή ΓΓΕΤ στο Πρόγραμμα ΣΑΠΦΩ, για τή συγκέντρωση ύλικου με σκοπό τή δημιουργία οπτικοακουστικού έργου (CDROM) για τα νησιά των Κυκλάδων Άνδρο, Μύκονο, Πάρο, Νάξο, Σαντορίνη-Δήλο και τή Λέσβο.
- Έχει επιτύχει χρηματοδότηση από τον ΕΟΜΜΕΧ για τή δημιουργία ήλεκτρονικού καταλόγου ένεργων έργαστηρίων βιοτεχνίας στον έλληνικό χώρο. Το Κέντρο ανέλαβε τή δημιουργία Έρωτηματολογίου — και Βάσης δεδομένων, βάσει του όποιου έλοι οι συνεργαζόμενοι φορείς (Έθνικό Ίδρυμα Έρευνών, Παν/μιο Ίωαννίνων και Περιφέρεια Άνατ. Μακεδονίας-Θράκης) θα πραγματοποιήσουν τήν έρευνα.
- Με απόφαση τής Έφορευτικής Έπιτροπής του Κέντρου ή Διευθύντρια του Κέντρου υπέβαλε Πρόταση στο ευρωπαϊκό Πρόγραμμα RAHPAEL για τή δημιουργία «Μουσείου τής Έλιᾶς» σε παραδοσιακό έλαιοτριβεύο τής Μονής Άρκαδίου στα Καψαλιανά Ρεθύμνου. Η πρόταση έχει ήδη κριθεί θετικά από τήν ευρωπαϊκή Έπιτροπή.
- Στο Κέντρο διεξάγεται Πρόγραμμα με θέμα «Γαμήλιες στρατηγικές στις κτηνοτροφικές κοινότητες» υπό τή έποπτεία του Έρευνητή Α΄ βαθμίδας Έλευθερίου Άλεξάκη και τή συμμετοχή τής έρευνήτριας του Κέντρου Έλένης Ψυχογιού και έξωτερικών συνεργατών.

— Τὸ Κέντρο Λαογραφίας συμμετέσχε μὲ ἐπιτυχία σὲ μεγάλη Ἐκθεση πού ὀργανώθηκε στὴν Ἀθήνα μεταξύ 2-20 Δεκεμβρίου μὲ θέμα: «Ἡ Ὅδος Πειραιῶς. Οἱ μεταμορφώσεις ἑνὸς βιομηχανικοῦ τοπίου». Τὴν ἐπιμέλεια τοῦ σχετικοῦ ὑλικοῦ εἶχαν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Κέντρου ἡ Διευθύντρια Αἰκατ. Πολυμέρου-Καμηλάκη καὶ οἱ συνεργάτριες, μὲ σύμβαση ἔργου Λουίζα Καραπιδάκη, ἀρχαιολόγος-μουσειολόγος, ἡ Κλεοπάτρα Φατούρου, μουσειολόγος καὶ Ἑλένη Κίττα, συντηρήτρια.

Σχεδιασμός γιὰ τὸ ἐπόμενο ἔτος

Ἡ μεταστέγαση τοῦ Κέντρου στὸ νεοκλασικὸ κτήριο τῆς ὁδοῦ Ἡπίτου εἶναι γιὰ τὸ πρῶτο ἔξάμηνο τοῦ 1998 τὸ κυριότερό μας μέλημα. Οἱ δυσκολίες πού ἀντιμετωπίζουμε στὸ χῶρο πού εἴμαστε σήμερα πρέπει νὰ πείσουν τὴν Διοίκηση τῆς Ἀκαδημίας ὅτι τὸ Κέντρο Λαογραφίας γιὰ νὰ ἀναπτύξει, ὅπως πρέπει καὶ ὅπως ἐπιθυμεῖ τὰ προγράμματά του, χρειάζεται κατάλληλο χῶρο. Ἡ Μουσικὴ Συλλογὴ, τὸ Στούντιο, ἡ Βιβλιοθήκη, τὸ ὀργανωμένο κινηματογραφικὸ Τμήμα, τὸ Φωτογραφικὸ Ἀρχεῖο, τὰ χειρόγραφα καὶ τὸ ὑλικὸ σὲ ἠλεκτρονικὴ μορφή ἀλλὰ κυρίως τὸ προσωπικὸ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ ἀνάσα. Στὸ χῶρο αὐτὸ θὰ μπορεῖ τὸ Κέντρο νὰ πραγματοποιεῖ τὶς ἐκδηλώσεις του, τὰ σεμινάρια καὶ τὰ προγράμματά του. Ἐλπίζω ὅτι ἡ Ἀκαδημία θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ στεγαστοῦμε μέχρι τὸν Ἰούνιο στὸ νέο κτήριο.

Στὸ πλαίσιο τοῦ Προγράμματος προβλέπεται ἡ ἐπέκταση τοῦ λογισμικοῦ καὶ στὰ ὑπόλοιπα θέματα τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ του ὥστε μὲ τὴν εἰσαγωγὴ μεγάλου μέρους τοῦ ὑλικοῦ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναζήτησή του μὲ εὐκολία. Κύριο μέλημά μας κατὰ τὸν ἐπόμενο χρόνο εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ ὑλικοῦ στὶς βάσεις καὶ ἡ προώθηση τῆς ἀντιγραφῆς καὶ διάσωσης τοῦ μουσικοῦ ὑλικοῦ.

Πέραν τῶν βάσεων θεωροῦμε ὅτι τὸ Κέντρο ἔχει ὑποχρέωση νὰ συνεργάζεται μὲ ὁμοειδῆ ἐρευνητικὰ-ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικὸ καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση ἐργαζόμαστε, ὥστε σύντομα νὰ εἴμαστε σὲ θέση νὰ πραγματοποιοῦμε κοινὲς ἐκδηλώσεις καὶ προγράμματα. Στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς συνεργασίας ἔχουμε ξεκινήσει τὸ κοινὸ Πρόγραμμα γιὰ τὸ Αἶγαῖο μὲ τὸ Ἰνστιτοῦτο Ἐπεξεργασίας λόγου καὶ τὸ Πρόγραμμα δημιουργίας τοῦ Μουσείου τῆς Ἐλιᾶς στὰ Καψαλιὰνὰ τῆς Μονῆς Ἀρκαδίου μὲ ἐταίρους τὸ Μουσεῖο τῆς Ἐλιᾶς τῆς Nyons στὴ Γαλλία καὶ τὸ Ἰνστιτοῦτο Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν τῆς Βαρκελώνης.

Οἱ προτάσεις γιὰ συνεργασία μὲ Μουσεῖα καὶ Ἰδρύματα στὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κύπρο εἶναι ἐπίσης πολλὲς καὶ θὰ ἀνακοινωθοῦν ἐφ' ὅσον τεθοῦν ὑπ' ὄψιν καὶ ἔγκρισθον ἀπὸ τὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κέντρου.

Προγραμματίζεται ἡ παραγωγὴ πολυμέσων (multimedia) σὲ θέματα παραμυθιῶν καὶ παραδόσεων κ.ἄ. βάσει συγκεκριμένων προτάσεων πού ἔχουν ὑποβληθεῖ ἀπὸ ἐρευνητὲς καὶ συνεργάτες τοῦ Κέντρου. Τὰ θέματα ἔχουν ἐπιλεγεῖ μὲ κριτήριον νὰ ἐν-

διαφέρουν τὸ εὐρύτερο κοινό, τὴ νεολαία, τὸν Ἀπόδημο Ἑλληνισμό, τὸν Τουρισμὸ κ.ἄ.

Ἡ Διευθύντρια
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ

ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

«Γαμήλιες στρατηγικές καὶ σύμβολα στοὺς ποιμενικοὺς πληθυσμοὺς»

Ὡς ὑπεύθυνος τοῦ προγράμματος: «Ὁ γάμος στοὺς κτηνοτρόφους : στρατηγικές καὶ σύμβολα» ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς γνωστοποιήσω τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνας καὶ νὰ σᾶς διαδιβάσω τὶς ἐτήσιες ἐκθέσεις τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καὶ τῶν ἐξωτερικῶν συνεργατῶν κ.κ. 1) Ἐλευθερίου Π. Ἀλεξάκη, 2) Ἐλένης Ψυχογιοῦ, 3) Ἀνδρομάχης Οἰκονόμου, 4) Λαμπρινῆς Ράικου καὶ 5) Μάρκου Κοντογούρη.

Στὸ πρῶτο στάδιο ἡ ἔρευνα ἐπικεντρώθηκε στὴ συγκέντρωση τῆς ἑλληνικῆς καὶ διεθνoῦς βιβλιογραφίας γιὰ τοὺς κτηνοτρόφους, ἀκολούθως πραγματοποιήθηκε ἡ ἐπιτόπια ἔρευνα σὲ πέντε κτηνοτροφικές κοινότητες (νομάδων, ἡμινομάδων καὶ μεταβατικῶν κτηνοτρόφων) καὶ στὶς εὐρύτερες περιφέρειές τους, ἤτοι: 1) Κεφαλόβρυσο (Μετζιτιέ) Πωγωνίου Ἠπείρου, 2) Κουρτέσι ΒΔ. Ἡλείας) Βίλια Ἀττικῆς, 4) Τσουκαλάδες Βοιωτίας (Σαρακατσάνοι) καὶ 5) Κούκουρα Βοιωτίας. Ἐγιναν συνεντεύξεις μὲ μαγνητόφωνο καὶ καταγράφηκε πλουσιότατο λαογραφικὸ-ἔθνογραφικὸ καὶ ἄλλο ὕλικὸ (βιογραφίες, γενεαλογικὰ δέντρα, περιγραφὲς γάμων κλπ.). Ἐπίσης ἔχουν ληφθεῖ πολλὲς φωτογραφίες καὶ ἔγινε βιντεοσκόπηση γάμων καὶ ἄλλων δραστηριοτήτων, π.χ. κούρου ζῶων κλπ. Τὸ ὕλικὸ αὐτὸ πρόκειται νὰ κατατεθεῖ στὸ Κέντρο Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τὸ ἀργότερο ὡς τὸ τέλος Μαρτίου 1997, ὁπότε λήγει καὶ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἔρευνας καὶ ἡ σύμβαση τῶν ἐξωτερικῶν συνεργατῶν.

Οἱ ἀναφερόμενοι ἐρευνητὲς καὶ συνεργάτες συνέταξαν λεπτομερεῖς ἐκθέσεις ἀπὸ 12 ἕως 17 σελίδες ἢ καθεμιά, οἱ ὁποῖες ὑποβάλλονται συνημμένως στὴν Ἐπιτροπὴ Ἐρευνῶν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ στὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Κέντρου Ἐρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας.

Οἱ ἐκθέσεις τῶν ἐρευνητῶν ἀποτελοῦνται οὐσιαστικὰ ἀπὸ τρία μέρη. Στὸ πρῶτο μέρος γίνεται διεξοδικὴ τοποθέτηση τοῦ οἰκισμού στὸ ἱστοριογεωγραφικὸ πλαίσιο τοῦ χώρου μὲ ἐξέταση τῆς γεωγραφίας-οἰκολογίας, οἰκονομίας καὶ γενικότερης κοινωνικῆς ὀργάνωσης. Στὰ δύο ἄλλα μέρη ἐξετάζονται ἀναλυτικὰ οἱ γαμήλιες στρατηγικές, οἱ τελετουργίες καὶ τὰ σύμβολα τοῦ γάμου. Ἀπὸ τὶς ἐκθέσεις αὐτὲς προκύπτει

ότι τὸ πρόγραμμα ἔχει προχωρήσει ἄρκετὰ ὡς πρὸς τὴν γαμήλιες στρατηγικὲς στὰ χωριὰ Κεφαλόβρυσσο, Κουρτέσι, Κούκουρα καὶ Βίλια. Ἐλλιπὴς εἶναι ἡ ἔρευνα γιὰ τοὺς Σαρακατσάνους τῆς Βοιωτίας (χωριὸ Τσουκαλάδες), γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν ἔχει ἀκόμα ἐπιτευχθεῖ ἡ συγκέντρωση τοῦ ἀρχαιολογικοῦ ὕλικου, λόγω τῆς διασπορᾶς τους σὲ περισσοτέρους χώρους (Δῆμος Λιβαδειᾶς, κοινότητα Ἁγίου Βλάση κ.ἄ.).

Τὸ ὕλικὸ πού ἔχει συγκεντρωθεῖ γιὰ τὴν τελετουργία καὶ τὰ σύμβολα τοῦ γάμου εἶναι μᾶλλον περιορισμένο γιὰ τὰ χωριὰ Βίλια καὶ Κούκουρα. Ἀντίθετα, εἶναι πλουσιότερο γιὰ τὰ χωριὰ Κεφαλόβρυσσο, Κουρτέσι καὶ Τσουκαλάδες. Ὑπάρχουν ἐπίσης κενὰ ὡς πρὸς τὴ μελέτη τῶν δικαιιοπρακτικῶν τοῦ γάμου, ὅπως προικοσύμφωνα, προγαμιαῖες δωρεᾶς κλπ. καὶ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ συγκέντρωση καὶ ἐπεξεργασία καὶ αὐτοῦ τοῦ ὕλικου.

Ἀπὸ τὴ συγκριτικὴ προσέγγιση τοῦ ὕλικου στὶς παραπάνω κοινότητες ἐπιβεβαιώνεται ὁ κλειστὸς χαρακτήρας τοῦ γάμου, μέσα στὴν κοινότητα (Βίλια, Κούκουρα) ἢ στὴν φυλετικὴ ομάδα. Προκύπτει ἐπίσης ἡ νεότερη κατὰ κανόνα ἡλικία γάμου τῶν γυναικῶν σὲ σχέση μὲ αὐτὴ τῶν ἀνδρῶν στὰ ζευγάρια, πράγμα πού συνδέεται μὲ τὴν προτεραιότητα γάμου τῶν θυγατέρων ἔναντι τῶν γιῶν, ἐπειδὴ οἱ γυναῖκες παραδοσιακὰ ὑποαπασχολοῦνται στὴν κτηνοτροφία, ἡ ὁποία βρίσκεται οὐσιαστικὰ στὰ χέρια τῶν ἀνδρῶν. Παρατηρεῖται ἀκόμη μικρὴ ἡλικία γάμου ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν στὶς κοινότητες Κεφαλόβρυσσο, Κούκουρα, πού κυμαίνεται γιὰ τοὺς ἀνδρες μεταξύ 20-25 ἐτῶν καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες μεταξύ 18-22 ἐτῶν. Ἀντίθετα, στὶς κοινότητες Βίλια, Κουρτέσι καὶ Τσουκαλάδες οἱ ἡλικίες γάμου ἀνδρῶν-γυναικῶν εἶναι σημαντικὰ ὑψηλότερες καὶ εἰδικότερα γιὰ τοὺς ἀνδρες 25-35 ἐτῶν καὶ γιὰ τὶς γυναῖκες 25-30 ἐτῶν. Αὐτὲς οἱ διαφορὲς ἡλικιῶν στὶς κοινότητες ἀπαιτοῦν κάποια ἐρμηνεία.

Ἐπίσης συνάγεται ὅτι ὀρισμένα ἔθιμα καὶ σύμβολα εἶναι κοινά, ἐνῶ ἄλλα διαφοροποιοῦνται. Φαίνεται ἀκόμη ὅτι ἡ τελετουργία τοῦ γάμου εἶναι πιὸ ἀκμαία μέχρι σήμερα στὴν Ἠπειρο (Βλάχοι), κάτι — πού παρατηρεῖται γενικότερα στὸ βορειοελλαδικὸ χῶρο.

Ἐπιβεβαιώνεται ἀκόμη ὅτι οἱ τελετουργίες καὶ τὰ σύμβολα ἐπικεντρώνονται στὴν εὐτυχία, εὐγονία, ἀρρενογονία καὶ μακροζωία τοῦ ζευγαριοῦ, καθὼς καὶ στὶς καλὲς σχέσεις τῆς νύφης μὲ τοὺς σπιτικούς τοῦ γαμπροῦ καὶ ἰδιαίτερα μὲ τὴν πεθερά της. Πολλὰ ἔθιμα ἐξ' ἄλλου δείχνουν τὴν προσπάθεια ἐνσωμάτωσης τῆς νύφης στὴν οἰκογένεια καὶ τὴν εὐρύτερη συγγενικὴ ομάδα τοῦ γαμπροῦ. Οἱ τελετουργίες αὐτὲς συνδέονται μὲ τὸν πατριαρχικὸ καὶ πατροτοπικὸ χαρακτήρα τῆς κτηνοτροφικῆς κοινότητας.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΛΑΧΟΣ, Ἀκαδημαϊκός,

Ἐπεύθυνος τοῦ Προγράμματος

Ἀθῆνα 14 Μαρτίου, 1997

Βιβλιοθήκη*

Κατά τη διάρκεια του 1997 συνεχίστηκε ή αναδρομική καταλογογράφηση της Βιβλιοθήκης του Κέντρου με τη βοήθεια του Προγράμματος «Ανάπτυξη και έκσυγχρονισμός της Βιβλιοθήκης του ΚΕΕΛ». Ήδη έχουν εισαχθεί από την Έταιρεία ELIDOC 12.000 καταχωρίσεις. Παράλληλα ή Βιβλιοθήκη εμπλουτίστηκε με νέο υλικό και έξυπνήρησε μεγάλο αριθμό έρευνητών Έλλήνων και ξένων.

Έξωπηρεσιακή δραστηριότητα των Έρευνητών του ΚΕΕΛ, 1997**Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Διευθύντρια***Συνέδρια:*

α) Ανακοίνωση με θέμα: «Το Μουσείο Γεωργικών εργαλείων και Παραδοσιακής Τεχνολογίας του Βελεστίνου» στο Γ' Διεθνές Συνέδριο «Φεραϊ-Βελεστίνο - Ρήγας», 2-5 Οκτωβρίου.

β) Ανακοίνωση με θέμα: «Πηγές, ύδραγωγεία, οικισμοί. Βίοι παράλληλοι στην Ίστορία και στις Παραδόσεις, στην Έπιστημονική Ήμερίδα με θέμα: Το νερό πηγή Ζωής, Κίνηση, Καθαρομοΰ», Αΐθουσα Παλαιάς Βουλής, 12-14 Δεκεμβρίου.

Όμιλίες:

α) Διάλεξη με θέμα: «Η λαογραφική Έρευνα στη Δυτ. Θεσσαλία». Οργανωτής ή Λέσχη Γυναικών Καρδίτσας, 17 Μαρτίου.

β) Διάλεξη-ανακοίνωση με θέμα «Ο καφές στην Ελλάδα. Ίστορία και Λαογραφία του» στο Αμφιθέατρο του Παν/μίου Θεσσαλίας στη Λάρισα. Οργανωτής το Λαογραφικό Μουσείο Λάρισας, 20 Μαΐου.

γ) Διάλεξη με θέμα «Η διατροφή των κατοίκων της πεδινής Θεσσαλίας» στην αίθουσα του Φιλολογικού Συλλόγου «Παρνασσός». Οργανωτής ή Ίστορική και Λαογραφική Έταιρεία των Θεσσαλών, 25 Νοεμβρίου.

Δημοσιεύματα:

1. Πρόλογος στο θεατρικό έργο του Δημ. Κεχαΐδη «Το Πανηγύρι», Αθήνα 1997.

2. «Πειραιώς-Αθηνών. "μακρά όδός άπανδόκευτος". Πέρασμα προς την Αθήνα. Στόν τόμο Όδός Πειραιώς. Μεταμορφώσεις ένός βιομηχανικού τοπίου», Αθήνα 1997, σελίδες 4.

3. Διάφορα άρθρα σε έφημερίδες και περιοδικά.

Διδασκαλία:

Διδασκαλία του Μαθήματος της Λαογραφίας στους φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.

* Άλλη δραστηριότητα:

Διοργάνωση εκθέσεων και διαλέξεων με την ιδιότητα τῆς Προέδρου τοῦ Συλλόγου «Οἱ Φίλοι τοῦ Μουσείου Ἑλλην. Παιδικῆς Τέχνης».

᾽Ωριαία έκπομπή στήν ΕΤ2 γιά τὰ ἔθιμα τοῦ Δωδεκαημέρου.

᾽Ωριαία έκπομπή στήν ΕΡΑ1 γιά τίς τροφές τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων.

᾽Εκπομπές στήν τηλεόραση καί τὸ ραδιόφωνο γιά θέματα ἐπίκαιρα λαογραφικά (Πάσχα, ᾽Απόκριες, Δεκαπενταύγουστος κ.ἄ.).

* Άννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα, ᾽Ερευνήτρια Α΄*Συνέδρια: Συμμετοχή*

α) Στὸ Twelfth World Congress of Jewish Studies (Ἱερουσαλήμ, 29 Ἰουλίου - 6 Αὐγούστου) με θέμα ἀνακοινώσεως: «Hellenic toponyms related to Hebrews».

β) Στὸ 9ο Conventus Internationalis Academiae Latinitati Forendae (Juvaskyla Φινλανδίας, 7-13 Αὐγούστου) με θέμα ἀνακοινώσεως: «Textualitus Latinitatis ut componens ethnologiae et ethnographiae».

γ) Στὸ Γ΄ Διεθνὲς Πανιόνιο Συνέδριο (Ζάκυνθος 2327 Σεπτεμβρίου) με θέμα ἀνακοινώσεως: «Ἀπὸ τίς Ζακυνθινὲς παραδόσεις».

Διάλεξη:

Διάλεξη στὸ Πνευματικὸ Κέντρο Ρουμελιωτῶν με θέμα: «Ἀνθρωπολογικὴ προσέγγιση τοῦ ἔθιμου τῆς βασιλόπιττας», 23 Ἰανουαρίου.

Γεώργιος Ν. Αἰκατερινίδης, ᾽Ερευνητῆς Α΄*Συνέδρια:*

α) Συμμετοχή, με εἰσήγηση, στήν ᾽Επιστημονικὴ Ἡμερίδα «Παραδοσιακὸς χορὸς καί Λαϊκὴ δημιουργία», Πειραιάς, 11 Μαρτίου (Νομαρχία Πειραιῶς, Στάδιο Ειρήνης καί Φιλίας).

β) ᾽Ανακοίνωση στὸ Πανελλήνιο Συνέδριο Λαϊκὴ Παράδοση καί Παιδί, Ἴωλκὸς Βόλου, 11-13 Ἀπριλίου.

γ) Εἰσήγηση στὸ Δ΄ Διεθνὲς Τσακωνικὸ Συνέδριο, Τσακωνιά, 26-28 Σεπτεμβρίου.

δ) Συμμετοχή με ἀνακοίνωση στὸ Διεθνὲς Συνέδριο Παραδοσιακῆς ᾽Αρχιτεκτονικῆς, Θεσσαλονίκη 7-10 Νοεμβρίου (Α.Π.Θ. καί Θεσσαλονίκη 1997: Πολιτιστικὴ Πρωτεύουσα Εὐρώπης).

ε) Συμμετοχή, με εἰσήγηση, στήν ᾽Επιστημονικὴ Συνάντηση «Νερό, πηγὴ ζωῆς, κίνησης, καθαρισμοῦ», Μουσεῖο Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης (Προγραμματισμός: 12-14 Δεκεμβρίου).

Όμιλίες:

α) Εισήγηση σέ εκδήλωση τῆς Πανεπειρωτικῆς Συνομοσπονδίας Ἑλλάδος, 21 Μαρτίου (Παλαιά Βουλή).

β) Ὁμιλία στό Πνευματικό Κέντρο Ἐρέτριας (6 Ἀπριλίου).

Κεντρικός ὁμιλητής στό Κερατσίνι Πειραιῶς σέ εκδήλωση τοῦ τοπικοῦ Δήμου καί τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τιμὴν τοῦ Γ. Καραϊσκάκη, 11 Μαΐου.

γ) Εισήγηση σέ Ἐπιμορφωτικό Σεμινάριο Ἐκπαιδευτικῶν Νομοῦ Δράμας γιὰ τὴν «Τοπικὴ Ἱστορία», 27 Μαΐου.

δ) Συμμετοχὴ στὴ «Συνάντηση Δημιουργῶν» τοῦ Κέντρου Λαϊκῶν Δρωμένων Κομοτηνῆς τοῦ ὁποίου εἶναι μέλος τῆς Ἐπιστημονικῆς-Καλλιτεχνικῆς Ἐπιτροπῆς, 1 Νοεμβρίου.

ε) Εἰσηγητὴς σέ εἰδικὸ Σεμινάριο τῆς Νομαρχίας Ζακύνθου γιὰ καταγραφή τῶν τοπικῶν στοιχείων τοῦ Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ 29-30 Νοεμβρίου).

Δημοσιεύματα:

1. Τραγούδια καί Μουσικά Ὀργανα στὴν Καλὴ Βρῦση Δράμας (ἔκδοση Κοινότητος).

2. Γιορτές καί Δρώμενα στό Νομὸ Δράμας (ἔκδοση Τοπικῆς Ἐνώσεως Δήμων καί Κοινοτήτων).

Ἐλευθέριος Ἀλεξάκης, Ἐρευνητὴς Α΄**Συνέδρια:**

α) Συμμετοχὴ στό Β΄ Ἀνθρωπολογικὸ Συνέδριο μὲ εἰσήγηση «Ἀπὸ τὸ Φολκλὸρ καί τὴν Ἐθνογραφία στὴν Ἐθνολογία. Μία δύσκολη πορεία στὶς Βαλκανικὲς Χῶρες» (Κομοτηνὴ 4-7 Ἀπριλίου 1997).

β) Συμμετοχὴ στό Β΄ Συνέδριο Ναυπακτικῶν Μελετῶν μὲ εἰσήγηση «Συμβολικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ κοινοτήτων στὴ Ναυπακτία. Δομικὴ προσέγγιση ἐνὸς μύθου», (Ναύπακτος 17-19 Ὀκτωβρίου 1997).

γ) Συμμετοχὴ στὴν Η΄ Ἐπιστημονικὴ Συνάντηση ΝΑ. Ἀττικῆς μὲ εἰσήγηση: «Ἐγκαταστάσεις Λακῶνων στὴ Λαυρεωτικὴ (1870-1970)», (Κερατέα 31 Ὀκτωβρίου - 2 Νοεμβρίου 1997).

δ) Συμμετοχὴ στό Διεθνὲς Συνέδριο τῆς IOV/UNESCO «Ὁ Λαϊκὸς Πολιτισμὸς καί οἱ προοπτικὲς του πρὸς τὴν 3η χιλιετία. Κάτω ἀπὸ τὴν ἑλιὰ τοῦ Πεισιστράτου» μὲ εἰσήγηση «Ἡ διατήρηση τῆς λαϊκῆς παράδοσης στό σύγχρονο τεχνολογικὸ κόσμος. Τὰ ἔθιμα κοινωνικῆς συνοχῆς», (Ἀθῆνα, Ζάππειο 8-9 Δεκ. 1997).

Όμιλίες:

α) Ὁμιλίες στοὺς μεταπτυχιακοὺς φοιτητὲς τοῦ Ἱστορικοῦ καί Ἀρχαιολογικοῦ

Τμήματος του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν με θέμα «Ἱστορία καὶ Ἀνθρωπολογία» (ἀμφιθέατρο Ἱατρικῆς Σχολῆς, 16 Ἀπριλίου 1997).

β) Ὁμιλία στὴν Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία Ἐθνολογίας με θέμα «Μεταμοντέρνα Ἀνθρωπολογία καὶ Ἐθνοῖστορία. Μία σύγχρονη ἀνάγνωση τῶν ταξιδιωτικῶν κειμένων» (Μουσεῖο Ἑλληνικῶν Λαϊκῶν Ὁργάνων, 26η Μαΐου 1997).

γ) Διάλεξη στοὺς ξένους φοιτητὲς τοῦ προγράμματος Socrates. Τμήμα Ἱστορίας καὶ Ἐθνολογίας Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης με θέμα «Τὸ πάρισμα τῆς νύφης» (με προβολὴ καὶ σχετικῶν ντοκυμαντέρ) (Κομοτηνὴ, 18η Ἰουλίου 1997).

Διδασκαλία:

Ἐπισκέπτης καθηγητὴς στὸ Τμήμα Ἱστορίας καὶ Ἐθνολογίας τοῦ Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης γιὰ τὸ χειμερινὸ ἐξάμηνο (1996-1997).

Ἄλλη δραστηριότητα:

Συμμετοχὴ ὡς συζητητὴς μαζί με τὸν Βασίλη Παναγιωτόπουλο στὴν παρουσίαση τοῦ βιβλίου τῶν P. Sant-Cassia καὶ Constantina Bada, *The Making of the Modern Greek Family*, C.U.P. (Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Ἐρευνῶν, ΚΝΕ, 19η Μαΐου 1997).

Συμμετοχὴ στὸ Σεμινάριο τῆς Σύρου «Νέες ἔρευνες γιὰ τὴ δομὴ καὶ τὴν ὀργάνωση τῆς οἰκογένειας» με εἰσήγηση «Διτοπικὴ μεταγαμήλια ἐγκατάσταση καὶ προϊκα στὴν Κέα (Κυκλάδες, τέλος 19ου-20ς αἰ.)» (Ἐρμούπολη 4-6 Ἰουλίου 1997).

Παρουσίαση τῶν βιβλίων τοῦ Α. Καλαϊτζάκη «Ἐνας Ἕλληνας στὴ χαμένη Ἀφρική» καὶ τοῦ Α. Σενγκόρ, «Τὰ τραγούδια τῆς Μαύρης Χώρας» (σὲ μετάφρ. Μαρίας Κουμαριανοῦ) (Αἴθουσα Τέχνης καὶ Λόγου, Στοὰ τοῦ βιβλίου 21 Νοεμβρίου 1997).

Ἑλένη Ψυχογιῶ, Ἐρευνήτρια Β'

Συνέδρια:

α) Συμμετοχὴ στὴν Ἐπιστημονικὴ Συνάντηση με θέμα «Τὸ νερὸ πηγῆ ζωῆς, κίνησης, καθαρμοῦ, 12-14 Δεκεμβρίου 1997, Αἴθουσα Παλαιᾶς Βουλῆς με θέμα: «Τὸ νερὸ ὡς καθαρτήριο, μαγικὸ καὶ συμβολικὸ στοιχεῖο στὶς τελετουργίες τοῦ κύκλου τῆς ζωῆς».

Δημοσιεύματα:

α) «Ἡ Σημειολογία τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν», Δίφωνο, τεῦχος 20, Μάιος 1997, σ. 42-46 (ἀπὸ κοινοῦ με τὴν κ. Μιράντα Τερζοπούλου).

β) «Οἱ δικοὶ μας Ἄγνωστοι: Ἀκολουθώντας τὸ κοπάδι ἀπὸ τὰ χειμαδιὰ τῆς Βουπρασίας στὴν Πίνδο», Ἀλφειός, τεῦχος 12-13, Καλοκαίρι 1997, σ. 105-118.

Διδασκαλία:

Σειρὰ 10 ὡριαίων μαθημάτων στοὺς δασκάλους παραδοσιακῶν χορῶν τοῦ Λυ-

κείου Έλληνίδων με θέμα τὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ τὴν λειτουργία του μέσα στὸ φυσικὸ καὶ κοινωνικὸ περιβάλλον (νανουρίσματα, παιδικὰ, γάμου, ξενιτιάς, γλεντιοῦ).

Συνέντευξη στὸ Πρῶτο Πρόγραμμα τῆς ΕΡΑ στίς 26.4.1997 γιὰ τὰ ἔθιμα τοῦ Πάσχα.

Ἄλίκη Παληοδήμου

Διδασκαλία:

Διδασκαλία με θέμα «Ἠθογραφία - Λαογραφία» σὲ φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, στὸ πλαίσιο τοῦ μαθήματος Λαογραφία.

Διδασκαλία σὲ πτυχιούχους Παιδαγωγικῶν Τμημάτων σὲ Πρόγραμμα ἐξομοίωσης Πτυχίων.

Μιράντα Τερζοπούλου

Συνέδρια:

α) Συμμετοχὴ στὴν Ἡμερίδα με θέμα «Μουσικὲς τῆς Θράκης. Τραγούδια καὶ χοροὶ ἀπὸ τὸν Ἔβρο καὶ τὴ Διασπορά», ὀργανωμένη ἀπὸ τὸ Σύλλογο «Οἱ Φίλοι τῆς Μουσικῆς» στὰ πλαίσια τοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος «Θράκη». Θέμα ἀνακοινώσεως: «Τὸ τραγούδι στὸν Ἔβρο», Φεβρουάριος 1997.

β) Συμμετοχὴ στὸ Συμπόσιο: «Τρεῖς καππαδοκινοὶ χοροὶ» ὀργανωμένο ἀπὸ τὴ Στέγη Πολιτισμοῦ Νέας Καρβάλης στὸ Κέντρο Παππαδοκικῶν Μελετῶν. Θέμα: «Προβλήματα καταγραφῆς καὶ παρουσίας τῶν λαογραφικῶν φαινομένων», 29-30 Μαρτίου.

γ) Συμμετοχὴ στὸ συνέδριο «Οἱ Τσιγγάνοι στὴν Ἑλλάδα» ὀργανωμένο ἀπὸ τὸν Πανελλήνιο Μορφωτικὸ Σύλλογο Ἑλλήνων Τσιγγάνων ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Δήμου Ἁγίας Βαρβάρας. Θέμα: «Ἱστορικὴ ἀναδρομὴ στὴν παρουσία τῶν Τσιγγάνων στὴν Ἑλλάδα», 9 Ἰουνίου.

Ὁμιλίες:

α) Συμμετοχὴ στὴν ἐκδήλωση με θέμα: «Τσιγγάνοι, Προκαταλήψεις καὶ στερεότυπα», ὀργανωμένη ἀπὸ τὴν Κινηματογραφικὴ Λέσχη Ἡλιουπόλεως. Προβολὴ ταινιῶν παραγωγῆς Γεν. Γραμματείας Λαϊκῆς Ἐπιμόρφωσης - Στρογγυλὸ τραπέζι, 2 Φεβρουαρίου.

β) Ὁμιλία στὸ Λύκειο Ἑλληνίδων με θέμα «Τσιγγάνοι, Μύθοι καὶ πραγματικότητα», 28 Φεβρουαρίου.

γ) Διάλεξη με θέμα: «Ἔθιμα καὶ τραγούδια τῆς Ἀποκριᾶς» στὰ πλαίσια ἐκδήλωσης με τὸ ἴδιο θέμα ὀργανωμένης ἀπὸ τὴν Χορολογικὴ Ἑταιρεία καὶ τὴν Συνομοσπονδία πολιτιστικῶν καὶ ἐπιμορφωτικῶν Συλλόγων Ν. Ἀχαΐας ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Νομαρχίας Ἀχαΐας στὸ θέατρο Πανεπιστημίου Πατρῶν, 2 Μαρτίου.

Διδασκαλία:

Μαθήματα στους καθηγητές χοροῦ τοῦ Λυκείου Ἑλληνίδων. Θέμα: Προβλήματα ἐπιτόπιας ἔρευνας, καταγραφῆς δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ λαϊκῶν δρωμένων.

Δημοσιεύματα:

1. Ἡ εἰκόνα τῆς φυματίωσης μέσα ἀπὸ τὴν νεοελληνικὴ λογοτεχνία στὸν τόμο Πρακτικῶν Πανελληνίου Ἰατρικοῦ Συμποσίου μὲ θέμα «Φυματίωση. Παρελθὸν παρὸν καὶ μέλλον» 5-6 Φεβρουαρίου 1994, ὀργανωμένο ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐνωση κατὰ τῆς φυματίωσης καὶ τῶν νόσων τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, Ἀθήνα 1997, σ. 115-117.

2. Ἡ σημειολογία τῶν τραγουδιῶν στὸ Ἀφιέρωμα: Δημοτικὸ τραγούδι. Ὁ μεγάλος Ἄγνωστος [σὲ συνεργασία μὲ τὴν Ἑλένη Ψυχογιῶ], περ. Δίφωνο 20, Μάιος 1997, 42-46.

3. Τὸ τραγούδι στὸν Ἔβρο στὸν τόμο Μουσικὲς τῆς Θράκης, Σύλλογος «Οἱ φίλοι τῆς Μουσικῆς - Ἐρευνητικὸ πρόγραμμα Θράκης», Ἀθήνα 1997, 13-17.

4. Τὰ «Λαογραφικὰ Κοτυώρων» τοῦ Ξεν. Ἀκογλου, Ἀρχεῖον Πόντου 47, 1996-97, σ. 352-364.

Ἄλλη δραστηριότητα:

Συμμετοχὴ σὲ τηλεοπτικὲς καὶ ραδιοφωνικὲς ἐκπομπὲς μὲ λαογραφικὰ καὶ ἔθνομολογικὰ θέματα.

Παναγιώτης Ι. Καμηλάκης*Συνέδρια:*

α) Ἀνακοίνωση μὲ θέμα «Οἱ μαστόροι τῆς Καρπάθου στὴν Κρήτη» στὴν Α' Πολιτιστικὴ Συνάντηση Καρπάθου, Κάρπαθος 21-24 Αὐγούστου.

β) Ἀνακοίνωση μὲ θέμα: «Ἡ ἐμποροπανήγυρη καὶ τὸ ἑβδομαδιαῖο παζάρι τοῦ Βελεστίνου» στὸ Γ' Διεθνὲς Συνέδριο «Φεραὶ ὦ Βελεστίνο Ἰρήγας», Βελεστίνο 2-5 Ὀκτωβρίου.

γ) Ἀνακοίνωση μὲ θέμα: «Ἡ χρησιμοποίηση τοῦ νεροῦ τῶν ποταμῶν ἀπὸ τοὺς ὑλοτόμους στὴ μεταφορὰ οἰκοδομικῆς ξυλείας ἀπὸ τὴν Πίνδο (19ος-20ὸς αἰῶνας), στὴν Ἐπιστημονικὴ Συνάντηση μὲ θέμα: «Τὸ Νερὸ πηγῆ Ζωῆς, Κίνησης, Καθαρμοῦ», Παλαιὰ Βουλή, 12-14 Δεκεμβρίου.

Μαρία Άνδρουλάκη**Συνέδρια:**

Συμμετείχε στο ΣΤ' Διεθνές Πανιόνιο Συνέδριο (Ζάκυνθος 23-27 Σεπτεμβρίου 1997) με θέμα ανακοινώσεως: «Νυφιάτικος θρῆνος στις νησίδες Έρείκουσα και Μαθράκι (βορείων τῆς Κέρκυρας).

Δημοσιεύματα:

«Τὸ τραγούδι τῆς Νόβαινας», Ναυπακτιακά, τόμ. Η' (1997).

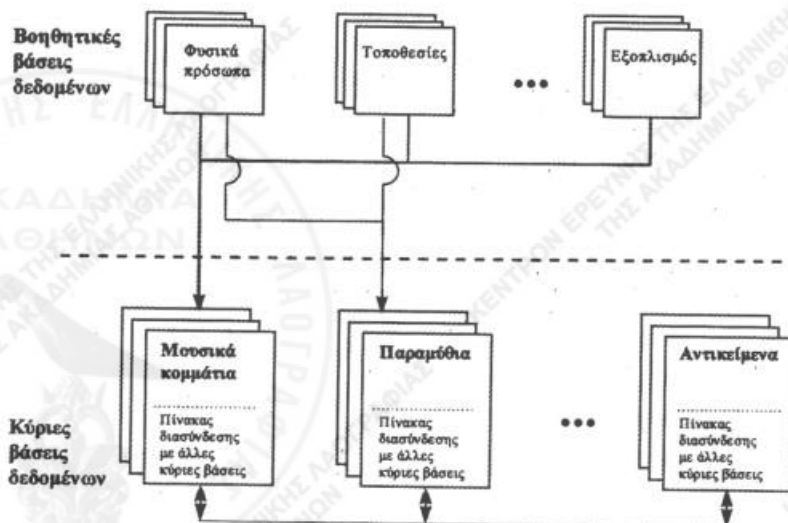
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1998

**ΜΗΧΑΝΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ
ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ (ΚΕΕΛ)**

1. Ύλικοτεχνική ύποδομή

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ 1998 πραγματοποιήθηκε ιδιαίτερα σημαντικό ἔργο ὑπο-

δομής στο Κέντρο Λαογραφίας με τη συμπλήρωση και ολοκλήρωση της υλικοτεχνικής υποδομής του Κέντρου και τη συμπλήρωση του δικτύου των Η/Υ.

2. Δημιουργία Βάσεων δεδομένων

Η Έταιρεία SYSTEMA σε συνεργασία με έρευνητές του Κέντρου και τους επί συμβάσει συνεργάτες συντονίζει τις βάσεις δεδομένων αρχαιολογικού υλικού προκειμένου να συνδεθούν σε δίκτυο (ETHERNET) με επίμερους σταθμούς (work stations). Βλ. σχετικό πίνακα παραπάνω.

Η Έταιρεία ELIDOC έχει ολοκληρώσει την αναδρομική καταλογογράφηση του έντυπου υλικού της Βιβλιοθήκης του Κέντρου, (18.000 τίτλοι) και έπεξεργάζεται την δημιουργία CDROM με τη λαογραφική βιβλιογραφία (30.000 λήμματα), από το 1800-1986.

Ειδικότερα:

Κατά τη διάρκεια του έργου Μηχανοργάνωσης του ΚΕΕΛ υλοποιήθηκαν ως τώρα οι παρακάτω κύριες βάσεις δεδομένων:

1) Βάση δεδομένων τραγουδιών

Η βάση αυτή περιέχει ακόμη μόνο τις βασικές πληροφορίες που χαρακτηρίζουν το δημοτικό τραγούδι (στίχοι, κατηγοριοποίηση, στοιχεία καταγραφής κτλ.). Η ολοκλήρωσή της θα γίνει εντός του 1999.

2) Βάση παραμυθιών:

Δημιουργήθηκε βάση δεδομένων για την καταχώριση του κειμένου του παραμυθιού, και των στοιχείων που το συνοδεύουν, όπως κατηγορία κατά ΑΤ, σχολιασμός, σάρωση και εισαγωγή των παραλλαγών από τα χειρόγραφα του αρχείου. Κάθε παραλλαγή αντιστοιχεί σε ειδική καρτέλα, που περιέχει: 1) τα στοιχεία της σύμφωνα με τη διεθνή κατάταξη Aarne-Thompson, αλλά και τον κατάλογο του Γεωργίου Μέγα (περιορισμένο τμήμα του οποίου έχει δημοσιευθεί), 2) συνοπτική της παρουσίαση με τον τίτλο, την περίληψη, και τις λέξεις-κλειδιά, 3) το κείμενο του χειρογράφου δακτυλογραφημένο με το λεξιλόγιό του, 4) σχολιασμό της παραλλαγής από τον έρευνητή, αλλά και σχολιασμό του χειρογράφου και των δημοσιεύσεων της παραλλαγής, 5) στοιχεία που αφορούν στις συνθήκες συλλογής της κάθε παραλλαγής, 6) τα στοιχεία που αφορούν στην καταχώριση της κάθε παραλλαγής στο αρχείο του Κέντρου και 7) η σαρωμένη εικόνα του χειρογράφου καθώς και η μα-

στοιχεία (είκονα, περιγραφή, video κ.ξ.). Συνδέεται με την Βάση τῆς μουσειακῆς Συλλογῆς τοῦ Κ.Ε.Ε.Α.

6) Βάση μουσικῶν χειρογράφων

Παρέχεται ἡ δυνατότητα καταχώρησης μουσικῶν χειρογράφων δημοτικῶν τραγουδιῶν ὅπως καὶ τῶν συνοδευτικῶν τους στοιχείων. Ἀποτελεῖ μέρος τῆς Βάσης τοῦ Μουσικοῦ τμήματος.

7) Βάση κινηματογραφικῶν ταινιῶν

Ἡ βάση αὐτὴ ἔχει τὴν δυνατότητα καταχώρησης σὲ μορφή video τοῦ κινηματογραφικοῦ ὑλικοῦ.

8) Βάση μουσειακῶν ἀντικειμένων

Ἡ βάση μουσειακῶν ἀντικειμένων περιλαμβάνει στοιχεῖα γιὰ τὰ ἀντικείμενα ποὺ φυλάσσονται στὸ ΚΕΕΑ: ὀνομασία, περιγραφή, κατηγοριοποίηση, ὑλικά κατασκευῆς κτλ. ἀλλὰ καὶ τὴν φωτογραφία τους.

9) Βάση κοινωνικοῦ βίου (Κοινωνικὴ ὀργάνωση, στάδια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου: γέννηση - γάμος - θάνατος), λ. δίκαιο κ.ο.κ.
λα φυσικὰ πρόσωπα ποὺ ἀναφέρονται στὰ διάφορα ἀρχεῖα ἀρχειοθετοῦνται ἠλεκτρονικά.

10) Βάση φωτογραφιῶν (Φωτοθήκης)

Ἡ βάση παρέχει τὴν δυνατότητα σάρωσης φωτογραφιῶν καὶ συμπλήρωσης τῶν συνοδευτικῶν τους στοιχείων.

Γιὰ τὴν υποστήριξη τῶν ἀνωτέρω κυρίων βάσεων ὑλοποιήθηκαν οἱ παρακάτω βοηθητικὲς βάσεις δεδομένων:

1) Βάση φυσικῶν προσώπων

Οἱ ἐρευνητὲς τοῦ ΚΕΕΑ, πληροφορητὲς, τραγουδιστὲς, ὀργανοπαῖχτες καὶ ἄλλα φυσικὰ πρόσωπα ποὺ ἀναφέρονται στὰ διάφορα ἀρχεῖα ἀρχειοθετοῦνται ἠλεκτρονικά..

2) Βάση τοπωνυμίων

Ἡ βάση αὐτὴ περιλαμβάνει ἤδη ὅλους τοὺς οἰκισμοὺς τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους σύμφωνα με τὴν τελευταία ἐκδοση τοῦ Ὑπ. Ἐσωτερικῶν. Καταβάλλεται προσπάθεια νὰ περιλάβει καὶ τὸν ἐκτὸς Ἑλλάδος ἐλληνισμό (Μ. Ἀσία, Σικελία,

Πόντος κτλ., καθώς και πολιτισμικές γεωγραφικές ενότητες (Ζαγοροχώρια, Χάστα, "Αγραφα, κ.ά.) ή ομάδες (Σαρακατσάνοι, Βλάχοι, Καργκούνηδες κ.ά.).

3) Βάση χρηστών

Οί χρήστες του συστήματος, δηλ. οί έρευνητές του ΚΕΕΛ και πιθανοί έξωτ. έρευνητές.

4) Βάση εξοπλισμού

Ή διασύνδεση μεταξύ κυρίων και βοηθητικών βάσεων δεδομένων γίνεται σύμφωνα με τὸ σχῆμα τῆς σελ. 397.

Ή πρόσβαση στις κύριες βάσεις δεδομένων θά ἐλέγχεται με χρήση κωδικῶν πρόσβασης στά μηχανήματα (μέσω BIOS) ἀλλά και στις εφαρμογές, ἔτσι ὥστε νά μήν εἶναι δυνατή ἡ χωρίς ἄδεια ὅποιοιδήποτε εἶδους και βαθμοῦ πρόσβαση στις ἀποθηκευμένες πληροφορίες.

ΑΡΧΕΙΑΚΟ ΕΡΓΟ

Ή δημιουργία βάσης δεδομένων ἐπιτρέπει πλέον τὴν εἰσαγωγή τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ ὕλικου σέ ἠλεκτρονική μορφή σέ ἐπιμέρους ἼΑρχεῖα, τὰ ὅποια θά ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους. Εἰδικότερα:

Παραμύθια

Τὸ Κέντρο στὸ πλαίσιο τῆς ἠλεκτρονικῆς καταλογογράφησης τῶν παραμυθιακῶν τύπων τοῦ ἼΑρχείου του ἀποφάσισε νά συμπεριλάβει τὸ ἼΑρχεῖο τοῦ ἀειμνήστου ἀκαδημαϊκοῦ, Καθηγητῆ τῆς Λαογραφίας και Διευθυντῆ του Γεωργίου Μέγα τὸ ὁποῖο ἀνήκει στὸν Καθηγητῆ τῆς Λαογραφίας κ. Μιχάλη Μεραικῆ.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Καθηγητῆ Μιχ. Μεραικῆ τὸν δανεισμὸ τῶν καρτελῶν. Μετὴν εὐγενική συναίνεσή του και τὴν φροντίδα τῆς συμβασιούχου ἐρευνητριάς, παραμυθιολόγου, Μαριλένας Παπαχριστοφόρου οἱ 23.000 καρτέλες, ἔχουν εἰσαχθεῖ στὸ ἠλεκτρονικὸ ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου.

Στὸν τομέα ἠλεκτρονικῆς ἀρχειοθέτησης τῶν παραμυθιῶν πραγματοποιήθηκε:

1. Μεταφορά, φωτοαντιγραφή ἢ σάρωση τῶν δελτίων τοῦ ἀνεκδότου καταλόγου τοῦ ἑλληνικοῦ παραμυθιοῦ τοῦ Γ. Α. Μέγα (20.000 δελτία) ἀπὸ τὴν συνεργάτρια τοῦ Κέντρου με σύμβαση ἔργου Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, (σέ συνεργασία μετὸν ἐπίσης συμβασιούχο φιλόλογο Νεκτάριο Καλαϊτζῆ).

3. Διαμόρφωση βάσης δεδομένων για τὰ ανέκδοτα δελτία τοῦ Γ. Α. Μέγα. ὅπου εἰσῆχθησαν 1.499 δελτία.
4. Μελέτη καὶ ταξινόμηση χειρογράφων συλλογῶν τοῦ Κέντρου καὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ καὶ ἀντιγραφή τῶν «Παραμυθιῶν» καὶ κατάταξή τους. Ἀποδελτίωση 570 χειρογράφων, πού περιέχουν 6.000 παραμύθια, μύθους καὶ εὐτράπεζες διηγήσεις, ἀπὸ τὴν συνεργάτρια μὲ σύμβαση ἔργου τοῦ Κέντρου, ἀρχαιολόγο Ἀγγελικὴ Σαλάπα.
5. Εἰσαγωγή στὴ βάση δεδομένων 360 παραλλαγῶν παραμυθιῶν (Μαριλένα Παπαχριστοφύρου).
6. Ἐνημέρωση ἐπισκεπτῶν σχετικὰ μὲ τὴν βάση δεδομένων γιὰ τὰ παραμύθια.

Κατὰ τὴν ἀντιγραφή καὶ ἀντιβολὴ τοῦ ὕλικου τῶν παραμυθιῶν, τὴν ἔρευνα καὶ καταγραφή τῶν τοπωνυμιῶν γιὰ τὴν συμπλήρωση τῆς ἠλεκτρονικῆς βάσης, καθὼς καὶ τὴν σάρωση (scanning) δελτίων τοῦ ἀνεκδότου Καταλόγου τοῦ Γ. Α. Μέγα ἐπικούρησε ἡ συμβασιούχος φιλόλογος-μουσικός Ζωὴ Ἀναγνωστοπούλου.

Ἄσματα

Τὰ κείμενα τῶν ἀποδελτιωμένων τραγουδιῶν τοῦ Ἀρχείου μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὶς ἐρευνήτριες Ἑλένη Ψυχογιῶ καὶ Μιράντα Τερζοπούλου καὶ τοποθετήθηκαν στὰ εἰδικὰ νέα ἐρμάρια ἐντὸς φακέλων προκειμένου νὰ μὴ φθειρόνται καὶ νὰ εἶναι εὐχερῆς ἡ ἀναζήτησή τους.

Ἐχει εἰσαχθεῖ στὸν Η/Υ τὸ σύνολο τοῦ δακτυλογράφου Καταλόγου τῶν τραγουδιῶν καὶ 900 κείμενα τραγουδιῶν. Ἡ ἠλεκτρονικὴ ἀντιγραφή τοῦ Καταλόγου καὶ τοῦ Ἀρχείου δημοτικῶν τραγουδιῶν πραγματοποιεῖται ἀπὸ τοὺς συμβασιούχους συνεργάτες τοῦ Κέντρου Δημήτριο Σωτηράκη καὶ Ζωὴ Ἀναγνωστοπούλου ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἀσκουμένους φοιτητὲς Περικλῆ Σχινᾶ καὶ Κυριάκο Καραμπερόπουλο ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τῆς ἐρευνήτριας Ἑλένης Ψυχογιῶ.

Συγκεκριμένα ὁ Δημήτριος Σωτηράκης, ἀρχαιολόγος, κάτοχος Master, ἀντέγραψε 520 κείμενα τραγουδιῶν σὲ πολυτονικὸ σύστημα ἀπὸ τὴν ἐνότητα «Ἐρωτικά».

Ὁ ἴδιος ἐπικούρησε στὴν ἀρχειοθέτηση καὶ τοποθέτηση τῶν φακέλων τραγουδιῶν στὰ νέα εἰδικὰ ἐρμάρια καθὼς καὶ στὴν ἐπεξεργασία τοῦ «Δέντρου τῶν Τραγουδιῶν» τοῦ μουσικοῦ τμήματος σὲ συνεργασία μὲ τὶς ἐρευνήτριες Ἑλένη Ψυχογιῶ καὶ Μιράντα Τερζοπούλου.

Ἀρχισε καὶ συνεχίζεται ἀπὸ τὴν Ἐρευνήτρια Ἑλένη Ψυχογιῶ ἡ ἠλεκτρονικὴ ἀντιγραφή τοῦ εὐρετηρίου λέξεων, μοτίβων, θεμάτων, ἐνοιῶν, ὀνομάτων, τόπων κ.λπ. (Α- καὶ ἐξῆς) τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μὲ ταυτόχρονο ἐμπλουτισμὸ τῶν λημμάτων, κατηγοριοποίηση καὶ προετοιμασία γιὰ τὴν ὑπαγωγή τους πρὸς ἠλεκτρο-

νική βάση-δέντρο. Έχουν καταγραφεί εκατόν δέκα (110) λήμματα σε έκταση 35 ηλεκτρονικών σελίδων. Η βάση σχεδιάζεται να συνδυαστεί με το σύνολο των θεματικών κατηγοριών του λαϊκού πολιτισμού του Κέντρου.

Μουσική

Συνεχίστηκε από την ερευνήτρια μουσικό Μαρία Άνδρουλάκη η εργασία της εισαγωγής στα οικεία βιβλία εισαγωγής μουσικής και λαογραφικής ύλης του περιεχομένου ταινιών (1642-1661) και κατάταξη των εισαχθέντων ασμάτων ως προς το είδος και το ρυθμό.

Έγινε η μουσική καταγραφή και επεξεργασία 42 μελωδιών.

Έγινε το γύρισμα 52 ταινιών για τη συντήρησή τους.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος «Ανάπτυξη και έκσυγχρονισμός της Βιβλιοθήκης του ΚΕΕΛ» προσελήφθη η μουσικολόγος Άννα Μαρία Γιαννακοδήμου, η οποία εργάστηκε σε συνεργασία με την ερευνήτρια μουσικό Μαρία Άνδρουλάκη και τις ερευνήτριες Έλένη Ψυχογιού και Μιράντα Τερζοπούλου καθώς και την εταιρεία Systema για τη δημιουργία βάσης δεδομένων για το μουσικό υλικό του Κέντρου.

Συγκεκριμένα η κ. Γιαννακοδήμου ασχολήθηκε με την επιλογή όρολογίας για το δελτίο βάσης δεδομένων της καταγραμμένης μονάδας του μουσικού αρχείου, τη δημιουργία και διαμόρφωση σχεδιαγράμματος για το δελτίο της βάσης δεδομένων της ίδιας μονάδας, και την εισαγωγή στοιχείων σε ειδικό πρόγραμμα του Η/Υ για την δημιουργία δέντρου πληροφοριών (κατηγοριοποίηση) και την μετατροπή του σε βάση δεδομένων (με δελτία και πεδία αναζήτησης υλικού).

Παράλληλα συνέταξε πρόταση για τον εξοπλισμό του Studio με μηχανήματα επεξεργασίας ήχου μέσω Η/Υ σε σύστημα Macintosh και ειδικά προγράμματα μουσικής μεταγραφής και επεξεργασίας ήχου και εγκατάσταση συστήματος βελτίωσης-σταθεροποίησης συνθηκών στο Studio.

Πραγματοποίησε δοκιμαστική εισαγωγή στοιχείων στη νέα βάση δεδομένων για δίσκους βινυλίου και πυκνής έγγραφης (CD).

Έρευνσε σε συνεργασία με ειδικούς τεχνολογικής υποστήριξης προγράμματα επεξεργασίας εικόνας (σάρωση) και ήχου (κάρτα ήχου) απαραίτητων για τον έκσυγχρονισμό του συστήματος αρχειοθέτησης υλικού στο μουσικό τμήμα.

Στο πλαίσιο του ίδιου προγράμματος εργάστηκε στο μουσικό τμήμα η φιλόλογος-μουσικός Ζωή Αναγνωστοπούλου η οποία εισήγαγε στον Η/Υ κείμενα τραγουδιών από χειρόγραφα του Μουσικού τμήματος. Παράλληλα βοήθησε στη διευθέτηση του χώρου και στον καθαρισμό δελτίων, χειρογράφων και φυλλαδίων του αρχείου του Μουσικού τμήματος.

Παραδόσεις

Υπό την έποπτεία του συνταξιοδοτηθέντος έρευνητή του Κέντρου Άγγέλου Δευτεραίου ή συμβασιούχος συνεργάτρια, φιλόλογος Άλεξάνδρα Φιλίππου εισήγαγε στη διαμορφωμένη τελικώς βάση δεδομένων τó σύνολο τών Παραδόσεων του Νικολάου Πολίτου. Η έν λόγω συνεργάτρια άποχώρησε για μεταπτυχιακές σπουδές στη Γερμανία με ύποτροφία του Σαριπολείου Ίδρύματος.

Κοινωνικός Βίος

Υπό την έποπτεία του έρευνητή Έλευθερίου Άλεξάκη άρχισε ή εισαγωγή ύλικού στη δημιουργούμενη βάση τής κοινωνικής όργανώσεως από την συμβασιούχο Άνθούλα Μπάκολη και την φοιτήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου Άννα Άποστολίδου. Η βάση δέν έχει ολοκληρωθεί.

Επίσης ή Άνθούλα Μπάκολη υπό την έποπτεία τής Διευθύντριας Αϊκατερίνης Πολυμέρου-Καμηλάκη κατέταξε και εισήγαγε στην ήλεκτρονική βάση ύλικό σχετικό με τή λαϊκή λατρεία και τó παιδικό παιχνίδι.

Παράλληλα:

Συνεχίστηκε ή ληματοθέτηση και κατάταξη παροιμιών από τόν Έρευνητή Γεώργιο Αϊκατερινίδη.

Η έρευνητρια Άλίκη Παληοδήμου άποδελτίωσε λαογραφικό ύλικό από τόν τρίτο τόμο τών Άπάντων του Άλεξάνδρου Παπαδιαμάντη.

Η έπιστ. Συνεργάτρια του Κέντρου Βασιλική Φάτση άποδελτίωσε από την έκδοση του Κέντρου Μεσαιωνικού και Νέου Έλληνισμού «Χειρόγραφα Μετεώρων» (Μονή Μεταμορφώσεως) ύλικό που άφορā σέ θέματα χρησμών, θαυμάτων, προφητειών, μαντικής, μαγείας, δεισιδαιμονίας κ.ά.

Έγινε άντιγραφή σέ Η/Υ τής χειρόγραφης συλλογής λαογραφικού ύλικού του Καθηγητή τής Λαογραφίας και Προέδρου τής Έλληνικής Λαογραφικής Έταιρείας Δημ. Λουκάτου από την άποστολή του στους Παξούς (χειρόγραφο, άρ. 2250) από τούς έξωτερικούς συνεργάτες του Κέντρου Έλένη Μπαζίνη και Νικόλαο Σιγάλα, προκειμένου νά γίνει ή επεξεργασία του ύλικού για τήν έκδοσή του σέ βιβλίο με δαπάνη του Ίδρύματος Παξών. Η άντιγραφή έγινε επίσης με δαπάνη του ίδιου Ίδρύματος.

Η γραφέας του Κέντρου Έφη Μαυρίδου εκπαιδεύτηκε στη χρήση ήλεκτρονικού ύπολογιστή και εισάγει πλέον σέ ήλεκτρονική μορφή ύλικό του Κέντρου (χειρόγραφα ύπ' άριθμ. 3805, 2343).

Τακτικές αποστολές του Κέντρου

Όλοκληρώθηκε και παραδόθηκε σε δισκέτα και δύο αντίτυπα απ' την αποσπασμένη στο Κέντρο μέχρι τον Αύγουστο του 1996 Κυριακή Χρυσού-Καρατζά, ο αναλυτικός κατάλογος των λαογραφικών αποστολών των έρευνητών του Κέντρου. Έπεξεργασμένη μορφή του θα δημοσιευθεί στην Έπετηρίδα του Κέντρου συνοδευόμενη από σχετικό Χάρτη. Η δημιουργία του εν λόγω καταλόγου υπήρξε αναγκαία προκειμένου να γίνεται πιό εύχερης ο προγραμματισμός των αποστολών του Κέντρου.

Αποφασίστηκε επίσης στο έξι να δημοσιεύονται έκτενεις εκθέσεις των λαογραφικών αποστολών των έρευνητών στην Έπετηρίδα του Κέντρου.

Στο πλαίσιο του Προγράμματος «Δημιουργία ηλεκτρονικού Καταλόγου εργασιών παραδοσιακής χειροτεχνίας» σε συνεργασία με τον ΕΟΜΜΕΧ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Κέντρου ἐμπλουτίστηκε με 250 συμπληρωμένα με ἐπιτόπια ἔρευνα πολυσέλιδα ἐρωτηματολόγια γιὰ ἐργαστήρια καὶ τεχνικὲς παραδοσιακῆς βιοτεχνίας. Ἡ ὀλοκλήρωση τοῦ Προγράμματος θὰ ἀποδώσει στὸ Κέντρο λαογραφικὸ ὑλικὸ γιὰ 550 τουλάχιστον ἐργαστήρια με πολὺτιμες πληροφορίες, φωτογραφίες, πίνακες κλπ.

Ἀπὸ τὸ 1975 τὸ Κέντρο, μετὰ ἀπὸ πρόταση τῆς Διευθύντριας Αἰκ. Πολυμέρου - Καμηλάκη καὶ ὁμόφωνη ἀπόφαση τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς, πραγματοποιεῖ ἐπ' εὐκαιρία ἀποστολές, γιὰ τὴ συγκέντρωση ὑλικοῦ ἐπ' εὐκαιρία λαογραφικῶν γεγονότων τὰ ὅποια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καλυφθοῦν ἀπὸ τίς ἐντεταλμένες λαογραφικὲς ἀποστολές. Οἱ ἔρευνες αὐτὲς πρὸς τὸ παρὸν καλύπτονται με ἔξοδα τῶν ἐρευνητῶν.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους ἐκτελέστηκαν οἱ ἑξῆς ἐντεταλμένες ἀποστολές:

Ἄννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα

Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Δωδεκανήσου (3-25 Αὐγούστου, Ρόδος)

Ἐλευθέριος Ἀλεξάκης

Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ Νομὸ Λακωνίας (19 Αὐγ. - 8 Σεπτ.).

Ἐλένη Ψυχογιῶ

Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Ἡλείας (10-29 Αὐγούστου, Πύργος, ὄρεινὴ

Ὀλυμπία, Ἀνδρίτσαινα, Φανάρι, Ἀμυγδαλιές, Μονὴ Σεπετοῦ, Ἀλίγειρα).

Μιράντα Τερζοπούλου

Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Ἐβρου.

Παναγιώτης Καμηλάκης

Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Φλώρινας (22 Αὐγ. - 11 Σεπτεμβρίου)

Ἀλίκη Παληοδήμου

Λαογραφικὴ ἀποστολὴ στὸ νομὸ Κερκύρας (10 ἕως 30 Αὐγούστου).

Μαρία Ἀνδρουλάκη

Λαογραφική αποστολή στο νομό Δωδεκανήσου (4-26 Αύγουστου, Ρόδος, Κάρπαθος).

Βασιλική Φάτση

Λαογραφική αποστολή στο νομό Μαγνησίας.

Έπ' ευκαιρία αποστολές

Έλευθέριος Αλεξάκης

1. Πενθήμερη έρευνητική αποστολή στη Λέσβο για την παρακολούθηση - βιντεοσκόπηση τής θυσίας του ταύρου στο Μανταμάδο και συγκέντρωση σχετικού πληροφοριακού υλικού με συνεντεύξεις (4-8 Μαΐου 1998).
2. Πενθήμερη έρευνητική άδεια στο Παγώνι (χωριό Κεφαλόβρυσο) για τη συγκέντρωση - συμπλήρωση λαογραφικών - έθνογραφικών πληροφοριών σχετικών με το πολυφωνικό τραγούδι (29 Ιουλίου - 4 Αύγουστου 1998).

Έλένη Ψυχογιού

1. Τριήμερη έρευνητική έπ' ευκαιρία αποστολή στα χωριά Μάχου και Βρανά του νομού Ήλεις. Στη διάρκεια τής ως άνω αποστολής, συμμετείχε, παρακολούθησε και κατέγραψε σε μαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις και φωτογραφίες τη γιορτή του Αγίου Γεωργίου σε δύο οικογένειες κτηνοτρόφων, πρώην νομάδων και ήμινομάδων και σήμερα μόνιμα εγκαταστημένων στα παραπάνω χωριά. Το υλικό που κατέγραψε (έθιμα, συνεντεύξεις, τραγούδια) περιλαμβάνεται σε τέσσερις 90άλεπτης διάρκειας κασέτες μαγνητοφώνου και ένενήντα περίπου έγχρωμες φωτογραφίες. Το υλικό συμπλήρωσε με δύο επισκέψεις κατά τη διάρκεια δύο Σαββατοκύριακων σε 7 κασέτες τών 90 λεπτών και 600 φωτογραφίες. Έκτός έρευνητικής άδειας, κατά τις ημέρες τών άργιων του Πάσχα, βιντεοσκόπησε τα έθιμα τής Μεγάλης Παρασκευής στα Λεχαινά του ίδιου νομού (επίσκεψη γυναικών στο νεκροταφείο, ακολουθία έπιταφίου και έγκώμια, λιτάνευση έπιταφίου στην πόλη και το νεκροταφείο, πυρά στην πύλη του ίδιου νεκροταφείου) σε μία βιντεοταινία 90'.
2. Κατά το διήμερο (23-24/6/1998) πραγματοποίησε έπιτόπια έρευνα στο Λαύριο Αττικής όπου παρακολούθησε και κατέγραψε έθιμα και τραγούδια σχετικά με τον Κλήδονα, με τη συνεργασία τής μουσικολόγου συμβασιούχου συνεργάτριας του Κέντρου Άννας Μαρίας Γιαννακοδήμου). Το υλικό που συγκεντρώθηκε περιέχεται σε δύο 90άλεπτης διάρκειας κασέτες μαγνητοφώνου, 150 φωτογραφίες και μία 90άλεπτης διάρκειας ταινία video.

3. Κατά τη διάρκεια τῆς πενθήμερης ἐρευνητικῆς ἄδειας ἀπὸ 20/7/98 πραγματοποίησε «ἐπ' εὐκαιρίᾳ» ἀποστολὴ στὸ χωριὸ Φανάρι Ἀνδρίτσαινας τοῦ ἴδιου νομοῦ, προκειμένου νὰ παρακολουθήσει καὶ νὰ καταγράψει τὸ ἡλιολατρικὸ πανηγύρι τοῦ Προφήτη Ἡλία. Τὸ ὕλικὸ πού συγκέντρωσε κατέγραψε σὲ δέκα 90άλεπτες κασέτες μὲ ἠχογραφεμένες συνεντεύξεις, τὴ θεία λειτουργία καὶ τὸ γλέντι καὶ 150 περίπου φωτογραφίες. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τριήμερης ἄδειας ἀπὸ 19/11/1998 πραγματοποίησε «ἐπ' εὐκαιρίᾳ» ἀποστολὴ στὴ νῆσο Ἀμοργὸ τοῦ νομοῦ Κυκλάδων προκειμένου νὰ συμμετάσχει καὶ νὰ καταγράψει τὸ πανηγύρι τῆς «Παναγίας τῆς Κοζοβιώτισσας».

Τὸ ὕλικὸ πού συγκεντρώθηκε περιέχεται σὲ τέσσερις κασέτες 90άλεπτης διάρκειας, 155 φωτογραφίες (ὕπομνηματισμένες μὲ λεπτομερεῖς λεζάντες) καθὼς καὶ σὲ προσωπικὸ ἡμερολόγιό ἐρευνας 50 περίπου σελίδων.

Παν. Καμηλάκης

Πραγματοποίησε: Ἐπιτόπια ἐρευνα στὸ νομὸ Χανίων γιὰ τὴ συμπλήρωση σαράντα Ἐρωτηματολογίων στὸ πλαίσιο τοῦ Προγράμματος «Κατάλογος παραδοσιακῶν ἐργαστηρίων παραδοσιακῆς χειροτεχνίας, πού διεξάγει τὸ Κέντρο.

Πενθήμερη ἄδεια ἐρεύνης στὴ Σίφνο γιὰ τὴν συγκέντρωση ὕλικου γιὰ τὶς ἐπαγγελματικὲς δραστηριότητες καὶ ἀσχολίες τῶν κατοίκων.

Ἄλίκη Παληοδήμου

Κατὰ τὴ διάρκεια ἐρευνητικῆς ἄδειας ἀσχολήθηκε μὲ τὴ συγκέντρωση καὶ μελέτη τῆς βιβλιογραφίας σχετικὰ μὲ τὴν ἠθογραφία τοῦ 19ου καὶ 20οῦ αἰώνα.

Αἰτήσεις ἐρευνητῶν γιὰ χρῆση ὕλικου τοῦ Κέντρου

Μὲ εἰσήγηση τῆς Διευθύντριας καὶ ἔγκριση τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους δόθηκε ἡ ἄδεια γιὰ τὴν περιορισμένη χρησιμοποίηση ἀνεκδότου ὕλικου γιὰ τὴ σύνταξη διδακτορικῶν διατριβῶν καὶ εἰδικῶν μελετῶν σὲ 20 ἐρευνητές, οἱ ὁποῖοι ἐργάσθηκαν στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου ὑπὸ τὴν ἐποπτεία ἐντεταλμένων ἐρευνητῶν.

Ἄρχειακὸ ἔργο

Τὸ ὕλικὸ μὲ τὸ ὁποῖο ἐμπλουτίστηκε τὸ Ἄρχειο τοῦ Κέντρου εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικὸ σὲ θέματα κυρίως ὕλικου βίου (διατροφῆς, κατοικίας, ἐνδυμασίας), στὸν ὁποῖο καὶ ὕστερεϊ. Ἐπίσης ἔχει κατατεθεῖ ὀπτικοακουστικὸ ὕλικὸ (κασέτες καὶ βιντεοταινίες).

Παράλληλα πραγματοποιήθηκε:

- Ἐνημέρωση εὔρεθρίων-καταλόγων ὀνομάτων συλλογῶν λαογραφικῆς ὕλης καὶ τόπων προέλευσῆς τῆς.
- Ἀπομαγνητοφώνηση καὶ καταγραφή στὸν Η/Υ ὕλικου παλαιότερων ἀποστολῶν (Αἰκ. Πολυμέρου-Καμηλάκη).
- Κατάρτιση δύο χειρογράφων (Α.Ε. 4603 καὶ 4646) ἀπὸ τὶς περιοχὲς Δράμας καὶ Εὐβοίας, στὸ πλαίσιο ἐπιτοπίων ἐρευνῶν (Γ. Ν. Αἰκατερινίδης).
- Ἀπομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων παλαιότερων λαογραφικῶν ἀποστολῶν (Ἐ. Ἀλεξάκης).
- Ὁλοκλήρωση χειρογράφων προηγουμένων λαογραφικῶν ἀποστολῶν (Β. Φάτση).

Χειρόγραφες Συλλογές 1998

Κατὰ τὸ 1998 εἰσήχθησαν στὸ Κέντρο Λαογραφίας 55 συλλογές ποικίλου λαογραφικοῦ ὕλικου. Ἀπὸ αὐτὲς 28 ἔχουν κατατεθεῖ ἀπὸ τὴ Διευθύντρια Αἰκατερινὴ Πολυμέρου-Καμηλάκη καὶ προέρχονται ἀπὸ ἐπιτόπιες ἐρευνες φοιτητῶν τῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου διδάσκει τὸ μάθημα τῆς Λαογραφίας, ἐπτά ἔχουν κατατεθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπίκ. Καθηγήτρια τῆς Λαογραφίας κ. Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη καὶ ἀποτελοῦν ἐργασίες φοιτητῶν τῆς, τρεῖς ἔχουν κατατεθεῖ ἀπὸ τὸν ἐρευνητὴ Α' τοῦ Κέντρου Ἐλευθ. Ἀλεξάκη, ὑπεύθυνου τοῦ Προγράμματος «Στρατηγικὲς τοῦ γάμου στοὺς κτηνοτρόφους» καὶ προέρχονται ἀπὸ ἐπιτόπια ἐρευνα συνεργατῶν τοῦ Προγράμματος. Οἱ ὑπόλοιπες προέρχονται ἀπὸ τὶς λαογραφικὲς ἀποστολὲς ἐρευνητῶν τοῦ Κέντρου ἢ διαφόρους ἐρασιτέχνες συλλογεῖς.

1. 4603, Γ ε ὠ ρ γ ι ο ς Ν. Α ἰ κ α τ ε ρ ι ν ἰ δ ῆ ς, Δρώμενα Θεοφανείων στὸ Μοναστηράκι Δράμας, Ἐπιτόπια ἐρευνα, Ἰαν. 1998, σχ. 8ο, σελ. 38.

Περιεχόμενα: Περιγραφές, καταγραφές γιὰ δρώμενα καὶ φωτογραφικὸ ὕλικὸ.

2. 4604, Π η ν ε λ ὀ π η - Χ ρ υ σ ο β α λ ἄ ν τ ο υ - Τ σ α λ ἰ κ ο υ σ ο υ, Ὁ γά-

μος στην Ίμβρο 1994-1995, 8ο, σελ. 39. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Γενικά. Προξενεία και μνηστεία. Έθιμα πρό τῆς τελετῆς. Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου. Τὰ μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ γάμου. Φωτ. 8.

3. 4605, Ἡ ρ α κ λ ῆ ς Φ ω τ ι ἄ δ η ς, Συλλογὴ στοιχείων γιὰ τὸν γάμο τῶν Ποντίων (Δυτικὸ Γιαννιτσῶν, πρ. Κονίκοβο ἢ Στίβα Πέλλης), 1994, 8ο, σελ. 79. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Ἐθιμολογικὰ τοῦ γάμου, μέχρι τὰ μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ '60.

4. 4606, Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν α Χ ρ υ σ ῖ ν α, Ἐθιμα γάμου ἀπὸ τὸ Παλαιοζάρι Φωκίδας 1995, 8ο, σελ. 79. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Γαμήλια ἑθιμολογικὰ, περιγραφὲς σὲ τοπικὸ ἰδίωμα, τραγούδια, φωτογραφίες 5.

5. 4607, Ἴ ω ἄ ν ν α Π ρ ο δ ρ ο μ ῖ δ ο υ, Συγκέντρωση λαογραφικοῦ ὕλικου γιὰ τὴ διατροφή ἀπὸ τὸ Ὁμόλιο Λαρίσης 1997, 8ο, σελ. 101. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Τροφές, τρόποι παρασκευῆς, ἔθιμα, λεξιλόγιο, φωτογραφίες 15.

6. 4608, Γ ε ω ρ γ ῖ α Τ σ ο χ ἄ κ η, Τροφές καὶ ποτὰ στὴν Κρήτη (Γαβαλοχώρι Χανίων), 1997, 8ο, σελ. 138. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Γενικὲς πληροφορίες, συνεντεύξεις γύρω ἀπὸ τροφές, σχετικὲς ἀντιλήψεις, εὐχές, δεισιδαιμονίες, τρόποι παρασκευῆς, ποτὰ, ψωμιὰ σὲ ἑορτές, γλυκίσματα κ.ἄ., φωτογραφίες καὶ φωτοτυπίες, διακοσμητικὰ ἀπὸ ἔντυπα, σκίτσα 113 συνολικά.

7. 4609, Ἀ ρ χ ὄ ν τ ω Κ α ρ α τ σ ὄ λ ι α, Συλλογὴ λαογραφικῆς ὕλης γιὰ τροφές καὶ ποτὰ (Γιάλτρα Εὐβοίας). 1997, 8ο, σελ. 88. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Γεύματα, βασικὲς τροφές, τροφές λαϊκοῦ ἑορτολογίου, τροφές σὲ εἰδικὲς περιπτώσεις, συντήρηση τροφῶν, ποτὰ.

8. 4610, Σ π. Τ ζ ῆ λ ι ο ς Ἰ α τ ρ ὸ ς, Συλλογὴ δημοτικῶν καὶ δημοτικοφανῶν τραγουδιῶν «Γύρου» ΒΔ. Κερκύρας. 1998, 4ο, σελ. 191.

Περιεχόμενα: Φωτοτυπίες 110 τραγουδιῶν καὶ βιβλιογραφικὸ κτῆλογο.

9. 4611, Ἴ ω ἄ ν ν η ς Ἡ λ ι ὀ π ο υ λ ο ς, συνταξ. δάσκαλος, Τὸ δημοτικὸ ἐργατικὸ τραγούδι στὴ Δωρίδα. 1997, 4ο, σελ. 21.

Περιεχόμενα: Εἰσαγωγή, εἰδικὴ ἀναφορά, ἐπὶ μέρους ἀνάλυση, τὰ ἐργατικὰ δημοτικὰ τραγούδια σὲ συνδυασμὸ ρυθμὸ καὶ κίνηση, ἐργατικὰ τραγούδια (συλλογὴ), παρατηρήσεις κ.ἄ., συμπεράσματα, βιβλιογραφία.

10. 4612, Ἰωάννης Ἡλιόπουλος, συνταξ. δάσκαλος, Λαογραφική ἀναφορὰ τοῦ Γιάννη Μακρυγιάννη. 1998, 4ο, σελ. 61.

Περιεχόμενα: Παροιμίες, γνωμικά τοῦ ἥρωα Γιάννη Μακρυγιάννη, βγαλμένα ἀπὸ τὰ Ἀπομνημονεύματα. Λαογραφική ἀναφορὰ, (σύνολο 398). Εἰσαγωγή, Βιβλιογραφία - Εὐρετήριο.

11. 4613, Ἰωάννης Ἡλιόπουλος, συνταξ. δάσκαλος, Ὁ Δωρικὸς κεφαλόδεσμος. Λαογραφική προσέγγιση. 1998, 4ο, σελ. 5.

Περιεχόμενα: Περιγραφές, ὀνοματολόγια, σχεδιαγράμματα, τραγούδια.

12. 4616, Βασίλειος Π. Σαρλῆς, Λαογραφικὰ βιώματα περιοχῆς Φενεοῦ Κορινθίας. Σχῆμα 4ο, σελ. 228 + 448 + 248 (σύνολο: σελίδες 924).

Περιεχόμενα. Μέρους Α': Ἐθμικά καὶ δοξαστικά, προλογικά - γενικά, λαϊκὴ πίστη καὶ λατρεία (δοξασίες, παραδόσεις, πίστη σὲ στοιχεῖα κ.ἄ.), λαϊκὸ ἑορτολόγιο καὶ ἔθιμα, μαγεία, δεισιδαιμονία, εὐχές - ἄρες, ἀστρολογία - μετεωρολογία, λέξεις καὶ ὀνόματα, φυσιγνωμίες καὶ τύποι Φενεοῦ, φωτοτυπίες, πίνακες, λεξιλόγιο.

Μέρους Β': Λαϊκὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ζωὴ. Κατοικία (οἰκισμός, βοηθητικοὶ χώροι, οἰκοσκευὴ), ἔνδυμασία, ὑπόδηση, κόμμωση, καλλωπισμὸς, τροφές καὶ ποτὰ, ποιμενικὴ ζωὴ, γεωργικὴ ζωὴ, (δημητριακὰ, ἀμπελοურγία, κηπουρικὴ, δενδροκαλλιέργεια, λινοκαλλιέργεια, χασισοκαλλιέργεια, βαμβάκο-ρίζοκαλλιέργεια, μεταξοσκωληκτοτροφία), κυνῆγι, μελισσοκομία, λαϊκὴ βιοτεχνία καὶ ἐπαγγέλματα (20 συνολικά), σχεδιαγράμματα, εἰκόνες, πίνακες, λεξιλόγιο κ.ἄ.

Μέρους Γ': Φιλολογικὴ Λαογραφία, μῦθοι - παραμῦθοι - εὐτράπελες διηγήσεις (106), παραμῦθοι 70, εὐτράπελες διηγήσεις (72), παραδόσεις (82), παροιμίες (366), παροιμιόμυθοι (111), αἰνίγματα (142), γλωσσοδέτες (32), λογοπαίγνια (5), λαϊκὰ προβλήματα (9) - τραγούδια (528), μουσικὴ καὶ χοροὶ, μεταγενέστερα - σύγχρονα λαογραφικὰ (τραγούδια, χοροὶ) κ.ἄ.

13. 4615, Ὁλγα Κωστίδου - Γεωργία Τσαλαβρέτα, Ὁ γάμος, στὴν πόλη τοῦ Βόλου 1993, 4ο, σελ. 10. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Περιγραφή σύγχρονου ἀστικοῦ γάμου καὶ φωτοτυπίες 5 φωτογραφίες.

14. 4616, Εὐάγγελία Μακρῆ, Ὁ γάμος στὴν πόλη τοῦ Ἀλμυροῦ, 1993, σχ. 4ο, σελ. 92. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Ποικίλες πληροφορίες γιὰ τὸν γάμο μὲ μορφή συνεντεύξεων.

15. 4617, Ἀποστολία Ἀθ. Τραγανίτη, Ὁ γάμος στὸ Φλαμούλι Τρικάλων, 1993, σχ. 4ο, σελ. 35. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Περιγραφές καὶ ποικίλες πληροφορίες περὶ γάμου μὲ μορφή συνεντεύξεων.

16. 4618, Σεβαστὴ Ζήκου, Ὁ γάμος στὸ χωριὸ Συγκρέλο Εὐρυτανίας καὶ στὴν πόλη, 1993, σχ. 4ο, σελ. 11. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Περιγραφές γάμου.

17. 4619, Κωνστ. Καραχάλιας - Βασιλική Βασιλειάδου, Οί τελετές του γάμου στην περιοχή της Θεσσαλίας (Ρευματικά Φαρσάλων, Κοιλιάδα Λαρίσης), 1992, σχ. 4ο, σελ. 8. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/τρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Περιγραφές του γάμου.

18. 4620, Βαλσάμη Τσικρική, Ζητήματα σχετικά με το γάμο Αιγάνη Λαρίσης, 1993, σχ. 4ο, σελ. 53. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/τρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Περιγραφή του γάμου με μορφή ερωτήσεων - απαντήσεων.

19. 4621, Δ. Σιαμούρης, Τά ξθη και τὰ ἔθιμα του γάμου στον Παλιό Πλάοταν Μαγνησίας 1993, σχ. 4ο, σελ. 13. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/τρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Περιγραφή του γάμου με παράθεση τραγουδιών, προλήψεων κ.ά.

10. 4622, Α+Β, Κυριακή Χρυσού - Καρατζά, 'Επιτόπια ἔρευνα στη Σαντορίνη σχετικά με την ἔνδυμασία. Καλοκαίρι, σχ. 4ο, σελ. 28.

Περιεχόμενα: 'Απομακρυτοφωνημένες συνεντεύξεις γύρω από την ἔνδυμασία της Σαντορίνης και 26 ἔγχρωμες φωτογραφίες. Β'. βλ. παρατηρήσεις.

21. 4623, Κατερίνα Κεραμᾶ, 'Ο γάμος στον "Άγιο Παντελεήμονα, 1993, σχ. 4ο, σελ. 41 + 4 κασέτες ἠχογραφήσεις. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, Δ/τρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: 'Ιστορική ἄποψη του χωριού, ἔθιμα γάμου, περιγραφές με συνεντεύξεις βάσει ἔρωτηματολογίου, 3 φωτοτυπίες φωτογραφιών.

22. 4624, 'Αθανασία 'Αδαμοπούλου, Συγκέντρωση λαογραφικού ὕλικου για τὴ διατροφή (Μεξιάτες Φθιώτιδας), 1992, σχ. 4ο, σελ. 38. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/τρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Ειδήσεις περί διατροφῆς (γεύματα, βασικές τροφές, τροφές κατά τὴ διάρκεια τῆς ἑβδομάδας, τροφές λαϊκού ἑορτολογίου, τροφές σὲ εἰδικές περιπτώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, συντήρηση τροφῶν, ποτά.

23. 4625, Ζωὴ Κόφφα, Διατροφή (τροφές και ποτά) Κερασιά Καρδίτσας, 1992, σχ. 4ο, σελ. 25. (Καταθέτης: Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/τρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Πληροφορίες για γεύματα, συνήθη και ἑορταστικά, δοξασίες, βασικές τροφές, γλυκά, τροφές λαϊκού ἑορτολογίου, γενικές εἰδήσεις για τὸ χωριό.

24. 4626, Μαρία Δημητρίου, 'Ο γάμος στο χωριό μου 'Ακάκι Λευκωσίας,

1993, σχ. 4ο, σελ. 24. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια του Κέντρου).

Περιεχόμενα: Έθιμα και περιγραφές.

25. 4627, Έ λ έ ν η Τ σ ι α μ π ο ύ λ α, Τά έθιμα του Πάσχα και τά έθιμα του γάμου στο χωριό Άηδόνα Καλαμπάκας, 1992, σχ. 4ο, σελ. 43. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια του Κέντρου).

Περιεχόμενα: Έθιμα λαϊκής λατρείας από την Κυριακή τής Άποκριάς έως την Άνάληψη και έθιμα γάμου, με παράθεση και τραγουδιών (λατρευτικών και γαμηλιών).

26. 4628, Σ ο φ ί α Σ π υ ρ ο π ο ύ λ ο υ, Έ Κοινωνική όργάνωση τής Ρεντίνας, 1992, σχ. 4ο, σελ. 25. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Ειδήσεις με τή διοίκηση τής Κοινότητας, τούς κοινοτικούς άρχοντες και ύπαλλήλους, διάκριση κοινωνικών τάξεων, άλληλοβοήθεια - συνεργασία, θέση γυναίκας, φιλοξενία, ξενιτιά, συντεχνίες - έπαγγέλματα.

27. 4629, Ε ύ θ υ μ ί α Ά τ μ α τ ζ ί δ ο υ, Συλλογή στοιχείων για τή ζωή τής γυναίκας στον Πόντο, 1992, σχ. 4ο, σελ. 16. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου - Καμηλάκη, Δ/ντρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Ειδήσεις για τή ζωή τών γυναικών στον Πόντο και τή θέση τους, καθώς και για ένδυμασία και καλλωπισμό· έπίσης μιá έγχρωμη παραστατική εικόνα τής γυναικείας ένδυμασίας.

28. 4630, Β α σ ι λ ι κ ή Φ ο ύ ν τ α, Έπιτόπια έρευνα για τό γάμο στο Σουφλί, 0000 σχ. 4ο, σελ. 36. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια του Κέντρου).

Περιεχόμενα: Περιγραφές, τραγούδια, έθιμα, προικοσύμφων κ.ά. στοιχεία σχετικά με τόν γάμο, από μαρτυρίες παλαιότερων.

29. 4631, Ά γ γ ε λ ο ς Π α π ά γ γ ε λ ο ς, Τό έθιμο του γάμου στην Ματσούκα (Πόντος) 1996, σχ. 4ο, σελ. 9. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια του Κέντρου).

Περιεχόμενα: Περιγραφή τοπικού γάμου

30. 4632, Κ ω ν σ τ α ν τ ί ν α Δ ά λ λ α, Ό γάμος στη Στράτο Άγρινίου, 1993, σχ. 4ο, σελ. 12. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Περιγραφή του τοπικού γάμου.

31. 4633, Μ α ρ ί α Χ ρ ι σ τ ο δ ο ύ λ ο υ, Κυπριακές Παροιμίες, 19 , σχ. 4ο, σελ. 50. (Καταθέτης: Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια του ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: ΆΤζυπριώτικες παροιμίες, πρακτικές και φιλολογικές χωρισμένες σε κεφάλαια κκτά τó θέμα τους» (πρόλογος, γνωμικές παροιμίες, βιοσοφικό περιεχόμενο, κοινωνικό περιεχόμενο, οικο-

νομικό περιεχόμενο, ήθικò περιεχόμενο, οίκογενειακό περιεχόμενο, φυσικό περιεχόμενο, παροιμίες αλληγορικές, γλωσσάριον). Σύνολο παροιμιών: 448.

32. 4634, Σοφία Ἀρμελινιοῦ, Συλλογή παραδόσεων ἀπὸ τὴ Σίφνο, 1997, σχ. 4ο, σελ. 34. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ Κέντρου).

Περιεχόμενα: Γενικὲς πληροφορίες, σύντομη ἱστορικὴ ἐπισκόπηση τῆς Σίφνου, καὶ συλλογὴ παραδόσεων σχετικῶν μὲ ζωὰ, δαιμονικά ὄντα, θαυματουργές εἰκόνες, χτίσιμο ἐκκλησιῶν, θαύματα καὶ μὲ ἱστορίες ἀρχαιότητας· ἐπίσης ἓνα χάρτη, 5 φωτοτυπίες καὶ 6 ἐγχρωμες φωτογραφίες.

33. 4635, Ροδάνθη Παπαμιχλάκη, Παραδόσεις καὶ παραμῦθια, Μέλαμπες, Ὀρθὲς Ρεθύμνης, 1997, σχ. 4ο. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ Κέντρου).

Περιεχόμενα: 6 παραμῦθια καὶ 12 πρὰδόσεις.

34. 4636, Ἄννα Κουκουβέτσοῦ, Λαογραφικὰ στοιχεῖα τῆς περιοχῆς μου. (Ἐξαρχος, Ἀταλάντη, Δραχμάνιο (;) Λοκρίδας, Γοργοπόταμος Φθιώτιδας), 1995, σχ. 4ο, σελ. 38. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Εἰδήσεις γιὰ διατροφή, ἔνδυμα, οἰκοσκευὴ, λ. λατρεία, ἀσχολίες κατοίκων· ἐπίσης τραγούδια καὶ διηγήσεις.

35. 4637, Νικόλαος Τζιαφέτας, Λαογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ στοιχεῖα τῆς Δεσκάτης καὶ τῆς περιοχῆς τῆς, 1997, σχ. 4ο, σελ. 22. (Καταθέτης: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Δ/ντρια τοῦ ΚΕΕΛ).

Περιεχόμενα: Κυρίως τοπωνύμια καὶ τραγούδια.

36. 4638, Εὐθύμιος Καραχάλιος, δάσκαλος, Ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μας παράδοση στὸ Κουτσοπόδι. 1995, σχ. 4ο, σελ. 36 + 18.

Περιεχόμενα: «Λαογραφικὴ ἐργασία τῆς Γ2 τάξης τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Κουτσοποδίου», μὲ εἰδήσεις γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορία - κοινωνικὴ καὶ πολιτιστικὴ ζωὴ τοῦ Κουτσοποδίου, τίς βασικὲς ἀσχολίες τῶν κατοίκων, ἦθη καὶ ἔθιμα ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου (λ. λατρεία - γάμος - τελευτὴ, τραγούδια κ.ἄ.), καθὼς καὶ 18 ἐγχρωμες φωτοτυπίες μὲ 35 φωτογραφίες.

37. 4639, Κώστας Ζαχ. Γιαννιός, καθηγητὴς, Τὸ ξυλόκαρρο καὶ τὸ ξυλαλύτρι στὴν Κωμόπολη Κυθρέας Κύπρου. 1998, σχ. 4ο, σελ. 79.

Περιεχόμενα: Ἀνκλυτικὲς περιγραφὲς μὲ φωτογραφίες καὶ σχέδια.

38. 4640, Βασ. Π. Σαρλῆς, Ἡ πρὸς τὴν Παναγία λατρευτικὴ συμπεριφορὰ τῶν Μουσουλμάνων Ἑλλήνων πολιτῶν. 1998, σχ. 4ο, σελ. 32.

Περιεχόμενα: Ποικίλες εἰδήσεις περὶ Πομάκων (κατ'αγωγή, δικβίωση, γλώσσῃ, ἱστορικὰ στοιχεῖα κ.ἄ.), λ. λατρείας καὶ δεισιδαιμονίας, ἐπίσης τραγούδια καὶ φωτοτ. φωτογραφιῶν.

39. 4641, Γεώργ. Ἄντ. Μπακάλης, ἐκπαιδευτικὸς. Λαογραφία τοῦ τόπου

μου (Ἀράχωβα τοῦ Παρνασσοῦ). Ἡθῆ καὶ ἔθιμα. 1998, σχ. 8ο, σελ. 159 + 1 δι-σκέτα.

Περιεχόμενα: Εἰσαγωγή, ὁ κύκλος τῆς ζωῆς, ἑορτές, ἀσχολίες τῶν κατοίκων, παλιά ἔθιμα (ἀναμνή-σεις εὐθυμων συμβάντων), παλιοὶ τύποι τοῦ χωριοῦ, συνοικίες καὶ βρύσες, παραμῦθια καὶ ἱστορίες, παραδοσιακὲς ἐργασίες, τοπικὰ διάφορα (πολιτιστικὰ γεγονότα κλπ. V.

40. 4642, Ἀ ν ν α Π α π α μ ι χ α ἤ λ - Κ ο υ τ ρ ο ῦ μ π α. Ἐπιτόπια ἔρευνα στὴ Σύμη Δωδεκανήσου. Ἰούλιος 1998, σχ. 8ο, σελ. 66.

Περιεχόμενα: Ἱστορικὰ καὶ ἄλλα στοιχεῖα. Ὑλικὸς βίος (τροφές, οἰκοδομήματα). Κοινωνικὸς βίος (κοιν. ὀργάνωση, δίκαιο, γάμος, τελευτὴ, παιδί, γέννηση). Πνευματικὸς βίος (θρησκεία, λ. πίστη καὶ λατρεία), λ. λατρικὴ, μουσικὰ ὄργανα καὶ χοροὶ, ἄσματα, παραδόσεις (8), παροιμίες (3). Ἐκ τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ (τοπωνύμια), φωτογραφίες 38, χάρτης 1, φωτοτ. 2.

41. 4643, Ἀ ν ν α Π α π α μ ι χ α ἤ λ - Κ ο υ τ ρ ο ῦ μ π α. Συλλογὴ λαογραφικῆς ὕλης καὶ ἔρευνα στὴ νήσο Ρόδο (Καλυθιές, Φαληράκι, Κρεμαστή, Ἰάλυσος, Σορωνή, Ρόδος Φάνες), ἀπὸ 3 Αὐγ. ἕως καὶ 25 Αὐγ. 1998, σχ. 8ο, σελ. + 2 κασέτες μὲ ἠχο-γραφησεις.

Περιεχόμενα: I. Ὑλικὸς βίος: Κατοικία, κλπ., σκεύη, ρουχισμὸς κλπ., ἐνδυμα, καλλωπισμὸς, τρο-Ἐπαγγελματικὸς βίος (γεωργία, κτηνοτροφία, ἀλιεῖα, βιοτεχνία, κεντητικὴ, ἀγγειοπλαστικὴ, ξυ-λογλυπτικὴ, ἀρτοποιία, βαφικὴ, κ.ἄ.). Φυτὰ, Ζῶα. II. Κοινωνικὸς βίος: Γέννηση, γάμος, τελευτὴ, κοινωνικὴ ὀργάνωση καὶ λαϊκὸ δίκαιο. III. Πνευματικὸς βίος: Λαϊκὴ λατρεία, μαγεία καὶ δεισιδ. συνήθειες, λ. λατρικὴ, ἀστρολογία, μετεωρολογία, μαντικὴ, δημ. ποίηση (220), διάφορες διηγῆσεις (3), παραδόσεις (164), παροιμίες καὶ παροιμ. φράσεις (16), ἀνιγμάτα (10), παιδιές (22), εὐχές (14), ὀνόματα κλπ. (108), ἠχογραφῆσεις 118, φωτογραφίες 319, σχέδια, χάρτες 13. Γενικά.

42. 4644, Π α ν α γ ι ὡ τ α Π ο λ ί τ η, Ἐπιτόπια ἔρευνα στὸ χωριὸ Κούκουρα Βοιωτίας. Ἰούλιος 1997, σχ. 8ο, σελ. 92. (Καταθέτης: Ἐλευθ. Ἀλεξάκης, Ἐρευ-νητὴ ΚΕΕΛ, ὑπεύθυνος προγράμματος).

Περιεχόμενα: Ἀπομακρυνητοφνημένες συνεντεύξεις γύρω ἀπὸ τὸ γάμο στοὺς κτηνοτρόφους, ποὺ εἶναι στὸ θέμα τοῦ σχετικοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος, καθὼς καὶ 36 φωτοτυπίες μὲ προικο-σύμφωνα.

43. 4645, Ἀ ν δ ρ ο μ ά χ η Ο ἰ κ ο ν ό μ ο υ, Ἐπιτόπια ἔρευνα στὰ χωριά Πύλη Βοιωτίας καὶ Βίλια Ἀττικῆς, 1996-97, σχῆμα 8ο, σελ. 189. (Καταθέτης: Ἐλευθ. Ἀλεξάκης, Ἐρευνητὴς ΚΕΕΛ, ὑπεύθυνος προγράμματος).

Περιεχόμενα: Ἀπομακρυνητοφνημένες συνεντεύξεις γύρω ἀπὸ τὸ θέμα «Ὁ γάμος στοὺς κτηνοτρό-φους: στρατηγικὲς καὶ σύμβολα», στὸ πλαίσιο εἰδικοῦ ἐρευνητικοῦ προγράμματος, καθὼς καὶ 34 φωτογραφίες.

44. 4646, Γ ε ὄ ρ γ. Ν. Α ἰ κ α τ ε ρ ι ν ἰ δ η ς, Ἐρευνητὴς ΚΕΕΛ, Δύο λατρευτικὰ ἔθιμα ἀπὸ τὴν Εὐβοία, 1998, σχ. 8ο.

Περιεχόμενα: α) Τὸ «κεσκέσι» στὰ Πάνω Μάμουλα Γυμνοῦ· β) Τὸ «ρεβιθόρζο» στὸ Βασιλικὸ, (εἰδήσεις λαϊκῆς λατρείας, 1 ἀφίσα, 17 φωτογραφίες).

45. 4647, Λ α μ π ρ ι ν ή Ρ ά ι κ ο υ, 'Επιτόπια έρευνα για τούς Σαρακατσάνους τής Βοιωτίας (Τσουκαλάδες, Χαιρώνεια, "Άγιος Βλάσης), 1998, σχ. 8ο, σελ. 256. (Καταθέτης: 'Ελευθ. 'Αλεξάκης, 'Ερευνητής ΚΕΕΛ, ύπεύθυνος προγράμματος).

Περιεχόμενα: Ληξιαρχικές πράξεις γάμου, όνοματεπώνυμα από δημοτολόγιο, βιογραφίες, άπομαγνητοφωνημένες συζητήσεις, γύρω από τó θέμα τού γάμου, ειδήσεις για τó «άντάμωμα Σαρακατσανικών Φθιώτιδας» τó 1998, τραγούδια, 32 φωτογραφίες.

46. 4648, 'Ε λ ε υ θ. Π. 'Α λ ε ξ ά κ η ς, 'Ερευνητής ΚΕΕΛ, Λαογραφική άποστολή στην "Ηπειρο (ν. 'Ιωαννίνων, Κεφαλόβρυσο, Κάτω Μερόπη Πωγωνίου) από 8 Αύγ. έως 1 Σεπτ. 1996, σχ. 8ο, σελ. 477.

Περιεχόμενα: Ειδήσεις σχετικά με κτηνοτροφία, τσελιγκάτα, γεωργία, κηπουρική, λ. δίκαιο, παιδί, βάπτιση, κουμπιάρια, γάμο, λ. λατρεία, θάνατο, βοτανική, βιοτεχνία, ένδυμασία, φαγητά - τροφές, τατουάζ, κατοικία - καλύβες, αύτοδικία - βεντέτα, αδελφότητες· περιέχει επίσης βιογραφίες και γενεολογικά δέντρα, παραδόσεις, εϋτράπεζες διηγήσεις, λεξιλόγιο, παροιμίες, επώνυμα, ήχογραφήσεις 48, φωτογραφίες 146.

47. 4649, Μ α ρ ί α Ζ α φ ε ι ρ ο π ο ύ λ ο υ, Συλλογή λαογραφικού ύλικού από τά Μέγαρα 'Αττικής, 1993-1997, σχ. 8ο, σελ. 1565. (Καταθέτης: Μαρία Μηλίγκου - Μαρχαντώνη, 'Επίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας).

Περιεχόμενα: *Εισαγωγικά* - 'Υλικός βίος (κατοικίες, ένδυμα, ύπόδεση, κόμμωση - καλλωπισμός, τροφές, επαγγελματικός βίος, γεωργία, άμπελουργία, έλαιοκομία, άλλες γεωργικές καλλιέργειες και άσχολίες, έθιμα τών γεωργών, φυτικός κόσμος, ποιμενικός βίος, μελισσοκομία, κυνήγι, άλιεία, ζωικός κόσμος, βιοτεχνία: ύφαντική, βαφική, πλεκτική, κεντητική, ραπτική, ζυλοτεχνία - ζυλογλυπτική, κεραμική, μεταλλουργία, σαγκάρης, σαμαράς, καλαθοπλέκτης, ράπτης, βυρσοδέψης). *Κοινωνικός βίος*: (γέννηση: παιδοποία, έγκυμοσύνη, τοκετός, λεχώνα, βρέφος, βάπτιση και παιδικός βίος, παιχνίδια· γάμος, γενικά, προξενία - μνηστεία, έθιμα πρό τής τελετής, τελετή τούγάμου, τά μετά την έορτή τού γάμου: τευτή: γενικά, δοξασίες, προμηνύματα, τά πρό τής τελευτής, έθιμα μετά την τελευτή, ταφή, έθιμα μετά την ταφή· κοινωνική όργάνωση: κοινότητα, οικογένεια, συνεργασία - άλληλοβοήθεια, έθιμο δίκαιο· χαριετισμός, προπόσεις, εύχές, άρες κλπ. *Πνευματικός βίος* (θρησκεία - λαϊκή πίστη και λατρεία, έθιμα λαϊκού έορτολογίου, μαγεία - δεισιδαιμονία, λαϊκή ιατρική, άστρολογία - μετεωρολογία, δημώδης ποίηση, μουσική και χοροί, μύθοι - παραμύθια κ.ά. διηγήσεις, παραδόσεις, παροιμίες, παροιμ. φράσεις, αίνιγματα - λογοπαίγνια, διηγήματα διάφορα, τοπωνύμια. Αυτόβιογραφίες πληροφορητών, φωτογραφίες 465, χάρτες, φωτοτυπίες.

48. 4650, 'Α θ η ν ᾶ Κ α ρ α μ π ο γ ι ά, Συλλογή πρωτογενοϋς λαογραφικού ύλικού από τά χωριά Πρόδρομος - Σαράντι Βοιωτίας, 1997-98, σχ. 8ο, σελ. 1023. (Καταθέτης: Μαρία Μηλίγκου-Μαρχαντώνη, 'Επίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας).

Περιεχόμενα: *Γενικά. Προλογικά, Εισαγωγικά στοιχεία.* 'Υλικός βίος (κατοικία, ένδυμασία, ύπόδεση, κόμμωση, καλλωπισμός, τροφές). 'Επαγγελματικός βίος (γεωργία, άμπελουργία, έλαιοκομία, ποιμενικός βίος, μελισσοκομία, άλιεία, βιοτεχνία, ύφαντική κ.ά., ζυλοτεχνία - ζυλογλυπτική, κεραμική, μεταλλουργία· έπαγγέλματα: πεταλωτής, ιατρός ζώων). *Κοινωνικός βίος* (γέννηση, λεχώ, δοξασίες και συνήθειες, βάπτιση, σχολική ζωή, παιχνίδια· χαμός: γενικά, έθιμο πρό τής τελετής

καί μετά θάνατος: ἐνέργειες - δοξασίες, πένθος κ.ἄ. κοινωνική ὀργάνωση, λαϊκό δίκαιο, χαριτισμοί, προδόσεις, ὕβρεις. *Πνευματικός βίος* (λαϊκή πίστη καί λατρεία: δοξασίες, δεισιδαιμονίες, ἔθιμα λαϊκοῦ ἑορτολογίου, λαϊκή λατρική. Τοπωνύμια, παρωνύμια, παροιμίες ἀρβαντικές, ὄνειροκρισία, λεξιλόγιο, βιογραφίες, φυτολόγιο, φωτογραφίες 425.

49. 4651, Ἄ δ α μ α ν τ ῖ α Π. Σ τ ἄ θ η, Συλλογή πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπό τήν Κεφαλληνία (Ληξούρι, Μαντουκάτα, Κουτογενάδα, Δαμουλιανάτα - περριοχή Γεραστές Μονοπωλάτη δήμου Πάλικης ν. Κεφαλληνίας), 1998, σχ. 8ο, σελ. 000. (Καταθέτης: Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, Ἐπίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας). Περιεχόμενα: *Γενικά*. Ὑλικός βίος (κατοικία, ἔνδυμα - ὑπόδεσις, κόμμωσις - καλλωπισμός, τροφές, ἐπαγγελματικός βίος, γεωργία, ἀμπελοργία, ἐλαιοκομία, φυτικός κόσμος, κτηνοτροφία, μελισσοκομία, κνήγι, αἰλιεία, βιοτεχνία, ὕφαντική, βαφική, πλεκτική, κεντητική, ξυλοτεχνία, κεραμική, μεταλλουργία, κοινωνικός βίος). *Κοινωνικός βίος* (γέννηση, γάμος, τελευτή, κοινωνική ὀργάνωση: κοινότης, οἰκογένεια, συνεργασία - ἀλληλοβοήθεια, λαϊκό δίκαιο, χαριτισμοί, προδόσεις, εὐχές - ἀποτροπές, κατάρτες καί ἀφορισμοί, βλασφημίες - ὕβρεις. *Πνευματικός βίος* (λαϊκή πίστη καί λατρεία, δοξασίες, δεισιδαιμονία, ἔθιμα λ. ἑορτολογίου, μαγεία - ἀστρολογία - μετεωρολογία, προλήψεις, μαντική, δημῶδες ποίηση, μουσική - χοροί: τραγούδια ποικίλα, παραμύθια κ.ἄ. διηγήσεις, ὀνόματα - τοπωνύμια, λεξιλόγιο, βιογραφίες, φωτογραφίες, ἔγγραφα, χάρτες 5.

50. 4652, Δ ἦ μ η τ ρ α Ἄ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ, Συλλογή πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπό τὸ χωριὸ Δημητσάνα Γορτυνίας 1998, σχ. 8ο, σελ. 1169. (Καταθέτης: Μαρία Μηλίγκου-Καρκαντώνη, Ἐπίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας).

Περιεχόμενα: *Γενικά*. Α' Ὑλικός βίος: κατοικία, οἰκιακά σκεύη καί ἄλλα ἀντικείμενα, παραδοσιακές ἐνδυμασίες Δημητσάνας, καλλωπισμός, τροφές, ἀγροτική ζωή, ποιμενικός βίος, μελισσοκομία, κνήγι, ὕφανση, κέντημα - πλέξιμο, ἐπαγγελματικός βίος. Β'. *Κοινωνικός βίος*: παιδοποιία, γέννηση, ἀνατροφή παιδιοῦ, γάμος, θάνατος, κοινωνική ὀργάνωση, οἰκογένεια, οἰκογενειακό δίκαιο. Γ'. *Πνευματικός βίος*: οἱ ἅγιοι ἀπὸ τῆ Δημητσάνα, τὰ μοναστήρια, οἱ ἐκκλησίες, μικρὲς ἐκκλησίες, ἐξωκλήσια, τὸ κατηχητικό σχολεῖο, τὰ τάματα, τὰ θαύματα, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ληϊκά ἑορταστικά ἔθιμα, γατροσόφια, ξόρια, προβλέψεις, τὸ μάτι - τὸ ξεμάτιασμα, προλήψεις, μάγια, ὄνειρα, μέθοδοι γιὰ τὴν πρόβλεψη γαμπροῦ, πνεύματα, διηγήσεις, μῦθοι, τραγούδια, ποιήματα, οἱ δώδεκα μῆνες καί οἱ παροιμίες τους προσωμίες, γυμνάσιο καί ἰδρύματα, δημοτικὸ, τὸ ὥρολογοστάσιο, λεξιλόγιο, βιογραφικά σημεῖωματα, φωτογραφίες 227.

51. 4653, Μ α ρ ῖ ν α Λ ι α κ ο π ο ὕ λ ο υ, Συλλογή πρωτογενοῦς λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ τὸ χωριὸ Καλλιθέα Φωκίδος, 1994-95, σχ. 4ο, σελ. 1345. (Καταθέτης: Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, Ἐπίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας).

Περιεχόμενα: *Γενικά*, ἱστορικά, τοπωνυμικά, παραδόσεις γιὰ χωριὸ κ.ἄ. Ὑλικός βίος: κατοικία (χώροι σπιτιοῦ, σκεύη, βοηθητικοὶ χώροι, δρόμοι, ἐθιμολογικά), ἔνδυμα, ὑπόδεσις, καλλωπισμός, ἔνδυμα, τροφές, (γενικὰ σὲ εἰδικὲς περιστάσεις), ἐπαγγελματικός βίος (γεωργία, ἀμπελοργία, ἐλαιοκομία, φυτικός κόσμος, ποιμενικός βίος (— σχετικὰ ἔθιμα, δοξασίες κ.ἄ.), βιοτεχνία (ὕφαντική, πλεκτική - κεντητική, ξυλοτεχνία, κεραμική, μεταλλουργία κ.ἄ.). *Κοινωνικός βίος*: (γέννησις, παιδικός βίος, πεινιδία, βάρπτιση, γάμος, τελευτή), κοινωνική ὀργάνωση (κοινότητα, οἰκογένεια,

έθιμικό δίκαιο). *Πνευματικός βίος*: θρησκεία (λιτανείες, τάματα, έθιμα λαϊκού έορτολογίου), μαγεία και δεισιδαιμονία, λ. ιατρική, άστρολογία και μετεωρολογία, παραδόσεις, άλλες διηγήσεις, παροιμίες, όνόματα, τοπωνύμια, τραγούδια, βιογραφίες, φωτοτυπίες εγγράφων 92, φωτογραφίες 275.

52. 4654, Παναγιώτα Βατσικάλου, Συλλογή λαογραφικού ύλικού από την Σκόπελο Μαγνησίας, 1994, σχ. 8ο, σελ. 576. (Καταθέτης: Μαρία Μηλίγκου - Μαρκαντώνη, Έπίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας).

Περιεχόμενα: *Γενικά* (τοπωνυμικά, μυθολογικά κ.ά.). *Υλικός βίος*: κατοικία (έσωτεροι χώροι, έπιπλα, ρουχισμός κ.ά.), ένδυμα, ύπόδεσις, κόμμωσις, καλλωπισμός, τροφές, έπαγγελματικός βίος (γεωργία, άμπελοργία, έλαιοκομία, δειδροκαλλιέργεια, ποιμενικός βίος, άλιεία, κεντητική, κεραμική, λ. ζωγραφική, μαχαιροποιία. *Κοινωνικός βίος*: γέννησις (παιδοποιία, τοκετός, βρέφος, κ.ά., βάπτισις, παιδικός βίος, παιγνίδια), γάμος, τελευτή, κοινωνική όργάνωση (λ. δίκαιο, χαιρετισμοί, προπώσεις, άραί, βλασφημία κλπ.). *Πνευματικός βίος*: έθιμα λ. έορτολογίου, μαγεία και δεισιδαιμονία, λ. ιατρική, άστρολογία και μετεωρολογία, έντικη, δημόδης ποίηση (τραγούδια), μουσική και χοροί, μύθοι, παραμύθια, εϋτράπελοι διηγήσεις, ανέκδοτα, παροιμίες - παροιμιώδεις φράσεις - γνωμικά, αινίγματα, λογοπαίγνια κ.ά., όνόματα, λεξιλόγιο.

53. 4655, Εύπραξία Πολάτου, Συλλογή λαογραφικής από τó χωριό Φαρακλάτα Κεφαλληνίας, 1995-96, σχ. 4ο, σελ. 1209. (Καταθέτης: Μαρία Μηλίγκου - Μαρκαντώνη, Έπίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας).

Περιεχόμενα: *Εισαγωγικά - Γενικά*. *Υλικός βίος*: κατοικία, ένδυμασία, καλλωπισμός, τροφές, γεωργία, άμπελοργία, έλαιοκομία, γεωργικές έργασίες, φυτικός κόσμος, έθιμα γεωργών, ποιμενικός βίος, μελισσοκομία, κυνήγιον, άλιεία, ζωικός κόσμος, βιοτεχνία, ύφαντική. *Κοινωνικός βίος*: γέννηση, γάμος, τελευτή, κοινοτική όργάνωση, χαιρετισμός, όρκοι, εύχές, άρες, έθιμα λ. έορτολογίου, μαγεία, φίλτρα, λ. ιατρική. *Πνευματικός βίος*: άστρολογία, μετεωρολογία, τραγούδια (00), χοροί, μύθοι, παραμύθια, εϋτράπελες διηγήσεις, παροιμίες και γνωμικά, αινίγματα, τοπωνύμια, παρωνύμια, λεξιλόγιο. Φωτοτυπίες διάφορες 48, φωτογραφίες 364, έγγραφο πρωτότυπο 7, Φυτολόγιο με 22 δείγματα διάφορων φυτών.

54. 4656, Νίκος Χατζούδης, Συλλογή πρωτογενοϋς λαογραφικού ύλικού, 1994-96, σχ. 8ο, σελ. 1059. (Καταθέτης: Μαρία Μηλίγκου-Μαρκαντώνη, Έπίκ. Καθηγήτρια Λαογραφίας).

Περιεχόμενα: *Εισαγωγικά Γενικά*. *Υλικός βίος*: κατοικία (τρόπος κατασκευής, χώροι, οίκοσκη κλπ.), ένδυμασία, ύπόδεση, κόμμωση, καλλωπισμός, πλύση ρούχων, τροφές, τροφές (συνήθειες και σέ ειδικές περιστάσεις), γεωργία, άμπελοργία, έλαιοκομία, κηπευτικά - όσπρια, έθιμα γεωργών, ποιμενικός βίος, άλιεία, βιοτεχνία (ύφαντική, βαφική, πλεκτά - κεντήματα, ξυλοτεχνία, κεραμική, μεταλλουργία, άλλα έπαγγέλματα: ύποδηματοποιός, σαγματοποιός, μυλωνάς, σμιριδεργάτες). *Κοινωνικός βίος*: γέννηση (παιδοποιία, έγκυμοσύνη, τοκετός, λεχώ, παιδί, βάπτισις, σχολική ζωή, παιγνίδια), γάμος, θάνατος και συναφής έθιμολογία. *Πνευματικός βίος*: θρησκεία (παραδόσεις, δοξασίες), μουσική και χοροί, τραγούδια (292), εϋτράπελες διηγήσεις (3), όνόματα διάφορα (βαπτιστικά, παρωνύμιο κ.ά.), βιογραφικά σημειώματα πληροφορητών, λεξιλόγιο, πίνακας τοπωνυμίων, φωτογραφίες 257.

55. 4657, Γεώργιος Δ. Παναγιώτου, Λαογραφική βιβλιογραφία του Βορειοηπειρωτικού χώρου (1948-1991), σχ. 4ο, σελ. 140.

Περιεχόμενα: 364 βιβλιογραφικά λήμματα.

Έπαινοι Συλλογών Λαογραφικού ύλικού (1998)

Με εισήγηση τής Διευθύντριας του Κέντρου Αικατερίνης Πολυμέρου-Καμηλάκη και όμόφωνη απόφαση τής Έφορευτικής Έπιτροπής του Κέντρου έπαινοῦνται οί έξής Συλλογείς λαογραφικού ύλικού του έτους 1997.

Μαρία Δ. Μπομποτά, πτυχιούχος τής Κλασικής Φιλολογίας του Παν/μίου 'Αθηνών: Χειρ/φο άρ. 4531. Καταγραφή πρωτογενοῦς λαογραφικού ύλικού από τὸ δῆμο Μεσολογγίου, σχ. 4ο, σελ. 801, 1995-96.

Περιέχει: Ειδήσεις για την κατοικία, την ένδυμασία, τὴ διατροφή, τὴ γεωργία, τὴ ἀμπελοργία, τὴν ἔλαιοκομία, ἄλλες γεωργικές καλλιέργειες, ἔθιμα γεωργῶν, πληροφορίες για τὸν ποιμενικό βίο, τὴ μελισσοκομία, τὸ κυνήγι, τὴν ἀλιεία, τὸν ζωικό καὶ φυτικό κόσμο, τὴ βιοτεχνία-οικοτεχνία, τὴ γέννηση, τὴ βάπτισή, τὸν παιδικό βίο, τὸ γάμο, τὴν τελευτή, τὴ λαϊκή λατρεία, τὴ μαγεία, τὴ μαντική κλπ. Περιέχει επίσης χαιρετισμούς, εὐχές, κατάρες, μύθους, παραμύθια, διηγῆσεις, παραδόσεις, παροιμίες, αινίγματα, λογοπαίγνια, πληροφορίες για τὸ μεσολογγίτικο ἴδιωμα καὶ γλωσσάριο. Τὸ ὕλικό ἐμπλουτίζεται καὶ συμπληρώνεται με 246 φωτογραφίες, 35 σχεδιαγράμματα, 3 κασέτες μαγνητοφώνου με τραγούδια καὶ μουσική από τὸ πανηγύρι του "Αι-Συμίου καὶ δύο βιντεοταινίες με θέματα: Γιορτὲς ἐξόδου 1993 καὶ Πανηγύρι του "Αι-Συμίου 1993. Προηγούνται τῆς συλλογῆς ἱστορικές καὶ ἄλλες διηγῆσεις. Τὸ ὕλικό παρατίθεται στο τοπικό ἴδιωμα.

Α' ἔπαινος με χρηματική ἀμοιβή 300.000 δραχμῶν.

Παναγιώτα Σταμέλου, φοιτήτρια Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Παν/μίου 'Αθηνῶν, Χειρ/φο άρ. 4538. Έργασία Λαογραφίας από τὴ Βάγια Βοιωτίας, 1995-96, σχ. 8ο, σ. 977.

Περιέχει: Γενικά στοιχεία για τὸ χωριό, εἰδήσεις για τὴν κατοικία, τὴν ένδυμασία, τὴν ὑπόδεση, τὸν καλλωπισμό, τὴς τροφές, τὴ γεωργία, τὴν ἀμπελοργία, τὴς γεωργικές ἀσχολίες, τὸν κοινωνικό βίο, τὸν ποιμενικό βίο, τὴ βιοτεχνία, τὸν πνευματικό βίο, τὴ θρησκεία - λατρεία, ἔθιμα του λαϊκού ἑορτολογίου, τὴ μαγεία, τὴ λαϊκή λατρική, τὴν ἀστρολογία, τὴ μετεωρολογία, τὴ δημοτική ποίηση, τὴ μουσική, τὸς χορούς, τὰ παραμύθια, τὴς παραδόσεις, τὰ λογοπαίγνια, τὴς εὐχές, τὸ λεξιλόγιο, τὴς βιογραφίες πληροφοριοδοτῶν, καὶ 133 φωτογραφίες.

Πρόκειται για πλούσια συλλογή, ἡ ὅποια ἔχει γίνει με συγκεκριμένες ὁδηγίες καὶ ιδιαίτερη προσοχή. Τὸ ὕλικό τῆς ἀναφέρεται στο σύνολο τῆς καθημερινῆς παραδοσιακῆς ζωῆς.

Α' ἔπαινος με χρηματική ἀμοιβή 300.000 δραχμῶν.

Κωστ. Καραβίτης, φοιτητῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς 'Αθηνῶν. Χειρ/φο άρ. 4539. Συλλογή πρωτογενοῦς λαογραφικῆς ὕλης ἐκ τῆς νήσου Θηρασίας, ἐν Θήραx Κυκλάδων, 1993, σχ. 8ο, σελ. 576.

Περιέχει: Γενικά ἱστορικά-γεωγραφικά στοιχεία, εἰδήσεις για τὸν ὕλικό βίο, τὴν κατοικία, τὴν ἐν-

δυμασία, τις τροφές, τη γεωργία, τόν ποιμενικό βίο, τὸ κινῆγι, τὴν ἀλεία, τὴ βιοτεχνία, τὸν κοινω-
νικὸ βίο, τὴ γέννηση, τὸ γάμο, τὸ θάνατο, τοὺς χαιρετισμούς, τις εὐχές, τὴν κοινωνικὴ ὀργάνωση, τὴ
θρησκεία, τὴ μαγεία, τὴ λαϊκὴ ἰατρικὴ, τὴ δημῶδη ποίηση, τοὺς χορούς, τις εὐτράπελες διηγήσεις,
τὰ αἰνίγματα, τὸ γλωσσικὸ θησαυρὸ. Ἡ συλλογὴ πληρῶνεται μὲ 114 φωτογραφίες, χάρτη καὶ δειγ-
ματα τῆς χλωρίδας τοῦ τόπου.

Πρόκειται γιὰ πλούσια συλλογὴ ὑλικοῦ ἀπὸ ἓνα νησί ποὺ ἔχει παραδοθεῖ στὸν τουρισμὸ. Ἡ ἔρευνα
μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἡλικιωμένων διασῶζει πολὺτιμα στοιχεῖα τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς ποὺ ὑποχωρεῖ
διαρκῶς στὸ νησί.

Α' Ἐπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβὴ 300.000 δραχμῶν.

Νίκος Β. Καλτσᾶς, ἀρχιτέκτων μηχανικός, Καραγκούνικο χωριό, Χειρ/φο ἀρ. 4533
Λάρισα 1996, σχ. 4ο, σελ. 74 καὶ Εἰκονοστάσια τῆς ὑπαίθρου, Λάρισα 1996, σχ. 4ο,
σελ. 52.

Πρόκειται γιὰ ἀξιόλογη προσπάθεια ἀπεικόνισης τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς σ' ἓνα χωριὸ στὸν κάμπο
τῆς Θεσσαλίας καὶ τῶν εἰκονοστασιῶν, ποὺ σηματοδοτοῦν τὸ χῶρο στὴν Ἑλληνικὴ ὑπαίθρο μὲ σχέ-
δια. Ἐπειδὴ, προφανῶς, ὁ συντάκτης τοῦ χειρογράφου σκοπεύει νὰ περιλάβει τὸ ὑλικὸ αὐτὸ σὲ
κάποια ἔκδοση καὶ ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ ἐπεξεργασμένη μορφή λαογραφικοῦ ὑλικοῦ καὶ δὲν ἀπο-
τελεῖ ἀρχαιολογικὸ ὑλικό, εἶχε προταθεῖ νὰ ἀπονεμηθεῖ στὸν Κ. Ν. Καλτσᾶ ἔπαινος, χωρὶς χρηματικὴ
ἀμοιβὴ γιὰ τὴ μεγάλῃ καὶ ἀξιόλογη προσπάθειά του.

Γιάννης Ἡλιόπουλος Χειρ/φο ἀρ. 4544. Στοιχεῖα ἀπὸ τὴ Μουσικὴ Λαογραφία τῆς
ἐπαρχίας Δωριδᾶς. Ἐρευνα στὴν τοπικὴ παράδοση καὶ τὰ κείμενα γύρω ἀπὸ τὴ
μουσικὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ χωριοῦ Κούκουρα Δωριδᾶς, 1997, σχ. 4ο,
σελ. 61 + 8 φωτογρ. + 3 κασέτες μαγνητοφώνου.

Πρόκειται γιὰ συλλογὴ, ἐπεξεργασία-μελέτη τοῦ μουσικοῦ ὑλικοῦ τῆς περιοχῆς Δωριδᾶς. Ἐπειδὴ
δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πρωτογενὲς ὑλικό γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ ἀρχείου προτείνεται ἡ ἀπονομὴ
Α' ἔπαινου χωρὶς χρηματικὴ ἀμοιβή.

Μαρία Σωτηροπούλου, Χειρ/φο ἀρ. 4549. Συλλογὴ λαογραφικῆς ὕλης μὲ θέμα: Δια-
τροφή ἀπ' τὸ χωριὸ Κυννηγὸς Πυλίας Μεσσηνίας, 1977, σχ. 8ο, σελ. 244.

Περιέχει: εἰδήσεις γιὰ τὴ διατροφή (ψωμί, ζυμαρικά, κρέας, ἐλιές, γλυκίσματα κ.ἄ.), τὰ γεύματα,
τὰ μαγειρικὰ σκεύη, τοὺς τρόπους παρασκευῆς, τὰ φαγητὰ τῶν ἑορτῶν, τις προλήψεις, τὰ ἔθιμα
κ.ἄ. Τὸ ὑλικό ἐμπλουτίζεται καὶ τεκμηριώνεται μὲ φωτογραφίες (49). Πρόκειται γιὰ συλλογὴ ὑλι-
κοῦ ἐνὸς ὀρισμένου θέματος τὸ ὁποῖο καταγράφει ἐξαντλητικὰ.

Β' ἔπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβὴ 200.000 δραχμῶν.

Γ. Ὑφαντῆς, καθηγητῆς. Χειρ/φο ἀρ. 4543. Ἡ λαϊκὴ ζυλογλυπτικὴ στὴν Αἰτωλο-
ακαρνανία, σχ. 4ο, σελ. 4.

Τὸ κείμενο συνοδεύει ὁμότιτλο ντοκιμανταῖρ σὲ κασέτα βίντεο. Τὸ ὑλικό ποὺ περιέχει ἡ βιντεοται-
νία εἶναι ἀξιόλογο. Β' ἔπαινος χωρὶς χρηματικὴ ἀμοιβή.

Φωτεινὴ Διαμάντη, Χειρ/φο ἀρ. 4565. Λαογραφικὴ ἔρευνα μὲ θέμα: Ἡ κατοικία
στὸ χωριὸ Ἀπιδιά, 1993, σχ. 4ο, σελ. 58.

Περιέχει: 'Ιστορικά-γεωγραφικά στοιχεία του χωριού, γενικά στοιχεία του σπιτιού, την οικοδομική, τὰ μέρη του σπιτιού, τὴν αὐλή, τοὺς βοηθητικούς χώρους, τὴ μορφή του σπιτιού, ἔθιμα καὶ προλήψεις γιὰ τὸ σπίτι, γενικὲς παρατηρήσεις.

Πρόκειται γιὰ μιὰ μονογραφία γιὰ τὸ σπίτι στὸ χωριὸ Ἄπιδιὰ. Τὸ ὕλικὸ στηρίζεται σὲ ἐπιτόπια ἔρευνα μὲ ἐρωτηματολόγιο καὶ ἔχει συγκεντρωθεῖ μὲ προσοχή.

Γ' ἔπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβὴ 150.000 δραχμῶν.

Βασ. Π. Σαρλῆς, Χειρ/φο ἀρ. 4550. Λαογραφικὰ βιώματα περιοχῆς Φενεοῦ Κορινθίας, 1997, σχ. 4ο, σελ.

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴν κατοικία, τὴν ἐνδυμασία, τὶς τροφές, τὰ ποτά, τὴν ποιμενικὴ ζωὴ, τὴ γεωργικὴ ζωὴ, τὴ μελισσοκομία, τὸ κυνήγι, τὴν βιοτεχνία, τὴν ὕφαντικὴ, τὴν κεντητικὴ, τοὺς νερόμυλους, τὰ ἐπαγγέλματα (κουρέας, ράπτης, τσαγκάρης, σιδεράς, καλαντζῆς, σαμαράς, οἰκοδόμος, ξυλουργός, ὑλοτόμος, βαρελάς, κεραμιδιάς, ἀσβεστάς) κ.ἄ.

Ὁ Β. Σαρλῆς, συνταξιούχος δάσκαλος, ἔχει στείλει ἐπανελημμένα ὕλικὸ στὸ Κέντρο. Διατηρεῖ πάντοτε ἐπικοινωνία μὲ τὸ Κέντρο καὶ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ Ἀρχείου του.

Γ' ἔπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβὴ 150.000 δραχμῶν.

Χαράλαμπος Στυλιάδης, Χειρ/φο ἀρ. 4542. Λαογραφικὰ τοῦ χωριοῦ Φλάμπουρο Φλωρίνης, Θεσσαλονίκη 1993, σχ. 4ο, σελ. 118 (δακτυλογρ.).

Περιέχει: Εἰδήσεις γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ χωριοῦ, τὶς λατρευτικὲς καὶ μαγικὲς συνήθειες τῶν κατοίκων, τοὺς οἰωνούς, τὰ ἀπαντήματα, τὴ δημόδιη ἰατρικὴ, τὶς ἐορτές, τὰ πανηγύρια, τὰ παιχνίδια, τὰ τοπικὰ ἔθιμα πρὸς τιμὴν τῶν ἁγίων κ.ἄ.

Ὁ Χ. Στυλιάδης ἔχει ἐπανελημμένα ἀποστέλλει στὸ Κέντρο ἀξιόλογο ὕλικό.

Γ' ἔπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβὴ 150.000 δραχμῶν.

Νικόλαος Μπαρμπαγιάννης, Χειρ/φο ἀρ. 4546. Μακρινοὶ ἀντίλαλοι (λαογραφικὰ διηγήματα), 1997, σχ. 4ο, σελ. 68.

Περιέχει 22 διηγήματα λαογραφικοῦ περιεχομένου.

Γ' ἔπαινος χωρὶς χρηματικὴ ἀμοιβή.

Ἄθων. Καλμπασάνης, Χειρ/φο ἀρ. 4545. Ἱστορίες σὰν παραμύθια τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἀγχιάλου, 1997, σχ. 4ο, σελ. 75 + 2 κασέτες μαγνητοφώνου.

Περιέχει: 27 διηγήσεις, ἰδιωματικὲς φράσεις καὶ γλωσσάριο.

Δ' ἔπαινος μὲ χρηματικὴ ἀμοιβὴ 100.000 δραχμῶν.

Κινηματογραφικὸ τμήμα

Συνεχίστηκε ἡ προετοιμασία ταινιῶν τοῦ κινηματογραφικοῦ ἀρχείου τοῦ Κέντρου γιὰ περαιτέρω τεχνικὴ ἐπεξεργασία τοὺς ἀπὸ τὸν ὑπεύθυνο τοῦ τμήματος Ἐρευνητὴ Γεώργιο Αἰκατερινίδη προκειμένου νὰ πραγματοποιηθεῖ σχετικὴ ἔκδοση.

Βιβλιοθήκη

Στό πλαίσιο του Προγράμματος «'Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός της Βιβλιοθήκης του ΚΕΕΛ» κατά τη διάρκεια του έτους η Βιβλιοθήκη του Κέντρου λειτούργησε με άναδρομικό ηλεκτρονικό κατάλογο για 18.000 λήμματα. Την άναδρομική καταλογογράφηση ανέλαβε, κατόπιν διαγωνισμού, η 'Εταιρεία ELIDOC, η οποία παρέδωσε τὸ ἔργο τὸν Ἰούλιο τοῦ 1998. Κατὰ τὴν διεξαγωγή τῆς άναδρομικῆς καταλογογράφησης ἡ συμβολή τοῦ ἔρευνητῆ Παν. Καμηλάκη καὶ τῆς συμβασιούχου Βιβλιοθηκονόμου 'Αφροδ. Σαμαρά ἦταν ιδιαίτερα σημαντική.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους ἡ Βιβλιοθήκη ἐμπλουτίστηκε μὲ 1700 περ. νέα βιβλία, ἑλληνικά καὶ ξενόγλωσσα καὶ ἀπέκτησε φωτοτυπικὸ μηχανήμα μὲ καρτοδέκτη καὶ ἐκθετήριο γιὰ τὴν τοποθέτηση τῶν νέων βιβλίων γιὰ τὴν ἐνημέρωση τῶν ἔρευνητῶν καὶ τῶν ἀναγνωστῶν. 'Η ἔγκαιρη προετοιμασία καὶ σύνταξη καταλόγων ἀγορᾶς βιβλίων, ἡ παραγγελία καὶ παραλαβὴ τους, καθὼς καὶ καταγραφή τους στὸ βιβλίο εἰσαγωγῆς τῆς Βιβλιοθήκης, ἡ σύνταξη εὔρετηρίων συγγραφέων, ἀπαντητικῶν δελταρίων πὲ φορεῖς καὶ συγγραφεῖς πὺ προσέφεραν δωρεάν τὰ βιβλία τους συνέβαλαν στὴν ἄρτια λειτουργία της καὶ στὸν ἐμπλουτισμὸ της μὲ νέες ἀλλὰ καὶ παλιές ἐκδόσεις.

"Ἐγινε καταγραφή βιβλίων, περιοδικῶν, ἀνατύπων πὺ προσέφεραν οἱ συγγραφεῖς τους, ταχτοποίησή τους καθὼς καὶ κατάταξη σκόρπιων φύλλων τοπικῶν ἐφημερίδων.

Περισσότεροι ἀπὸ 100 ἔρευνητὲς ἐξυπηρετήθηκαν ἀπὸ τὸν Ὑπεύθυνο τῆς Βιβλιοθήκης Παν. Καμηλάκη ἐπικουρούμενο ἀπὸ τὴν 'Αφρ. Σαμαρά μὲ τὴν παροχὴ βιβλίων, χειρογράφων, βιβλιογραφικῶν πληροφοριῶν κλπ.

Παράλληλα ἔγινε εἰσαγωγή στοιχείων στὸ πληροφοριακὸ σύστημα τοῦ ΚΕΕΛ, προσθήκες καὶ διορθώσεις στὶς ἤδη καταχωρημένες ἐγγραφές στὸν ἠλεκτρονικὸ κατάλογο τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ΚΕΕΛ, ἀποδελτίωση καὶ καταγραφή τῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν πὺ δωρήθηκαν ἢ ἀγοράστηκαν ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη στὴ διάρκεια τοῦ τρέχοντος ἔτους (2000 καταγραφές). "Ἐγινε ἐπίσης ἀπὸ τὴν 'Αφροδίτη Σαμαρά:

1. Ταχτοποίηση τοῦ καταλόγου τῆς Βιβλιοθήκης.
2. Τοποθέτηση νέων δελτίων στὸν κατάλογο τῆς Βιβλιοθήκης.
3. Ἐκπαίδευση τοῦ προσωπικοῦ στὴ χρῆση τοῦ Προγράμματος Advance.

Προκηρύξεις θέσεων έρευνητών του Κέντρου

1. Προκηρύχθηκε μία θέση Μουσικολόγου-Έρευνητή στη Δ' βαθμίδα.
2. Με απόφαση της Έφορευτικής Έπιτροπής ζητήθηκε από το Έπουργείο Παιδείας ή Έδρυση τριών νέων θέσεων Έρευνητή του Κέντρου. Το Έπουργείο Έθνικης Παιδείας ένεκρινε μία θέση.

Συνεργασία με εκπαιδευτικά Έδρύματα

Η συνεργασία του Κέντρου με τα Άνώτατα Εκπαιδευτικά Έδρύματα εγκαινιάστηκε με την ύποδοχή για πρώτη φορά φοιτητών στο πλαίσιο Προγραμμάτων Έξάσκησης και Άπασχόλησης. Έτσι από 1ης Οκτωβρίου 1998 στο πλαίσιο του Προγράμματος τρίμηνης πρακτικής άσκησης του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Άνθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, υπό την έποπτεία της έπικ. Καθηγήτριας κ. Σίβυλλας Κοτσώνη-Δημητρίου, εργάστηκαν και ασκήθηκαν στο Κέντρο υπό την έποπτεία των έρευνητών Έλευθερίου Άλεξάκη και Παναγιώτη Καμηλάκη οι τεταρτοετείς φοιτήτριες Άννα Άποστολίδου και Έλευθερία Άνδρεαδάκη.

Η Έλευθερία Άνδρεαδάκη έπεξεργάστηκε και εισήγαγε στοιχεία στη βάση δεδομένων του Προγράμματος «Κατάλογος εργαστηρίων παραδοσιακής χειροτεχνίας». Κατέγραψε 20 έρωτηματολόγια και συνέταξε συγκεντρωτικούς καταλόγους των καταγεγραμμένων εργαστηρίων.

Η Άννα Άποστολίδου ασχολήθηκε με την έπεξεργασία και ταξινόμηση υλικού του αρχείου του ΚΕΕΛ σχετικά με την Κοινωνική Όργάνωση. Ειδικότερα κατέγραψε στοιχεία στις καρτέλες του ηλεκτρονικού ύπολογιστή (108 δελτία).

Άπομαγνητοφώνησε επίσης συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια έπιτόπιας λαογραφικής άποστολής του έρευνητή Έλευθ. Άλεξάκη (δύο κασέτες συνολικής διάρκειας 180 λεπτών).

Και οι δύο έπικούρησαν στην εργασία του Κέντρου (φωτοτυπίες, δακτυλογράφηση κειμένων, καταγραφή στον ύπολογιστή της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας κλπ.).

Παράλληλα, αξιοποιώντας τη λαογραφική Βιβλιοθήκη του Κέντρου προώθησαν την πτυχιακή τους εργασία με θέμα «Άνθρωπολογική προσέγγιση της "Φόνισσας" του Παπαδιαμάντη».

Έκδόσεις του Κέντρου

1. Τυπώνεται ή Έπετηρίδα του Κέντρου, τ. 28 (1987-1998).
2. Τυπώνεται Ένημερωτικό φυλλάδιο για τὰ Προγράμματα του Κέντρου.
3. Άνατυπώνεται ό Γ΄ τόμος τών Δημοτικών Τραγουδιών, ό όποϊος συνοδεύεται από ένα δίσκο πυκνής έγγραφής (CD), τήν εκτύπωση του όποϊου προσφέρει ή Έταιρεία Fabel Sound.

Προετοιμάζεται για έκδοση

1. Ό Β΄ τόμος τών Δημοτικών τραγουδιών.
Κείμενα, σχόλια, επιλογή: Σπυρ. Περιστέρη - Γεωργίου Άμαργιανάκη.
2. Έκδοση τόμου με τίς «Παραδόσεις τής Βορείου Ήπειρου». Άποτελεί Corpus τών παραδόσεων, με τόν άπαραίτητο επιστημονικό σχολιασμό, του Βορειοηπειρωτικού πληθυσμού κατά τó πρότυπο τών «Παραδόσεων» του Ν. Γ. Πολίτου. Τόν τόμο προετοιμάζει ό Καθηγητής τής Λαογραφίας Γεώργιος Παναγιώτου, ό όποϊος ύπηρετεί με σύμβαση έργου στο Κέντρο Λαογραφίας. Άποτελεί συμβολή στην έρευνα και μελέτη του έλληνικού πληθυσμού τής Β. Ήπειρου για τόν όποϊο τó Κ.Ε.Ε.Λ. έχει ιδιαίτερο ένδιαφέρον.
3. Έκδοση του χειρογράφου του Όμοτ. Καθηγητή τής Λαογραφίας και Προέδρου τής Έλλην. Λαογραφικής Έταιρείας Δημητρίου Σ. Λουκάτου από τήν άποστολή του στους Παξούς με δαπάνες του Κοινοφελούς Ίδρύματος Παξών.

Έσωτερικός Κανονισμός του Κέντρου

Άνετέθη στον δικηγόρο κ. Δημ. Κεράνη ή σύνταξη σχεδίου Έσωτερικού Κανονισμού. Τό Σχέδιο αυτό με έκτενές εισαγωγικό σημείωμα περι τής σχετικής νομοθεσίας διανεμήθηκε στους Έρευνητές για μελέτη και παρατηρήσεις και στη συνέχεια στα μέλη τής Έφορευτικής Έπιτροπής του Κέντρου με κοινοποίηση πρós τόν Γενικόν Γραμματέα της Άκαδημίας Άθηνών. Με έντολή του Γεν. Γραμματέως τó σχέδιο του Έσωτερικού Κανονισμού θά συζητηθεί από τήν Έφορευτική Έπιτροπή μετά τήν επίλυση όρισμένων επίμαχων θεμάτων που άφορούν στους έσωτερικούς Κανονισμούς όλων τών Κέντρων.

Κτίριο

Κατά τή διάρκεια του έτους προχώρησαν, χωρίς νά τελειώσουν, οι διαδικασίες για τήν προκήρυξη διαγωνισμού για τήν άποκατάσταση του κτιρίου τής όδοϋ Ήπίτου 3, τó όποϊο θά στεγάσει τίς Ύπηρεσίες του Κέντρου Λαογραφίας. Με τó ένδικ-

φέρον που επέδειξε η Έφορευτική Επιτροπή του Κέντρου, ο ακαδημαϊκός κ. Ιωάννης Πεσμαζόγλου και με τις προσωπικές παρεμβάσεις του Γενικού Γραμματέως κ. Ν. Ματσανιώτη ολοκληρώθηκε η οριστική μελέτη και εύρισκόμαστε στο σημείο της λήψεως άδειας από το γραφείο Πολεοδομίας του Δήμου Αθηναίων προκειμένου να προκηρυχθεί ο σχετικός διαγωνισμός για την έπισκευή του κτιρίου.

Συμμετοχή του Κέντρου σε έκδηλώσεις

Το Κέντρο Λαογραφίας πήρε μέρος, σε συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη, το Ε.Α.Ι.Α., το Μουσείο Έλληνικής Παιδικής Τέχνης κ.ά. φορείς στην έπιστημονική τεκμηρίωση έκθεσης με θέμα: «Πειραιάς. Έμπορικές και ναυτιλιακές δραστηριότητες στο λιμάνι, 2-21 Ιουνίου στο πλαίσιο των Ποσειδωνίων.

Το Κέντρο με απόφαση της Έφορευτικής Επιτροπής παρουσίασε ταινία του Άρχιμου του (των 16 mm) με θέμα «Ο γάμος στα Άνώγεια Κρήτης το 1966» στο πλαίσιο των έκδηλώσεων «Άνώγεια '98», αφιερωμένων στον τραγουδιστή Νίκο Ξυλούρη. Την ταινία συνόδευσε και παρουσίασε ο Έρευνητής Α΄ βαθμίδας Γ. Αϊκατερινίδης, ο οποίος είχε πραγματοποιήσει την λήψη της το 1966.

Έξωπηρεσιακή δραστηριότητα των έρευνητών

Αϊκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη

Άνακοινώσεις - όμιλίες

1. «Η διαμόρφωση των διατροφικών συνηθειών των Έλλήνων στον αιώνα μας», επ' ευκαιρία της παρουσιάσεως του βιβλίου της Σούλας Μπόζη, Πολιτική κουζίνα, Άθήνα 1998. Σύνδεσμος Κωνσταντινουπολιτών Άθηνών 1 Μαρτίου.
2. «Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το πρόβλημα της Στεμνίτσας» στην ήμερίδα για τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Στεμνίτσας. Στοά του Βιβλίου, 12 Ιουνίου.
3. «Ο Ρήγας και η λαϊκή παράδοση» στην ήμερίδα για τον Ρήγα Βελεστινλή που όργάνωσε η Έπιστημονική Έταιρεία «Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα», Παλαιά Βουλή, 14 Ιουνίου.
4. «Άσπροποταμίτες στην περιοχή των Φαρσάλων», στο Α΄ έπιστημονικό Συνέδριο Φαρσάλων, 20-21 Ιουνίου.
5. «Νερό κι άλάτι. Συμβολισμοί και πραγματικότητα» στο Έπιστημονικό Τριήμερο με θέμα «Τό έλληνικό άλάτι» που όργάνωσε το Πολιτιστικό Τεχνολογικό Ίδρυμα της ΕΤΒΑ, 5-7 Νοεμβρίου στη Μυτιλήνη.
6. Στο Α΄ Διεθνές Σιφναϊκό Συνέδριο Σίφνος 25-28 Ιουνίου, έλαβε μέρος στις

έργασίες, ύπου και προήδρευσε, και παρουσίασε σὲ ὀλομέλεια τὰ συμπεράσματα τῶν λαογραφικῶν ἀνακοινώσεων.

7. Παρουσίαση στὶς 21 Δεκεμβρίου στὴ Στοὰ τοῦ Βιβλίου, τοῦ 20οῦ τόμου τοῦ περιοδικοῦ Μικρασιατικὰ Χρονικὰ ποὺ περιλαμβάνει τὶς ἀνακοινώσεις τοῦ πρώτου Πανελληνίου Συνεδρίου Μικρασιατικῆς Λαογραφίας (Ἀθήνα, Πολεμικὸ Μουσεῖο, 29/11 - 1/12/1996).

Δημοσιεύματα:

1. Ἔκδοση βιβλίου μὲ θέμα: Θεατρολογικά. Μελετήματα γιὰ τὸ λαϊκὸ θέατρο. Ἀπὸ τὴν Ἐρωφίλη στὴ Γκόλφω, Ἀθήνα 1998, (ἐκδόσεις Τροχαλία). Κριτικὴ παρουσίαση ἀπὸ τὸν ἀκαδημαϊκὸ κ. Ν Κονομὴ (βλ. Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔτ. 1999).
2. Προλογικὸ σημείωμα στὸ βιβλίο τοῦ Ζήση Τζιαμούρτα, Λαογραφικὴ Πινακοθήκη τῶν Καραγκούνησων, Καρδίτσα (ἐκδ. Νομαρχίας) 1998.
5. Νεκρολογία τοῦ Χρήστου Χειμῶνα, περ. Τρικαλινά, τ. 18 (1998), σ. 301-308.

Διδακτικὸ ἔργο

1. Διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Λαογραφίας στοὺς φοιτητὲς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.
2. Διδασκαλία στοὺς μεταπτυχιακοὺς φοιτητὲς τοῦ Τομέα Βυζαντινῆς Φιλολογίας καὶ Λαογραφίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν.
3. Σεμινάριο στὸ πλαίσιο Προγράμματος τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου μὲ θέμα: Λαογραφία καὶ Θέατρο (Φεβρουάριος 1998).
4. Συμμετοχὴ στὴ συζήτηση τοῦ θέματος: «Παιδιὰ καὶ ἔφηβοι στὸν τουρκοκρατούμενο χῶρο (18ος-19ος αἰ.), ποὺ ὀργάνωσε ἡ Γεν. Γραμματεία Νέας Γενιᾶς καὶ τὸ ΚΝΕ τοῦ ΕΙΕ.

Τηλεοπτικὴ συζήτηση (ὠριαία) στὴν ἐκπομπὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «Τὸ ἀρχονταρίκι» (μὲ τὸν σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Δημητριάδος καὶ Ἀλμυροῦ κ. Ἰγνάτιο) μὲ θέμα: Ὁ Ρήγας Βελεστινλῆς, μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ ἔτους τοῦ Ρήγα.

Συμμετοχὴ σὲ τηλεοπτικὲς συζητήσεις στὴν ΕΤ1 γιὰ τὰ ἔθιμα τῆς Ἀποκριᾶς, τοῦ Πάσχα καὶ τὶς προλήψεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ σήμερα καθὼς καὶ σὲ ἐκπομπὲς στὴν τηλεόραση καὶ τὸ ραδιόφωνο γιὰ ἐπίκαιρα λαογραφικὰ θέματα.

Ἄννα Παπαμιχαήλ-Κουτρούμπα

Ἀνακοινώσεις:

1. «Ritual of code of Cypriots living in Leeds, England». Στὸ 6th SIEF Con-

ference «Roots and Rituals: Managing ethnicity» (Amsterdam, 20-25 'Απριλίου).

2. «Prospectus anthropologicus in docendis linguis litterisque classicis» στο «Docere» (Convegno internazionale, Montella, 24 'Απριλίου - 1 Μαΐου).
3. «Field work in Greece». στην επιστημονική Συνάντηση «Folklore - Ethnological Meeting Greece-Finland».
4. «Field work in folk narratives and intellectual alibity of story tellers» στο 12ο Διεθνές Συνέδριο για τις λαϊκές διηγήσεις (Göttingen Γερμανίας, 26-31 'Ιουλίου) (άποστολή ανακοινώσεως).

Γεώργιος Ν. Αϊκατερινίδης

'Ανακοινώσεις - 'Ομιλίες

1. 'Επίσημη παρουσίαση στη Δράμα του έργου «Γιορτές και Δρώμενα στο Νομό Δράμας», που εκδόθηκε από την τοπική ένωση Δήμων και Κοινοτήτων (ΤΕΔΚ), σέ δική του συγγραφή (4 'Ιανουαρίου).
2. «Πασχαλινή 'Εθιμολογία». Διάλεξη στον Σύλλογο Γυθειατών 'Αττικής (8 'Απρ.).
3. Συμμετοχή στο Μοναστηράκι Δράμας στις τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις (25 'Απριλίου).
4. «'Αναστενάρια: ιστορική αναδρομή και θεωρητική προσέγγιση». 'Ομιλία στη Μαυρολεύκη Δράμας (21 Μαΐου).
5. «'Η Δράμα και ή περιοχή της - 'Ιστορία και Πολιτισμός», στην Γ' 'Επιστημονική Συνάντηση (21-24 Μαΐου, «'Εθιμολογικά του γάμου από την περιοχή τής Δράμας»).
6. Συμμετοχή στις πανελληνίου έμβελείας πολιτιστικές εκδηλώσεις του Δήμου 'Ανωγείων Ρεθύμνου (13 Αύγουςτου, όμιλία και προβολή κινημ. ταινίας για τον τοπικό παραδοσιακό γάμο).
7. «'Ο άγιος Νικόλαος στη λαϊκή μας παράδοση», διάλεξη στην 'Ερέτρια Εύβοίας (Πνευματικό Κέντρο, 29 Νοεμβρίου).

Δημοσιεύματα

1. «'Αράπηδες». "Ένα εύρητηριακό Δρώμενο στο Μοναστηράκι Δράμας. ("Έκδοση Τοπικού Μορφωτικού Συλλόγου).
2. 'Η λαογραφική διάσταση στο έργο του Γεωργίου Βιζυηνού, Σερραϊκά Χρονικά 13 (1998), σελ. 177-190.
3. 'Επίκαιρα λαογραφικά και γενικότερου πολιτιστικού ενδιαφέροντος άρθρα στις εφημερίδες «Κρητικά Νέα» 'Αθηνών και «'Ηχώ» Δράμας.

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεων: Σερραϊκὰ χρονικά, τόμος 13ος καὶ Τραγούδια - χοροὶ - ἔθιμα τῶν Σαρακατσάνων. Ἐκδοση Λαογραφικοῦ Μουσείου Σαρακατσάνων - Σέρρες.

Λοιπὴ δραστηριότητα

Ραδιοφωνικὲς συνεντεύξεις καὶ τηλεοπτικὲς ἐμφανίσεις (Ἀθήνα, Δράμα, Ἡράκλειο Κρήτης), ἐπὶ ἐπικαίρων λαογραφικῶν θεμάτων.

Τιμητικὲς Διακρίσεις

1. Τιμητικὴ πλακέτα ἀπὸ τὴν Τοπικὴ Ἑνωσιὴ Δήμων καὶ Κοινοτήτων Νομοῦ Δράμας. Γιὰ τὴ συμβολὴ του στὴ διάσωση καὶ προβολὴ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ (4 Ἰαν.).
2. Ἀναμνηστικὴ πλακέτα ἀπὸ τὸν πολιτ. Σὺλλογο Γυθειαιτῶν Ἀττικῆς «Ἡ Κρανάη», γιὰ τὴν προσφορὰ του στὴν ἐπίτευξη τῶν σκοπῶν τοῦ Συλλόγου (8 Ἀπριλ.).
3. Ἀνακήρυξη σὲ ἐπίτιμο μέλος τοῦ Μορφωτικοῦ καὶ Πολιτιστικοῦ Συλλόγου Μοναστηρακίου Δράμας.

Ἐλευθέριος Ἀλεξιάκης

Ἀνακοινώσεις

1. «Ὁ κύκλος ἀνάπτυξης τῆς οἰκιακῆς ομάδας στὴν ὄρεινὴ Κοινότητα Καστάνιανης Κόνιτσας», στὸ Διεθνὲς Συνέδριο: «Ὁ ὄρεινὸς χῶρος τῆς Βαλκανικῆς» ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴν Κόνιτσα (28-31 Μαΐου 1998).
2. «Προφορικὴ ποίηση καὶ ἱστορικὴ μνήμη στοὺς Ἕλληνες Βλάχους τοῦ Κεφαλόβρυσου (Μετζιτιέ) Πωγωνίου», στὸ Συνέδριο «εἰς μνήμην Ἀλκῆς Κυριακίδου», ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ τὸ γενικὸ τίτλο: «Λαογραφία - Ἱστορία».
3. Συμμετοχὴ σὲ συζήτηση κατὰ τὴν παρουσίαση τῆς ἔρευνας τῆς κ. Μαρίας Παπαθανασίου: «Καθημερινὴ ζωὴ καὶ κοινωνικοποίηση τῶν παιδιῶν σὲ ἓνα ὄρεινὸ χωριὸ τῆς Δωρίδας (1900-1940), ποὺ πραγματοποιήθηκε στὸ Ἐθνικὸ Ἴδρυμα Ἑρευνῶν (ΚΝΕ), 18 Μαρτίου.

Ἄλλη δραστηριότητα:

- Ἐκλογή ὡς Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ἐθνολογίας.
- Συμμετοχὴ στὴ Συντακτικὴ Ἐπιστημονικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ περιοδικοῦ *ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ*.

Ἐλένη Ψυχογιοῦ

Ἀνακοινώσεις - Ὁμιλίες

1. «Οἱ δρόμοι τῶν νερῶν καὶ τῶν κοπαδιῶν. Ἀπὸ τὰ βουνὰ στοὺς κάμπους στὴ βόρεια Πελοπόννησο», στὸ Διεθνὲς Συνέδριο «Ὁ ὄρεινὸς Χῶρος τῆς Βαλκανικῆς», Κόνιτσα 29 - 31/5/98.

2. «Ἡ εἰδυλλιακὴ Φιγαλεία στὴν Ἡθογραφία τοῦ Ἀγησίλαου Τσέλαλη», στὴν ἡμερίδα γιὰ τὰ τριάντα χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Ἡλείου ἱστορικοῦ καὶ λαογράφου, στὴν Ἀνδρίτσαινα Ὀλυμπίας τὴν 1/8/98.
3. Συμμετοχὴ, χωρὶς ἀνακοίνωση, στὸ Συνέδριο «εἰς μνήμην Ἀλκης Κυριακίδου» ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης μὲ τὸ γενικὸ τίτλο: «Λαογραφία - Ἱστορία» (Θεσσαλονίκη 6-9/11/98).

*Ἄλλες δραστηριότητες:

- Ἐκλογή ὡς Γεν. Γραμματέας τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ἐθνολογίας.
- Ὅρισμός γιὰ δευτέρη τριετὴ θητεία ἀπὸ τὸ ΥΠΠΟ ὡς ἀμίσθου μέλους τοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συμβουλίου τοῦ Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης.
- Συνεντεύξεις στὸ Πρῶτο Πρόγραμμα τῆς ΕΡΑ γιὰ ἔθιμα τῆς Ἀποκριᾶς καὶ τοῦ Πάσχα.

Μιράντα Τερζοπούλου

1. Συμμετοχὴ (ἀπὸ τὸ 1995) ὡς κύρια ἐρευνήτρια στὸ διεπιστημονικὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν «Καταγραφή, μελέτη καὶ προβολὴ τῆς μουσικοχορευτικῆς παράδοσης τῆς Θράκης» ποὺ χρηματοδοτεῖται ἀπὸ τὸ Σύλλογο «Οἱ Φίλοι τῆς Μουσικῆς» γιὰ κάλυψη τοῦ τομέα παραδοσιακῆς μουσικῆς τῆς Μεγάλης Βιβλιοθήκης Λίλιαν Βουδούρη.
2. Συμμετοχὴ (ἀπὸ τὸ 1995) στὸ διεπιστημονικὸ σεμινάριο γιὰ θέματα ταυτότητας φύλου ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τῆς Χρυσῆς Ἰγγλέση, καθηγήτριας Κλινικῆς Ψυχολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν.
3. Ἐπιμέλεια ἔκδοσης, συγγραφή εἰσαγωγικῶν κειμένων καὶ σχολιασμός τραγουδιῶν στὸ συνοδευτικὸ τόμο τοῦ διπλοῦ CD μὲ τίτλο «Πασχαλιάτικα, Ἀνοιξιιάτικα, τραγούδια τοῦ Θανάτου καὶ τῆς Ἀνάστασης», ποὺ ἐξέδωσε ὁ «Καλλιτεχνικὸς Σύλλογος Δημοτικῆς Μουσικῆς Δόμνα Σαμίου» στὴ σειρά «Τραγούδια στὸν Κύκλο τοῦ Χρόνου». Κυκλοφόρησε τὸ Μάρτιο τοῦ 1998.
4. Συνεργασία γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀφιερώματος «Ἀποκριά, Ἀγροτικὰ δρώμενα» τοῦ ἔνθετου «Ἐπτὰ Ἡμέρες» τῆς ἐφημερίδας Καθημερινὴ καὶ συμμετοχὴ σ' αὐτὸ μὲ ἄρθρο «Ἀγροτικὴ Ἀποκριά» (1/3/98).
5. Εἰσήγηση στὸ πλαίσιο τοῦ Γ' κύκλου μαθημάτων μὲ θέμα «Λαϊκὰ Δρώμενα» τοῦ Ἀνοιχτοῦ Πανεπιστημίου Κομοτηνῆς, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸν ἑορτασμὸ τῆς Ἡμέρας τῆς Γυναίκας, Κομοτηνὴ 9/3/98. Τίτλος τῆς εἰσῆγησης «Οἱ Λαζαρίνες τοῦ Λαζάρου: ὅταν ὁ κύκλος τῆς ζωῆς συναντᾷ τὸν κύκλο τοῦ χρόνου».

6. 'Ομιλία στο πλαίσιο του οργανωμένου από την 'Ελληνική 'Εταιρεία 'Εθνολογίας κύκλου με θέμα «Μεθοδολογία και προβλήματα επιτόπιας έρευνας», στις 6/4/98. Τίτλος: «'Ο έρευνητής σε όριακές περιοχές: μιá μειονότητα μέσα στις μειονότητες».
7. Διάλεξη στην 'Ελληνική Δημοκρατική Κοινότητα Βερολίνου με θέμα «Μοιρολόγια, μιá συλλογική γυναικεία δημιουργία». Βερολίνο 8/5/98.
8. 'Ομιλία στο πλαίσιο του Κύκλου «Θράκη: ιστορικές και γεωγραφικές προσεγγίσεις» τών ειδικών μορφωτικών έκδηλώσεων του 'Εθνικού 'Ιδρύματος 'Ερευνών. Τίτλος: «Τραγουδισμένη μνήμη». Διαπραγμάτευση τής τοπικής ταυτότητας μέσα από τά τελετουργικά τραγούδια στις κοινότητες του 'Εβρου, ΕΙΕ 9/6/98.
9. Συμμετοχή στο Διεθνές Συνέδριο «'Ο όρεινός χώρος τής Βαλκανικής» Κόνιτσα 29-31/5/98. Τίτλος ανακοίνωσης «'Ιερό και πολιτική. 'Η άθεατη πλευρά ενός μουσουλμανικού πανηγυριού στη Ροδόπη». 'Η ανακοίνωση συνοδεύεται από σχολιασμένη προβολή ταινίας βίντεο από τά πανηγύρια τών ετών 1996 και 1997, γυρισμένης από τήν υπογράφουσα κατά τή διάρκεια αντίστοιχων έρευνητικών αποστολών.
10. Συμμετοχή χωρίς ανακοίνωση στο Α' Εύρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών «'Ο 'Ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην 'Ανατολή και τή Δύση 1453-1981», Βερολίνο 2-4/10/98.
11. 'Επίσκεψη στο 'Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών και έπαφές με τόν καθηγητή κ. Δημάδη με σκοπό τήν έναρξη ανταλλαγών και εύρτερης συνεργασίας του 'Ινστιτούτου με τó ΚΕΕΛ και τούς ενδιαφερόμενους έρευνητές. 'Επιτυχής παρέμβαση τής υπογράφουσας στην 'Ακαδημία 'Αθηνών, τήν 'Ελληνική Λαογραφική 'Εταιρεία, τήν 'Ελληνική 'Εταιρεία 'Εθνολογίας και τήν 'Επιτροπή Λογιστικών Μελετών με σκοπό τήν κινητοποίησή τους για συνεργασία με τó 'Ινστιτούτο και δωρεάν αποστολή τών εκδόσεών τους στη βιβλιοθήκη του.
12. Συμμετοχή χωρίς ανακοίνωση στο Συνέδριο «Λαογραφία και 'Ιστορία», οργανωμένο από τó τμήμα 'Ιστορίας και 'Αρχαιολογίας του 'Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στη μνήμη τής 'Αλκης Κυριακίδου-Νέστορος, Θεσ/νίκη 6-8/11/98.
13. Συμμετοχή στις προκαταρκτικές συναντήσεις και συνεργασία με εκπροσώπους του 'Ελληνικού 'Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ) έν όψει τής ανάθεσης συγγραφής διδακτικού ύλικού για τίς ανάγκες του τμήματος παραδοσιακής μουσικής. Φθινόπωρο '98.
14. Συμμετοχή σε Interactive του 'Ελληνικού περιπτέρου τής έκθεσης EXPO 98

- στη Λισσαβόνα αφιερωμένης στους Ώκεανούς με φωτογραφίες ναυπηγικών έργων γαλιών της συλλογής της, που αποτελούν μέρος της έκθεσης «Ναυτική και Ναυπηγική παράδοση στο Αιγαίο».
15. Συγγραφή κειμένου για το αφιέρωμα στη Δόμνα Σαμίου, έκδηλώσεως του Μεγάλου Μουσικής Ἐθνῶν στὶς 29/10/98 με τίτλο «Εἶναι οἱ καρδιές μου ἕνας ὄρμαθός, τὶς ἄπλωσα στὸν ἥλιο».
  16. Πολλές τηλεοπτικές, ραδιοφωνικές καὶ διὰ τοῦ τύπου παρουσιάσεις τοῦ ἔργου τῆς ὑπογράφουσας, συνεντεύξεις καὶ συμμετοχὴ σὲ ἐκπομπές με θέματα τοῦ γνωστικοῦ καὶ ἐρευνητικοῦ τῆς πεδίου.

Παναγιώτης Καμηλάκης

Ἀνακοινώσεις σὲ συνέδρια:

1. «Ἐπαγγελματικές καὶ βιοτεχνικές δραστηριότητες στὰ Φάρσαλα στὴν προβιομηχανική περίοδο» στὸ πρῶτο ἐπιστημονικὸ Συνέδριο Φαρσαλινῶν Σπουδῶν (Φάρσαλα, 20-21 Ἰουνίου).
2. «Παρατηρήσεις στὸν ἐπαγγελματικὸ βίο τῶν Σιφνίων» στὸ πρῶτο Διεθνὲς Σιφναϊκὸ Συμπόσιο (Σίφνος, 25-28 Ἰουνίου).
3. «Τοπωνύμια τῆς Κρήτης σὲ πηγές τοῦ 18ου αἰῶνα» στὸ Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο «Τὰ Κρητικὰ Τοπωνύμια» (Ρέθυμνο, 6-7 Νοεμβρίου).

Ὁμιλίες:

- «Τὸ συγγραφικὸ καὶ κυρίως λαογραφικὸ ἔργο τοῦ Σταματῆ Ἀποστολάκη».
- Ὁμιλία στὰ Χανιά Κρήτης στὸ πλαίσιο πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων τοῦ Δήμου Χανίων καὶ ἐκθέσεως βιβλίου (13 Ἰουνίου).

Δημοσιεύματα:

1. Συντεχνίες καὶ ἐπαγγέλματα στὴ Σμύρνη πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνα με βάση ἀρχαιακὲς πηγές, *Μικρασιατικὰ Χρονικά*, τ. 20 (1998), σ. 185-195.
2. Ἡ πόλη τοῦ Ρεθύμνου καὶ ἡ περιοχή της. Σχέσεις ἀστικοῦ καὶ ἀγροτικοῦ χώρου (τέλος 19ου - ἀρχὲς 20οῦ αἰῶνα), στὸν τόμο «Ρέθυμνο 1898-1913: Ἀπὸ τὴν Ἀυτονομία στὴν Ἐνωσιή», ἐπετειακὴ ἔκδοση 1898-1998, Ρέθυμνο, ἔκδ. Δήμου Ρεθύμνης, 1998, σ. 25-35.

Ἄλίκη Παλαιοδήμου

1. Συμμετοχὴ στὸ Πρόγραμμα Ἐξομοίωσης τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἐκπαιδευτικῶν στοιχείωδους ἐκπαίδευσης πρὸς τοὺς πτυχιούχους τῶν πανεπιστημιακῶν Παιδαγωγι-

κῶν Τμημάτων, πὸν πραγματοποιεῖ τὸ Παιδαγωγικὸ Τμῆμα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

2. Ὁργάνωση ἐκδήλωσης τοῦ Δήμου Ἀθηναίων γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ καὶ μεταφραστικὸ ἔργο τῆς Δανάης Στρατηγοπούλου, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1998 στὸ Πολιτιστικὸ Κέντρο «Μελίνα Μερκούρη».

Λουῖζα Καραπιδάκη

Ἀνακοινώσεις:

- «Δημιουργία ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων γιὰ τὴν καλύτερη γνωριμία τῶν Λαογραφικῶν μουσειῶν» στὸ Συνέδριο μὲ θεματικὸ πλαίσιο: «Πολιτιστικὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα» τῆς Δημόσιας Πρωτοβάθμιας Ἐκπαίδευσης Ρεθύμνου.

Δημοσιεύματα:

1. «Le symbolisme du décor brodé des tuniques en Crete, du XVIIe au XIXe siècles», in «Ethnography og European Tradition Cultures. Arts, Crafts, Technics of Heritage», European Seminar III - Proceedings, Athens, 1998, σ. 227-239.
2. Ἐντυπο μὲ ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα γιὰ τὸ Ἱστορικὸ καὶ Λαογραφικὸ Μουσεῖο Ρεθύμνης σὲ συνεργασία μὲ τὴν λαογράφο Ροδούλα Σταθάκη, μὲ θέμα: «Ἡ διακόσμηση καὶ τὰ σύμβολα στὰ ὕφαντὰ τῆς Κρήτης», Ἀθήνα 1998.
3. Ὁργάνωση καὶ ἐπιμέλεια ἐκθεσης στὸ Ἱστορικὸ καὶ Λαογραφικὸ Μουσεῖο Ρεθύμνης μὲ θέμα «Ρέθυμνο 1898-1913, Ἀπὸ τὴν Αὐτονομία στὴν Ἑνωση». Ἐπιμέλεια καταλόγου καὶ κείμενα τοῦ CD ROM.

Διδασκαλία στὸ Πολιτιστικὸ Σεμινάριο τοῦ Ἰνστιτούτου Πολιτιστικῶν Μελετῶν Εὐρώπης καὶ Μεσογείου. Θέμα: Οἱ ἐκπαιδευτικὲς δραστηριότητες τῶν Ἑλληνικῶν Λαογραφικῶν Μουσείων.

Μαριλένα Παπαχριστοφόρου, δρ. Κοιν. Ἀνθρ. (συνεργάτρια ἐπὶ συμβάσει)

Διάλεξη:

1. «Τὸ παραμῦθι καὶ ἡ διαμόρφωση τῆς ταυτότητας κατὰ φύλα» — ὁμιλία στὴν Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία Ἐθνολογίας (14 Δεκεμβρίου).

Δημοσιεύματα:

1. «Τὸ παραμῦθι τῆς Νεράιδας (AT 400): ἀναπαραστάσεις τῶν φύλων μέσα ἀπὸ τὴν ἔλξη/ἄκωση τοῦ ὑπερφυσικοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου» (Ἐθνολογία: 5).
2. Διδασκαλία τοῦ μαθήματος «παραμῦθι καὶ δημιουργικότητα» στὸ Διδασκαλεῖο Νηπιαγωγῶν τοῦ ΕΚΠΑ (β' ἐξάμηνο 97-98, α' ἐξάμηνο 98-99).

Κλεοπάτρα Φατούρου

— Παρακολούθησε Σεμινάριο Πολιτιστικής Διαχείρισης, που ὀργάνωσε τὸ Ἴνστι-
τούτο Πολιτιστικῶν Μελετῶν Εὐρώπης καὶ Μεσογείου.

Προγραμματισμός

Μὲ ἀπόφαση τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου:

1. Προκηρύχθηκε ἀνοιχτὸς διαγωνισμὸς γιὰ:

- Τὴν Ἀνάπτυξη σελίδας Web στὸ Internet. Ἀνάπτυξη ἐπιστημονικῆς - ἐκπαιδευ-
τικῆς ἐφαρμογῆς (multimedia).
- Ἀνάπτυξη εἰδικῆς ἐφαρμογῆς παρουσίασης τοῦ ὕλικου καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς
Βιβλιοθήκης.

2. Προγραμματίζεται ἡ παραγωγή πολυμεσικῶν ἐκδόσεων⁹.

Ἡ προπαρασκευὴ τῶν πολυμεσικῶν ἐκδόσεων (CDROM) στηρίζεται στὶς
ἀκόλουθες δυνατότητες μὲ τὴ βοήθεια τῆς τεχνολογίας:

- Ἀφήγηση τῶν κειμένων (τοῦ προλόγου καὶ ἐπιλεγμένων ἀποσπασμάτων ἀνέκδο-
του ἀρχαικοῦ ὕλικου)
- Μουσικὴ ἐπένδυση.
- Προβολὴ τοῦ περιεχομένου.
- Ἀναζήτησις θεματικῶν ἐνοτήτων, εἰκόνων, χρονολογιῶν, τόπων, βιβλιογραφίας κλπ.
- Μεγέθυνση εἰκόνων, χειρογράφων κλπ.
- Ἐναλλαγὴ τῆς γλώσσας (Ἑλληνικά, Ἀγγλικά) σὲ ὅποιοδήποτε σημεῖο.
- Ἐκτύπωση ὀρισμένων εἰκόνων ἢ μεγεθυμένου μέρους των καὶ κειμένων σὲ ποιό-
τητα ἀποδεκτὴ γιὰ ἐπιστημονικὴ ἐργασία ἀλλὰ ὄχι γιὰ ἐμπορικὴ ἐκμετάλλευση ἢ
ἐπανεκδόση.

Ἡ ἐκδοσις CDROM θὰ συνοδεύεται ἀπὸ ἐκτενὴ μελέτη μὲ αὐτοτέλεια περιε-
χομένου.

Εἰδικότερα θέματα τὰ ὅποια ἐπεξεργάζεται τὸ ΚΕΕΛ:

9. Ἡ δημιουργία πολυμέσων ἀποτελεῖ προτεραιότητα τοῦ Κέντρου. Τὸ ὕλικό τους μὲ κατάλ-
ληλη διαχείριση (ἐπίπεδα πρόσβασης) θὰ γίνῃ προσιτὸ ἀπὸ ἓνα εὐρύτερο κοινὸ ἢ θὰ μπορεῖ νὰ κα-
λύψει ἀνάγκες εἰδικῶν χρηστῶν (ἐρευνητῶν, ἐπιστημόνων). Γιὰ παράδειγμα θὰ ὑπάρχει βιβλιογρα-
φία καὶ ἐπιστημονικὰ σχόλια ἀπαραίτητα γιὰ τὸν ἐρευνητὴ ἀλλὰ ὄχι ἀπαραίτητα γιὰ τὸν ἀπλὸ χρή-
στη ἢ τὰ παιδιὰ.

α) Ἡ γυναίκα στή λαϊκή παράδοση

Εἰσαγωγικά

Ὁ ρόλος τῆς γυναίκας στό παραμῦθι ἀπασχόλησε πολλοὺς ἐρευνητὲς μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας ἄρθρα καὶ μελέτες πού ἐπιχειροῦν νὰ προσεγγίσουν τὸ θέμα ἀπὸ ποικίλες ὀπτικές γωνίες. Δὲν ὑπάρχει, ὡστόσο, μιὰ ὀλοκληρωμένη παρουσίαση τοῦ θέματος, τουλάχιστον στὰ ἑλληνικά, παρὰ τὸ ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον του. Τὸ κενὸ αὐτὸ ἔρχεται νὰ καλύψει ἡ παραγωγή τοῦ συγκεκριμένου CD ROM πού θὰ καλύψει τὸ θέμα Γυναικεῖα ὁμορφιά (ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ), συμπεριφορά, ρόλος στό παραμῦθι.

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ

Κείμενα: Γενικά γιὰ τὸ παραμῦθι [καταγωγή, γένεση, διάδοση, χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα, φορεῖς δημιουργίας του].

Μελέτη τοῦ παραμυθιοῦ: Θεωρίες, προσεγγίσεις ἐρμηνεῖες, κατάταξη.

Ἀφήγηση παραμυθίων: παραμυθιάς, ἀκροατήριο, χῶρος.

Τὸ ἑλληνικὸ παραμῦθι: πρῶτες συλλογές, μελέτη, χαρακτηριστικὰ.

Πρόσωπα: οἱ ρόλοι,

1. Ἡ γυναίκα ὡς ἐρωμένη.

1.1. Ἡ ὥραία.

1.1.1. Ἡ πεντάμορφη: Ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση, κατοικία, φυλάκιση, μαγικοὶ σύντροφοι. Διεκδίκηση τῆς πεντάμορφης, ἥρωισμοί, διαγωνισμοί, σημασία τῆς ἐπιτυχίας ἢ ἀβεβαιότητας τῆς κατάκτησης. Λαογραφικὰ παράλληλα. Κοινωνικοϊστορικὲς προεκτάσεις.

1.1.2. Οἱ ἄλλες ὥραιες

Χαρακτηριστικὰ τῆς ἐμφάνισης, ἰδιαιτερότητες, κατοικία, φυλάκιση, συμπεριφορά, καταγωγή, σχέση με τὸν ἥρωα, μαγικὰ στοιχεῖα. Παραδείγματα.

2. Ἡ καλὴ

Οἰκογένεια, μαγικὲς ιδιότητες, σχέση με ἄλλα ὄντα, ιδιαίτερα γνωρίσματα, συμπεριφορά. Πρότυπα τῆς ἐπιθυμητῆς γυναικεῖας συμπεριφορᾶς. Παρουσίαση συγκεκριμένων παραμυθιακῶν τύπων.

3. Ἡ ἔξυπνη καὶ δραστήρια.

Χαρακτηριστικὰ τῆς ἡρώιδας, οἰκογένεια, συμπεριφορά, μαγικὲς ιδιότητες. Ἀντιπροσωπευτικοὶ τύποι. Προεκτάσεις κοινωνικὲς-ψυχολογικὲς. Κοινωνικὰ πρότυπα.

4. Ἡ γυναίκα ὡς σύζυγος ἀγαπημένη.

Ἡ παρεξηγημένη ἢ καταδιωγμένη.

Οἰκογενειακὲς σχέσεις, συμπεριφορά, συνάντηση μὲ τὸν ἥρωα, ἱκανότητες, ἀντίπαλοι, βοηθοὶ τῆς, ἀποκατάσταση. Ἱστορικότητα τοῦ μύθου, λογοτεχνικὲς προεκτάσεις, προσεγγίσεις. Συγκεκριμένοι παραμυθιακοὶ τύποι.

5. Ἡ γυναίκα ὡς μητέρα.

Καλὴ ἢ κακιὰ: Χαρακτηριστικά, οἰκογενειακὲς σχέσεις, συμπεριφορά, ἱκανότητες, μαγικὲς ιδιότητες, βοηθοὶ, ἀντίπαλοι, σχέσεις. Συγκεκριμένα παραδείγματα. Σχολιασμός, προεκτάσεις.

6. Ἡ γυναίκα ὡς μητριὰ.

Κακιὰ: Ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικά, οἰκογενειακὲς σχέσεις, συμπεριφορά, ἱκανότητες, μαγικὲς ιδιότητες, βοηθοὶ, ἀντίπαλοι, σχέσεις μὲ τὸν ἥρωα - ἡρώιδα μέσα ἀπὸ συγκεκριμένα παραδείγματα. Σχολιασμός. Προεκτάσεις.

7. Ἡ γυναίκα ὡς ἀδελφὴ (πρὸς ἀδελφὸ, πρὸς ἀδελφὴ-ἑτεροθαλὴ ἀδελφὴ).

Καλὴ ἢ κακιὰ: Οἰκογενειακὲς σχέσεις, συμπεριφορά, ἱκανότητες, ἰδιαιτερότητες, σχέση μὲ ἄλλα ὄντα. Συμβολισμοί.

8. Ἄλλες γυναικεῖες μορφὲς ὡς ἀρνητικὲς ἢ βλαπτικὲς δυνάμεις ἢ ὡς βοηθοὶ. Ἡ γοργόνα, ἡ Λάμια-Λάμιες, ἡ Στρίγγλα, οἱ Νεραίδες, οἱ Γριές. Οἱ συνθηκὲς ἐμφάνισης, ἡ σχέση τῆς μὲ τὸν/τὴν ἥρωα/ἡρώιδα, συμπεριφορά, μαγικὲς ιδιότητες. Συμβολισμοί, σχόλια.

Συμπεράσματα.

Ἑπεύθυνοι: Μαριλένα Παπαχριστοφόρου Δρ. Κοιν. Ἀνθρωπολογίας, ἐπιστ. συνεργ. τοῦ ΚΕΕΛ (μὲ σύμβαση), Δέσποινα Δαμιανοῦ, Δρ. Λαογραφίας (Παραμυθολόγος).

β) Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος στὴ λαϊκὴ παράδοση

A. Κείμενα

1. Εἰσαγωγικά - Σύντομη ἀναφορὰ σὲ ἱστορικὰ στοιχεῖα (βίος, ἐκστρατεῖες, πολιτιστικὴ σημασία κ.ἄ.).
2. Ἀναφορὰ σὲ παραδόσεις: Πατήματα τοῦ ἀλόγου τοῦ Βουκεφάλα, Ἀρχαῖα κτίρια, Ἀθάνατο Νερό - Γοργόνες, Τοπανύμια.
3. «Ἡ Φυλλάδα τοῦ Μεγαλέξανδρου». Σχέση τῆς μὲ τὴ νεότερη λαϊκὴ παράδοση.
4. Ἔργα τέχνης: Ζωγραφικὴ, Κεντητικὴ, Γλυπτικὴ κ.ἄ.
5. Ἰδιαίτερη ἀναφορὰ στὸ Θεόφιλο.
6. Λογοτεχνικὴ δημιουργία ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸν Μεγαλέξανδρο.
7. Ἐπιλογικά - Μνεῖα ἀρχαίων πηγῶν καὶ συσχετισμὸς μὲ τὴ λαϊκὴ παράδοση.

B. Εἰκονογράφηση

1. Σελίδες από τή «Φυλλάδα».
2. Φωτογραφίες τόπων πού συνδέονται με σχετικές παραδόσεις (πατήματα, κτίρια κ.ά.).
3. Φωτογραφίες από σχετικά δρώμενα (π. χ. 'Αράπηδες του Παγγαίου).
4. Ζωγραφίες του Θεόφιλου, έργα κεντητικής με γοργόνες, βοτσαλωτές αύλες, γοργόνες σε τέμπλα εκκλησιών, φιγούρες από τὸ Θέατρο Σκιῶν.
5. Τοιχογραφία 'Αγίου Σισώη στὰ Μετέωρα (Μονή Βαρλαάμ).
6. 'Εργα Φ. Κόντογλου, Χαλεπᾶ, 'Εγγονόπουλου κ.ά.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ παραπάνω ἀναφερόμενα στοιχεῖα (κείμενα - εἰκονογράφηση) περιλαμβάνονται στὴν ἐργασία: Γεωργ. Ν. Αἰκατερινίδη, 'Ο Μέγας 'Αλέξανδρος στὴ λαϊκὴ παράδοση, 'Αθήνα 1996 (ἀνατύπωση ἀπὸ τὰ «Σερραϊκὰ Χρονικά», τ. 12).

Ἐπεύθυνος: Γεώργιος Αἰκατερινίδης, 'Ερσηνητῆς Α' τοῦ Κέντρου.

γ) Ἡ Παναγία στὴ λαϊκὴ Παράδοση

Α. Εἰσαγωγή: Ἡ μορφή τῆς Παναγίας στὴν Ὁρθοδοξία, ὡς Μητέρας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Σύντομη ἀναφορά στὶς θεομητορικὲς ἑορτὲς καὶ στὸν ἑορτασμὸ τους ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια.

1. Παραδόσεις γιὰ τὴν Παναγία: Ἐμφάνιση εἰκόνων τῆς Παναγίας. Θαύματα τῆς Παναγίας.
2. Ἡ Παναγία στὰ Παραμύθια.
3. Ἡ Παναγία στὴ λαϊκὴ λατρεία: Γέννηση τῆς Παναγίας: Γελαδίτσα, Λαμπηδόνα κ.ά. Εἰσόδεια τῆς Παναγίας (Μεσοσπορίτισσα). Εὐαγγελισμὸς. Χριστούγεννα. Δεκαπενταύγουστος (Κοίμηση).
4. Ἡ Παναγία στὶς παροιμίες.
5. Ἡ Παναγία στὰ τραγούδια, τὰ κάλαντα, τὰ νανουρίσματα.
6. Τὸ Μοιρολόγι τῆς Παναγίας.
7. Ἐπίθετα τῆς Παναγίας.

Ὀπτικοακουστικὸ ὕλικὸ

1. Ἡ Παναγία στὴν εἰκονογραφία. Εἰκόνες βυζαντινὲς καὶ λαϊκότροπες.
2. Μοιρολόγι τῆς Παναγίας (μαγνητοφωνημένες παραλλαγές).
3. Ἐπιτάφιος τῆς Παναγίας (Περιγραφές - φωτογραφίες).
4. Πανηγύρια τῆς Παναγίας (Μεσοσπορίτισσας - Δαδί: πολυσπόρια. Δεκαπενταύγουστου στὴν Τήνο, τὴν Ἄμοργό, τὴν Παναγία Σουμελᾶ κ.ά.

5. Ἡ Παναγία στὰ παιδικὰ παιχνίδια, τὶς προσευχὲς τὶς ἐπωδὲς κ.ά.

Ἑπίθυνη: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη, Διευθύντρια τοῦ Κέντρου σὲ συνεργασία μὲ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Ἀθηνῶν.

στ) Παραδοσιακὸ Παιδικὸ Παιχνίδι

Εἰσαγωγή: Ἱστορία τῶν παιχνιδιῶν. Σημασία τοῦ παραδοσιακοῦ παιχνιδιοῦ.

Ἐπιτραπέζιο - Κινητικὸ.

Ἀγοριῶν - Κοριτσιῶν.

Μικτὰ. Ἐνηλίκων.

Ὀπτικὸ ὄλικό: Φωτογραφίες παιχνιδιῶν, σκίτσα, βιντεοσκοπήσεις παιχνιδιῶν, περιγραφή παιχνιδιῶν.

Τραγούδια ποὺ λέγονται κατὰ τὴ διάρκεια παιχνιδιῶν.

Ἀρχὴ - τέλος παιχνιδιοῦ.

Κανόνες παιχνιδιοῦ.

Μετρήματα παιχνιδιοῦ.

Ἐμμετρα κείμενα ποὺ λέγονται κατὰ τὴ διάρκεια παιχνιδιῶν.

Ἑπίθυνη: Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη. Συνεργασία: Ἀνθούλα Μπάκολη.

ζ) Ἐκδόση τῆς βιβλιογραφίας τοῦ Κέντρου τῶν ἐτῶν 1800-1986 σὲ διαδραστικὸ δίσκο (CD ROM)

Τὸ Κέντρο συντάσσει καὶ δημοσιεύει, ὅπως εἶναι γνωστό, λαογραφικὴ βιβλιογραφία, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ὅ,τι ἔχει δημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸ 1800 μέχρι τὸ 1986. Ἡ βιβλιογραφία, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ βασικὸ βοήθημα γιὰ τὶς λαογραφικὲς ἐρευνες μὲ τὴν δημοσίευσή της στοὺς τόμους περιοδικοῦ τοῦ Κέντρου, Ἐπετηρίδες τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, εἶναι δύσχρηστη. Προγραμματίζεται ἡ ἐκδόση της σὲ διαδραστικὸ δίσκο (CD ROM), ὁ ὁποῖος θὰ περιλαμβάνει 30.000 λήμματα λαογραφικῶν αὐτοτελῶν ἐκδόσεων, ἀρθρῶν καὶ δημοσιευμάτων γενικῶς μὲ λαογραφικὸ - ἔθνογραφικὸ περιεχόμενο.

Ἐπιμέλεια: Παναγιώτης Καμηλάκης, Ἐρευνητὴς Β' τοῦ Κέντρου, σὲ συνεργασία μὲ τὴν φιλόλογο βιβλιοθηκονόμο (μὲ σύμβαση) Ἀφροδίτη Σαμαρᾶ.

ΠΕΝΘΗ

Τὴν πρώτη Μαρτίου τοῦ 1998 ἀπεβίωσε ὁ ἀκαδημαϊκὸς Μανόλης Χατζηδάκης, Μέλος τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου. Ἡ Διευθύντρια καὶ οἱ Ἐρευνητὲς τοῦ Κέντρου παρέστησαν στὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία καὶ κατέθεσαν στεφάνι. Ὡς ἐλάχιστο δείγμα τιμῆς πρὸς τὸν ἐκλιπόντα δημοσιεύεται φωτογραφία του καὶ σύντομη βιογραφία - ἐργογραφία του.

Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1998 ἀπεβίωσε ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Μητροπόλεως Ἀθηνῶν καὶ συνταξιούχος ἐρευνητῆς-μουσικὸς τοῦ Κέντρου Σπυρίδων Περιστέρης. Στὴ νεκρώσιμη ἀκολουθία ἐκ μέρους τοῦ Κέντρου παρέστησαν πολλοὶ Ἐρευνητὲς, ἐκφωνήθηκε ἐπικήδειος ἀπὸ τὴ Διευθύντρια Αἰκατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη ὁ ὁποῖος δημοσιεύεται ἐδῶ καὶ κατατέθηκε στεφάνι.

Μανόλης Χατζηδάκης (1909-1998)¹

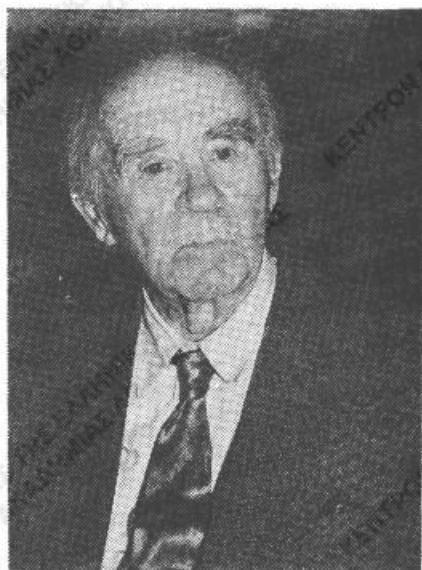
Ὁ Μανόλης Χατζηδάκης γεννήθηκε στὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης τὸ 1909. Σπούδασε στὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν καὶ εἰδικεύτηκε στὴ Βυζαντινὴ καὶ Ἰσλαμικὴ τέχνη στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη (φροντιστήρια τοῦ Gabriel Miller καὶ André Grabar, τοῦ Ἰσλαμολόγου Ernst Kühnel, τοῦ ἀρχαιολόγου Gerhard Rodenwaldt καὶ τοῦ μεσαιωνολόγου Friedrich Gerke).

Διηύθυνε ἀπὸ τὸ 1941 ὡς τὸ 1973 τὸ Μουσεῖο Μπενάκη, στὴν ἀνάδειξη καὶ τὸν ἐμπλουτισμὸ τοῦ ὁποῖου συνέβαλε ποικιλοτρόπως (ἐκθέσεις, ἐκδόσεις ἐπιστημονικῶν καταλόγων, διαλέξεις).

Τὸ 1943 διορίστηκε στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ὡς Προϊστάμενος τῆς 1ης Ἐφορείας Βυζαντινῶν ἀρχαιοτήτων ποὺ περιλάμβανε ὀλόκληρη τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Τὸ 1952 ἀνέλαβε τὴν τακτοποίηση τοῦ Μουσείου Ζακύνθου καὶ καρπὸς τῆς ἐνασχό-

1. Τὰ στοιχεῖα ἔχουν ληφθεῖ κατὰ κύριο λόγο ἀπὸ ἄρθρο-ὀμιλία τοῦ Παναγιώτη Α. Βοκοτόπουλου, Μανόλης Χατζηδάκης, Εὐφρόσυνον. Ἀφιέρωμα στὸν Μανόλη Χατζηδάκη, τ. Ι, Δημοσ. Ἀρχαιολογικοῦ Δελτίου, ἀριθμ. 46, Ἀθήνα 1991.

Ὁ ἀείμνηστος Μανόλης Χατζηδάκης
(1909 - 1998)

λήσεώς του ὑπῆρξε ἡ συντήρηση καὶ ἔκθεση ἑνὸς ἀπὸ τὰ σημαντικότερα σύνολα βυζαντινῶν εἰκόνων στὴν Ἑλλάδα. Τὸ 1954 καὶ 1956 μὲ τὴν ἀείμνηστο Στυλιανὸ Πελεκανίδη ἀνέλαβε τὴν καταγραφή τῶν κειμηλίων τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἡ ὁποία συνεχίστηκε πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὴν Ἐφορεία Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Χαλκιδικῆς καὶ Ἁγίου Ὁρους.

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Μανόλης Χατζηδάκης εἶχε ἐπιβληθεῖ μὲ τὰ δημοσιεύματα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ του παρουσία ὡς αὐθεντία στὸν τομέα τῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς. Ἀνέλαβε τὴν καταγραφή καὶ κατάταξη τῆς Συλλογῆς Εἰκόνων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν τῆς Βενετίας καὶ τοῦ

ἐκεῖ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κατάλογος τῆς Συλλογῆς εἶναι τρανὴ ἀπόδειξη τῆς ποιότητος τῆς ἐργασίας αὐτῆς.

Τὸ 1930 ὁ Μανόλης Χατζηδάκης διαδέχθηκε τὸν Γεώργιο Σωτηρίου στὴ Διεύθυνση τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου καὶ ἐργάσθηκε γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσή του. Μὲ τὴν ἴδρυση Διεθνoῦς Φωτογραφικοῦ Ἀρχείου Βυζαντινῆς Τέχνης ὁ Μανόλης Χατζηδάκης ἐπεδίωξε νὰ καταστήσει τὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο διεθνὲς Κέντρο ἐρευνῶν. Ὅμως μετὰ τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὸ Μουσεῖο τὸ 1967 τὸ πρόγραμμα αὐτὸ ἀτόνησε. Πρόφθασε ὅμως νὰ ἰδρῦσει ἄρτια ἐξοπλισμένο «Κεντρικὸ Ἐργαστήριον Συντηρήσεως καὶ Ἀποκαταστάσεως Ζωγραφιῶν καὶ Ψηφιδωτῶν» μὲ δραστηριότητα σὲ ὀλόκληρο τὸν ἑλληνικὸ χῶρο ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ (Σινά, Κύπρος). Ὑπῆρξε ἐπίσης ἐμπειρογνώμων τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων γιὰ τὴν ἀναστήλωση τοῦ Παναγιῶν Τάφου.

Ὁργάνωσε τὴ μεγάλη Διεθνή Ἐκθεση Βυζαντινῆς Τέχνης στὸ Ζάππειο τὸ 1964 ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης.

Τὸ 1976 ἔπαιξε πρωτεύοντα ρόλο στὴν ὀργάνωση τοῦ ἸΕ' Διεθνoῦς Συνεδρίου Βυζαντινῶν Σπουδῶν στὴν Κύπρο.

Τὸ 1980 ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐξέλεξε τὸν Μανόλη Χατζηδάκη τακτικὸ Μέλος τῆς. Ὁργάνωσε τὴν εὐρετηρίαση τῶν βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν τῆς Ἑλλάδος στὸ πλαίσιο εὐρύτερου προγράμματος ἐκδόσεως συντάγματος τῶν βυζαντινῶν τοιχογραφιῶν ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως Ἀκαδημιῶν. Ἐπίσης ὡς Πρόεδρος τῆς

’Οργανωτικῆς ’Επιτροπῆς τῆς ’Εκθέσεως Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Τέχνης πού ἔγινε στὸ Παλαιὸ Πανεπιστήμιο τὸ 1985 ὑπῆρξε ἡ ψυχὴ τῆς ἐκθέσεως.

’Ὡς Μέλος τῆς ’Εφορευτικῆς ’Επιτροπῆς τοῦ Κέντρου ’Ερεῦνης τῆς ’Ελληνικῆς Λαογραφίας ’Ακαδημίας ’Αθηνῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρακολούθησε μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἐνεργὸ συμμετοχὴ τὶς ἐξελίξεις στὸ Κέντρο καὶ ἡ βοήθειά του σὲ κρίσιμες φάσεις τῆς πρόσφατης ἱστορίας του, ὑπῆρξε πολὺ σημαντικὴ. ’Ο θάνατός του δημιούργησε αἰσθητὸ κενὸ ἰδιαίτερα σὲ μιὰ περίοδο ἀναδιοργάνωσης τοῦ Κέντρου μὲ τὴ μεταστέγάσή του, τὴ συντήρηση καὶ ἐκθεση τῆς Μουσικῆς Συλλογῆς του, τὴν ἀντιγραφή καὶ διάσωση τοῦ Μουσικοῦ του ’Αρχείου. ’Η σοφὴ συμβουλὴ καὶ ὑπόδειξη σὲ κρίσιμες ἀποφάσεις θὰ λείψει στὸ Κέντρο.

Πληθωρικὸς στὴν ὑπηρεσιακὴ του δραστηριότητα καὶ στὴ συγγραφικὴ του παραγωγή, πρόθυμος νὰ συνεργαστεῖ καὶ νὰ καθοδηγήσει μὲ τὴν ἀγάπη δασκάλου πρὸς μαθητὴ τοὺς νεότερους, ζεστός καὶ φιλικὸς ἀλλὰ καὶ εἰλικρινὴς καὶ θαρραλέος στὴν ἔκφραση τῶν ἀπόψεών του, ἄφησε ἀγαθὲς ἀναμνήσεις σὲ πληθώρα ἐρευνητῶν.

’Εργογραφία του ἔχει δημοσιευθεῖ στὸν τόμο «Εὐφρόσυρον. ’Αφιέρωμα στὸν Μανόλη Χατζηδάκη», τ. 1, ’Αθήνα 1991, σ. 8-23 ἀπὸ τὴν ἐρευνητριά του Κέντρου ’Ερεῦνης τῆς Βυζαντινῆς καὶ Μεταβυζαντινῆς Τέχνης τῆς ’Ακαδημίας ’Αθηνῶν κ. ’Ιωάννα Μπίθα καὶ συμπληρωματικὴ βιβλιογραφία (1991-1998) ἀπὸ τὴν ἴδια στὸ *Bibliographie de l'Art Byzantine et Postbyzantin. La Contribution Greque*, Athenes 1996, σ. 137-137.

Αἰωνία του ἡ Μνήμη

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΤΟΥ Κ.Ε.Ε.Α.

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

«'Ανὴρ εὐέκτης, θεωρητικῆς μουσικῆς παιδείας εὐμοιρήσας, φιλόκαλλος ὢν καὶ σεμνὸς τοῖς τρόποις, ... πολλὰ τῶν τοῦ δήμου ἀσμάτων ἐκ πάσης τῆς Ἑλλάδος ἐρευνητῆς γενόμενος ἐν τῇ τῶν Ἀθηναίων Ἀκαδημίᾳ συνελέξατο καὶ μουσικοῖς σημείους κατέγραψεν ... καὶ ἐκδιδούς ἔργα εὐκαρπα, τῆς δὲ μουσικῆς ἀρετῆς ἀριστος κάτοχος ἐγένετο...»).

Ὁ ἀείμνηστος Σπύρος Περιστερῆς

χείου μὲ τὴν καταγραφή σὲ εἰδικές ἐθνομουσικολογικὲς ἀποστολές, κάτω ἀπὸ ἰδιαιτέρα ἀντίξοες συνθῆκες, τῆς μουσικῆς ἀθηντικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπὸ πολλὰς περιοχὲς τῆς ἠπειρωτικῆς καὶ τῆς νησιωτικῆς Ἑλλάδος. Τὸ ὕλικό αὐτὸ καθὼς καὶ ἄλλο πῶς συγκεντρώθηκε στὸ Κέντρο ἀπὸ τοὺς ἐρευνητῆς του κατέγραψε καὶ μετέφερε στὸ πεντάγραμμο (περισσότερες ἀπὸ 1500 μελωδίες).

Τὶς γνώσεις καὶ τὴν ἐμπειρία του ἀπὸ τὶς ἐπιτόπες ἐθνομουσικολογικὲς ἐρευνῆς του ἀποτύπωσε στὶς μελέτες του, πῶς δημοσιεύτηκαν στὴν Ἐπετηρίδα τοῦ Κέντρου.

Εἶναι λόγια τοῦ ψηφίσματος τοῦ Τμήματος Μουσικῶν Σπουδῶν κατὰ τὴν ἀναγόρευση τοῦ Σπυρίδωνος Περιστερῆ ὡς ἐπιτίμου διδάκτορος.

Ὁ Σπυρίδων Περιστερῆς μνημένος ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων στὴ μουσικὴ καὶ εἰδικότερα τὴν παραδοσιακὴ ἑλληνικὴ μουσικὴ, ὑπερέτησε 22 χρόνια στὸ Κέντρο Ἐρευνῆς τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (ἀπὸ τὸ 1951 ὠς τὸ 1973), ὅποτε συνταξιοδοτήθηκε. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴ συνταξιοδότησή του ἐξακολούθησε νὰ ἐργάζεται στὸ Κέντρο γιὰ τὴν ἐκδοσὴ ἐνός νέου τόμου μὲ τραγούδια τοῦ νησιωτικοῦ χώρου. Στὸ Κέντρο Λαογραφίας ἐργάστηκε γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ Μουσικοῦ Ἀρ-

Ἐπιμελήθηκε τὴν ἐκδόση ἑνὸς λευκώματος τριῶν ἐπετειακῶν δίσκων γιὰ τὰ 150 χρόνια ἀπὸ τὴν ἐναρξὴ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ μαζὶ μὲ τὸν ἀείμνηστο Γεώργιο Σπυριδάκη ἐξέδωσαν ἕναν ὀγκώδη τόμο 360 σελίδων μὲ δημοτικὰ τραγούδια καὶ δίσκους. Ὁ τόμος ἐπανεκδίδεται σήμερα ἀπὸ τὸ Κέντρο καθὼς καὶ οἱ δίσκοι πυκνῆς ἐγγραφῆς (CD) καθὼς ἀποτελοῦν βιβλίο ἀναφορᾶς τῶν ἐθνομουσικολόγων ὅλου τοῦ κόσμου καὶ βοήθημα γιὰ τοὺς φοιτητὲς τῶν Τμημάτων Μουσικῶν Σπουδῶν.

Ἄξιονημόνευτη εἶναι ἐπίσης ἡ συλλογὴ 66 ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μὲ τίτλο «Δημοτικὰ Τραγούδια Ἡπείρου καὶ Μορηᾶ», ποὺ ἐξέδωσε τὸ 1949 σὲ βυζαντινὴ καὶ εὐρωπαϊκὴ σημειογραφία.

Ὁ Σπυρίδων Περιστερῆς πίστευε καὶ ὑποστήριζε τὴ συνέχεια τῆς Ἑλληνικῆς Μουσικῆς ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμερα. Ἔτσι κατὰ τὴν ἀναγκορευσὴ του σὲ ἐπίτιμο διδάκτορα στὸ Τμῆμα Μουσικῶν Σπουδῶν τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν ἱεράρχησε τὴν ἑλληνικὴ μουσικὴ ὡς ἐξῆς:

«Ἡ πρώτη εἶναι ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Μουσικὴ, ἡ τροφὸς τῆς παγκοσμίου μουσικῆς Τέχνης, ἡ δευτέρη εἶναι ἡ Βυζαντινὴ Μουσικὴ, τῆς ὁποίας οἱ ρίζες ἀνιχνεύονται στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ μουσικὴ (μουσικὰ γένη, μουσικὲς κλίμακες, ρυθμοὶ καὶ ἄλλα μουσικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τρίτη ἡ Δημοτικὴ μας Μουσικὴ, τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια».

Ὁ Παπαδιαμάντης ἔγραφε: «Ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ εἶναι τόσο ἑλληνικὴ, ὅσον πρέπει νὰ εἶναι. Οὔτε ἡμεῖς τὴν θέλομεν οὔτε τὴ φανταζόμεθα, ὡς αὐτὴν τὴν μουσικὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἀλλ' εἶναι ἡ μόνη γνησία καὶ ἡ μόνη ὑπάρχουσα. Καὶ δι' ἡμᾶς, ἐὰν δὲν εἶναι ἡ μουσικὴ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἡ μουσικὴ τῶν Ἀγγέλων».

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ἐρευνητὲς τοῦ Κέντρου Λαογραφίας γνώρισαν τὸν Σπύρο Περιστερῆ ἀπὸ κοντὰ ὡς σεβαστὸ συνάδελφο, γεμάτο ἀπὸ ἐμφυτὴ εὐγένεια καὶ καλοσύνη. Καὶ ὅταν πλέον συνταξιούχος περνοῦσε ἀπὸ τὸ Κέντρο γιὰ τὴν καθιερωμένη ἐπίσκεψη τῆς Πέμπτης εἶχε πάντοτε ἕνα χαμόγελο καὶ ἕνα γλυκὸ λόγο γιὰ ὅλους.

Σεβαστὲ καὶ ἀγαπητὲ μας συνάδελφε, ἐγὼ ἡ νεώτερη ἀπὸ τοὺς συναδέλφους ποὺ γνώρισες, ὅσο ἀκόμη ὑπηρετοῦσες στὸ Κέντρο, μὲ τὴν ιδιότητά μου σήμερα ὡς Διευθύντριας τοῦ Κέντρου Λαογραφίας, σοῦ μεταφέρω τὴν ὀδύνη τῶν συναδέλφων σου - ἐρευνητῶν του. Βιάστηκες νὰ φύγεις τὴν ὥρα ποὺ σὲ περιμέναμε στὸ Κέντρο νὰ παραλάβεις τὴν ἐπανεκδόση τοῦ τόμου τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ τοῦ δίσκου ποὺ εἶχες ἐσὺ ἐπιμεληθεῖ καὶ νὰ σοῦ δεῖξουμε τὸ στούντιο ποὺ δημιουργήσαμε γιὰ τὴν ἀντιγραφή σὲ ἠλεκτρονικὴ μορφή τοῦ ὕλικου, ποὺ ἐσὺ μεταξὺ τῶν πρώτων συγκέντρωσες μὲ τόσο κόπο σὲ δύσκολους καιροὺς. Δὲν προφθάσαμε νὰ σὲ καθηсу-

χάσουμε ότι πιά δὲν κινδυνεύει αὐτὸ τὸ πολύτιμο ἀρχεῖο ἀπὸ τὴ φθορὰ τοῦ χρόνου. Ἔστω καὶ τώρα σὲ διαβεβαιώνω ὅτι μπορεῖς νὰ κοιμηθεῖς ἡσυχος γιὰ τὴν τύχη τοῦ μουσικοῦ θησαυροῦ, πού τόσο ἐσὺ ὅσο καὶ οἱ ἄλλοι συνάδελφοί του συνέλεξαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ. Ὁ τόμος τῶν νησιώτικων τραγουδιῶν πού τώρα ἐπεξεργάζονται συνεργάτες σου, θὰ εἶναι ἀφιερωμένος στὴ μνήμη σου, πού θὰ εἶναι αἰωνία.

ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΟΛΥΜΕΡΟΥ-ΚΑΜΗΛΑΚΗ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΡΙΑ ΤΟΥ Κ.Ε.Ε.Λ.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
<i>Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη</i> , Μετρήσεις: Συμβολισμοί και πραγματικότητα	5-28
<i>Γεώργ. Ν. Αικατερινίδης</i> , Πασχαλινό δρώμενο εύτετηρίας στην Καλή Βρύση Δράμας	29-42
<i>Ἐλευθέριος Π. Ἀλεξάκης</i> , Γυναῖκες, γάλα, συγγένεια: Κοινὰ παλαιοβαλκανικὰ στοιχεῖα στό λαϊκό πολιτισμό τῶν Βαλκανικῶν λαῶν	43-68
<i>Στεφ. Δ. Ἡμελλος</i> , Δένδρα ἱερὰ-στοιχειωμένα στίς λαϊκές παραδόσεις. Ἡ σχέση τῶν παραδόσεων μέ βυζαντινές θρησκευτικές διηγήσεις καί μέ ἀρχαίους μύθους	69-108
<i>Νικ. Γ. Κοντοσόπουλος</i> , Ἡ εἰκόνα τοῦ χωρικοῦ μέσα ἀπό τίς παροιμίες τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ	109-122
<i>Χριστίνα Πετροπούλου</i> , Τò παρωνύμιο ὡς βασικό στοιχεῖο γενεαλογικῆς ταυτότητας καί κοινωνικῆς ταξινόμησης. Ἡ περίπτωση ἑνός ἑλληνόφωνου χωριοῦ τῆς Ν. Ἰταλίας (Γκαλιτσιανό)	123-158
<i>Κυριακή Χρυσοῦ-Καρατζᾶ</i> , Διατροφικές συνήθειες τῶν κατοίκων τῆς Σαντορίνης	159-170
<i>Γεώργιος Δ. Παναγιώτου</i> , Λαογραφική βιβλιογραφία τοῦ Βορειοελλαδικοῦ χώρου 1945-1997	171-256
<i>Μαριλένα Παπαχριστοφόρου</i> , Ἡ Βάση Δεδομένων γιά τὰ Παραμῦθια. Προβληματισμοί καί μέθοδος	257-278
<i>Λουίζα Καραυιδάκη</i> - <i>Ἐλενα Κίττα</i> , Ὁργάνωση τῆς Μουσικῆς Συλλογῆς τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας καί ἡ δημιουργία Βάσης Δεδομένων τῶν ἐθνογραφικῶν ἀντικειμένων	279-290
<i>Κλεοπάτρα Φατούρου</i> , Ὁργάνωση καί λειτουργία τοῦ Φωτογραφικοῦ Ἀρχείου τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας	291-295
Χειρόγραφες Λαογραφικές Συλλογές πού εἰσῆχθησαν στό Κέντρο, 1986-1993	296-331
Ἐξωπηρεσιακή δραστηριότητα τῶν ἐρευνητῶν τῶν ἐτῶν 1987-1993	332-343
<i>Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη</i> , Πεπραγμένα τοῦ ἔτους 1994	343-345
<i>Ἄγγελος Δευτεραῖος</i> , Πεπραγμένα τῶν ἐτῶν 1995-1996	345-366
<i>Αικατερίνη Πολυμέρου-Καμηλάκη</i> , Πεπραγμένα τῶν ἐτῶν 1997-1998	366-436
Πένθη: <i>Μανόλης Χατζηδάκης</i> (1909-1998)	437-439
Ἐπικῆδειος λόγος γιά τόν <i>Σπυρ. Περιστέρη</i>	440-442

Στοιχειοθεσία - Έκτύπωση
Χ. Ά. Δάρρας, «*Ίδεόγραμμα*»

Ίπποκράτους 65, Άθήνα 106 80
Τηλ.: 36 31 589, Fax: 36 15 085